

AZ ÚT

Folyóirat a lekipásztori és nevelői munka számára

ALAPITOTTA:
RAVASZ LÁSZLÓ

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:
DR. IMRE LAJOS
DR. TAVASZY SÁNDOR

XVIII. ÉVFOLYAM.

1936.

TARTALOMJEGYZÉK.

<i>A. L.</i> : A falusi ifj. munka speciális problémái	95
<i>Bedő Béla</i> : Lelkipásztori konferencia	227
<i>Dávid Gyula</i> : A konfirmáció a Heidelbergi Káté alapján	9
Bűn és etika	235
<i>Dánér Lajos</i> : Cirénei Simon	115
<i>Horváth Jenő</i> : A külmiszió kérdése az el. isk. vallásnitásban	165
" " A külmiszió szolgálata a belm. alakulatokban	168
" " Betöltött templom, betöltött lélek	233
" " Kézénfogva vezet	297
<i>I. L.</i> A láthatatlan útítárs	1
" " A konfirmáció az ifjúsági munkában	39
" " Kristus verdens háp	254, 283
<i>Illyés Géza</i> : Fricsi Fekete Klára válópöre	126
" " Ungvári János	221
" " Apafi fejedelem, mint az egyház legfőbb őrállója	305
<i>Juhász István</i> : A transylvaniani román egyház története 1698-ig	58
<i>Káli Dénes</i> : Atyaság	113
" " Isten beszéde	49
" " Prófétaság	205
<i>Kiss Béla</i> : Az ökumenikus gondolat a svéd egyházban	190
Az újreformátori (dial) theologia és a német	
" feltörés"	246 243
<i>Kozma Tibor</i> : Nagy Károly igehirdetői arcképe	290, 309
<i>László Dezső</i> : Hogy osztottam be a Heidelbergi Kátét?	26
" " A ref. lelkipásztor a magyar nép köztuda-	
" " tában	119, 151, 168, 217
<i>Z. Nagy Béla</i> : Az evangélium küzdelme az ifj. munkában	103
<i>Nagy József</i> : Prédikáció vázlatok 4, 51, 81, 143, 173, 207,	268
<i>M. Nagy Ottó</i> : Az ifjúsági munka theologiai szempontjai	88
" " A theologiai munka és az egyház	122
" " Ne ítélj	265
<i>Orth Imre</i> : A külmiszió ügye a szószéken	162
<i>Péter Endre</i> : A theologia tárgya, feladata és forrása Denney	
műveiben	69
<i>Sass Kálmán</i> : Legaktuálisabb feladatok az ifj. munkában	106
<i>Sipos Géza</i> : Feltámadás és spiritizmus	137
<i>Tunyogi Cs. András</i> : A dial. theol. jelentősége a lelkipásztori	
munka számára	131
<i>Zágony Anna</i> : A leányszövetségi munka helyzetképe	100
— Theologiai kérdések megbeszélése (Szeminárium)	258

Könyvismertetések:

<i>Horváth Jenő</i> : Gáncs Aladár: Kunst Irén élete és munkája	172
<i>I. L.</i> : Ajtay Gábor: Jövel Uram Jézus	78
„ Csekme Ádám: A sztgericei ref. egyház története	78
„ Illyés Endre dr.: A magyar ref. földmives ifjúság lelki gondozásának története	296
„ Mózes A.: A cudui ref. egyházközség története	264
„ Mózes A.: A vasárnapi iskola története	79
<i>Mózes M.</i> : László Dezső: A siető ember	231
<i>Mózes A.</i> : Hastings: A második mértföld	46
<i>M. Nagy Ottó</i> : Aivinczy P.: A reformáció és ellenreformáció írói, Szöllösi M.: Bujdosó magyarok	77
<i>M. Nagy Ottó</i> : Sass Kálmán: Református Káté	112
„ „ Szabó T. Attila: Kéziratos énekeskönyveink	47

Egyházi Szemle:

<i>I. L.</i> : Barth professzor látogatása	260
„ Egyházkerületi főjegyzőválasztás	262
„ Lelkészerterkezet	225
„ Vásárhelyi János püspök	224

A láthatatlan Útitárs.

„Az ő szemik visszatartóztatának, hogy őt meg ne ismerjék.“ Luk. 24:16.

Nem arról az esetről van ebben az Igében szó, mikor *mi magunk*, készakarva nem ismerjük meg a velünk járó Krisztust. Ilyen is sokszor történik velünk. Vonakodunk felismerni őt, mert ebből a felismerésből újabb felelősség, határozottabb meglátása a parancsnak, öntudatosabb leszámolás következne az ő akaratával. Ilyenkor tudjuk, hogy ott van abban a feladatban, annál a válaszütnél, amellet a kötelesség mellett, de nem akarjuk őt látni, hogy ne kelljen vele számolni.

Nem is azzal a jelenséggel állunk szemben, amikor *a külső dolgok*, a szomorúság, a fájdalom, a csüggedés vagy félelmek felhője teszi őt felismerhetetlenné előttünk. Úgy, mint a tanítványok előtt a tengeren. Sokszor ezzel is találkozunk életünkben. Nemhogy elzárkoznánk előle, de sóvárogva keressük jelenlétét s ő mellettünk is van, csak később látjuk meg, mint Mózes az Úr elvonuló dicsőségét, de épen abban a pillanatban, mikor legjobban szükségünk volna rá, mikor legjobban epedtünk utánna, a lelkünk annyira el van merülve a fájdalom vagy csüggedés felhőjében, hogy az eltakarja előlünk az Urat.

Azt mondhatjuk, hogy mind a két előbb említett eset épen a fordítottja az emmausi tanítványok esetének. Ott mi magunk, vagy a gyarlóságunk miatt reánk túlságosan nagy hatással levő külső világ oka, hogy az Urat nem látjuk. Az emmausi tanítványoknál ez nem forgott fenn. Akármennyire el is voltak csüggedve, akármilyen levertség uralkodott is a lelkükön, az a kifejezés, amit az Írás használ: „visszatartóztatának“ kizár minden más magyarázatot. Lehet, hogy amúgy sem ismerték volna meg az Urat, lehet, hogy túlságosan el voltak foglalva a fájdalmukkal, de az a tény, hogy Krisztus úgy szegődött melléjük, hogy ő *nem akarta*, hogy megismerjék.

Mi lehetett ennek az oka? Több helyen olvasunk hasonló dolgot a bibliában, de csakis olyan történetek kapcsán, amelyek a fellámadott Krisztusról szólnak. Mária amikor a kertben van és sírva keresi az Urat, nem ismeri fel az előtte álló Krisztust, nem azért, mert a könnyei elhomályosították a szemeit, hanem azért, mert Krisztus nem akarta, hogy felismerje, amit mutat a későbbi

Prédikációvázlatok.

Én vagyok a szőlőtő.

János ev. 15 : 1—8.

Jézus ebben a nyolc versben ötször mondja el: „Ha én bennem maradtok...“ Itt van ennek az Igének a középponti gondolata. Csak annyiban teremhetünk gyümölcsöket, amennyiben Benne, Általa cselekszünk.

Ebben az Igében az igazán keresztyén cselekedet törvénye van megírva: „Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek“ Az a jó cselekedet, amit Benne cselekszünk. Amit Vele cselekszünk. Az a jó cselekedet, amit azonnal elfelejtünk. A jócselekedetnek nincsen multja. De nincsen jövője sem. (Nem halaszthatom a jó cselekedetet: majd holnap! A jócselekedetnek nincsen távlata (Az jó cselekvésre a talajt nem a messzeségben kell keresni. Nem lehet csak távoli cselekedetekért lelkesedni.) Jót itt és most kell tenni. Azon a szőlőtőkén, a Jézus Krisztusban, ahová a Szőlőműves helyezett.

Benne van ebben az Igében, hogy a cselekedet hozzátartozik a keresztyén élethez. Következik abból, hogy Jézus nekünk szőlővesszőknek a töve. A cselekedet tehát következménye a Jézusba oltottságunknak, Azért tudunk jót cselekedni, mert Jézusba oltattunk.

És ez az Ige ítéletről is beszél. A predesztináció Igéje ez. „Kivettetik“ az, aki nem terem gyümölcsöt. *És nem magunktól termünk gyümölcsöt.* Ez megszabadít az érdem gondolatától. Csak ott, csak annyiban, csak akkor és csak azért tudunk jó gyümölcsöt teremni, ahol és amennyiben és amikor és mert Jézusban maradunk.

A szőlőtőn, a Jézusban való élet így kiváltság lesz. És biztonság lesz. (I. Kir. 4 : 25., Zak. 3 : 10) Ha Benne maradunk, az ő szeretete, mint csodálatos életnedv átjárja életünket és nemcsak ezért nem támadhatja meg életünket semmiféle kór eredményesen, hanem azért sem, mert a Szőlőműves a mi Atyánk !

Én vagyok az (a Messiás), aki veled beszélek.

János ev. 4 : 25—26

A Jákób forrása melletti jelenet és Jézus kijelentése a származási asszonyoknak, bizonyítja, hogy Jézus valóban a Messiásnak, a felkentnek tartotta magát. „Én vagyok a Messiás, aki veled be-

szélek.“ Ezzel a kijelentéssel Jézus azonosította magát a messiási váradalom eszményi királyával s „az istenfiúság még magasztosabb gondolatával hallatlan magasságba emelte fel.“

Mennyi várákozás előzte meg a Messiás jövetelét. Az utolsó, az ítéletes idők nagy királya Ő, akinek a „hatalom a vállain lészen“, akinek neve csodálatos, tanácsos, aki erős Isten, örökkévalóság Atyja, békesség fejedelme. Aki örökké uralkodik. A várákózók szívében mindenekelőtt úgy élt, mint személyes *szabadltó*, aki a szenvedésektől, a haláltól menti meg a választott népét. Megváltozik jövetelével a természet rendje, a farkas a báránnyal lakozik; mint Immánuel — velünk az Isten — Élő Isten — harcra Isten — érkezik és uralkodik. Volt ebben a várákózásban sok földi, nemzeti, hazafias, de ennél több: sovíniszta vonás is: csak a mienk Ő és az általa hozott üdvösség! Nem kell harcolnia trónjáért, csak átveszi az Isten által készített messiási ország kormányzását.

Jézus látta ennek a váradalomnak sok ferdeségét és sokszor figyelmeztet, óv a hamis messiásoktól. „Az én országom nem e világból való“, szól és lefokozza a tömegek hiú reménységeit, a földi hatalmaskodás álmait s így lehámozza a Messiás alakjáról mindazt, amit az emberi hiúság, haszonlesés, sovínizmus rakott reája és reámutat a szónak igazi jelentőségére: a Szentlélekkel fölment Krisztusra.

A Jézus messiáseága figyelmeztet bennünket arra, hogy a róla szóló jóvendöléseket és az általa megvalósított jóvendöléseket csak az érti meg, aki „lélekkel és igazsággal“ közeledik hozzá. A cézárei bizónyságtétellel: „Te vagy a Krisztus, az élő Istennek fia!“ Amíg Jézusban csak a tejtől és méztől csöpögő ország elhozóját látjuk és ezt az országot csak a magunk számára foglaljuk le, messzebb vagyunk tőle, mint a zsidók. De mihelyt meglátjuk, hogy az ő országába csak a Golgothán keresztül vezet az út, nem feléje, nem utána, vagy előtte haladunk „ama ország“ felé, hanem *Vele együtt*. Hogy Jézus a Messiás, ez annyit jelent, hogy betelt az advent, hogy vége a várákózásnak, hogy eljött a teljesség.

A szamaritánus asszony fellármázta ezzel az örömhírrrel egész Sikár városát. És mi hallgatunk, akiket a bizónyságok egész fellege vesz körül?

Én vagyok a názáreti Jézus.

János ev. 18:4—5.

A hamis messiási váradalom kiáltó bizónysága ez a két vers. Hogy lekoptak Jézus mellől az emberek. A sokaság. A tömegek. A tanítványai is aludva és félelemmel a szívökben tartanak ki csak mellette. A nagy király, akit páлмаágas úton didalmenettel vittek be a fővárosba, a várva várt fejedelem, a szabadsághős: a Messiás, akinek jövetelére tartogattak minden örömet és minden bosszút, ime milyen egyszerű, szürke emberré foszlott: elmúlt az

álom, szerteoszlottak a hiú reménységek; nem a királyt keresik a poroszlok Judás vezetésével, *csak* a názáreti Jézust.

Ezt a kellemetlen bölcs embert, aki megtépázta az egyház, a papok, az írástudók nimbuszát, aki megtisztogatta a templomot s aki a mindennapi élet etikáját minden értelemmel ellenkező alakra helyezte egy hegyen elmondott beszédében! Ezt az embert, aki becsapta őket, aki a gyűlölt elnyomók elleni izgatás és „nemes bosszura” való felhívás helyett, a császár szolgálatába szegődött és azt követelte követeitől, hogy fizessenek adót a gyűlölt uralkodónak, elnyomójuknak. Megingott az emberek hite a Törvény betűiben s a rituális parancsok béklyózó ereje illuzóriussá lett. Még Barabbás, a gyilkos is inkább kell, mint ez a názáreti Jézus.

Akkor sem látták s ma sem látják sokan, hogy ebben a Názáreti Jézusban az Isten legnagyobb kegyelmének jele járt közöttük: az Isten egyszülött Fia. Benne valósult meg a lehetetlen: a história vízszintes vonulatába *felülről*, csodaként jelenik meg az Isten. Jézuson, a Krisztuson kívül nincs Isten. Nélküle nem lehet megismerni az Atyát. Csak amennyiben őt ismerjük, annyiban ismerjük az Istent. „Aki engem látott, látta az Atyát.”

Jézus azért jött, hogy „Isten igazságának elégtétel adassék.” *A názáreti Jézus, a történeti Krisztus*, „Csodálatosan szállt le az égből Isten Fia, anélkül azonban, hogy az eget elhagyta volna!” (Kálvin). „Egy faji, népi, nemzeti közösségben való élet, mely az akkori világ legnyomorúságosabb zúgában volt elrejtve. A legrettenetesebb betegségek, nélkülözések, szociális és gazdasági nyomorúságok terhe alatt élő népközösségben jelent meg, hogy a legemberibb lehetőségek között érje el a legemberibb életet... de ezek... mégsem tették egy faj, vagy nép, vagy nemzet képviselőjévé. Ő minden nemzet, minden nép, minden faj és mindentársadalmi osztály (!) felett állott, de egyszersmind valamennyi is volt.” (Tavaszy.)

A Názáreti Jézus a nagy „ÉS” az ég és föld között. A szent plusz jel Isten és ember között. Ő az *ember* Jézus, aki által leszünk mi *Isten* gyermekeivé. Ő az *Isten* Fia, aki érettünk, *ember* fiakért adta önmagát, hogy ne vesszünk el.

Az Isten ismerete.¹

62. Zsoltár. Kálvin Inst. kapcsolatos 1. beszéd.

Huszonhét éves, lángoló lelkű ifjúember, amikor kiadja és I. Ferenc francia királyhoz ajánlja az Intitucióját *Kálvin János*.

¹ Kálvin instituciója ebben az esztendőben 400 éves. Ez évforduló a hálás emlékezteté. Ebből az emlékeztetőből született az a gondolatunk, hogy az Intituciót ígéhirdetésünkkel szorosán összekapcsoljuk. Az Ut egyik következő számában tanulmányt közlünk N. J. tollából az Intituciónak az ígéhirdetéssel kapcsolatos feldolgozásáról. Itt az Intitucióval kapcsolatos első beszéd vázlatát közöljük. A beszédvázlatban a Kálvintól lévő részek nincsenek idézőjelben, mert hiszen az egész beszéd az ő gondolatait tükrözi.

A vele foglalkozót szükségképpen a 62. Zsoltárhoz vezeti: Egyszer szólott s kétszer hallottam, hogy „*a hatalom az Istené*“. S ezek az alkalmak, amikor az ő Intituciójának magyarázataival kapcsoljuk össze igehirdetésünket, a Zsidólevél 13:7.-hez vezetnek el, ahol olvashatjuk: Emlékezzetek a ti előljáróitokra... és... kövessétek *hitüket!* Mi, K. J.-t a hit útján követjük, amikor végighaladunk nagy munkáján, az Intitución... A könyv első része a *teremtő Isten megismeréséről* szól...

Attól a perctől kezdve, hogy az első emberpár a paradicsomból kizáratott, attól a pillanattól tehát, hogy meglátta a maga nyomorúságát, az emberiség két nagy kérdés között él s e között a kérdések között folyt el hosszú évezredek élete: *kicsoda az Isten, kicsoda az ember?* Az Isten- és az emberismeret az igazi bölcsesség két nagy kérdése.

Sem a magunk gyarlóságának tudata, sem adottságaink ismerete nem mellőzi az Istenismeret fontosságát, mert egyenesen folyik belőlük: saját boldogtalanságának tudata mindenkit ösztönöz arra, hogy Istennek legalább valamelyes ismeretére eljusson. Romlottságunkból azt látjuk meg, hogy egyedül Istenben van meg az igaz bölcsesség fénye. Az ajándékok, amelyek között élünk, nincsenek magunktól: ezek is Istenre utalnak s ezért szólunk a zsoltárfő szavaival: a hatalom az Istené, tiéd Uram a kegyelem is. (62:12—13.)

Az Isten- és emberismeret szoros kapcsolatban van azonban ezenkívül is egymással abban, hogy az ember nem is kíván addig komolyan az Istenhez térni, amíg önmagával nem kezd elégedetlenkedni. Amíg az ember elégedett, amíg saját nyomorúságáról nem szerez tudomást, nem gondol Istenre. (Madách, római szín: napsugárban a légy stb.) Az önismeret tehát nemcsak indít minket Isten megkeresésére, hanem kézenfogva is vezet mindenkit az ő megtalálására.

Viszont bizonyos, hogy az ember *a helyes önismeretre csak akkor jut el, ha előbb Isten dőrdzatát vizsgálja* s Isten belső szemléletéből tér az önvizsgálatra. Mert, ha csak azt kérdezzük, hogy ki az ember, akkor szükségképpen arra jutunk, hogy az ember tökéletes, igaz, becsületes, mert az embernek nincs magasabb mértéke, csak önmaga! De, ha Istent ismerem meg és hozzá hasonlítom magam, akkor látom, hogy fertelmes, bűnös, utolsó ember vagyok. Isten valósága kézzel fogható bizonyítéka a mi bűnösségünknek. Az ember számára ugyanis az igazság üres látszata is elég az igazság helyett! mivel körülöttünk mindent betölt az ocsmányság s bennünk is ez van, azért ami kevésbbé rút, mindaddig igen tiszta gyanánt mosolyog ránk, míg elménket az emberi tisztátalanság határai között tartjuk! Szem, mely előtt csak fekete szín van, a szürkét és világosbarnát is fehérnek látja. Ha délben földre, vagy körülnézünk, azt hisszük, hogy legélesebb látással vagyunk megáldva; ha a napba nézünk látjuk, hogy azt az erőt, mely a földön úgy helyt állott a tárgyak vizsgálásában, ekkora

tündöklés úgy legyőzi, hogy kénytelenek vagyunk bevallani, hogy a földi tárgyak vizsgálásában éles látásunk merő vakság, ha azzal a naphoz fordulunk. Ha a földre tekintünk, a legkellemesebb színben látjuk, majd félisteneknek magunkat. De, amint gondolkozásunkat Istenre irányítjuk s vizsgáljuk, hogy milyen ő, azonnal látszik, hogy amit eddig értékeknek vallottunk, az csupa bűn. Ami ezelőtt bölcsesség volt, most ostobaság, ami ezelőtt erő volt, most nyomorult tehetetlenség. Ime, az ember- és Istenismeret ide vezet bennünket: alacsonyágunknak tudata csak akkor jut igazán eszünkbe, ha magunkat Isten felségével állítjuk szembe. Isten az egyetlen mérték, mellyel az ember magát mérheti. Isten azon a ponton vár az emberre, ahol az emberi értelem azt mondja: nincs tovább.

A félelem, hogy Istennel találkozunk, a halálos félelem volt. Az Ószövetségben Isten ezért jelenik meg mindig angyal, csipkebokor stb. képében.

Mit jelent tehát az Isten ismerete? 1. Van Isten. 2. Isten egyenlő Istennel.

Isten, mint **Teremtő** jelentette ki magát.

Krisztusban, mint Megváltó jelenik meg.

Szentlélekben, mint gondviselő és megtartó.

Isten nemcsak valaki, akit mindenkinek tisztelnie kell, nem valaki, aki távol van, de valaki, akitől minden jó származik: akivel az ember folytonos közösségben van.

A bölcsességnek, hibátlanságnak, igazságnak, hatalomnak egyetlen csöppjét se találjuk sehol, *mely nem tőle származna.*

Ő: a végok.

Az ember tehát mindennel Istennek tartozik.

Istennel állandó kapcsolatban folyó élet: a keresztyén élet. Epikurus, Madách deisztikus állásponton vannak: a gép forog s az alkotó pihen. Ilyen tértlen Istent a keresztyénség nem ismer. Még akkor is tesz Isten, ha azt látjuk, hogy ez az egész világ mindenestől felfordul.

Az Isten ismerete odavezeti a keresztyén embert, hogy Isten iránti félelemmel és tisztelettel adózik. A keresztyén ember, amikor meglátja, hogy Isten **Teremtő**, azt is meglátja, hogy az **ember teremtmény**!!

Az életünk akkor romlott meg veszedelmesen, ha nem Isten szolgálatára használom.

Isten hatalmas s mert hatalmas, lehet kegyelmes is!! Oltalmába menekül az ember. Először elbújik előle: *Állám hol vagy?* bírót lát benne, de bűnbánata nem félelemre, hanem vele szemben való bizalomra indítja. Meglátja, hogy: Isten dicsőségéhez éppen úgy hozzátartozik a bűnösök büntetése, mint az igazak örök élettel való jutalmazása. Az ember Istent atyja gyanánt szereti s ura gyanánt szolgálja.

Nagy József.

A konfirmáció a Heidelbergi Káté alapján.

A konfirmáció körül a nehézségek tulajdonképpen akkor kezdődtek, amikor a kérdésnek látszólagos megoldása a vallástanítás és a liturgia rendezésével megtörtént. A rendezés nem megoldást, hanem a bajok kezdetét jelentette. Ennek többféle oka van. *Egyik* az, hogy a konfirmáció lényege igazában még ma sincs tisztázva és az a megoldás, amelyiket az új liturgia hozott, a bevett konfirmációi gyakorlattal homlokegyenesen az ellenkezőt hozta, ami távol állott az általános gyakorlattól. S ezt az újat úgy hozta, hogy a kérdés nagy elvi tisztázását és a meggyőzés munkáját előre nem végezte el. A kérdés felvetése és a lényegre való rávezetés helyett kész megoldást hozott, ami idegenül állott a bevett gyakorlattal szemben. Ez a megállapítás inkább a konfirmáció általános felfogására vonatkozik, amit egy liturgia mindig elég hűen tükröz vissza. *A másik* nehézség a konfirmáció tartalmi változásával áll összefüggésben. Ez pedig a Heidelbergi Káténak a konfirmációi előkészítés alapjául tevéseben van. A Káté bevezetése egyszerre megnehezítette, sok helyen egyenesen lehetetlenné tette a konfirmációi előkészületet, mert a Káté a maga XVI. századbeli merev dogmatikai tartalmával és kifejezésbeli nehézségével idegenül áll a mai lelkésszel és igényekkel szemben. A Káté a maga hitvallási kifejezéseiben és tartalmában ma nem magától értetődő valami, mint volt a XVI. század történelmi szituációjában. Vannak olyan kérdések, amelyek ma elmaradhatnának a kátéból és vannak olyanok, amelyek nincsenek benne. Nyelvezetében pedig éppen tartalmi idegenségénél fogva mindig idegen marad, amely idegenséghez hozzájárul Isten ígéjének önmagában minden emberrel szemben való idegensége is, úgy, hogy a Káté tartalma, vagy mondjam helyesebben, a Káté üzenete ma csaknem hozzáférhetetlen, vagy pedig csak olyan nagy felkészültséggel közelíthető meg, amilyent általánosan megkövetelni nem lehet. Aki röviden csak azt feleli, hogy semmi különös felkészültség nem kell, a Káté megértéséhez a kulcs a hit, annak csak annyiban van igaza, hogy hit nélkül hozzányulni nem lehet, de az is bizonyos, hogy ennyire szubjektív módszerrel a hitvallás objektív tartalmához sohasem lehet elérkezni. *Végül* egy súlyos nehézség, ami a vallástanítással áll összefüggésben. Tudott dolog, hogy az egész elemi iskolai, jobban mondva konfir-

máció előtti vallástanítás alapját és gerincét a Káté képezi; az új valláskönyvek körül az elégedetlenség zaja nemcsak, hogy nem ült el, hanem újlátszik újakezdődik. Ha pedig a vallástanítás mostani tantervét, anyagát megbolygatjuk, nem tudom hol lehetne a célnak megfelelőbb vallástanítási tervet és anyagot „szerkeszteni“.

Hol lehet ilyen körülmények között a kérdésnek olyan megoldását találni, amelyik minden nehézség ellenére mégis a Heidelbergi Káté alapján akarja a konfirmáció előkészítést végezni? Olyan megoldást, amelyik nem abból indul ki, hogy az előbbi nehézségeken más felfogású konfirmáció bevezetésével, más kátéval és más vallástanítással kell és lehet segíteni, hanem amelyik leszámol azzal, hogy a nehézségek nem embercsinálta nehézségek, amelyeket elhagyhatunk, ha akarunk, hanem a konfirmáció lényegéből és a Káté lényegéből folyó nehézségek, amelyekkel csak azt az egyet tehetjük meg, hogy: vállaljuk azokat. Azért az egyetlen mód: a nehézségek vállalása, mert más, akárhogyan is keressük: nincs. Éppen most olvasom dr. Árkossy Jenő lelkészársam panaszát, amikor a valláskönyveket kerületi-gyűlési beszámolójában céljukban eltévesztetteknek, megvalósításukban gyötrelmeseknek mondja. Ezt így kimondani nem lehet, mert az a gyötrellem, ami a vallástanítással az új könyvek alapján együtt jár, amit egy pillanatig se vonok kétségbe, az t. k. az igehirdetés gyötrelme és a könyveknek legfeljebb az a bűnük, ami a jó bennük, hogy köntörfalazás nélkül az igehirdetés komolysága elé állítanak. Az igehirdetés nem könnyű. A vallástanítás: igehirdetés. S ha a vallástanítás nem nehéz, hanem könnyű, akkor nem igehirdetés és nem vallástanítás. Így vagyunk a konfirmációval is. Az sem könnyű, mert igehirdetés s ha könnyűvé akarnók tenni, ha a nehézségeket az útból félre akarjuk tenni, a konfirmációt voltaképpen lényegétől fosztjuk meg. Ugy gondolom tehát, hogy amikor a konfirmáció kérdését ismét fölvetem, egyik legidősebb, legsürgetőbb, legkevésbé megoldott kérdését vetem föl egyházunknak. Ehhez a bátorságot onnan veszem, hogy még a Káté hivatalos bevezetése előtt gyűlekezeteemben konfirmációi kátéval használtam, mert a régi káté használatát theologiai felfogásomból kifolyólag egy percig sem tartottam magamra nézve megengedhetőnek. Természetesen ezzel a döntéssel egy csomó nehézség járt együtt, ugyanazok a nehézségek, amelyekről előbb már említést tettem. Egy pillanatig sem keseredtem el olyan nagyon, hogy vállalkozásomat abba kellett volna hagynom. De bevallom, hogy sokat kellett olvasnom és tanulnom, nem annyira kátémagyarázatokat, amelyek ebből a szempontból nagyon keveset jelentettek, hanem dogmatikát, rendszeres teológiát, mert nem csak én, más is észrevehette s talán éppen az okozta a nehézséget, hogy a Káté nagy dogmatikai igényt támaszt a vele foglalkozóval szemben. Az igazi segítséget az új valláskönyvek megjelenése hozta még pedig azzal, hogy nemcsak a konfirmációi vallásos nevelésben adott újat, hanem az egész iskolai vallásos nevelést anyagában, céljában és módszerében egységbe

hozta s ezzel a vallásos nevelés azonos céljának egységes munkáját biztosította. Ahogyan hozta, eltekintve említésre alig méltó stílárius nehézségektől, a konfirmáció szempontjából egyenesen felbecsülhetetlen. Én is átestem azon az állapoton, amiben még sokan benne vannak, hogy a valláskönyvekkel szemben súlyos kifogásokat emlegettem, különösen az V. osztályos könyvvel szemben és ma, dacára, hogy a könyvnek átdolgozása nem jelent meg, más a véleményem, mert vállaltam azt a nehézséget, amit ez a könyv jelentett, amikor arra vállalkozott, hogy a kijelentést ismerthesse meg a maga egységében. Hogy a vallástanítás eredménye a Káté tanításnál mikor és milyenképpen használható, arról később részletesebben beszélek.

A kérdés tárgyalásául választott címből következik, hogy beszéljünk erről: 1. mi a konfirmáció, 2. mi a Heidelbergi Káté, 3. milyen viszonyban van a kettő egymással, 4. miképpen történik az előkészítés és a tanítás a konfirmációi káté alapján?

I.

1. *Mit tartunk a konfirmációról?* Erre a kérdésre adandó felelet dönti el állásfoglalásunkat az egész kérdésben és ez határozza meg közelebről a konfirmáló kátéről való felfogásunkat is. A reformációban a konfirmáció a bérmlás elvetésével kezdődött, előállítására és meghonosodására az indítást az az általánosan tapasztalt szükségképpeniség adta, hogy az egyház új nemzedékét csak bizonyos keresztényen hitigazságok elemi ismerete után lehet az Úrasztalához engedni. Az első úrvacsorázás azonban nincs a kátéismeret kikérdezéséhez kötve, az egyházi katekhizációt az ifjakkal az első úrvacsora után is folytatták. A kátékérdezés jelentős cselekménnyé a területiális egyháziasság megszilárdulásával lett. Kálvin az 1536.-i Institúciójában a nyilvános hitvizsgának a gyülekezet előtti hitvallás jellegét adja s ezzel a nyilvános hitvallomással (nem kikérdezés) egybe van kapcsolva az úrvacsoravétel. Bucer 1534.-től kezdve már azt az álláspontot képviseli, hogy be kell vezetni egy olyan cselekményt, mely által a kis korban megkeresztelték bizonyos korhatár elérése után a keresztyén hit egyéni hitvallása alapján megbizonyítják, hogy magukat a keresztyén egyháznak (gyülekezetnek) engedelmesen átadják, magukat a keresztyén egyházfegyelemnek alávetik és kézretétellel Krisztus és az egyház közösségébe való tartozásukat megerősítik, aztán résztvesznek az úrvacsorában.

A pietizmus konfirmációi célja a vallástanítás elmélyítése és bennsősítése (den Kopf ins Herz zu bringen), amit az első úrvacsoravételre való készületnél végeztek el. A pietizmus lelkésze a „szakramentum jelöltjei“-t több hétig tartó lelkigondozás és építés alá vette, hogy szívükben jól előkészüljenek az úrasztalához. Spener még továbbviszi a konfirmáció szubjektívizálását: a gyermeknek magára vállalja és megvallja a keresztszülőknél a kereszteselést alkalmával tett helyettes fogadalmát és Krisztus személyes köve-

tésére ígéretet tesz. A pietizmus konfirmációi gyakorlatában teljesen háttérbe szorul a gyülekezeti vonatkozás és ehelyett egyoldalúan a gyermeknek Jézushoz való teljesen személyes viszonyáról van szó. Krisztus és az egyház közössége egészen individuális és szubjektív lett.

A felvilágosodásban az ifjú vallásos nagykorúságának gondolata hangsúlyozódott ki. A konfirmáció egybeesett a 14. életévvel és az elemi iskolai tanulmányok befejezésével és ebben az átmeneti korban inkább a gyermekkorból az ifjúkorbajutás gondolata került előtérbe. A konfirmációi ünnepélyen is ezt az átmenetet akarták még ünnepélyesebbé és hatályosabbá tenni ifjúra és szülőre egyaránt. Úgy a pietizmus, mint a felvilágosodás papjainál a konfirmációt nem az egyház, hanem az ifjak személyes befolyásolásának szempontja alatt nézték.

Most nem akarok kitérni a mi kérdésünkkel elsődendő kapcsolatban nem álló kérdésre, hogy vajon liturgikailag milyen felfogása helyes a konfirmációnak, sokak megnyugtatóására csupán annyit említek meg, hogy a konfirmáció történelme igazolja a mi erdélyi konfirmációi liturgiánkat, mely a konfirmálást az úrvacsorától időileg elválasztja. A szülők és a gyülekezetek közfelfogása még ma is a felvilágosodás konfirmációi álláspontján vesztegel, amikor a konfirmáció nem hitbéli, hanem polgári nagykorúságot jelent és azt az ünnepélyes pillanatot, amelyben az egyik korból a másikba megy, a polgári nagykorúság látható cicomáival is minél ünnepélyesebben érzékeltetni akarja. Minket most a konfirmáció történeti felfogása abból a szempontból érdekel, hogy beigazoljuk: mik azok az elhajlások, amelyektől a mi egyházunk konfirmációi reformja a konfirmációt és az egyházat megóvta és mik azok a történetileg helyesnek bizonyult törekvések, amelyeket a mi reformunk is érvényesített. A mai konfirmáció a református egyház történeti fejlődésében megszilárdult és helyes követelményeknek megfelelő elemeket foglalja magában, mintegy magasabb értékű foglalatban. Benne van a reformáció ama felfogása, mely a személyes hitvalláson alapul és a Krisztusban való közösségi gondolatot fejezi ki, helyet foglal benne a pietizmusnak az a helyes meglátása, hogy az egész vallásos nevelést az ifjúban személyes igazsággá kell tenni, de nem marad meg ennek egyoldalú megvalósításánál, amikor a konfirmációt egyházi cselekménnyé teszi, továbbá, amikor az igazság hordozó edényének az egyház reformátori hitvallását, a heidelbergi kátét tekinti.

2. Ebből az előbbi eredményből miféle fontos követelmény hárul a konfirmációra? *Először*: a konfirmáció az *igehirdetés* egyik munkaalkalma. A konfirmációnak a személyes igazságot átnyújtó munkája nem más, mint igehirdetés. Ebből az következik, hogy a konfirmációi nem pedagógiai, nem pszichológiai, hanem homiletikai munka és a másik kettőből csak annyi van benne, amennyit az igehirdetés eredménye megkíván, de annyian feltétlen meg is kell lennie benne. A konfirmációban kezdettől végig nincs másról szó:

egyedül Istenről, de nem úgy, mint a beszélgetés tárgyáról, mint valaki harmadikról, hanem a konfirmáció összes tényezőire nézve az elsőről. A konfirmáció igehirdetési követelménye azt jelenti, hogy benne csak az *élő* Istenről lehet szó, aki azt akarja, hogy igéje, szava a katekhéta tolmácsolásában személyes üzenet, megszólítás legyen az ifjú számára. A konfirmáció nem lehet száraz dogmatizálás, amire a Káté éppen elég kísértést nyújt, sem egy ismeret-fogalmi anyagnak a közlése. Isten a konfirmációi munkának élő alanya, élő Úra, maga teremti a megismerést, a hallást, az értést igéje és Lelke által. A lelkész nem állhat másként a konfirmándusok elé, mint hallgatója és tolmácsolója ennek a hallott igének. Minden alkalommal a konfirmándus bűnös világának az Isten világával kell összetalálkoznia a katekhéta által. A konfirmációi tanításban nem történik egyéb, mint a templomi igehirdetésben: útát kell készíteni, hogy Isten igéje rátaláljon a gyermekre; a találkozásnak kell megtörténnie. Lehet a katekhéta akármilyen bravuros pedagógus vagy pszichológus, rendelkeznie kell azzal az alázattal, hogy a maga felkészültségéből csak azt adja, ami kell és tudja, hogy a találkozás végeredményében Isten és a gyermek között Isten munkája és nem az övé. A katekhéta, amikor alázatosan tolmácsolja az igét, Isten igéje ugyanakkor teremt, formál, átalakít, újjászül. Nagyon fontos a mi munkánk jelentősége, azonban mindig tudnunk kell, hogy végeredményében mégsem tőlünk függ. Amíg a katekhétából, az igehirdetéből ez a komoly belátás hiányzik, nem tud mindent megtenni, ami az ő részéről megtehető.

Másodszor: a konfirmáció *az egyház munkája*. Isten az Ige hirdetésél az egyházra bízta; a személyes és megszólító üzenetnek az egyház közösségében kell megszólalnia és ott kell végbemennie az Isten és a gyermek találkozásának is. Az a közösség, amelyik a gyermeket a maga közösségébe már befogadta: a földi gyülekezet és ebben kell személyes meggyőződésének kifejezést adnia. Az egyház nagyobb, mint a gyülekezet, de az igaz egyház életformája a gyülekezet, ahol Isten igéjét hirdetik és ahol neki engedelmessé válnak. A konfirmáció nem lehet sem előkészületében, sem végrehajtásában olyan cselekmény, amelynek a gyülekezet csak passzív szemlélője; a gyülekezet a Krisztusban hívők nagy közössége, amely aktíve részt vesz az ifjak előkészítésében és befogadásában. A lelkész nem a maga személyes hitének a propagálója, nem egy általános vallásos világnézet, vagy szemlélet hirdetője, nem a maga céljaira képesített és küldött valaki, hanem éppen a gyülekezet megbízottja, akinek minden ténykedésében és a konfirmációi szolgálatában tudnia és vallania kell, hogy ő kötött ember és akik rá vannak bízva nem magához, hanem a gyülekezethez akarja kötni, amelyik kötvé van Isten akaratához a Krisztusban. A konfirmációban tehát nemcsak az a fontos, hogy az ifjú megérezze Istenhez való személyes kötöttségét, hanem érezze meg az egyházhoz, annak közösségéhez való tartozását is; a konfirmációnak tennie kell arról, hogy az egyház élete, a hozzátartozás ténye,

az egyház hite, szervezete, fegyelme, munkái, speciális helyi viszonyai Istenhez való viszonyának megtalálásában és e viszonyban való elhelyezkedésben neki az egyetlen lehetőséget nyújtják. Ez akkor történik meg, ha az egyház és a gyülekezet mindig, mint a Krisztusban hívők, a bűnnel viaskodók és az üdvösségben reménykedők közössége elevenedik meg a katekhetán át az ifjú lelkében. *Harmadszor*: a gyermek *személyes hitvallását* a Káté határozza meg, még pedig az egyház kátéja. Az egyház nem mindig elég erős a maga hitének kifejezésére, pl. ma éppen nem. A reformáció volt az a kegyelmi idő, amikor az egyház a maga hitét kifejezte és az utókor számára is megőrizte. Ma hitvallást írni, az egyház ellévelyedését, a reformátori talajról való lecsuszását jelentené, mert egyáltalán nincs rá szükség, hogy az egyház hite másképpen fejeztessék ki, mint a XVI. században. Az egyház élete azt igazolja, hogy annál elevenebb volt az élet az egyházban, minél jobban reformátori talajban gyökerezett a maga hitét. Ma is az egyházba a megújulás első megmozdulása a reformációi talajból jött s hogy olyan nehezen halad az újulás, azért van, hogy az egyház nem vitte még keresztül minden munkájában a reformáció követelményét, ami voltaképpen az ige követelménye. Az egyháznak a hívők számára alkalmas kátéja megvan a Heidelbergi Kátében, ezen kívül vagy felül másra azért nincs szükség, mert ez a káté az egyház kátéja, mert ez a káté az ige magyarázata, mert ez a káté az egyházon át az egyénhez szól. Hogy ez a káté konfirmáció céljára alkalmas-e, vagy alkalmatlan, ez már nem hitvallási, hanem pedagógiai kérdés, az is, hogy e kátének milyen formában való átírására volna esetleg szükség, hogy a konfirmációban használhatóbb legyen. Erről a kérdésről a következő részben szólok a Kátével kapcsolatosan. Mielőtt azonban tovább haladnék, már itt leszögezem, hogy a Káté nehézsége nem olyan egyszerű, amin egyszerű átírással segíteni lehetne. A következő fejtegetésből éppen az fog kitűnni, hogy itt valami egyébre van szükség.

II.

1. A konfirmációnak hármas követelményéről: a személyi, egyházi és hitvallási követelményéről beszéltünk. Elmodottam, amit a kérdés felvetésévl kapcsolatban szükségesnek tartottam elmondani. A második kérdés ez: *mi a Heidelbergi Káté?*

A Heidelbergi Káté a XVI. század reformátori hitvallásának összefoglalása, a reformátori hit kifejezése a XVI. század történelmi szitnációjában. A reformáció estéjén két teológus szorgalmasan és becsületesen összefoglalta a reformáció eredményét, hogy éjszakába ne menjen. Az írók nem eredeti emberek, csak jó teológusok, jó rendszerezők, akik erejüket nem az eredetiség, hanem a reformáció már elért eredményének summázására fordították e munkában. Az igény, amellyel a káté kiadatott, az volt, hogy a református gyülekezetnek hitvallása legyen. Igénye tehát nem az volt, hogy tankönyvül szolgáljon, hanem hogy a gyülekezetnek a

keresztyén hit tartalmát summázza. A káté alapját komoly dogmatikai és etikai reflexió képezi, anélkül hogy maga dogmatika, vagy etika akarna lenni. A káté hitvallási jellege, kérdés és felelet formájában való feldolgozása azt igazolja, hogy bár alapjában véve dogmatikum és etikum, mégis ezeknél az ismereteknél nem akar megállani: személyes hitvallássá akar lenni. Hogy a kátét megérthessük, különbséget kell tennünk a benne levő u. n. objektív és szubjektív igazság között.

2. Vegyük pl. a 21. kérdést. *Mi az igaz hit?* A hitről azt állítja, hogy az biztos ismeret, melynél fogva igaznak tartom mindazt, amit Isten az ő igéjében kijelentett. Ez az igazság nem emberi, hanem örök és változatlan alap, függetlenül attól, hogy hiszem-e, vagy nem. Tehát objektív. Ez az igazság nem marad meg a maga objektívitasában, mert rám nézve személyszerint is igazság akar lenni. Tehát szubjektív igazság is akar lenni, amit ki is fejez, amikor tovább menve a hitről azt tanítja, hogy: szívbeli bizodalom is, melyet a Szentlélek az evangélium által gerjesztett *bennem...* stb. De figyeljük csak jól meg a kérdést, ez az objektív és szubjektív igazság és igény egymástól mennyire elválaszthatatlanul nyilvánul meg tovább és más kérdésekben is. Az objektív igazság a maga sértetlenségének fentartásával szubjektív igazsággá akar lenni. Az a komoly dogmatikai és etikai reflexió Isten személyes üzenete akar lenni. Nem egy spekulatív igazság jelenik meg a kátéban azzal az igénnyel, hogy az *én* igazságom is legyen, hanem: *Isten*, aki abban hozzám lép, velem személ, velem közösséget terem. Erről az egzisztenciális igazságról semmit sem tudok, amíg Isten maga ki nem jelenti. Ez a kijelentés nem egy teorétikus igazság, hanem Isten személyes megszólítása és éppen ezért nem lehet ezzel szemben úgy viselkedni, mint egy teorétikus igazsággal: ha nem fogadom el, nem csupán egy igazságot nem fogadtam el, hanem magát Istent.

A Kátéban tehát voltaképpen az ígéhirdetés munkája megy végbe. A Káté Isten kijelentésének foglalatja nem a bibliai értelemben, de a bibliai igénnyel: hogy az enyém legyen. S amikor az egyház hitvallása, mint az én személyes hitvallásom lesz az enyém, nyomban a gyülekezet közösségéhez is kapcsol s természetes, hogy egy élő gyülekezet a gyermekeit a maga hitében akarja nevelni. Ahol az egyház, gyermekeit ugyanabban a hitben akarja nevelni, amelyiket ő maga vall, akkor a konfirmációs káté magától értetődőleg nem lehet más, mint az egyház hitvallása.

Ha a konfirmáció Isten és a gyermek közötti személyes viszony megteremtője, az egyházhoz való kapcsolat megerősítője akar lenni, akkor konfirmációját csak olyan káté alapján végezheti, amelyik egyenesen ennek az igénynek a szolgálatáért született olyan korszakban, amikor ez az igény legnagyobb volt és ez a szolgálat legteljesebb.

III.

Utolsó mondatommal a konfirmációnak és a Heidelbergi Kátének a viszonyát már ki is fejeztem: *egymástól elválaszthatatlanok.*

1. Egészen természetesnek kell találnunk, hogy a múlt század racionális és liberális egyházi felfogásában a Heidelbergi Káté nem jutott szerephez. A racionalizmusnak az isteni kijelentés nem maga az Isten kijelentése volt, hanem csupán a „biblia“ mint példaadó történeti könyv, vallásos nevelése elégnak tartotta a belőle kivonatolt erkölcsi észigazságoknak értelmi uton való elsajátítását. Konfirmációi kátéjában is megelégedett bizonyos bibliai jellegű történeti-racionális ismeret nyújtással. Mit kereshetett volna ilyen egyházi vallásos nevelési közfelfogásban a reformatori káté, melynek egészen más érdeke van: Isten üzenetének tudtul adása az egyház közösségében. Nem juthatott szerephez a káté a liberalizmus vallásos nevelésében és konfirmációjában sem, amelyik a bibliát nem mint Isten egységes és szétoszthatatlan kijelentést, hanem a kijelentés értékrendszerének gyűjteményét nézte s éppen ezért gyakorlatában nem Isten üzenetének volt a tolmácsolója, hanem bizonyos, emberileg megválasztott isteni értékeknek a lélektan módszereivel való bevésése a gyermek lelkébe. A konfirmáció egész munkája megfeszített emberi vállalkozássá lett, amelyik keveset tudott arról, hogy az t. k. Isten személyes munkája, ígéje és Szentlelke által, s azzal kellett minden vállalkozásnak végződnie, amivel az emberi vállalkozások szoktak végződni: kudarcral. A Heidelbergi Káté, amely az isteni kijelentés objektív tartalmának kifejezése s mely módszerében igehirdetés, természetesen itt sem kapta meg a maga helyét a konfirmációban.

Egy új vallásos felfogásnak, egy új teológiának kellett jönnie, mely Istenről, a kijelentésről, az igehirdetésről, az emberről egészen másképpen vélekedett, mint elődei s ebben az új életkörülményben önként kínálkozott a Heidelbergi Káté a konfirmációra és általában arra, hogy egész vallásos nevelésünknek foglalatja legyen. Az a tény, hogy a Heidelbergi Káté egyházunkban a vallásos nevelés alapját képezi, az egyház megújulásának bizonyítéka és az a tény más oldalról, hogy az egyházban olyan idegenül fogadtatik különböző okok miatt, a régi egyháziatlan és ígétlen élet kísértésének bizonyítéka. Ha a konfirmáció személyes igehirdetés, ha a konfirmáció az egyház munkája, akkor a konfirmáció nem történhetik más alapon, mint a hivatása tudatában lévő egyház által adott hitvallás alapján. Ezért van az, hogy a konfirmáció és a Heidelbergi Káté egymástól elválaszthatatlanok.

2. S most jönnek a voltaképpeni nehézségek, amikor a kátét vallásos nevelésünknek alapjává tettük.

Egyik ilyen nehézség az, hogy a káté nehéz és idegen. Ez egyformán vonatkozik tartalmára és formájára. Le kell számolnunk azzal, hogy ez e nehézség az Isten ígéje hirdetésével velejáró

nehézség. Ez a nehézség következik abból az igényből, amellyel a káté velünk szemben fellép. S a megértés nehézsége t. k. az ember őstermészetében van, amellyel az Isten igéjével szemben viseltetik. A nehézség megoldásának első lépése, hogy a Kátét igehirdetésnek tekintsük és magunkkal szemben ugyanazt az igényt támaszunk, mint amikor igét hirdetünk: hitet és előkészületet. Ez a kettős követelmény a káténál különösképpen fennáll. A Káté nem szabad, hogy számunkra megtanításra váró anyag legyen, hanem anyag az igehirdetésre az igehirdetésnek abban a felfogásában, hogy az: Isten személyes üzenetének átadása. A lelkésznek, vagy a katekhéta tisztában kell lennie a Káté tartalmával, szándékával, benne kell állania személyesen abban a küzdelemben, amelyben a Káté született és amelyikben a Káté benne él. A Kátéről azt állapítottuk meg, hogy súlyos dogmatikai és etikai anyag van benne, igaz ugyan, hogy nem azzal az igénnyel, hogy dogmatika, vagy etika legyen. Igehirdetés akar lenni. De igehirdetéssé azáltal lesz, hogy a katekhéta tisztán ismeri azt az anyagot, ami a Kátében benne van. Amikor azzal az igénnyel lépünk fel önmagunkkal szemben, hogy a Káté kezelésénél dogmatikusok legyünk, ezzel többet mondunk, mintha csak azt állítjuk, elég ha hívők vagyunk. Hogy valaki dogmatikus, az azt jelenti, hogy rendszeres hívő. Mivel a Kátét nem a gyakorlati tanítás szükségessége hívta életre, azért nekünk sem szabad csupán ebből a szempontból nézni, mert akkor elhajlítjuk mérgünkben, meg kell érienünk dogmatikumában, mert csak így válik alkalmassá az igehirdetés szempontjából, vagyis a tanítás szempontjából is.

Másik nehézség. Támaszthatunk-e akkora igényt minden egyes katekhetával szemben, hogy dogmatikus legyen és a Káté objektív igazságának megtalálásáért minden egyes katekhéta külön birkózzék? A katekhetával szemben támasztható igénynek határa van. Ennek az igénynek első állomása, hogy *hívő* legyen. Ez az igény a vallásos nevelés „sine qua non”-ja. Szükséges azonban ezenfelül önmagának állandó képzése s főképen a tanítási órákra való becsületes előkészítés. S itt következik a konfirmációs előkészítés „*abc*”-je, ami abban áll, hogy a katekhéta ne csak a konfirmációs órákra, hanem az iskolai vallástanítási órákra is előkészüljön. A konfirmáció az iskolai vallásos nevelésből és tanításból nő ki, a kettő között szétbonthatatlan tartalmi és módszери egység van. A rákészítés munkáját a kátétanításra az iskolai vallástanításban kell elvégezni. A konfirmációs káté egyes kérdései az elemi iskolai vallástanításba be vannak osztva. Az elemi iskolai vallásos nevelés úgy van megalkotva, hogy minden részében előkészületet jelent a konfirmációra. S ha az előkészítő ebben az előkészületben résztvevő, konfirmációs munkáját lényegesen megkönnyítette. Megkönnyítette, de nem oldotta meg. Mindig fennmarad még az a hiányérzet a nevelőben, hogy a káté igazságaiból sok rejtve maradt, mindig megmarad a hiányos előkészítés érzése. Ez azért van, mert a nevelő megérezte, hogy a Kátében sokkal

gazdagabban van benne az Isten üzenete, mint amennyire azt az elemi iskolai vallásos nevelésben kifejezhetette a tankönyvek alapján s szükségét érzi annak, hogy a sejtett igazságot kifejezze, az igazság aktualitását biztosítsa. S erre nincs meg a megfelelő felkészülés. S ez az, amit nem is lehet általánosan megkövetelni. S ez az, amin az egyháznak segítenie kell azzal, hogy a Kátével együtt megfelelő segítséget is nyújt a katekhétának a Káté tanításához. Ez az, ami nagyon hiányzik, amit a valláskönyvek nem pótolnak, de ami nélkül eredményesen végezni a konfirmációt nem lehet.

Egy ilyen segédkönyvnek lenne a feladata, hogy a káté tanításánál ne csak az objektív igazság kihámozásában segítsen, hanem gyakorlatilag oldja meg azokat a *módszeri nehézségeket*, amelyek a Káté tanítázával együtt járnak. A konfirmációi előkészítés nemcsak nevelési, hanem tanítási munka is. A konfirmációi tanításban, éppen a tanítás tárgyánál fogva, a köznevelés módszerei csak bizonyos fenntartással alkalmazhatók és itt az a nagy kérdés merül fel, hogy a Káté tanításában miképpen lehetne az ige hirdetés „hogyan“-ját a tanítás „hogyan“-jával összeegyeztetni. Olyan segédkönyvre gondolok, amelyik egyrészt magában foglalja a tanító számára lépésről-lépésre haladva azt a tisztázott dogmatikumot és etikumot, amit a Káté magában foglal és aminek a tanítás rendjén nem szabad elsikkadni, de viszont nem szabad száraz merevségben sem előadni, másrészt arról is gondoskodik, hogy az anyag külső formájában úgy jelenjék meg, hogy magában foglalja Isten üzenetének tartalmát a maga jelentőségében, aktualitásában és a gyermek személyes életére való viszonyában. Azok a magyarázatok, amelyek eddig a Heidelbergi Kátéhoz megjelentek, nem ezzel az igénnyel léptek föl és céltévesztett dolog volna azoknak értékét ezzel az igénnyel mérni. Olyan könyvre gondolok, amelyik nem bibliai idézetek cicomáival, hanem feldolgozása kényszerítő erejében mutatja meg, hogy minden órán és minden alkalommal Istenről, Krisztusról és a gyermekhez intézett személyes üzenetükről van szó. Amíg ez a könyv hiányzik, mindig jogosult a katekhéták panasza és kevésbé jogosult az eredménytelenség miatti szemrehányás.

3. A konfirmáció és a Heidelbergi Káté viszonyának tárgyalásánál szükségesnek érzem annak a megemlítését, hogy a Kátéből néhány kérdés kihagyását nem tartom szerencsés műveletnek. A kihagyás ezzel az indokolással történt: „a növendékek életkorához képest az öntudatos hitbeli meggyőződés kialakításánál mellőzhető”. Ennél a műveletnél nem lett volna szabad szem elől tévesztetni a heidelbergi kátéről tett megállapításunk igazságát, hogy a Kátén mély dogmatikai és etikai kérdések vonulnak végig s az a kényszer, ami létrehozta nem katekhetikai, hanem dogmatikai s éppen ezért katekhetikai célra való összeállításánál is nem lett volna szabad más szempontnak érvényesülni, mint a dogmatikainak. A katekhetikai szempont alkalmazásával törést szenvedett

a Káté objektív igazsága, egysége és szándéka és ezzel megszü-
kült a voltaképpeni katekhetikai anyag is. Hogy állításomat igaz-
zoljam, nézzük meg a Káté első részéből kihagyott kérdéseket,
azok tartalmát. Állításom igazsága az összes kihagyott kérdésekre
vonatkozik, az összeset megnézni most nem tartom szükségesnek,
csupán igazolásomra néhányszor. Fájdalmasan nélkülözöm a 6. kér-
dést: „*Hát Isten az embert ilyen gonosszá és fondkka teremtette?*
Mi van ebben a kérdésben? Olyan igazság, amit mellőzni nem
lehet. Benne van a Káté kálvini orientálódása. Ugyanis a Heidel-
bergi Kátét, ha önmagában nézzük, az a gondolatunk támad,
hogy a Káté központi beállítása inkább anthropocentrikus, mint
theocentrikus. Az első kérdés már határozottan leszögezi, hogy a
legfőbb kérdés a „*consolatio homini*“ az ember vigasztalása (an-
thropocentrikus), aminek következtében könnyen ennek a gondo-
latnak nézőpontja alá helyezzük az egész kátét, míg Kálvin kátéja
és Intituciója a „*cognitio Dei*“-vel kezdődik, olyan határozottan,
hogy lehetetlen ne ez alá a gondolat alá helyezni a kálvini gon-
dolkozást. A Heidelbergi Kátében éppen a 6. kérdésben jut kife-
jezésre ez a gondolat: „*Isten az embert... teremtette, hogy az Ő
teremtő Istenét igazán megismerje*“ s ez a központi gondolat épen
olyan kérdéssel kapcsolatosan volna feltárható, amelyik kimaradt.
Lehet, hogy a katekhetának máskülönbben is nehéz feladatot jelent
e kérdésben rejlő dogmatikumhoz hozzányulni, de a nehézségnek
nem szabad a kérdés kihagyásához vezetni. Mi van még ebben a
kérdésben? *Az ember bűneset előtti állapota.* E nélkül az Isten
világteremtési tervének igazságát, tisztaságát, a bűnesetnek súlyos
felelősségét megérteni nem lehet. A legrégebbi theologizálástól a
mai napig egyike volt a legfontosabb kérdéseknek éppen az, hogy
Isten az embert maga képére és hasonlatosságára teremtette.
Már Iraeneus, Origenes meg akarják határozni, hogy mit jelent
ez közelebbről. Vajjon az ember teste is az Isten képére és ha-
sonlatosságára van-e teremtve, vagy csak szellemi képességei mu-
tatják a hasonlatosságot? A skolasztikusoknál mint „*donam supe-
radditum*“ jelenik meg az Isten képe, míg éppen a reformáció
hangsúlyozza ki erőteljesen, amit a káté 6. kérdése is tesz, hogy
a hasonlatosság a tökéletes szentségben és igazságban állott. A
bűneset éppen ettől fosztotta meg az embert, bűnös állapotában
éppen ezt nélkülözi és Krisztusban éppen ezt kapja meg. Így áll
a bűneset, mint hatalmas szakadék az eset előtti és a Krisztusban
helyreállított világ között. Az ember az elsőben már nincs, a má-
sodikban még nincs s ez teszi olyan komollyá a bűnös és ke-
gyelmi állapot mérlegetését. Ha a katekhezációban az 5. kérdést
a 6. kihagyásával a 7. követi, nem jut erőteljesen kifejezésre az
ember felelősségének gondolata a szentség és igazság állapotának
elvesztéséért. A 9. kérdésben ismét az őállapot szentsége és
igazsága és ezzel szemben az ember felelőssége domborodik ki.
Ebben a kérdésben esik el az a hamis, sokszor theologiai állítás,
hogy az ember szükségképpen vétkezett. Itt táruul fel az ítélet el-

kerülhetetlensége: mert az ember teljesíthetné az Isten akaratát. Itt nyilvánul meg a bűneset pozitív volta: az ember szándékos engedetlensége, szemben minden, mithológikus és pelágiánisztikus felfogással, melyek szerint az ember felelőségének a bűnesethez semmi köze nincs. Az ember felelős a bűnért. Ez a 9. kérdés tartalma. Sajnos ez is kimaradt a Kátéból. Az említett kérdésekből érthető meg a már felvett 10. kérdés, a büntetés, ez a tipikus reformátori rigorizmus, amit önmagában a 9. és a szintén kihagyott 11. kérdés nélkül nehezen lehet eredeti szándékában megérteni. A 6., 9. és 11. kérdéseket kihagyni nem lehet sem katekhetikai szempontból, sem azért, hogy talán más kérdésbe bedolgozhatók volnának. Az egész reformáció igazsága igazolja, hogy Ursinus és társa jobban tudták, hogy mit akartak e kérdések feltevésével, mint a konfirmációi célra összeállítói, a kérdések elhagyásával. Ugyanezt az igazságtörést lehet megállapítani minden egyes kihagyott kérdésnél. Ebből pedig az következik, hogy az összeállításnál a katekhetikai szempontot nem lehet irányadónak tartani. S következik az is, hogy a Káté szerkesztését revízió alá kell venni, ahol az összeállítás vezető szempontja a dogmatikai legyen.

IV.

Miképpen történik az előkészület és a tanítás a Heid. Káté alapján?

I. A legelső lépés a konfirmálók idején való számba vétele és a rendelkezésre álló idő megállapítása. A káté előszavából az tűnik ki, hogy mivel a káté 7. osztály tankönyve, az egész tanév az előkészítés idejévé válik. Az egész tanév azonban csak elméletben és nem gyakorlatban, mert a rendelkezésre álló idő legjobb esetben heti két óra, egy évben kb. ötven óra, ami ha tekintetbe vesszük, hogy a legtöbb iskolánk osztatlan, ez alatt az idő alatt a kívánt követelményeknek eleget tenni képtelenség. Ez a nehézség és időbeli korlátozás azt a veszedelmet rejti magában, hogy a káté a tanulóra és a tanítóra egyaránt nem fog többet jelenteni bizonyos megtanulásra váró fogalmi anyagnál. Hiába van az elemi iskolák tankönyvébe 26 kérdés kivételével valamennyi kérdés bedolgozva, mert ezek a kérdések a gyermek értelmi fejletlenségénél fogva nem tudják azt jelenteni a gyermekeknek, amit jelenteniök kellene. A káté üzenetének megértéséhez nemcsak idő, hanem kor- és értelmi fejlettség is kell. A magam részéről az itt mutatkozó nehézséget az által próbáltam megoldani, hogy az iskolai év kezdetével a konfirmációi előkészítést is megkezdem, amikor azok az iskolai növendékek, akik a 7. osztályba járnak és konfirmáló korhatárt elérték, vagy az iskolai tanulmányaikat már bevégezték, de most kerültek a koruknál fogva konfirmációra, hetenként hat órán, napi egy-egy órán át konfirmációi előkészítésben részesülnek a tanítási óra bevégezése után. Ezzel elértem azt, hogy elég idő áll rendelkezésre, nemcsak a káté szövegének megtanulására, hanem a szó szoros értelmében vett előkészületre.

Minden konfirmándusnak kell legyen biblája, énekeskönyve, kátéja és egy füzete, amelybe házi dolgozatokat írnak olyan kérdésekről, amelyek a kátétanítással kapcsolatosan felmerültek és a gyülekezeti kapcsolat megerősítésére szolgálnak, amelyek megírására sokszor szüleik közreműködését is igénybe kell venniük. A katekhéta már az első órán közli a növendékekkel az előkészítési idő alatt tanusítandó magaviseletre vonatkozó rendelkezéseit, pl. könyvei tisztántartására, ruházkodásának tisztasága, pontos templombajárás, tisztelet egymás iránt stb. s ezeket megkülönböztetett felügyelettel ellenőrzi. Az önfegyelmzésre való ránevelés legjobb alkalmá a konfirmációi előkészítés ideje.

2. Második lépés a katekhéta előkészülése a tanításra. Ez az előkészülés bizony sok időt és készülést kíván, sokkal többet, mint a tanítás idejének tartama. Ez az előkészülés alázatos felkészülése Isten üzenetének hirdetésére a sorra kerülő kátékérdés alapján. Ez az előkészület több mozzanatból áll.

Egyik: kísérlet a káté dogmatikumának megértésére. Vagy mondhatom így is: az objektív igazság kihámozására. Lássuk, hogy ez miben áll? Vegyük pl. az első kérdést.

Az első kérdés magában foglalja az egész káté centrális orientálódását. Kezdődik: „mi egyetlen vigasztalásod“. Ez a kérdés az egész káté karaktere, egy nagy felirat a kátéhoz. Ursinus szerint ez a kérdés azért van lefelől, mert ez az egész káténak a summája. Ellentétben Kálvin genfi kátéjával, melynek summája a „cognitio Dei“ itt első helyen a „consolatio homini“ áll. A kátében nem a kálvini „gloria Dei“, hanem a „consolatio“ a legfontosabb. Ezt a kérdést és ebben a kérdésben az egész kátéről alkotott felfogásunkat revideálni kell Kálvin értelmében, mert ha nem arra az útra tévedünk, ahová a liberális theologia tévedt, ahol az élet középpontjában nem Isten, hanem az ember áll s ahol a vallás az embernek gyakorlati magántügye. A Kálvin gondolata benne van a káté 6. kérdésében, amelyik sajnos a kátéből kimaradt. A heid. káté vigasztalásáról tudni kell, hogy nem egy szubjektív vigasztalás. A kérdés a vigasztalás felvetésével egzisztenciánk legvégső kérdését veti fel, ami a mindenkori ember mindenkori kérdése. Tehát, hogy valaki ember, az azt jelenti, hogy ehhez a vigasztaláshoz köze van. Nem kiváltságosok tapasztalata, hanem a közös emberi sors. A vigasztalás szomorúságot tételez fel. Isten szerinti szomorúságot, aminek okozója a bűn. Ez a mi egzisztenciánk végső kérdése.

Most következik a tartalmi igazság lépésről-lépésre való kikerekítése. Ebben a kérdésben arról az emberről van szó, aki Krisztus tulajdona. A felelet első személyben beszél. Ez az „én“ a magyar fordításban csak az ige első személyű használatában nyer kifejezést. Ki ez az „én?“ Amint vagyok önmagamban önmagammal nem azonosíthatom. Magamról csak úgy mondhatom, ha előbb rólam és hozzám mondják, hogy rólam van szó. Itt egy nekem tulajdonított ajándékról van szó, amelyik akkor valóság, amikor hozzám Isten mondja és nem amikor én mondom magam-

ról. Ennek a kimondott állításnak az alanya, bár első személyben szól, mégsem én vagyok, hanem Isten. Kálvin a maga kátéjában nem az „én“-t, hanem a „nos“-t, a többséget használja. Erre a revízióra itt is szükség van, hogy a hit helye a közösség. „... *mind testestől, mind lelkestől* ez azt jelenti, hogy egész existenciánkban. Sem a léleknek, sem a testnek nincs lehetősége, hogy a maga lábán megállhasson. A kettőt egymástól elválasztani, a testre minden terhelést ráírni, utóbbinak csak a szenvedő jobbik rész szerepét juttatni igazságtalanság. Az egész emberről van szó. „... *akár élek, akár halok*“, vagyis helyi és idői kivételek nincsenek. Ez nemcsak parancs, hogy mindig az Uré legyek, hanem kegyelmes segítség is: mindig az övé vagyok. „... *nem önmagamé, hanem az én hűséges Uramnak és Megváltómnak, a Jézus Krisztusnak tulajdona vagyok.*“ Ezt a témát az egész káté visszaadja és az a célja, hogy minden szavában ezt hangsúlyozza. Itt nemcsak negatívum jut kifejezésre, hanem az a pozitívum is, hogy Krisztusé vagyok, Ő rendelkezik felettem és nem én ő felette. Krisztus szolgálatában kell állanom, minden emberi talajt el kell hagynom, s oda kell állanom arra a helyre, amelyen a káté is áll. A tanításban éppen ennek az ugrásnak kellene megtörténni az emberi talajról az istenire. Tudni kell azonban, hogy ez a helyzet nem történelmi fejlődés folytán áll elő, ez az átmenet nem misztikus egygyelével Istennel. Ez az egység a Szentlélek munkája által történik. (Lásd Inst. III., I. r. És így tovább.) Az előkészületben az igazság általános és lépésről-lépésre haladó felderítő munkáját kell elvégezni minden egyes alkalomra való készülődés előtt. Annak a könyvnek, amelyről előbb említést tettem, ennek az objektív igazságnak a kifejtését is tartalmaznia kellene. Itt most tovább haladnom a magyarázattal nem tartozik kérdéshez, csak azt akartam pár sorban megmutatni, hogy megy a lelkész birkózása a Káté igazságának megtalálásaért. Mivel küzdök ennek a munkának nehézségével, ebből a küzdelemből nem kívánok szabályt csinálni, azért mondtam, hogy minden katekhétával szemben nem lehet a küzdelemnek ekkora igényét támasztani. Addig is azonban, amíg az egyház gondoskodik megfelelő segédkönyvről, nem áll módunkban erről a küzdelemről lemondani.

Az előkészület *másik* mozzanata az, amikor a tanítás és az igehirdetés követelményeinek szem előtt tartásával az objektív igazságot szubjektív igazsággá tesszük, helyesebben mondva, amikor a kérdés útján közöljük a gyermekekkel Isten üzenetét. Ez a katekhetikai előkészület. A katekhetikai előkészület abból áll, hogy megállapítom, milyen aktuális üzenetet tartalmaz az anyag és azt milyen formában fejezi ki. Azután felkeresem a vallástanítás eddigi eredményéből azokat az eseményeket, képeket, személyiségeket, amelyek a káté üzenetének szemléltetéséül szolgálnak. Nagy segítségére van a katekhétának, ha a kátétába pontosan bejegyzi azokat a bibliai történeteket, eseményeket, aktuális vonatkozásokat, amelyeket már a vallástanítás alkalmával tanultak, említett s amelyeket

akkor azért használt, hogy az anyagot összefogó és tartalmát kifejező kátékérdést a szemlélet útján is kifejezze. Ezeket a helyeket a bibliájában is jelölje meg, hogy ha az idő engedi, együtt fel is olvassák. A szemléleti anyag összegyűjtésén kívül az otthoni előkészület alatt kell elvégezni a káté-kérdés felbontását és megmagyarázását abból a szempontból, hogy a kérdés a közös megbeszélésre alkalmas legyen és a parancs kötelező volta, amit a káté-kérdés foglal magában világosan állhasson majd a gyermek előtt. Végig kell még az otthoni előkészületben gondolni a káté üzenetét a gyermekekkel való személyes viszonyában és az egyházhoz, a közösséghez, a gyülekezethez való vonatkozásában, hogy az átadandó üzenet a gyermek életében és rajta keresztül a közösség életében szabályozó erő lehessen, hogy a gyermek megérezeze, hogy itt ránézve életbevágóan fontos dologról van szó, amivel szemben ő mást nem tehet: engedelmeskedik. Ennek az előkészületnek azért kell megtörténnie, hogy Isten a maga Szentlelkével szabadon végezhesse a maga munkáját a tanítási órán.

A *tanítási órának* mindig a legnagyobb komolyságban kell lefolynia. Minden óra Istennek a gyermekért folytatott nagy küzdelme, amikor Isten ezt a harcot a tanító felhasználásával vívja. A gyermeknek éreznie kell, hogy aki neki beszél, nem kényszeredettségből, hanem felelős kényszerűségből beszél és minden pillanatban mindenkinek éreznie kell, hogy ebben a küzdelemben, amit nem a lelkész folytat a gyermekekért, hanem Isten az emberért, Isten maga van jelen. Minden órának imádsággal kell kezdődnie, amint imádsággal is kell végződnie. Sohasem szabad egyetlen órának sem úgy elmulni, hogy a feldolgozott kátékérdésből ne kapjon a gyermek parancsot a maga és egyháza részére. (A tanítás lefolyásáról bővebben lásd: Imre L. „Hogyan tanítunk vallást“ c. vezérkönyvét.)

A katechetikai előkészülettel ismét úgy vagyunk, mint a dogmatikaival: szükség van egy olyan segítségnyújtó könyvre, melyet egyenesen azzal a törekvéssel állítanak össze, hogy e téren is kellő támogatást és segítséget nyújtson az egyedül viaskodó nevelőknek. A konfirmációs előkészítés Fankhauserjére égetően szükség van.

3. A konfirmációs előkészítés nemcsak tanítás, hanem *nevelés is*. Ennek a követelménynek a konfirmáció új felfogásában különösen érvényesülnie kell. A konfirmációs előkészítés ideje alatt fel kell tehát keresnünk és ki kell használnunk minden alkalmat és lehetőséget, amivel a nevelés munkáját végezzük. A neveléssel azt a célt igyekszünk elérni, hogy az egész konfirmációt a gyermek életére kiható és meghatározó alkalommá tegyük. Azokat a hatásokat, amiket a tanításban közölt üzenet benne kívált, életében állandósítani és eredményüket a gyermek egész életére biztosítani kell.

A nevelésnek az előkészítésben kínálkozó alkalma, ha a napi órák közül egyet, éppen a szerdait *bibliára tanításra* fordítjuk,

ami által elérjük, hogy a gyermek hozzászokik a személyes életkérdéseivel való foglalkozáshoz és megéri a már konfirmált ifjakkal az együtté tartozást. A bibliára olyan legyen, mint az ifjakkal tartott bibliára, vigyük közös megbeszélésre azokat a személyes jellegű kérdéseket, amelyekről úgy találjuk, hogy nekik csakugyan kérdés. Ebben a korban még nem lehet elvárni tőlük, hogy kérdéseikkel előhozakodjanak, azokat észre kell venni, valósággal le kell őket leplezni. Ha mi nem hozzuk elő kérdéseiket, ökmaguk sohasem fogják azokat előhozni, de ha leleplezzük őket, lassan feltárják magukat. Ha az ifjú személyes megragadását a konfirmációban elmulasztjuk, sohasem tud később azzal a bizalommal lenni irántunk, mint amilyenel gyermeki őszinteségében lenni tud. S ha figyelembe vesszük, hogy a konfirmációval a vallásos nevelés nem befejeződött, hanem éppen elkezdődött és a mi támogatásunkra konfirmáció után éppen olyan nagy szükség van, mint azelőtt, akkor minden lehető meg kell tennünk, hogy növendék és nevelő között a kapcsolat a konfirmáció ideje alatt döntőleg kifejlődjék.

Az ifjak nevelésének másik alkalma a *meglátogatásuk*. A látogatás részben a konfirmándusnak, részben a szülőknek szól. A gyermekkel megérezzetjük, hogy mi törődünk vele, a mi felelőségünk nemcsak a tanításig, hanem egész életére kiterjed. A gyermeknek tudnia kell, hogy nevelője előtt éppen olyan felelős, mint amilyen felelős nevelője Isten, a gyülekezet és a szülők előtt. A szülőkkel azt kell megértetni, hogy a konfirmáció gyermekükre nézve nagyon fontos esemény, meg kell növelni a szülők előtt a konfirmáció valódi jelentőségét. Ilyen látogatás alkalmával szívesebben beszélnek egyébről, mint a saját felelőségükről, de a gyermekükről szívesen beszélnek és innen csak egy lépés, hogy a gyermektől a szülőhöz érkezünk. Természetesen ez a felelőségébresztés nem valami házhoz szállított nagyképű adhortáció, hanem a felelős pásztor baráti beszélgetése olyanokkal, akiket a gyermek sorsa sokkal jobban érdekel, mint bennünket s akik éppen azért készek, hogy velünk együtt dolgozzanak. Nemcsak a gyermeknek, hanem a szülőknek a megragadására sincs jobb alkalom, mint a konfirmációs előkészületé, amit a lelkész teljes felelőséggel végez.

A nevelés *gyakorlása is*. A gyülekezet minden munkájában a lelkésznek legmozgalmasabb és később segítőtársai a konfirmándusok. Ezt a készséget ki kell használni. Mindig legyen valami megbízatásuk, amivel a másíknak, a gyülekezetnek szolgálnak. A konfirmáció arra is előkészít, hogy a gyermek a maga adott gyülekezetének legyen a tagja. A gyülekezet tagjaitól nemcsak azt várja, hogy lássák és ismerjék a bajait, kérdéseit, hanem hogy szolgáljanak. Amikor a lelkész kis konfirmándusaival naptárt árultat, újságelőfizetőket gyűjtet, cselédeket összeírat stb., olyan munkát végeztet velük, ami a gyülekezeti felelőség és szolgálat lelkének kialakulásához a leginkább hozzásegíti. Természetesen a

szolgálat gyakorlására csak akkor van idő, ha a konfirmációt nem kell néhány hét alatt összerángatni.

Ha a konfirmációt és az előkészületet és az előkészítést így fogjuk fel, akkor a konfirmáció az ifjak vallásos nevelésének nem fogja végét jelenteni. Az így felfogott és végzett konfirmáció a munka kezdetét jelenti. A konfirmált ifjak kibocsátásával az egyház minden évben harcrakész lelkekkel frissül fel, akiknek harc-készségük nem papgyújtotta szalmaláng, hanem az Isten akarata iránti engedelmesság hajtóereje.

Dávid Gyula.

Hogyan osztottam be a Heidelbergi Kátét a konfirmációi előkészítésben ?

Arra kaptam megbízást, hogy mutassam be azt az anyagbeosztást, amely szerint a Heidelbergi Káté konfirmációi kátévá rövidített formáját *tanítom*. A megbízás szerint az egyes kérdésekkel kapcsolatban utalnom kellett azokra a világnézeti, gazdasági, társadalmi, egyházi és egyéni életkérdésekre, amelyek az ifjúságot érdeklik és amelyek a kérdésekkel kapcsolatba hozhatók. Lehetőség szerint utalnom kellett az alkalmas illusztráló anyagra is. Nekem egy tanévben 60 óra áll rendelkezésemre, hogy a gimnázista fiuknak a kátét megtanítsam. Több órát nem ad a tanterv és magam sem állíthatok be pótórákat a gyermekek nagy elfoglaltsága miatt. Az egyes órák anyagával kapcsolatban közölt gondolatok nem a tanítás vázlatát adják, csupán ráutalások olyan szempontokra, gondolatokra, amelyeknek figyelembevételével én ezeket a kérdéseket tanítom. Nem rendszeresek és nem kimerítőek. Leginkább a Bikkliával és az egyházi énekeskönyvvel való kapcsolatok feltüntetését hanyagoltam el itt, egyesegyedül a helyszűke miatt. Ezek viszont a leckék alatt a kátében megtalálhatók. Minden káté-kérdés *bibliai helyeket foglal össze* és a tanuló *egyéni hitét* méri meg. A káté kérdésein át Isten Igéje szól rendszerezett formában a tanítványhoz. Cél a tanítvány hitének erősítése. A gyermek tele van *téves felfogásokkal* a hitet illetőleg. Ezeket napvilágra kell hozni. A hitnek *új életfolytatásban* megnyilvánuló cselekedetei vannak. A káté tanulásnál tehát a Bibliái alapra, a célba vett egyéni hitre, a téves felfogásra és a cselekedeti következményre kell tekintettel lenni. Utalásaimban ezt a négy tekintetet vettem figyelembe. Óránként 20—25 percet szentelek a magyarázatra, ami rendszerint beszélgetés formájában történik.*

1. óra. Összefoglalása annak, amit eddig tanultunk. Biblia, egyháztörténet, egyházi énekek, kátékérdések, az egyház mai állapota. Ezek egységet alkotnak abban, hogy mind Istenre és a mi hitűnkre utalnak. Ez az óra nagyon fontos, mert különben a gyermek azt hiszi, hogy az egész évi tanulásnak semmi köze ahoz, ami vele eddig történt a vallástanításban.

* Dávid Gy. lapunkban megjelent cikkében közölt alapelvek, melyekkel egyetérték, felmentenek a hosszabb bevezetéstől.

2. óra. *Mi a káté?* Én így tanítom: Káténak nevezzük azt a tankönyvet, amelyben az egyház a Biblia igazságait, mint a maga hitének teljességét kérdések és feleletek formájában összefoglalja, hogy tanítása által hiveinek hitét erősítse. Ebben a gondolatban négy algondolat foglalhatók. A káté szoros kapcsolatban van a *Szentírással*, azt foglalja össze, amit a Szentírás egyes részeiben szétszórvva tanít. A földrajz pl. a föld szétszórt életjelenségei közt akar rendszert mutatni. Ez a rendszerezés a tanulás sikeres voltának érdekében történik. A káté összefoglalását az egyház végzi legmagasabb testülete, a Zsinat által. A káté *kérdések és feleletek* formájában tanító *tankönyv*. Itt elmondottam röviden a káté szó eredetét (görög: katekhezis, latin: katekizmus) párbeszéd, visszhangos tanítási mód. Végül a káté az egyház teljes *hitének* foglalatata, a hitnek normája, nem a tényleges, hanem az elérendő hit. A kátétanulásban efelé *törekszünk*. Megemlítettem, hogy a hitvallás mindenben megfelel a káté ismérveinek, csupán abban különbözik tőle, hogy nem kérdések és feleletek, hanem fejezetek keretében adja a Szentírás alapján a hit teljes foglalatát és nem iskolás értelemben is vehető tankönyv. (Dr. Imre Lajos: A hitvallás az életben és a munkában [Az Út 1928. 182 s köv. o.] c. cikkének itt sok hasznát vettem.)

3. óra. A konfirmációi káté előszava meghagyja, hogy a vallástanítók okvetlenül tanítsák meg a *Heidelbergi Káté keletkezésének és elterjedésének történetét*. Ezért én egyik órán a káté előállítását, külföldi hatását ismertetem. Kiemelem, hogy a káté az egyház ügye volt. (Nem értek egyet Dávid Gy. megállapításával, hogy a Heidelbergi Káté nem más, mint két szorgalmas és becsületes theologus összefoglalása. A káté az *egyház* összefoglalása. Nem Ursinus és Olevianus kátéja, hanem Heidelbergi Káté, mert a heidelbergi *Zsinat* fogadta el és azután is zsinatok vezették be.) Részletesen elmondom, hogy a zsinat tagjai milyen komolysággal készültek fel a zsinatra: úrvacsorát vettek stb. Hálás feladat elmondani választó fejedelem nagyszerű kitartását a káté mellett. (Ehez és a következő órai anyaghoz lásd Dr. Nagy Géza: *Küzdelem a hitvallásért* című tanulmányát. Tordai ref. nagyhét emlékkönyve és I. L. Az Út 1931. 254 s köv. o. A H. K. és a Westminsteri K. Barátai Szövetsége c. cikket.) Ez az óra a káté tekintélyét, fontosságát mutatja meg.

4. óra. *A H. K. története a magyar ref. egyházban*. Úgy ebben, mint megelőző leckében kiemeltem, hogy miért tűnt el a H. K. a múlt század racionalizmusában. Beszéltem a legújabb theologiai irányról, amelyik ismét az őt megillető helyre állította a H. K.-t.

5. óra. A kátéről általában mondottakat a H. K. történetének ismeretében nyert igazságokkal összevetve az a kérdés áll előtűnk: *mi a H. K. szerepe a mi életünkben*, miért kell tanulnunk, hogyan*

* Igen jó szempontokat adott. I. L. Az Út 1928. 182. o. megjelent cikke. *A hitvallás az életben és a munkában*.

kell tanulnunk? Ismertetem a beosztását, miképpen foglalja össze a Bibliát, magából a Bibliából veszi a szempontokat, nincs olyan bibliai történet, ami ne lenne ebbe a keretbe beilleszthető. Beszélünk a kátékérdések személyes és gyakorlati fellelvési módjáról. Ez különösen meglepi a gyermekeket, mert a kátét igazán nem tartották addig gyakorlati könyvnek. Őzintén megmondjuk, hogy mi hitünk még nem a kátében adott teljes hit, de elindulunk efelé. A kátét meg kell tanulni szóról szóra, de ezt meg kell előznie az értelmes tanulásnak és követnie kell a személyes önvizsgálatnak.

6. óra. Mi a konfirmáció? (Az első konfirmációs kérdés alapján.) Különösen kiemeljük a káté szerepét ebben, de azt is, hogy a konfirmáció, mint személyes állásfoglalás több, mint kátétanulás és tudás. Részletesen ismertetem, hogy ma a Krisztus zászlaja alatt állókat Oroszországban és Németországban milyen próbák érik, ma is vannak mártírok. Felsoroljuk, hogy épen a mi hívőinket ma mennyi minden csábítja el a mi egyházunktól.

7. óra. A káté két bevezető kérdése. A serdülő korban levő fiú vizsgálatása az, hogy kezd a magáé lenni. Most szakad meg a szülőkkel, tanárokkal, egyházzal fentállott kapcsolat. Ennek a fiúnak nem vizsgálatás, hanem kellemetlenség, hogy neki másénak is kell lennie, hogy nem lehet teljesen a maga ura. Kimutatja, hogy ez a magauraság mekkora veszélyekkel jár és az élet végső pontjain és a halálban mennyire csődbe jut. Másik oldalról: ma mennyi minden igényt tart az emberre, kollektív korszakban élünk, elvesz az egyéniség, nemzeté, államé, párté vagyunk. A keresztyén ember önmagát és önmaga szerepét a közösségekben úgy találja meg, ha a maga és a közösségek felett álló Krisztus tulajdona lehet. Ennek a tulajdonbanlételnek olyan következményei vannak a mindennapi élet számára, amit nem ad meg semmi. Különösen kiemeltem a halál megdöbbenő voltát. Addig mindenkié lehettünk, de azontul mindenki elhagy. A második kérdés kapcsán a káté beosztását felrajzoltam a táblára. Példákat hoztunk fel arra, hogy az ott feltüntetett három gondolatkörnél pompásabb beosztást a Szentírás számára nem lehet készíteni.

8. óra. 3, 4, 5. kérdés. Helytelen álláspontok a törvénnyel szemben: farizeizmus képmutatása és szőrszálhasogatás. Törvényhegye a Zarándok útjában. Kommunista társadalom, nemzeti társadalom: testvériség Atya nélkül. 5. k.: Mii világ mutatja ennek a kérdésnek igazságát: mindenki magát szereti. Ebben áll szemben a kettős parancsolattal. Mai világnomoruság oka itt van elrejtve.

9. óra. 6. 7. 8. kérdés. 6. k.: Az ember származásáról szóló természettudományos tan nem más, mint *világmagyarázó* elv. Ettől semmi sem függ a mi gyakorlati életünkben. A Biblia első emberről szóló története nem világot magyaráz, hanem *kijelentést* hordoz: *Isten teremtette* az embert, az ember nem az, aminek Isten teremtette, megromlott, tovább adta a maga bűnét. Ennek megfelel a mai tapasztalatunk is. 7. k.: Született keresztyének

nincsenek. — Szezták és piétisták tévianitása az újjászületésről, mi elhanyagoljuk az erről való beszédet. Az újjászületés is, mint minden születés: kezdet. 8. k.: A bűn büntetésére példák: első ember, Kain, Özönviz, Dávid, Judás, Ananiás és Zafira. Nyitva hagyjuk a rejtetes kérdést: ha csak törvény van, akkor csak ez az ítélet áll fent. Ennyi a magában álló ember élete, ha nem találja meg a kegyelmes Istent. Luther állapota, amíg meg nem találta az Íge által a kegyelem üzenetét.

10. óra. Összefoglaló ismétlés. Beszélgetés személyes kérdésekről.

11. óra. 9—12. kérdés. Elégtételadás esetei a társadalmi életben, ha valakit megsértünk. Annak méltónak kell lennie. Kezesség kérdése: garancia. Ó-szövetségi áldozatok elégtelensége. Az Ó szövegség legnagyobb emberei is mennyire Isten haragja alatt voltak: Mózes nem mehetett be az ígéret földébe.

12. óra. 13—14. kérdés. A megfizetés kérdését megoldja Isten *ajándékozása*. Csak Istentől jöhet a megoldás, tőle pedig csak ajándék lehet, mert érdemről szó sem eshetik. Az Evangélium annyi, mint jó hír (angelos gör. szó, ebből lett a magyar angyal, angelion a hír, amit az angyal hoz, euangélion a jó, boldog hír). 14. kérdés különösen alkalmas a kijelentés egységének megmutatására. Ha az Ó- és Új-szövetségi kijelentés történetét jól tanítottuk, most sok hasznát vesszük. Utalok a III. valláskönyv 1., 9. leckéjére. Különösen a Zsid. levél alkalmas annak megmutatására, hogy az evangélium hogyan található fel az egész Bibliában.

13. óra. 15—16. kérdés. Mi a hit? 15. k.: a hit Krisztusra irányul és az ő jótéteményeit kapcsolja hozzánk. Tehát személyes magatartás. Két vonása van, biztos ismeret és szívbeli bizodalom. Ma a hitet bizonytalan ismeretnek tekintik, az értelmi ismeretekkel szemben. Pedig a hit felette áll bizonyosság tekintetében az ismeretnek, mert a bizonytalan emberi elme helyett Isten maga adja és biztosítja. Utaljunk vissza illusztrálásért a pátriárkák történetére (III. könyv, 2. lecke). Kár, hogy a Káté nem dolgozza bele a hit lényegébe I. János 5:4—5 versét, ahol a hit győzelem jellege van kidomborítva. A mai ember, aki praktikus korban él és mentes bizonyos tekintetben az ismeretet követelő intellektualizmustól és a bizalmat kívánó [quietizmustól, a hit győző jellemvonásában inkább meglátja a hit célját, kihatását. Zsid. levél 11. rócz is ide vág. A bizalomjelleg elfogadására állítsuk elé a mai valóságot, ami az emberekben való bizodalmat, ami az élet alapfeltételét elveszi. A mai válság gyökere bizalmi válság. Minden bizalom gyökere az Istenben való bizalom.

14. óra. 17—19. kérdés. Ígéret és hit viszonya. Nagyon sokan azért ábrándultak ki a keresztyénségből, mert nem kapták meg azt, amit vártak: a hitben valóságos birtoklást kerestek. A hit és a látás közötti különbség. Jó itt felújítani Ábrahám példáját, továbbá Zsid. lev. 11:39—40. verset és 11:1 verset. Ha a tanítványokkal elmondattam az Ap. Hit.-t, eddig mindenik osztályban

bele estek abba a tévedésbe, hogy a Krisztus poklokra való alá-
szállását és a testünk feltámadását kihagyták. Ebben a szülők ne-
velése látszik meg, ők így tanulták a mult századi liberálista-ra-
cionálizmusban és így is tanították tovább.

15. óra. Ismétlés. Itt szembe állítjuk a nyomorúságról tanúl-
takat a szabadulásról tanultakkal. Mindkét állapotot ismernünk kell,
de külön külön egyik sem igaz. Az élet dialektikáját az adja,
hogy mindkettőben benne vagyunk egyidőben. Csak a halál által
kerülünk ki tényleg ebből a kettősségből, addig hitünkben mint
igéretet bírjuk a megváltást.

16. óra. 20. kérdés. A földrajz a tudomány nyelvén arról
beszél, hogy *miképpen* állott elő Isten teremő szavára a világ?
Ez az értelem munkája. A földrajz elméleteket alkot. A káté
gyakorlati és személyes kérdésekkel állít szembe. A két álláspont
egymással ellenkezik, de egyik sem zárja ki a másikat a maga
sajátos területéről. Isten, aki teremtett, Atyám rám gondot visel,
a rosszat javamra fordítja. Ezt csak Isten igéjéből tanulhatom meg.
Isten mindenhatósága és atyai hűsége nem áll egymással szemben.

17. óra 21—22. kérdés. A gondviselése erő. Mindenkinek
akkora kiterjedésű és hatású gondviselés van, amekkora és milyen
ereje van. Nekünk van erőnk, éppen ezért mi is lehetünk gond-
viselők, de csak erőnkhez képest. Ránk biznak értékeket, munkákat,
állatokat, kis testverünket stb. Ezekre kicsiben gondot tudunk
viselni, de roppant korlátolt módon. Mi csak akkor viselhetünk
gondot, ha közvetlenül jelen vagyunk és akkor sem minden tekint-
etben, mert a mi erőnk nem mindenütt jelenvaló és mindenható,
mint az Isten ereje. A gondviselés kizárja a véletlent. A véletlen
rokonai: szerencse, szerencsétlenség, balsors, végzet stb. Ma külö-
nösen lehet látni, hogy akik a gondviselésben nem hisznek, hogy
ragaszkodnak a modern bálványokhoz. Például egy úri asszony
elcsapta a nevelőnőt, mert nem tette fel egy kirándulás alkalmával
a luxus-gépkocsira a kis automobil bajazzót (gummi-majom) és így
a rábizott gyermekeket kitette annak, hogy szerencsétlenség történ-
jék velők. A kis majom elhárítja a veszedelmet. Ez fétisizmus.

18. óra. 23—24. kérdés. Jézus Krisztus neve. *Jézus* zsidó
szó, éppen úgy alkalmazták ezt a nevet azokra is, akik valóban
nem voltak üdvözítők, mint ahogy a mai Győzők közül tényleg
senkire sem talál ez a név. A *Krisztus* név (görög szó: felkent)
zsidóul Messiást jelent. Példákat mondunk arra, hogy ki kent fel
prófétát, főpapot és királyt. Felkenés Isten szolgálatjára való elhívás
külső jele Hasonlatszerűleg megfelel neki: felavatás, megkoronázás.
Különösen a három hivatal jelzőit szoktam megvilágítani: *legfőbb*
próféta (az előtte éltek rá *elő*, az utánna éltek rá *vissza* néznek.
A sorban ő a legfőbb központ) *egyetlen* főpap, itt megbeszéljük a
papi hivatal kérdését, püspök nem főpap, (a pap áldoz, közbenjár)
örökkévaló, király, mellette tehát van földi király.

19. óra. 25. kérdés. Ez a kérdés csak az előzőből érthető.
Krisztus kenete jelenti az ő prófétai, főpapi és királyi hivatalát.

Ha én hit által ennek a kenetnek részese vagyok, Krisztusban én is próféta (hogy az ő nevét valljam,) főpap: (magamat neki áldozom hálából) és király: (bűn elleni harcos és uralkodó) vagyok. Itt arról beszélgetünk, hogy mindenkinek kell Krisztus nevét vallania; mindenkinek kell érette az emberek között áldoznia és mindenkinek kell a bűn ellen harcolnia. A keresztyén gyülekezet ezeket a munkákat a jó rend kedvéért és hogy a megbízottak a többieket ebben a három munkában vezetni tudják különösképpen rá is bizza egyes gyülekezeti tagokra: prófétai tisztet lekipásztórokra, tanítókra, főpapi tisztet diakonusokra, diakonisszákra, karitativ alakulatokra, királyi tisztet presbítterekre, gondnokokra.

20 óra 26. 27. kérdés. Krisztus Ur voltának megértéséhez szükséges a rabszolga-kor intézményeinek felújítása. A rabszolgát meg lehetett venni aranyon, vagy ezüstön. Mi ennél drágábbak vagyunk. Régi urunk a bűn és a halál. A szentséges fogantatás kérdésénél ki kell emelni a kérdés gyakorlati beállítását: mi hasznát veszed? A hogyan? kérdés itt sem használ. Nem a szentséges születés magyarázza Jézus életét, hanem Jézus Krisztus élete és műve magyarázza szentséges születését.

21. óra. 28. 29. k. Az istállóban való születéstől a haláláig felvázoljuk Jézus Krisztus szenvedéseit. Ez a szenvedés másért volt. Az ószövetségi történetek közül Jób története mutatja, hogy a szenvedés nem mindig büntetés. A mai Indiában Ghandi mutatta ezt meg. A világháború előtt Mott Jánost Indiában kifűtyölték, amikor azt mondta, hogy az Istenfia szenvedett. Ez náluk káromkodás számba ment, mert csak az szenvedhet, aki a megelőző életben sok bűnt követett el. Ma, miután Ghandi megmutatta, hogy szenvedni másért is lehet, India kezd hinni abban, hogy a szenvedő Krisztus is lehet megváltó. Ma is különbséget tesznek a bűn minősége szerint a kivégzési eszközökben. A hazaárulót felakasztják, ez ma a legundokabb halálnem, van, akit a háborúban a főbelövessel megtszélnek. Jézust az akasztásnak megfelelő legundokabb halálnemmel végezték ki.

22. óra. 30—32. k. Ez a három kérdés különösen alkalmas arra, hogy mögéje felébrezzük a gyermekekben lévő legnehezebb kérdéseket: halál, legnagyobb kísértések. Ilyenek ábrázolására főleg a drámákból és balladákból lehet figyelmeztető jeleket venni. Krisztus a pokoltól, annyi, mint Istentől való elszakadás, valóságos halál egészen a megdicsőülésig az emberi élet minden viszonylatát átfogta. Nincs az emberi életben olyan kérdés, amire az Ő élete ne rezonálna. Egyetlen történelmi alaknak sincs meg ez a gazdagsága. Bárhol vagyok, őt segítségül hívhatom. Nemcsak az ünnepléses alkalmakkal, de sokkal inkább az élet mélységekben kell és lehet Krisztushoz fordulnom. A Krisztusban élő embernek nincsen tragédiája.

23. óra. 33. 34. kérdés. Eddig Krisztus prófétai és főpapi munkájáról volt inkább szó. Feltámadása és mennybemenetele inkább királyvoltára irányítja a figyelmet. Ez nem magasabb eme-

lete életének, hanem állandó lényege. Feltámadása és mennybe-
menetele nélkül hatástalan addigi munkája is.

24. óra. 35. k. Ez a kérdés hozza személyes kapcsolatba a
megelőző két kérdést. Krisztus nincs a földön és mégis jelen van.
Ő ma is van, tehát neki fel kellett támadnia és fel kellett a
mennybe mennie. Hogyan van jelen ma? *1. János evang. 14: 21.*
szerint a parancsának *engedelmeskedő* előtt Jézus magát kijelenti.
A kijelentés görög kifejezése: Apokalypszis egyet jelent a színházi
függöny felhúzásával, a szobor leleplezésével. Az elrejtett Krisztus az
engedelmeskedő előtt jelenvalóvá lesz. Ez az engedmesség a hit.
2. Máté 18: 19—20. szerint Jézus Krisztus jelen van az ő nevé-
ben *együtt levők* között. Ez a neki engedelmeskedők gyülekezete.
3. Máté 25: 31—46. szerint Krisztus szenved a *szenvedő ember-*
ben. Őt elégíti meg, aki segítséget nyújt. E három ige ráutal arra,
hogy Krisztus jelen lehet: a hitben, a hívők közösségében és a
szeretet cselekedeteiben. Jelen lesz az utolsó ítéletben.

25. óra. 36—37. k. 36. k. utal a 40 re. Jézus mennybemenete-
le által kilépett abból a történelmi és földrajzi keretből, melyben
addig élt. Míg a földön volt, mi magyarok pl. nem találkozhattunk
vele a tér távolsága miatt. Ma az egész Anyaszentegyháznak a
feje: az egész földön tér és időbeli korlát nélkül munkál és ural-
kodik. A fej dicsősége és ereje a test tagjaié is.

26. óra. 38. kérdés. Ez a kérdés visszamegy a 32. re. A világ-
ban nincs igazság. Ezt tudnia kell minden keresztyén embernek.
Ezt különben a mai világhelyzet is mutatja. A keresztyén ember
nem árnítja magát e tekintetben. Vigasztalunk az utolsó ítélet
reménye. Krisztus eljövetele jelenti a bűn feletti végső győzelmet.
Ezt nem szabad elfeledni. Ezért nem ábrándul ki a sikertelenség-
gek miatt a keresztyén ember. Az ítélet ideje ismeretlen. Jó alkalom
nyílik a szekták tévántításainak megtárgyalására, akik ki tudják
számítani az eljövétel pontos dátumát. Összefoglalás és ismétlés.
Krisztus prófétai munkáját bevégezte, főpapi áldozata készen van,
második munkaköréből még folyik a szüntelen közbenjárás.
Királysága teljes mivoltában folyik ma is. Visszatérésében nem
próféta, nem áldozatos főpap, hanem ítélő, diadalmas király lesz.

27. óra. 39., 40. kérdés. A Sz. L. tárgyalásánál kitértünk a
Szentháromság kérdésének tárgyalására. Sajnos, az erről szóló kér-
dést ebből a kiadásból teljesen érthetetlenül kihagyták. Én így
szoktam a Szentháromság kérdését hasonlatszerűen megvilágítani:
Egyik fiu édesapja lehet: jegyző, presbiter és apa. Ez három
megkülönböztethető, de szét nem választható személyisége neki.
A községházán jegyző, az egyházban presbiter, otthon apa. De
egyik hivatalát sem gyakorolhatja a másik kettő nélkül, holott a
községházán nem apa és nem presbiter. Nem három példányban
megy haza és mégis három személy. A 39. kérdés második fele
visszaütal a 16.-ra. A Szentlélek együtt munkálkodván az igehír-
detéssel, Krisztushoz kapcsol és benne megismerem az Atyát. A
Sz. L. a bennem munkálkodó Isten. Sajnos, a magyar ember ezzel

örödi a legkevesebbet. Az anyaszentegyházról szólván, tisztázzuk a közönséges szó értelmét. Görög-latinul katolikus, az egész világra kiterjedő. Ma a közönséges szó mást jelent, mint a régieknél, akik egy szobába lépve, ahol sokan voltak, jó estét kívántak *mind közönségesen*, azaz az egész jelenlevő közönségnek, mindenkinek. Ma közönséges szó bizonyos megvetést fejez ki. Felrajzolok a táblára egy medencét, amibe több csatorna vezet. A medencében van az a sereg, amelyet Krisztus gyűjt. A bevezető csatornák a különböző földi egyházak. Mindeniken át kiárad a világba az Ige és a Szentlélek és mindegyiken át gyűl a sereg a medencébe. Ez a kép biztosítja az egyház egységét. Kélezem, hogy a róm. kath. egyházat nem lehet katolikusnak, azaz egyetemesnek nevezni, mert ami római, az nem egyetemes. Beszélünk az ecclesia militans és triumphans megkülönböztetéséről.

28. óra. 41., 42. kérdés. Előbbi visszautal a 36., 37., 40. kérdésekre, azokat személyes formában összefoglalja is. A 42. ennek a folytatása. A bűnbocsánat az a tény, hogy Isten nekem ajándékozta Krisztus javait, azaz engemet nem egymagamban, hanem a vele való hitközösségben néz. A bűnös természetem megmarad, de, mint bűnös más vonatkozásba kerülök. Ez a más vonatkozás jelenti bűneim bocsánatát. A templom köve szent kő, mert az Isten tulajdonában levő épület összefüggésében van. Ha kiveszem és belepítem más házába, már nem szent, mert kiesett az összefüggésből. A szentsége nem anyagi megváltozás, hanem viszonyulás, ilyen a mi szentségünk is. Eből függ össze a bűnbocsánat és a szentek egysége egymással. Itt magyarázom meg a bűnavalló ima első mondatát.

29. óra. 43., 44. kérdés. Feltámadás és örökélet. Meglehető dolog, hogy itt a test feltámadásáról van szó. Sokan a fizikai körforgásban látják a test feltámadását. Testemből növény lesz s azt egy állat megeszi, az emberek pedig az állat tejéből táplálkoznak. Az örökéletet az emlékezetben látják. Itt nem erről van szó. A halállal nem ér véget az élet. Ha itt megismertem Krisztust, akkor már itt megkezdődött az örök életem. (János ev. 13:3) Ez az állapotom teljesedik ki a halál után, amikor megszűnően a folyton kísértő bűn hatalma, csak Istenre nézve élek.

30. óra. 45—46. k. A megigazulás nem bennem való változás, hanem Isten rólam alkotott véleményének megváltozása. Isten igaznak nyilvánít. Lelkiismeretem vádol, mert vétkeztem és vétkezem, *mégis* Isten más összefüggésben néz. L. 28. órai anyagot. Itt van alkalom a piétista és szekta megigazulási felfogás tisztázására. Ma a legtöbb fiú az ezzel rokon idealista felfogásban látja a kérdést. Sokan azért ábrándultak ki Krisztus követéséből, pedig buzgón próbálták, mert nem lettek büntelenek, azt mondták, hogy Krisztus elérhetetlen ideált állít eléink, meddő dolog ennek megvalósításán fáradozni. Itt világosan látszik, hogy más igaz állapotról van szó. A megigazult, azaz igaznak nyilvánított bűnös

bűnbánata és bűn elleni harcában különbözik a megneemtért bűnöstől.

31. óra. 47—48. k. A hit elfogadási szerv. Ez is ajándék. Ez sem lehet érdemem. Azok, akik komolyan nem hisznek, azaz, nem érezték meg Isten Krisztusba kapcsoló kegyelmét, értelmi gondolkodás alapján állítják, hogy a mi megigazulási tanunk alapján, nincs erkölcsi élet. Világosan kell látni, amiről a káté beosztásánál volt szó, hogy az erkölcsi élet következménye a hitnek. Aki komolyan hisz, az erkölcstelen étellel nem teszi hiábavalóvá a megnyert kegyelmet.

32. óra. Ismétlés. Összefoglalásképpen: Szentháromság munkája.

33. óra. 49—51. k. Visszaautalunk a 16. 39. k.-re. A szakramentum látható Ige. Tartalmában azonos a szóbeli igével. Hatásában más, mert egyénileg megpecsételi a hitet. A szakramentumnak három ismérvéje van: Jézus Krisztus szerezte, látható jelge van, üdvigéret van hozzá kötve. Beszélgetés: miért nem szakramentum a lábmosás? Nem felel meg a harmadik feltételnek, miért nem sz. a halotti szentség? (Hiányzik az első feltétel.)

34. óra. 52—53. kérdés. Itt alkalmazzuk a megelőző kérdésnél felállított három kritériumot. Beszélgetünk a tévfelfogásokról: kereszteleés, nem névadás. Mit kell az anyakönyvvezetőnél tenni a kereszteleés előtt? Világias szokások lényegtelenek és feleslegesek. Ha könyvet veszek, annak van címe. A magam nevét, mint tulajdonosét írom rá. A kereszteleendő gyermeknek is meg van a neve, Istennek, mint tulajdonosnak a nevét írják rá.

35. óra. 54—55. kérdés. Az ember bizonytalan afelől, hogy ő és gyermeke valóban Istenhez tartoznak-e? Isten a prédikációban erre vonatkozólag bátorítást ad. A kereszteleésben erről teljes bizonyosságot jelentő jelt zálogot és pecsétet nyújt. A gyermekkereszteleés kérdésénél a baptista felfogással szemben állíthatjuk a mi felogásunkat. Kiemeljük, hogy nem az a lényeg a szakramentum hatásos voltában, hogy én öntudatos vagyok-e, hanem Isten kegyelme, amit közöl. Kiemeljük, hogy a kereszteleésnek a konfirmáció az öntudatos befejezése. Beszélhetünk a keresztszüllői intézményről, annak téves felfogásáról.

36. óra. 56—57. kérdés. Itt ismét visszamegyünk a 33. óra anyagában adott három kritériumhoz és azokat alkalmazzuk. Az úrvacsorával kapcsolatban is kiemeljük, hogy ez a kegyelem jele, záloga és pecsété. Nálunk sokan érdemeik alapján akarnak méltóvá lenni rá. Vezeklés jellege lesz. Az úrvacsorában megismételtetik a keresztségben kapott üdvbizonyosság. Ennek a ténynek kell bűnbánatra és új életre indítania.

37. óra. 58. kérdés. Volt olyan esztendő, amikor ez a kérdést nem tanítottam, mert nehezen tanulhatósága mellett is közel van 56. kérdéshez. A különbség világos. Az 56. kérdés inkább a jelt és az emlékezést, ez pedig a pecsétet és zálogot állítja elénk az úrvacsorájában. Ráutal a kérdés a 45—47. kérdésre. A hit nem

másfajta ismerés, hanem az engemet igaznak nyilvánító kegyelem bennem levő valósága. Az úrvacsora ennek a bizonyossága. Isten Krisztusban megváltott, erről a megváltásról az ígét hirdetteti és hogy ez a váltság éppen énreám vonatkozik, arról ad pecsétet és zálogot az úrvacsora. Isten nem tud közelebb jönni sehol úgy, mint az úrvacsorában.

38. óra. 59. k. Visszamegyünk a 24. k.-re: Krisztus egyetlen egy főpapunk, aki egyszeri áldozatával minden bűntünkért eleget tett Továbbá a 34—35. kérdésre. Krisztus a mennyben van, de kegyelme és Szentlelke szerint soha sincsen távol. Kegyelmének és Szentlelkének a visszhangja bennünk a hit. A hit bizonyos abban, hogy elég az egyszeri áldozat és a hit számára a Szentlélek beszédmódja szerint a kenyér és a bor Krisztus valóságos testévé és vérévé lesznek lényegük megváltozása nélkül. Ahogy hit által kegyelemből szent vagyok (28. óra), ugyanúgy hit által más kenyér és bor az úrvacsorái is a hívő számára.

39. óra. 60—61. k. Az igehirdetésben és szakramentumokban, melyeknek szolgálatát Isten az egyházra bizta, Isten bejön a világba, hogy onnan a maga népét kihívja. De Isten nemcsak belejön a világba, hanem attól magát az egyházat meg is különbözteti. Ez a két kérdés erről szól. Az első az egyéni, a második az egyházi szempontot adja. A bűnbánat és a megjobbulás szándéka különíti el Isten gyermekét a világtól, az egyházfegyelem gyakorlása az egyházat, mint közösséget, az egyházat a világtól. Az egyházfegyelem kérdésénél az őskeresztény és a Kálvini gyűlekezet ad jó illusztráló anyagot. Az úrvacsoránál tehát két tekintetnek kell helyet adni: Isten egészen közel jön, személyes zálogot ad kegyelme felől, egyházán keresztül (igh., szakr., szeretetmunka) belejön a világba, de attól el is különíti a népét. Nálunk az úrvacsoránál gyakran csak a második szempont érvényesül, viszont az egyházi életben nem látjuk a fegyelem fontosságát.

40. óra. Ismétlés. Alkalom a személyes kérdések megbeszélésére. A káté csupán az 57. kérdés második kikezdésében érinti az úrvacsora közösségi jellegét. Itt jó alkalom nyílik annak megbeszélésére, hogy a Krisztus testével való közösség az egyházzal való közösséget is jelenti, mert az egyház Krisztus teste. 40—41. kérdésekre menjünk vissza. Különösen hálás dolog az egymásnak való megbocsátásról beszélgetni.

41. óra. 62—65. kérdés. A keresztény élet alapja Isten kegyelme. A világ életében való értelme a hálás engedelmesség. A keresztény életnek két tekintete van: Isten kegyelmébe vesz engem, erről bizonyosságot ad a hitem: én pedig az emberek felé a szeretetben szolgállok. Emlékezzünk a 4. kérdésre. Meg kell újulnom. Ennek két része van. Pál apostol szerint: Krisztussal meg kell halni, magunkat bűneinkkel úgy meg kell feszítenünk, ahogy Krisztust megfeszítették, de vele együtt fel is kell támadnunk új életre. Az őskeresztényeknél ezt szimbolizálta a keresztelés alkalmával való

elmerülés. A vizbemerült meghalt a bűnnek, a vizből kiemelkedő feltámadt Krisztussal az új életre.

41. óra. 66—68. kérdés, (természetesen tudottnak veszem a tizparancsolatot, mert I. osztályban már megtanultuk.) A gyermek mást tart jócselekedetnek: azt, ami neki használ, amit ő tart jónak, ami az ő dicsőségét szolgálja. Nehéz megértetni, hogy pld. a dolgozatlopás nem jó cselekedet, a diákcsiny nem jó cselekedet. Ma mindenki *maga* a cselekedetének mértéke. Németországban, Oroszországban, a mi kapitalista rendszerünkben lehet látni, hogy az ember lett a jó mértéke. Ebből születik az ember romlása. A tizparancsolatnál most csak a parancsolat Káténban való helyével foglalkozunk. A hálaadásról szóló részben van. Mi köze a hálának a törvényhez? Mutatja a kereteket, ahol szolgálnom kell. A törvényt be kell tölteni, az tehát az üres keret. Különösen fel kell hívni a figyelmet arra, hogy nincs igaza a r. kath. felfogásnak, amely szerint mi nem tartjuk fontosnak a jó cselekedeteket. Ő a kegyelem feltételének, mi következményének tekintjük. Ki kell térnünk a keresztyénség gyakorlati következményeire.

43. óra. 69—70. kérdés. Ma a teremtett dolgok nem a vallás, hanem a mindennapi élet gyakorlati vonatkozásai között térítenek el Istentől. A pénzben, földben stb. bízom. Életem gazdasági vonatkozásait fontosabbnak tartom, mint Isten felém jövő kegyelmét és gondviselését. Ez a modern bálványimádás és varázslás. Megmagyarázni mi a bálványozás, varázslás, babona. Ezek ott vannak, ahol nincs hit. A kérdés visszavisz a 20—22. kérdésekre.

44. óra. 71—72. kérdés. A név szentsége a kezdetleges embernél fontos. Nem is árulják el egymásnak a nevüket. Mi a bemutatkozás ennek a nyoma. „A törvény“, vagy „király nevében“ kifejezések komolysága a mai életben. Ezeknél összemérhetetlenül nagyobb jelentősége van az Isten nevének. Azonban óvakodni kell attól a zsidóskodástól, amelyik az Isten nevét még komoly alkalmal sem merte kiejteni. Szükségtelen esküdzések ellen. 72. kérdés két egyházi tevékenységet emel ki: Igehirdetés iskola. Leírja az istentisztelet alkatrészeit: Igehirdetés, sákramentom, könyörgés, adakozás. Alkalom a mi istentiszteletünkről beszélgetni. Itt sok félreértésre ad okot a szombat kérdése. Szombat annyi, mint nyugalom. Az O. Sz. népének ez a hét utolsó napja, U. Szövetség népének a hét első napja a Krisztus feltámadásáról való megemlékezésért. Az O. Sz.-i szombat ennek árnyéka. (Kol. 2:16—17.) Fel kell újítani a Zsid. levélről tanultakat, ahol az Osz. és Usz. viszonyáról van szó. A káté azt emeli ki, hogy nem a napnak van szentsége önmagában (ez pogány felfogás), hanem az Istennel való járás által mi szenteljük meg. A sok naptárváltoztatás miatt ma már össze is zavarodott a szombatok rendje. Ma még a szombatot tartók sem a szombatot ülik meg a sok változtatás miatt. Itt nyílik alkalom iskoláink hitvallási alapjának bemutatására. Iskoláinkat az egyház nem nemzeti célból, hanem Isten parancsából tartja fenn.

45. óra. 73—74. kérdés. A másik ember iránti kötelességek tárgyalásánál a káté külön veszi a szülőket, nevelőket és előljárókat. Ezek mint emberek Isten különös eszközei. Ő velök szemben is fennállanak a felebaráti kötelességek, de nekik ezeknél még többel tartozunk. A családi és iskolai élet visszasságait lehet itt megbeszélni. A háború kérdése. Ha nem lenne katonaság és csendőrség, a rablás és gyilkolás elhatalmasodna. Ezekkel tartja Isten féken a gonoszságot, hogy hiveit megvédje. A keresztyén ember tehát nem lehet anarkista. Helytelen a szekta felfogás, amelyik ellensége a közhatalomnak. A keresztyén ember mások védelmében kész a maga feláldozására, ez a háború egyik szempontja, de másfelől Isten engemet is választhat arra, hogy más felett a háborúban ítéletet tartson. De mivel én is fegyvert fogtam, ez az ítélet rajtam is áll. A háború istenítélet. Mindent meg kell tenni ellene.

46. óra. 75. kérdés. A 75. kérdéssel kapcsolatban a nemi kérdést meg kell a fiukkal beszélni. Förtelem a nemi élet elferdítése. Megoldás a szent házasság. A kérdés orvosi kérdés is, de több annál lényegében. A mai fiatalság mindent tud a nemi élet köréből. Sajnos a tudását legtöbbször cimboráitól, rossz füzetekből meríti. Az emberi élet legnagyobb dicsőségéből a mai életben disznóság lesz. Ez a kérdés nem a klozetre és a csűr mögé való, hanem be kell hozni a vallásórára. Alkalmos könyv: Dr. Traugott Mann, ford. M. Nagy Ottó „Érettség és tisztaság“. 14 lei. Ifjú Erdélynél.

47. óra. 76—77. kérdés. A tulajdon kérdése. Ma ezen nagy vita folyik: egyéné, közösségé? Nemzeté vagy a polgáré? Kommunizmus, kapitalizmus, fasizmus. Mi szerintünk: Minden Istené, mi csak sáfárságba kaptuk. Ezért a fősvényesség és tékozlás egyforma bűn, mert a vagyont nem adjuk át Istennek, azaz rajta keresztül a felebarátnak. A vagyon lehet egyéné és közösségé is, a lényeg az, hogy Isten akarata szerint úgy kell vele élnie, hogy minden ember javát egyformán szolgáljuk. 77. kérdésben a felebarát hasznának előmozdítása nem jelenti az, hogy nekem az üzleti életben tisztességes eszközökkel nem szabad hasznot huznom. A saját haszon jogosult, ha mások javára fordítom. Ismermertessük a sáfársági mozgalmat. (Dr. Imre Lajos: A sáfárkodó egyház, Hit és szolgálat. Ára 10, illetve 8 lei. Ifjú Erdély kiadás.)

48. óra. 78—79. k. Az élet, a szaporodás, a tulajdon védelme után ez a parancsolat az emberi gondolat és beszéd szentségének a védelme. A gondolat és beszéd Istennek nagy ajándéka és az emberi élet hatalmas építője, de ha kiszakad Istennek való élet közösségéből, ha tehát nem Isten iránti hálámát szolgálja, akkor rombolja az emberi életet.

A 79. k. összefoglalja az összes parancsolatokat. A parancsolatok elleni bűn fészke a kívánság. Itt összefoglalásul lehetne a lélektani folyamatot ábrázolni: kívánság, kísértés, bűn, szokás, hajlam, végzet.

49. óra. Iméttés. Összefoglaljuk, hogy a parancsolatok tárgyalása alatt az emberi élet egésze tárult elénk. Isten nem vesz ki a világból, hanem új kötelességekkel állít bele. Így szenteli meg világot. Ez a megszentelés harc. A teljesség Krisztus visszajövetelével kezdődik. A ker. élet tevékeny élet. Hajtó ereje a megváltásért való hála.

50. óra. 80—83. Bevezetés az imádsághoz. Eljutottam-e a betanult imádságocskától az egyéni szabad imádságig? Hogy van benne az imádság a ref. istentiszteletben? Az imádság lelki ügy, a lélekben folyik, de a testi és lelki szükségekre egyaránt kiterjed. Mi a testi életet szívesen kivesszük a „szent“ Isten hatásköréből. Ez a 82. k. alapján helytelen magatartás. Az Úr imádságot a gyermekek rosszul tudják, leggyakoribb hibák: „úgy itt alant a földön is“, a dicsőség előtt a dicséretet is mondják, végül *most* és mindörökké. Az is tévedés az elmondásnál, hogy a mind örökké előtt és nem az Ámen előtt állnak meg.

51. óra. 84—85. k. A megszólításról szóló 84. k. visszahat az I., II. parancsolatra, az első kérésnek viszont megfelel a III. parancsolat. Ajánlatos a magyarázatnál ezekre visszautalni. Itt t. k. a ker. ember prófétai tisztéről van szó (25. k.)

52. óra. 86—87. k. Az Úr imádságának második kérése megfelel a IV. parancsolat magyarázatának. Az egyház élő valóság. Igehirdetésben, szeretetmunkában, kormányzásban nő. Mik a mai egyházi életben az egyház növeléséről vallott téves felfogások? (egyházból stb.) Mai egyház ellenségei: atheista mozgalmak, belső ellenségek: képmutatás, álhit, tévhit stb. Harc az egyház körül örökös. L. egyh. történelmet. A 87. kérdés kapcsán V., VI., VII. és IX. parancsolatra utalhatunk vissza.

53. óra. 88—89. k. A legnagyobb testi és a legnagyobb lelki szükség: a kenyér és bűnbocsánat. A hamis kenyér-szerzést láttuk a VIII. parancsolatban. Utaljunk erre vissza. Az ötödik kérdésnél a X. parancsolatról a bűnyökelet mutató kívánságról ne feledkezzünk meg. A megbocsátás kérdését az urvacsoza kérdéséhez is kacsoljuk vissza.

54. óra. 90—91. kérdés. A 90. kérdés a mi királyságunkra utal. A 91. pedig az Isten királyságára. Természetesen az előbbi az utóbbiból kévetkezik. Isten minket a nyomorúságból megváltott és mint megváltottakat a maga dicsőségére formál és irányít. Ő a kezdet és ő a vég.

55. óra. Mint a káténak is befejezése nemcsak az imádságra, de mindarra is vonatkozik, amit tanultunk: Igaz, amit tanultunk és meg lesz mindaz, amiről szó volt. A végső biztosíték Isten. Mi Atyánk összefoglalása, ismétlése.

56—60. óra. Ismétlés. Konfirmációi kérdések átvétele. Új anyag ezekben nincsen, mert az ottani igazságokról már mind szó volt. Itt összefoglalást végzünk. Hely szüke miatt nincsen erről szó. Természetesen konfirmáció előtt pár külön órán még összejövök a fiukkal a szükséges előkészületek megtételére. *Ldszóló Dezső.*

A konfirmáció az ifjúsági munkában.

A konfirmáció az egész nevelés munkájában különleges helyet foglal el s ezért nagyon szoros kapcsolatban van azzal az egész munkával, amit az ifjúság nevelésében végzünk.

1. Nézzük meg először *milyen helyet foglal el a konfirmáció előkészítés és maga a konfirmáció az ifjúság pásztorációjának és nevelésének szervezetében.* Ez azon a tényen alapszik, hogy a konfirmáció a hitbeli nagykorúság ideje, tehát az az idő, mikor a gyermek képessé lesz arra, hogy a maga keresztyén hitét és életét saját maga élje. A gyermekkor a keresztyén hit kérdéseit legnagyobb részben külső kérdéseknek tekinti. A gyermek hite megtanult, elsajátított hit, amelyet másoktól kap, mások meggyőződése, mások ker. életgyakorlata vezet, sokszor kényszeríti annak elfogadására és követésére. Mivel a hit lélektanilag ott kezdődik, ahol a bűn valóságának ismerete már fennáll s ahol a bűn hatalma alól a lélek szabadulni vágyik s a gyermek bűnismerete nem a bűn valóságára, lényegére, csak annak egyes eseteire irányul, a gyermeknél a szó szoros értelmében vett hitről nem is lehet beszélni. A bűnt a gyermek nem annak lenyűgöző és megsemmisítő hatalmában látja, hanem egyes parancsoknak való engedetlenségben, amelyek, Isten parancsai, a szülei és feljebbvalói parancsaiban állanak előtte. Amint Isten ígéje és akarata a gyermek számára abban áll, hogy fogadj szót, tanulj, ne bántsd a másét stb., tehát egyes apró tilalmakban és utasításokban, úgy a bűnért való felelősség is a büntetésben és pedig a büntetés egyes eseteiben áll előtte. Természetes, hogy ezekben benne van a bűn lényege, amely az engedetlenség s az ítélet lényege, amely a büntetés, de ezt a lényegét a gyermek nem képes megragadni, bár megtörténhetik, hogy néha meg-megsejti a bűn valóságának mélységes jelentését.

Ebből következik tehát, hogy a gyermek számára a hit sem az, ami az igazi hit, hanem egyszerűen elhívése annak, hogy Isten van, megérezése Isten felségének és akarata abszolút voltának. A bűn valóságára ott jut el a gyermek, mikor annak egyetemességét meglátja, az ítélet valóságára akkor, mikor annak halálos voltát meglátja, a hitre akkor, mikor e halálos ítélet alól szabadulni akar s kapaszkodik ahoz a szabaduláshoz, amit Isten minden feletti hatalmában lát meg. Ez a változás pedig az ifjúkor kezdetén, az u. n. átmeneti korban kezdődik, mikor a gyermek az egyes esetek

és jelenségek mögött a nagy átfogó és uralkodó egységek meglátásának világába jut. 12—14 éves korban, mikor a testi, lelki és szellemi fejlődés ide érkezik, mikor a bűn és ítélet valóságát megtudja látni a gyermek, akkor van itt az ideje annak, hogy a hit valóságát is meglássa s kijutván a mások által adott parancsok, az emberi rendelkezések feltétlen voltában vetett hit alól, meglássa Isten feltétlen, egységes, egyetemes akaratát s keresse a bűn, a most már a maga halálos valóságában meglátott bűn ítélete alól való szabadulást. Ez a lelkiállapot a legtöbb gyermeknél a 14—15. évben áll be, ezért a konfirmációnak csak ekkor van értelme. Az ilyen koru gyermek lesz képes már arra, hogy saját maga, személyesen elébe álljon Isten követelésének, meg akarja ismerni azt, meglássa a bűnt és az abból való szabadulás útját Isten igéjében keresni tudja. Mikor tehát azt mondjuk, hogy a konfirmáció a hitbéli nagykorúság ideje, nem azt értjük alatta — ettől a félreértéstől óvakodni kell —, hogy a teljes és tökéletes hitnek, vagy keresztyén életnek az ideje, hanem azt, hogy eljutott a gyermek oda, ahol a maga keresztyén életét és hitét saját maga, Isten előtti felelősséggel hordozhatja és táplálhatja.

Ezekből látszik mostmár, hogy a konfirmációnak az egész gyermek lelki fejlődésében milyen nagy jelentősége van s hogy a konfirmáció tényleg olyan választó vonal, amely a gyermeket az ifjútól és felnőttől megkülönbözteti. Nem azért, mintha a konfirmáció önmagától, ex opere operato, közölne vele valami újabb képességet, vagy szentséget, hanem, mert a konfirmációban meg kell ragadnunk azt az Isten által adott alkalmat, ami a gyermek életében új életformájában adva van azért, hogy neki Isten akaratát hirdessük. El kell tehát utasítanunk azt a felfogást, amely a konfirmációt sákramentumnak fogja fel, nemcsak azért, mert nincsenek meg benne a sákramentum ismertető jegyei és kritériumai, hanem azért is, mert nem önálló cselekmény, kapcsolódik a kegyességhoz és a keresztség nélkül semmi. Azt az ígéretet, amit a keresztség ad, a konfirmáció ismerteti meg a gyermekkel, teszi a lelkében elevenné, akkor, mikor a gyermek Isten akaratából odajut, hogy ezt megismerheti. Viszont el kell utasítanunk azt a felfogást is, amely erre építve a konfirmációt feleslegesnek tartandó, mert nem ad újat, csak a keresztségben kapottakat erősíti meg. Ez a felfogás elfelejtkezik arról, hogy a sákramentum, amiben a keresztségben részesült a gyermek, csak akkor válik számára valóssá, ha azt hittel elfogadja s ennek a hitnek elfogadása, a keresztségben kapott és biztosított kegyelem megismerése, az életnek erre való lehelyezése a konfirmációban történik meg. Ezért nem fogadhatjuk el a konfirmáció helyett a római egyház bérmálását.

2. Ha most ezek alapján megnézzük azt a nevelési szervezetet, amelyet egyházunk felállított, azt találjuk, hogy megfelel annak a gondolatnak, hogy a gyermekkorban, egészen a konfirmáció életkorig, ez a nevelési munka a konfirmációra néz, vagyis azt igyekszik megalapozni és előkészíteni, amit a konfirmáció akar

adni, tehát: elő akar készíteni arra, hogy a gyermek, mikor a konfirmációi életkorhoz eljut, ismerje a ref. keresztyén hit azon alapjait, amelyek szükségesek arra, hogy a hite az igazi hit vonásaival rendelkezzen. Ismerje Isten Igéjét, a Bibliát, ismerje a hitvallást s vele a hit azon tételeit, amelyek egyéni életének kérdéseiben útmutatást adhatnak az Igével való élésre, ismerje azon egyházi közösséget, amelyben él, annak életét, törvényeit, munkáját s ismerje a keresztyén élet egyéni és közösségi oldalának ápolására szolgáló eszközöket.

Ez a nevelés természetesen nemcsak az iskolában történik. Történik először is a *családban* és itt sajnos, elég kevés az, amit az egyház a gyermekek családi vallásos nevelésének a befolyásolására és irányítására tesz. Itt feladata volna az egyháznak, hogy a családok szellemét sokkal jobban befolyásolja, mint jelenleg teszi, hogy a gyermekek oltani nevelését is vezesse. Erre nyílik rendkívül sok alkalom a felnőttek gondozásának különféle ágaiban, a Nőszövetségben, Férfiszövetségben, ahol sok felesleges és külsőleges munka helyett, inkább arra kellene törekedni, hogy megbeszélések, előadások, iratterjesztés, a családok látogatása, a gyermekek nevelésében a családnak segítségére menetel úján igyekezzünk ezt a munkát irányítani. Különösen kell arra törekedni, hogy a család a konfirmáció jelentőségét megértse, azt ne tévessze össze és ne cserélje fel egyéb dolgokkal, ne tekintse valami haszontalan dolognak. Falusi gyülekezeteinkben csak most kezdődik konfirmáció jelentőségének csökkenése, ami ellen tetjes erővel küzdeni kell. A másik nevelési forma az *iskola*. Az iskolai vallás-tanításról tudjuk, hogy az az elemi iskolában a konfirmációra tekint s arra akar előkészíteni, tananyagában és tantervében az előbb említett anyagokat veszi fel. De az iskolai nevelésben is arra kell törekedni, hogy a konfirmáció tényleg a maga jelentőségéhez mért megbecsülésben részesüljön. Ez elsősorban úgy történjék, hogy a konfirmációra előkészülő gyermekeket az egész iskola azzal a tudattal vegye körül, hogy azok életük egyik legfontosabb lépése előtt állanak. Az intézeti életben meg lehet ezt valósítani. De ezenkívül az egész iskolai nevelésben arra kell törekedni, hogy a gyermekeket úgy tekintsük, már a konfirmációi kor előtt is, mint akik az önálló keresztyén életre vannak rendelve, igyekezzünk erősíteni őket a bűn igazi megismerésében, ébresztgetni bennük a hitet, meglátni azokat a kétségeket és nehézségeket, amelyekkel küzdenek, hivatkozni arra, hogy Isten akarata mit követel tőlük, stb.

A *vasárnapi iskolai* munka szintén szem előtt kell tartsa, hogy a gyermekek, akik kezelése alatt vannak, arra vannak rendelve, hogy a konfirmációi életkor bekövetkeztekor már öntudatos keresztyén életet gyakorolják. Magában a tanításban is sok alkalom nyílik erre, hiszen ennek tárgya a Biblia s annak a mi hitvallásunk szerinti magyarázata, de annál több alkalom van erre a vasárnapi iskolai nevelésben. A vezető egészen közel juthat itt a gyermekekhez, bevezetheti őket a személyes keresztyén élet kérdéseibe, feléb-

resztheti bennük azokat a motívumokat, amelyek őket az Igével való élés, az imádkozás, a szolgálat munkájában megerősítik s így előkészítheti őket arra, hogy az Istennel való kapcsolatuk mélyebbé, komolyabbá váljék. A vezetőknek a gyermekekkel való személyes viszonya ezért számít nagyon sokat itt s ezért tehet a vasárnapi-iskolai vezető sokkal többet és eredményesebbet, mint amennyit a család, vagy az iskola tehet. Ezt a munkát ki kell egészítenie az *ifjúsági munkában a serdülők közötti munkának*. Sajnos, ezen a téren vagyunk elmaradva legjobban s ennek a következménye aztán az, hogy a gyermekek a konfirmációi előkészítéshez olyan felkészületlenül jönnek lelkileg s hogy az előkészítés alkalmával úgy látjuk, hogy minden, ami ezt a munkát megalapozta volna, hiábavaló volt. Nemcsak, hogy a nevelés útján kapott hatások lesznek semmivé az így előállott szűnetben, amely különösen falun, ahol a gyermek nem végzi el az elemi iskola mind hét osztályát, két-három évig is tart, hanem semmivé lesz az is, amit a gyermek a Kátéból tanult. *Ezért feltétlenül azon kell igyekezzünk, hogy minden gyermek járja végig az elemi iskolának mind a hét osztályát s küzdeni kell az ellen, hogy az iskolából hamarabb kivegyék őket.* Akármilyen kilátástalan és sikertelennek látszó is ez a küzdelem, folytatni kell ezt makacsul és nem szabad feladni a reményt, hogy valamikor a szülők meg fogják érteni ennek óriási jelentőségét. Mindenesetre azonban küzdeni kell azért és ez talán már nem olyan kilátástalan, hogy a *vasárnapi iskolában, vagy az ifjúsági serdülő csoportban benn maradjon a gyermek egészen konfirmációs korig* s hogy ott adjuk meg neki azt, amit az iskolából való kimaradása miatt elvesztett, tehát ott vegyük fel az ott elmaradt anyagot, a Biblia összefüggő ismertetését és az egyháztörténetet a megfelelő kátérészetekkel. Ez olyan fontos, hogy az egész konfirmációi előkészítő munkánk sikere, eredménye és tartóssága függ tőle.

3. A következő kérdésünk most az, *hogyan kell magát a konfirmációi nevelést és előkészítést végezni.* Erre nézve lapunk jelen számának más helyén közölt két cikk, különösen a konfirmációnak a Kátéra vonatkozó ágát és a tanítás beosztását részletesen ismerteti. Itt tehát magának a tanításnak a kérdésére csak annyiban térünk ki, amennyiben az a nevelés kérdésével összefüggésben van. Hasonlóképpen hivatkozunk itt a *Hogyan tanítsunk vallást?* c. könyvecske megállapításaira, amelyek részletesebben foglalkoznak azzal, hogy a nevelés munkájában is milyen szerepet kell vinni a konfirmációi előkészítésnek.

A legelső dolog annak a határozott érvényesítése, hogy *a konfirmációi előkészítés: nevelés.* Már az *Agendáskönyvünk* intézkedik afelől, hogy ez a nevelői munka a presbitérium s így a gyülekezet figyelmét is milyen módon hívhatja fel és érdeklődését biztosíthatja. Különösen fontos ez a kérdés azért, mert az iskolai vallásitanítás jelen tanierve szerint közelálló kísértés az, hogy a lelkész az iskolában tartott vallásórák alatt a kátét megtanítván,

elhanyagolja magát az előkészítést s azt csak a kátétanításra korlátozza. Akkor is tehát, ha iskolában tanítatják a kátét, vagyis, ha mindegyik konfirmándus iskolába jár, akkor is szükséges olyan intézkedés, amely a konfirmációi előkészítés nevelési jellegét kidomborítja. Ezt úgy lehet megoldani, hogy a gyermekekkel *a vallásórán kívül külön órákat* tartunk, amikor rendes beosztás szerint nem a kátét tanítjuk, hanem az előkészítést végezzük. Ezeknek az óráknak egyik feladata az, hogy Isten ígéjének a tanulmányozását adják, tehát bibliaórák legyenek, ahol a keresztyén élet kérdéseivel és pedig egyéni és társadalmi kérdésekkel foglalkozunk. A másik feladata az, hogy az egyház életébe, kérdéseibe vezessük be a gyermekeket úgy, hogy azokat velük megbeszéljük. Ezeknek az óráknak nem tanítási óráknak kell lenniök, hanem *megbeszélések* legyenek a gyermekek aktív részvételével. Ilyen órákra alkalmasak bibliaköri vezérfonalak, pl. Az Úr csodásan működik címűek, ahol épen az van megmutatva, hogy a keresztyén élet minden vonatkozásában hogyan áll Isten Igéje alatt. Fel kell használnunk ilyen órákon az egyház történetét, használnunk kell olyan irodalmi műveket megismertetését, amelyek a keresztyén élet, az egyház életének egy-egy tényét vagy kérdését ismertetik, meg kell ismertetni az egyház életét a gyermekekkel, pl. A mi egyházunk című könyv alapján.

Ezért nagyon fontos az, hogy a konfirmációi előkészítést lehetőleg *minél korábban kezdjük meg*. Tulajdonképpen az egész vallás-tanítási tervnek az a gondolata, hogy megkezdődik az iskolai év elején. Ha azonban ezt nem lehet tenni, szükséges megkezdeni a tél beálltakor, legkésőbb január elején, akkor elég időnk van mind ezeket elvégezni. Lehet azt az álláspontot elfoglalni, hogy maga a konfirmációra való lelki előkészítés csak a szokásos havi időt vegye igénybe s ez helyes eljárás is, de csak akkor, ha magát az ismeretanyagot s mindazt, amit a gyermekkel való megbeszélés anyagául említettünk s a bibliaórákat egész éven már végeztük, mert a kátét is megtanítani, megmagyarázni, lelki nevelést is adni hat hét alatt lehetlen feladat, nem azért, mert az óra kevés (30—34 óra esik), hanem azért, mert *a gyermeknek nincs meg a kellő ideje arra*, hogy megeméssze, feldolgozza és bizonyos távlatba jutva, elmélyüljön az anyagban. Az ilyen előkészítés csak olyanféle gyorstalpalás, amelynek eredménye legfeljebb a káté ismerete, de nem megértése és nem igazi lelki előkészület. Azért leghelyesebb lenne, ha gyülekezeteinkben mindenütt az egész évi előkészítést érvényesítenék, amikor elég idő és alkalom van, ha ez alatt heti három órát tartunk is az előkészítésre.

A konfirmációi előkészítésnél gondot kell fordítanunk arra, hogy a gyermekeknek, a szorosán vett vallásos tananyag mellett, *általános ismeretkörét* is növeljük. Ez azért szükséges, mert különben a káté számunkra holt anyag marad, valami külön vallásos ismeretkör, ami az élettől és az élet kérdéseitől távol esik. Már említettük az elébb, hogyan kell felhasználni az egyház életére

vonatkozó anyagot, most azt hangsúlyozzuk, hogy ezen kívül az egész életre való anyag ismertetése is szükséges. Ide tartoznak világnézeti kérdések, társadalmi kérdések, amelyek a gyermekeket érdeklik. Ide tartoznak olyan ismeretanyagok, amelyek egyházunk jelen világban való életére a gyülekezet tagjainak jelen helyzetére vonatkoznak. Itt kapcsolódik a konfirmáció az ifjúsági munkához úgy, hogy a konfirmándusokkal meg kell ismertetni azt a programot, ami az ifjúsági munka számára van kialakítva. Ez a program, mint tudjuk, négyes ágat vesz tekintetbe. Szükséges az Ige alapján megismertetni velük a testi nevelés programját, az értelmi élet és a szolgálat számára kijelölt programot. Így elkerüljük azt, hogy a konfirmáció után az ifjúsági munka a gyermekek számára idegen és ismeretlen maradjon.

Végül hangsúlyozni kell, hogy a konfirmációs előkészítésben *a pásztori munka* elengedhetetlen. Minden konfirmándusunkkal beszéljünk négyesem közt, személyesen igyekezzünk megismerni kérdéseit, megmutatni neki a konfirmáció jelentését az ő életére, igyekezzünk legyőzni azokat a nehézségeket, amelyekkel, különösen a keresztyén élet gyakorlásában küzd, hogy ez az előkészítés a gyermek számára igazán az Istenhez való közelebbi jutás legyen. Különösen most, a különféle ellentétes hatások következtében a pásztoráció ezen munkájának elhanyagolása az egész előkészítést teszi kérdésessé.

4. Ha így végezzük a konfirmációs előkészítést, akkor az az ifjúság pásztorációjának egész munkájára nézve megterini a maga gyümölcsét.

Ez elsősorban abban nyilvánul, hogy *konfirmáció az ifjúsági munkára való nevelés tesz*. Az ifjúsági munkát nem szabad úgy tekintenünk, mint az ifjúsággal való kényszerű, vagy fakultatív, tetszőleges foglalkozást, amelyet előír ugyan az egyház, de amelyet végeredményében akár végzünk, akár nem. Az a tény, hogy az egyházkerület az ifjúsági munkának a formáját az Ifj. Ker. Egyesületi munkában szabta meg, azt jelenti, hogy *az ifjúság pásztorációjának egész munkáját ennek a munkamódszernek a keretei közé akarja beosztani*. Ez azért fontos, mert ez a keret az egész ifjúsági munkának pontos célkitűzést, határozott anyagot, megszabott módszert ad. Helytelen tehát az a munka, amely az Ifj. Ker. Egyesületi munkát mellőzve más módokat akar igénybe venni az ifjúsággal való foglalkozásban, nem azért, mintha az önmagában helytelen lenne, hanem azért, mert ezzel azt az ifjúságot kizárjuk az egész egyház ifjúsági munkájának a szelleméből és azokból az áldásokból, amiket az egységes munka, az egységes irányítás ad.

Most az ifjúsági munkának nem az a célja, hogy csak épen egy eszköz legyen, amellyel az ifjúságot foglalkoztatjuk, hanem az, hogy ezen munka által az ifjúság az egyházban és az egyházzal való keresztyén élet gyakorlatába bekapcsolódjék. Az a kifejezés, amit annyiszor szoktunk használni, hogy az ifjúságban

van az egyház jövődjéje, csak üres frázissá válik akkor, ha ennek nem vonjuk le a tényleges következményét, vagyis, hogy az ifjúságot erre a jövődjére csakugyan neveljük is. Csak úgy lehet erről a jövődjé hivatásról az ifjúsággal kapcsolatban beszélni, ha erre neveljük az ifjúságot s ha így a velük való munkát nem üres időöltésnek tekintjük, mert azok, akiket a kényszerűségből végzett feladatnak, hanem egyházunk életébe való bekapcsolódásnak, amelyben a saját életét igazán megélheti és megvalósíthatja.

És itt jön be most már a konfirmáció kérdése. Ha a konfirmációt igazán úgy nézzük, ahogyan azt prédikációkban szoktuk mondani, hogy az egyház évezredes fáján új hajtás sarjadt, hogy ti veszitek majd át az apák örökét stb., ha tehát ezek nem pusztá frázisok, akkor a konfirmációban arra kell rámutatnunk, hogy azok, akik konfirmálnak, tényleg az egyház életéhez kapcsolódtak hozzá szorosabban. A konfirmáció tehát az ifjúsági munkára nézve elhatároló jelentőségű, mert azok, akiket az egyház a konfirmációban magához fogadott, új életet, a hitnek, a keresztyén életnek, a feladatoknak új meglátását kell, hogy hozzák, hogy csakugyan új sarj legyenek azon a bizonyos évezredes törzsön. Ehez pedig az szükséges, hogy a konfirmáció ne befejezése legyen egy kátétanulási unalomnak, hanem kezdete egy újabb és felelősségteljes életnek. Ennek az életnek a helye az ifjúsági munka. Itt látja meg az ifjúság a feladatokat, itt van alkalma megismerkedni az élet kérdéseivel, itt éli meg a gyülekezet és pedig a gyülekezet szervezeti és lelki életének kérdéseit, itt tanulja meg a szolgálatnak, közösségnek, munkának reá váró terhei viselését. Az ifjúsági egyesület tehát azt folytatja, amit a konfirmáció megindított, abból táplálkozik, amit az adott s arra épít, amire az elkötelezett.

Ezért fontos, hogy a konfirmált ifjúságot a konfirmáció után is gondozásban részesítsük. A legnagyobb bűn, amivel legjobban eredménytelenné lehet tenni a konfirmáció eseményét, az, ha a konfirmált ifjúságot arra nevelik, hogy az ünnepély után szakítson mindennel s ha megengedik nekik, hogy elszéledjenek. Szükséges világosan látni, hogy az összetartásra és együttes munkára ekkor van igazán szükség s ezután kell folytatni azt a munkát, amit a konfirmáció megkezdett és bevezetett.

Igy lesz a konfirmáció az ifjúság életében is, de az egyház életében is csakugyan jelentős esemény. Az ifjúságnak megmutatja az egyházat és bekapcsolja abba az ifjúságot s az egyház örömmel ismeri fel bennük gyermekeit. Ez egyházat megismerteti az ifjúsággal, hogy azok megismerjék az egyházban azt az otthont, ahová elhívták s ahol immár egy családi közösségbe jutottak mindazokkal, akik abban vannak.

I. L.

Lapunk ezen száma, az állandó jellegű egyéb cikkeket kivéve, a konfirmáció kérdéseinek van szentelve. A három cikkben ennek három fontos kérdését dolgoztuk fel. Azt reméljük, hogy ezzel segítségére jöhetünk azoknak különösen, akik a konfirmációt előkészítést már most meg akarják kezdeni.

Szerkesztő.

Hasting: A második mérföld.

Magyarra fordította: Gáty Ferenc felsőöri lelkész, Budapest, 935. 151. old.

A budapesti ref. Vallásoktató Testület dr. Incze Gábor szerkesztésében egy, a gyermekek közötti igehirdetést szolgáló könyvsorozatot indított meg: Isten Igéje a gyermekek lelkében címen. E sorozat IV-ik száma fenti cím alatt 35 rövid, általában 4—5 oldal elmélkedést, s bevezetésül Szabó Imre budapesti esperes „A család vallásos karaktere” című értékes kis tanulmányát tartalmazza.

A tanulmány kifejti, hogy a XIX. század fia a multnak minden értékét s így a vallásos családot is agyonkritizálta, elvetette s ezzel „dekrisztianizálta” az életet. E század titánkodó, tékozló fia a XX. sz.-ban belálja botorságát. Kezd visszatérni az „atyai házba”. Visszaemlékszik az anyai imádságra, reggeli, estéli, asztali áhitatokra, az elnémult zsoldárookra és a régen becsukódott öreg Bibliára; a vasárnapi harangszóra s a meghitt, boldog karácsonyestékre. Kezdi belátni, hogy ezek nem értéktelen ócskaságok, hanem olyan értékek, melyek kihulltával az élet értéktelen és üres, „rút szibarita váz” lett. Az Isten képeré teremtett ember hétköznapivá, állativá alacsonyodott.

A vallási ihletések, az Igét nem élő családi nevelés nélkül eltöltött gyermekkorai megöregedés, alkotó munkára képtelenség követi. A család vallásos megteremtése a mai élet összes nagy kérdései között a legnagyobb. Az igazi vallásos és kulturális élet összejtje a „vallásos” család. Itt nőnek fel a szülői tekintély ellen még ifjú korban sem lázadó fiak és leányok, akik azért tartják szentnek az V. parancsolatot: „Tiszteld apádat és anyádat”, mert látták, hogy szüleik is engedelmeskedő „nagyobbak”, akik a Krisztusnak engedelmeskednek. Az ilyen szülei tekintély bizalmat ad a gyermeknek. És a lélek, az ember, a család, a társadalom, a nép akkor erős, mikor bizhatik.

A családot vallásos karakterének elnyeréséhez a gyermekek által akarja elvezetni az egyház. A gyermekek által a templomból és a „vallásóráról” hazavitt Ige utáni szomjúsággal akarja felnyitni a szülei ház rég becsukódott öreg Bibliáját, felzendíttetni az évtizedek óta elnémult zsoldárt s megszólaltatni a régóta nem imádkozó ajkakat.

Ezt a célt kívánja szolgálni ez a könyv s benne az a 35 rövid elmélkedés, mely igazán gyermekek számára készült.

Textusai, melyek 7 Jeremiás, 1—1 Ezékiel, Dániel, Hóseas, Joel, Ámos könyvéből, 23 pedig a Máté evangéliumából valók, — általában rövidek, egy versből állók. Az Ószövetség gyermekeink előtt ma már kevésbé ismert kifejezéseit: „megvetett ezüst”, „romlott edény”, „meg nem fordított pogácsa” stb., lehető rövidséggel s a figyelmet lekötően magyarázza meg.

Az Ige üzenetéhez, indítást adó forrásához mesék, az életből vett esetek, epizódok, kisebb nagyobb tengeri és szárazföldi történetek között, vagy azokon keresztül viszi a halgatóságot, könnyedén, érdekesen, anélkül, hogy a mesék világában felejtkeznek, vagy csak ott maradna a hallgató; alig észrevehetően egyszer csak ott van a gyermek, ahol látja, érzi: mi az, amivel ő

meggazdagodott, mi az, amit neki tenni kell s néha még azt is, hogy miképen tegye azt, amit tennie kell. Az ígéhirdetésnek ez az u. n. „indirekt” módja, mely amerikai eredetű, de a mi ígéhirdetésünkben sem ismeretlen és nem hatástalan módszer (bár kívánatos, hogy „módjával” használjuk, ne hogy csak a mesék világában maradjunk!) s tekintve, hogy a gyermekeknek a fantáziája dolgozik a legjobban, értelmi tevékenységei között, a számukra való ígéhirdetésben inkább használható, mint bárhol. A gyermeki és általában az emberi ész számára lehetetlennnek hangzó Igét, mint pl. „Aki téged egy mérföld útra kényszerít, menj el vele kettőre”, (73. l.) a felhasznált képek és történetek segítségével olyan, mindenki által elfogadható és meggyőző igazsággá teszi, hogy szinte indul a hallgató a második mérföld megtételére.

Olyan elmélkedések vannak benne, mint pl. A második mérföld, Amennyiben megselekedteték . . . Mi a talentumod. stb., hogy ha csak egyszer is hallották, soha, vagy legalább is sokáig nem feledhetik el a hallgatók, ami bizony egyházi beszédeinkkel általában nem így van. Feledhetlenné éppen a használt képei teszik. Nincsen is csupán egyetlen egy „képek” nélküli elmélkedés az egész kötetben (A gyermekies lelkület), de azért ez is lebilincselő tolmácsolása az Igének.

A könyv eredetijét nem ismerem. Szerzője angol. De hogy a könyvben magyar történeti utalások is vannak (Máté, a vámszedő c.) jogom van arra következtetni, hogy a fordító nem szolgai munkát végzett. Különben az egész kötetben nincs idegenszerűség, pár nevet kivéve.

Kissé bántó a mi theologiai felfogásunk sajátos voltánál fogva, hogy „tanulságok”-ról beszél, azokat „von” le s hogy ezt és ezt „akarom” mondani (92. s más lapokon több helyt)

Ennek dacára csak elismeréssel beszélhetünk a könyvről s addig is, amíg mi is gondoskodni tuduk gyermekeink ígéhirdetési anyagáról (ami sokáig nem késhetik már!) mindenkinek, aki csak egyszer is hirdet igét gyermekek számára, ajánlom, hogy szerezzé meg ezt a kötetet.

Mózes András.

Szabó T. Attila: Kézírtos énekeskönyveink és verses kézirataink a XVI—XIX. században. *Zárta. 1934. 221. l. 120 Lej.*

Szabó T. Attila értékes tanulmányok után egy terjedelmes kötetben számol be éveken keresztül végzett irodalomtörténeti kutatásairól. Hacsak mint tudományos munkát nézzük is, nagy örömmel kell elkönyvelnünk munkáját a mi erdélyi viszonyaink megszükkült lehetőségei között. Azt a területet, amelyet feldolgozott ilyen alaposan és ilyen terjedelemben, senki még fel nem dolgozta, legtöbbször tehát a szórványos irodalom gondos feldolgozása mellett önálló könyvtári kutatásaira kellett támaszkodnia. Nem elégszik meg azzal, hogy rendszeres s részletes rövid jellemzést ad 572 vallásos és világi tartalmú énekeskönyvről és verses kéziratról, külön csoportosítva azokat lelőhely és betűrend szerint és megadva a címek és verskezdősorok mutatóját is, hanem (9—51. oldalon) két összefoglaló tanulmánnyal vezeti be munkáját, széles alapot rakva könyvészte értékeléséhez. Az első tanulmányban a vallásos kéziratos énekeskönyvekkel és verses kéziratokkal foglalkozik, a másodikban pedig a világiakkal. Az elsőnek fontosabb megállapításai: a régi irodalom jelentős részének forrásanyagát képező énekeskönyveket a reformáció teremtí meg. Zsinati végzések és hítvallások igazolják a közös és nemzeti nyelven való éneklés nagy szerepét egyházunkban. A protestáns énekköltészet eredeti, főként biblikus alkotásokon kívül egyfelől középkori egyházi énekek átdolgozásait, másrészt német protestáns énekeket használja forrásul. A legelső kéziratos énekeskönyv a Batthány-kódek, a graduál irodalom legrégebb emléke. Ebben a himnikus részek a latinból való átdolgozások, a biblikus részek eredeti szöveg alapján készültek. A graduál forma későbbi háttérbe szorulását belső liturgiális téren is átható mozgalmakon kívül a graduál magánhasználatra

alkalmatlan voltának és drágaságának is tulajdonítja a szerző. Kiemeli a Szenczi Molnár Albert zsoltárfordításának jelentőségét. Nem feledkezik meg emellett a passionális és temetési énekgyűjteményekről sem. A református énekeskönyvek után részletesen ismerteti az unitárius, szombatos és a magyar nyelvű katolikus (helyesen: római katolikus) énekgyűjteményeket is, megtartva a történeti sorrendet. A katolicizmus a reformáció hatása alatt kezd gondot fordítani a nemzeti nyelvű énekekre, de gyűjtemény sokáig nem jelenik meg. Sok protestáns éneket is átvettek még a későbbi gyűjtemények is.

A részletekben még sok értékes megállapítása van ezeknek a tanulmányoknak, melyek a theologiai vagy felekezeti szempontból hangsúlyozottan óvakodó irodalomtörténeti tárgyilagosságot kívánják képviselni. Egyháztörténet-írásunk, különösen énekeink történetének kutatása nélkülözhetetlen segítséget nyert a sokhelyről összeszedett gazdag könyvészeti anyagban és a felsorakoztatott szempontokban. Ideje lenne, hogy theologiai szempontból is feldolgozassák a mi egyházi énekanyagunk egész gazdagsága.

Szabó T. Attila azóta e tanulmányával bölcsészeti doktori fokozatot szerzett. Reméljük, hogy ezutáni munkássága még nagyobb nyereséget fog jelenteni nemcsak tudományos szempontból, de egyházunk multjának feldolgozása szempontjából is.

(Református Wesselényi-kollégium.)

M. Nagy Ottó.

„Isten beszéde“ . . .

Zsid. 4:12. „Mert Isten beszéde élő és ható és élesebb minden kétélű fegyvernél és elhat a szívnek és léleknek, az izeknek és velőknek megszólásáig és megítéli a gondolatokat és a sziveknek indulatait.“

Isten beszéde élő és ható erő!

Hát nem holt betű, könyv, észtorna, tudományoskodás . . . Be jó ezt üdén tartani, gyakran ráemlékezni. Hogy a hitnek nemcsak argumentumai vannak, hanem tényei is. Nemcsak elmélet, ami a fejével az eget surolja, lába azonban nem éri a földet. És hogy nem a theologia áll jót érte, hanem az élet.

Mennyire szabad lélegzet, hogy Istenről sok dicsőségest felderíthettek, ami kötelez minden okos embert, csak Istent a legkevésbé. Mindenhatóságának lázas heve nem apadt, hanem ereje, kedve egész gyönyörűségével itt van, munkában van. Nemcsak egyszer járt itt — rágondolni is fullasztó öröm — hogy velünk érezzen, — rágondolni is gyötrelem — hogy minket elszenvedjen. Hanem itt van, ébren van friss kedvében, meglepetéseivel és úde csodálatosságában, sőt csodáival.

Hányunkon lendít, ha arra gondolhatunk, hogy nem a mi kurta eszünk abrakadabrái szabnak határt az Isten számára engedélyezett lehetőségeknek. A csodák jó kézben vannak. Ahol Ő van, a csoda is ott. S az emberi ésszerűségek kinnal összerótt törvényszerűsége úgy mállik szét, mint nyomtalanul odalesz a pókháló, ha összedől a ház.

*

„Isten beszéde“ — hát nem az, amit szentbeszédnek, prédikációnak mondunk. Mennyi bőbeszédűség, kép, a fizikai világból átmentett hasonlat, allegoria és költői kölcsönkérés . . . Ha ki volna kötve, hogy mellőzni kell ezeket, sok beszédből vajjon mi maradna? A valóban „ható“ predikációk talán fércelteknek, meglehet, hogy együgyűeknek látszanak, de magától értetődő természetességgel görgetik elő jó és eleven gondolataikat. Ritka merész ember mer úgy prédikálni, ahogy a gondolata is futja. Többet akar, — tán a gondolatért, — tán a látszatért. Mindenkép az őszinteség rovására.

Isten beszéde élő. Nincs a gondolatközlésnek, akaratközlésnek az a belülről robbantó módja, ahogy Isten jeleníti meg magát.

Mint a Himalája, magaslik fel az apostoli vagy lelkési öntudat felje Pál ap. szavaiban — II. Kor. 2 : 17: „szinte magából az Istentől szölkünk“.

*

Söt még a Szentkönyv se a f magá nyers közvetlenségében. Ami végül is történeti mű és közvetlen mondanivalója nagy részben idejét múlta. Amit a bibliai kritika úgy felderített, hogy az Isten beszédéről számotadó könyv egy csomó gyanus eredet, politikai és költői érdekek szövevénye közül kerül elő. Hogy bizonyos kiábrándulást érez az ember, mert ha a materiális szentség titokzatoságát nem is hitte, de a leleplezését se kívánta. Aztán hívőknek és hitetleneknek is van Bibliája, mégse egy haszonnal olvassa. Minden nagy vallásalagnak van valamely szent könyve, amire esküszik. Nem, Istent nem lehet rákényszeríteni a beszédre.

*

Mégis, mikor már minden szörszálát kifurtam, szszunnyogot, kaprot megmértem: előveszem a Könyvet és olvasom. Elöttem áll egy alak, akit el se tudok képzelni, megmagyarázni se, megérteni se. Mégis-mégis úgy áll, jár, beszél, mint senki soha . . . Mint Isten! S ha mindent szálára szedek, fonákjára fordítok is, nem tagadhatok le egyet. Azt, hogy végtelenül jól esik rágondolni s megnyugtat, hogy bár képzeletben szabad odahúzódni a lábaihoz és hinni, hogy észrevesz. Mert — ahogy olvastam is valahol — „ha Isten olyan, mint Ő, akkor minden nagyon-nagyon jól van.“

Istent a befanultságaink, kategóriáink felől vártuk. Elképzelések, megindokoltságok ajtait tártuk fel számára . . . És meghalunk egy papendekli istennel a kezünk között.

Isten a létünk felderítellen östermészetében, ösztönös vonzalmunkban, rajongásunkban, látomásos felemelkedéseinkben dobban élénk. Meg kell biznom ezekben, mint a szemem reflexmozgásában. Ez az élet ösztönös őrtállása bennem könnyelműsködéseim közepette. Bizonyára sokra tartja az öntudatunkat is izzadsággal összeszedett tartalmával. Maga alkotta kitűnő szerkezetnek tekinti mindenre képes energiája számára. — De első sorban *gyökerünkben akar megrendíteni*. S ezt kiszámíthatatlan életfordulatokon át a halálig fokozza. Se az életet, se a halált nem engedi el senkinek. Életbevágóan fontos, halálosan komoly beszédéhez maradéktalan ráfigyelést akar. Nem mutathatja magát másképp, csak mint Isten. Csak a teljes semmiségre ítelt emberi helyébe léphet.

Be igazán emberi fontoskodás hát ezt az ítéletet kibírható adagokra porciózni . . . Beérni mea culpával, penitenciával, szavakkal és opusokkal . . . Be más az Isten, aki nagyobb az életnél és nagyobb a halálnál. A fenséges és irtóztatós nemhogy körvonalozná, csupán feléje mutat.

Szívszorító rettenetességében mégis előlegez valamit. Jézust. És ha Jézus az ítélet, akkor mégis minden jól van. A legjobban van. Van kegyelem!

Káll Dénes.

Böjt.

Máté 6: 16—18, 9: 14—17. Olv. Ézsaiás 58: 1—7.
(Kálv. Institúció: III, X: 3, III. XIII.: 11, 17, IV. XII.
1, 4, 15, 16, 17, 20.)

Kálvin Institúciója ebben az esztendőben 400 éves. Ez évforduló a há-
lás emlékezeté. Ebből született az a gondolatunk, hogy Institúcióját igehirde-
tésünkkel összekapcsoljuk. Institúciójával kapcsolatos beszédek vázlatát kö-
zöljük itt. A vázlatban a Kálvintól idézett részek nincsenek idézőjelben, mert
hiszen az egész beszéd az ő gondolatait tükrözi.

(„Böjtfővasárnapja“ éppen olyan bibliaellenes, mint az áldozó-
csütörtök elnevezés. Római kovász, melyet „bűnbánat vasárnapjá“-
nak, az utóbbit „Krisztus mennybemenetele“ vagy „Krisztus király-
sága ünnepe“-nek kell neveznünk.)

A böjt nem lényeges kérdése az igazán Jézust követő em-
bernek. Periférikus jelenség a keresztyén ember életében. *Jézus*
idevonalkozó szavai bizonyítják ezt. Az Ő tanításához fűzi *Kálvin*
a gondolatait: Isten a böjtöt semmire sem becsüli, hacsak vele
nem jár együtt a szív töredelme. A bűnnel és önmagunkkal szem-
ben való igazi elégedetlenség. Igazi megalázkodás. Az Isten félel-
méből eredő mélységes bánkódás. Ezért a passió vasárnapja a
mai vasárnap.

A böjt *alsóbbrendű segédeszköz* és Isten semmit jobban nem
gyűlöl, mint amikor az emberek a szív ártatlansága helyett jeleket
és külső látszatot fitogtatva meg akarják őt csalni. A képmutatók
böjtölése nemcsak haszontalan és felesleges fáradozás, hanem a
legnagyobb istenkáromlás is. „Hát ilyen a böjt, melyet kedvelek...
avagy ha mint káka lehajtja fejét és zsákot és hamvat terít maga
alá: ezt nevezéd-é böjtnek és az Úr előtt kedves napnak?“

A böjtöt érdemszerző cselekedetnek tartják. A böjtöt külön-
féle bibliai helyekkel akarják igazolni: Móz. III: 16—29 ben ol-
vasható, hogy csak egyszer kell böjtölni egy évben. A fogság előtti
időben a nagy nemzeti csapások idején általános böjtöt tartottak
(I. Sám. 7: 6, 31: 13 stb.). A fogság utáni időben megszaporodott
a böjtök száma (Zak. 8: 19). Jézus idejében a farizeusok heden-
ként kétszer böjtöltek (Luk. 18: 12). S abból, hogy Jézus is böj-
tölt 40 napig, egyenesen azt a következményt vonják le, hogy kell
böjtölni, sőt: a böjt érdemszerző cselekedet.

Jézus, ha azt akarta volna, hogy böjtöljünk, megparancsolta
volna: Ti pedig (Igy) böjtöljete! Jézus csak *egyszer* böjtölt, ami-

kor az evangélium hirdetésére készült. *Jézus eme bűjtölése inkább csodálatra ragad, mint mérkőzésre hív fel.*

A lelki bűjt *nem elidézöje* valamely vallásos érzületnek, nem műfogás arra, hogy ezáltal közelebb kerüljünk Istenhez, hanem csak *következménye* lehet Isten iránti hűségünknek és alázatosságunknak. „Nem a ruhákat, hanem a szívüket kell megszakgatni!” Jézus negyvennapos bűjtje utánzásának nyomát sehol a tanítványok életében, az apostolok cselekedetei között nem találjuk.

Bűjtnek csak ott van helye, ahol *a bűjt nem érdemszerzés, hanem hálaadás.*

A mai napnak csak akkor van értelme, ha lelki bűjtben, bűneink tudatában Jézussal indulunk a szenvedések útjára: Nagypéntek felé.

Kiábrázolhatatlan.

II. Mózes, 20:4–6. V. Mó. 4:15–19. Olv.: I. Kor. 8. rész. (Kálvin: Institúció: I: 11. és 12. részek.)

„Az Igében hangzó isteni Kijelentés tökéletesen és hiánytalanul megmutatja Isten képét” (Tavaszy). És mégis...

És mégis az emberiség életét nemcsak primitívségében, de felvilágosodottságában is át meg átszövik, sokszor egyenesen meghatározzák azok a küzdelmek, melyeket az ember Istent kiábrázolása végett folytat s az ember „vallásossága” sokszor nem is egyéb, mint arra való törekvés, hogy Isten érzeki alakban meglássa, meglátva kiábrázolja, *kiábrázoltságában* tisztelje. Ez nemcsak kíváncsiság, de emberi természettel velejáró tulajdon.

Ez a törekvés az emberi természet végességéből következik. Istenét abban a síkban akarja szemlélni, ahol ő él. Önmagából indul ki és azt hiszi, hogy Istennek is tanura (kiábrázoltságra, kézzelfoghatóságra!) van szüksége a maga igazságainak állítására.

Isten azért nem ábrázolható ki, mert nincsen alakja, nincsen határa, nincsen teste, nem mérhető, halhatatlan, megfoghatatlan. Mihelyt Istennek alakot tulajdonítunk, mihelyt kiábrázoljuk, nem Isten. *Isten istenségének határa a kiábrázolhatatlanságában van. A kiábrázolt „isten” nem Isten, hanem bálvány,* ha tisztelet vagy imádat tárgyát képezi.

A bálványban az Isten emberiesítése van ellőttünk. A legmonumentálisabb bálvány is csak arra való törekvés, hogy az istenit az emberi körbe, a végtelent a végesbe, a láthatatlant a látható síkba helyezze.

A szentírás ott, ahol az igaz Istent a hamisaktól meg akarja különböztetni, a bálványokkal állítja szembe. Mózes, Ézsaiás, Jeremiás, de minden próféta, Pál, de minden apostól hangsúlyozzák, hogy Isten dicsősége mocskoltatik be, valahányszor neki valamely látható alakot *eszéllünk* ki.

Kálvin eme kifejezése „kieszelünk” rávilágít a kérdés mélyére. Mert Istennek csak azok akarnak látható alakot tulajdonítani, akik azt hiszik, hogy ésszel felfogható! Isten irracionális valóság,

materiális síkba soha nem hozható. Ebbeli féktelenségünket fokozza Isten a II. parancsban. Ha a vallások történelén végig tekintünk, látjuk, hogy mennyire szükséges volt ez a parancs. A nap, az égitestek, állatok, kövek, feltűnő tárgyak (a szerecsennek egy addig soha nem látott dugóhúzó, a fehér embernek egy feltűnő alaku fa) és végül az ember mind alkalmasak arra, hogy bálvánnyá legyenek az ember szemében. Isten minden ilyen kiábrázolást, még a legművészbet is (!) visszautasít: „Orcámat azonban meg nem láthatod. Ne csinálj rólam faragott képet!” Isten saját *szavát* állítja minden kiábrázolással szemben.

De — vetik ellene sokan — a Szentírásban is vannak helyek, ahol Isten felhő, füst, láng alakjában jelenik meg. Ezek olyan jelek — mondja Kálvin —, melyek mind Isten megfoghatatlanságára utalnak. Mind csodák. (Csipkebokor, mely lángol, de nem ég el.)

A képek, szobrok nem igazolhatók azzal (Gergely pápa), hogy a tudatlanok könyvei. A Biblia számos helye igazolja, hogy az érc, fa, faragás, festés *Istenről csak hazugságot* taníthat. Isten félelme egyházfélelemmé lesz. Isten őszszakállu kedves öregur. Ahol az Istenről való bizonyágtételt képekre és szobrokra kell átruházni, ez annak a jele, hogy elnémult az Igén alapuló, személyes, szóló bizonyágtétel. Hogy az egyháznak az élet mai kérdéseire semmi szava sincs, hogy nem tudja az Ige örök aktualitását a személyes szó erejével eredményre juttatni.

A mi templomainkból isteni parancsra hiányoznak a képek és a szobrok. A Kijelentés, mely az Igében jelenik meg, csak a személyes emberi bizonyágtétel alapján szól. Akik bálványimádók, nincsenek megelégedve Isten szellemi ismeretével: Igében való kijelentésével.

Istennek egyetlen kiábrázoltsága van: az Ige. S az a *képe*, mely itt áll előttünk, a *Szentháromság-Isten*.

Szentháromság.

János ev. I. XV. : 26. Joel : 2 : 28. Kálvin : Institúció : XIII. rész. Tavaszly : Dogmatika, 18. és 20. §.

Kérhözatos dolog Isten *lényegét* keresni a teremtett minden-ségben. Ez *csak a hatalmát* mutatja. Isten ismeri az ő kiábrázolá-sára törd hajlamunkat s ezért sokszor ismétli, hogy lakóhelye az ég. Az ég Isten megközelíthetlenségének, láthatatlanságának, ki-ábrázolhatatlanságának szimbóluma.

Istennek csak azt a képét fogadja el a keresztyén ember, amely a Szentírásban van előttünk: A Szentháromság-Istent. Mert az Igében Isten úgy jelentette ki magát, hogy az Atya, Fiú és Szentlélek, három egymástól megkülönböztetett személye az egy, valóságos, örök Isten. A Szentháromság hiten keresztül látta meg a kereső lélek az Istent (előbb volt a hit s azután a tan !), a szentháromságtan pedig Isten önmagáról szóló Kijelentésének fog-

lalata, az elrejtőzött, ki nem jelentett Isten megmutatkozása; *a láthatatlan Isten láthatóvá tétele: a Szentháromság Isten.*

A Szentháromság hite nélkül Isten megmarad annak az ismeretlen istennek, akinek az athéni aeropaguszon követ emeltek s csak *e* hiten keresztül lesz ismert, közellévő, megváltó, megszentelő Isten. A Szentháromság hitén keresztül lesz igazán Isten az emberé és az ember az Istené. Isten, mint Szentháromság Isten találkozik az emberrel. A bűn-szakadék oly mélységes Isten és ember között, hogy Istennek, mint kegyelmes Atyának, mint megváltó Fiúnak és mint megszentelő Szentlélekuristennek kellett megmutatkoznia. Az *ítéletében elrejtőzött* Isten (absconditus) a *szeretben megnyilatkozó* lett (revelatus). „Az önmagában nyugvó Isten kilépett a maga ijesztő nagyságából s mint Atya-Isten létezett a világnak, mint Megváltó-Isten megtestesült a Krisztusban s mint Szentlélek szakadatlanul munkálkodik a világ megszentelésére.” Amikor azt valljuk, hogy Isten *egy*, akkor azt értjük alatta, hogy Istennek *egy* a lényege, amikor valljuk, hogy ebben az *egy* isteni lényegben *három* személy van, ezalatt azt értjük, hogy ez az *egy* Isten *három* létezési formában, munkájának *három* rendjében cselekszik. Ez a *három* személyi tagoltság a lényeg egységén semmit sem változtat. *Istent addig senki sem ismerte, míg meg nem mutatta magát a Fiuban. S a Fiuban csak úgy láthatjuk meg Őt, ha a Szentlélek erre a meglátásra képessé tesz.*

A Szentháromság hite annyit jelent, hogy *ismerjük Istent*. Annyit jelent, hogy Isten nem valami elvont fogalom, gondolat, eszme, hanem *személy*, aki hozzánk szól. Isten nem maradt „*egy* elzárt világban, hanem *három* egymástól megkülönböztethető személyben az emberhez, a világhoz közeljött s az ember által is megismerhetően uralkodik, ítél és kegyelmez.” (Tavaszy.)

Akik tagadják a Szentháromságot, azok számára Isten legfeljebb fogalom. Ezek számára Isten elrejtett Isten. Ezek nem ismerik Isten szeretetét, kegyelmét, mert nem ismerik a közeljövő, a megnyilatkozó, a szerető Istent.

A Szentháromságisten a Szeretetisten. A Szentháromságisten a megismert Isten.

A forma és a sorrend tehát *az emberért van*. Isten egymagában is végre hajthat mindent. De az ember számára csak ebben a megjelenési formában fogható fel. *Isten szeret bennünket*, mert a Szentháromság Isten végtől azt jelenti számunkra, hogy Isten *élő Isten*. A Szentháromság-Istenben látjuk *a váltságot* nagy művét kifejezve. Krisztus műve „csak akkor lehet *hatóságos*, a Szentlélek csak akkor lehet *megtartó*, ha bennük az *egy* Isten képét és más személyi létét látjuk meg.” *A Szentháromság hite Isten kegyelmének teljességét jelenti.*

Angyal, mennyország.

I. Mózes, 2 : 1. János : Jelenések 20 : 11—21 : 7.
Kálvin : Institució : XIV. fejezet.

Izgalmas kérdése a Bibliát lapozó embernek az angyal, a mennyország, az ördög és a pokol kérdése. Amikor az angyalról olvas, a menny, amikor az ördögről olvas, a pokol jut az eszébe. Jézus is sokszor használja ezeket a szavakat s Kálvinnal együtt keressünk választ kérdéseinkre az Isten Igéjéből.

Kiből állott az ég és a föld minden serege? Kik azok az angyalok, akik közvetítik Isten üzenetét, kik az ördögök, ki a Sátán, akinek még az égen is hatalma van?

Az „angyal” szó a görög angelosz magyarosított alakja. Küldött, követ. Így maga a szó magyar fordítása megmagyarázza létét. Tér és idő által nem korlátozottak, de ők is megítéltetnek és pedig Isten és Krisztus által (Ézs. 42 : 21, 22, I. Kor. 6 : 2). Ők is Isten ítélete alá tartoznak, tehát *nem egyenrangúak Istennel*.

Mégis az a tény, hogy „mennyből az angyal jött hozzánk” imádásukra készítet sokakat. Ez ellen zsinatok tiltakoznak, de tiltakozik az egész Szentírás.

Az angyalok Isten szolgálói, a hívő lelkek védelmezői, Isten ítéletének végrehajtói, Isten népének vezetői. Isten táborába ők, akiknek hivatása Isten és Krisztus dicsérete. Az utolsó ítéletkor az ítélet tanúi és végrehajtói. A Szentírás úgy beszél róluk, mint „erő”, „fejedelemségek”, „hatalmasságok”, „uraságok” stb.

Isten kegyelmének, jótéteményeinek osztogatói ők, de nem imádandók, mert bennük is talál Isten hibát (Jób : 4 : 18, 15 : 15). Az emberek szolgálatára rendeltettek. Általuk „Isten a mi kicsiny mértékünkhöz szabva megfoghatóvá teszi kegyelmének jelenlétét.” (Tavazzy.) Isten irántunk való jóságának osztogatói, üdvösségünket őrzik, védelmünk gondját fölveszik, utainkat igazgatják, gondunkat viselik, hogy baj ne érjen bennünket. Az angyalok a Szentháromság Isten erőmegnyilvánulásainak organumai. (Tavasz.) Az Isten Igéje rendelései alatt élnek.

Az angyalok az Istennek való engedelmesség megtestesítői. Olyan területen vannak, mely Isten legbensőbb uralkodási helye s mely az emberi *értelem* számára a megközelíthetatlenség falával van körülvéve. A hívő ember tekintete előtt azonban lehull ez a válaszfal s az angyalok működésében is Istennek irántunk megnyilvánuló szeretetét szemléli. Ezért köli össze az angyalt a mennyel.

A mennyországról az emberi képzelődés sokszínű képet alkotott. Nemcsak Dante költői látomásaiban, de minden egyszerű lélek képzeletében feltűnik a mennynek valamelyes képe. Tejtől és méztől csöpögő ország. A háboríthatatlanság otthona. A béke vára. A szeretet birodalma. A gondtalanság hajléka. Egyszóval : egészen más, mint a földi életünk.

Itt azonban nem ez a megjelenési forma a fontos. Ez nem is képezi a hit tárgyát. A hívő ember ebben a nagy titokban

Istennek különös kegyelmét szemléli. Mert a mennyországban Isten lesz minden mindenkben. A teremtésben sem a hat nap a fontos és a döntő, hanem az, hogy *Isten* az, aki (hat napon) teremti a világot. A végben, az utolsó ítélen, a mennyei életben is az a fontos, hogy *Isten* az, aki jelenlétével megszenteli az életünket.

Az angyaloktól az engedelmességet tanuljuk meg!

A mennyország, az örökkévaló élet képében az Isten kegyelmét, a hozzánk hajló jóságát. Nagy biztatást: akármilyen jövevények is vagyunk itt, zsellérek, szenvedésekkel és megpróbáltatásokkal telített az életünk, hívő tekintetünkkel keressük a megnyelet, mely a zörgetőnek megnyitja.

Ördög és pokol.

János 8:44. I. Péter 3:18–19.
Kálvin Institúció: I. k.

Az engedetlen angyal: az ördög. Bukott angyal. Ellenség, aki az örökélet vetésének megromlására konkolyt hint. Kezdetől fogva vétkezett. De gonoszsága nem teremtéséből, hanem megromlásából származik. A hazugság atyja: amikor hazugságot beszél, önmagából szól. Eredeti természetét elveszített angyal: ezért lakhelye nem az ég, hanem a föld. És mert a föld, Isten akarata és intése ellenére nem képes tenni semmit. („Végzetem, hogy harcaimban bukjam szüntelen.”) De állandóan lázadozik Isten hatalma ellen („... de új erővel felkelek megint...”) Az ördög megsebzí, meggyötri lelkünket; a hitetleneket hatalmába keríti, a hívőket is megsebezheti, de halálos sebet rajtuk nem üthet. Az ördög olyan hatalmasság, mely csak azok számára létezik, akik az örök haláltól félnek. (Halálos sebgyógyulás a feltámadás hite által.) Az ördög csak addig veszedelmes, amíg a hívő ember nem látja, hogy életére, megsemmisítésére tör. — Legyőzött hatalmasság.

Krisztus halálával legyőzte az ördög leghathatósabb fegyverét: az örök halált. Alászállott a poklokra. Ez az alászállás a botrányok köve. (Sokan ma is kihagyják az Apostoli Hitvallásból, mert nem tudják, hogy mit jelent! A kath. egyház azt hirdeti, hogy Krisztus a halála után szállott a poklokra alá, de hiában igyekszik Péter levelével igazolni állítását, a Luk. 23:43-ban olvassuk, hogy Krisztus lelke a halála után a mennyben volt, csak a teste pihent a sírban!)

Itt ez lgében a börtönről van szó: a bűn fogságában lévő lelkek ezek. *A pokol nem egy bizonyos hely*: Jézusnak rendkívüli szenvedése: ez a pokol. Az ő szenvedéseit és halálát *meg kell különböztetni* minden más szenvedéstől és haláltól: ez magyarázza meg a poklokra való alászállásnak a Hitvallásba való felvételét. Jézus csak Krisztus (isteni) erejével tudta elviselni a szenvedéseket. (Az Atyától való elhagyatottság érzése!) Poklokig való szenvedés az övé, azaz nincs akkora szenvedés, mint az övé. Ez az én nagy

vigasztalásom és erőforrásom, mert szenvedésetmben nem valami idegen úton járok, hanem az Ő nyomában!

Krisztus a mennyei hajlékból valóban a pokolra szállott alá gonoszságunk, hálátlanságunk világába, ahol a megvetésnek, megkínóztatásnak, legszörnyűbb halálnak pokoli kinjait szenvedte el, mert ártatlanul szenvedett. És mindenkiért szenvedett. (Az „előtte járókért” is, mert hiszen Krisztus előttiség nincs!)

Jézus a korabeli zsidóság pokolképeit (Seol, gé Hinnom: gyehenna) a visszafizetés gondolatának kimélyítésére használta fel. (Külső sötétség, börtön.)

Az emberi fantázia ezekben a kérdésekben is túllépi azokat a határokat, melyeket Isten a Szentírásban szabott elénk. Féktelen dolog az emberi képzelet játékára bizni a jövőndő életünk meg-rajzolását. A kálvinista ember tekintete előtt egy lebegjen: a halál *utáni* állapotunkban is Isten hatalma alatt állunk, az Ő kegyelmének sátorában lakozunk és ezért, ha az egész világ mind ördög lenne is, semmi sem rendlíthet meg, Krisztusba vejjük *hitünket* (Luther). Nem a fantázia, de a hit az az erős kapocs, mely Istenhez fűz, mely észreveszi az ördög fondorlatait s mely diadalmasan segíti át a pokoli szenvedéseken is.

Nagy József.

Az erdélyi román egyház története 1698-ig.

— *Metes István könyve.* —

A korszerűség követelménye az, hogy a román egyház-történet néhány kérdését „Az Út” ezen a helyén felvessük. Helyzetünknek és jövőndő útunknak kötelező érvényű parancsa az erdélyi református egyház minden nevelői, lelkipásztori és theologiai munkája és munkása számára, hogy érdeklődési körét a román egyházi élet és theologia eseményeire kiterjessze. Ez a korszerűség nemcsak a mai kulturmagyarság divatos kérdéseivel theologiai álláspontból való leszámolást jelenti, — azokkal a kérdésekkel tudniillik, amelyek szűkebb értelemben az erdélyi magyarság erdélyi és az egész magyarság közép-európai hivatásáról és sorsvállalásáról beszélnek. Nemcsak azt jelenti, hogy értékeink védelmezésének idején, apologetikus-polémikus szempontból meg kell ismernünk a velünk szemben állókat. Nemcsak tudományos látókörünk szélesítését és nemcsak egyházpolitikánk új oldalát jelenti. Ezeket mind jelenti, ezekre mind szükség van, ez mind méltánylandó szempont — a korszerűség igazi követelménye azonban mindezeket túl az, hogy annak a lelkületnek: a velünk élő keresztyén egyházak iránti felelősségérzetnek, a velünk élő keresztyén egyházakkal való közösségtudatnak, amelyik valaha élő volt a mi egyházunkban — újra élővé kell lennie. A XVII. századi erdélyi református egyházban élt ez a lelkület. Geleji Katona István ezt írta öreg Rákóczy Györgynek egyik levelében: „félek, hogy az Isten tőlünk fogja számonkérni a románokat, hogyha mi e szegény embereket elhanyagoljuk”. Ezek a szavak és általában az egész XVII. századbeli református egyház e téren kifejtett sok buzgósága nemcsak a fejedelmi egyház hatalomvágyát, hanem az Isten előtti felelősségérzetét is túlközi! Vajjon olyan parancsa volt-e ez Istennek, mely ma minékünk nem szól? Hogy szól-e ma mihozzánk Istennek ez a parancsa és hogyan szól, milyen feladatokat foglal magában, annak a kifejtése nem ennek az írásnak a feladata — ebben a tekintetben a kérdés felvetésénél meg kell állanom.

Ennek a kérdésnek a története vet fel olyan részkérdéseket, amelyeknek a felvázolására ez az írás vállalkozik. Megadja az alkalmat rá a román ortodox theologia, helyesebben egyháztörténelem 1935-ik évi egyik legjelentősebb alkotásának az ismertetése.

Metes Ștefan: „Istoria Bisericii Românești din Transilvania“ — volumul I. până la 1698. A 600 oldalas gazdagon illusztrált, csinos kiállítású könyv ennek az évnek a tavaszán jelent meg Sibiuban az ortodox mitropolia könyvnyomdájában Dr. Nicolae Bălan mitropolita költségén. A könyv különben nem új — első kiadása 1918 ban jelent meg. E második kiadás azonban magába foglalja az elmúlt 16 év kutatásainak minden új eredményét, úgy hogy így nemcsak egy bővült, hanem egy szinte minden részében új könyvet veszünk kezünkbe.

1. *Érdekes mindenekelőtt megismernünk a könyv álláspontját a szászok és magyarok térítési tevékenységét illetőleg* — ez az első kérdés, amelyet itt fel kell vetnünk. Miben látja e reformáció korabeli térítések forrását és mivel magyarázza azoknak eredménytelenségét vagy eredményességét? „A szászok jól átgondolt luteránus propagandájáról, amelyik ténylegesen a románok egy részének az áttérését eredményezte volna, nem lehet beszélni; még ha kezdetben volt is néhány ilyen kísérlet, a szászok hamar meggyőződhettek arról, hogy munkájuk haszontalan és eredménytelen. A szászok által Brașovban és Sibiuban nyomtatott könyveknek más feladatuk volt. Ezek számukra kereskedelmi cikket képeztek és nagy hasznot hajtottak. A szászok nem voltak urai a végrehajtó, törvényhozó és bírói hatalomnak, amelyik egyedül volt képes a multban biztosítani bármely vallási propaganda sikerét egy elnyomott nép között. A szászok privilégizált nép volt, amelyik azonban a maga szigorúan zárt nemzeti egoizmusa miatt nem gondolhatott arra, hogy a románokat, alattvalóikat, a lutheránizmus elfogadtatása által önmagával egy lépcsőfokra emelje. Privilégiumokat tehát nem oszthattak, azt pedig nem remélhették és nem is akarták, hogy a román szász legyen. Világosan látszik tehát, hogy semmilyen anyagi alapjuk nem volt — lekiról beszélni sem lehet — amelyen a románokat a maguk felekezete számára megnyerhették volna. Kétségtelen igazság tehát az, hogy a XVI. században, valamint később is a szászok által a románok számára nyomtatott könyvek mindenek felett kereskedelmi cikket képeztek.“

„Más a helyzet a magyaroknak a románok között terjesztett kálvinizmusával. Ez az ország urainak a vallása volt, akiknek minden eszközük megvolt arra, hogy az új vallás meggyökerezze a szegény röhöz kötött jobbágyok között. E cél eléréseért kálvinista papi rendet szerveznek. élére román kálvinista püspököt állítanak, aki szigorú törvények és a közigazgatás ereje által igyekszik a románokra erőszakolni a reformációt. A magyarok egyházi könyveket is nyomtatnak a kálvinizmusnak a románok közé való bevezetése érdekében és főképpen püspököt neveznek ki a román egyház élére, hogy egy „*tisztább evangéliumi tant tanítson ez eltévelyedtek között*“.

A szászoknak a reformáció érdekében végzett szolgálata kereskedelmi politika. A magyar kálvinista törekvések alapját és forrását azonban nem intézi el ilyen egyszerűen. E fenti idézetben is

úgyesen megkerüli ezt a kérdést. Azt minden vonatkozásban vallja és érvényesíti, hogy amennyiben a magyar kálvinista térítéseknek volt sikerük, annak egyedüli magyarázata az, hogy e térítések felhasználhatták és felhasználták az erdélyi fejedelmi hatalom eszközeit. Azt is jól látja, hogy e térítésekben, valamint a XVII. századi ortodox-református egyházi unióban bizonyos államérdek is érvényesült, de azért annál már minden esetre lelkiismeretesebb és komolyabb történész, hogysem a magyar református egyháznak ezt az egész missziói tevékenységét hatalmi politikának merné minősíteni, — de viszont odáig sem jut el, hogy az erdélyi kálvinizmusnak a reformáció terjesztésére irányuló munkája belső, lelki rugóit fel tudná, vagy fel merné mutatni. Valahogyan mindig megkerüli feladatát, — úgy, amint a fentebbi példa is mutatta: az az igazságot kicsinyítő és kétséget ébresztő idézőjelek között közli. Mintha csillaggal jelezve oda írná a lap aljára: ezt pedig csak fenntartással közöljük.

A kálvinista propaganda és térítés végső értelemben vett eredménytelenségét a következőkben foglalja össze és indokolja meg :

„A kálvinizmus sohasem tudott elterjedni a mi népünk szélesebb rétegeiben, mivel első sorban az alsó népréteg számára egyedül drága vallási formákba ütközött és csak másod sorban a hitbéli alapba. Nagyon hibás eljárás, amiből azután Róma idejekorán tanult, úgy, hogy mikor a románok létrehozta a vallási uniót, meghagyta nekik a formákat, de megváltoztatta a dogmatikumot. Épen azért Jorga professzor megállapítása nagyon helyes :

„A mi népünk mindig örködött a felett, hogy a kultusz bizonyos formái megőriztessenek; ezek a formák számára kimondhatatlanul értékesek voltak. Vannak absztrakt népek, amelyek a konkrét dolgokat is azoknak az absztrakcióknak a fokára emelik, amelyek közötti életet már megszokták; de viszont vannak népek, amelyek minden absztrakciót a valóságos élet konkrét képeibe redukálnak, amelyek között és amelyekért élnek. Kultusz képek nélkül, kultusz látható dolgok nélkül: nem jelentett semmit a mi népünk számára. Más oldalról a mi népünk mindig utálattal volt a renegettség iránt. . . Fájdalmas dolog a kultúra egy olyan fokán álló nép számára, amilyen a román volt akkor, hogy egy állapotból, amelyben van, átmenjen egy olyan állapotba, amelynek kialakulását még nem látja. A kálvinizmus pedig ezt kérte, a kitisztítását a herezis minden maradványának: félretételét a képeknek, félretételét a ráolvasásoknak, félretételét mind annak, ami évszázadokon át a román lelkének alkotó elemévé lett.“

2. Ez a Jorga idézet hirtelen meggondolkozásra indít. Hogyan: nem hitbéli megújulást jelentett a reformáció a románság számára, hanem csak bizonyos formák elleni küzdelmet? Csak egyházpolitikai küzdelem volt-e az egész harc és a reformáció csak fegyvermező, rendszabályozó, tiltó törvény volt a románság számára? Vajjon tényleg nem tudott oda eljutni a román reformáció, hogy

tilalmak helyett pozitívumot: a kegyelmes Istennek az Ő Igéjén át való megtalálását adja?

A könyv a maga adatgyűjtő, de az adatokon túl a kérdések mélyére nem tekintő pozitívista módszerével e kérdéseket fel nem veti, nemhogy választ adna rájuk. Bő és lelkiismeretes adatközlése azonban lehetővé teszi, hogy a feleletet mi magunk keressük ki. A dokumentumok tanúsága szerint a kálvinizmusnak a következő volt a románok közötti útja:

1566—1582-ig 16 éven át áll fenn a román református püspökség. Gheorghe de Sângiorz, Tordossy Pál és Tordossy Mihály a három egymás után következő román kálvinista püspök, akik sok nehézség és főleg román pap társaik sok bosszantása és csúfolása között megkezdik az erdélyi román kálvinista egyház szervezését s ebben annyira haladnak, hogy 1569 októberében még külön zsinatot tartanak, könyveket fordítanak és adnak ki stb. — szóval mellettük és ellenük kezd kialakulni két front, a szakadás kikerülhetetlen, ami minden esetben bizonyos következménye annak, ha valamelyik egyház megalkuvás nélkül adja magát Isten szolgálatára.

Erre következik a Báthoryak uralma. Báthory István, Kristóf és Zsigmond a katolicizmus helyreállításán fáradoznak. Egyházipolitikai munkájuk áldozata az unitarizmus mellett a román református egyház, amellyel szemben az ortodox román egyház albauliai mitropoliáját erősítik és szervezik meg. A Báthoryak munkáját betetőzi Mihály vajda rövid uralma. Az eredménye mindennek az, hogy az önálló erdélyi román református egyház megszünik, ellenben megszületik az erdélyi ó-hitű román egyház első egyetemese és államilag is elismert szervezete.

A XVI-ik század folyamán két irányban fejlődik tovább a reformáció románok közötti ügye. Az egyik oldalon a régi román református egyház azon a pontjain, ahol a legerősebb volt a reformáció továbbra is megmaradnak ezek a kálvinista gyülekezetek, illetve esperességek, de most már önálló országos egyházat nem alkotnak, hanem a magyar református püspök főnhatósága alatt állanak. Ezek azok az egyházak, amelyeket mint a román vladika hatásköre alól kivett egyházakat említenek az egykori kútfők. 1643-ban pl. ilyenek gyanánt említetnek az alamosi, orăștei, hajegi, hunedoarai, illyei, Kőrösmenti és a három fágárași egyházmegye — összesen kilenc, meglehetősen kevés, ha számbavesszük azt, hogy abban az időben az erdélyi román esperességek száma 50. S bár ezeket a református egyházakat a fejedelmek és fejedelemszönyök különös pártfogásuk alatt tartják, jelentőségük mégis kicsi, — jóval kisebb, mint a XVI. sz.-beli önálló román kálvinista egyháznak volt — a magyar püspök fennhatósága alatt állva az önállósághoz, gyermekcipőben való járáshoz szoknak hozzá. Aminek az lesz a következménye, hogy mihelyt a református vallás megszünik állami vallás lenni, ezek a román református gyüleke-

zetek nagyon rövid ellenállás után beolvadnak a görög katolikus vagy a görög keleti egyházba.

Az erdélyi magyar református egyház románok közötti munkájának másik ága még hamarabb és nem kevés, de épen semmi ellenállást ki nem fejtve jut el ugyanerre a pontra. A románok közötti munkának ez a másik ága az úgynevezett református-ortodox egyházi unió volt, amelynek az alapjait Báthory Gábor 1609-ben a román papok számára adott szabadságlevele rakta le; kulturális és egyházirodalmi oldalon a tervezetét Bethlen Gábor készítette el, egyházszervezeti megoldását I. Rákóczy György és püspöke Geleji Katona István adták meg 1643-ban a Simion István mitropolita elé szabott feltételek elfogadtatása által. Ez az unió kitartó, de végül is eredményt fel nem mutató törekvés volt arra, hogy az egész erdélyi görög vallású román egyházat lassan, lépésről-lépésre egy bizonyos nevelő, szervező, igehirdető, könyvterjesztő, fegyelmező munka által a kálvinista egyházba bekebelezze. Geleji Katona István 1640-ben, a mitropolita választás előtt, levelet ír I. Rákóczy Györgynek, mely nagyon híven fejezi ki ezt az egész törekvést: „Olyan mitropolita jelölt, aki a vallást alapjában megváltoztatná, nincs egy sem és nem is lenne jó ebbe beleegyezni, mivel a pátriárcha kiközösítené, a püspök nem szentelné fel (t. i. a tergovistei), a románok nem fogadnák be s így közülök kikérülve ki tudja, hogy még mi érné. Most tehát kevéssel is meg kell elégednünk, mert idővel aztán többre mennénk; a gyermekeiket az iskolába adják, ott elkezdik a latinnal és azután lassan, idővel — úgy amint más népekkel is történt — elnyeli őket a magyar kálvinista tenger.” Hogyha magyaroztatást keresünk az uniónak, az erdélyi magyar kálvinizmus látszólag egyházi imperiáлизmusán túl meg kell látnunk a XVII. századi sajátos erdélyi politika követelését és az erdélyi fejedelmek nagyon határozott református államfői felelősségérzetét. Az önálló erdélyi fejedelemség életfeltétele volt az, hogy az itt lakó három nemzetet össze tudja fogni és életük minden területét úgy rendezze be, hogy azoknak Erdélyben legyen a középpontjuk és pedig minél szorosabb kapcsolatban a fejedelmi hatalommal, egyházi téren tehát a fejedelmi egyházzal. Másodszor a református fejedelem számára hitbéli kötelezettség volt (II. Helv. Hitvallás XXX): 1. alattvalói vallásának a tisztasága felett őrködni — ezért nyomtatja ki a román Bibliát és tiltja meg az idegen nyelvű istentiszteletet; 2. kötelessége volt a babonáságot megszüntetni, ezért küzdenek a különböző rendeletek és feltételek a román-ortodox néphit rengeteg babonája ellen; 3. kötelessége volt minden alattvalója felett „személyválogatás nélkül” pásztorzkodni, így református államfői felelősségérzete nem engedhette meg, hogy román alattvalói közül csak az egyik részének: t. i. a reformátusnak fogja a pártját és csak azt halmozza el kiváltságokkal. Ezt mind és még sok mindent ki lehet olvasni ennek az egyházi uniónak a dokumentumaiból, de egyet nem lehet bennük megtalálni: azt a missziói lelkületet, mely a románság

lelkeit oda tudja és oda akarja állítani a reformáció egyetlen pozitívuma elé, a kegyelemből hit által való megigazulás elé.

Visszatérve kiindulási alapunkhoz, el kell ismernünk, hogy Jorga professzor megállapítása, ha nem is az egész román reformációt illetőleg, de mégis igaz. Nem vonatkozik, legalább is nem talál a XVI. századbéli önálló román református egyházra, sem a XVII. századbéli szétszórt román kálvinista gyülekezetek életére és a magyar egyház és fejedelem azokkal szembeni magatartására, de teljes mértékben helytálló a református-ortodox egyházi unió kérdésében.

Ez tehát egész fejtegetésünk summája, amelyet ennek a történeti összefoglalásnak kell felmutatnia: *a román reformáció XVI. századbéli friss palántáját, egészséges, új formákat és új egyházat teremtő szakaszt az ellenreformáció fejlődésében megdöntte s amikor a XVII. században új életre kél, az már nem a régi folytatása, nem a reformációi hit új felgyulladására — hanem a XVII. századbeli protestáns ortodoxia, fejedelmi-episzkopálista egyház térítési programja, amelynek figyelme sokmindenre kiterjedt, de az egyetlen szükséges dologról megfeledkezett.* Ezt a szempontot tovább véve sok életszerű, biztatást és reménységet jelentő dolgot lehetne belőle kiolvasni a mi mai helyzetünk számára. De szigorúan a tárgynál maradva: olyan szempontot sikerült itt megkapnunk, mely új világosságot fog talán deríteni egyháztörténetünk e sokat vitatott szakaszára s ha nem, a kérdés felvetése akkor is szükséges volt.

3. Akkor amikor a reformáció románok közötti eredménytelenségét megállapítjuk és a kor intézményes keresztyénységében keresztyénnek annak magyarázatát, ez a legtávolabbról sem akarja azt jelenteni, mintha a kálvinizmus hatástalan lett volna a görögkeleti egyházra. Metes könyve végig mutatja, hogy ugyanakkor, amikor a román keresztyénység a maga benső lényegében idegen marad a reformáció szellemétől, ugyanakkor az egyház szervezete, liturgiája, egyházi élete és az egyházi fegyelem hogyan lesz kálvinistává. Következő kérdésünk, amelyik Metes könyvének az olvasása kapcsán felmerült: milyen pontokon nyilvánult meg és milyen erős volt a református egyháznak az ortodox egyházra gyakorolt hatása?

A román ortodox egyház XVII. századi elkálvinizálódásának a tetőfokát a román papok 1675-i zsinata jelenti, melyet Brankovics Száva elnöklele és Tiszabecsi Gáspár református szuperintendens felügyelete alatt tartanak. A 17 pontba tömöríthető határozatok bármely református zsinat határozatai is lehetnének — sajnos, írásom annyira megnyult, hogy fordításukat itt már nem közölhetem. Grama Sándor balázsfalvi görög katolikus egyházjog-professzor 1895-ben megjelent munkájában: „Instituțiile calvinești în biserica ortodoxă română“ nagyrészt ennek az 1675-i zsinati kánonnak az alapján állapítja meg, hogy teljesen kálvinista principiumok szerint épült fel a román egyház szervezete: a mitropolita hatásköre, választása, beiktatása; a mitropolita kötes volt

canonica visitatio tartására — ami az egyház pásztori feltűgyltlenek egy teljesen református módja; az esperesek hivatala és széles hatásköre; a nagy zsinat, valamint a kis zsinat vagy egyházmegyei zsinat hatásköre, jogszokásai mind a kálvinista kánonjog és nem a keleti egyház pravilája szerint igazodott és igazodik. A szákrámentumok tekintetében az egész XVII. századon át a bér-málásról, bűnbánat, utolsó kenet, házasság és hirotonia szákrámentumáról semmilyen egyházi végzésben, zsinati határozatban vagy püspöki körlevélben említés nem tételik. A keresztelest és úrvacsorát is egészen református eljárás szerint szolgáltatták ki: a keresztelest megszenteletlen vízzel „apa pura et simplici“, az úrvacsorát pedig csak a felnőtt egyháziagoknak szolgáltatták ki. „Liturgia“ helyett mindig „igehirdetésről“ beszélnek a XVII. századi végzések. A szentek és a képek tisztelete feledésbe megy, úgy hogy 1700 ban 36 forint pénzbüntetés terhe alatt kötelezi Atanasie mitropolita az egyházközségeket és papokat, hogy minden templomba szerezzék be legalább Jézus Krisztus, Szűz Mária és Szent Miklós ikónját. A papok második házassága pedig annyira elterjedt, hogy ez ellen még 1755-ben is a legerélyesebb hangon kell tiltakoznia a mitropolitának. A Grama könyve a kálvinizmusnak az ortodox egyházra való hatását a közismertté vált kultúrális és egyházi irodalmi hatások mellett, egy új területen mutatja be s az általa felvetett kérdés minden esetre megérdemli, hogy egyházunk közudata elé kerüljön.

4. *Az erdélyi román egyház e korbéli tanulmányozása következő kérdésként veti fel az erdélyi fatemplomok kérdését.* Ez különben ma a művészettörténet egyik legvitatottabb és legidőszerrűbb kérdése, tárgyánál fogva azonban az egyháztörténet keretébe szorosan beletartozik. A kolozsvári tudományegyetem művészettörténet professzora, Petranu Coriolan három könyvben dolgozta eddig fel az erdélyi fatemplomokat* — kutatásainak eredményét és az arra vonatkozó külföldi megállapításokat pedig legutóbb (1934 ben) megjelent füzetében foglalja össze: „Bisericile de lemn ale Românilor ardeleni.“ Álláspontja az, hogy az erdélyi fatemplomok sajátosan román művészi megnyilatkozások, melyek a négyszög alapu román havasi lakóházból fejlettek ki. A torony gótikus szerkezetében elismer bizonyos idegen, főleg szász hatást, de a templomot magát illetőleg nem. Álláspontját külföldi, főleg német tudósok véleményével támasztja alá és szembeszegezi az erre vonatkozó magyar és ukrán tudományos álláspontokkal. A magyar álláspontot a leghívebben Takács Z. pécsi egyetemi docens juttatta kifejezésre „az erdélyi fatemplomok limitrof-jelenségek; félkörives boltozatuk keleti bizánci stílusú — megegyezik az ukrán fatemplomok stílusával; tornyuk pedig nyugati eredetű.“

* 1. „Die Kunstdenkmäler der Siebenbürger Rumänen.“ Cluj, 1927.

2. „Bisericile de lemn din județul Arad.“ Sibiu, 1927.

3. „Monumentele istorice din județul Bihor. I. Bisericile de lemn.“ Sibiu, 1931.

Az erdélyi fatemplom-stílus tehát, amelyik aztán befolyásolta a későbbi kőtemplomépitkezést is, nem egy bizonyos faji művészi jelleget mutat fel, hanem sajátos „couleur locale“-ja egyfelől Erdély helyzetének tulajdonítható, amelyik művészi irányok találkozó és kiegyenlítőddő területévé tette, másfelől az erdélyi viszonyoknak és az erdélyi népeknek mind egyforma mértékben. Az kétségtelen, hogy Erdélyben a románoknak volt és van a legtöbb fatemplomuk és így a fatemplom a maga erdélyi jelentkezésében jóval több román jelleget mutat, mint magyart vagy szászt — de ezt kizárólagosan állítani nem lehet. Szinte Gábor, a háború előtt írt tanulmányában („Kolozsmegyei fatemplomok“, „A Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának értesítője“ 1913.) körülbelül 1000-re teszi az akkori egész Magyarország területén még meglévő fatemplomok számát — melyekből mintegy 950 volt a görög katolikus és görög keleti egyház kezében, de volt és van ma is az Almás mentén, Kalotaszegen, Biharban, Szilágyban a református egyháznak is fatemploma, de főleg tornya és haranglába és történelmi bizonyíték van nagyon sok református eklézsiából, hogy az új kőtemplomot a régi fatemplom helyére építették. Nem áll meg tehát Petranunak az az állítása, hogy „csak a románoknak vannak Erdélyben fatemplomaik — tehát kétségtelen, hogy itt egy nemzeti művészet megnyilvánulásával állunk szemben.“

Metes könyve a háború előtti magyar tudósok folyóiratokban elszórtan megjelent részmunkáit (Halaváts Gyula, Szinte Gábor) és Petranu, valamint a fiatal román művészettörténész Vălăşianu szintetikus munkáit egyaránt feloleli és történetírói hűséggel gyűjti össze annak az 54 román fatemplomnak a listáját, amelyeket az 1700 ik év előtt építettek s amelyek még mai napig is fennállanak, sőt legtöbbjük használatban is van. A kérdésnek az egyháztörténetin túlmenő, művészettörténelmi vonatkozásában és az azzal kapcsolatos vitában nem foglal állást sem pro sem kontra. Könyve így is nagy szolgálat a fatemplomok megőrzése, rekonstruálása, tanulmányozása számára, mivel könyvét egész csomó régi, szebbnél szebb román fa- és kőtemplom képe díszíti. *E néhány sornyi összefoglalásnak a feladata szintén a kérdés felvetése volt csupán Az Út olvasótáborá előtt.*

5. Végül néhány mondatban a könyv által felvetett kérdéseken túl *magáról a könyvről is be kell számolnom.* Minden tudományos és minden történelmi munkával szemben az olvasó legelső követelménye az objektivitás. Román történelmi munkával szemben fokozottabb a magyar olvasó ilyen irányú igénye éppen azért, mivel eddig nagyon sok esetben nem talált kielégítést. Metes István könyve sem állja ki az objektivitásnak azt a mértékét, amint egy komoly tudományos munkától várni lehetne.

Mindjárt a könyv elején a dáciai román kereszténység 271 és a XIII. század közötti történetéről írott fejezetébe ütközik az olvasó. Ezer esztendő egyháztörténetéről mer beszélni, megállapításokat, összefüggéseket állapít meg, úgy hogy feltevéseken kívül

egyetlen történeti bizonyítékra tudná építeni könyvének ezt a részét. Hogyha nem lenne Metes olyan szigorúan pozitivista szellemi történész, aki az életet — ebben a könyvében az egyházi életet, mindentűt csak annak a dokumentumszerű adataival szemlélteti — még talán meg lehetne érteni, de így nem tudjuk elképzelni, hogy tudományos igazságérzete hogy nem háborodott fel és miért nem tiltakozott minden történelről objektivitást meghazudtoló eljárása ellen. Vagy talán azt hiszi, hogy lehetséges bármilyen élet, egy népfajnak, egy egyháznak, egy keresztyén közösségnek az élete, mely 1000 esztendőn át semmi olyan jelt nem adott volna magáról, semmi olyan megnyilatkozása ne lett volna — amiről ránk maradjon egy sor írás, egy név, vagy egy sírfelirat? A román nácionálizmus a kontinuitás elméletének tűzön vizen át való érvényesítését írja elő minden tudósa számára — könyve elejét ennek a számlájára írjuk.

Az objektivitás és következetesség tekintetében egyéb pontokon is el kell marasztalnunk könyvét. Néhány példa: a könyv 32. oldalán a magyar görög keresztyénség kérdésében elútasítja a Karácsonyi János véleményét és a Szekfü Gyuláét fogadja el — a 34. oldalon azonban a székely kérdésben a Hóman álláspontjával szemben az előbb dezavualt Karácsonyi Jánosnak ad igazat. A 81. oldalon a XVI. sz.-beli román református püspökség kérdésénél pontatlanul fordítja az 1566. novemberi szebeni országgyűlés határozatát, (Erd. Orsz.-gyűlési Eml. 326.) csak hogy bebizonyíthassa, hogy a magyarok erőszakkal terelték a románokat a református egyházba. A 86. oldalon az unitárius János Zsigmondot „a kálvinizmus fanatikus protektorának“ nevezi, azután sok lírai megállapítás, általánosítások és a magyar nemeseknek a román jobbagyokkal szembeni emberevő magatartásának a beállítása — mind olyan sok kis fekete pont, amit talán másutt szó nélkül hagy-nánk, de amely ennek a könyvnek a komoly tudományos színvonala alapossága mellett bántóan kír.

Objektivitásra és az igazság kendőzés nélküli kutatására kötelezett általában minden tudományos munka, de mennyivel inkább az egyháztörténet, amelyik a maga munkáját Isten igazságának a mértéke alatt, az Ige világossága mellett kell, hogy folytassa. Az Isten Igéje alatt álló teológiai tudományosságnak az igazság iránti nagyobb elkötelezését azonban hiában keressük ebben a könyvben. Amiképpen a teológiai szempontokat, felkészültséget látási és ítélkezési módot is hasztalanul keressük. Egyháztörténetet ír anélkül, hogy az egyház sajátos jelentését megragadta volna. Egyháztörténet, amelyik azonban nem az ortodox görög keleti egyháznak a története, hanem a „román“ egyháznak. A konfessionális meghatározás helyett nácionális meghatározást hordozó cím már mutatja azt a felfogását, — melyet ugyan nem fejt ki, mivel fogalmi tisztázásokkal egyáltalában nem vesződik, — de amelyet azután a könyv a maga teljességében mutat, hogy az egyházat nem hitbeli, hanem faji közösségnek tekinti. Ezért azután a legtöbb kérdésnél

bizonytalanságban és homályban hagy. Világosan mutatja a Metes István könyve, hogy hová jut az egyháztörténet, ha nem teológia.

A legtávolabbról sem akarja ez a megállapítás a reformátori theologia szempontjait kényszeríteni egy orthodox egyháztörténeti munkára, de azt feltétlenül elvárhattuk volna tőle, hogy azt a szintet érje el, amelyet az orthodox theologia legtisztultabb képviselőiben mutat. Erdemes Popovici Eusebin, a cernăuți-i orthodox theologia volt professzora, a Tegnăgoyb román egyháztörténezs egyháztörténeti szempontjai alatt mérlegre tenni Metes István könyvét. „Egyetemes egyháztörténete“ I. kötete bevezetésében ezeket írja:

„Az egyháztörténet az a tudomány, amelyik az egyház fejlődését élete minden vonatkozásában felmutatja. Az egyház fejlődése kettő: külső és belső. Külső fejlődése a növekedését, a kedvező vagy kedvezőtlen körülmények közti elterjedését jelenti. Az egyház belső fejlődése pedig áll: a) az egyház szervezetének, szociális organizmusának a kifejléséből; b) a vallásos tan formális tökéletesedéséből (csak formális tehát, mivel essentialis értelemben a dogmák meghatározottak); c) a kultusz kifejlődéséből; d) az egyházfegyelem és a vallásos élet, vagy kegyesség kialakulásából és e) az egyháztagok erkölcsi életéből. Ennek az előadása pedig akkor tudományos, ha 1. igaz, tehát napfényre hozza és 2. ha rendszeres.“

Ezeknek a szempontoknak a mértéke alatt világosan látszanak Metes könyvének összes nem theologus voltából származó hibái. A könyv tárgyalja az egyház külső fejlődését, az egyházat körülvevő kedvező és kedvezőtlen tényezőket, figyelme kiterjed a néphit és a népvallásosság ismertetésére is, valamint az egyház kulturális és művészi munkájára, de ezeket is inkább csak ismer-teti, mintsem theologiai megítélésüket adná. Előadásából azonban teljesen hiányzik az egyház szervezetének, konstitúciójának az összefoglaló ismertetése, úgy, amint azt például Grama Sándor idézett könyvében teszi. Teljesen hiányzik az egyház hitének, mondjuk dogmatikumának történeti vizsgálata — ennek a kérdésnek, hogy t. i. milyen öntudatosan élt az ortodox hit a román egyház tagjaiban a XVI—XVII. századokban —, még csak a felvetéséig sem jut el. Ugyanígy hiányzik az egyház kultuszának és az egyházi fegyelemnek is az összefüggő előtárása. Kétségtelen, hogy ezek a kérdések az egyház életének külsőleges rajza kapcsán mind elő-jönnek, de mind homályban is maradnak. Egy példa: az unalomig ismétli azt, hogy a kálvinista térítés legfőbb eszköze a „Kálvinista Káté“ volt, melyet 1640 ben nyomtattak ki. De sehol nem ismer-teti ennek tartalmát, nem mutat rá arra, hogy ez milyen pontokon tért el az ortodox hittől — a megfelelő ortodox hittételeket nem állítja fel vele szemben, nem vizsgálja meg, hogy ezek a hittételek benne voltak-e a Vaarlam-ellenkátéjában s hogy a két káté harcának mi volt az eredménye és hatása a román egyház hitéletére. Egyetlen példa, amelyik azonban rávilágít arra, hogy mi hiányzik ebből a könyvből.

Ugyanakkor, amikor Metes könyvének a negativumait fel-

soroljuk, fel kell sorolnunk pozitívumait is. Mindenekelőtt alapos-
ságát és nagy tudását, amelyik a maga álláspontja és látásának
keretei között, tehát az egyház életének külsőleges, formális ismer-
telése kapcsán teljességre törekszik s így például érdeklődése és
tudományos előterjesztése körébe bekapcsol ilyen problémaköröket
is, mint néphit, babonák, az átok szerepe és jelentősége, egyházi
építkezés stb. Ugyancsak tudományos alaposágát és felkészültségét
mutatja az a nagy idézetanyag, amelyet közöl és különösen a
magyar forráskiadványok közötti járatossága. A könyv egy másik
értékét nem annyira önmagában, mint inkább szerepében kapjuk
meg. Mi nekünk ugyanis azt jelenti, hogy ajtót nyit a román egy-
háztörténelem munkatermeinek a megismerésére. A román egyház
történelem kérdéseinek teljes csokrát nyújtja. Könyve minden egyes
felmerült vagy ma felmerülő kérdést ismertet, részletes, 385 köny-
vet felsoroló bibliográfiája pedig alkalmat ad e kérdések további
nyomozására: megismerésére és kutatására. Mindent összevetve
Metes István könyve nem jó könyv, de nagyon hasznos könyv,
alapvető frás.

Juhász István.

A Theologia tárgya, feladata és forrása Denney műveiben.*

Bevezetés.

James Denney, a kiváló skót theologus, élt 1856-tól 1917-ig. A glasgow-i United Free Church College-ban rendszeres theológiát, majd újszövetséget adott elő. Ezt a két irányú érdeklődést és képzettséget szépen egyesíti munkásságában. Később az intézet igazgatójának választották meg. Sokan úgy néztek „Principal James Denney“-re, mint egyházuk leendő *moderátor-ára*. Erre a „megkoronázó tisztség“-re azonban Denney váratlan elhunytja miatt nem kerülhetett sor.

Számos munkája, cikke és tanulmánya jelent meg; munkatársa volt a híres Hastings-féle bibliai lexicon-nak is. Művei közül megemlíjük a következőket: *Studies in Theology*, 1894. *Romans*, 1900. *The Death of Christ*, 1902. *The Atonement and the Modern Mind*, 1903. *Jesus and the Gospel*, 1908. *The Christian Doctrine of Reconciliation*, 1917. (Ez posthumus-mű) E művek Hodder and Stoughton, London, kiadásában jelentek meg; a *Studies in Theology* 1908-ban már megérte a 10 kiadást. E munkának anyagát azok az előadások képezik, amelyeket meghívásra a chicago-i theologiai szemináriumon tartott. Ilyen módon az angol-szász „világ“-ban hamar világhírré tett szert, doktori címet nyert a glasgow-i, princeton-i és aberdeen-i egyetemektől. — Amikor Denney, 1917-ben, munkásságának teljességében elhunyt, hittestvérei úgy érezték, hogy kidőlt közülük *a primus inter pares*, akinek szava, tanácsa, ítélete és lénye, Moffatt professzor szerint, oly sokat számított, mint kevés más, (*mattered as little else did*).

Denney méltó arra, hogy mi magyar keresztyének is megismerjük. „Beletartozik Pállal és Augustinusszal, Kálvinnal és Chalmersszel azoknak igaz sorába, akik megtanították az egyházat mondani.“

* Előadás egyházmegyei lelkesértékeztelen, Uioara (Marosujvár) 1935. április 11-én.

¹ Walker, Principal James Denney, D. D., 1918., 150. l.

1. A theologia tárgya és feladata.

Szükséges jelezni, Denney szerint, hogy mit tart a theologus az ő tárgyának, mit lehet abból alkotni és mit kíván annak méltányos (fair) kezelése.³ Ezzel Denney nem azt akarja mondani, hogy a theologia tárgya adottság, hanem azt akarja hangsúlyozni, hogy a theologia tudomány. Ezért mondja J. Orr, Denney nagy kortársa, hogy az ismerő elemet (cognitive element) nem lehet kizárni a vallásból. A vallás „kifejezése a lélek viszonyának valamihhez, ami rajta tul van“, a létezésére mutat egy tárgynak (object) és hitet von maga után annak valóságában. „Az eszmei elem, ennél fogva, . . . elválaszthatatlan tőle.“⁴ Ebben az értelemben mondja Denney is, hogy mindennek, amit az ember Istenről és a világról tud, alkalmasnak kell lennie arra, hogy egyetlen összefüggő értelmi egésszé szerkesztessék, (must be capable of being constructed into one coherent intellectual whole).⁴ Mi tehát a theológiának a tárgya?

Ha a theológiát szentírási helyek (loci) kifejtett, bizonyított rendszerének vesszük, mint az ortodoxia,⁵ akkor tudománytalanságba estünk, mert a theologia tárgya tudományosan nem igazolható, legfennebb csak előadható, mivel emberek vagyunk és „angyaloknak nyelvén“ nem tudunk szólni. — Skolasztikába megépen nem eshetünk, mert Isten tudományos úton nem ismerhető meg s így a theológiának „tárgya“ nem lehet. — Ha pedig Istent elválasztjuk a világtól, mint ahogy a deisták (és Madách) tették, akkor lehetetlenné válik az Istennel való közlekedés, a kijelentés, Isten megismerése,⁶ és nincs értelme theologizálásunknak. — Amikor Schleiermacher és az érzés theológiájának képviselői azt állították, hogy Istent nem lehet megismerni úgy, amint Ő valójában van, hanem csak úgy, amint az emberi öntudat állapotaiban tükröződik,⁷ akkor egy szubjektív érzelmi állapotnak szubjektív jelleget tulajdonítottak és romantikus pantheizmusba estek.

Ritschl és követői különbséget tettek a világnak „vallásos“ és „theoretikus“ szemlélete között, tulajdonítván a keresztyénségnek az előbbit, de nem az utóbbit.⁸ Eszerint a theológiának „csak a vallással van dolga“. Ugy a vallásnak, mint a tudománynak megvan a maga saját területe s így „sohasem találkoznak és sohasem jutnak összetükközésbe“.⁹ Így Ritschl voltaképpen felelevenítette a „kettős igazság“ régi tanát. Theológiájában vigyázott, nehogy megsértse a „természet töretlen összefüggésé“-nek tudományos elméletét. Ezzel a theológiát voltaképpen alárendelte a tudománynak,

³ *Studies in Theology* 2. 1.

⁴ *Orr, The Christian View of God and the World*. 5. kiad. 16—17. 1.

⁵ *J. m.* 4. 1.

⁶ *V. ö. Tavaszy, Református Keresztyén Dogmatika*, 1932, 13. 1.

⁷ *V. ö. Orr, l. m.* 368. 1.

⁸ *U. o.* 24. 1.

⁹ *U. o.* 26. 1.

⁹ *Denney, Studies . . .* 2—3. 1.

sőt mindazt, ami a gondviselés, csoda, imádság stb. eszmélben összeülkőzik a tudományos felfogással, egyszerűen elmagyarázta („explained away“).¹⁰ Ennyire „liberálisok“ azonban mégsem lehetünk.

Ritschl felfogásával szemben Denney az ismeret és az értelem egységét hangsúlyozza: „All knowledge is one, all intelligence is one.“¹¹ A theologus nem gondolhat úgy Istenre, hogy szem elől tévesse a tényt, hogy a természetet, amellyel a tudományos ember foglalkozik, Isten alkotta és Istentől függ. A vallásos embernek az ő vallásos életét a természetben kell élnie és ott kell fenntartania az ő Istenben való hitét. Ennélfogva képesnek kell lennie minden egyebet alárendelni az ő Istentől való fogalmának, mert az a magyarázata és értelmezése minden ismeretnek. A világ egységes egész („is all of a piece“) és az emberi szellem is egységes egész.¹² Így van a természet és a történelem viszonyában is: Csak egy világegyetem van: a természet nem az egésze annak, sem a történelem: és sem a természet, sem a történelem nem egész attól elkülönítve. A természet és történelem bele vannak foglalva egy erkölcsi és szellemi rendszerbe, amellyel végtől-végig élő viszonyban állanak.¹³ Azonban a keresztyén vallás nem egy „kijelentett metafizika“, még kevésbé „kijelentett természettudomány“, de a vallásos meggyőződéseket nem kell elkülöníteni a szellem egyéb tevékenységeitől. A theológiát meg kell őrizni attól, hogy tudásunk egész alkotmányától („framework“) elkülöníttessék, attól, hogy önmagába legyen zárva.¹⁴ A theológiának tartalmaznia kell azokat az eszméket és alapelveket, amelyek képesítenek bennünket arra, hogy úgy tekintsünk életünkre és világunkra, mint egy egészre és bevonjuk azokat vallásunkba, ahelyett, hogy kívül hagyjuk őket.¹⁵ A valóságnak ezt az egységét fejezi ki Denney, amikor Goethe-vel kapcsolatban idézi Spinoza-t: „Quicquid est in Deo est.“ Tudja („Quicquid“) azonban, hogy ez az egész egység a bűn következtében megbomlott. De nem gondol „pantheisztikus“ kiengesztelésre (reconciliation), amely „pusztán felveszi az embernek és természetnek egységét“. Az ember elsősorban nem a világtól szakadt el, hanem Istentől és elidegenedés („estrangement“) Istentől, elidegenedést jelent bizonyos értelemben „mindentől, ami van“, mert „a Biblia személyes Istene a világ teremője“.¹⁶

Ezzel Denney a „vallás“-t a szellemi élet jelenségei közé utalta, hogy a vallásfilozofia és valláspsychologia is szóhoz jussanak. Önként következik az, amit a dialektikai theologia erőteljesen

¹⁰ Orr, l. m. 26—27. l.

¹¹ l. m. 16. l.

¹² U. o. 1., 3., 4. l.

¹³ *Jesus and the Gospel*, 6. l. V. ö. *Mátyás*, Pál apostol megtérése, 1934, 188. l.

¹⁴ *Studies*, 2—3. l.

¹⁵ U. o. 1. l.

¹⁶ *The Cristian Doctrine of reconciliation*, 3—5. l.

hangsúlyoz, hogy a Kijelentés alapján álló evangéliumi keresztyén-séggel szemben a vallás másodlagos. Denney is tulajdonképen ezen az alapon áll, amiről theológiájának részletesebb vizsgálata meggyőzhet bennünket.

Denney szerint a *theologia az Istenről való tan* („the doctrine of God“).¹⁷ Ezzel nem esik sem a skolasztika,¹⁸ sem a racionalizmus¹⁹ hibájába, mert tudatában van annak, hogy Istenről való ismeretünk „Krisztusban az Istenről tett kijelentés“-től függ („it depends simply and solely on the revelation made of God in Christ“).²⁰ Így a theologia tárgya Denney értelmében is a Kijelentés, amelyben Isten magát velünk megismerteti. Az Istenről való tan rendszeres formában való előadása a *rendszeres theologia*. Ez maga után von egy általános képet a világról Isten által („a general view of the world through God“).²¹

Ha a theologia tárgya a Kijelentés, akkor a theologia feladata az, hogy Istenről beszéljen. Így vallja ezt Barth-tal a modern theologia is. Ez azonban emberileg lehetetlen feladat. Ezért nekünk el kell ismernünk mind a mi kötelezettségünket, mind a mi kép-telenségünket („unser Sollen und unser Nicht-Können“) és ezáltal az elismerés által Istennek adni a dicsőséget.²² Ezt Denney úgy fejezi ki, hogy Istenről mi nem tudhatunk semmit, csak azt, amit neki tetszik kijelenteni.²³ Minthogy a theologia tárgya nem adott-ság,²⁴ ennél fogva a keresztyén tan alkotása „egyike azoknak a fel-adatoknak, amelyekben a keresztyén értelemnek szabadon kell dol-dolgoznia, tisztelven kétségtelenül a mult erőfeszítéseit és ered-ményet, de sohasem kötve azok által.“²⁵ Minden kornak meg van a maga theologiai érdeklődése, és „a mi szellemi környezetünk . . . nem a nicea-i koré, vagy az Augustinus koráé, vagy épen a re-formációé; a mi vallásos tapasztalatunkat . . . új világításban kell olvasni és egy új világgal kapcsolatba hozni.“²⁶ A reformációnak is az volt az elve, hogy az egyházat reformálni kell. Ez Barth szerint az Isten Igéje által történik („durch Gottes Wort refor-miert“).²⁷ Ilyen értelemben szól Barth nyilatkozata: „*Lehet* a mi tanbeli feladatunk gondos revízió alá venni a genfi theológiát, vagy a Heidelbergi Kátét, vagy a dort-i kánonokat, ha magunknak a szükséges tekintélyt és látást tulajdonítjuk, *lehet* a mi feladatunk új hitvallást alkotni, egy Helvetica tertia-t . . .“²⁸ Brunner szerint

¹⁷ *Studies*, 1. 1.

¹⁸ V. ö. *Kiáltó Szó*, 1935, 45. 1. (Brunner).

¹⁹ Lásd *Tavaszy*, I. m. 55., 69–74. 1.

²⁰ *Studies*, 2. 1.

²¹ U. o. 1. 1.

²² *Barth*, *Das Wort Gottes und die Theologie*, 1925. 158. 1. Angol ford., 1928. 186 1.

²³ *Studies*, 74. 1.

²⁴ V. ö. *Tavaszy*, I. m. 24. 1.

²⁵ *Jesus*, 386. 1.

²⁶ *Studies*, 23. 1.

²⁷ I. m. 197. 1.

²⁸ U. o. 187. 1. Ang. ford. 230. 1. 1., 228–29. 1., 240. 1.

a theologia feladata az, hogy lefordítsa a Bibliát a kor nyelvére, ami azt jelenti, hogy nem maradhatunk a theológiában Kálvinnál, mert Kálvin a Biblia „lefordítását“ a maga kora számára végezte.⁸⁹ Ezt természetesen nem tehetjük a multa való tekintet nélkül.

2. A Kijelentés, mint a theologia forrása.

A Kijelentés a mi forrásunk és tekintélyünk a tulajdonképeni theológiában, Denney szerint.⁹⁰ Már Robertson is megállapította, hogy „minden, ami tudható Istenről, Kijelentés által van.“⁸¹ Isten magát kijelentő Isten (Barth.) Tőlünk Istenhez nem vezet út,⁸² a Kijelentésben Isten jön mihozánk. Isten kilép az ő transcendens valóságából, de az isteni immanencia és transcendentia nem jelentenek térbeli különbséget, hanem inkább etikai, minőségi különbséget,⁸³ Brunner szerint. A Kijelentés objektív, melynek alapja önmagában van. „A Lelket csak Lélek által, Istent csak Isten által lehet megismerni.“⁸⁴ Denney is a Kijelentés objektív voltát hangsúlyozza, amikor az Istenről való ismeretünket Krisztusra vezeti vissza.⁸⁵ A kiindulási pont a keresztyén theológiában Isten Krisztusban való Kijelentése.⁸⁶ Ezt azonban Denney nem abban az értelemben veszi, mint a római katolikus egyház,⁸⁷ amely magát a Kijelentés folytatójának tekinti, ő nem historizálja el a Kijelentést. Elfogadja a modern theologia jelszavát, „Vissza Krisztushoz“,⁸⁸ de nem történeti értelemben. Mert az egyház nem az által él, ami Krisztus volt, hanem ami, nem csak az által, amit Ő tett, hanem legfőbbképen az által, amit Ő tesz.⁸⁹ A keresztyénség „sohasem állhat fenn egy élő Megváltóban való hit nélkül.“⁴⁰ „Az Isten élő Lelke Krisztust jelenvalóvá és örökkévalóvá teszi; Krisztus megváltó erejét nem Palesztinából, vagy a keresztyén idők első századából érezzük, hanem itt és most.“⁴¹ Isten Krisztusban a világba lépett. A Kijelentés ennél fogva személyes.⁴² Krisztus az Istent képviseli,⁴³ közli az Isten tökéletes ismeretét,⁴⁴ szerve az Atya Kijelentésének.⁴⁵ Ez nem úgy értendő, hogy Krisztus emberi

⁸⁰ *Kiáltó Szó*, 1935. 45. 1.

⁸¹ *Studies*, 74. 1.

⁸² *Sermons 5 th Series*, 295. 1.

⁸³ V. ö. *Barth*, *Das Wort Gottes*, 153. 1.

⁸⁴ V. ö. *Richards*, *Beyond Fundamentalism and Modernism*.

⁸⁵ *Barth*, I. m. 195. 1.

⁸⁶ *Studies*, I. 1.

⁸⁷ U. o. 17. 1.

⁸⁸ V. ö. *Tavaszy*, *A Kijelentés feltétele alatt*, 1929, 20. 1.

⁸⁹ V. ö. *Morgan*, *Hastings' Dictionary of Christ and the Gospels*, I. k., 1906, 161—7. 1.

⁹⁰ I. m. 20. 1., *Reconciliation*, 9. 1., *Jesus*, 15. 1.

⁴⁰ *Jesus*, 30. 1., *Reconciliation*, 287. 1.

⁴¹ U. o. 9. 1.

⁴² *Studies*, 209. 1.

⁴³ *Jesus*, 310. 1.

⁴⁴ *Studies*, 43. 1.

⁴⁵ *Jesus*, 268. 1.

természete eszköze az isteni kijelentésnek,⁴⁶ hanem úgy, hogy Krisztusban lakozott az Istenség teljessége.⁴⁷ Ez nem zárja ki a Kijelentés „elrejtettségét“, amint azt Barth és Brunner tanítják. Ebből egyenesen következik, hogy Isten az emberre nézve szemlélet tárgya nem lehet, Krisztusban Istent „test és vér“ nem láthatja, csak a Szent Lélek által munkált hit.⁴⁸ Mert „Krisztus a hitnek tárgya.“⁴⁹ A Kijelentés Krisztusban megtörtént, „összegezve van“.⁵⁰ Krisztus „az abszolút, végleges és mindenre elégséges kijelentés.“⁵¹ Krisztus bírása nélkül Isten bírása egyáltalán nem lehetséges.⁵² Mi „Krisztusnak és az Ő bevégzett munkájának tulajdonítjuk a mi egész keresztyén létünket. Mi az Ő adósai vagyunk.“⁵³ Denney kijelentéséről való tanítása kizárja a Kijelentés fejlődéséről való felfogást, de megengedi az ú. n. „általános kijelentés“-t. Denney tud „előkészítő“ vagy „fokozatos“ kijelentésről is,⁵⁴ de nem az E. Troeltsch értelmében.⁵⁵ Troeltsch a keresztyéniség abszolútosságát csak annak történeti fejlődésén belül ismerte el és képes volt ilyen kijelentésre: „Valóban nem zárhatjuk ki a lehetőségét annak, hogy egy magasabb fokú kijelentés még mélyebb követelményeket (postulates) tárhat fel (mint a keresztyén istenfiúság).⁵⁶ Az „előkészítő“ kijelentés Izrael történetének mentében történt, az ő története által („by means of“). A történetben jelen van egy természetfeletti elem, amelyet nem lehet meghatározni a priori.⁵⁷ Ez az előkészítő kijelentés abban állana Willis szerint, hogy Isten az Ő önkijelentését alkalmazza „a teremtett értelmek képességeihez és korlátozottságaihoz.“⁵⁸ Isten azonban nem részletekben jelenti ki Magát. Isten úgy jelenti ki Magát, mint szuverén Úr. (Barth.)⁵⁹ Az Isten kijelentése „nemcsak benne van a történelemben, hanem felette is van.“⁶⁰ Minden Istenről való bizonyágtétel csak akkor bizonyágtétel, ha megegyezik a Kánon bizonyágtételével, a Szentháromság Isten, a testté lett Ige, a Kereszt és a Feltámadás Krisztusának kijelentésével.⁶¹ Denney szerint: Krisztus, az Atya abszolút kijelentője. ad összefüggést és

⁴⁶ V. ö. Tavaszy, I. m. 27. l.

⁴⁷ *Death*, 199. l., *Iesus*, 35. l.

⁴⁸ V. ö. Borbáth, A vallástörténeti és a dialektikai theológiának a Kijelentésről szóló dogmatikai tanításai, 1931., 12–13. l.

⁴⁹ Denney, I. m. 2., 300., *Death*, *Reconciliation*, 291. l. stb.

⁵⁰ *Studies*, 213., 219. l.

⁵¹ U. o. 43., 62. l., *Death*, 75., 207–8. l., *Iesus*, 90, 45. 241, 285. l. stb.

⁵² *Iesus*, 39. l.

⁵³ *Death*, 319, 145–6., 185. l., *Reconciliation*, 239. l., *Iesus*, 12. l. stb.

⁵⁴ *Studies*, 62., 216. l.

⁵⁵ V. ö. Borbáth, I. m. 1–7. l., Tavaszy, A dialektikai theologia problémája és problémái, 1929. 7. l.

⁵⁶ V. ö. Mackintosh, *The Originality of the Christian Message*, 2. kiad. 1925. 175. l.

⁵⁷ *Studies*, 216. l.

⁵⁸ V. ö. Hastings, I. m.-ban, I. k. 15–24. l. „Accomodation“.

⁵⁹ V. ö. Borbáth, I. m. 15. l.

⁶⁰ U. o. 14. l.

⁶¹ U. o. 15. l.

érthetőséget Istennek az emberekhez való általános megnyilatkozásának.⁶³

Tehát a Kánonon kívüli istenismeret is az „*egyetlen* Logos“ munkája.⁶⁴ Ez Denney értelmében „nem egyszerűen a Krisztusról való gondolatnak egy módja, amelyre a szellemet („mind“) a saját kényszerei (necessities) űzik, az nem egyszerűen a szellem megoldása azokra a kérdésekre, amelyeket a történeti Krisztus támaszt. Az egy megoldás, amelyet maga Krisztus irányított és hitelesített.“⁶⁴ A kijelentésben, „az isteni jelenlét apályában és dagályában a szentírók szívében „nem lehet fokozatokat megállapítani.“⁶⁵ Izráel története, amely Istennek az emberi nemzettel való kegyelmes bánását jelenti, Jézusban teljességre van vive“ (consumated)⁶⁶ Benne „a korábbi kijelentés az Isten akaratáról túlhaladott (transcended) és új és magasabbrendű kijelentés tételét.“⁶⁷ Az Ó Testamentum előkészítés Krisztusra, Ő „a prófécia beteljesülése.“⁶⁸ Krisztus a Kezdet (Originator) és a Vég (End.)⁶⁹

Ami az „általános“ és „speciális“ kijelentés kérdését illeti: ez a megkülönböztetés nem egészen szerencsés. Kijelentés csak egy van: a Kijelentés Istennek egyetlen és páratlan ténye, amelyben Isten Önmagát adja.⁷⁰ Azok is, akik a *revelatio specialis*-t hangsúlyozzák, megegyeznek abban, hogy azért van *általános kijelentés* is a természetben, lelkiismeretben és a naturális vallásokban.⁷¹ De minthogy, Kálvin szerint, Istent a teremtett világból megismerni nem lehet, Isten kilép az Ő transcendens valóságából és bizonyosságot tesz Magáról.⁷² Isten megjelenése, jelenléte Krisztusban adja, Denney szerint, azt az elsődleges bizonyosságot, amely „magával hozza a kívánalmát a világ sajátosan keresztényen szemléletének“, amint azt Pál apostolnál látjuk. Pál nem isteníti Krisztust, hanem „krisztianizálja a világegyetemet.“⁷³ Pál nem filozófál, hanem bizonyosságot tesz Krisztusról, „von der offenbaren Wahrheit.“⁷⁴ Méltán vallja Denney, hogy „minden természet, minden történelem, minden kijelentés és minden váltság, minden, ami emberi és minden, ami isteni csak Krisztus által érthető.“⁷⁵

Ami azonban minket közelebbről érdekel, az az, hogy van-e

⁶³ *Studies*, 62. 1.

⁶⁴ *Borbéth*, I. m. 14. 1.

⁶⁵ *Studies*, 62. 1.

⁶⁶ *Death*, 316. 1.

⁶⁷ *Jesus* 61. 1.

⁶⁸ U. o. 244. 1.

⁶⁹ U. o. 61—62., 68—9., 281. 1.

⁷⁰ *Studies*, 24. 1., *Jesus*, 29, 39. V. ö. *Brunner* hasonlatát a felkelő Napról és az azt megelőző világosságról.

⁷¹ V. ö. *Brunner*, *Philosophie und Offenbarung*, 1935, 32. 1. *Barth*, *Die Lehre vom Worte Gottes* 37. — *Das Wort Gottes* . . . 195. 1. stb.

⁷² V. ö. *Borbéth* I. m. 14. 1.

⁷³ *Instittutto* . . . I. V. 13.

⁷⁴ *Jesus*, 37, 91. 1.

⁷⁵ V. ö. *Barth*, *Die Anferstehung der Toten*, I. kiad. 1926, 109—110. 1.

⁷⁶ *Jesus*, 42. 1.

a Kijelentéshez, vagy helyesebben a Szent Lélek munkájához valami kapcsoló pont bennünk, megromlott-e az emberben teljesen az istenképiség? Efelett folyik napjaink eldöntetlen theologiai vitája Barth és Brunner között.

Barth szerint az ember Istennel ellenmondásban él. Nincs emberi orgánus, mely felvehetné a Kijelentést. A Kijelentés „szubjektív lehetősége“ a Szentlélek kitöltésében van: ez teremti bennünk hitet és engedelmességet.⁷⁶ — Brunner vallja, hogy az ember magában egy megromlott istenképet hord, minek következtében a természeti (általános) kijelentés egy *törött, torz* igazság. „A bűnös ember számára egyedül Jézus Krisztusban van a kijelentés.“⁷⁷ Tehát az ember Istennel közvetelt viszonyban van. „A hitnek tartalma és a hitnek alapja Isten megtörtént Igéje“, Jézus Krisztus.⁷⁸ „Ez a történelmi tény számunkra megrogzított és megmaradt a Szentírás szavaiban.“ Ez a hit azonban tölem idegen. A Szent Lélek által lesz sajátom. „A Szent Léleknek a műve (Wirkung), hogy ez az idegen szellem bennünk kapcsolatot teremti. Az első ebben a kapcsolatban az, amit a reformáció idejének theologusai *illuminatio*-nak neveztek. Így érti Brunner a „testimonium Spiritus Sancti“-t.“⁷⁹

Denney szerint „van valami az emberben, ami a Szent Lélekkel rokon“ (is akin to it) és noha a Szent Lélek az isteni „kautzálítás“-hoz tartozik, amely — mint Atya, Fiú és Lélek — szemben áll a bűnös világgal („confrontsit“), mégis e rokonság által van, hogy „Isten az emberben lakozik és részessé („partaker“) teszi azt az isteni természetben.“⁸⁰ Az azonban távol áll *Denney*-től, hogy a Szent Lélek romantikus módon az emberi szellemmel vagy a keresztyén öntudattal azonosítsa: A Szent Lélek inspirációja szerinte „szigorúan megkülönböztetendő a nagy szellemek inspirációjától.“⁸¹

*

Beszélni lehetne még az *Igéről*, mint a Kijelentés hordozójáról. A *Kánonról*, mint arról a helyről, ahol Isten szól mihozzánk. A *Hitről*, amely által Isten szavát meghalljuk és kegyelmét magunkévá tesszük. *Élményeinkről* és *tapasztalatainkról*, amelyek Istennel való közösségünket kísérik. A *tanokról* és *hitvallásokról*, mint a theologia tartalmat adó forrásairól. — Ezekről azonban talán más alkalommal.

Péter Endre.

⁷⁶ V. ö. *Borbáth*, I. m. 14. l.

⁷⁷ U. o. 19—20. l.

⁷⁸ *Brunner*, A Szent Lélek, 1935. (Gyorsírási jegyzeteim alapján.)

⁷⁹ U. o.

⁸⁰ *Denney*, The Holy Spirit, Hastings I. m. 744. l.

⁸¹ *The Death of Christ*, 314. l.

Alvinczi Péter. *A reformáció és ellenreformáció kornak evangéllumi keresztyén (református és evangélikus) egyházi írói. Szerkeszti és kiadja dr. Incze Gábor. II. kötet. Budapest. 1935.*

Szöllösi Mihály. *Az Úrért s hazájokért elszéledett és számkivettett bujdosó magyarok füstölgő csepűje, — Cluj, 1676. — Budapest, 1935. X + 128. lap.*

Dr. Incze Gábornak már 1931-ben megjelent nagy tanulmányát (A magyar református imádság a XVI. és XVII. században) jellegzetesen nagy szemelvényanyag gazdagította. Könyvtárakban őrzött ritka vagy épen egyetlen példányban fennmaradt magyar hittani könyvekből és imádságyűjteményekből ismerhettünk meg értékes és jellemző részleteket. Azóta, mintegy e munkájának folytatása és kiszélesítéseken különböző kiadványokban igyekeznek közkinccsé tenni a kevesek által ismert és nehezen megközelíthető régi értékeket. Nagy örömmel ismertetjük a kezeinkhez jutott két újabb példányokat.

Az első egy sorozat második köteteként Alvinczi Péter halálának (1570—1634-ig élt) háromszázados fordulójára készült. A kiadónak róla írt rövid tájékoztató tanulmánya mellett tartalmazza Alvinczi népszerű iratát az úrvacsoráról (Az Úrnak szent vacsorájáról való rövid Intés a szent Pál apostol tanítása szerint), az Alvinczinek tulajdonított, de névtelenül megjelent „Magyarország panasz” c. röpiratot teljes egészében, azonkívül szemelvényt ad a Pázmány ellen írt „Itinerarium Catholicum” c. művéből és nyolc beszédet közöl „Postilla” c. kétkötetben megjelent beszédgűjteményéből. A jól választott részletek különösen alkalmasak a kassai pap alaposan átgondolt, világos theologiai gondolataival és hatásos igehirdetésével való megismerkedésre. Személyes tanulmányozással sok indítást, egyházunk multját ismertető munkánkban és a vallásitanításban jó segítséget nyertünk e kötetben, amelynek végén biztató jelként áll az előfizető futorok és patronusok névsora. Érdeklődéssel várjuk a sorozat ígért következő köteteit.

A második mű egy XVII. századbeli katonai imádságokönyv újkiadása, az eredetihez hasonló formában, ugyanannyi lappal, sorrall, ugyanolyan beosztással. A könyv egyetlen teljes példányát a kincses város református kollégiumának könyvtára őrzi. A gyászévtizedben az üldözöttek elől Wesselényi Pál vezérlete alatt Erdélybe menekült vitézek táborában készült e könyvecske, melynek minden során átlüktet a kor lüktető nyugtalansága, de Isten és a nemzet ügyéért való aggodalom és hűség is. A mai helyzet nagyon közel hozza hozzánk a könyv mondanivalóját. A szorosan vett labori imákon kívül (12) a könyv második részében egyének számára való, uagyobbrészt bűnbánati könyörgéseket (7) találunk, egyszerű, bibliképekkel átszőtt nyelven. A kiadó a könyv címlapján található betűk (Sz. M. N. B. L. T.) alapján Szöllösi Mihály nagyberegai vagy n.-bégányi lelkipásztort tekint a könyv írójának. Lelki haszonnal merülhet el bárki is a könyvecske olvasásába. A „Bűne bocsánatját éhező lélek imádsága” (97. o.) és a „Bűnbocsánatért való rövid óhajtás” (113. o.) különösen szép és mély példái a bűnvalló imádságnak.

(Református Wesselényi-kollégium.)

M. Nagy Ottó.

Ajtay Gábor: „Jövel, Uram Jézus.“

— Beszédék-elmélkedések. Timișoara 62 l. 1935. —

Ebben a jótékonycélra kiadott füzetben a szerző 12 predikációt és 5 imádságot adott ki, mint aki „alázatos szószólója” akar lenni a szabadbád levő Léleknek, s nincs több igénye, mint hogy ha elfakult tülkör és megcsorbult keret is, de bár egy sugarát visszaadja Isten dicsőségének. Ez a vallomás nem kisebb, de nagyobb és magasabb mértéket állít a szerző elé és az olvasó igényét felfokozza. Minél jobban csak az ígét akarja valaki szólni, annál jobban várják tőle, hogy le tudjon mondani mindenről, hogy ez az ige szólíhasson általa s annál inkább nem a rétor, hanem az igehirdető mértékével mérjük, s követeljük, hogy a beszéd külső eszközei ennek az igned a kiemelésére szolgáljanak.

Természetesen nem állíthatjuk fel e füzet szerzőjével szemben egy gyakorlott és irodalmi téren is működő igehirdető mértékét, inkább úgy kell elbírálnunk, mint bátorságát annak, hogy a szerző komoly igehirdető akar lenni s amely irásbeli dokumentumát is adja. Ezért elnézhetjük neki, hogy a textusokat nem tudja kimeríteni eléggé, hogy nem tud elég mélyre szállani bennük, hogy a keresztyén élet kérdései inkább a buzdítás, a jóra való indítás eszközeivel igyekszik megoldani, hogy az elmélkedéseken sem vonul végig egy egységes alaponddolat, hogy igehirdetői egyénisége még nincsen kialakulva és sokszor megy rá a régi predikációk kítaposott útaira.

Ezekkel szemben tagadhatatlan értéke a szerzőnek az az őszinteség és határozottság, amivel az ige szolgálatában akar eljárni. Lemond a cicomáról, a retorikai sallangokról és nem akar mást adni, mint Isten akaratát. Látszik benne a gyülekezetért való felelősség s az a törekvés, hogy annak igazán Isten üzenetét vigye. Kár, hogy ezt nem nagyobb tüzzel, nem lelkesebben, nem erőteljesebben teszi, de talán az egyéniségével van összefüggésben. E füzet mindenesetre kedves emlék lesz azoknak, akik e beszédeket hallották s akik szívében megelevenednek az olvasás útján. I. L.

Csekme Ádám: A szentgericei református egyház története.

— Helicon, Târgu-Mureș, 1934. —

Azon munkák sorában, amelyek református egyházközségek történetét dolgozzák fel, számottevő a Csekme Ádám munkája is. Ez jelentőségét nem annyira a feldolgozás módjában, mint adatai gondos összeszedésében találja. Gondosan gyűjti össze, sőt fontosabb adatait szó szerint közli is, mindazokat, amiket a község és az egyházközség történetére nézve felmutathatott. Hogy ez a kutatás milyen széleskörű volt, a füzetből nem lehet megállapítani, mert hiányzik belőle az irodalmi utalások felsorolása, s ebből, valamint a füzet tartalmából az gyanítható, hogy az egyházközég levéltára s Pokoly József könyve voltak főforrásai. Fontos és szükséges lett volna pedig, ha minden, más levéltárban és irattárban található adatot is felkutat. Ma már az ilyen dolgozatok értékelésénél nem elégszünk meg azzal, hogy a kéznél levő adatok soroltassanak fel, hanem arra is igényt emelünk, hogy a szerző a megtalálható adatoknak mind utána nézzen, sőt még arra is, hogy az adatok külső közlése mellett az egyházközség élete belső változásait is próbálja megismertetni: valószínű, hogy a szóbanforgó egyház élete belső változásáról is kapott volna még értékes adatokat.

A könyv úgy látszik, inkább építő cézzalattal készült, ezt sejteti a többszörös figyelmeztető intés, ami a szövegben előfordul. Mindenesetre tiszteltreméltó cél, de messzebb is lehetett volna nézni és a morális tanulságokon túl lehetett volna keresni azt az üzenetet, amit Isten ígése állít a történelem tükrében a gyülekezet elé. Jellemző és érdekes az — amit különben az ottani

helyzet magyaráz, —, hogy unitárius szokások és a régi katolikus hagyományok között hogyan áll az egyház most is ezek hatása alatt, mintha Szent Grécia és Jakab Elek szelleme határozná meg most is az egyházköziség életét. Érdekes lett volna éppen ezért kutatni azt, milyen hatásokat vett át és örzött meg hitében és erkölcsében — a felsorolt általános ker. életformákon kívül — a gyülekezet népe, s melyek azok a szokások, amelyeket a gyakran előforduló és „igen szép felekezeti tettek” mellett — amelyekben úgy látjuk a leírásból, inkább a nem református vonás érvényesül — a református hit és élet szokásait, tehát az öntudatosodás vonásait mutatják.

I. L.

Mózes András: A vasárnapi iskola története.

— Ifjú Erdély kiadása, 1935. —

A vasárnapi iskolai munka régen nélkülözte ezt a füzetet. Minden munkának a történetét ismerni nemcsak azért szükséges, mert ez megmutatja, hogyan munkálkodtak az emberek Isten Lelke vezetésével azon a téren, hanem azért is, mert ez felmutatja azoknak a módzatoknak, eljárásoknak, szükségeknek a történetét, amelyek a munkában felmerültek. Egy munka története azért mindig biztató és hitet elindító az olvasó számára, ha abból meglátszik az a küzdelem, amit az Ige szolgálatában mások végeznek, de gyilkol — egy már megindult munka számára — megítélni és látni, hogy a mi munkánk mennyiben fejt ki azokat az önálló vonásokat, amelyek minden egyházban ki kell alakuljanak. Különösen ott fontos ez, ahol az egyes munkaágak sajátos feladatai és jelentősége az egyházban kétségbe vonatik.

A füzet első része színes előadásban eleveníti meg a vasárnapi iskolai munka keletkezését és elterjedését a világban. Ez a rész a füzet legjobban megírt része, eleven, közvetlen, még sem sok adattal túlterhelt. Az egyes fordulatokat jelző alcímek könnyebben olvashatóvá teszik a füzetet s ez ennél a résznél is látszik.

A második rész a magyar ref. egyház vasárnapi iskolai munkáját írja le. Ez már tulságos sok adattal foglalkozik s nem tudja őket eléggé elevenné tenni, nem tudja eléggé megéreztetni azt, mit jelentett az egész magyar belmissziói munka számára a vasárnapi iskolai munka. Ugyanez az eset az erdélyi munka ismertetésével. Az adatok szorgalmasan és alaposan össze vannak szedve, a szerző utána járt sok olyan dolognak, amit ma már igazán csak alapos kutatás tud felderíteni s amelyek összeszedése és közlése nagy érdeme a szerzőnek, mert most már van egy olyan füzet, amelyben ezek az adatok mindenki számára hozzáférhetően megtalálhatók. A történeti sorrendet itt is jó lett volna azonban megtartani. A 23. lapon a Csákány-utcai vasárnapi iskola keletkezése helytelenül van a „Virradat” előltre téve, mert az sokkal a később elbeszélte események után keletkezett. Az „Ev. munkások” elnevezés történetileg nem helyes, mert az Ev. Munkások Erdélyi Szövetsége csak a háboru után alakult meg, addig a Ker. Szövetség nevet viselte ez a szervezet, jó lett volna arra is kitérni, mi tette szükségessé a Vasárnapi Iskolai Szövetség megalakítását.

Ezek természetesen nem vonnak le a munka értékéből és szívesen ajánljuk azt abból a célból, hogy a vasárnapi iskola áldott munkáját általa minél többekkel megismertessük.

I. L.

Az igazi keresztszülők. Irta: Tunyogi Cs. András.

Napsugár-füzetek 6. száma. A szerkesztőnek igen jó gondolata volt, hogy ezt a kérdést traktátusban feldolgoztatta. Lithurgiareformunk hozott egy sokhelyt új gyakorlatot, mikor a szülők és keresztszülők megjelenését kívánatosá tette. Ez a

traktátus pedig a megjelenés és fogadalomtétel fontosságát világítja meg. Így lesz ez egy jó segédeszközzé, hogy ne csak új gyakorlatunk legyen, de annak jelentősége is ismertessék meg hiveinkkel. Minden keresztelés alkalmával osztogatni kellene. Tunyogi Cs. megírta népünk számára is élvezetes módon. Felmutatja a mostani „kedves komáék“-at kötelességeik között forgolódva, hogy a nagy megtiszteltetésnek illő módon megfeleljenek. Rámutat a keresztszülői tisztség eredetére és onnan állítja fel tételét: igazi keresztszülőség a megkereszteltet a Krisztus szerint való életben segíteni. Egyszerű példákkal ismerteti a keresztség jelentését, melyeket végig vezet a keresztszülők kötelességeinek felmutatásában is. Ez a kötelesség lelkipásztorság, felelősségteljes megbízatás, melyre csak a velünk együtt hitet és egy hitet vallókat lehet választanunk. — Bizonyára elvégzi e füzet áldásos szolgálatát, ha eljuttatjuk hiveink kezébe. — „Napsugár-füzetek“ számonként 1 Leuba kerülnek.

„Missziói versek.“

címet viseli a Napsugár-füzetek 4—5. száma, mely Kovács Géza külmisziói utazótítkár által kiválasztott 11 költeményt tartalmaz. Nagyobb részben (7) fordított költemények mellett ott találjuk Ferenczi Jenőné, Horváth Jenő, Muraközi Gyula és Thaly Lóránd egy-egy misziói tárgyú költeményét is. A fordítások közt találjuk a Maksay Albert fordította „Missziói ének“-et is, hogy ezáltal a gyülekezetek szélesebb rétegében is ismeretessé és énekelhetővé legyen. A mindennapi szükség hívta életre ezt a kis gyűjteményt, mely külmisziói ünnepély rendezéséhez jó segédkönyv.

Prédikáció-vázlatok.

„*En király vagyok.*“ (Virágvasárnap.)

Olv. 2. Zsoltár. — Textus: János ev.: 18:36—37.

Mint a kipattanó rügyek, melyek hosszú téli álmodat aludtak s a tavaszos napfény érkezésére vártak, úgy bomlott ki Jeruzsálemben is minden öröm. Ime itt van a király, akit olyan régen hirdettek a próféták s akinek előhírnökei az utolsó, a legnagyobbszertű szabadlításról már évezredek óta reménységben tartották a népet. Itt van minden örömmel s minden bosszúnak a nagy pillanata, itt van a szabadság!

Jön a király! Nem kell egyebet tennünk, csak mögéje kell sorakoznunk. Az ő győzelme nem lehet kétséges. Mienk lesz az egész világ, mi leszünk az urak, akiket évezredek óta szánt az élet ekéje s akik mindig alul maradtunk, akik mindig rabságban voltunk, akik számára a szabadság csak a vágy színes képeiben élt. Ime itt van a király! itt van a szabadság!

Ez a bölcselkedés a virágvasárnapi emberek bölcselkedése, öröme, hallelujája és — tévedése. Azok az emberek, akik Jézusban csak egy ilyen királyt látnak, azok éppen úgy csalatkoznak benne, mint azok, akiknek ajakán a virágvasárnapi halleluja hamarosan „feszítsd meg“-re torzult.

Abban a pillanatban, amikor meghallották a király, számukra lesújtó proklamációját: Az én országom nem e világból való. Mert ennél nincs rettenetesebb az csak virágvasárnapig eljutott ember számára, mert ez annyit jelent, hogy a Jézus országa s annak ajándékai nem kézzelfoghatók. Jézus a reménylett ország királya. Király, akinek törvénye a szeretet, parancsa a megbocsátás, célja az Istennek való engedelmesség az élet minden vonatkozásaiban. Milyen mélységesen csalódtak ebben a királyban azok, akik azt hitték, hogy törvénye a magunk szerelme, parancsa a bosszuállás, célja a választott nép uralma az egész teremtett mindenség felett! *A virágvasárnapi csalódott ember ítélete a kereszt.* S a királyi szó, mely addig örömteli hozsánnával párosult ajakán, váddá fagy, mellyel a gyűlölt ellenség feje elé viszi: Feszítsd meg, mert királynak nevezte magát!

Jézus nem tagadta, nem védekezett ez ellen a vád ellen. „En király vagyok“ — mondja a Pilátus kérdésére. „Király vagyok“, válaszol ma a kérdező világnak. „Király vagyok“, kiáltja a szabadulás után vágyó embermilliók felé. „Király vagyok“ — szól

és bevonul ellenállhatatlanul a szivedbe. Igaz, hogy nem ebben a világban van az én országom, de az örökkévalóságban van. Én a jelenben is a jövődő számdra halmozlak el királyi ajándékokkal. A földi királyok hatalmát korlátozza a törvény, a nép, a határok, melyek országát végessé teszik. Az én hatalmam korlátlan, én magam szabom életem törvényét, mely az Atyának engedelmeskedő szabadság. Az én országom határtalan, mert örökkévaló és végtelen. Az én országom ott kezdődik, ahol vége van a világnak.

Jézus ma hozzánk is jön. Halljuk Isten szavát: „Én kentem ám fel királyomat, az én szent hegyemen! És a Jézus szava is csendül: „Én király vagyok, aki azért születtem és azért jöttem erre a világra, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról. Mindaz, aki igazságból való, hallgat az én szómra.“

Szegődjünk a nyomába s ne rettegjünk, hogy az ő igazsága, melyről bizonyosságot tesz, a kereszt bizonyossága. Szegődjünk nyomába s kísérfük át a Golgothán.

„Én vagyok a jó pásztor.“ (Nagypéntek.)

Olv. 23. Zsoltár. — Text: János ev. 10:11.

Abban, hogy Jézus a pásztor, mindenki számára, aki utolsó, aki világszerint való senki, üldözött, elhagyatott, nagy vigasztalás rejlik. Mert e szerint *nincs elhagyott*, utolsó ember, *csak eltévedt* ember van; csak eltévedt népek vannak.

Csodálatos, hogy Jézus jónak mondja magát. A hizelkedőnek, aki őt jónak mondotta, megtiltja ezt a címzést. Néhány sorral tovább olvashatjuk: Én és az Isten egy vagyunk. Jézus a pásztorlásban az Isten jóságát osztja szét. Ezért Ő a jó pásztor. Ha nem lenne ilyen jó, nem keresné azokat, akik eltévedtek, akiket olyan nagyon megtévesztett az élet. Ezzel a leghálátlanabb dolgot vállalja magára. (Jézus semmit sem tett *haldért*, Ő *haldból* tett mindent.) A világ hamar készen van az eltévelyedettek felett az ítélettel: a maguk vaksága miatt tévelyedtek el. Elvakította saját erejük, biztonságérzetük és beleestek abba a csapdába, mely felett az embernyájak óvatos része bántódás nélkül keresztüljutott.

Jézus a századik juhért jött. Azokért, akik elveszettségüket vakságukkal magyarázzák s akik bűnbánó lélekkel odamenekülnek keresztje alá. Ahonnan pedig minden virágvasárnapi ember elmenekült, vagy ahová csak gúnyolódni és átkozódni ment, vagy kérkedni: Ime, hogy gyászollak Uram, egész nap falat hús sem ment le a torkomon!

Jézus, a jó pásztor ismeri az övéit. Látja, hogy milyen gyöngék és milyen tévelygők. Azért jön, hogy megmentse őket. Még élete árán is. Felelős érettük. Tudja, hogy Őt Isten szeretete küldötte a világba, hogy éljen és meghaljon a választottakért. Azokért, akik eltévelyedtek a nyájból.

Azért jött, mert a világ eltévedt, kátyuba jutott. A világ számára egyellen út maradt: a halál útja. A világ halálos útra tévedt. Jézus azért jött, hogy visszavezesse az élet útjára.

A világ szertezüllött, a gonoszság sűrűjébe tévedt. Jézus úgy vezeti vissza az élet útjára, hogy *egy akolba, egy házba* vezeti. Hogy legyen egy akol és egy pásztor.

Jézus jövetelének oka az *eltévedt* ember. Célja, hogy az eltévedt emberek *meztalálják* az Istent.

A világ pásztorai, vezetői, ha nem is akarták, a halálba vezették a világot. (A nagy hadvezér a diadalok idején nem gondol Waterloora.) Mert a világ vezetői nem tudják kivezetni a világot, az embereket a bűnből. A világ vezetői legfeljebb nagyszombatig jutnak el.

Jézus maga az élet. Átvezet a bűnön és a halálon. A legcsodálatosabb nagypénteki Igével vezet az életre át: „Azért szeret engem az Atya, mert én leteszem az én életemet, hogy újra felvegyem azt. Senki sem veszi azt el én tőlem, hanem én teszem le azt én magamtól. Van hatalmam letenni azt és van hatalmam ismét felvenni azt. Ezt a parancsolatot vettem az én Atyámtól.” (János ev. 10:17–18.)

S ezért hiába dühösködnek a pogányok, hiábavalón beszélnek a népek, hiába serkennek fel a királyok, hiába tanácskoznak együtt a fejedelmek az Úr felkentje ellen, mert az Atya, aki királlyá kente Őt, birtokául a föld minden határait adta s mindent összezuzhat, mint cserépedényt. Minden az Övé. (2. Zsoltár.)

De Krisztus a keresztye mögé huzódik, hogy Isten kegyelmének minden áldó sugara a hegyre seregülő pogányokra, embe-
rekre, eltévedettekre hulljon. S a nagypénteki halálos némaságba megcsendül a kizlató húsvéti szó: „Én vagyok a feltámadás és az élet.”

„Én vagyok a feltámadás és az élet.” (Húsvét.)

Olv. II. Kor. 4. 16–5:5. és 5:17. versek. Text :
János ev. 11:25–26.

Tegnap, a temetés napján bezárult az utolsó akkord a Jézus történetében, igen sok ember számára. A legtöbb ember csak karácsonytól nagyszombatig tudja Jézust elkísérni élete útján. Csak a hívő tekintetű emberek látják, hogy mi történt Jézus (földre való) születése előtt és halála után.

Bármilyen sok csodálatos „élménnyel”, akármilyen mélységes szemlélődéssel is kísérte valaki Jézust a nagyszombati srig, ha itt megáll, a názáreti Jézusban nem látta meg az Isten Fiát. Ha karácsonykor nem is hiszi a Jézus csodálatos születését, ünnepelheti a születése tényét. Ha nagypénteken nem is látja meg, hogy a kereszten Isten örökre leszámolt a bűnnel, elsíráthatja a Jézus halálát. Pünköstkör, ha nem is hisz Szentlélekben, előtte áll az első gyülekezet alapításának ténye. De ha húsvétkor lehámozod a csodát, ha a húsvéti „eseményre” nem a hiteden keresztül nézel, akkor sohasem leszel igazán keresztyán: a Krisztus követője, mert tehetetlenül állhatsz a sírnál s egész életed a halától való rettegés örvényei között folyik el. Azért van annyi csüggedő, annyi szo-

morú, annyi elkeseredett ember, mert nem tudja életét *a születés előtti és a halál utáni állapotban szemlélni*. A legtöbb ember számára nagyszombaton megáll az idő: itt vesztegelnek egy életen át, a Jézus sírjánál s nem tudnak átlépni a holnapba, az életre. Itt a sírnál úgy tűnik, hogy halott az igazság, győzött a bűn. A Jézus összetört, sírbazárt teste fölé odakertül a hitetlenség sziklája.

Húsvétkor színt kell vallani: „*Én vagyok a feltámadás és az élet*“ — szól Jézus, „hiszed-e ezt?“

Jézus először azt mondja: *Én vagyok a feltámadás*. Ez annyit jelent, hogy az új élet előtt az élet újjászületésének kell végbemennie. (Kálvin.) Az egész emberiség halálba süllyedt; (mi a történet: folytonos temetés, emberek, nemzetek temetésének nyilván tartása) s ezért senki sem részesülhet az életben, amíg fel nem támadott a halálból. Jézus feltámadása az új életkezdet lehetősége. „De az élet folytatása is, fenntartása is az én kegyelmem munkája.“ (Kálvin.) Ő azért a feltámadás, mert az Ádám gyermekeit, akik a bűn miatt elszakadtak Istentől, Lelke által újjá teszi. (Efézus 2:5, 5:8.) S ha valaki azt állítja, hogy saját maga készíti el a saját maga üdvösségét, éppen olyan bolond beszéd ez, mintha azt mondaná, hogy a halottak képesek arra, hogy saját erejükből járjanak. (Kálvin.)

Csak azé az új élet, aki hisz Jézusban. *A hit a lélek feltámadása. A hiten keresztül telít meg az Úr étellel és szabadít meg a haláltól.*

Jézus tovább beszél: „*Én vagyok az Élet.*“ A már egyszer ajándékozott életet (az újjá teremtett életet) nem hagyja elpusztulni a halál által, hanem megtartja azt az örökkévalóságra is. Mi is lenne velünk, gyöngye emberekkel, ha mi csak magunkra bízhatnók magunkat az első élet elnyerésekor? — kérdi Kálvin. Ennek az életnek egész további kialakulása minden erejét Jézusból kell merítenie. *Amit ő kezdett, azt neki is kell bevégeznie.* Csak ő tudja bevégezni. Azért nem halunk meg — valljuk hitünkkel —, mert lelkünkben, mely soha el nem pusztuló magból újjáéledt, a Jézus lelke lakozik. (Kálvin.) Ez a Lélek halmoz el újra és újra léleterővel.

A külső ember a hívő ember életében is napról napra szerle hull, mint a hitetlené. Ez nem jelenti *az igazi élet* elvesztését. A belső ember napról napra megújul. (II. Kor. olv. rész.) *A halál így a hívő ember számára a halál rabságából való szabadulás módját jelenti.* (Kálvin.)

„Hiszed-e ezt?“ — fordul Jézus feléd.

A válaszodtól függ, hogy a nagyszombati sírnál szomorodsz-e tehetetlenül, vagy Jézussal együtt átléptél az életbe.

Az ember és a világ.

I. Móz. 2:16–17. Kálvin Inst. I. XV.

Láttuk az eddigi elmélkedéseinkben, hogy Isten Isten volta legnagyobb szerű kifejezője az, hogy Ő *Teremtő*. Kiábrázolhatatlan,

lakóhelye a végtelen és az emberi szív — éppen ezért! — létezési formája a kiábrázolhatatlanság, törvénye a szeretet, mely a Sentháromság kijelentésében nyilvánul, kora az örökkévalóság, tehát mindenben *a megfoghatatlan végtelen*.

Teremtényei közül az angyalokkal kapcsolatosan s menny, az ördögnél a pokol, az *embernél a föld* tűnik szemünk elé.

Kicsoda az ember? Csak úgy lehet erre a kérdésre felelnünk, ha Isten és az ördög, menny és pokol közé állítva azon körülmények között szemléljük, ahol él: a földön, a teremtettség, a végesség, az időiség körülményei között.

Az ember tehát Isten teremtménye, lakóhelye a föld, létezési formája a test, a kiábrázolhatóság, kora az idő, törvénye a gyűlölet. Tehát *mindenben a végesség*.

Valójában akkor tűnik elénk a felelet erre a kérdésre, hogy kicsoda az ember, ha megnézzük, hogy milyen volt *a bűneset előtt és utána*?

Az emberért teremtette Isten az egész világot. Megkülönböztetett helyzetben volt a többi teremtmény között. Ő volt a teremtés célja.

Isten Őt a maga képére teremtette. Tehát szentségben és igazságban teremtette. Istennel járt, nélküle lépést sem tett. Mindig Isten közelségében élt. Igaz volt, mert „teljesen azonosította magát Isten akaratával“. A bűneset előtt az ember *természetében volt tökéletes*. Az Igénk arra figyelmeztet, hogy az ember *ilyenné teremtetett!* Az ember tehát *semmivel sem járult hozzá ehhez a tökéletességéhez*.

Erre vall, hogy Isten őt porból, sárból teremtette. *Isten végtelen határt vont az ember köré a végesség legelemibb jegyeiből: a földből és a sárból*. Minden emberi gög számára örök figyelmeztetés ez az anyag!

Az emberben lévő lélek mellett szól a lelkiismeret, mely Isten ítélete az életünkben. Az értelmi életünk is emellett beszél. A lélek különbözik a testtől, mert a halál pillanatában a test sátorából elköltöztünk. A lélekben fejeződik ki Isten képére való teremtettségünk, ez emel a többi teremtmények fölé s adja meg számunkra, amikor épen kiváltságos helyzetünk miatt különösen felelőssé tesz tetteinkért az Istenhez való visszatérés lehetőségét.

„Az ember istenképiségét akkor tudjuk legjobban meglátni, ha megfigyeljük, hogy a bűneset folytán megromlott istenképiséget Isten milyen módon kívánja helyreállítani.“ (Tavaszy.)

Az elbukott Ádámban Isten képe nem mulott teljesen el, de annyira megromlott, hogy a jóra tehetetlenek, a rosszra alkalmassak vagyunk. (Heid. K.) Az új emberré, teremtéskori emberré létünk reménysége a Krisztusban van, aki a második Ádám. Ez az új ember ábrázolja az Isten képére teremtett embert. Az istenképiség tehát maga a kegyelem. „Összetört műalkotás“ az ember, mely felett az Alkotó teremtői szentségében sajnálkozik és a Mestert küldi el, hogy újjáteremtse, a maga képére és hasonlatosságára

teremtse vissza. Az ember még megromlott állapotában is visszautal eredeti állapotára s ez a visszautalása: *a hite*, mely mindig összekapcsolja a teremtő Istenével. Azért tartatunk meg a *remény-ségben*, mert igazságunkat és szentségünket csak az örökkévalóságban kapjuk vissza.

A végső cél tehát az ember teremtésénél az, hogy az Isten legyen minden mindenkben. Ezért vár Krisztusra, az ő váltságára az egész világ, hogy mindannyian megjelenhessünk az Isten királyi széke előtt, ahol Krisztus szüntelenül esedezik érettünk.

Igy válik az ember élete középpontjává *a hála*, melyet Istennek ingyen kegyelméért érez a szívében s mely a végességben lefolyó életét újra és újra beállítja a végtelenbe.

Igy lesz a föld is színtere az Isten hatalmának, mert rajta a kiválasztottak örvendező, hívő, reménykedő sokasága termi a hála gyümölcsseit.

Isten és ember.

János ev. 3:16—19. Inst. I. könyv. XV. 8.

Isten volt és lesz minden mindenkben. Isten és az ember viszonyában tehát az a döntő, hogy Isten az, akire minden néz, Istentől függ az élet, benne van az élet, Ő az élet. Az egész csodálatos teremtés arról beszél, hogy milyen hatalmas a Teremtő.

„De hogyan lehetséges a szent Isten által teremtett világban a bűn rettenetes valósága?” *Minden* az emberé volt, amit az Isten teremtett, *csak* két fa nem volt az övé. És az ember ahelyett, hogy örömmel élt volna *minden* fa gyümölcsével, ahelyett, hogy hálás gyermekként örvendezett volna ennek a hatalmas mindenségnek, ezt a két tilalom-fát táncolta körül s az a tragédiája, hogy tekintetét nem tudja levenni a tiltott fákról s nem veszi észre, hogy ez a két fa a halál völgyében van s a róla való gyümölcs-szakítás egyenlő a halállal. Az engedetlenség első büntetése a halál volt. A bizalom félelemmé torzult. A hála könnyek édessége sóssá lett: verejték lett belőle.

Isten a tilalomfával *engedelmességre* akarta nevelni az embert. (Engedelmeskedni annyi, mint valakit nálamnál hatalmasabbnak vallani!) Az ember bűne *engedetlenségében* van! Az engedetlenség által az ember kilépett az Isten közvetlen közelségéből s megkezdette örök harcát a porral és az akarattal.

Az ember lelkének tevékenységei között van az értelem, mely különbséget tesz a jó és a rossz között és az akarat, mely választ a jó és a rossz között. Az ember rosszul választott. *Saját akaratából esett el.* Augustinus fejezte ki legmélyebben ezt a szörnyű tragédiát: „Ádám megnyerte a képességet, hogy tehesen, ha akar, de nem volt meg benne az akarat, hogy tehetett volna! A bűn oka az ember akarat-gyengeségében van. Istenre így sohasem vezethető vissza a bűn oka. Az Isten felruházta az embert olyan sok kiváltsággal, melyekkel méltán megállhatott Isten tekintete előtt,

de magában hordozta az Istentől való „elszakadást, mint lehetőséget“.

Egyedül az ember felelős a bűnért. Teremtettségéből önként következik bűnössége. Ez az a porsátor, mely minden emberi hitelenség elé áll. Ott áll azok előtt, akik azt hiszik, szemforgató imádkozásaik között, hogy ők *kiérdemelték* Isten kegyelmét, jobban, mint a szegény többiek, mert különbek önáluk. Ez a porsátor áll a hatalma teljében élő ember elé. Ez a porsátor figyelmezteti a gazdagot a hiábavalóságra. Ez üzi ki a szegény szivéből az irigységet, ha a gazdagra tekint. Ez a porsátor figyelmezteti az embert, amint római hadvezérként halad át diadalittasan az életen: *memento mortis!*

Valóban szomorú, összetört műalkotás az ember!

Hát ezért teremtett volna? Ezért az összetört műalkotásért lenne az egész világ? Hát lehet, hogy Isten csak azért teremtette az embert, hogy kilátástalanul kerülgesse a tiltott fát és emiatt ne vegye észre a neki adott egész világot? Hogy rabja legyen a bűnnek és a halálnak?

Milyen szomorú lenne az ember élete, ha csak ez a távlat nyilna meg előtte. Isten, amilyen rettenetesen haragszik a bűnre, éppen olyan végtelen kegyelemmel tekint a bűnös emberre. Isten túl néz a bűn okán: a gyöngye emberi akaraton és a célra néz: arra a dicsőségre, mely az övé az emeer istenképiségében. Ezért a legmagasabb célért, hogy ezt megvalósítsa és megvalósíthassa, botorkálva, kinlódva, rettegések és szenvedések között az ember is, jön Krisztus az égből a földre, hogy összekösse az eget a földdel, az Istent az emberrel. Az ő szüntelen jövelete a *poreMBER mennyei tekintete*.

„A bűn rabsága rettenetes eszköz az Isten kezében, mely által az embert új szabadságra neveli. Az ember szabadsága többé nem természetében rejlő tulajdon, hanem természetfeletti, Istentől alászálló ajándék.“ (Tavaszy.)

A teremtés hajnalán *minden az emberé volt*. A bűneset miatt *mindent elveszített*.

Most *ajándékból* kap újra mindent Istentől.

Isten és ember viszonyát az jellemzi, hogy *az ember nem adhat semmit. Az embernek nincs semmije*. És amikor idáig jutott, hogy semmi sem az övé, hogy semmije sincs, akkor az Isten mindent oda ad neki. Mert úgy szereti a világot s benne az embert, „*hogy egyszülött Fiát adja, hogy valaki hiszen Őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen*“.

Nagy József.

Az ifjúsági munka theologiai szempontjai.

1. Az ifjúsági munka az *egyház* munkája a reábfizott ifjú nemzedék közt s vele a szent keresztségben elpecsételt ifjaknak hirdeti *Isten ígését*, hogy azok hívő és engedelmes életre jussanak. Közel áll ez a munka azokhoz a munkákhoz, amelyeket ugyancsak az egyház, ugyancsak saját ifjúsága között végez, amilyenek az egyház ifjúságának hitbéli tanítása és nevelése (iskolai vallás-tanítás, konfirmációi oktatás), a külön igehirdetés (ifjúsági istentisztelet), a segítő és szolgáló szeretetnek, vagy a pásztori gondozásnak köztük végzett munkája stb. Az ifjúsági munka (legalább is nálunk) a fentemlített munkák mindenikétől jól *megkülönböztető*, azokkal rokon, de azokat feleslegessé nem tevő, hanem mintegy *kiegészítő* munkája az egyháznak. Az egyház ifjúsági munkájának sajátos, *Isten ígésének* döntő szerepet juttató, az *egész* emberi életre (lelki, testi, értelmi, akaratí irányban) figyelemmel levő, *többágú programja* van, azonkívül megvannak a különböző ke-retei és formái (bibliakörök, ifj. ker. egyesületek, leányszövetségek, ker. cserkészcsapatok stb.), megvannak a hozzáillő módszerei és szempontjai. Az egyháznak az ifjúság közti egyéb munkáitól tehát nem a célkitűzés különbözteti meg (sőt azok mindenikének feladatából fellelhet egy-egy részt), hanem az, hogy másak a ke-retei, módszerei, kevesebb a korlátja és megkötöttsége, szabadabb és hajlékonyabb eszközök állanak rendelkezésére és változatosabb lehetőségek közt válogathat.

2. Az egyház minden munkáját Istenről való hitvalló beszéd által megy végbe. Az ifjúsági munkában is Istenről beszél az egyház az ifjúságnak, még pedig vagy úgy, hogy egyenesen Isten ígését *hirdeti* neki vagy úgy, hogy az Isten parancsának való engedelmességre akarja vezetni az ifjúságot, Istennek engedelmeskedő döntésre az emberi élet *minden* vonatkozásában.

Az egyház minden munkáját vizsgálja és ellenőrzi saját maga az egyház egy külön erre szolgáló munka, a *theologiai munka* által. A theologiai munka bírál és javít, az Istenről való emberi beszéd bármilyen formáját hozzáméri a legilletékesebb mértékhez, Istennek kijelentett beszédéhez, az ígéséhez. Az egyház ifjúsági munkája sem lehet ebben a tekintetben kivétel. Ez is emberi munka és emberi beszéd, amely ki van téve hibáknak és tévedéseknek, de nem akármilyen emberi munka és beszéd, hanem Isten előtti felelősséggel végzett. Emberi gyarlóságai miatt *szükséges*,

az Isten előtti felelősség miatt *elkerülhetetlen*, hogy az ifjúsági munkával *szemben* és magában az ifjúsági munkában is érvényesüljön a theologia bíráló és javító szerepe, amellyel Isten igéje mérlegére teszi az ifjúsági munka minden mozzanatát, a célkitűzéstől a program legkisebb pontjának a megvalósításáig, minden beszédet, amely benne Istenről tesz vallást.

Már fejtegetéseink bevezető részében a theologia szempontjait vettük segítségül, hogy az ifjúsági munkáról és annak az egyház más, de az ifjúság közt végzett munkáihoz való viszonyáról tájékoztató meghatározást adjunk. Ha az itt csak érintett kérdéseket részletesen ki akarnók fejteni, mindentűt a theologiai szempontokat kellene következetesen érvényesítenünk, hacsak nem akarnánk Isten iránti ellentétben álló felfogást képviselni.

3. Isten iránti felelősség, Istennek az egyház számára adott parancsa kötelezi arra az egyházat, hogy minden munkája, így az ifjúsági munka felett is gyakorolja a theologia által az ellenőrzést. Azzal, hogy az egyház a theológiát érvényesíti az ifjúsági munkával szemben is, nemcsak Istennek engedelmeskedik, hanem önmagának is szolgálatot tesz és munkájának a célhoz érését is biztosítja. Kétségtelen, hogy az egyház léte és minden munkájának sorsa feltétlenül *Isten kegyelmétől* függ, aki szent tetszése szerint elfogadja vagy nem, de az is bizonyos, hogy ez a kegyelem a mi emberi gyöngeségeinkben dicsőíti meg magát s így elfogadhatja a hívő engedelmességgel végzett theologiai munkát is eszközeként s a theologiai munkán keresztül is nyújthatja az ifjúsági munkának áldását. A kegyelem feltétele alatt hívő engedelmességgel végzett theologiai munka hármas feladatot teljesít: a) *útkészítőként és vezetőként* előtte halad az ifjúsági munkának, tisztázza Isten igéje szerinti célját, körvonalazza programját és megjelöli módszerét; b) *segítőként és figyelmeztetőként* kíséri, vele jár a cél felé vezető úton, a program egy-egy pontjának adott körülmények közt való megvalósításánál és befolyásolja módszerei döntéseit és c) *végül követi hűséges bírdóként* és a jövőre tekintve ítéletet mond a munka minden lépése felett Isten most és itt érvényes élő parancsa alapján. Ha a theologia feladatát teljesíti, munkája nyomán az egyház mindig szükséges megújulása következik be, közelebről maga az ifjúsági munka minden ingadozástól mentes belső szilárdságot nyer, valóban *Isten szerint való*, nem emberi tervekre és elgondolásokra épített, *egyházi*, tehát nem mellékes célok után futó munka lesz, *munka*, amelyekben élet lüktet és Istenről erőteljes bizonyosság hangzik, nem pedig sekélyes, mindenki számára unalmat hozó kapkodás. Az ifjúsági munka s különösen annak *vezetője* a kegyelemre tekintő, hittel végzett theologiai munka segítségével menekülhet meg azoktól a veszedelmektől és kísértésektől, amelyek azt jobbról is, balról is vagy elbuktatni vagy igazi mivoltából kiforgatni akarják.

4. A theologia szempontjai az egyház minden életnyilvánulásával szemben ugyanazok, úgy az ifjúsági munkával szemben is.

Ezt a munkát is ugyanazon mértékhez méri, mint a többi: *Istennek a Jézus Krisztusban testet öltött Igéjéhez, amelyről a Szentírás tesz bizonyosságot a prófétai és apostoli irásokban s amelyet az egyháznak ma és itt kell hirdetnie, hallgatnia és megtartania.* A teológiának tehát egyetlen szempontja van: az Istenről való beszéd, Isten élő igéjéhez való igaz, helyes viszonyának biztosítása. Ez az egyetlen szempont azonban szétbomlik egymásba láncszerűen fonódó társszempontokká, amelyek alapján az egyház munkáiban, tehát az ifjúsági munkában is Istenről szóló beszédet a *megalapozás, a tartalom és a cél* szempontjából vizsgálja a theologia.

A legelső és legfontosabb theologiai gondolat ezek közt az, amely *Jézus Krisztus* és az ifjúsági munka kapcsolatát igyekszik megjelölni. Akármilyen irányban teszünk is fel kérdést az ifjúsági munkára vonatkozólag, a felelet mindig *Jézus Krisztus. Miért* végez az egyház ifjúsági munkát, *milyen alapon* beszél Istenről az ifjúságnak? Mert *Jézus Krisztusban* Isten magát kegyelmesen kijelentette és békességét kínálja az ifjúságnak is. *Jézus Krisztus és csakis ő, az ifjúsági munka fundamentuma. Ő* érette kell és *Ő* általa lehet végezni az ifjúsági munkát. *Mit* ad az egyház az ifjúsági munkában a reábizott ifjú nemzedéknek? *Mit* tartalmaz az a beszéd, amellyel bizonyosságot tesz? *Jézus Krisztust, az egyház fejét, Urát, tehát nem mit, hanem kit. Mi végre, milyen céllal* végez az egyház ifjúsági munkát? *Hogy az ifjúságot Jézus Krisztushoz vezesse, a benne való élet, benne való hit és a neki való engedelmesség részesévé tegye.* Bármilyen oldalról tegyünk is kérdést az ifjúsági munkáról, kitűnik, hogy az egyház benne Istenről elhangzó beszédének egyedüli mértéke *Jézus Krisztus. Jézus Krisztus nélkül nem lehet ifjúsági munka keresztyén theologiai szempontból s ahol az ifjúsági munka alapja, tartalma és célja Jézus Krisztus, ott keresztyén ifjúsági munka van.*

Ezen a ponton azonban nem állhatunk meg. Tovább kell mennünk egy lépéssel. *Jézus Krisztusban* nem akárhogy lesz az ifjúsági munkában elhangzó keresztyén beszéd alapja, tartalma és célja, hanem úgy, ahogy az ó- és újszövetségi teljes kanonikus Szentírás róla bizonyosságot tesz. Az élő Ige a prófétai és apostoli iratok írott igéjén át lép be az egyház és annak ifjúsága életébe is. A Szentíráshoz kötöttség az ifjúsági munka teológiájának protestáns követelménye. Természetesen ez azt jelenti, hogy *Jézus Krisztus döntő jelentőségét ez feltételezi, nem szünteti meg, hanem mintegy magyarázólag tovább viszi: az ifjúsági munka minden kérdésének kulcsa Jézus Krisztus és pedig a Szentírás bizonyosságtételén keresztül szóló testté lett Ige.* Ha ezt világosan látjuk, nyugodtan mondhatjuk ebben az összefüggésben, hogy az ifjúsági munkában elhangzó beszéd csak a Szentírásban birhatja alapozását, a tartalma nem lehet más, mint amit a Szentírás is tartalmaz és célja sem lehet más, minthogy a Szentírásban kijelentett igéhez vezesse az ifjúságot. A Szentírás tartalmazza a parancsot és indi-

tást, az alapot az ifjúság közti munkára, a Szentírásban van az az üzenet, amit át kell adnia az ifjúságnak és az a parancs, amelyhez az ifjú életének tartania kell magát ez az egész munka nemcsak a Szentírásból indul ki, hanem oda is vezet az ifjúságot, amelyik Jézus Krisztus számára van elpecsételve. Nem az egyház ifjúsági munkája theologiai (mégpedig protestáns) szempontból az, amelyikben nem áll a Szentírás a maga egyedülálló helyén, de igazi ifjúsági munka az, amelyikben a Szentírás, mint frott ige áll a központban, mértékeként minden Istenről szóló beszédnek.

A Jézus Krisztusban testet öltött és Szentírásban bizonyágot nyert igének van még egy mellőzhetetlen vonása: az egyháznak ma is *hirdetnie* kell azt minden helyen, a gyülekezet tagjainak viszonyai között, személyes hitbéli és engedelmességbeli döntést kiváltóan. *A ma és itt* hirdetett igén át, amely a Szentírás bizonyágtételét teszi velünk *egyidejűvé*, sajátos helyzetünkben *személy szerint megszólítóvá*, hitet és engedelmességet követelővé, marad Jézus Krisztus az alapja, tartalma és célja az igazi, Istenről szóló beszédnek, *A hirdetett ige*, amelyben a Szentírás igéje az egyházban előbb elhangzott igazi Istenről való beszédektől (hitvallások, reformátori iratok stb.) meghatározottan és a ma is itt élőkhez fordultan személyszerinti parancsként elevenedik meg, csak akkor gyümölcsözik egy emberben, ha Isten Szentlelke azt az embert bensőleg átalaktja, megajándékozva az ige elfogadására és megtartására szolgáló kegyelmi ajándékkal: *hitel és engedelmességgel*. Az ifjúsági munka teológiájában ez egy különlegesen református szempont. Az ifjúsági munka a két előző szempont teljes érvénybentartásával nem alapulhat máson, mint az igének az ifjúság számára végzett hirdetésén, még pedig abban a reményben és azzal az imádsággal végzett hirdetésén, hogy Isten Lelke maga teszi és tegye az ifjakat igéje igaz hallgatóivá és megtartóivá. Az ige hirdetése alapozza meg az ifjúsági munkát, az igének különböző módokon való hirdetése adja meg a programját és az ige befogadása célja a munkának. Mert az egyháznak *hirdetnie* kell az *igét*, mert az *igét* kell hirdetnie *ma és itt*, azért van ifjúsági munka is. A hirdetésben megelevenedett és kiélezett, ige döntést, a hit és engedelmesség Isten Lelke által végzett döntését követeli az ifjúságtól és ezáltal az ifjúsági munka minden ízében elodázhatatlan személyi kérdéssé válik.

Kétségtelen az, hogy az egész ifjúsági munkában az igehirdetés áll a központban, a Szentírásbeli ige üzenetének átadása. Nemcsak a bibliatanulmányozó óra képviseli ezt, hanem az a gondolat is, hogy az ifjúsági munka csak kiegészítője az egyház egyéb munkáinak, így elsősorban az igehirdetésnek. Ami az ifjúsági munka programjában szerepel az igehirdetésen kívül, az sohasem tekinthető másnak, mint a hallott ige melletti állásfoglalásnak, a hívő gondolkodás vagy az engedelmes élet gyümölcsének, még pedig az emberi élet *egész* területén. Az ifjúsági munka

programja az egész emberi élet (lelki-testi, egyéni-közösségi irányban felmerülő) legfontosabb lehetőségeit nyújtja úgy, mint amelyekben az ifjúság Isten hirdetett parancsa mellett hittel és engedelmesen dönthet. Ezen a vonalon a „hogyan“, a módszer kérdésében is világozósá válik a megoldás: az ifjúsági munka célját csak *Isten Szentlelke* által érheti el, a *hit* és az *engedelmesség* az ő munkája. Minden módszери lépés és eszköz használatát megengedi az ifjúsági munka, ami az igének az ifjúság közti hirdetését és befogadását segítheti, de abban a tudatban, hogy nem ezeken dől el a munka ügye, hanem Isten kegyelmén, szabad tetszésén. Az Isten parancsának való engedelmisség nem enged ellankadni a jobbnál jobb, megfelelőbbnél megfelelőbb eszközök és módok keresésében, a végeredményben csak Istentől váró *leleményességben*.

5. A vázlatosan érintett theologiai szempontoknak az ifjúsági munkában való alkalmazása, érvényesítése a theologiai kérdések egész seregét hozza napfényre. E kérdések gondos theologiai tisztázása nélkül az ifjúsági munkát vagy a megüresedés, elsekélyesedés vagy az a veszély fenyegeti, hogy elveszti keresztyén egyházi jellegét, hasonló keretek közt dolgozó világi munkák gondozója lesz. Ebben a tekintetben a legtöbb (az egyháznak ezen a téren fennálló feladataitól eltekintve) a *vezetőn* fordul meg. A vezető nem bízhatja magát az ösztönére, saját egyéni elgondolásaira vagy épen pillanatnyi hangulataira, hanem meg kell látnia a kérdéseket, világosan tisztázni kell azokat, egy pillanattig sem térve el attól, hogy ezek *theologiai* kérdések és *theologiat* feleleteket várnak, nem pedig tapasztalatokra épített ú. n. gyakorlati megoldásokat. Adott lehetőségei szerint a legmesszebbmenő kutató és elsajájtító munkát kell végeznie a vezetőnek a theologia mindhárom főágában. Az ifjúsági munka programjának a bibliával kapcsolatos pontjait, különösen a bibliára vezetését nem végezheti a *bibliái* (exegetikai) theológiában való megfelelő járatosság nélkül. A megbeszéléseken és az előadásokon akkor hangzanak el Isten igéje melletti hívő állásfoglalásból eredő gondolatok, az emberi életre és a világra vonatkozólag, ha a theológiának a hit és élet kérdéseit Isten igéjéhez mérő ágában (*dogmatika és etika*) a vezető és az előadók tájékoztak. A testi élet, a szórakozás, a szolgálat stb. kérdéseiben is ezekből nyerhet útmutatást. Az egyház életére és a munka módszereire vonatkozólag a *gyakorlati* theologia különböző ágai adnak a vezetőnek tájékoztatást. Bár a vezető sohasem veszítheti el szem elől, hogy minden szorgalom, gondos utánjárás, fáradhatatlan theologiai önképzés, a minden egyes munkaalkalomra (összejövetelekre) való sajátos előkészület ellenére is, a kérdések meglátásában és theologiai megoldásában is teljesen Isten kegyelmétől függ, Isten adhat világos látást, a theologiai munkához is szükséges hitet, mint kegyelmi ajándékot, mégis, vagy épen ezért a legnagyobb felelősséggel dolgozik ezen a területen.

6. Utolsó kérdés gyanánt felvethetjük: hogyan kell a teológiai szempontokat az ifjúsági munkában *érvényesíteni*? Az érvényesítés két irányban szükséges: a munka *megkezdésekor*, a célkitűzés és program, valamint a módszerei kérdések előzetes tisztázásakor és a munka *folyamán*, a tényleges munkaalkalmakon, bibliórakon, megbeszélő és játékorakon. Mindkét irányban minden lépésnél a lehetőségek sorozata áll a vezető előtt de neki határozottan amellett a lehetőség mellett kell döntenie, amelyiket abban az esetben teológiailag a legalkalmasabbnak talál.

A legtöbb vezető nem ad önálló célkitűzést, nem készít önálló programot és nem keres önálló módszereket, hanem elsajátítja az egyház által ajánlottakat. Ez az elsajátítás nem lehet szolgai másolás, hanem teológiailag öntudatosan kell magáévá tennie, személyes kérdésként kell kiharcolnia azt, hogy a legfontosabb teológiai szempontok ne csak átfogó vendégei, hanem kitéphetetlenül meggyökerezett részei legyenek gondolkodásának. Ide akkor jut el a vezető, amikor a teológiai szempontokat és az ifjúsági munkát is nem úgy szemléli, mint távoli, idegen kérdéseket, hanem úgy, mint egész létét döntésre készítő kérdéseket. A teológia nem szemlélet, hanem a hit harca az emberi gondolkodás síkjában.

A munka *folyamán* a teológiai szempontok érvényesítésénél arra kell vigyázni a vezetőnek, hogy *minden* szempont és a munka *legkisebb* mozzanatában is érvényesüljön. Ezért elengedhetetlen a vezető *minden* összejöveteleire való pontos előkészülete. A teológiailag szilárd alapokon nyugvó célkitűzés és program mellett még mindig elveszhet a teológiai alap az egyes összejöveteleken, bizonyos konkrét gondolatokban és magatartásokban. A vezetőnek mindent meg kell tennie azért, hogy a teológiai szempontok ne általános követelményekként szerepeljenek, hanem minden esetben lehatoljanak a bibliórak, megbeszélések és játékorak nagyon is meghatározott, egyéni lehetőségei közé és ott a legidősebb és leghelyesebb szabott formában, de csorbíthatatlanul érvényesüljenek. Az, hogy teológiailag mit ér az ifjúsági munka, azon a néhány órán dől el, amit a vezető a bibliatanulmányozással, vagy egyéb foglalkozással az ifjúsággal együtt tölt. Ez alatt az idő alatt kell megnyernie az ifjaknak a teológiailag is elfogadható indításokat a saját maguk programszerű nevelésére (próbák).

Mindazokra a részletkérdésekre, melyek a munka folyamán teológiai szempontból felmerülnek, hiába próbálnánk pontos feleletet adni, mert ezáltal nem lehetne feleslegessé tenni a minden esetben másként alakuló döntést. A döntés felelőssége és nehézsége kötelezi a vezetőt az *imádság* állandó harcára. Ezzel jut kifejezésre, hogy minden döntését Isten kegyelmére bízza.

Felemlíthetünk itt egy figyelmeztető gondolatot. Az ifj. munka programjában minden *ágnak* és minden *ágon* belül minden *pontnak* meg van a *sajátos teológiai jellege*. Ezt számlításba kell venni és a teológiai szempontok körül ehhez szabottan hol egyik, hol másik hangsúlyozódik ki. *Minden* szempontot érvényesíteni

kell, de egyet *hangsúlyozottan*. A bibliával való foglalkozásnál pl. a szentírásszerűség önkéntértető, de hangsúlyozandó az időszertűség és az igének személyhez szóló parancsjellege. Az egészség-ápolási ismereteknél ellenben világos az, hogy épen *itt és most* vonatkoznak az ifjúságra, de könnyen elfeledhető, hogy ezek az ismeretek nem egyebek, mint Isten teremtő parancsának az alkalmazásai testünkre, annak életére. Nincs olyan pontja a programnak, amelyiknek ne lenne a theologiai szempontok nagy összefüggésében megfelelő kapcsolata és azzal együtt megfelelő theologiai hangsúlya.

7. Az *ifjúsági munka* nem egyének vállalkozása, hanem az *egyház* munkája az általa megbízottak által. A *theologia önellenőrzés* is az *egyház* feladata: elsősorban ezzel megbízottak, másodsorban a maga lehetőségei és köre szerint minden munkása vállalja e feladatot. Az *egyház* ebben a tekintetben egy *theologiai munkaközösséget* is alkot s gondoskodik arról, hogy megfelelő esz-közök álljanak a theologiai munka rendelkezésére és megfelelő alkalmakon *közösen* tuskodjanak a munkások a theologiai kérdések megoldásán és az egyhán munkáiban való magatartáson az *egyház* igazi jövődjére érdekében. Így marad az *ifj. theologiai irányítási* örökké nyitott, élő feladat.

(Református Wesselényi-kollégium.)

M. Nagy Ottó.

A falusi ifjúsági munka speciális problémái.

A falu lelke nem könnyen érthető. Bár a falu élete nagy egységet mutat, mégis ezerarcú élet, amelynek megértősi kívülről, felületesen szemlélve ezt az életet sohasem lehetünk. Ehez a lélekhöz egy az út, az az odaadó szeretet, mely nem ideges kapkodással, hanem a természetesség legnagyobb nyugalomával közeledik hozzá. A falu lelke iránt bennünk élő szeretet sohasem fog könnyelmű gondolatokat ébreszteni afelől, hogy falun minden rendben van, ott baj nincs, az élet árad a maga természetes medrében, csak úgy, mint évszázadokkal ezelőtt s ha valami nincs is rendjén, annak a falu az oka s ezeket a felszínes bajokat a falu életéből meg is lehet érteni. A falu lelkével összedobbant szeretetünk megláttatja velünk, hogy életében milyen végzetes bajok mutatkoznak, a bűn pusztítása szörnyű s nekünk nincs orvosszerünk ellene. Látjuk, hogy a falu is nagy válságba került és a nagyvilág életét formáló események a falu felett nem tűntek el nyomtalanul s nem annyira jó, mint rossz oldalukkal hatottak életére. Gazdasági tekintetben a falu is a nagytőke, nagyipar és a bankok rabja. Amit ő termel, rettentő túlórázással, annak alig van értéke. Az ő tőzsdéjén szinte hetenként előálló, kiszámíthatatlan árhullámzások a lelkét bizonytalansággal s az ebből fakadó bizalmatlansággal töltik meg. Kulturális téren a falu szorul hátra, esik vissza. Gyermekeink túlnyomó többsége az írás-olvasást nem anyanyelvén tanulja. Erdély fővárosának közvetlen közelében van olyan 94%-ban magyar és református lakosú város, ahol 950 magyar között 100 írástudatlan s ezek jó egyharmadának életkora 30 éven aluli. Tehát a háború utáni visszaeséstünket mutatja. Népünk nemzeti életet alig él, mert az, hogy választások alkalmával a Magyar Pártra szavaz, még semmi. Régi szokásai még élnek, ruházatát nagyrésztben már eldobta, nyelvét mind jobban keveri fel idegen szavakkal s ha igaz az, hogy a szívnek teljességéből szól a száj, akkor ez lelke nemzete lelkétől történt elfordulásának mutatója. Vallásos élete sokban csak külsőleg keresztyén, az ősi pogányság a keresztyén máz alól sokszor kiütközik. Egyházához való ragaszkodásának sokszor csodálatos jelét adja, máskor néma megadással — „Így adta az Isten“ mondás szerint — türi, hogy tagjai közül a legjobbkat is kiragadják a szekták. Sok esetben kétségbeesetten nem tud ítéletet tenni a jó és rossz egyháztag fo-

galma között s a gyülekezet vétkes könyelműsége miatt elpártoltakat a férgesek hullásának tartja s a tehetetelt jelentőktől való megszabadulásnak könyveli el. Pedig milyen sokszor nem ez. Falusi életünkben testi-lelki nyomorúságaink fojtogatnak s az egyház missziói feladatainak megoldására épen azért van égető szükségünk, hogy a próbák tűzéből egy ellenálló, Isten akaratát ismerő és annak engedelmeskedő, munkájának értékében, jövőjében bizó népet mentünk ki. Ma falun dolgozni kell, mert dolgozni lehet. A falu látja elmaradottságát s megértéssel fogadja mindazok fáradozását, akik életét a mai nyomorúságoknak, ellenmondásoknak fölébe akarja emelni.

A falu a mai élet zürzavarát nemcsak látja, de szenved is és a kivezetés útját keresi. Bár a templom ma is mindene s „a falu harangjának szavában benne van minden lelkiismeretnek emlékeztetője“ (Szabó D.) gondoskodnunk kell a gyülekezeti igehirdetés mellett a lelkigondozás minden irányú munkájának megszervezéséről. Ez falun nem egyesületek sűrű sorának felállítását jelenti, mert ezzel ugyan még nem sokat tettünk. A falu az ő tényleg meglévő szükségeiben való segítségnyújtást várja s ha ezt kapja, úgy az egyház és munkái iránti legteljesebb bizalmával és odaadásával áll azok mellé, akik kezüket erre a munkára vetették. Egyesületeink munkái szorosan beágyazva legyenek missziói munkáink tervszerűségébe, rendszerességébe és céltudatosságába. A városi és falusi gyülekezetek missziói feladatai nem fedik ugyan egymást, de a nagy célban: Isten uralma elismerésében és szolgálatában egyek, hiszen a falu is sóvárogja, hogy az egyház élete cselekedetekben és valóságokban mutatkozzék meg. Falusi missziói munkáinkat mindig meghatározza az, hogy hitében öntudatlan, idegen szokások rabságában, babonák sötétségében élő népet ezekkel kell öntudatra ébreszteniük.

Munkáink között nem állíthatjuk egyiket kevésbé fontosnak a másik mellett, de jelen helyzetünkben mégis szükséges, hogy gondjaink nagyobb fele ifjúságunkért legyen. Az ifjúság ennek a mi nyomorúságos, ellenmondásokkal teljes életünknek részese, tehát bajaink, bűneink az ő életét is rontják s így jövőnket veszéjlesztik. „Az egész koral, a mai emberrel együtt az ifjúság egész léte, valója került döntő veszedelembe.“ (Dr. Imre L.)

Falusi ifjúságunk helyzetét döntően határozza meg az, hogy gyermekségétől a mindennapi kenyérért való erős tusában vesz részt. Azt látja, hogy más társadalmak ifjúságának lényegesen kevesebb jutott ebből a küzdelemből. Vágyakozik „magasabb“ élet után s ha elérte s újból visszatér a faluba, egész magatartásában látszik, hogy egy ipar elsajátítása, pár évi tanulásban eltöltött idő lelkét nem tudta jobbá tenni, sőt sokszor „bacillusgazdájává“ válik a falu lelkét mérgező társadalmi betegségeknek.

Falun munkanélküliség nincs, annak nincs munkája, aki nem akar dolgozni. Igaz, a föld kevés s az is élete hosszú ideje alatt a szülőké. A „munkanélküli“ az ipari pályán tanult, de el-

helyezkedni nem tudó ifjúval jelentkezett, aki már nem tudott a falusi munkák megszokott menetébe belekapcsolódni. Az ilyennek „tekerő” a neve. A falusi ifjúságnak nagy előnye a városival szemben: a mindennapi kenyér biztossága és ruházatából másnak is bőven jutna. Ezért tőle csak a család mindennapi tennivalóiban való részvételt várják. Ez a munka nyáron kora hajnaltól késő estig való, télen bőséges ideje van a szórakozásoknak, kedvteléseknek. Napjainkban aránylag kevesen hagyják el a falut, mert a magyar ifjúság előtt nagyrészt bezáródtak a városi elhelyezkedések lehetőségei. Kevesen — inkább leányok — városi szolgálattal keresik nem annyira kenyerüket, mint ruházatukat.

A falusi ifjúság lelki képéről találóan írja Imre Lajos az Ifjúság válsága című könyvében: „... sinyli a vallásos nevelése eddigi felületességét, mely nem volt vallásos nevelés, akár iskolai vallásórák, akár gyorsan elvégzett konfirmációi előkészítés, akár a kultúra jelszava alatti ismeretterjesztés volt a formája. Kérdések lappanganak benne öntudatlanul, több és magasabb életre van igénye, értéke van az ismeretszerzés iránt, a szektákhoz való gyakori csatlakozása pedig olyan lelki igényekre utal, melyek komoly vallásos élet lehetőségeit mutatják.” De gondoljuk meg, hogy ifjúságunk legnagyobb részben állami iskolákban nevelkedik, a konfirmációtól 18 éves koráig állhat igazában az egyház nevelő hatása alatt, mert a fiú ettől kezdve a katonai előképzés nevelő hatása alá kerül, a leány pedig rendszerint férjhez megy. Alig néhány évre zsugorodik az az idő, amikor a falusi ifjúság lelki nevelésével foglalkozhatunk.

Ifjúságunk gondolkozásában sem nem jobb, sem nem rosszabb, mint a felnőttek társadalma. Továbbvívője az őseitől örökségképen rámaradt, megszokott életnek s ebben ösztöne szerint benne él. Speciális kérdései a tánc és a téli szórakozása: a fonó körül alakulnak. Ezekre úgy a fiúk, mint a leányok rengeteget áldoznak. (Kalotaszegen állag minden leánynak 100 leibe kerül évente a fonóház használata, minden fiúnak 300—400 leibe egy nagy ünnepi tánc, amely 3 napon át tart, a cigányok fizetéséhez a leányok terményekkel járulnak hozzá.) Az ifjúság barátságának elég mély, inkább cimboraság, amit a legapróbb nézeteltérések hirtelen törnek szét. Hétköznapi munkái alatt a vasárnapra úgy gondol, mint amelyre egy héten át keményen rászolgált, annak pihenését, játékát, kártyáját, táncát, korcsmáját megérdemli. A szülők is megadják ezt neki. Pénzt is kap ahhoz, hogy ne lássák utolsó legénynek, amikor fizetnie kell. Templomba elmegy, de nem mindig figyel s beszéltem olyan szektáskodóval, aki azt mondta, a templomban a paptól akármit csinálhattunk, nem volt hozzánk egy rendreutasító szava, ilyen egyházban nem tudtam megújulni. A falusi ifjú általában korán házasodik, a leány korán férjhezmegy. Van Erdélyben olyan vidék, ahol katonaság utánig legénykedni szégyen. Általában az élet nagy, jövőbe tekintő kérdéseiben ferde gondolkozású, de nem is lehet más. Ha csak egyellen egyszer be-

széltünk már négyszemközt értelmes falusi ifjúval, igazat kell adnunk Thurneysen megállapításának: „Olyan ponton állunk, ahol az ifjúságban határozott vágyakozás él egy irányt adó szó után.“ De ezt az egy iránymutatást kitől kapja meg? Ezen fordul meg ifjúságunk nevelésének komoly, halasztást nem tűrő kérdése.

Az ifjúság nevelését a mi viszonyaink szerint csak az egyház végezheti. Ez előre megszabja munkánk célját, amely nem lehet más, mint a keresztyén személyiség nevelése. — Erdélyben a református egyház csak keresztyén szellemű nevelést végezhet és ez eleve kizárja azt, hogy mi még gondolhatnánk is olyan természetű ifjúsági nevelésre, mint pl. Magyarországon a leventemunka, a cserkész- és újabban a népfőiskolai munka, vagy nálunk az országra és katonai előképzés mozgalmi. — De, hogy munkánk keresztyén nevelés kíván lenni azt is jelenti, hogy nem félszeg, hanem egész embereket akarunk nevelni, akik tiszta lélekkel, világos értelemmel és erős, egészséges testtel álljanak egyházuk, hazájuk, embertársaik szolgálatára. — Ennek az Isten akaratának megfelelő, tehát egyedül teljes munkának végzése elé akadályok tornyosulnak. Ilyennek könyvelik el az ifjúság lelki vakságát, hogy nem látja a mi munkánk célját s teljes odaadásával nem vesz abban részt. Ezt nem is várhatjuk attól az ifjúságtól, amelynek keresztyén nevelésében akkora szakadékok tátonganak. Nálunk nincs meg a munka folytonossága. Már a vasárnapi iskolában sincs ott minden gyermek, pedig ennek biztosítása falun átlag sokkal könnyebben elérhető, mint városban. Az elemi iskola után jön a konfirmáció, amikor minden fiú és leány kénytelen „járni a paphoz.“ A konfirmációs előkészítés idejét kell feltétlenül egész évessé tenni s felhasználni az I. K. E.-i illetve L. Sz.-i munka előkészítésére. Az előkészítő év alatt két kitűnő vezérkönyv alapján lehet tárgyalni ifjúságunk nevelésének kérdéseit, a Vezető könyve és az Igazi élet útján szerint. A munka belső nehézségének másik oka az arravaló vezetők hiánya és ezért foly olyan kevés helyen igazi, keresztyén ifjúsági munka. Külső nehézsége munkánknak, hogy magok a gyülekezetek nem tulajdonítanak annak nagyobb fontosságot, nem adják meg a kellő támogatást. Költségvetéseikben ilyen természetű kiadási tétel nem igen szerepel s sok helyen az ifjúság leleményessége biztosít a munka részére egy-egy alkalmas helyiséget. Ahol felekezeti iskola nincs, ott súlyos kérdés ez is. — Hány ifjú olyan családban él, ahol csak hitetlenséget, képmutató hazug életet lát s azt, hogy a keresztyénség s a mindennap élet nincsenek összhangban s ő nemcsak a bűntől való tiltást nem kapta meg soha, de arra felhívást kapott. Gondoljunk a falusi élet rákfenéjére, a rokoni, szomszédi civódásokra, amelyekben a gyermek és az ifjú sokszor eszközök. A bűn valósága, amelynek hatalmát mindennap szenvedjük, arra hív fel minket, hogy vegyük fel vele szemben Isten harcát.

A falusi ifjúsággal már sokan és sokféleképpen próbálkoztak s eredménytelen kísérletek árán megtanulhattuk volna már eddig,

hogy csak az ifjúsági keresztyén munka az az egyetlen lehetséges mód, amellyen jobb belátásra vezetheti általunk Isten a mi ifjúgunkat. Nem szabad falun sem megszükitenünk ennek a munkának célját, amely az ifjú lelkeknek Isten uralma alá való állítása. Konkrét tettekre kell nevelni az ifjúságot, hiszen ezekre vállalkozik, csak legyen, aki megmutassa nekik az utat. Emeljük fel szemeit a legmagasabb célra, Istenre, akitől — az ő tudása szerint is — minden jó származik. Élő hitre segítünk, hogy tetteinek ez legyen az rugója. Az egyházban neveljük, mert egyházon kívül keresztyén munka nincs. Egyéni hitünk az egyház hitéből táplálkozzék és életük minden megnyilvánulása az egyház életébe kapcsolódjék bele. Aki azért jött, hogy betegek orvosa és bűnösök hívogatója legyen, minket azért küld, hogy ehhez a beteg és bűnös ifjúsághoz közeledjünk szeretettel s mutassuk meg a megújulás lehetőségeit. Tekintélyünk súlya semmit nem ér ott, ahol egyedül a baráti szív képes sereget gyűjteni a legjobb barátoknak, Krisztusnak számára. A biblia világába kell tehát belevezetnünk ifjainkat, hogy szavainkban, parancsainkban Isten szavát és akaratát érezze meg. Igét hirdetünk nekik s az egyház fegyelmező erejével védjük az eleséstől.

A falusi ifjúság teljesen tudatlanul áll a testi élet kérdéseivel szemben. A test egészségének, tisztaságának, a szexuális életnek kérdéseiben teljesen járatlanok, de szomjasak arra, hogy tudjanak ezekről. Pl. földmunkák alkalmával mosdatlan kézzel esznek, mert az öregek azt mondják: „nem is földmives, aki egy nyáron át legalább két kiló földet meg nem eszik.“ Ifjúságunk szeret tanulni. Az iskolában is szeretett, a konfirmációkor is megmutatta, hogy mit tud, de azután kezéből a könyv kihullott. Meg kell barátkoztatnunk újból a betűvel. Fel kell itt használnunk elsősorban az ő lapját, a Református Ifjúságot, amely a többet olvasásra fogja serkenteni. Sok ifjú azért nem látogatja az ifjúsági összejöveteleket, mert ott olvasni is kell s akkor kiderül, hogy ő olvasni alig tud. Meg kell értetnünk ifjúságunkkal, hogy az élet nagy versenyében ma a földmives is csak nagyobb tudással állhat meg. Ismernie kell nemzete irodalmát, történelmét, kulturáját. Bele kell látnia a világot mozgató nagy kérdésekbe s akkor a tanítások bármiféle szele nem fogja egyik végletből a másikba hajtani. Egy szóval ma nincs alkalmasabb módszertünk ifjúságunk nevelésére, mint az IKE, illetve R. L. Sz. útján vezetni őket a tökéletesedés útján, megalkuvás, hátranézés, mellécélokra pazarolt erő nélkül, hogy itt és ma, ebben a nemzedékben az élet és jövő harcát megnyerhesstük.

A. L.

A leányszövetségi munka helyzetképe.

Az Erdélyi Református Leányszövetség szervesen illeszkedik bele abba a nagy evangéliumi leánymunkába, amelyet az Isten Lelke végez a földön, faji és nemzeti különbség nélkül a ma élő leányok között.

Az IKE-nek megfelelő evangéliumi leánymunka 85—90 évvel ezelőtt indult meg a nagyobb nyugateurópai országokban, részint önállóan, részint az IKE. hatására. Ma minden világrészen, összesen 53 államban több mint egymillió tagja van. Központi vezetősége Genfben székel. Innen küldi szét utazóitkárait a világ minden részébe.

A nyugati társadalomban megbecsült helyet foglal el a Keresztény Leányszövetség (J. W. C. A.). Vezetői közt királyi hercegnők, magasrangú asszonyok foglalnak helyet és az egyházak pártfogolják és felhasználják munkáját. Tekintélyes társadalmi nőegyesületekkel a kölcsönös segítség jegyében együttműködik. A háború után világszövetségi központi irányításra igyekszik a leánynemzedéken keresztül a nemzetek közötti megértést és így a világbékét munkálni.

A Leányszövetség célja és programja mindentől ugyanaz. Krisztus tanítványává tenni a leányokat, hogy a bennük rejlő isteni ajándékok harmónikusan kifejlődjenek és az Ő dicsőségének, országa terjedésének szolgálatára fordíttassanak itt a földi életben. Az azonos cél elérésének módja nem egészen egyforma. Hely, körülmények és lehetőségek szerint módosul.

Erdélyben csak a háború után indult meg a leányok külön evangelizálása. Csak kevés helyen állott elő az a helyzet, hogy a Leányszövetség nem az egyháza mellett, hanem az eleitől fogva az egyházban élt. 1932 óta pedig az Igazgató Tanács által hivatalosan is elismert egyházi ifjúsági szervezet, mint az Erdélyi Református Egyházkerület belmissziói munkájának egyik ága működik. Jelenleg 113 tagozatban, 2542 tagot számlál.

A Leányszövetség tudatában van annak, hogy ez a szám az erdélyi összes református leányok számához viszonyítva és a mai különféle kísértésekkel telt életünkben — kevés. Azért a Leányszövetség központi vezetési irányítására minden erejével állandóan törekszik, egyrészt belső, másrészt terjeszkedő munkája kiépítésére. Serdülő csoportokat, Lidia-köröket szervez és a leányokat számon tartja, felkeresi. Szükséges megjegyezni, hogy leányszövetségi tagnak

csak az a leány van elkönyvelve, aki a Szövetségbe lépett és az összejöveteleket rendszeren látogatja.

Az egyházközségekben a leányok közti állandó ígehirdetés eredményeképpen már csaknem mindenütt van egy kis csapat, amely életét az Isten kezében tudja és a Neki való szolgálatban él. Ezek, a lelkészek tanúsága szerint is a leghűségesebb egyháztagok közé tartoznak. Templomba járnak, úrvacsorával élnek, bármilyen reájuk bízott egyházi szolgálatot mindig készek elvégezni. Emellett léleken is támaszai az egyháznak, teljes közösséget vállalnak vele, imádságaikban is hordozzák Isten előtt ügyeit, bátrak, dolgozók és egészséges gondolkozásúak.

A Leányszövetség belső munkájának alapja a bibliakör. Általában szívesen látogatják a leányok a bibliórákat, több helyen még jobban mint más összejöveteleket. Ennek áldott következménye az a kialakult testvéri közösség, amelynek bizonyosságát gyakran láthatjuk egymás terheinek hordozásában, egymás segítségében és az egymáshoz való ragaszkodásában. Egy ilyen közösségben eltűnnek a társadalmi korlátok, amelyek nálunk sok jó törekvést meg szottak bénítani. Most az a feladat áll a Leányszövetség előtt, hogy ne csak megmaradjon lelki közösségek csoportjainak akkor is, ha mind több és több tagja lesz, hanem ezt a testvéri közösséget tovább építse. Mert ezen a téren még sok hiány mutatkozik.

Úgy falun, mint városon szüksége van a református leányifjúság nagyobb rétegének arra, hogy egymásban a leányok minden előítéletől és rájuk gyakorolt hatástól megszabadulva, társadalmi és más megkülönböztetések nélkül, az egymásnak adott, egymásra utalt lelket nézzék és saját feladatuk elvégzésére együtt munkaközösséget alkossanak. Ez csak úgy következik be, ha a Leányszövetség nem tér le soha a lelki alapokról.

Kerületileg a Leányszövetség éppen olyan nélkülözhetetlennek tekinthető az egyházban, mint bármelyik másik belmissziói szövetség.

Mint ifjúsági alakulatnak legfőbb feledata, hogy tagjai lelki és kulturális nevelését végezze. A leányszövetségi központ által kiadott és ajánlott programban a Biblia tanulmányozása mellett irodalmi, történelmi, missziói, gazdasági, háztartási és más aktuális ismeretek terjesztésével foglalkozik. Emellett játékok, népi kézimunkák, viseletek és dalok megkedveltetése és elsajátítása is állandóan programmon van.

Krisztusnak dologra hívó parancsa megértésével igyekszik a Leányszövetség gyakorlatilag is hasznossá tenni magát. Több mint 250 leány munkálkodik azon, hogy a vasárnapi iskolákban a gyermeki lelkeket Krisztushoz vezesse. Fontos és pótolhatatlan szolgálat, ami megfogja teremni a gyümölcsét a felnövekvő nemzedékben.

A legközvetlenebb szolgálati területen, a református leányok közt az eddiginél sokkal többet kell dolgozni. Tulajdonképpen ezért van a Leányszövetség; leányoknak az evangéliumot leányok által.

Mivel úgy a vasárnapiiskolai, mint nőszövetségi és egyházközségi szolgálatra ezután is mindig készen kell lennie, az a törekvése, hogy tagjai közül minél többet állítson gyakorlati munkába, hogy minden területre, különösen pedig a református leányok összegyűjtésére jusson elég szolgálatot teljesítő leány.

Minden csoportnak vannak belső és külső nehézségei több vagy kevesebb. Ezt a leányok rendszerint meglátják, de nem mindig tudnak rajta önmagukban segíteni. Sok akadály van magukban a leányokban. Az a jó, amikor küzdenek ellene.

Ahoz, hogy a Leányszövetség Isten által rendelt feladatát jobban teljesíthesse, feltétlenül és nélkülözhetetlenül szüksége van arra, hogy a lelkészek, presbitérium, Nőszövetség érezzék a leányokkal való külön lelkiismeretes foglalkozás mulhatatlanul szükséges és fontos voltát. Nem kell egyébre gondolnunk mint arra a tényre, hogy amilyenek lesznek a jövőben anyák, olyan lesz a következő nemzedék — mindnyájunk reménye — is.

A leányoknak nem elég egy általánosságokban mozgó tárgyú bibliaóra. Ők szívesen bővítik ismereteiket, örömmel dolgoznak, hiszen a cselekvés, mozgás ifjúságukkal jár és szívesen szólnak hozzá a kérdésekhez, — ha azok tényleg az ő kérdéseik, amelyek foglalkoztatják és égetik őket.

Ha a lelkész, mint minden egyházközségi belmisszió munka vezetője és irányítója éppen olyan szeretettel és teljes gonddal vezeti és kíséri a leányok munkáját és életét, mint bármelyik másik szövetségét, vigyáz arra, hogy ne legyen magára hagyva, háttérbe kényszerítve és meglegyen a megengedett önállósága: tapasztalni fogja, hogy azokban a leányokban, akik az ő áldozatos igehirdetése folytán Krisztushoz találtak, hűséges testvéreket, munkatársakat, egyházi és népi közösségünk számára feltétlen megbízható lelkeket nevelt.

Zágony Anna.

Az evangélium küzdelme az ifjúsági munkában.

— *Belső kép.* —

Anyaszentegyházunkban az utóbbi időkben egyre határozottabban kibontakozó, komoly irányzat küzdelmei láthatók, amelyek az evangélium álláspontján van. Ez azt vallja, hogy az élet teljes egészére megoldás: az evangélium, mert ez nemcsak beszél az étellel szemben fennálló követelésekről, hanem erőt is ad azok cselekvéséhez. Az életnek minden megnyilvánulási formáját s így magát az egyházat is, minden munkájával a Lélek indítására az Igéből magyaráz és vezet le. Az embertől elfordulva Istenre nézve kérdez: mit akarsz Uram, hogy cselekedjem? Ez az elfordulás nem azért van, mintha megvetné az embert és az emberi életet, hanem ez abból a látásból következik, amely újból erőteljesen megcsillant a válságokat élő ember előtt, hogy ő végeredményében mégsem elég önmagának, kicsi a maga és mások kérdéseihez és semmiképp nem tudja megoldani azokat. A lelkek egyenesen Istennek teszik fel a „mit” és „hogyan” kérdéseket és Tőle várják és lelket emésztő harcok között keresik a feleletet.

Ebben az evangéliumért való belső küzdelemben kezd tudatára ébredni az egyház is a maga igazi hivatásának. Amilyen mértékben kezdik meglátni az egyes lelkek, hogy életük egyetlen értelme az evangélium szerinti életben van és kezdenek aszerint berendezkedni és erőteljesen küzdenek is érte, olyan mértékben lesz az egyház az evangéliumért harcoló egyházzá.

Ez az evangéliumra való ráébredés jelei, amely az Ige keresésében, Isten akarata tisztázásában, az evangéliumnak a „nekem” és „most” szóló üzenete kutatásában mutatkozik, ezek kétségtelenül fellelhetők a mi ifjúsági munkánkban is azokban a harcokban, amelyeket az evangélium érvényesítéséért vív a különböző irányzatokkal szemben.

Három irányzattal kell megküzdenie az evangéliumi állásfoglalásnak. Mindenik az ifjúsági munka miben léte-re akar feleletet adni.

Az egyik úgy nézi a munkát, mint amely nem más, mint az ifjúságnak az általános emberszeretetet szolgálatára való nevelése, ahol megtanítják az ifjakat arra, hogy lehet az emberek közbizalmát és szeretetét bírva élni és boldogulni ebben a világban. A „jó” fiú az ideál, aki mindenkivel békességben él, aki minden-

kihez kedves és udvarias. A „jó“ számára az, amit az emberek nagy többsége annak tart.

A másik úgy néz az ifjúsági munkára, mint ahol csupán az ifjak *szellemi* nevelésével foglalkoznak. Úgy képzelik el az egész munkát, hogy ott az egyház az ifjak vallásos fogalmát bővíti, gondoskodik egyházi ismeretek elsajátításáról, hogy majd az ifjú férfivá lesz, tudja hogyan kell jó presbiternek lennie, hogy méltóképpen hordozhassa azt a tisztiséget, amelyet elődeitől átvett, akik „súlyos felelősséggel“ hordozták azt.

A harmadik irányzat úgy néz munkánkra, mint amely egy *nép kulturális* célját szolgálja.

Ezek a felfogások tulajdonképpen nem egyebek, mint az egyház multbeli elszintelenedésének idejében, racionalista talajon keletkezett egyházzal való felfogás következményei. Nem tudják elképzelni, hogy lehessen e földön nem földi célokért küzdő munka is. Mindent az emberből akar megérteni ez az irányzat és számára nincs más fórum, csak az ész s épen ezért a legsúlyosabb tévedésbe esik a világban levő dolgok magyarázatánál.

Ezen tévedésekkel szemben határozottan le kell szögezzük, hogy ifjúsági munkánk *evangélium hirdetése nyomán a Lélek által születt, hogy az evangélium hirdetője legyen az ifjúság között.* Az egész munka a maga szervezett formájában csak edény azért, hogy Istennek személyéhez szóló üzenetet elvihesse. Az evangéliumért van. Tehát az ifjúsági munkában mi nem az emberek által jónak, igaznak és szentnek mondott elveket hirdetjük, hanem egyedül azt mondjuk, amit Isten lát jónak, igaznak és szentnek. Mi azt látjuk jónak lenni, amit épen az emberek nagy többsége „bolondságnak“ és botránkoztatónak lát, mi azt a szeretetet akarjuk tudtul adni az ifjúságnak, amit Isten a Krisztusban meghatározott és kifejezett és hozzánk férhetővé tett. A mi hivatásunk épen az, hogy küzdjünk az ifjúságban mutatkozó általános emberi célkitűzések ellen, amik szétfolyóvá és szintelené teszik az életet és megmutassuk, hogy Krisztusban az egyéni lélek számára konkrét adva van az élet lehetősége. Mi határozott harcot hirdetünk a bűn ellen, nem hunyászkodunk meg és nem hallgatjuk el, mintahogy teszi azt az általános emberszeretetért küzdő langymeleg humanizmus. Személyes munka által igyekszünk a lelkeket arra felé vezetni, ahol az eddig jónak ítélt dolgokat, kárnak ítélik a Krisztusért.

Munkánkban a szellemi nevelés helyet kap, de ez nem cél, csak út arra, hogy az ifjú szellemi élete terelődjék abban az irányban, ahol a maga és mások életét és a világ minden jelenségét Istennel való összefüggésében tudja szemlélni. Nem az ismeretátadás a fontos, hanem a léleknek a közeljutása Istenhez, aki által megérthetjük magunkat és a világot. Mi nem egy földi egyháznak akarunk jó tagokat nevelni, mert akkor humanista törekvések szolgálói lennénk, földi egyházban Krisztusnak szolgáló lelkeket, akik

a Neki való engedelmesség által harcolnak, hogy Krisztus uralkodjon az egyházban.

Munkánk nem becsüli le és nem veti meg a kulturkincseket. Mint eszközt használja, de csak annyiban, amennyiben eszközzé tudja tenni Isten országának az ifjúság közötti szolgálatában. Féltékenyen vigyáz arra, hogy a cél ne hogy eszköz és az eszköz céllá válják keze között.

Hogy ezeket a harcokat folytatni és előbbre vinni tudjuk, ahhoz szükséges, hogy a vezetőkben az evangélium életlé legyen és ismerjék magát az ifjúságot, akiben és aki által az evangélium diadaláért kell küzdeniök.

Z. N. B.

Legaktuálisabb feladatok az ifjúsági munkában.

Minden feladat-kitűzés hiábavaló fellegvár-épités, ha nem számol az adott helyzettel, ahol a feladatok valóra válásának végbe kell mennie. Sajátos helyzetünk tekintetbe vétele nélkül, az álmok színes világában járnánk mi is azoknak a legaktuálisabb feladatoknak a kitűzésénél, amelyek ma az ifjúság gondozásában a legidősebbek és legsürgősebbek.

Homokra építi házát, aki nem veszi tekintetbe, hogy mi ennek az országnak határain belül egyházilag, fajilag kisebbségben vagyunk és mint kisebbségek a többségeknek kénytelenek vagyunk engedelmessé válni még olyan dolgokban is, amelyek kimondottan csak reánk tartoznak. Még amikor csak az évszázadok kialakította formák, eszközök részesülnek támadásban, ha fáj is, de nem okvetlen veszedelmes is. Veszedelmessé csak akkor válik, ha azt tartalmában támadja meg. Mivel a többségi előtt a kisebbség multja s az ahhoz való ragaszkodás minden baj kútforrása, így nem csoda, ha kisebbségi, egyházi és faji életünk életfenntartó gyökereire vettetik a fejsze. Hiába tiltakozunk, hogy multunk és ahhoz való ragaszkodásunk nincs ellene az ország érdekeinek, védekezésünk nem talál hitelre.

Nem szabad továbbá elfelejtenünk azt sem, hogy mi olyan korban élünk, amikor a világpolgári eszme mellett a legvadabb nemzeti sovinizmus és felekezetieskedés dühöng mindenfelé. Örök gyanúsítgatás, bizalmatlanság átka kísér bennünket. Minden megmozdulásunk, előhaladásunk a sovinizmus pergőtűzébe kerül. E sovinizmus ügyel arra, hogy az általa ellenségesnek vélt mozgalmak a kisebbségek ifjúsága között gyümölcsöt ne hozzanak.

Nem éppen utolsó tényező az ifjúsági munka szempontjából az sem, hogy szegények vagyunk. Szegények vagyunk lelkileg, anyagilag. Ifjúságunk reménytelen, bizalmatlan, kishitű a jövővel szemben. Anyagi tekintetben nagyfokú lerongyolódás jellemzi. A munkanélküliség, kisebbségi sors, a kilátástalan jövő olyan helyzetet teremt, amelyeket tekintetbe nem venni az ifjúság gondozásában, a legnagyobb felületesség volna.

Ehhez hozzájárul még, hogy nincs meg bennünk a közösségi tudat. Nem kutatjuk faji tulajdonság-e, vagy a szociális nevelés hiánya, de mindenesetre olyan bűn bennünk, ami könnyen halálunkat okozhatja. A falusi embert, különösen a hozzánk tartozó

földmives embert vajmi kevésbé érdekli a társa. Az én házam az én váram, a másiké neki nem fontos. Egyesületi, szövetkezeti, lelki munkánk éppen emiatt a magatartás miatt haldoklik. Ezek után rátérhetünk azon feladatok ismertetésére, amelyek az ifjúság gondozásában ma a legaktuálisabbak.

1. *Az első és legfőbb feladat az eddig elért eredmények megtartása.* Gyakran hangzanak el vélemények még hivatottak részéről is, hogy a nagy buzgalommal megindult és nagy erőfeszítésekkel tovább vitt ifjúsági munka semmi eredménnyel sem dicsekedhet. Mi kénytelenek vagyunk az így vélekedőkre a hazugság bélyegét sütni, amiképp azokéra is, akik az elért eredményeket túlbecsülik. Sem ez, sem az nem igaz. Lehet, hogy az elért eredmény nincs arányban a befektetett munkával, de ilyennek lételét, akármilyen kicsiny is az, nem lehet letagadni. De az ifjúsági munka ellenségeinek kell tekintenünk azokat is, akik a mai meglevő eszközöket fel akarják adni új, ki nem próbált eszközökért. Ifjúsági munkánk meglevő, már kifejecesedett eszközeinek feladása könnyen maga után vonhatja eddigi összes munkánk eredményét. Konferencia, ifj. egyesületek, sajtó stb. az ifjúság gondozásában mind olyan bevált eszközök, amelyeknek elhagyása, vagy elhanyagolása könnyen végzetessé lehetne az egész munkára. Úgyancsak tekintetbe kell vennünk azt is, hogy eme eszközünk kisebbségi életünk teremtményei, amelyek kiállták a gyanúsítgatásokat, míg ha új eszközökhöz nyulunk, azok az elfogult gyanúsítgatások hinárjában könnyen elmerülhetnének.

2. Második legaktuálisabb feladat az ifjúság gondozására nézve *megfelelő képeztségi, elegendő számú ifjúsági munkás-nevelés.* Jó munkát csak jó munkás végez. Ifjúsági munkánk éppen a jó munkásokban szűkölködik. Egyesületeinkben végzett munkánk csigalassúságu előmenetele is onnan van, mert nincs megfelelő képeztségi és elegendő számú ifj. vezetők. Éppen azért az eredményes ifjúsági munka érdekében első helyre kell tenni minden munka között az ifjúsági munkások képzését. Hány lelkész ajkát hagyja el joggal panaszos védekezés: Ne ítélkezzetek munkánk felett, mi nem értünk hozzá, nem tanultuk, tanítsatok meg előbb reá... Az ifjúság gondozása nem könnyű feladat, alapos felkészültséget igényel. Vallásos lelkület még nem elég ehhez a munkához, hanem a neveléstudományban való jártasságnak és gyakorlati érzéknek kell vele párosulnia. De ez utóbbi sem elég önmagában, ha a vallásos lelkület hiányzik belőle. Lehet valakinek jó diplomája anélkül, hogy jó ifjúsági munkás lenne.

De ha a jelenlegi hivatalos (lelkészi, tanítói) és laikus ifj. vezetőket mind megfelelő felkészültségű munkásnak vesszük is, mégis nagyon kevés a már megfihéredett búzamezőkön a munkások száma. Nagyobb gyülekezetek lelkésze, ha még ért is az ifj. gondozásához, sok más egyéb elfoglaltsága mellett nem ér rá arra. Idősebb lelkésztől meg kívánhatjuk, hogy a korban és gondolkodásban tőle messze eső ifjúsággal eredményesen foglalkozzon. Ta-

nító, tanítónő, — akiktől, mint hivatalos személyektől jogosan elvárjuk az ifjúság gondozását, — a legtöbb helyen nincs, vagy ha van is, az állami hivatalos hatóságok nem szívesen látják egy ilyen munka élén, különben sok zaklatásnak teszik ki magukat. A megfelelő felkészültségű laikus munkásokat szinte az ujjunkra szedhetnénk, oly kevesen vannak. Ezeknek tekintetbe vétele után ne csodálkozzunk azon, ha az ifj. munka olyan, amilyen. Különb nem lehet.

Megfelelő számú és képesítésű ifj. munkás képzésére szükséges evégből olyan tanfolyamokat rendezni, ahol a résztvevők kimondottan ebben a munkában nyernének bevezetést és gyakorlatot. Nem volna felesleges a főiskolások részére külön szemináriumot tartani, amelyen lelkészek, tanítók, tanárok, tanítónők, általában középiskolai képesítéssel rendelkezők, — akik az ifjúsági munkában ki- vagy továbbképezni kívánják magukat, — résztvehetnének. Laikus vezetők képzésére jó lenne vidékenként ifjúsági vezetőképző tanfolyamokat rendezni. Mivel egyetlen ifjúsági vezető sem lehet olyan jó, hogy jobb ne lehetne, azért az ilyen szemináriumok, tanfolyamok rendezését gyakran meg kellene ismételni.

Az ifj. munkások alaposabb kiképzése érdekében a királyhágómelléki egyházkerület ifj. vezetői között nagyon életrevaló eszme vetődött fel. Az eszme a következő. Az ifj. munka részére alkalmas helyen ingatlant szerezne. A vásárlásnál elsősorban tekintetbe jöjjön, hogy folyó, vagy más fürdőre alkalmas víz mellett, kirándulásra alkalmas helyhez, erdőhöz, hegyhez közel, ne város, vagy annak közelében, hanem távolabb attól, de könnyen megközelíthető, lehetőleg a kerület középpontjában fekvő helyen legyen. E hely állandó konferenciázó helye lenne az ifjúságnak. Itt rendeznék meg az ifj. gondozására a tanfolyamokat. Később ez az elgondolás azzal bővült ki, hogy e helyen egy kisebb gazdasági iskolát is létesítenének. E gazdasági iskola valóságos ifj. vezetőképző iskola is lenne egyben, ahol az ifjak két-három év leforgása alatt bevezetést nyernének azokba az ismeretekbe, amikkel egy jó ifj. vezetőnek rendelkeznie kell. Szórványok, vagy kisebb ifj. munkásokban szűkölködő gyülekezetek jobb módú gazdalfjait vennék fel elsősorban a Képzőothonbá. Ezzel az volna a cél, hogy olyan gyülekezetek számára, ahol egyáltalán nincs vezető (szórvány), lelki vezetőket neveljünk. Azért gondolunk jobb módú gazdalfjakra, mert — tekintettel az egyház súlyos anyagi helyzetére és még kilátástalanabb jövődjére — az egyházra nem támaszkodó, anyagi tekintetben független lelkimunkások csak ilyenek közül kerülhetnek ki. Eldugott, nehezen megközelíthető szórványgyülekezetekben valóságos lelkipásztori munkakört töltenének be. Egy ilyen, anyagilag független és lelkileg képzett ifj. munkás nagyobb hasznára tudna lenni az egyháznak, mint sok lelkész. Az erdélyi egyházkerület csombordi gazdasági iskolája kitűnő és áldott eszközzé lehet egy ilyen munka számára.

Egy ilyen Otthon különben nagyszerű lehetőséget nyújtana a konferenciái közösség munkaközösséggé, munkatáborra való átalakulására. A munkatáborok különben a közösségi tudat legjobb munkálói. Épen ezért a munkatáborok fontosságát nem lehet eléggé kiemelni. A svájci I. K. E. Ferienlagerek t. k. munkatáborok. Néhány hónapig magam is vezetője voltam a vinelci Ferienlágernek, amely idő alatt bőven volt alkalmam meggyőződni a munkatáborok közösségi tudatot mélyítő és ápoló, nagy hatásáról. A mi ifjúságunk oly annyira szűk közösségi tudata bámulatosan kibővülne, meggazdagodna a svájci Ferienlagerekhez hasonló munkatáborok bevezetése által.

Az annyira fontos közösségi tudat fejlesztésére nagy szolgálatot tennének még a munkatáborok mellett az olyan gazdasági és ipari vándortanfolyamok, amelyek evangéliumi lelkületű, nevelés tudományában jártas férfiak és nők vezetése alatt állnának. Ilyen tanfolyamok lányok részére: szabászati, kézimunka, főző, háztartási tanfolyamok; ifjak részére: gyümölcsészeti, méhészeti, kosárfonási stb. tanfolyamok. E tanfolyamok nagyszerű alkalmat nyújtanának a tanfolyamot vezető tanítónak az ifjúság nevelésére. Az apácák vidékenként rendezett szabászati tanfolyamaik oly erős vallásos hatást fejtenek ki még a mi leányainkra is, hogy nem egy református leány az itt nyert vallásos hatás következtében hagyta el már református egyházát. E tanfolyamokkal egyben kitűnő alkalom is adódna ifjúsági vezetők képzésére. A tanfolyamvezető egyben vezetőképző is lenne.

3 Nem utolsó feladat az ifjúság gondozására nézve a *személyi pásztoráció intenzívebb bevezetése*. Nemcsak a gyülekezeti, hanem az ifjúsági munkának is ez az alapja. Eredményes egyesületi munka csak a személyi pásztoráció fundamentumán képzelhető el. Az ifj. munka homokra épült ház e nélkül. Az ifj. munka számára a személyi pásztoráció a köszikla.

A személyi pásztoráció olyan munka, amely végezhető mindenkor és mindenütt. Konferenciákon, egyesületeken belül és kívül, vagyis alkalmas és alkalmatlan időben.

A svájci I. K. E. Ferienlager a személyi pásztoráció végzésére minden 50—60 résztvevő mellé 4—5 vezetőt rendel. Minden vezetőnek meg van a maga kis csoportja, Egy csoportban 10—15 tagnál nem lehet több. A vezető köteles felhasználni minden alkalmat (játék, kirándulás, séta, munka) a személyi pásztoráció végzésére. A konferenciái tömegevangelizációt így váltja fel náluk a személyi pásztoráció. Az eredmény meglepő. Bár igaz meg van az a hátránya, hogy a munka eredménye teljesen a személyi pásztorációt végző munkás személyi adottságaitól van függővé téve.

A személyi pásztorációt konferenciáinkon csak akkor vezethetjük be, ha van elegendő és jó ifj. vezető. Gyülekezetem mindkét nemű ifj. egyesületeiben, — kiváltképp a legények között — munkám eredménye csaknem teljesen attól függ, hogy a személyi pásztorációt mennyire végzem közöttük. A legények műkedvelősdí, bálren-

dezési, vagy más ehhez hasonló kilengései ellen a legjobb orvos-ság a személyi pásztoráció.

4. Az ifjúsági munka érdekében, amíg sikerül elegendő számú, megfelelő képességű munkásokat nevelni, a hiányon könnyen lehetne segíteni az ú. n. *ifjúsági missziói hetek tartásával*. Évéből a kerületek központi ifjúsági vezetőségének meg kellene szervezni egyházmegyénként az ifjúsági missziói munkáscsoportokat. Egy egy egyházmegye területére elegendő volna öt hat, ifjúság gondozásában nagyobb jártassággal rendelkező munkás. Az ifjúsági missziói csoportok felosztanak maguk között az egyházmegye egyházközségeit és alkalmas időben meglátogatnák azokat. A látogatás legmegfelelőbb szaka az őszi és téli évszak. A látogatás gyülekezetenként egy-egy hetet venne igénybe. Egy hét leforgása alatt lehetne időt szakítani az egyesületi evangélizálás mellett a személyi pásztorációra is. Emellett a gyülekezet kötelezett ifj. munkásait, valamint az érdeklődőket bevezetné az ifjúság gondozásának tudományába. Különösen ott tenne nagy szolgálatot az ifjúság ilyen úton való gondozása, ahol már megszűnt vagy még haldoklik az ifjúsági munka. A megszűnt egyesületi ifjúsági élet eredményes újra feltámasztása a legkönnyebben ilyen úton érhető el. A már haldokló egyesületi munka továbbrendítésére szintén ez tehet a legtöbbet. Sőt a munkálkodó ifj. egyesület továbbépítésére is ez a legáldásosabb eszköz.

Az ifj. utazótitkári állások megszervezésével az egyházkerületek az ifjúság ilyen módon való gondozására már megtették a kezdeményező lépést. De egy-két ember kevés ehhez a munkához. Egy-két nap szintén nagyon kevés az ifjúsági egyesületi munka megszervezésére és továbbrendítésére. A gyülekezetek évekig várhatnak, amíg az ifjúsági utazótitkár elvetődik ifjúságához. Az eredményes ifj. munka érdekében legalább is annyi ifjúmunkást kellene beállítani, amennyi az egyházmegyék száma. Ha látják a szükségletet az egyházkerületek, akkor miért nem pótolják? . . . Akik ismerik az egyház anyagi helyzetét, azok tudják, mi az ok. Bizony szegények vagyunk, nagyon szegények. Még arra sincs megfelelő anyagi alap, amibe a mostani utazótitkárok fenntartása kerül. Az ifjúság gondozása érdekében épen ezért feltétlen szükséges az ifjúsági missziói munkáscsoportok fentebb említett módon való munkába állítása.

5. Az ifj. munka előmenetele érdekében akár bevezetik, akár nem, az egyházmegyék évenként a belmissziós hetek tartását, addig is az ifjúsági gondozók mostani vezetősége kitűnő szolgálatot tenne a munkának azzal, ha *egy teljesen kidolgozott programot adna ki előre*, amely akár egy évi anyagot is magában foglalna. A Bibliai vezérfonal, Zengjen hálaének, Játékok könyve, Szavalókönyv még nem ad elég anyagot az ifj. munkás kezébe. Ifjúságunk kulturális és szociális nevelése más olyan könyvek kiadását is sürgetik, amelyek ilyen tekintetben szolgáltatóknak az anyagot. Színdarabok, monológok, dialógok, versek, szociális is-

mereteket nyújtó cikkek mind olyan eszközök az ifjúság gondozásában, amik nem becsülendők kevesebbre, mint a lelki nevelést szolgáltató könyvek. Egy ilyen anyaggyűjteménynek a hiánya nagy kárára van az ifjúsági munkának. Egyfelől, mert ezek hiányában az ifjúság kulturális és szociális nevelése elmarad, másfelől, ha végeztetik is, az eredményt károsan befolyásoló eszközökkel végeztetik. Csapnivaló rossz színdarabok, vallásos émelygések, társadalmi ismertetések kerülnek előadásra, amelyek nemhogy építenének, hanem még lerontják a meglevőket is. Egy színdarab, vers stb. gyakran lelkileg is nagyobb hatással van az ifjúságra, mint a bibliaóra. A nevelés ilyen eszközeinek jó megválasztása és felhasználása nem kis jelentőségű az ifjúsági munkában.

A szociális ismeretek adásában sem állunk másképp. Anyag ezen a téren sem áll az ifj. munkás rendelkezésére. A mai, kommunista eszmével, vallásellenes áramlatokkal telített világban az ifjúság fogékony lelke nagyon ki van téve a fertőzésnek. Ha az ifj. vezető nem vigyáz eléggé a reábizott nyájra, könnyen épen benne fedezik fel a legnagyobb ellenséget. Szerintünk mindig jobb, ha a vezető ismerteti meg az ifjakat ezekkel az eszmeáramlatokkal, mint a kommunista agitátor.

Bár az ifj. egyesületekben előadásra alkalmas kisebb színdarabok, monológok, versek, szociális ismertetések könyvalakban való kiadása sokféle akadályokba ütközik, mégse szabad ezeknek közlésétől — valamilyen formában — visszariadni. Mindkét terület ifj. vezetősége nagy szolgálatot tenne az ifj. munkának, ha összegyűjtené, lelitografálná, hónaponként minden ifj. egyesülethez eljuttatná azokat az előadásra alkalmas, megválogatott színdarabokat, verseket, értekezéseket stb., amelyeket megfelelő eszköznek ítél az ifjúság nevelésére.

Ezzel azoknak a legidőszerűbb és legstürgeőbb feladatoknak felsorolását, amelyek sajátos helyzetünkben az ifjúság gondozására nézve tekintetbe jöhetnek — lezárjuk, mert jól tudjuk, hogy az eddig felsoroltak valórváltása is olyan óriási feladat, ami csaknem minden erőnket és időnket igénybe veszi. *Sass Kálmán.*

Lapunk jelen száma, az állandó jellegű cikkek leszámításával, az ifjúsági munka kérdésével foglalkozik.

A március 29-iki ifjúsági napot akartuk ezzel különös figyelemben részesíteni s annak elvi alapozását megadni. *Szerkesztő.*

**Sass Kálmán: Református Káté. (Iskolai és magánhasználtra.)
Oradea, 1935. 62. 1.)**

A könyvecske tulajdonképeni káté-része 120 kérdésből áll (3–70. 1.) és a következő beosztást mutatja: Az 1–13. kérdés bevezetőként feleletet ad arra, hogy miért vagyunk *keresztyének, reformátusok és magyarok*. Ezzel kapcsolatban érinti, hogy kik hisznek Jézusban, mit tartalmaz, miért fontos és hány részből áll a biblia.

A káté I. része (14–96. kérdés) *a református keresztyén ember hitét* foglalja össze. Említi az apostoli hitvallást, a heidelbergi kátét a II. helvét hitvallást. Külön szól Istenről (21–24.), külön az Atyáról (25–37.), a Fiúról (38–43.) és a Szentlélekről (a 44. k.-tól kezdve), ez utóbbival kapcsolatosan nagyon részletesen az egyházzól, a felekezetek közti különbségekről, a Szentírás könyveiről, a sakramentumokról, az egyházfegyelemről, végül a szentek egységéről, bűnbocsánatról, testi feltámadásról és örök életéről. E részt a heid. káté első feleletével zárja.

A II., rövidebb rész (97–120. kérdés) *a református keresztyén ember életével* foglalkozik. Röviden tárgyalja az imádságot (98–101.), részletesen Isten törvényét: a tizparancsolat és a Jézus nagy parancsát. Az utolsó két kérdést a konfirmációnak szenteli.

A III. rész az előzőktől eltérőleg összefüggő nagyobb fejezetekből (7) áll. Történeti összefoglalásokat nyújt itt az egyház megalakulásáról, a keresztyénség terjedéséről, főként a magyarok közt, a reformációról (Luther, Zwingli, Kálvin életrajzával), a magyar reformációról, a reformátusok szenvedéseiről, a magyar bibliáról és énekeskönyvről s végül református egyházunk szervezetéről és küldetéséről.

A könyv függelékébe urvacsoravétel előtti, közbeni és utáni imádságokat vett fel a szerző.

A szerző nehéz feladatra vállalkozott s így nem is lehet csodálnunk, ha munkájában akadnak kifogásolni valók. Felemlítem őket, hogy egy esetleges átdolgozásnál felhasználhassa.

A káté egysége megkívánja, hogy gondosan különíttessék el a hitigazság jellegű ismeretektől a történeti vagy tárgyi ismeretanyag. Lehessen minden feleletet hitvallásként elmondani: „hiszem, hogy . . .“ A tudnivalók jegyzet alakjában vagy külön részben szerepeljenek. A szerkezet némely ponton érezhető lazaságát és a beosztás aránytalanságait is meg kellene szüntetni. Talpraesett, rövid kérdései mellett nagyon nehéz és terjedelmes kérdéseket találunk (51., 54., 55., 67. stb.)

Mindezekkel szemben örülnünk kell annak, hogy a szerző a gazdag anyagot elsősorban a Szentírásból meríti (a feleletek után jelzi is a részeket) és hitvallásaink megállapításait határozottan, sőt kiélezetten kívánja érvényesíteni (a II. helvét hitvallásra különös tekintettel van), nem hiába tűzte ki céljául „a református keresztyén hit és életfolytatás ismertetését.“ A történeti rész (40–59. 1.) világos és tartalmas, imádságai egyszerűek, de mélyenjárók. Megérdemli a mí, hogy minél szélesebb körben váljék ismertté, mert jelenlegi alakjában is határozott állásfoglalásra, színvállásra indítja átolvasóját.

(Református Wesselényi-kollégium.)

M. Nagy Ottó.

Atyaság.

I. Kor. 4: 15. — „Mert ha tizezer tanítómesterek lenne is a Krisztusban, de nem sok atyátok; mert tőlem vagytok a Jézus Krisztusban az evangélium által.“

Az I. Kor.-i levélben fejezetek minduntalan visszatérő tétele Pál apostol önigazolása. Ennyiből is látszik, hogy nem valami felszínes sértődöttség rágódik rajta. Komoly, mélytűzű szenvedély izzik a letomplított hangú érvek serege mögött. A mestervitatkozó önfegyelme parancsol a felkavarodó keserűségeknek és elérzelmestüléseknek. Ez a fojtott árnyalás és taktikai arány csak fokozza érvei eldöntő súlyát. Eközben használja a kiemelt vers tételét, mint olyan fokozást, mint ami kimeríti a minőség kifejezhető készletét: „Atyátok vagytok, mert tőlem vagytok a Krisztusban.“

A mi ref. egyházi szóhasználatunkból hiányzik az „atya“ szó, mint meg van a róm. kath. egyházban a „pater“ vagy „abbé“. Ha előfordul is olykor ilyesmi, nem több, mint diszítő jelző, de nem köztudattal megtámasztott papi minőség. Mutatja, hogy a szavak helyettesíthetetlenek s az egyszer elmellőzött szó magával viszi és kiiktatja a forgalomból a fogalmat is. Hogy honnan az idegenkedés attól, ami pápistas izű, régi idők nem ok nélküli túlzásaihoz vezetne. Késő feszegetni. Nektünk nem az elméleteink a hézagok és nem a szoktatásaink darabosak.

Hanem a lelkési életszervünk más felfogású. Egyébre szánunk magunkat. Tanítót, életmestert, vezért gondoltunk magunkból a legmegfelelőbbnek. És nem gondoltuk rosszul. Csak nem a teljes egészet gondoltuk. Ezekre is nélkülözhetetlen szükség van, mert népünk szörnyű betegen, szörnyű sötétségben botorkál. Annak az egynek, a papnak, nem szabad bizonytalankodnia, hanem mint doktornak, tudnia kell a magát. Mert nem képletekkel, hanem életekkel kísérletezik. Igen, a lelkész világos fejjel és kialakult módszerekkel dolgozhatik eredményesen.

De — ime — a lelkészt alakra, termetre, „kiadásra“ választják. Bár minden porcikája tiltakozik, mint valami fertőzés ellen, mégis „ki kell vágnia a rezet“ a választásnak nevezett válogatás érdekében. S a jogszabályok maguk is kezére játszanak ennek. A hátskeltésre beállított ember hetenkénti csatanyerésekre rendezkedik be — a kezdet megalkuvásának folyamánként. Majd megkísérik a túlpredikálás babéraitól is. S ezek — bőséges auktor-

raktár folytán — többnyire sikerrel járnak. (Óh fiatalság csillogó csábja!...) Tudás, lendület, szíjjasság révén idővel fölénye annyira kétségtelen, hogy már ellenzéke is elapad és az eklézsia egészen — az ő privát ügyévé hagyatik. (Óh öntelt öregség pyrrhusi győzelme!...) Csak a szivek húzódnak el tőle bizalmatlanul. Megviszik a képét a „tanult úriembernek“, de begombolkoznak az „előkelő idegen“ előtt.

A papra vonatkozóan is találó Spurgeon mondása Gladstone-val kapcsolatban: „Nem hihetünk senki ember csalhatatlanságában (infallibilitas), de jól esik tudni, hogy bizhatunk némely ember megtámadhatatlanságában (integritas.)“ Még ennél is több vár rá. El kell birnia nyomorú, toprongyos, agyafurt, nyers, képtelen, elrugaszkodott faluját. Ha nagy és nemes szive van hozzá!

Akinek a lényéből jóságosság árad, megéri, hogy a tenyerébe sajtó sziveket fektetnek és szemérmes titkokat teregetnek elébe. (Óh, miért is állunk meg a barátkozások „kisállomásainál.“) Akinek inkább meleg a keze, mint kemény és megértőbb a tekintete, mint éles és hallgatagabb a szája, mint ékes szava: idővel megéri a felmagasztaltatását, a gyóntató atya méltóságát. Akibe egyensúlyát veszített lelkek kapaszkodnak, megéri, hogy megengedik neki, hogy belenyuljon az életük zugóiba és *kicserélje* őket. A minden igazolásnál érvényesebbet, az eleven életét.

Ez a pap nélkülözhetetlensége, örök apologiája.

Káli Dénes.

Cirenei Simon.*

Mk. 15 : 21. És kényszerítének egy mellettük elmenőt, bizonyos Cirenei Simont, aki a mezőről jó vala... hogy vigye az ő keresztjét.

Cirenei Simon? Ki ez?

Ha elolvassuk az Újszövetséget, a felolvasott mondatnál bővebb felvilágosítást sehol sem kapunk róla. Egy földmives, aki végzi a maga dolgát: mezőre jár, szánt, vet, ökreire vigyáz s bizonyára azt számolgatja, hogy ebben az évben mennyivel lesz több, vagy kevesebb termése, mint azelőtt.

Nagypéntek napján is kimegy a mezőre s végzi munkáját. Tudja — mert lehetetlen volt nem tudnia —, hogy a városban nagy dolgok készülnek. Hallott valamit arról, hogy a názáreti elfogták és súlyos veszedelembé került. De mit törődik ő az ilyesmivel? Neki megvan a maga külön dolga: szántani kell és vetni kell, ne háborgassák mindenféle zagyvasággal: vigyázott volna a názáreti a nyelvére s akkor nem gyűlik meg a baja!

Néha látta messziről. Hallott csodálatos beszédeiről, látta, hogy óriási tömeg veszi körül, de mi köze neki Hozzá? Hadd járjanak utána a naplopók, a dologkerülőök: neki fontosabb a földje, a barma, a napi teendője.

Kimegy tehát nagypéntek reggel is s délfelé hazaindul. Közben el is felejtette a mende-mondákat s talán éppen ökreivel van elfoglalva, amikor a kanyarulatból egy menet fordul be. Elöl két-három lovas római, utánuk néhány gyalogos katona s néhány toprongyos, izmos alak: a hóhérok. S nemsokára feltűnik egy ijesztő arc, egy kidülledt szempár, egy előre görnyedt váll, melyen kereszt fekszik. Lassan, vontatottan cipeli kínszófáját. Az egyik lator... De nini... többen is vannak... ez nem is olyan egyszerű... Cirenei Simon a maga józan eszével úgy látja, hogy jó lesz félre állni. Odébb tereli s megállítja ökreit, majd tiszteletteljesen és némi ámulattal várja a menet elhaladását.

Jön egy második alak is. Az is keresztet vonszol a hátán s a szeges korbács néha véresre marja barna bőrét. Jobbról-balról asszonyok, gyermekek siránkoznak. Cirenei Simon nézi a felvonu-

* Mutatványul Dánér Lajos „Nagypénteki arcok“ cím alatt közelebbről megjelenésre kerülő gyűjteményéből.

lást; talán bosszankodik, hogy sürgős útjában feltartóztatják, talán
ktssé felhevíti a nem egészen érdektelen látvány s kíváncsian várja
a fejleményeket.

Most egy új alak bontakozik ki: sápadt, fején töviskorona,
arca, teste csupa vér, néhol cafatokban lóg róla a hús. Térde
meg-megcsuklik s szelid szemmel néz a jobbján és balján lépkedő
katonákra, akik hol egy lándzsadöfessel, hol egy korbácsütéssel
nógatják gyorsabb léptekre.

A menet lassan Simonunk elé ér, aki fejbőlintással tiszteleg
a római százados előtt.

De nézd csak, mi történik: a harmadik roskadozó alak hir-
telen összeroppan. Elnyúlik a földön s száján vérpatak habzik.
Csattog a korbács és csontig hatolnak a szegek, de a megkínzott
nem mozdul. Az asszonyok sikoltoznak, egyikük oda akar fura-
kodni, de visszalökik. A százados, aki únja a dolgot, megfordul s
maga is döf egyet az elesetten a lándzsa fokával. Hiába. Nem
mozdul. A százados káromkodik s szétnéz. Simonunk szerencsét-
lenségére, vagy szerencséjére, éppen őrajta áll meg a tekintete.
Nemsokáig habozik: az idő telik s ezeket a latrokat még ki kell
végezni: — „Hé, paraszt, gyertünk ide, vidd ki ezt a keresztet a
hegyre!”

Simon szétnéz: vajjon neki szól-e? De már két katona áll
mellette s nem éppen barátságos oldalbalökléssel figyelmeztetik,
hogy sokat ne meditáljon a dolgon.

Még egy pillantást vet az ökreire: azok békésen legelnek,
aztán kénytelen-kelletlen odamegy az elesetthez, megragadja a
rajta fekvő gerendát s lassan elindul.

A názareti feltápászkodik s ott vonszolja magát mellette.

Simon mérges. Dühös szemmel méregeti: az ördög viitt volna
el, hogy éppen előttem kell összeessél! Vajjon ki lehet? Néhány
percig nem is sejtí, hogy a názáretivel megy egy sorban. Bizo-
nyára valami anya- vagy apagyilkos, aki elnyeri méltó büntetését!
S eme fertelmes alak helyett most ő cipelje a keresztet!

A korbács suhint s a Simon hátát is éri. Káromkodik. Rá-
néz ismét az elitélre. Az szelid szemmel tekint vissza. Talán va-
lami köszönet-félét is rebeg. Vagy talán megszólítja, hogy ne ha-
ragudjon, nem tehet róla. — Ki lehet ez?

Simon figyelni kezdi a körülötte jajveszékelők szavait. És
lassan-lassan megvilágosodik előtte a helyzet: ez a próféta, akiről
annyit hallott, de akinek beszédét sohasem volt ideje, vagy tü-
relme meghallgatni. Kezdi érdekelni. Már nem nézi olyan ellensé-
ges szemmel. Lehet, hogy beszédbe elegyedik vele, már ammeny-
nyire az elkínzott Jézus beszélni tudott. És csodálkozik. Hát ezt
mért akarják megfeszíteni?

Ahogy haladnak felfelé, csodálata lépésről-lépésre nő. Már
megfeledkezett ökreiről, napi munkájáról s egyedül az érdekli, aki
helyett most a keresztet vinie kell.

Megérkeznek.

Simon ledobja a gerendát, de nem szalad vissza állataihoz : áll és nézi a jelenetet. Csákányok vágják a földet, kalapácsok kopognak, vér fröccsen a kezekből és lábakból, a tömeg jajveszékél s ő nézi, egyre csak azt nézi, aki mellette jött.

Nem bírja tovább. A kereszt már áll és Simon elszalad, félre, egy távolabb eső helyre, hogy ne lássák, ne lássák a könnyeit.

Mit sirat? Talán azt, hogy eddig süket volt és vak volt? Hogy eddig elhaladt Mellette, amikor csodálatos ígét zengte s fontosabbnak tartotta a maga kis elintéznivalóit, a maga kis pecsenyéjét s közömbösségében nem vette észre a legdrágább kincset?

S amikor már mindennek vége, amikor már késő és jóvátehetetlenül megtörtént a tragédia, Cirenei Simon akkor áll oda a Krisztus-követők közé. Odaáll a mártírok sorába s két fiával ama kis csapat hőseihez tartozik, akik a keresztýénség első diadalmos harcait megharcolták.

De mennyivel többet, mennyivel eredményesebb munkát tudott volna felmutatni, ha hamarabb áll azok közé, akik a Mestert követték! Ha még életében gyönyörködhetett volna az égi bölcsesség tiszta fényű szavában, ha még életében, Golgothák és keresztetek előtt oda állott volna embert menteni, bűnöst halászni, beteget gyógyítani, halottat támasztani!

Jaj, milyen sors a Cireneiek sorsa!

*

Egy kicsit ma is Golgothára megyünk. Egy kicsit ma is keresztet kell cipelnünk. Hatalmas gerendák nyomják a vállát azon keveseknek, akik vállalták és vállalják a keresztet. De már-már roskadoznak!

És vannak közöttünk Cirenei Simonok, akik nem látják, hogy oda kell állni a kereszt alá. Ezek a Cirenei Simonok járják a maguk külön útját: fontosabb nekik a maguk pecsenyéjének megsűtése, mint az egész munkájában való részvétel. Mit törődöm én az egyházzal? Mit törődöm az iskoláimmal? Hogy keresztet cipelnék? Hát cipeljük! Hogy mit beszélnek? Az ők dolguk! Én látom a magam külön baját, az én ökreimet, az én szántóföldemet, az én házamtáját, az én gondjaimat! Nekem az is elég! És ha valakinek kifogása van viselkedésem iránt, tegyen róla!

És ezek a Cirenei Simonok, csakúgy, mint szomorú elődjük, nem veszik észre, hogy a kereszthordozásban egyszer elfáradnak azok, akik jószántukból vették a terheket magukra. Egyszer összeroskadnak s mialatt ők egykedvűen nézik egy nép halálos meneteletését a Golgotha felé, majd rájuk kerül a sor s egy intéssel odaparancsolják a kereszt alá! Milyen óriási különbség van a két kereszthordozás között: az egyik viszi, mártírságának dicsőségét homlokán hordozva a töviskorona alatt is, a másik pedig viszi parancsra, viszi, mert túlerő kényszerítette rá!

Nem tudok szörnyűbb sorsot elképzelni a Cireneiek sorsánál.

Amikor már késő lesz, amikor már nem lehet menteni semmit, akkor jönnek annak tudatára, hogy nekik is ott lett volna a helyük. Nekik sem lett volna szabad süket füllel elmenni az Ige mellett! Nekik is részt kellett volna venni a munkában! De keserves sűrűsük mitsém ér: a kereszt már az ők vállukon nyugszik s jaj annak, aki csak a golgothai úton bukkan rá!

Cirenei Simonok, látjátok-e sorsotokat?! Látjátok-e, hogy itt egy nagy per folyik: halálos és golgothai per! Mi hivtunk benneteket! Mi kiálltunk az utcasarokra és magyaráztuk, hogy az igazságot megakarják feszíteni! Mi kikürtöltük, hogy itt menteni kell! Iskolát kell menteni és templomot kell menteni és anyákat kell menteni! Cirenei Simonok! Ti elfordítottátok arcotokat és fületeket vattával tömtétek be! Ti elmentetek nagypéntek idejében a saját útatokon, elkerültétek a felelősség birói emelvényét! Cirenei Simonok! A menet jön. A halálos ítélet megvan! A kereszt egyre nehezebb, a korbácsütések egyre fájóbbak, az erők egyre gyengébbek. Gondoltatok-e arra, hogy be kell állni a kereszthordozók közé? Most még nem késő, most még önként jöhettek, de holnap, vagy azután már a korbács ütéseit titeket is érhetnek, holnap, vagy holnapután már parancsra kell a keresztet vinni, holnap, vagy holnapután már késő! Cirenei Simonok, ne várjatok a parancsra, mert keserves lesz a teljesítése. Segítsetek jószándékkal és saját akaratotokból a kereszthordozásban, ne húzódjatok félre, ne járjatok külön útakon! Aranyláncos, hatszoba-konyhás félrehúzódo Cirenei Simonok! Halljátok-e a segítséget kérő szavakat? Látjátok-e a könnyörgő szemeket kereszthordozó gyermekeink arcán? Átéreztétek-e a nyomorgók kínjait? Látjátok-e a Golgothát, melyre nemsokára kínzószerszámok árnyéka borul?

Cirenei Simonok, nyiljon meg fületek és nyiljon meg szívetek, nehogy későn érkezettek a gerendák alá!

A református lelkipásztor a magyar nép köztudatában.

— Előadás theologiai hallgatók konferenciáján. —

I.

Első látásra itélve etnográfiai kérdéssel állunk szemben, ha azt vizsgáljuk, hogy miképpen gondolkozik a magyar nép a református lelkipásztor felől. Az etnográfiának vagy magyarul néprajznak, az a feladata, hogy a nép életének egész köréről vagy annak egyik szeletéről tudományos források között felvilágosítson. A néprajz tehát mindig leír valamit. A nép gondolkozása egész életének egyik lényeges alkotórésze. A mi népünk gondolkozik a református lelkipásztor felől, van róla egy bizonyos véleménye, tehát lehet tudományosan vizsgálni, hogy ez a gondolkodás milyen formák között megy végbe. A mai idők ennek különös mértékben kedveznek, mert a néprajzzal való foglalkozás valósággal divatba jött. Bartók Béla, Kodály Zoltán a magyar népi zene kérdését állították világ érdeklődés központjába, az irodalomban Móricz Zsigmondon, Szabó Dezsőn, Tamási Áronon, Nyírő Józsefen keresztül a Petőfi és Arany által felfedezett nép ismét új érvényesítési lehetőségeket talált. Különösen az ifjúsági mozgalmakban lehet a nép és a népi iránti érdeklődés új formáival találkozni. Sőt a református teológusok között is vannak, akik a népi kegyesség kutatásában jelentős eredményeket értek el és akik ettől a kutatástól jelentős eredményeket is várnak. 1931-ben jelent meg Dr. Illyés Endre vallás-tanár „A magyar református földmivelő nép lelki élete, különös tekintettel vallásos világára“ c. 219 oldalas nagy tanulmánya. Nemrég jelent meg a sárospataki theologia professzorainak „Az igehirdetés“ c. tanulmánykötete, amelyben Szabó Zoltán „Igehirdetésünk revíziója“ c. tanulmányában közöl egy pár olyan népi kegyességre vonatkozó jelt, amit tanítványaival gyűjtetett össze. Szerinte igehirdetésünk revíziójáról mindaddig nem lehet beszélni, amíg nem ismerjük, hogy miképpen gondolkozik a nép az igehirdetésről és igehirdetőkről. A teológusoknak a népi kegyesség felé való fordulása egyenes következménye a reformátori theologia által háttérbe szorított vallástudományi theologia hatásának. A gyakorlati theológiában a nemrég meghalt Niebergall tekintette egészen alapvető jelentőségűnek a nép vallásos tudatának vizsgálatát, mert szerinte a gyülekezeti munka módszere mindig a hivek

valláslélektani állapotától függ. A mai ember érdeklődik a valóságos, történelemben élő ember iránt, nem akar általánosságok között mozogni, ezért meg akarja az embert ismerni úgy, amint van. Ezek az okok magyarázzák, hogy ma a theologiai hallgatók előtt sem ismeretlen a népi vallásos tudat valósága és az a tény, hogy ennek az előadásnak a megtartását egyenesen kívánták, mutatja az érdeklődés eleven voltát.

Ha a mai közhangulatot nézzük és azt a sokirányú fáradozást, amivel a néprajz ezt az érdeklődést ki akarja elégíteni, azt kell mondanunk, hogy helyes dolog a kérdésünkkal szembe nézni. Ma van létjoga annak, hogy szembe nézzünk azzal a néprajzi kérdéssel, hogy miképpen gondolkozik a magyar nép a református lelképásztorról. Azonban mi, akik nem ethnográfusok, hanem *theologusok* vagyunk, ebből kifolyólag nem foghatunk minden további nélkül ennek a néprajzi kérdésnek a tárgyalásába. A kérdés, ami előttünk áll, néprajzi kérdés, mi pedig theologusok vagyunk. Tisztáznunk kell tehát a kérdést, hogy miképpen nézi a theologus a néprajzi kérdéseket. Tehát igazi kérdésünk előtt még egy másik formális tudományos kérdést is el kell intéznünk: az ethnográfia és theologia viszonyát. Ha nem járnánk a reformátori theologia útján, a kérdést minden további nélkül egyszerre el tudnánk intézni. A vallástudományi theológiának úgy a rendszeres, mint gyakorlati theologiai ágába a vallásos tudat vizsgálata szervesen beletartozik. Nem ilyen egyszerű azonban a helyzet a reformátori theológián belül.

Mivel konferencián vagyunk, az előadótól elsősorban nem azt kell várni, hogy tudományos anyagot adjon át, hanem inkább, hogy kérdéseket világlítson meg. Előadásomban a rendelkezésemre álló anyagot a lehetőség szerint feldolgozom, de a különösebb figyelmet inkább a módszertani kérdések felé szeretném terelni.

II.

Hogyan közeledem mint theologus a néprajzi kérdések felé?
Ezen a kérdésen belül első részletkérdésünk a *theologus* mivolt tisztázása. A theologus tudományos munkát végez. Tudományos munkájának a célja az, hogy az egyház tényleges életét Isten ígé-jének ítélete alá állítsa. A theologus tudományos munkájában ösz-szeméri azt, amit az egyház tesz, azzal, amit az egyháztól Isten követel. Mialatt ezt teszi, összefoglaló képben számol be az egy-ház igazi gondolkozása érdekében folytatott fáradozásának elért eredményeiről és rendszeres képet állít az egyház elé az egész egyházi élet egész rendszeréről. Az egyház theológiája azonban nemcsak az egyház, hanem a világ felett is végzi ezt a prófétai kritikai munkát. Nem lehet az életnek olyan köre, amit meg ne vizsgálna, ha azt a szükség úgy kívánja, éppen az Ige feltétele alatt. A theologia az Ige és az egyház, az Ige és a világ között mozog és az egyházat és a világot egyaránt Isten akaratára figyel-mezteti. Szerepe kettős. Elsősorban arra figyel, *amiről* beszél.

Másodsorban arra, *akivel* beszél. Első feladata szerint azon fáradozik, hogy mondanivalóját tudományos rendszerbe foglalja, második feladata szerint mondanivalójának igazságát akarja megvédeni azokkal szemben, akiknek beszél. A két feladatot meg lehet különböztetni, de nem lehet szétválasztani. Előbbi feladatában inkább azt mutatja, hogy ki az Isten, második feladatában pedig, hogy miképpen áll az ember ezzel az Istennel szemben. A két feladat elválaszthatatlan, mert Isten igazi megismerése mindig az ember igazi megismerését eredményezi, élesebben: az ember igazi megismerése csak az Isten ismerete alapján lehetséges.

Itt már meg is találjuk a theologia néprajzzal való kapcsolatát. A néprajznak nincsen semmi más feladata, mint megismerni az embert egy bizonyos szempont alatt, egy bizonyos vonatkozásban. Mi a különbség abban, ahogy a néprajz és a theologia nézi az embert? A néprajz a térben és időben megállított ember életének egyik megnyilvánulását, vonatkozását nézi, a theologia pedig az Istennel vonatkozásban álló ember legalapvetőbb gyökérvonatkozásait. A theologia tehát mélyebben és szélesebben nézi az emberi életet, mint a néprajz, ez utóbbi viszont az emberi életnek egyik vonatkozásával részletesen akar foglalkozni. A néprajz a megállított emberrel foglalkozik, tehát csak azt tudja megmondani, hogy milyen volt a tegnapi ember, mert mire a tudományos feldolgozással készen van, azonnal tovább megy a történelem hulláma. A theologia viszont az örökkévalóság szempontjából nézi az embert és ezért megállapításai mindig maiak és mindig a holnapért történnek. A néprajz nyomán muzeum jön létre, a theologia pedig az egyházi élet érdekében történik.

Ha azt a néprajzi kérdést nézzük, amit elémbe adtak, akkor el kell ismernünk, hogy ennek a kérdésnek szorosabb kapcsolatai is vannak a theológiával, mint általában a néprajzi kérdéseknek. Nekünk ugyanis azt kell vizsgálnunk, hogy a nép miképpen gondolkodik az anyaszentegyház életének egyik vonatkozásáról. Azok az emberek, akiknek gondolkozását vizsgáljuk, hozzá tartoznak a keresztyén egyházhoz. A keresztyén egyház pedig sohasem lehet közömbös azzal szemben, amit hivei épen magáról az egyházzal, vagy annak megbízottjairól mondanak. A gyakorlati theológiának nemcsak az a feladata, hogy az egyház egész életkörén belül rendszerbe állítsa a lelkipásztori élet alapvető vonatkozásait, hanem az is, hogy megvizsgáljon minden olyan véleményt és beszédet, amit a lelkipásztorról mondanak, hogy annak tévedéseivel szemben kimutassa azt az igazi érdeket, amit a keresztyén gondolkozásnak követnie kell.

László Dezső.

(Folytatjuk.)

1. Az egyháznak Krisztustól *megbízása* van s ennek a megbízásnak teljesítésében van az egyház *élete*. Az egyház a nyert megbízásnak többirányú cselekvéssel tesz eleget. Mindaz, amit az egyház így végez, alapjában véve nem egyéb, mint *hitvallástétel* az élő Isten mellett az Istenről való beszéd különböző formáiban. Vallástételként beszélhet Istenről az egyház hívő tagjainak egyéni léte, épügy, mint az egyház minden közösségi cselekvése is. Az utóbbiak közt a központi helyen áll az *igehirdetés* a szakramentumkiszolgáltatással.

Az egyház Istenről való bizonyágtételének sajátos formája a *theologia*, mint kutatómunka és tanítás és mint tudomány. A theologia az egyház önmagát ellenőrző és javító munkája, az egyház minden eddigi, Istenről való beszédét bírálja és eljövendő bizonyágtételeit készíti elő iránymutatás és javítás által. Visszafelé tekintve kutat és bírál, előre tekintve pedig tanít és javít. A theologiai munka mértéke, ami szerint bírál és javít, amihez méri az egyház Istenről való beszédét, Isten önmagáról való beszéde, a Jézus Krisztusban, az egyház fejében testet öltött a teljes Szentírásban kijelentett ígéje.

2. Az egyházhhoz *szükségszerűen* hozzátartozik a theologiai munka. Az egyház emberi voltával jár, hogy Istenről való beszéde bármelyik formájában is lehet téves, hibás, kifogásolható. Az egyház szent, isteni voltából pedig az következik, hogy az egyház felelősséggel tartozik mindenért, tehát az Istenről való beszédéért is. Az egyháznak ebben a kettőségében gyökerezik a theologiai munka szükségszerűsége. A mindenben, még az Istenről való bizonyágtételben is tévedő emberek végeznek bíráló és javító munkát, tudván, hogy felelősek az egyház megbízást adó feje előtt. Természetes, hogy ahol az egyházat vagy csak emberi (tehát senkinek felelősséggel nem tartozó) vagy csak isteni (tehát tökéletes és csalahatatlan) intézménynek vagy közösségnek tartják, szó sem lehet a theologiai munka ilyen felfogásáról és szükségképeniségéről.

3. *Lehetséges-e* egyáltalán a theologiai munka? merül fel a kérdés. Megvan-e a lehetősége annak, hogy az egyház ezt az elkerülhetetlennek látszó, felelős önellenőrzést és önvizsgálatot gyakorolja? Gyakorolja mégpedig nem akárhogy, hanem úgy, hogy munkájának célját el is érje? Nem kilátástalan emberi vállalkozás-e az, hogy a bűnös emberekből álló egyház Istenről való

gyarló beszédét önmaga ugyanolyan gyarló, tehát azonos elbírálás alá eső theologiai munkájával bírálja és javítja.

Az egyház theologiai munkája *lehetséges*, de csak ugyanazon feltétel mellett lehetséges, mint bármi más cselekvés az egyházban: *kegyelemből hit által*. Amit az ember tesz, elvetendő, csak a kegyelem művelheti azt, hogy jó lesz. De a kegyelemre nézve, a megbízásnak engedelmességgel, tényleges jelét adva a kegyelem elismerésének, az egyház *híheti*, hogy tökéletlen theologiai munkáját Isten jóvá formálja, célhoz vezet. A kegyelemhez kapcsolódó hívő engedelmség teszi lehetővé az igazi theologiai munkát.

4. Az egyház nem áll vagy esik sem Istenről való beszédével, sem pedig theologiai munkájával. *Egyedül* a kegyelemtől függ léte és minden cselekvésének igaz, helyes volta. De a kegyelemből táplálkozó *hívő engedelmség* a theologiai munkában is biztonságát adhatja annak, hogy az egyház megbízását és azzal együttl életét nem veszítette el. Nem mondhatjuk eszerint azt, hogy ahol nincs theologiai munka, az egyház nem teljesítheti megbízását, nem tesz helyesen bizonyosságot Isten mellett. Isten kegyelme működhetik ott is, de nem biztos, hogy működik is. Az azonban bizonyos, hogy ahol a theologiai munkát nem tekintik az egyház szükségképeni cselekvésének, nem végzik, vagy nem úgy végzik, mint Istentől nyert megbízást, ott hiány van az Isten előtti felelősségben és az Ő akaratának való engedelmségben. Hiányzik azonfelül egy *jel*, amely ugyan *csak hit által* válik biztossá, de amely az Egyház Krisztus szerint való életére mutat. Emberi szempontból nézve a fenti fenntartással nyugodtan mondhatjuk: Isten ígéjéhez mérő önvizsgálat, tehát theologiai munka nélkül nincs egyház.

5. A theologiai munka végzése követelményként áll az egyház előtt, függetlenül attól, hogy milyen az a kor és milyenek azok a körülmények, amelyekben az egyház él. Ezen az általános, *mindenkor érvényes* követelményen túl juthat az egyház olyan helyzetbe, hogy a theologiai munka szükségyszerűsége egyenesen a *pillanat döntő parancsává* éleződik ki, létbevágóan sürgössé, haszthatatlanná válik. Ilyen helyzetbe kerül az egyház, ha különösen heves és kiépített támadások érik *külső* ellenségek, versenytársaként jelentkező mozgalmak, világnézetek részéről vagy ha magában az egyházban *belsőleg* támadnak az alapkérdésekben kikerülhetetlen eltérő felfogások, értelmezések, irányzatok. Ez utóbbi esetben egyenesen kikerülhetetlen az alapos és az egyház ügyét szem elől nem tévesztő, a zűrzavarban *prófétai* hivatást betöltő theologiai munka. Ekkor már nemcsak egyik alkotó eleme az egyház létének a theologia munkája, hanem az az alkotó elem, amelyen a legvégső emberi vonatkozásig az egyház földi sorsa fordul meg.

6. Ha a theologiai munkát *folyamatban* vizsgáljuk, számbavevé mint emberi cselekvésnek a tényleges *mozzanatait* és *lehetőségeit*, néhány kérdéssel kell leszámolnunk. Ilyen kérdés: *Az egy-*

hdz milyen formában végzi theologiai munkáját? Két alapformája e munkának a *kutatás* és a *közlés*, más szóval a *vizsgálat* és a *tanítás*. A munkának ez a két egymást kiegészítő oldala végezhető a legszigorúbb tudományossággal, de végezhető különösebb módszerei és rendszeri megköthettség és igény nélkül is. A *tudományos* theologiai munka is szétválhatik a legszélesebb keretek közt mozgó, teljes fegyverzetű, szorosabb értelemben vett *tudományra* és csak a leszűrt eredményekre építő *népszerűsítésre*. A theologiai munka különböző formáiban foglalnak helyet a különböző ágak, területek sajátos szempontjaikkal kérdés- és megoldás-csoportjaikkal. A theologiai irányzatok szerint a területek beosztása, a kérdések csoportosítása más más lehet, a szempontok is módosulhatnak, de minden változás ellenére is fel kell ötlelnie a theologiai munkának minden kérdést, ami az egyház hitével, életével és munkájával kapcsolatos. Az egyházban semminek sem szabad kivonnia magát a teologia sajátos bírálata és javító munkája alól. Viszont másfelől ami nem esik theologiai megítélés alá, közömbös az egyházra, mint olyanra nézve. Tagjai, mint emberek, e világhoz fűződő kapcsolataik szerint törődhetnek más kérdésekkel, de az egyház, ha jelentőségének és feladatának tudatában van, soha.

7. Eldöntendő fontos kérdés az is, hogy az egyházban *ki végezze a theologiai munkát?* Erre a kérdésre az egyház mivoltából fakadó (tehát már is theologiai jellegű) felelet ez lehet: *mindenki, akinek arra hivatottsága, kegyelmi ajándéka van.* Az egyház ugyan a maga külső rendje szerint megbízatást ad a theologiai munka hivatásszerű végzésére, főként a theologiai munka közlő, tanító formájának állandó, tervszerű megvalósítására. A theologiai munka azonban az egyházban azt a feladatot, amelyre hivatva van, teljes egészében, minden irányban semmiképpen sem töltheti be akkor, ha ezt a munkát kizárólag csak az egyház hivatalosan erre képesített és megbízott munkásai, tehát a theologiai főiskolák, lelkészképző intézetek tanárai végzik és csak esetlegesen, a maguk megszükkített munkaterületén, lefokozott igények mellett, mintegy másod vagy harmadlagos értelemben mások (a vallás-tanítók a különböző foku vallásoktatással, lekipásztorok népszerű, öntudatosító, vallásos előadásokkal stb.) Nemcsak azért nem lehet az egyház theologiai munkájának csak a hivatalos munkásai által eleget tenni, mert a feladat nagy és néhány ember erejét felülmúlja (bár ez is fennáll), hanem sokkal inkább azért, mert az egyházban mindennek hitből kell fakadnia, mindenütt döntések mennek végbe a gondolat vagy a tett síkjában és ezek theologiai megítélést és útbaigazítást kívánnak és ezek a döntések mindig sajátosan eredetiek, nem másolhatók. Az egyház egyetlen munkása, sőt tagja se lehet el valamilyen fokú theologiai munka nélkül. Azokban az esetekben, amikor látszólag teologia nélkül (amint mondani szokták: „gyakorlati szempontok szerint“) történik vagy hangzik el valami az egyházban, rendszerint kényelmes felelőtlenességgel és öntudatlansággal állunk szemben, amely az

éppen előkapott (esetleg theologiatlanul nyilvánvalóan tarthatatlan) gondolatot vagy cselekvési lehetőséget tekinti egyedül helyesnek. Az egyház akkor kerülheti az ilyen magatartásban rejlő veszedelmeket, ha minden tagja a maga helyén és módján, külön kegyelmi ajándékával részt kér az egyház theologiai munkájában, kiváltságának, de kötelességnek is tartva minden vonalon az igazi theologiai szempont érvényesítését. Amennyire bizonyos, hogy az egyház nem fogadhat el akármilyen gondolatot vagy cselekedetet, hanem öntudatosan be kell számolnia és a theologia által bizonyosságot tennie arról, hogy mi felel meg ügyének, mi nem, épúgy az egyház minden tagjának (1 munkásnak elsősorban) egyre készültebbnek kell lennie arra és egyre bővülő és mélyülő munkát vállalnia azért, hogy a maga helyén reá váró feladatokkal leszámolhasson. Így kerülheti el az egyház azt, amit az ige (Eféz. 4: 14—15. r.) így fejez ki: „Többé ne legyünk gyermekek, akiket ide s tova hány a hab és hajt a tanításnak akármilyen szele.”

8. Mit jelent az, hogy *hivatottság, megfelelő kegyelmi ajándék* szükséges a theologiai munka végzésére? Általában szellemi munkát csak az végezhet eredményesen, akinek arra tehetsége van, még pedig éppen ahhoz a munkához való tehetsége. A theológiához, különösen mint tudományhoz szintén szükségesek ezek a szellemi képességek, de nem elegendők. Ezekre a képességekre, a szellemi munkára való átlagos alkalmasságon túl a theologiai munkára való hivatottság a hit kegyelmi ajándékában rejlik. A theologia, mint tudomány, mint kutató és közlő munka osztozik a szellemi tudományokkal a nehézségekben a megismerést, a rendszer és módszer kérdéseit illetően, mert ha a többi tudományokkal nem is azonos, de azokkal rokon az útja. Van azonban egy külön, sajátos, de döntő nehézsége, amittől a többi is függ: a *hit* kérdése. Ugyanaz a hit ez, ami az egyházat is egyházzá teszi. A munkához szükséges képességeket esetleg meg lehet szerezni, de a hit se meg nem szerezhető, se meg nem tartható, egyedül Isten jótetszésétől függ. Aki tehát theologiai munkával foglalkozik, emberi munkát végez emberi erővel és eszközökkel, de hogy valóban hittel végzi-e vagy sem, azt csak Isten ígéreteire való támaszkodással remélheti. Félelemmel és alázattal kell könyörögnie azért, hogy munkája minden mozzanatában Isten kegyelméből a hit döntése által az egyház hitéről, életéről és munkájáról helyes bírálat és irányítás legyen. Ezzel a szüntelen való *imádsággal* ismerjük el, hogy minden vonatkozású theologiai munkánk teljes egészében és feltétlenül Isten szabad kegyelmétől függ, Nélküle semmitérő, sőt rontó, de hit által, ha Isten akarja, megtartó eszköz, megújító erő az egyháza számára.*

M. Nagy Ottó.

* Az előadottakra nézve lásd K. Barth: *Die Lehre vom Werke Gottes* (Prolegomena zur kirchlichen Dogmatik.) 1932. I. félkötetben a bevezető fejezetek és K. Barth. *Credo*. 1935. (Főként 1. és 14. előadás, valamint a függelék.)

Fricsi Fekete Klára válópere gróf Listius László ellen.

A tárnavai egyházmegye 17. századbeli feljegyzéseiben kutatva, igen érdekes válóper idáig ismeretlen jegyzőkönyvére akadtam. A válóperben szereplő házasfelek: Fricsi Fekete Klára nagyasszony és nagyköpcsényi gróf Listius László. A válóper azért érdekes, mert az abban szereplő felek történelmi jelentőséggel bíró személyek voltak és a jegyzőkönyv némi világhírességet vet gróf Listius László rejtélyes és titokzatos jellemére, súlyos eltévelyedéseire, mely előtt kortársai és későbbi életírói érthetetlenül és megfeyjthetetlenül állottak meg. A válóper csaknem titokban, a nyilvánosság kizárásával folyt le 1661. június 9 én Cuci-n, Fekete Klára nagyasszony kastélyában és annak jegyzőkönyve nem került nyilvánosságra mostanig sohasem.

De lássuk mindenekelelt a válóper szereplőit közelebről. A per megindítója Fricsi Fekete Klára nagyasszony. Első férje Pekri Ferenc, volt Tárnava-vármegyei főispán, Diciosanmartin, Crăiești, Cuci, Vesiuș földesura és ezen községek református egyházainak buzgó patronusa. Pekri Ferenc fiatalon, alig pár évi házasság után fiatalon meghalt. A testi és lelki szépségnek minden gazdagságával megáldott felesége két egészen kicsi árvával, Lőrinc-cel és Gáborral maradt özvegyen.

Fekete Klára előkelő származásánál, elhunyt férjének fényes állásánál és mindkettőjük nagy vagyonánál fogva egyike volt a vármegye legelőkelőbb asszonyainak. De ragyogó szépségén, rangján és vagyonán túl az elsőek közé igazán az emelte, hogy szíve egészen tele volt mélységes hittel, igaz kálvinista kegyességgel. Isten igéje és egyháza iránt való buzgóságában, hűséges ragaszkodásában, valamint komoly és szigorú erkölcsi életfelfogásában nagyon hasonlított hozzá unokája, Árva Bethlen Kata.

Alig telt el első férje halála után a gyászév, a szép, viruló, gazdag és előkelő fiatal özvegynek hozzá méltónak látszó kérője jelentkezett nagyköpcsényi gróf Listius László daliás főúr és országos hírnű költő személyében.

Gróf Listius László szintén nagyon régi, gazdag és előkelő főúri családból származott, mely születése előtt több mint másfél századdal bárói rangot nyert. Nagyon korán árvaságra jutott és

özvegy édesanyja, Gyulaffy Zsuzsánna, egész gondos és kiváló neveltetésben részesítette a kiváló észbeli tehetséggel megáldott gyermeket és ifjút. 1646-ban, 18 éves korában megházasodott. Feleségül vette Bánffy Hedviget. Házassága nem tartott sokáig, felesége igyekezett szabadulni tőle. Másodsor Kecskés Évát vette el, de ez sem volt boldog és hosszas életű házasság és mindkettőjükre nézve elég rosszul végződött. Ez alatt, 1653-ban Bécsben megjelent a *Magyar Márs avagy Mohács mezején történt veszedelemnek emlékezete* című munkája, mely a császári udvari könyvnyomdában készült. Ezen kötetben főmunkájához, melyben a mohácsi veszedelmet 13 részben énekelte meg, a következő költői munkáit csatolta és adta ki: *A szerencsések állhatatlanságáról, A boldogságos Szűz Máriához, A nemes Magyarország címeréhez, A magyar királyok.*¹

Listius László költői munkássága által rövid idő alatt országos hirre emelkedett. Az udvar kegye is feléje fordult: 1655-ben grófi méltóságot kapott második házasságából származott György fiával együtt, de róla később az derült ki, hogy nem az övé, hanem csempészett gyermek volt. A hírneves, előkelő kéri nem útasította el a fiatal özvegy, de újabb házasságában súlyosan csalódott s az csak rövid ideig tartott. A szigorú és puritán erkölcsű nagyasszony egész lényében megbotránkozva igyekezett szabadulni annak kötelekeiből. A költő, aki műveiben oly emelkedett és eszményi erkölcsi szellemet hirdetett, oly nemes és tiszta érzést és életfelfogást tanusított, saját életében mély erkölcsi süllyedésről és eltévelyedésről tett bizonyosságot.

A kastélyban a cselédség suttogni kezdett a gróf felől. A csalódott és gyanakvó nagyasszony füleihez hamarosan eljutottak a rossz hírek. Úgy állott a sarkára és úgy vonta kérdőre férjét, hogy az még tiltakozni és védekezni sem merészelt. Összeszedte mindenét, amit magával vihetett és Bécsig meg sem állott. Távozásakor feleségével közölte, hogy a válásba beleegyeznek.

Fekete Klára azonnal beadta válóperét Dadai János espereshez, hogy szabaduljon attól a házasságtól, mely annyi keserves szégyent és súlyos megalázást jelentett neki. Visszavonult kastélyának magányába, nem mutatkozott a világ előtt; egyetlen legfőbb gondolata és vágya volt, hogy szabaduljon minél előbb az eltévelyedett férfitől, aki házára, nevére gyalázatot hozott. Másfelől irtózott attól, hogy ebben a csúnya perben idegen helyekre tárgyalásokra járjon és a tanukat is magával hordozgassa. Azért kereste azt a megoldást, hogy házához hívta Cuci-ra az esperesi szentszéket. Dadai János esperes elfogadta a meghívást, 1661 június 9-re tűzte a tárgyalást és azon a juratus notariussal és az assessorokkal megjelent, mely a nyilvánosság teljes kizárásával tartatott meg. Általában az nem igen volt szokásban, hogy az

¹ Későbbi kiadásai: Ürményi József. Újabb Nemzeti Könyvtár, 1852. Komáromi András. Listius L. munkái Bp. 1891. Olcsó Könyvtár. 761—766 sz.

esperesi szentszék valamelyik fél házánál üljön össze tárgyalásra, de Dadai János esperes megértést tanusított a magalázott nagyasszony kényes, nehéz helyzetében és bizonyára szíves és barátságos emlékek és kötelekék fűzték a vármegye volt főispánjának családjához és szívesen járult hozzá, hogy a megszégyenített nagyasszony minél könnyebben és gyorsabban megszabaduljon hozzá méltatlannak bizonyult házastársától.

Fekete Klára procuratora, gálfalvi Literatus Sámuel által a következőkben tette meg a szentszék előtt előterjesztését: „Azért hittam kedet Esperest uram és ked által ő kelket Praedicator uraimat ide Kutyfalvára házomhoz, mivel Listius László uram ő kelme ez előtt való időben feleségül elveve engemet, sem Istent, sem az én hozzámvaló kötelességét meg nem gondolván, rúti, ék-telen és sodomai életet élt, másokkal magának azt a sodomai ocsmányságot cselekedvén, melyet docealok; ennek felette én hozzám ő kelme sohaem közeledett házassági kötelességgel, mivel nem is alkalmas arra, melyet confirmálok magam hitemmel. Annak okáért ő kegjelmétül elszabadítást és más házasságra való szabadságot kívánok kegjelmeitektől“.²

Az esperesi szentszék azután a tanukat hallgatva ki és jegyzőkönyvre vette azoknak vallomásait. A tanúvallomásokat, melyek súlyos és szomorú tényekről tettek eskü alatt bizonyosságokat, nem lehet egészen szószerint közölni. Igazán érthető, ha a gróf igyekezett idejében kerekét oldani. „Egy szemmel látott bizonyosság erő-siti Listius uramnak ő Nagyságának sodomai életét; hét valja, hogy őket kényszergette vele való fertelmeskedésre, . . .“ Némelyik tanú arról tett vallomást, hogy neki sok ígéretet tett, hogy bűnre és hallgatásra bírja. A tanúk, úgylátszik, többnyire a nagyasszony férficselédei közül kerültek ki. De olyan vád, hogy terhelő tanúkat méreggel, gyilkossággal tett volna el láb alól, nem szerepel a tárgyaláson. Ha ezek igazak lettek volna, akkor feltétlenül előkerültek volna.

Az esperesi szentszék a tanúvallomások alapján meghozta a következő ítéletet: „Melljekre nézve mi Listius László uramat ő Nagát sodomikusnak pronuncióljuk és mivel Tekintetes és Ngos Fekete Clara asszony solemni juramene proprio előttünk confirmala, hogy ő Nagsnak sohasem volt házassági együttélése Listius urammal, delavealljuk és bizonyfijuk, hogy ő Naga igazán soha sem volt felesége Listius uramnak . . . most sem az és innet szabadságot adunk a másik házasságra.“

A bíróság az ítélet meghozatalánál, amint az indokolásban megemlíti, tekintetbe vette azt is, hogy Listius László úgy ment ki az országból, hogy ide visszajönni többé nem is szándékozik; továbbá — amint az indokolás mondja — „az ő Nagys. nak vétke, oly vétek, mely rendkívül való büntetésre méltó és még csak hírének annak iszonyu és gyalázatos; s magának is akarattja volt arra,

² Külv. em. levéltár. Dadai J. Protokolluma 1640. 87.

hogy el vállaljanak az Asszony őnagyságától, amint a relatoriatól megtetszik; mert az mostani állapotja az országnak ezt megengedte; mert az Asszony ő Naga ezt megírta ő Ngának, hogy elvállik ő Nagtól, de semmi derekas dolgot nem irt ő Naga vissza“.⁸

Ettől az időtől kezdve, alig másfél, két esztendő mulva, a volt házastársak élete egészen másként alakult. Fekete Máriáé tovább szárnyalt felfelé a magasságokba, Lisztius Lászlóé sötét végzetének tragikus útján zuhant a vérpad felé.

Lisztius László bűneinek sötét és szomorú emlékeivel Bécsbe menekült, de magával vitte átkos szenvedélyét és rendre szállingóztak utána a rossz hírek, amelyet talán olykor tulozva is voltak. Szinte rosszabb volt ránézve, hogy a kutyfalvi per jegyzőkönyve nem került nyilvánosságra, mert a fantázia bűneit jobban kiszínezte. A rossz hírek hatása alatt az udvar, melynek kegyeit élvezte, elfordult öle. Végül pénzhamisítás bizonyult rá és Bécs város törvénszéke halálra ítélte és 1663. év elején kivégeztette.

Listius László élete és személyisége kortársai és későbbi életfrói előtt megfeyjthetetlen rejtély és érthetetlen titok volt. Sehogy sem értették, hogy az, akinek költői munkáiban oly mély és őszinteség benyomását keltő vallásos és hazafias érzés szólalt meg és a bennük kifejezésre jutott erkölcsi szellem és életfelfogás annyira nemes és emelkedett, hogyan lehetett saját mindennapi életében sulyos és szégyenletes bűnöknek, mint csalás, méregkeverés, vesztegetés, gyujtogatás, okmány- és pénzhamisítás rabja. Miután ezt az ellentétet nem tudták megérteni, bűneit őrütséggel, mások második feleségének, Kecskés Évának sulyos tévelygéseivel igyekeztek megmagyarázni.

Listius László életének és jellemének rejtélyére a kutyfalvi valóper jegyzőkönyve vet világosságot. Nem volt őrütt, sőt nagyon éles, világos feje volt, nem Kecskés Éva tévelygése sodorta bűnökbe, sőt Kecskés Éva sulyos tévelygéseinek is Listius László végzetes bűneiben rejlik a magyarázata. Egy főbűne volt: a sodomikusság. Ez a titka és magyarázata minden egyéb bűneinek. Ez veleszületett, mint aki púpos háttal, vagy löcsös lábbal születik. Ez uralkodott felette, nagyobb volt életénél és a legjobb nevelés sem tudta benne legyőzni ezt a nyomorék őszönt. Mikor szelleme — melyet nevelése fényesre csíszolt — felszabadult ennek békőiből, szépségben és ihletet alkotásában tündökölt, de végzetes szenvedélye gyakorlati életében fogva tartja, minduntalan leigazza s míg ennek nyomait akarja elrejtteni, újabb bűnök őrvényébe sodorja. El kellett vesznie, mert nem találta meg Megváltóját, aki egyedül tudta volna megmenteni, meggyógyítani és újjáteremteni.

Isten Fekete Klárának nagyszerű felemeltetésében elégtételt és áldott kárpótlást adott. Ugyanazon évben, melyben Listius László sötét végzete a vérpadon betelt, feleségül vette Bethlen János, Erdély nagy kancellára és leggazdagabb földesura. Ezzel a házasság-

⁸ U. o. 88.

gal már nemcsak a vármegyének, hanem a fejedelemsasszony után az országnak is egyik legelső asszonyává lett. Férjénél, aki akkor éppen 50 éves volt, jóval fiatalabb, de házasságuk szép és igazán boldog. Ebből a házasságból egy fia született: Sámuel. Családja folyton emelkedett. Fia, Pekri Lőrinc, szerető mostoha apja gondos nevelése és irányítása mellett, fényes pályát futott meg. Fiatalon lett anyaszentegyházunk egyik statuskuratorává. Házassága által sógorává lett gróf Thököly Imre fejedelemnek, gróffá, majd a kurucháboruk alatt Erdély győzelmes fővezérévé lett. Legkisebb fia, Sámuel szintén grófi rangot kapott és Küküllő-vármegyének lett főispánja.

Férje, Bethlen János, 1678-ban bekövetkezett halála után nyolc évig élt özvegyen. Özvegysége alatt Árva Fekete Klára a neve. A szegényeknek, főképpen a Felvidékről menekült bujdosóknak, az egyházaknak, iskoláknak, kollegiumoknak, melyekben alumniaikat létesít, buzgó, bőkezű és áldott szívű patronája volt. Igazi méltó élettársa volt Bethlen Jánosnak, aki őt haláláig nagyon szerette és mint élete igazi drága kincsét becsülte. Példaadója és eszményképe volt menyének, Petröczy Kata-Szidoninának, és unokájának, Árva Bethlen Katának. Sőt az utóbbi tőle örökölte lelkének legdrágább és legvonzóbb vonásait.

Dr. Illyés Géza.

A dialektika theologia jelentősége a lelkipásztori munka számára.

A deji és a sichi egyh.-megyék közös lelkészi értekezletén elmondott előadás.

Mielőtt akármit is mondanék, meg akarom jegyezni, hogy most nem tudományos búvárkodás eredményét kívánom elmondani, hanem csupán egy néhány tapasztalatról számolok be, amelyeket aközben szereztem, hogy lelkipásztori munkámmal párhuzamosan tudományos munkát is próbáltam végezni. Amikor ezt teszem, hadd hívjam segítségül két, nálam jóval öregebb lelkipásztornak a tapasztalatát. Az egyik azt mondotta volt: „Mindennel kiszolgálom a hiveimet, de mégsem látom az eredményét.” A másik pedig így tanított: „Fiam, az a legfontosabb, hogy ne mindenfélét összevissza prédikáljon az ember, hanem csak az Igét.”

Egyszerű dolgoknak látszanak ezek és mégis mind a két mondas mögött olyan problémák rejtőznek, amelyek szükségszerűen hívták életre a dialektika theologia egész épületét. Mert én a theologia legfontosabb kérdésnek tartom ezt a kettőt: 1. Mi a biztosítéka az igehirdetés eredményes voltának, 2. mi az igehirdetés tárgya? Ennek a két kérdésnek a kapcsán próbálom meg tehát reámutatni arra, hogy milyen fontossággal bír ez a theologiai gondolkodás a lelkipásztor szolgálatában, hozzájuk csatolva azt a kérdést — ami szintén nagyon lényeges, — hogy mit kell cselekednünk az igehirdetésen túl, azzal a világgal szemben, amelynek az Igét hirdetjük?

A legelső előadás, ami dialektikai theologus szájából elhangzott (I. Barth: *Das Wort Gottes und die Theologie*) ha jól emlékszem, a mi első kérdésünkkel foglalkozott. Mi a biztosítéka a mi munkánk eredményességének? Ez valóban komoly kérdés, mert nagyon sokszor tapasztaljuk, úgyszólván mindig, hogy a lelkek nem fogadják olyan tekintély gyanánt a mi munkánkat, mint ahogy megbízatusunk méltósága ezt kívánná: nem fogadják ezt isteni munka gyanánt. Sőt épen olyan szemmel néznek a mi munkánkra, mint akármilyen más társadalmi törekvésre s ugyanazon szempontok szerint bírálják meg, vetik vagy fogadják el. Miért van ez? Nem egyébért, mint azért, hogy a munkánk valóban csak emberi, mert ha isteni volna, úgy mindenki kényszerítve volna vita nélkül elfogadni. A dialektika theologia a lelkipásztori szolgálatnak ezt az állandó válságát belátta és őszintén megvallotta, amit az az öreg

lelkész is megtett, hogy a puszta emberi munkának nem látja az eredményét s egyuttal reá is jött arra, hogy az ember Isten értékeinek építésére semmit sem tehet, mert Isten és ember között, emberi erőfeszítéssel át nem hidalható szakadék van. Így azonban nem lenne semmi halározott biztosítéka a munkánk eredményességének s ezért itt nem lehetett megállani. Isten szavára szükség van s ha Isten eredményesen akarja hirdettetni az ő Igéjét ebben a világban — amint hogy valóban ezt akarja — akkor az emberi szolgálaton túl kell lennie valamilyen más módnak is, amelyen át ez a cél megvalósul. A dialektika theologia az Ige és a hívő tapasztalat nyomán azt mondotta, hogy ilyen mód van, az Isten és ember közötti szakadék áthidalható a Szent Lélek által. Azaz, ha az ember nem képes az Ige eredményes hirdetésére, segítségül jön maga Isten.

Megállapítást nyert az is, hogy e két munka, az ember és az Isten munkája szoros összeköttetésben van egymással és egyiknek a másikra szüksége van. A lelkipásztori szolgálatban az igehirdetés — akármennyire emberi tevékenységnek is fogjuk fel — nem lehet egyéb, mint a Bibliában megjelenő igazságoknak az értelmes hirdetése. Enélkül a Lélek munkája tartalmatlan, az ember számára megfoghatatlan és érthetetlen volna. Hiszen mit mondana a Lélek, ha semmi emberit nem tartalmazna a szólása? Semmit sem adhatna tudtul, hiszen az ember a tiszta isteni igazságot fel nem foghatja. Viszont mit érne az emberi igehirdetés Isten számára, ha csak emberi maradna, ha épen úgy lehetne ennek eredményeit felépíteni és elpusztítani, megszerezni él elveszteni, elismerni és megtagadni, mint akármilyen más, emberi munkát? Ez egyszerűen nem volna isteni igehirdetés és munka, hanem maradék nélkül emberi maradna. Isten azonban isteni tekintéllyel és eredménnyel fellépő lelkipásztori munkát kíván, tehát az emberi szolgálatnak feltétlenül szüksége van a Lélek közbelépésére. Így jutott el a dialektika theologia annak az önmagának ellentmondó igazságnak az állítására, hogy az emberi szolgálat, anélkül, hogy ezt a jellegét elveszítene, isteni cselekvéssé válik és lényegétől különböző eredményeket hoz létre, viszont az isteni cselekvés is, szintén anélkül, hogy megszűnnék isteni cselekvésként létezni, emberivé lesz és az ember számára munkál. Ez körülbelül annyi — sőt még több — mintha azt állítanók, hogy a sötétség és a világosság, a tűz és a víz, az édes és a keserű úgy léteznek egymás mellett és ugyanazon időben, hogy természetük nem változik meg. Erre analógiát találni nem lehet, mert ez csoda. A csoda pedig azért csoda, hogy analógiája ne legyen. Mégis megkísérlem szemléltetni. Tegyük fel, hogy egy ház homlokzatán több reklámfelirat van. Ezek képviselik az emberi munkát. Ezek között van egy fényreklám. Ez az igehirdetés emberi munkája. Reá nézve semmiben sem különbözik a többiektől, mert ez is betű és írás. Ebbe azonban bele van kapcsolva az áram (a Szent Lélek) és amikor ez megérkezik és a sötét éjszakában benne működni kezd, kiválik a

többi köztül. Ember számára hirdet emberi dolgot, de másképpen teszi ezt, mint a többi. Amikor a Lélek az emberi szolgálatba bekapcsolódik, ugyanazon emberi igazságot isteni érvénnyel hirdeti.

Most már látható e gondolkozás jelentősége a lelkipásztori munka számára.

E kétféle, de mégis egyetlen tevékenység ugyanis egyrészt súlyos felelősséget helyez a lelkipásztor vállaira, másrészt szilárd alapot ad a munka számára. A mi szolgálatunkra szüksége van Istennek, ha ebben a világban szólni akar. Aki ezt tudja, az semmiképpen nem végezhet hanyag és felelőtlen munkát, hanem minden erejét megfeszítve alkalmat fog adni Istennek arra, hogy Igéjét hangoztassa. Ezt meg nem tenni annyit jelent, mint összetörni a fényreklám betűit, amikor is aztán hiába jön az áram, hatását kifejezni nem képes. Hol van az a pásztor, aki tudja, hogy hanyagsága Isten megérkezését akadályozza meg és mégsem tesz meg minden megtehető?

Az igehirdetésnek ilyen felfogása biztos alapot is ad a lelkipásztori szolgálatnak, hiszen az eredményt nem mi, hanem Isten hozza. Eredménytelenek vagyunk? Nem baj. Csak *mi* bukunk el, de nem *ő*. Amikor akar, *ő* munkába áll. Munkálkodni pedig fog, mert másként nem rendelné a mi szolgálatunkat. Az *ő* győzelme biztos és ezért a szolgálatunk eredményessége felől kétségben nem lehet. Ez a felelet amaz aggódo lelkipásztori szóra.

A másik nagy kérdését a dialektika teológiának abban látom, hogy mi legyen az igehirdetés tartalma? Erre minden, valamenynyire is komoly theologia csak azt felelheti, hogy a Kijelentés. A kérdés azonban ott dől el, hogy mi a Kijelentés? Az ugynevezett modern theologia elfelejtkezett arról, hogy ezt kizárólag a Bibliában keresse. Ennek nagyon különös eredménye volt a predikáló lelkipásztorra nézve. Talán emlékszünk a racionalizmusra, amely nem réstelt a tragyzás hasznáról beszélni, a liberalizmusra, amely mindent megértett, a vallástörténeti theológiára, amely az érzelmekre appellált. Esetleg hallottunk olyan prédikációt, amelyet a teljes theologiátlanság hozott létre es amely nem volt egyéb, mint ártatlan csicsérgés az évszakról, vagy olyan dolgok halmaza, amelyek mind jók, de még sem érnek semmit? Mindezeket hallva, nem kell-e önkéntelenül emlékezni erre a figyelmeztetésre: „Fiam az a fontos, hogy az Igét prédikálja az ember.

Ez a helyzet még a dialektika theologia előtt sok komoly lelket aggasztott. Itt nálunk a Ravasz László, Makkai Sándor, Tavasz Sándor és Imre Lajos munkássága nyomán bontogatni kezdte a szárnyait egy olyan theologiai irányzat, amely az egyházi hitvallásokat hangsúlyozza s ezért hitvallásos theológiának kezdte nevezni magát. Amikor aztán a dialektika theologia sokkal szerencsésebb körülmények közt élő képviselői felléptek, a mi theológiánk csatlakozott hozzájuk. Az említett férfiak munkája azonban nem vezett kárba, mert amikor a dialektika theologia kimondja,

hogy az igehirdetés tartalmát a kanonikus Biblia tartalmának kell képeznie, Erdélyben hozzászok, amint az az egyház bizonyágtételében megjelentik.

Ennek az állításnak azonban kétségkívül az első része a fontosabb. Tudományos felelősséggel kimondatott tehát, hogy a Kijelentést sem az emberi értelemben, sem az érzelemben keresni nem lehet, hanem az kizárólag az Ó és Újszövetség bizonyágtételében található meg. Ezért annyira fontos az exegézis, amely minden theologiai reflexió alapját képezi és amit Barth újra és újra kihangsúlyoz. Ez természetesen nem elegendő, hanem az exegézis nyomán, az itt nyert anyagot tudományosan rendszerezni kell. Így kerültek elő, szükségszerűen az elfeledett és avasszaguaknak hitt dogmák s a theologusok kezében áldott eszközökké lettek Isten Kijelentésének megmutatására. A húszadik század gondolkodásának a síkjában, de mégis tiszta bibliai értelemben kerültek elő az írás Szent-Lélek által való inspiráltságának a kérdése, a kanon, a Szentháromság, a krisztologia, a szákrámentumok, a predesztináció problémái. Amikor az ember ezeket a könyveket olvassa, meg kell látnia, hogy itt valóban az igehirdetés egyetlen lehetséges tárgyáról van szó és érzi, hogy e kérdésekkel minden prédikáló lelkésznek le kell számolnia. Itt megérthető lesz az a kívánság, amit Barth felállított: „a prédikációnak tiszta tannak kell lennie“.

Azt még meg kell jegyeznünk, hogy e theologia nem szolgálja követése a reformátoroknak és nem is egyszerű másolása az u. n. orthodox theológiának. A reformátoroktól indul el, de gondolataikat tovább is viszi, az orthodox theológiával pedig sok kérdésben szemben áll. Csak egy példát említek. Barth a predesztinációnak, e központi keresztyén dogmának az értelmezésében bizonyos mértékig eltér lelki őseitől.¹ Ezek szerint a predesztináció abban áll, hogy Isten az emberi tömegből némely egyéneket az üdvösségre, másokat a kárhozatra választott. Barth szerint a predesztináció mindkét oldala ugyanazon egyénre vonatkozik. Az ember úgy, amint van, testestől lelkestől, tudásával és vallásával együtt kárhozatra van vetve. Az üdvösségre való elválasztás ránézve annyiban vonatkozik, amennyiben van egy olyan személyisége, amely a fizikai valóságban nincs ugyan, de a hit valóságában létezik. Én tehát — és az én alatt minden elgondolható emberi dolog érthető — kárhozott vagyok, de van egy másik énem, amely nincs ugyan ebben a világban, de van Isten világában s ez üdvösséget nyer. Ezt a másik Ént ebben a világban csak hitben bírom. Viszont az elkárhozott, jelenlegi énem nem létezik Isten előtt, aki csak üdvösségre választott éneket látja a Krisztusban. Két világ áll tehát szemben, olyan ellentéttel, hogy egyik a másikat megsemmisíti s a kettő határán ott van az ember, aki sajátos helyzete folytán itt is, ott is létezik, az emberi világban mint kárhozott, az

¹ Lásd Römerbrief : 329—345 l.

isteni világban mint üdvösséget nyert. Az előbbire tehát a kárhozatra, az utóbbira az üdvösségre szóló predesztináció vonatkozik.

Ez a régi alapokból táplálkozó, de mégis új theologia, öntudatos alapot, biztonságot ad az igehirdetésnek. Az ősi alapokon állva, boldogot vallja, hogy a lényeges dolgokra nézve birtokolja — már amennyire a theológiában valamit birtokolni lehet — a tiszta keresztyén tanítást. Szemben azzal a bizonytalansággal, ami minden, nem az Ige alapján álló theológiának sajátja, itt a bizonyosság levegője vesz körül. Itt megismerhető és elválasztható az igaztan a hamistól, az igaz egyház az eretnek egyháztól, itt meg tudja pl. állapítani Barth, hogy a római egyház a keresztyénség leggonoszabb eretneksége és itt érthetővé válik, hogy a dialektika theologia jelentősége hova-tovább áttöri a református egyházak határait és egyetemes keresztyén ügyé válik, hiszen éppen a tiszta keresztyén tanítást képviseli s annak az érvényesüléséért küzd.

Íme az Ige theológiája, amely meghatározza az igehirdetés anyagát és bizonyossá teszi az igehirdetést abban, hogy amit hirdet, az a Kijelentés szolgálatában, az emberi oldalon, az egyetlen helyes tartalmat képviseli. Ez a theologia nem kíván egyebet, mint az öreg lelkipásztor: „egyedül az Igét prédikálja az ember“. Végül a dialektika theologia útmutatást kíván adni arra nézve, hogy mit *cselekedjünk* abban a világban, amelyben az Igét hirdetjük? E kérdésnél szerinte le kell számolnunk azzal, hogy cselekvésünk nem egy ideálisan jó világban, nem olyan lelkekkel szemben történik, akik külön testi és lelki életet élnek, akik számára a hús és a vér, a kenyér és a pénz, a szociális élet kérdései és a faji problémák nem fontos dolgok. Ez a reális látás magyarázza meg azt a nagy érdeklődést, amellyel e theologia képviselői ezekkel a dolgokkal szemben viseltetnek, de ezért tud illúzió nélkül nézni a szeretetmunkák várható eredményeire is. Az itt érvényesülő felfogás szerint t. i. amint, e bűn által egész valójában megrontott világban lehetetlen az Ige hathatós hirdetése, ha csak a Lélek közbe nem lép, úgy lehetetlen a világ gyökeres megváltoztatása is az ő országának erőivel. Nem lehet célul kitűzni azt, hogy e világ erőit megszenteljük, mert ez lehetetlen, minden emberi cselekvés, ami ezt akarja elérni, egyszerűen azért, mert emberi, romlott és bűnös. Ez a világ csak elpusztulhat, de meg nem szentelődhetik. Miután azonban leszámoltak ezzel, vallják, hogy *tüntethetünk* Isten országának, az ujjíteremtett világnak a szentsége és büntelensége mellett. Aki a jelenvaló világ nyomorúságát látja, az munkálkodik és várja Isten közbelépését.

Megértjük-e ezek után e theologiai gondolkozásnak a jelentőségét a lelkipásztor munkájában? Látjuk-e, hogy itt nem egy új theologiai iskolával van dolgunk, hanem egy olyan gondolkozási móddal, amely a 19. század minden theologiai irányával teljesen szemben áll? Nem egy ágról van szó a többi ág között, hanem egészen új törzsről. Belül rajta lehetnek új irányok, de elvi közössége a modern theológiával nem volt és nem lesz, azért mert

ez theologia, azok pedig szellemtudományok. Meglátjuk-e azt, továbbá, hogy itt a sokat vitatott elmélet és gyakorlat kérdése eltűnik? Az itt felmerülő kérdések a valóságos élet területéről vannak véve és megoldásuk az élet kérdéseire való felelet. Komoly lelkipásztornak komolyan kell számolnia azokkal a kérdésekkel, hogy miképpen, mit és kinek predikál. Ha pedig komolyan számol, akkor akaratlanul is ennek a theológiának a területére fog eljutni.

Tunyogi Cs. A.

Feltámadás és spiritizmus.

„És mikor ezeket beszélék, megállta maga Jézus ő közöttük és monda nékik: Békesség néktek! Megrémülvén pedig és félvén, azt hívék, hogy valami lelket látnak. És monda nékik: Miért háborodtatok meg és miért támadnak szívetekben okoskodások? Lássátok meg az én kezeimet és lábaimat, hogy én magam vagyok: tapogassatok meg engem és lássatok; mert a léleknek nincs húsa és csontja, amint látjátok, hogy nekem van! És ezeket mondván, megmutatá nekik kezeit és lábait. Mikor pedig még nem hívék az öröm miatt és csodálkoznak, monda nékik: Van-é itt valami enni valótok? Ők pedig adának neki egy darab sült halat és valami lépesmézet. Melyeket elvón és elöttük evék.

Lukács 24, 36—43.

Krisztus feltámadását nemcsak azok tagadják, akik egyáltalán nem hisznek abban és mesének, vagy csalásnak tartják az ő győzelmét a halál felett. Aránylag könnyebb az ilyen hitetlenek előtt tenni bizonyosságot arról, hogy ő él, mert életünket vezeti. A tanítványok hitét sohasem ingatta meg a zsidók kételkedése, mert ők bizonyosságról, tapasztalatokról beszéltek.

Sokkal veszedelmesebb tagadói Krisztus feltámadásának azok, akik elismerik ugyan, hogy ő valóban megjelent halála és eltemetése után tanítványai előtt, — de azt mondják, hogy ez „nem egyetlen és nem is nagyon meglepő dolog, mert hiszen a halottak szelleme megidézhető.“

Városunkban nagyon elszaporodott az utóbbi időkben a spiritiszták száma. Aki nem tartozik közéjük, az is sokat hallhatott róluk. Mielőtt egy miniszteri rendelet — okulva a lelki rombolásokon — lezárta volna a nyilvános szeánszok helyeit, városunkban két előadást is tartottak a spiritiszták ellen. Az egyik előadó én voltam s pár héttel az előadás után névtelen levelet kaptam „több ref. vallású spiritiszta“ aláírással. Ebben a levélben kifejtik, hogy ők engem tudatalatti spiritisztának és „papmédiumnak“ néztek és most csodálják, hogy előadásommal ilyen „keserű csalódást“ okoztam nekik. Elmondják, hogy a spiritizmusnak kétféle fajtája van: vannak közönséges és etikai spiritiszták. Az utóbbi szerintük *nem* Egyház- és Krisztusellenes (úgy látszik, az előbbi fajta igen), sőt tagjai „hűséges templomlátogatók, kik gyönyörrel hallgatják a szent prédikációkat, Úrvacsorával élnek, egyházi adót fizetnek“ stb.

Nem térhetek itt ki arra, mennyire erkölcsös az az „etikai spiritizmus, amely névtelen leveleket küldöz; arra sem térhetek ki csak nagyon röviden, hogy milyen kényelmes dolog az a kétféle spiritizmus. Hiszen ha valami baj történik, mint például annál a D-utcai asszonynál, aki átkozza Krisztust és hallani sem akar a Bibliáról, — vagy annál a K-utcai lestantérnél, akik közül az egyik már teljesen belebolondult a spiritizmusba, — akkor „az etikai spiritizmus“ hívei nyugodtan vonják vállukat: „igen, ezek a másik fajtához tartoznak“. Igazán kényelmes dolog volna kétféle reformátusról beszélni: *mi* akkor mindig büntetlenek és szentek volnánk a magunk szemében, hiszen minden rosszat biztosan a „másik“ reformátusokra lehetne fogni!

Maradjunk csak meg Igénk mellett, amely kérlelhetetlen korlátokat állít az Úr Krisztus feltámadása és minden spiritizsza hóborít közé. De vigyázzunk, mert titkok és tilalmak földjén járunk, ahol míg egyik kérdéstünkre Isten kegyelme megadja a feleletet, addig a másik kérdést lezárja az élő Isten tilalma.

*

Két feleletet ad meg Igénk. Válaszol arra a kérdéstünkre, hogy milyen volt és milyen *nem* volt a feltámadott Krisztus teste? — és arra, hogy mennyiben erősíti meg hitünket, szentéli meg életünket a mi Urunk Jézus Krisztusnak testi feltámadása?

Legyünk először is tisztában azzal, hogy mikor kezdődik meg az Újtestamentum kora? Mert az ugyan a mi szemünkben Jézus *megszületésével* kezdődik, a valóságban azonban csak Krisztus *halála után* veszi kezdetét. Mert a „testamentum“ szó nemcsak szövetséget, hanem *végrendeletet* is jelent, a végrendelet pedig csak a végrendelkező halála után lép érvénybe (Zsidók 9, 15—17). Sőt tovább is mehetünk: a tanítványokra nézve az Újtestamentum kora Szentlélek elküldésekor kezdődik meg, mert *akkor vették birtokukba az örökséget*.

Tehát amíg Jézus Krisztus ajkáról szüntelenül az Újszövetség igéje szól, — addig a tanítványok még sokáig nem részesei az Újtestamentum ajándékainak és tele vannak emberi gyarlóságokkal és zsidó babonákkal. Így például azt sem értik meg, hogy a szombat-nap eltöröltetett (amint ezt Máté 24, 20 bizonyítja); nem hisznek Krisztus feltámadásában sem és osztoznak a zsidó babonákban a „kóboroló lelkekről“ úgy, hogy magát Krisztust is két ízben ilyen „léleknek“ nézik és megborzadnak tőle (lásd Máté 14, 26 és Igénk).

Ha a tanítványokban spiritizsza hajlamok lettek volna, akkor nem félték volna Jézus „szellemétől“, hanem örömmel üdvözölték volna azt, sőt igyekeztek volna „megidézni“. Ők azonban nem „etikai spiritizsták“ voltak, hanem istenfélő zsidók, akiknek szemében bűn és kárhózat volt a „szellemekkel“ való érintkezés, amit Mózes törvénye halállal büntet (V. Mózes 18, 9—15), Ésaiás próféta pedig — teljes joggal — az Istentől való elszakadásnak minősít (Ésaiás 8, 19—21).

Krisztus ismerte tanítványai félelmét és teljesen helyénvalónak tartotta azt. Ő tudta, hogy tanítványainak hite még kicsiny, és tudta azt is, hogy valóban semmi jó nem származhatik az emberre a „halottak szellemével“ való találkozásból. Messiási munkájának három éve alatt nagyon sok gonosz szellemtől megszálít embert gyógyított ki (ami mellesleg azt is bizonyítja, hogy Ő korántsem az a kiváló médium volt, amivé Őt a spiritiszták szeretnék tenni, — hiszen „sátánt nem lehet sátánnal kiűzni“ és tudtommal egyetlen spiritiszta vagy médium sem foglalkozik gonosz lélektől megszállott volt spiritiszták gyógyításával), és egyetlenegy olyan esettel sem találkozott, ahol a szellemvilággal való érintkezésből valami jó fakadt volna.

Ezért a megrémült tanítványokat meggyőzi Mesterünk arról, hogy itt szó sincs az ő *meghalt* testének szelleméről: közéttük a *feltámadott*, az élő Krisztus jelent meg. Hogy minden félreértést és okoskodást megszüntessen, kézzelfogható próbákat mutat tanítványainak mennyire különböznek ezek a próbák a spiritiszta bűvészmutatványoktól, a homályos szobákban történő „szellemidézéstől“ és „materializációtól“! Itt világos nappal van: Húsvét ragyogó vasárnapja. A tanítványok se nem idézik, se nem várják Krisztust, — sőt, *nem hiszik*, hogy még láthatják valamikor és meg vannak ijedve, mikor felszólítja őket arra, hogy tapogassák meg azt, „mert a léleknek nincs húsa és csontja, amint látjátok, hogy nekem van“. És végül elötlük eszik, noha megdicsőült testének nincs szüksége táplálékra.

Tehát bár a feltámadott Krisztus teste egészen más volt minőségileg, mint azelőtt, — merőben különbözött minden spiritiszta képzelgéstől is, hiszen *éppen ezt* bizonyította be Krisztus az Igénkben olvasott alkalommal. *Földi teste* alakult át Urunknak mennyei testté, mert földi teste nem maradt a sírban, — Istennek mindenható ereje által ez a test mégis másféle lett, mint azelőtt volt. Hogy pontosan milyen lett, — ez már a kíváncsiskodó kérdésekhez tartozik, amelyre Isten nem ad nekünk annál több feleletet, mint amennyit a Szentírásban olvasunk a Feltámadotról. Jegyezzük is jól meg Kálvin szavait: „Kevesen gondolnak arra, hogy minő úton kell menni a mennyországba, azonban tudni akarja mindenki idő előtt, hogy mi történik a mennyországban.“ — Nekünk is sokkal jobb volna követni az élő Krisztust, mint az egyetlen Utat, aki a test feltámadásához vezet, — mint azon törni fejünket, hogy milyen is volt hát a feltámadott Krisztus teste, vagy hogy mit csinálnak azok a lelkek, akik most test nélkül vannak Istennél?!

*

Mennyiben erősíti meg hitünket, szenteli meg életüket a mi Urunk Jézus Krisztusnak testi feltámadása? Ez a második kérdésünk.

Hitvallásaink a Szentírás alapján beszélnek arról, hogy míg elkünk az élet után *azonnal* Krisztushoz, a mi fejünkhöz megy

(amint azt maga Krisztus mondotta a mellette szenvedő, megtért gonosztevőnek: Lukács 23, 43), — addig testünk is Krisztus hatalma által feltámasztatván, lelkünkkel ismét egyesül és Krisztus dicsőséges testéhez hasonlatos léssen (Heidelbergi Káté 57. kérdés).

Két dolgot szoktak ellene vetni e Biblián alapuló tanításnak (lásd pl. I. Korinthus 15. rész). Az egyik: miért támad fel a tisztátalan test, a bűnnek a fészke?! A másik: hogyan támadjon fel annak a teste, akit elégettek, vagy akit vadállatok szaggattak szét, vagy aki már egészen elporladt?! És itt jönnek újra a spiritiszta okoskodások az asztráltestről és egyéb emberi kitalálásokról, — vagy másfajta emberi okoskodások a tisztítóútról.

Az őskeresztyének mindig is hitték a testnek feltámadásában, az bizonyos. Bizonyítja ezt a Keresztyén Egyház egyetemes hitvallása, a Hiszekegy is, mert benne van: Hiszem... testünknek feltámadását...

Azt pedig a Szentírásból látjuk, hogy *miért* hitték. A Biblia mindkét hitetlenkedő kéreésre világos választ ad nekünk. Arra, hogy a tisztátalan test miért támadna fel? — egyszerűen azt feleli, hogy vajjon a tisztátalanságok forrás tényleg *csak* a test? Ismerjük Jézus tanítását: nem az étel fertőz, hanem a gonosz szív (Máté 15, 11—20). Ismerjük Pál szavait: „a ti testetek a bennetek lakozó Szent Léleknek temploma“ (I. Korinthus 6, 19). Nem lehet tiszta annak a lelke, akinek teste minden bűnre hajlandó és minden bűnben gyönyörködik. Krisztus a test és léleknek minden bűneiből ki tud tisztítani minket. — Arról pedig sokszor és nagyon világosan beszél az Írás, hogy feltámadásunk teljességgel hasonlatos lesz a Krisztus feltámadásához, aki pedig *testben*, a *maga* testében támadt fel.

Másik kérdéstünkre még rövidebb az Ige felelete. Hogy mi lesz az elégett, elporladt testekkel?! Hit vajjon nem ismerjük-e Istennek Igéjét? Hiszen már Ésaiás prófétánál így szól az Úr: „Mondom északnak: add meg; és délnek: ne tartsd vissza, hozd meg az én fiaimat messzünne, és leányaimat a földnek végéről“ (Ésaiás 43, 6). Jézus nem így tanított-é: „Eljő az óra, a melyben mindazok, akik a koporsókban vannak, meghallják az ő szavát, és kijönnek...“ (János 5, 28—29)?! A Jelenések Könyve leírja, hogyan adja ki a tenger, a halál és a pokol a halottakat (Jelenések 20, 13), — mert Isten parancsszavának nem állhat ellene a tűz, a víz, a föld és a levegő. Azt pedig még a tudomány is tanítja, hogy *az anyag maga* megsemmisíthetetlen. — De maradjunk csak Isten Igéjénél, amely így biztat: „Most Isten gyermekei vagyunk, és még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mivé leszünk. De tudjuk, hogy ha nyilvánvalóvá lesz, hasonlökká leszünk Ő hozzát, mert meg fogjuk Őt látni, mint van.“ (I. János 3, 2).

Természetesen „szükség, hogy ez a romlandó test romolhatatlanságot öltson magára“ (I. Korinthus 25, 53), — de mint Krisztus maga, úgy mi is *saját testünkre* öltjük rá a halhatatlan, megdicsőült új testet, Pál ezt mondja: „nem kívánunk levetkőztetni,

hanem felöltöztetni, hogy a mi halandó, elnyelje azt az élet (II. Korinthus 5, 4).

..Milyen más szemmel nézi a halál sötéttségét, a szétporló test szörnyű látványát az, akiben igaz hit van! Mennyi keserves, vigaszt találni nem tudó sírás szűnne meg, ha *igazán* hinnénk szeretteink és magunk *testi* feltámadásában!

És mennyivel komolyabb és felelősséggel teljesebb volna a mi életünk, ha ez az Ige eleven valóságként szüntelen előttünk állana! Mert a feltámadáskor nem lehet kifesteni, mesterségesen átalakítani a testünket: *a test a lélek arcát ölti magára!* Hány földi szépség támad majd fel eltorzult arccal és támoanyag az örök kárhozat felé! És hány jelentéktelen, munkától ráncos, szenvedésektől barázdált arc kezd majd ragyogni az örök dicsőség fényében! Mert a test feltámadása ítélet és halál a csak testüket szelőkre, — de örök üdvösség azoknak, akik hisznek Istennek egy-szülött Fiában és mindennél jobban szeretik Őt...

Még egyet. A feltámadáshoz *csak a kereszthaldton át* lehetett eljutni Krisztusnak. Ha mi nem tanuljuk meg, hogyan kell meghalni Ővele: bizony nem lesz részünk az Ő feltámadásában sem! (Vesd össze: Róma 6, 5). A spiritizmusnak azért nincs semmi köze az Úr Jézus Krisztushoz, akárhogyan állítja is ennek az ellenkezőjét, — mert a spiritizmus nem hajlandó leszámolni a bűnnel és meghalni együtt a Krisztussal. Nem az Úr Krisztus által akarják a halottidéző spiritiszták megtörni a Sátán erejét és a halál hatalmát, — hanem a maguk gyarló bölcsességével kontárkodnak bele mindazon területekbe, amelyekre Isten kiszögezte a maga tiltó parancsát.

*

Két szó, két hivatás hangzik azok felé, akik a halál és az örökélet titkait kutatják. Egyik a spiritiszták szava: Jertek velünk, mi nem kívánunk bűnbánatot, összetört szívet. Mi nem rakunk rátok kereszteteket, mégis megmutatjuk nektek a halál minden titkát és megtanítunk titeket minden rejtett dologra. — Sokan indulnak a csábító szó után, — de vajjon milyen életet találnak? Ki látott már köztetek olyan spiritisztát, aki 10—15 éve foglalkozik halottidézéssel és mégis épeszű ember benyomását kelti?!

A másik szó Krisztus hívása: Aki utánam akar jöni, tagadja meg magát, és vegye fel az ő keresztjét, és úgy kövessen engem. Hozzám csak a nagypénteki keresztén át visz az út! De én nem homályban szólok és nem beteglelkű emberek által. Szűk út vagyok, de az *egyetlen* út. Aki nem Énrajtam át akar bemenni, tolvaj az és rabló. — Az én feltámadásom nem bűvészmutatvány, hanem valóság és igazság. Az én szavam nem szellem-suttogás, hanem a békeességnek és a szeretetnek szava. És én azoknak, akik velem tartanak a szenvedések között is, a halálban is: örök életet adok és senki ki nem veszi őket az én kezemből!

Hallottuk a két szót. Két szó ez és nem egy. Két különböző utat mutatnak: aki az egyik úton akar járni, az nem járhat a má-

sikon is. De aki az örökélet útján abar járni, az ne hallgasson a feltámadott Krisztus szaván kívül semmiféle más szóra, hanem ragadja meg az Élet Fejedelmének feléje nyújtott kezét, ha szöggel van is átszegezve az: hiszen azt a szeget a mi bűneink miatt verték a Krisztus kezébe és vérének hullása által lett ő a mi Szabadítónkká! Ámen.

Cluj, 1936 húsvétja után,

Sipos Géza,

belvárosi református segédlelkész,

Prédikáció-vázlatok.

Istenben élünk.

Ap. Csel. 17:28. Inst.: I. Könyv, XVI. fejezet.

Isten nem hagyta a teremtett világot magára. Nem pillanatnyi, hanem örökkévaló teremtő. Isten permanens teremtése: gondviselés. (Zsolt. 33:13.) Az alkotónak gondja van a művére. (Zsolt. 104:27.)

Isten gondviselése ellentétben áll a szerencsével és a vakessettel. Isten mindenhatósága „éber mindenhatóság”: tudta és akarata nélkül semmi sem történhetik. (Zsolt. 115:3.) Ebben az a nagy biztatás van, hogy, mert mindenre képes, velünk is csak ő tehet igazán jót. A hívő ember ezért nem fél semmitől ezen a világon, mert tudja, hogy mindent Isten igazgat s nála nélkül semmi sem történik. A gondviselés szó nem kevésbé vonatkozik Isten kezére, mint szemére. Isten úgy lakozik a magasságban, hogy mindamelllett megalázza magát azoknak meglátására, amelyek a földön és az égben történnek (Zsolt. 14:2.) Isten gondviselése egyetemes gondviselés. Mindenre kiterjed. Az élet határait megszabta s ezt senki el nem kerülheti. (Jób 14:5.) Az emberi tekintetre a véletlen, a hit szempontjából Isten akarata.

Isten teremtő munkáját nem tudta megakadályozni a bűneset, mert Isten a bűnesetet is felhasználta arra, hogy az ő kegyelmező, megmentő akaratában jelenjék meg az ember előtt s ez a nagy kegyelme abban nyilvánul meg, hogy örök ellenségeskedést szerzett „szinte a bűneset pillanatában” emberi tekintettel nézve, a bűn és az ember között s hogy beállította ebbe a harcba — nem véletlenül, hanem akarata folytán —, bizonyítja, hogy Isten nem hagyta magára az embert, hanem egyoldalú, kegyelmi szövetségében bizonyítja, hogy BENNE élünk. Ez nem béklyó és nem rabszolgaság, hanem a legnagyobb örvendezés és szabadulás, mert így Isten lényegét magasabb szempontból: a szeretet szempontjából ismerhetjük meg. Ha Istenben élünk, a győzelemben élünk, melyet a mi Urunk arat miattunk, helyettünk és érettünk a bűn felett.

A Teremtő megismerése.

Ézsaiás 45 : 7. Inst. : I. Könyv, XVI—XVIII. fejezetek.

Isten az ő teremtett népét meg akarja menteni. Ez abból bizonyítható, hogy ígéretével szüntelenül szól a választottakhoz, éberren tartja bennük beszédével a végső, legnagyobb szabadulást, megpecsételi kegyelmét a testté lett Igében és ez a pecsét nem csak Isten szabadítását, hanem kibékülését is jelenti.

A teremtő Isten, ha végignézünk az eddig elmondottakon, akkor ismerjük meg, ha a hitünkön keresztül meglátjuk, hogy az egész teremtett világ azért a miénk, hogy annál inkább mi legyünk azok, akik ezt a nagy ajándékot Isten dicsőségének szolgálatára használjuk fel.

S ha így nézünk a teremtő Istenre és így nézzük a teremtett mindenséget, ha tehát nem pusztán jelenségeiben, hanem céljában tekintünk reá, úgy megértjük, amit Igénk olyan csodálatos mélységgel állít tekintetünk elé: „Én vagyok, aki a világosságot formáltam és a sötétséget teremtettem, békességet szerzek és gonoszt teremtek: Én vagyok az Úr, aki mindezeket cselekszem.“ A hívő ember tekintete előtt világos ebből az Igéből, hogy ha baj, ha öröm éri életében, mindig Istenre tekint. Mert mindent ő teremt a mi életünkbe. Mert egyedül Isten kegyelme képesít bennünket arra, hogy a büntetésből, hálátlanságunk miatt reánk szakadó bajt türelemmel és békességgel elszenvedjük. (Légszebb példája ennek József, aki ha mindig csak testvérei hűtlenségét forgatta volna elméjében, sohasem érezhetett volna azok iránt testvéri szeretetet. De mivel lelkét Istenre függesztette, a sérelemtől megfélekedve, szelidségre és kegyelemre hajolt, úgy, hogy testvéreit még vigasztalja is: Nem ti adtatok engem ide Egyiptomba, hanem Isten akarata küldött ide előttetek, hogy életeteket megtartsam. Jóllehet ti gonoszt gondoltatok én ellenem, de Isten azt jóra fordította.) Isten az istentelenek szolgálatát felhasználja ítéleteinek véghezvitelére, de emellett maga minden folttól tiszta marad. A Sátánt és minden istentelent szabad akarata szerint kormányozza. A testi értelem alig fogja fel, hogy ez lehetséges s mélységes ellentmondások keletkeznek ennél a kérdésnél. Pedig Isten a Sátánt is épen úgy felhasználja parancsainak végrehajtására, mint az angyalokat. (Ézért hangsúlyoztuk annak idején, hogy a sátán is teremtett lény.) Bizonyítja ezt a Jézus megöletése példája. (A zsidók a maguk gonoszságából ölték meg Krisztust. A tanítványok mégis ünnepélyesen vallják könyörgésükben: hogy mindezen istentelenek nem tettek egyebet, csak amit Isten keze és tanácsa határozott el. (Csel. 4:28.) Isten a Szentírásban sokszor kijelenti, hogy az emberek elméjét ő vakítja el, bódultságot ő bocsát reájuk, álommal ő részegíti meg őket, ő keményíti meg szívüket. (Faraó: II. Móz. 4:21.) A Sátán e lelkekben csak annyit visz véghez, amennyit neki Isten megengedett. Isten tehát teremtői akaratát nemcsak a választottakban érvényesíti, hanem az istentelenek szívében is.

Ha Krisztus nem Isten akaratából feszítettett volna meg, honnan van a mi megváltásunk?

Ezzel a kérdéssel értjük meg leginkább, amit Isten az Igében mondani akar: Csodálatos módon *nem lehet Isten akarata nélkül az sem, ami akarata ellen történik*, mert ha ő nem engedné, nem történnék. Megengedi pedig nem úgy, mintha nem akarná, hanem akarva. De mivel jó, nem engedné meg, hogy valami rossz történjék, ha nem volna képes arra — mindenható lévén —, hogy *a gonoszból is jót* hozzon létre.

Ezért a teremő Isten megismerésében ez a legcsodálatosabb ismertető jel, hogy még a gonoszt is jóra tudja fordítani. Milyen mélységes biztatás van ebben!

„Ádám és mi.”

Római levél 5:19. Olv. Mózes I. 3:8–24. Inst.: II. Könyv, I–II. fejezetek.

Mennyivel könnyebb, gondtalanabb, épen ezért még vakmerőbb és még gögösebb lenne az emberi élet, ha nem lenne lelkünkön az évezredek, vagy évmilliók bűn-lánc, mely Ádámhoz vezet vissza. Ahoz az Ádámhoz, Az emberhez, aki tehette volna a jót, ha akarta volna. Aki mindig az Isten közvetlen közelségében élhetett volna. S aki mégis a saját akaratából bukott el. Ez a szörnyű lánc-sor, ez a rettenetes lélekbéklyó, mely szorító abroncsként fogja át a multat és a jövőt, valóban arra indítja az embert, hogy tekintsen önmagára: ismerje meg önmagát. Aki ebben a bűnrőkségben szemléli önmagát, az szükségképpen jut el az önmagafelett való kétségbeesésig, az emberi „nincs tovább“-ig. Meglátja, hogy bármilyen sűrűk és takargatók az élet fái, az értelem menedékei, az Isten szóltására előbuvik lelkünk rejtekéből az önvád s marcangoló fájdalmak között mégis meg kell vallanunk: bűnös vagyok. *Közöm van Ádámhoz.*

És mihelyt ezt megláttam, abban a pillanatban megláttam azt is, hogy közöm van Istenhez, illetőleg *Istennek köze van hozzám.* Mert itt dől el az életem: a hitem, az imádságom, a bűnvalódom *csak válasz* lehet az Isten megszólítására: *Ádám, hol vagy?* Itt értjük meg az Ige izenetét: egy ember engedetlensége miatt sokan bűnösökké lettek (ez a közünk Ádámhoz) egynek engedelmissége által, sokan igazakká lesznek (ez Istennek köze hozzánk: a második Ádám, Jézus Krisztus *felülről* való alászállása).

Jézus Krisztusról azért tanítja a protestáns ihológia, hogy áttörte a történelemnek, az időnek, az észszerűségnek a horizontális vonalát, mert csak a vertikális, *felülről* való, tehát csodaként való alászállása szakíthatta meg azt a bűn-láncot, mely az időben, a történelemben, a vízszintesben Ádámig vezet minden embert. Jézus azért tudott engedelmeskedni Istennek, mert *felülről* való. Mert kivülről áll a bűn-láncnak, mert mentes az eredendő büntől. S ezért van benne és általa a mi váltságunk, ezért lesznek az ő engedelmissége által sokan igazakká.

Jézusban azt kell meglátnunk, hogy „eredeti állapotunkból

kiestünk“, önmagunk felett csak így jutunk elégedetlenségre s csak így születik meg lelkünkben a vágyakozás, hogy ne bujkáljunk Isten elől, de keressük Istent. A vak önszeretet — ahogy *Kálvin* rendkívül találóan mondja — arra tanít, hogy magunkat tökéletesnek és büntetlennek lássuk (semmi közünk Ádámmal!) Elvesztettük tekintetünk elől, hogy teremtésünknek mi is volt a célja! ? Ebben a célban meglátja az ember, hogy mi a *kötelessége* ? A bűn-láncban, ha szemléljük önmagunkat, meglátjuk, hogy a „göggösség volt kezdete minden rossznak“. Az Istentől való elpártolás gyökere a hitetlenség volt. Ebből származott — írja *Kálvin* — a becsvágy, a hálátlanság és az az istentelenség, hogy a föld fia keveselte azt, hogy az Úr képére teremtett, ha egyúttal vele nem egyenlő is. Ez a hitetlenség útat nyitott a nagyravágyásnak és az ember lerázván magáról az istenfélelmet, arra rohant, amerre a szenvedély ragadta őt.

Ez a szenvedély uralkodik ma is *minden* emberen s ezért az Ádámmal való közünk abban mutatkozik leginkább, hogy a *bűn* közös emberi „tulajdon“. S mivel közös, azaz *mindenki bűnös*, jött Krisztus, hogy megsemmisítse a bűnt és a halált s ezért lehetünk az engedelmissége folytán igazak. Az egész ember „nem egyéb önmagától, mint gonosz kívánság“, a „szív legmélyéig elhatolt ez a göggösség“, az értelmünk is ennek a rabja s ezért kell eltávoznunk „elménk megújulása által“.

Ez az „elváltozás“ az a nagy csoda, melyet Jézus hoz nekünk: az ÚJ EMBER, az egészen más ember, mert „amiképen Ádámban mindannyian elvesztek, azonképen Krisztusban mindannyian megelevenítettettek“. Ez a „megeleveníttetés“ történik „felülről“, ez az a szabadulás a bűntől: „ahol az Urnak Lelke, ott van a szabadság!“ Isten igazsága, a bűnért való elégtétel nem akkor töltetik be — írja *Kálvin* —, amikor a törvény parancsol és az ember, mintegy saját erejéből cselekszik, hanem mikor a Szentlélek („felülről“) támogat s az embernek *nem önmagában véve szabad*, hanem *Istentől szabaddá tett akarata* engedelmeskedik. Így jutunk el ehez a gondolathoz: közöm van Ádámmal: *nincsen csak egy igaz is!*

„Én és az Atya egy vagyunk.“

János ev. 11:30. Olv. Ap. Csel. 1:1—11.

(Az áldozó-csütörtök elnevezés öntudatlanul használt római kovász. Ezt a napot *Krisztus királysága ünnepének* vagy *Krisztus mennybemenetele napjának* vagy a *konfirmáció ünnepének* kell neveznünk, mert a mennybemenetel tényével és az Atya jobbára való üléssel konfirmáltatott, erősített meg Krisztus a királyságában. Az ünnepeink helytelen elnevezése az ünneplés egész módját megzavarhatja s ezért nem haladhatunk el ezen a napon sem közömbösen az elnevezés megszokottsága, megszokott helytelensége mellett!)

Ez a nap a Krisztus királyságának ünnepe. Ezzel a nappal, a mai mennybemenetel tényével pecsételte meg Isten az egész világ szemeláttára a mennyei szót, melyet Krisztus keresztsége alkalmával hallatott: Ez az én szerelmes fiam, akiben én gyönyörködöm. A Krisztus mennybemenetele az ember váltságának betetőződése is. *A mennybemenetel célja: az Atya jobbára való ülés eredménye az érettünk való szüntelen közbenjárás.*

Az áldozócstörtők nagy „ellentmondása”: *azért ment el tőlünk, hogy mindig velünk maradjon.* Amíg a földön járt, kötötte a tér, az idő. Miután mennybement, mindenütt ott van; emberi teste szerint a mennyben van, amíg nem jön el itélni eleveneket és holtakat. De *személye szerint* mindenütt jelenvaló. Amíg a földön járt, vagy Bethániában vagy Jeruzsálemben vagy Názáretben vagy a Genezáret tavánál volt. A mennybemenetele után *egyszerre mindenütt ott van* és ott lehet, mert a Szentlélek-Isten közvetíti az Atya és Fiú-Isten nagy váltságművét. Krisztus mennybemenetele a delelőn lévő nap, mely, mert legmagasabban van, legszélesebb horizontra szórhatja áldó sugarait. Krisztus szeretetének áldó sugara a Vigasztaló-Lélek elküldése: ezért mondja búcsúzóan tanítványainak: jobb néktek, hogy én elmenjek, mert csak így jön el hozzátok a Vigasztaló.

Hogy ő egy az Atyával, ebben nagy vigasztalás rejlik. Ézsaiás mondja el legtalálóbban: „Avagy csak a közelben vagyok-e én Isten? Nem vagyok-e én az a messzeségben is? „Krisztus az Atya jobbára való üléssel Isten országlásának részésévé lett. Mekkora vigasztalás ez: Az uralkodik az Atyával együtt az egész teremtett mindenség fölött, aki vérét hullatta éretttem, aki ennyire szeretett engem!

Az, hogy Krisztus *testben* vitetett a mennybe, ez annyit jelent, hogy ő képviseli a testi embert a mennyben: Jézus sohasem mondotta, hogy a test nem fontos, hanem megbecsülte. A Krisztus testben való mennybemenetele *az ember egységének* megvédése.

A testben való felmenetel annyit jelent, hogy a mi testünk számára is megnyílt a menny. A mennybemenetel a legvégső bizonyossága annak, hogy az Ádám által megindított bűn-sor megtört. „*Ami az Isten teremtő kezéből kikerült, annak a mennyben van az igazi hazája!*“ (Tavaszy.)

Csak az érti meg, hogy Jézus egy az Atyával, aki őt a szentséges fogantatás és a csodálatos mennybemenetel csodáiban tudja szemlélni.

„*Nincsen csak egy igaz is.*“

(Olv. Római lev. 3. rész. Text: Róm. 3: 10–18.
Inst. II. K. 3. fejezet.)

Augusztinus így kiált fel: „*Nincs egybőlünk, csak a bűn.*“
Ide jutott az ember, amikor Isten szólítására felelt, idejutott, ami-

kor nem „vívmányai“, de az Ádámhoz való köze szempontjából nézte önmagát és életét. Az egész ember megromlott, tehát a test és a lélek is. Ha serpenyőbe vettünk, a semminél mindnyájan alábbvalók vagyunk (62. Zsolt. 10.) Mindennél csalárdabb a szív (Jer. 17:9) és az emberi gonoszság igazi tükre Igénk: Nincsen csak egy igazi is! (10—18 versek.)

E mennykövekkel — írja Kálvin — nem egyes emberek ellen, hanem Ádám fiainak egész nemzetsége, tehát az egész emberiség ellen támad az apostol. Nem egyik vagy másik kor megromlott erkölceit emlegeti, hanem *a természet folytonos megromlását* vádolja! A bűn tehát nem valamely rossz szokás (!), hanem az ember *természeti* gonoszsága. Az emberre nézve tehát önmagában — akármilyen kiváló is legyen — nincs üdvössége, csak az Úr irgalmából. Hiszen az ember önmagában megromlott: *elvésett: eltévedt ember.*

Ebben a nyolc versben a minden idők emberének képe van erőteljes vonásokkal megrajzolva. Az emberi szenvedély olyan hatalmas úr, hogy „nincs oly dühös vadállat, mely oly hanyat-homlok ne rohanna előre s nincs oly erőszakosan rohanó folyam, mely nagyobb s iszonyúbb zúdulással szakítaná el gátját.“ Az emberi jószág látszat csupán, mely cselekedetekben tündöklök. Ez a jószág olyan, mint a gyűrű köve, melyet az emberek valódinak, jónak hisznek, a szakértő látja csupán, hogy bizony hamis. Ebben a látszat-jószágban szenderegnek az emberek s ezért tiltakoznak olyan nagyon az apostol „mennykövei“ ellen. A bűn pedig szolgáltságban tartja az akaratot. A „*jót akarás gyarapodás a kegyelem-ben*, rosszat akarni megfogatkozás ugyanabban.“ Ezért „általában akarni az ember tulajdona, rosszat akarni a megromlott természeté (nincsen csak egy igaz is), jót akarni a kegyelemé (nincsen csak egy igaz is!)“

Nem mondhatja tehát senki, hogy én igaz vagyok (*az a bűntünk, hogy mindannyian azt mondjuk!*), mert *a jót*, az igazat Isten kezdi el bennünk, hogy az igazság iránt való szeretetet, vágyat felébreszti bennünk azzal, hogy szívünket formálja, igazgatja az igazságra. „Adok nektek új szívet . . . és elveszem a kőszívet a ti testetekből, az én lelkemet adom belétek . . . hogy az én parancsolatimba járjatok.“ (Ezékiel 36:26.)

Nincsen csak egy igaz is közöttünk, mert természetünknel fogva benne vagyunk az eredendő bűn kötelékében. De azért „mi Isten alkotmányai vagyunk, akik *teremtettünk a Krisztusban való jócselekedetekre*, melyeket készített az Isten, hogy azokban jár-nánk.“ (Ef. 2:10.) *Minden jónak kezdete a második teremtéstől van, amelyet a Krisztus által nyerünk meg.* Nekünk *a mi jó cselekedeteinkben épen ezért semmi érdemünk nincs*, hiszen Krisztusban teremtettünk a jócselekedetekre, melyeket *Isten előre elkészített!* A mi akaratunkból semmi jó sem jöhet létre mindaddig, míg ez meg nem újítatik, másrészt az ujjászületés után *ez az akarat, amennyiben jó, Istentől van és nem tőlünk.*

Nincsen csak egy igaz is közöttünk, mert ha Isten kegyelme elhagy, azonnal elbukunk. Igazságunknak semmiféle alapját nem találhatjuk meg önmagunkban. *Az ember igazsága rajta kívül vetett fundamentumon: a Jézus Krisztusban található meg.* Igazak csak annyiban vagyunk, amennyiben Krisztusban vagyunk. A Krisztusban való létünk nem tőlünk függ (nem szabadsággal szerezzük meg a kegyelmet!), hanem Isten kegyelme (kegyelemmel a szabadságot!)

„A Szentlélek-Isten.”

(Az *Institúció-beszéd-ciklus 38. beszédének vázlata.*)

Text. II. Timóth. 1 : 7., Inst. III. Könyv, I. fejezet.

Az emberi élet három síkban él: jelenben, múltban és jövőben. A Szentlélek munkája ezt a múltat, jelent és jövőt a hit, szeretet és reménység ajándékozásával tölti ki, valósítja meg.

A Szentléleknek köze van a *hithez*. A Szentírás, mely Isten Igéjét rögzíti, mindenképpen múlt. Jelenné a Szentlélek által ébresztett hiten keresztül lesz. Aki nem hisz a Szentlélekben, az el akarja magát rejteti Isten elől. A Szentléleknek — mondja *Brunner* — köze van ahhoz: én vagyok és ahhoz is, hogy Krisztus van. A Szentlélek bizonyossága teszi hitemet élő hitté. Ezért az *erőnek a lelke*. Nélküle holt a hit. Jézus Krisztus általában megváltó — halott hit! — hanem az én Megváltóm — élő hit, de ezzel csak a Szentlélek bizonyossága által lesz!

A Szentléleknek köze van a *szeretethez* is. Vannak ajtók — mondja *Brunner* — amelyek nyílásával egyidőben más ajtók is megnyílnak: *Isten felé nyíló hitajtónk nyílásával egyittjár az embertársak felé nyíló szeretet ajtónyílása is.* Így lesz a *szeretet a hit láthatósága. A hit a láthatatlan szeretet.* (*Brunner.*) A szeretet a fa gyümölcse, melynek gyökere láthatatlan. Az élet láthatósága a láthatatlan gyökérből származik. Ezért mondja az apostol, hogy a szeretetnek a lelkét vetjük.

És a *reménységnek* is a lelke a Szentlélek-Uristen. A mi örökkévaló életünk csupa illúzió lenne Nélküle. A jövőnk kilátástalan, ha nem lenne, aki megpecsételje a Krisztus ígéreteit, nem lenne, aki vigasztaljon, nem lenne, aki azokra figyelmeztessen, amikre Jézus tanított bennünket. (János ev.) A Szentlélek Uristen munkája az, hogy reménységem van. Már akkor is az autó fénykévéjében vagyok, amikor az autó még messze van tőlem (*Brunner*). A Szentlélek „mindörökké velem marad.” Ezért a józanságnak a lelke s ezért nincs meg bennünk a félelem lelke. A félelem a saját bűnünk következménye. Mivel úgy elhatalmasodott a bűn, elhatalmasodott a félelem is. Az elhatalmasodott bűn ellen emberi erővel harcolni képtelenek vagyunk: reménytelen lenne a jövőnk. Ezt a hatalmat és így a félelmet is győzi le a Szentlélek és *csak* a Szentlélek győzi le. Mint megemésztő tűz, mert

a világ be nem veheti a Szentlelket (Ján. 14 : 17.) s így elpusztul ítélete alatt.

A pünkösti örömnél ezért van létjogosultsága. A Szentlélek Isten nem személytelen *erő*, aféle „világ-lélek“, hanem *személyes Isten*. Isten, aki ismeri nyomorúságunkat; *kenet* (Ján. 2 : 20, 27.), mert meggyógyít, kigyógyít nyomorúságunkból és félelmünkéből, *pecsét és zálog*, mert megpecsételi Istennek Krisztusban adott ígéreteit (a multat jelenné teszi!) És *szent* a Szentlélek, megszentel bennünket: ami az Isten tulajdona kiveszi ebből a világból, kimentti abból a tűzből, melyet támasztott ezen a világon minden gonosz pusztulására. Előtte semmiféle akadály nincs, hogy szabadításunkra legyen. A Szentlélek Uristen teszi jelenlévővé az Atyát és a Fiút.

A világ égésből kiszabadított örök értékek: a hit, a szeretet és a reménység s épen a pünköst beszél arról, hogy ez a három mind *ajándék*, erre utal az Igénk is: *kapjátok*, azaz nem tölünk függenek, nem a mi érdekeink, nem jutalmak, hanem három nagy ajándék s akik ezeket ajándékba kapják, „lehetetlen, hogy a háládatosság gyümölcseit ne teremjék.“ (Heid. Káté, 64. kérdés.)

Nagy József.

A református lelkipásztor a magyar nép köztudatában.

Ha elfogadjuk a Brunner¹ felfogását, akkor jogosult feladata a theológiának a rendszerezés mellett vitatkozást is folytatni minden olyan felfogással szemben, ami jelentős hangot ad az egyházon belül. Ennek a vitának nemcsak az a feladata, hogy az Ige alapján szembe álljon a téves felfogással és annak hibáit kimutassa, hanem az is, hogy megkeresse azt az igazi érdeket, amit az illető felfogás tévesen, elferdítve képvisel. A vitaközö theológiánk nem elég a beszéd téves voltát kimutatnia, hanem abban az igazi keresztyén tanítás érdekét is meg kell védenie. Dr. Illyés Endre és Dr. Szabó Zoltán fentebb idézett tanulmányukban nem theologiai, hanem csak néprajzi munkát végeztek, mert az általuk gyűjtött néprajzi anyag felett nem végeztek theologiai reflektálást és kritikát. Én előbb megkísérlem a néprajz adatai alapján megrajzolni a népi gondolkozást a lelkipásztor felől és azután az így elért eredményt a fent jelölt theologiai szempont szerint megfogom kritizálni. Vizsgálódásomban a teorétikus tudományos érdeklődésnél mélyebb szükségégek vezetnek. Az egyháznak életérdeke tudni, hogy hívei miképen gondolkoznak lelkipásztorairól. Neki nemcsak elég ezt megállapítani, hanem az Ige mértéke alatt azt bírálat tárgyává is kell tennie, sőt, ezen túlmenve, az abban képviselt téves álláspontot ki kell igazítani, a helytelenül védett igazi létérdeket helyre kell állítania.

III.

Mielőtt részletesen is ábrázolnám, hogy miképen gondolkozik a magyar nép a református lelkipásztorról, egy pár szóval rá kell mutatnom a néprajzi gyűjtés lehetőségeire és korlátaira.

Honnan nyerjük az adatokat annak megállapítására, hogy miképen gondolkozik a magyar nép a református lelkipásztorról? A népi gondolkozás igazi medencéi a népies szólások, közmondások, anekdoták, mesék, dalok. Ezeken felül a személyes gyűjtő munka hozhat össze még egy egész sereg új adatot. Az adatforrások első csoportjával kapcsolatban a nehézségek egész sora áll előtünk. Legelőször is azt kell látnunk, hogy a népies szólások

¹ Die andere Aufgabe der Theologie-Zwischen den Zeiten VII. 255—0.

eredete nem egészen ellenőrizhető. Ezek a mondások a felsőbb társadalmi rétegektől vándorolnak az alsóbbak felé, egyik néptől átkölcsozódik a másik nép gondolatvilágába. Ezenfelül nem könnyű feladat annak a megállapítása sem, hogy a különböző felekezeti lelkipásztorok közül éppen melyikre vonatkozik az a népies kifejezés. A gyűjteményekben feltalálható szólás-, ének- és meseanyag nem a mai, hanem a régi magyar emberre jellemző. A világháború után lényeges változások következtek be a népies gondolkozásban. De nemcsak a népies gondolkozás, hanem sok tekintetben a lelkipásztori élet is megváltozott az utóbbi évek alatt, viszont a nép konzervatív magatartásánál fogva legkésőbbben a régebben beidegződött szólásait tudja revidálni. Nagyon sokszor hallunk a nép ajkáról olyan régi kifejezéseket, amiknek ma már ő sem tulajdonít különösebb jelentőséget, ami nem fedí mai gondolkozását és mégis használja. Legmegbízhatóbbak lennének a mai személyes gyűjtések alapján nyert adatok, de ezeknél fent áll az a kísértés, hogy nem annyira a papra általában, hanem egy bizonyos adott papra vonatkoznak, akivel a falu különösebben jó, vagy különösebben rossz viszonyban van. A néprajz pedig az általános képre törekszik. Ezeken felül a népies gondolkozás, a maga sajátos kifejezési formái között, mindig a szokatlant, a feltűnőt, a könnyen megjegyezhetőt szokta megrögzíteni. A népnek nincs sok érzéke a mindennapi jelentéktelen események megörökítésére, ebből kifolyólag a lelkipásztorra vonatkozó ítéletei nem tartalmazzák mindazt, amit ő a lelkipásztorról tart, vannak a lelkipásztorral kapcsolatban olyan megállapításai, amelyeket nem szokott kifejezni, pedig ezeknek az általa való megrögzítése is jellemző lenne arra nézve, amit ő a lelkipásztorról gondol.

Ennyi nehézséggel találja magát szemben az, aki megkísérli összeállítani a magyar nép gondolatait a református lelkipásztort illetőleg. Szinte azt is lehetne mondani, hogy nem is lehet erre a feladatra vállalkozni, mert a nyert kép teljesen megbízhatatlan és ellenőrizhetetlen lesz. A feladatra azonban mégis vállalkoznunk kell, mert amint kimutattuk, nem lehet ránk nézve közömbös, hogy a ránk bízott nép miképpen gondolkodik rólunk. Legjobb lelkiismeretünk szerint mindent el kell követnünk, hogy az általunk igaznak gondolt képet másokkal is közöljük. Nem azzal a büszke göggel, hogy ime egy tudományos problémát megoldottunk, hanem azzal az alázattal, hogy talán egy két gondolattal mégis csak rávilágítottunk arra a sűrű szövevényre, amit népi gondolkozásnak nevezünk. Ezenfelül talán abban az irányban is tettünk valamit, hogy az újabb vizsgálódásokhoz egy pár alapvető szempontra is rámutattunk.

Dolgozatomhoz felhasználtam Ilyés Endre fent jelölt könyvét, Szabó Zoltán jelzett tanulmányát, Tóth Béla, Gracza György anekdóta gyűjteményeit, Dr. Margalits Ede monumentális közmondás és népies szólás gyűjteményét. Hét esztendőn keresztül! utazgattam az erdélyi református falusi gyülekezetekben. Ez alatt az idő alatt ön-

tudatosan megfigyeltem mindazt, ami a nép gondolkozására jellemző. Nem mondom azt, hogy „a kérdés irodalmát feldolgoztam“. Erre sok minden ok miatt nem is vállalkozhattam, de egy konferenciái előadásnak nem is az a lényege, hogy kész és teljes eredményeket hozzon, hanem sokkal inkább a gondolatébresztés és egy kérdés lényegére való rámutatás.

IV.

A magyar nép gondolkozásában a pap képe lényeges szerepet tölt be. Az általam feldolgozott Margalits féle közmondás gyűjteményben nincs egyetlen olyan személy, akiről annyi közmondása lenne a népeknek, mint éppen a lelkipásztorról, helyesebben a népi szólás szerint a papról. Utána következik a cigány, viszont a bíró, király, tanító, jegyző egészen messze elmaradnak a lelkipásztor mögött. Az igazi magyar nép állattenyésztő és földművelő. Hogy a pap alakja mennyire szerves része a népies gondolkodásnak, mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy a lelkipásztorral kapcsolatban, mint hasonlatokat a legszívesebben használja kedvenc állatait. A papot s a kutyát szájáért tartják, az anekdóta szerint a nagy természetű papot a tulokhoz hasonlítják.

A lelkipásztorra vonatkozó népies gondolkodás ábrázolásában akkor járunk el a leghelyesebben, ha a kérdést bizonyos életkörülményekben szemléljük.

1. *Az Isten és a lelkipásztor viszonyát* illetően, két vonatkozást emel ki a népies gondolkodás. Egyfelől a lelkipásztort úgy nézi, mint aki titokzatos isteni erők tulajdonosa, másfelől világosan látja, hogy az Isten nagyobb és hatalmasabb mint a lelkipásztor.

a) Egy alkalommal nagyon összebarátkoztam az egyik székely szekeresrel, aki a szomszéd faluba vitt át. Miután egy egész sereg gondolatot kicseréltünk, az atyámfia megkérdezte, hogy mi az a tudomány, amit mi a teológián tanulunk, de amit nem szabad senkinek sem elmondanunk, aki nem pap. Ő egészen biztosan tudja, hogy van a papoknak ilyen külön tudományuk. Egy alkalommal a cälätel-i egyházmegyében püspöki vizitáció után megkérdeztük az egyik falu presbitereit, hogy hogy tetszett a püspök úr beszéde. Az egyenes válasz meglepő volt: „Többet vártunk a püspök úrtól, úgy beszélt, hogy mindent értettünk, amit mondott“. Ezeknek az atyafiaknak nem tetszett a püspök közvetlen, világos és mindenki által megérthető beszéde, mert ők egy paptól, pláne püspöktől valami olyant is várnak, ami felülhaladja az ő belátásukat és értelmüket. A papnak van valami olyan tudománya, amivel a közönséges emberek nem rendelkeznek. Innen van az, hogy néha nagy tekintélye van annak a papnak, aki nagy hangon, széles gestusokkal elbeszél a hívek feje felett. Ez a pap különbözik a normális embertől. A közmondások szerint a papot bántani nem tanácsos: „El ne feledd azt a napot, melyen bántottál te papot“, „Papot, ha versz, gondot ad.“ stb. Egyik lelkipásztor-társam be-

szélte, hogy a gyűlésen valamelyik atyafi hevesen kikelt ellene, a falusiak figyelmeztették az illetőt, hogy nem szabad a lelkipásztorral így beszélni, mert abból baj lesz. Másnap az illető valami ok miatt megnémult és pár hét alatt meghalt anélkül, hogy szóhoz jutott volna. Az esetet a falusi közvélemény, mint istenítéletet könyvelte el. Ismeretes, hogy az úrvacsorát a legtöbb helyen, mint testi gyógyszert ismerik és gyakran különbséget tesznek a lelkipásztorok között aszerint, hogy kinek az úrvacsorájától gyógyulnak meg a betegek. Az egyik esperesünknek messze vidéken híre van, mert ő nemcsak tűz, de jég ellen is fel tudja az új harangot szentelni. Igen gyakran megtörténik, hogy ahol római katolikus vagy görög keleti lelkész is van a faluban, vagy a szomszédságban, a hívek a betegeket különösen ez utóbbihoz viszik, hogy űzze ki belőle az ördögöt, vagy mondjon misét érte. Általában azt mondhatjuk, hogy népünk a papban nem közönséges embert lát és ha meggyőződött, hogy az éppen olyan gyarló ember, mint ő, akkor minden tekintélyét elveszti előtte. Amelyik pap az adott tekintélyét eljátszotta, nehezen tudja azt visszaszerezni, viszont a tekintély magától érthetően jár ki minden lelkipásztornak mindaddig, amíg azt el nem játssza. Ha alaposan megvizsgáljuk a kérdést, azt mondhatjuk, hogy a pap isteni tekintéllyel való felruházása mögött jókora adag pogánykori és római katolikus kori maradvány van.

b) Akármilyen sok tekintetben is lát a nép a papban magasabbrendű embert, egyet sohasem feled el: „A pap nem Isten“, „A pap is csak ember“, „A pap is csak deák volt“. A nép hile szerint az igazságtalan paptól mindig lehet az igazságos Istenhez fellebbezni. Sokszor látja a nép, hogy „A pap is vétkezik“, „Mind-en ember hamis, csak a pap nem igaz“.

László Dezső.

(Folytatjuk.)

Igehirdetés az *Institució* nyomdokain.

(Az *Institució* első kiadásának 400 éves fordulója esztendejében.)

Négyszáz esztendő távlatát kell átfurnunk tekintetünkkel, hogy eljussunk abba a bázeli könyvnyomtató műhelybe, ahol az alig 27 éves autor, Johannes *Caluino* gyuló szemekkel tekint az egyre gyűlő, hatalmas, nagyretű föliánsokra. A Rajna lassú közönnyel hőmpölyög a város mellett tova, *Platter* és *Lausius* uraimék, a könyvnyomtató céh kiváló tagjai szorgoskodva forgolódnak a nyirkó kézisajtók körül s talán nem is álmodják, hogy az a sok betű, ami most engedelmesen simul a föliánsokra, lángra gyújtja majd a szíveket, lerombol megvívhatatlannak hitt falakat, kicsorbit szellemes, sziporkázó érv ríposztokat s olyan csodálatos rendszerbe foglalja Szentírás mélységes tanításait, hogy belőle az Isten világa legszebb virága fakad: a *Kálvin* reformációja. Ónos fellegek ültek a háztetőkön, az ón-keretes ablakokon alig szűrődött be világosság, amikor elkezdte írni apró belűivel nagy munkáját és már tavasszal, az ébredő élet kinyomtatva láthatta *Kálvin* legnagyobb munkájának első kiadását.

„Én e munkámban legkiváltképen a mi francia népünk érdekében fáradoztam — írja —, akik közül igen sokat láttam, hogy éheznek és szomjuhózzák Krisztust, de igen keveset, akik az ő ismeretével, bár némileg is áthatva lettek volna. Hogy ez volt feltett szándékom, tanusítja maga e könyv egyszerű és keresetlen tanítási módjával. Hitük, meggyőződésük, Szentíráshoz való ragaszkodásuk miatt üldözötteket a vádakkal szemben igazolni akarom s meg akarom védeni azt a tudományt, melyet „ők“ (pápások) bebörtönzéssel, száműzéssel, fej- és jószágvesztéssel és máglyával üldözendőnek és az egész föld kerekiségéről kiirtandónak kiáltottak ki.“

A fellángoló üldözések tehát kiszélesítik a munka perspektíváját és így nemcsak megállapítja, levezeti a Szentírás alapján tételeit, hanem szembe is állítja azokkal a támadásokkal, melyekkel a keresztyén egyház Szentíráshoz való visszatérését meg akarták akadályozni. A könyv beosztása is igazolja ezen álláspontot.

A négyszáz esztendő *Institució* első alakjában csak hat részből állott. „Rövidebb vezérfonal — írja *Kálvin* — amellyel a hitet bemutattam mindazoknak, akikről láttam, hogy megvetik.“

Kálvin egyre dolgozott az *Institució*n, egyre bővül és három bővített kiadásban jelenik meg még életében. Az 1539. évben jelenik meg az első bővített kiadása, melyben 17 fejezet van. A következő 1543-ban, itt már 21 fejezet áll előttünk. Végül az utolsó bővített kiadás, mely 1559-ben látott napvilágot, négy könyvre oszlik, melyek mindenike ismét több fejezetre, úgy, amint az ma előttünk áll. Az *Institució* utolsó bővített kiadásának címe: „*Inst. Christianae Religionis, in Libros quattuor nunc primum digesta cerisque distincta Capitibus, ad aptissimam methodum: aucta etiam tam magna accessione, ut propemodum opus novum haberi possit. Johanne Caluino Authore. Oliva Roberti Stephani, Genevae, M.D.LIX.*“

Kálvin életében összesen tíz kiadás jelent meg 1536—1561-ig. A *Corpus Reformatorum* az 1536. kiadásnak, továbbá az 1559. kiadásnak teljes szövegét veszi fel, a többieket (1539, 1543, 1545, 1550, 1553, 1554) egy szövegbe foglalva, csak az eltéréseket jelezve közli.

Az első francia nyelvű *Institució* már *Kálvin* életében, 1559-ben megjelent. A következő 1561-ben. Ő maga is ellenőrizhette ezt a fordítást, tekintettel azonban arra, hogy ebben a fordításban rengeteg, az eredeti szöveggel homlokegyenest ellenkező, vagy tendenciózusan elferdített rész van (egyik legjellemzőbb: II. 20. fejezet, 32. pontja, az istentisztelettel kapcsolatos többszólamu énekekre vonatkozó álláspontjának az 1559. évvel szemben való tendenciózus elferdítése), nem nevezhető hűséges fordításnak. Magyar nyelven először *Szenczi Molnár Albert* fordításában jelent meg: „Az keresztyén Religio és az igaz hitre való tanítás. Melyet Deákul irt Calvinus János. És osztán Franciai, Angliai, Olasz, Német, Cseh és egyéb nyelvekre fordítottanac: Mostan pedig az Magyar nemzetnek Isteni Igasságában való épületire Magyar nyelvre fordította Molnár Albert, hasznos és bővséges Registrumockal egyetemben. Nyomtattac Haviában (Hanau) Aubrius Dániel 's Dávid és Skleikius Kelemen költségeckel 1624.“ A legutolsó magyar fordítás 1909-ből való, *Ceglédi Sándor* és *Rábold Gusztáv* fordításában. (Pápa, ref. főiskolai nyomda.)

Az utolsó, *Kálvin* által kidolgozott kiadás mintegy négyszer akkora terjedelmű, mint az, mely most 400 esztendővel ezelőtt hagyta el a nyomdát. Ebből az „*ős-Institució*“ból csak quantitative lett más 1559-ben, qualitative ugyanaz maradt.

Ez az esztendő a hálás emlékezeté. Lapunk a prédikációvázlatok során az *Institució* alapján elkészített vázlatokat közöl.

Mi indított bennünket az *Institució* nyomán való igehirdetésre? Az *Institució*ról csak az nyilatkozhatik úgy, hogy „nehézkés, száraz, ódon, nem a mi világunknak való, nincs közvetlen köze a ma ezerféle kérdésével“ aki nem ismeri az *Institució*t. S csak az látja meg, hogy az ige hirdetésének nagy támasza, aki szinte állandóan olvassa s aki minél mélyebbre hatol benne, annál inkább látja, hogy a *Kálvin* élete óta tovahaladó századok csak

rontani tudtak az Intitucióban lefektetett biblikus theologiai fel-
fogáson s ha ma a dialektika theologia kezdi magát reformátori
theológiának nevezni, ezzel csak azt vallotta be alázatosan és
boldogan, hogy a *Kálvin* nyomdokaira lépett s ha valaha a filo-
zófiában felcsendült a jelszó: „Zurück zu Kant!“, úgy ma, az
igehirdetés válságos perceiben, a liturgiai reform-mozgalmak, az
egyházfegyelem viharzó korszakában valóban a hálás emlékezet
számára csak egy jelszó lehet: „Vissza Kálvinhoz!”

Az Intitució igazi jelentőségét a keresztyén hittan, erkölcs-
tan szempontjából méltóbb tollforgató fogja bizonyára megírni az
évfordulóra. Mi nem törekszünk a következőkben egyébre, mint
arra, hogy az *Intituciót az igehirdetés szempontjából nézzük s
felosztást adunk*, hogy miként lehet az Intitució nyomdokain
valóban azzá tennünk az igehirdetésünket, aminek valóban lennie
kellene: az Ige megtörténése (Brunner).

Az első könyv a *teremtő Isten megismeréséről* szól. Ezen
részben belül tehát az igehirdetéssel kapcsolatosan azt kell kiemel-
nünk, hogy Isten istenségének leghatalmasabb pecsége az, hogy
Ő Teremtő. Ebben, hogy Ő a Teremtő, az a csodálatos szemlélet
van, hogy hatalomban és kegyelemben egyedül Ő az, aki nem
függ semmitől és aki a teremtésben, teremtményeiben a maga
hatalmát szeretetében, szeretetét hatalmában érvényesíti.

Ezzel a könyvvel kapcsolatosan a következő beosztás alap-
ján mondhatók prédikációk:

1. *beszéd.* „Kicsoda az Isten? (Textus: 62. Zsoltár. — Inst.
I. K. 1. és 2. fejezet. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évf. 1. szám,
7—8. oldalakon.)

2. *beszéd.* „A magát kijelentő Isten.“ (Textus: János ev. I.
rész. — Inst. I. K. 3—9 fejezetek. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII.
évf. 2. számában.)

3. *beszéd.* „Kiábrázolhatatlan.“ (B. olv. I. Kor. 8. rész. —
Textus: II. Móz. 20: 4—6. — Inst. I. K. 11—13. fejezetek. Váz-
latot lásd: Az Ut, XVIII. évf. 2. számában)

4. *beszéd.* „Szentháromság.“ (B. olv. János ev. I. rész. —
Textus: János ev. 15: 26. Joel. 2: 28. — Inst. I. K. 13 fejezet.
Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évf. 2. számában.)

5. *beszéd.* „Angyal-menyország.“ (I. Móz, 2: 1. János Jel.
20: 11—21: 7. — Inst. I. K. 14. fejezet, 1—13. pontok. Vázlatot
lásd: Az Ut, XVIII. évf. 2. számában)

6. *beszéd.* „Ördög és pokol.“ (Textus: János ev. 8: 44, I.
Péter 3: 18—19. — Inst. I. K. 14 fejezet, 14—21. pontok. Váz-
latot lásd: Az Ut, XVIII. évf. 2. számában.)

7. *beszéd.* „Az ember és a világ.“ (Textus: I. Mózes 2: 16—17.
Inst. I. K. 15. fejezet. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évf. 3. szám.)

8. *beszéd.* „Isten és ember.“ (Textus: János ev. 3: 16—19. —
Inst. I. K. 15. fejezet, 8 pont. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évf.
3. számában.)

9. *beszéd.* „Istenben élünk.“ (Textus: Ap. Csel. 17:28. — Inst. I. K. 16. fejezet. Vázlatot lásd: Az Ut. XVIII. évf. 5. számában.)

10. *beszéd.* „A Teremtő megismerése.“ (Textus: Ézsaiás 45:7. — Inst. I. K. 17—18. fejezetek. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évf. 5. számában.)

Az *Institució II. könyve* „Istennek, mint a Krisztusban Megváltónknak ismeretéről“ szól. Itt mindenekelőtt az emberről kell beszélnünk, rámutatva különösen arra, hogy az ember elveszett, semmije sincs, csak a bűn. A megromlott természetéből nem származhatik egyéb, csak a kárhozat. S ezért egyetlen útja van az üdvössége felé: Krisztusban való üdvösségkeresés. Ennek módjai a feltétlen *engedelmesség* (A Törvény jelentősége, a 10 parancsolat magyarázata) és a *hit*. Mindkettő nagy *ajándék*, mellyel Krisztusra tekinthetek. Krisztus ismerete ezeken keresztül. A christologia kérdései. Krisztus ismerete végül is feltétlenül odavezet, hogy mi örvendező lélekkel látjuk, hogy az ő egyszerű és tökéletes áldozatában van a mi megváltásunk. *Az önmagát mindentől megfosztott embernek váltság adatik az önmagát mindentől megfosztott Krisztusban.* Ezen könyvön belül a következő beszédeket mondhatjuk el:

1. *11. beszéd.* „Ádám és mi.“ (Text.: Római levél, 5:19. — II. Könyv, 1—2. fejezetek. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évfolyam 5. számában.)

2. *12. beszéd.* „Nincsen csak egy igaz is.“ (Római 3:10. — Inst. II. K. 3 fejezet. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évfolyam 5. számában.)

3. *13. beszéd.* „Krisztus és mi.“ (Text.: János ev. 1. 12. — Inst. II. K. 6. fejezet. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évfolyam 6. számában.)

4. *14. beszéd.* „A Törvény.“ (Máté 5:17. — Inst. II. K. 7., 8., 9. fejezetek. Vázlatot lásd: Az Ut XVIII. évf. 6. számában.)

5. *15. beszéd.* „Az első parancsolat.“ (II. Móz. 20:2—3. Inst. II. k. 8. fejezet, 13—16. pontok. Vázlatot lásd: Az Ut, XVIII. évf. 6. számában.)

6. *16. beszéd.* „A második parancsolat“ (II. Móz. 20:4—6. Inst. II. k. 8. fejezet, 17—21. pontok. Vázlatát lásd: Az Ut XVIII. évf. 6. számában.)

7. *17. beszéd.* „A harmadik parancsolat.“ (II. Móz. 20:7. Inst. II. k. 8. fejezet, 22—27. pontok.)

8. *18. beszéd.* „A negyedik parancsolat.“ (II. Móz. 20:8—11. Inst. II. k. 28—34. pontok a 8. fejezetben.)

9. *19. beszéd.* „Az ötödik parancsolat.“ (II. Móz. 20:12. Inst. II. k. 35—38. pontok.)

10. *20. beszéd.* „A hatodik parancsolat.“ (II. Móz. 20 13. Inst. II. k. 8. fejezet, 39—40.)

11. *21. beszéd.* „A hetedik parancsolat.“ (II. Móz. 22:14. Inst. II. k. 8. fejezet 41—44.)

12. *22. beszéd.* „A nyolcadik parancsolat.“ (II. Móz. 20:15. Inst. II. k. 8. fejezet 45—46.)

13. 23. *beszéd.* „A kilencedik parancsolat.“ (II. Móz. 20 : 16. Inst. II. k. 8. fejezet 47—48.)
14. 24. *beszéd.* „A tizedik parancsolat“ (II. Móz. 20 : 17. Inst. II. k. 8. fejezet, 49—50.)
15. 25. *beszéd.* „Az ó és újszövetség hasonlósága.“ (Római levél 3 : 21. Inst. II. k. 10. fejezet.)
16. 26. *beszéd.* „Az ó és újszövetség különbözősége“ (Galata levél 3. és 4. Inst. II. k. 11. fejezet.)
17. 27. *beszéd.* „Krisztus megismerése.“ (2. Zsoltár. Inst. II. k. 12. fejezet.)
18. 28. *beszéd.* „Krisztus, az ember.“ (I. Timotheus 2 : 5. Inst. II. k. 12—13. fejezetek.)
19. 29. *beszéd.* „Krisztus, az Isten.“ (Kol. I. 15. Inst. II. k. 12—13. fejezetek.)
20. 30. *beszéd.* „Krisztus az Istenember.“ (Inst. II. k. 14. f.)
21. 31. *beszéd.* „Krisztus, a próféta.“ (Luk. 4 : 18. Inst. II. k. 15. fejezet.)
22. 32. *beszéd.* „Krisztus, a főpap.“ (Zsidó levél 2 : 17, 4 : 15, 7 : 24 Inst. II. k. 15. fejezet.)
23. 33. *beszéd.* „Krisztus, a király.“ (Máté 28 : 18. Inst. II. k. 15. fejezet.)
24. 34. *beszéd.* „Krisztus halála.“ (Római levél 5 : 8. Inst. II. k. 16. fejezet.)
25. 35. *beszéd.* „Krisztus feltámadása.“ (I. Kor. 15 : 20. Inst. II. k. 16. fejezet.)
26. 36. *beszéd.* „Krisztus mennybemenetele.“ (Luk. 24 : 50. Inst. II. k. 16. fejezet.)
27. 37. *beszéd.* „Én érettük szentelem magam.“ (János ev. 17 : 19. Inst. II. k. 17. fejezet.)

Az *Institúció harmadik* könyve arról a „módról“ szól, melyen Krisztus kegyelmét vesszük és arról, hogy ebből micsoda gyümölcsök származnak és micsoda eredmények következnek reánk nézve. Röviden arról tehát, amit a Heidelbergi Káté ezzel a kérdésével világosít meg : „És te miért neveztetel keresztyénnek ? Az *Institúció* 3. és 4. könyvében a Szentlélek-Isten munkája világosodik meg. A Szentlélek — ahogy Brunner mondja — felülről száll alá, kívülről lép belénk, bennünk mindeneket átalakít s belőlünk kilépve világot formál. Ez a „felülről“, „belénk“, „magunkból“, „ki“, az Isten kegyelmi munkájára utal, mely a Jézus Krisztus váltsága által és csakis ezáltal lett osztályrészünké. A mi megváltásunk jöhet *hitbeli*, tehát jövődöben „törtéző“ *reménylett* dolog, az „eschatologikus határon túl van“ (Tavaszy), tehát a Krisztusban való váltság ígéret számunkra, mégis egész életünknek csak akkor és csak annyiban értelme, ha erre a váltságra néz, ha „Isten sátorában lakozom éjjel és nappal.“ Az a „mód“, amellyel Krisztus kegyelmét vehetjük tehát *jelenben való jövődökeresés*. Jelenben való, mert a személyes hit, a személyes bizonyosság, a személyes szolgálat, a személyes aláztatosság és a

személyes bűnbánat útján haladunk benne, és jövendőbe tekintő, mert a látható jelei Isten kegyelmi szövetségének (egyház, szakramentumok) mind csak zálogai és pecsétei a jövendőben, de *a biztos jövendőben* lévő isteni kegyelemnek. Ezért beszél ebben a részben *Kálvin* a hitről, mellyel Isten megszólít bennünket, a hit által való ujjászületésről, mely a bűnbánathoz vezet s így az ingyen való kegyelemhez is (I), a *hálából* való cselekvésről, az imádságról és az örök elválasztásról, mert ezek mind pillérei annak a „mód“-nak, ahogyan Isten kegyelmét megragadhatjuk. Ezért láthatjuk, hogy *Istennek legnagyobb kegyelme abban van, hogy „az eschatologikus határon túl“ lévő kegyelmét már itt, e határon innen megtapasztalhatjuk a hit által.*

E két könyvön belül épen fentiek figyelembe vételével a következőképen csoportosíthatjuk a beszédeket:

1. *38. beszéd.* „A Szentlélek-Isten“ (II. Kor. 1 : 22. Inst. III. k. 1. fejezet.)

2. *39. beszéd.* „A hit a Szentlélek első ajándéka.“ (Zsidó levél 11 : 1. Inst. III. k. 2. és 11. fejezet.)

3. *40. beszéd.* „Az ujjászületés és bűnbánat, a Szentlélek ajándéka“ (János ev. 3 : 1—8. Inst. III. k. 3, 4. és 5. fejezetek.)

4. *41. beszéd.* „A keresztyén élet a Szentlélek ajándéka.“ (János ev. 13 : 34—35. és 14 : 26. vers. Római lev. 14 : 7—9. Inst. III. k. 6., 7., 8. és 10. fejezetek.)

5. *42. beszéd.* „A jövendő, a Szentlélek ajándéka.“ (János ev. 17 : 3. Inst. III. k. 9 fejezet.)

6. *43. beszéd.* „Kegyelem ingyen“ (Római levél 3 : 23—26. Inst. III. k. 12., 13. fejezetek.)

7. *44. beszéd.* „Cselekedet — hálából.“ (Luk. 17 : 10. és Máté 7 : 8. Inst. II. k. 14., 18. fejezetek.)

8. *45. beszéd.* „Az imádság“ (Luk. 11 : 9—10., 13. Institucio III. k. 20. fejezet.)

9. *46. beszéd.* „Az elválasztás.“ (János ev. 1 12—13. és Zsidó levél 4 : 2—3. Inst. III. k. 21—25. fejezetek.)

10. *47. beszéd.* „A ker. szabadság.“ (I. Tim. 4 : 5. Institucio III. K. 19. fejezet.)

IV. KÖNYV. A külső, gyomolttó eszközökről; melyekkel Isten minket Krisztus közösségébe hív és abban megtart.

1. *48. beszéd.* „Az egyház.“ (Efézus 4 : 3—6. Inst. 4. könyv, 1—13. fejezetek.)

2. *49. beszéd.* „A sákramentumok.“ (János első levele 5 : 6. Inst. IV. k. 14. fejezet.)

3. *50. beszéd.* „A keresztség sakramentuma.“ (Máté 28:18, 19.— Inst. IV. k. 15. és 16. fejezetek.)

4. *51. beszéd.* „Az Úrvacsora sakramentuma.“ (I. Kor. 11 : 23. s köv. Inst. IV. k. 17—19. fejezet.)

5. *52. beszéd.* „A világ, Isten dicsőségének színtere.“ (2. Zsolt. 7—8. Inst. IV. k. 20. fejezet és reflexió az egész munkára.)

Nem időztünk az egyes beszédeknél, csupán címüket adtuk

meg és a textust, melyen keresztül Isten üzenete szól, az egyes részekben belül. Ez évben alkalmunk lesz bemutatnunk 52 vázlat keretében a most csak a címben és textusban, majd Institúció rész megjelölésében adott prédikációkat, melyekben az egész Institúció, legalább nagy vonásaiban feldolgozható.

Ebben azonban koránt sincs kimerítve az Institúció nagy jelentősége az igazán református s így evangéliumi igehirdetés szempontjából. Vannak az Institúcióban részek (imádság, 10 parancsolat stb.) melyeket a mi hozzáadásunk csak összetörhet. Aki valóban belemélyed az Institúcióba, látja annak csodálatos frissességét, üdeségét, fordulatosságát. Tele van gazdag, találó képekkel, precíz fogalmazások tárháza s nincs kérdése a protestáns hitnek, melyeket *Kálvin* ne mutatna itt be az ellenvélemények és ellentámadások keresztüztüében győzedelmesen kikristályosodva, megacélozottabban. Aki az Institúcióról azt mondja, hogy elavult és semmi köze korunk nagy kérdéseire, az önmaga tudatlanságáról állít ki bizonyítványt. Az Institúció nélkül nem lehet el egy theologus sem. (Igy egy lelkipásztor sem. Hiszen a kettő egy. S amikor nem egy, akkor lehet nagyszerű szervező, lehet társadalmi reformer, lehet kiváló szónok, frázisgyáros és hangulatkeltő, de nem lehet Ige hirdetője.) Az egész Institúció legjobban így jellemezhető: az Institúció a legcsodálatosabb igehirdetés. S mivel a maga egészében kevés van belőle, minden parochián csak egy! — nem vihető közel a gyülekezethez, legalább így a magunk gyöngesége által összetörve, talán megfosztva eredeti fényességétől, feltétlenül megtartva azonban alapgondolatait, az egyes interpretált részekkel kapcsolatosan közel kell vinnünk a gyülekezethez. Ez az esztendő, a hálás emlékezet esztendeje, így igazán áldott esztendővé lesz.

400 esztendő távlatából is, mintha a mának írná *Kálvin* ezt a csodálatosan mély, ezt a mélységesen bátor, ezt a bátran hívő, ezt a hittel feltöltött könyvet. A Zsidó levél gondolatával kell kézbevenni az Institúciót: Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról, akik szólották néktek *az Isten beszédét* és figyelmeztvén az ő életük végére, kövessétek *hitüket*! (13 : 7.)

Nagy József.

A külmisszió ügye a szószéken.

A külmisszió ügye olyan mértékben vonul fel a szószékre, amilyen mértékben az egyház felismeri missziói kötelezettségét a pogány népekkel szemben. Elvileg ugyan sohasem hiányozhatna a pogánymisszió gondolata a keresztyén igehirdetésből, az egyház-történelem tanúsága szerint azonban nem minden korban és nem minden egyházban találjuk fel a pogányokkal szembeni missziói kötelezettséget és ennek megfelelően hiányzik a külmisszió gondolata a prédikációkból is. Nemcsak a külmisszió szorult és szorul így, sok más gyakorlati kérdéssel együtt (mint amilyen például az egyház szeretet munkája, a szociális kérdés stb.) időként háttérbe, hanem az evangéliomnak számos más középponti igazsága is, (például a paruzia — Maranatha — gondolata). De míg a Krisztus kereszljéről, feltámadásáról, eljövételéről stb, való bizonyágtétel hiányának a prédikációban az egyház hitének elsekélyedése, vagy a prédikátor hitetlensége az oka, addig a pogánymisszióknak az egyházra nézve elvileg kétségtelenül kötelező feladatának meg nem látása, jobban mondva nem vállalása, nem feltétlenül a hitetlenség következménye, hanem folyhat abból az egyszerű tényből is, hogy a Szentlélek Isten más feladatokat állított az illető egyház elé.

A külmisszió iránti felelősséget a Szentlélek Isten ébreszti a hívő lélekben és állítja mint feladatot a hivek közössége elé a felelősségre ébredt lelkek munkája által. A Lélek pedig ott jelenik meg és úgy, ahol és ahogy neki tetszik. A keresztyén egyház előtt, mint a hivek közössége előtt álló sok feladat közül némelyekben ez iránt, másokban pedig amaz iránt ébreszt nagyobb felelősséget. Nagy tévedés volna tehát, akár az egyháznak hitét, akár pedig egyes hiveinek hitét a külmisszióban való pozitív részvételének mértékével mérni, vagy pláne az egyháznak ezt, vagy amazt a feladatát a többivel szemben kijátszani.

Éppen ezért senki sem vádolhatja sem felületességgel, sem felelőtleniséggel azokat a lekipásztorokat, akik a külmisszió ügyéről szószékükben mindezideig hallgattak. Ha a Lélek nem indította őket szólani, miképpen szólottak volna? Ha az egyes igehirdető hite nem ölelte fel a pogányok iránti felelősséget, miképpen szólhatott volna róla hiveinek? Viszont az is igaz, hogy az igehirdető nem a saját hite, hanem az egyház hite alapján pré-

dikál. A prédikációjában pedig nem az a fontos, hogy ő mit mondjon, hanem az, hogy Isten mit akar mondani. Isten pedig lehet, hogy éppen ő általa, az ő igahírdetése által akarja gyülekezetében a külmiszió iránti felelősséget felébreszteni.

Azon már túl vagyunk (lásd: „Mi a külmiszió” és „Egyházunk külmisziói szolgálata” című kiadványokat), hogy a külmiszió szükséges, kötelező és a saját lényegéből folyó feladata az egyháznak. A kérdés csak az, hogy ki és mennyit vállal belőle. Nem mindenki lehet a pogányok apostola, nem mindekitől követeli Isten, hogy életét, idejét, vagy pénzét (akár részben, akár teljesen és kizárólagosan) a külmiszió szolgálatába állítsa.

De azzal mindegyik, ma élő romániai református lelkipásztornak őszintén és komolyan számot kell vetnie, hogy ma az a főhatóság kéri tőle a külmiszió ügyének felkarolását (külmisziói nap tartása, perselypézn beszolgáltatása stb.), amelynek hivatali esküjében engedelmességet fogadott. De méginkább azt kell lelkiismeretében eldöntenie, hogy vajjon Babos Sándot kiküldése, némelyeknek a külmiszió ügyéért folytatott lelkes munkája, külmiszió konferenciák rendezése, egyszerű hívek perselyvállalása stb., mind csak emberi nagyot-akarás-e, feltűnési viselkedés, vagy talán kegyes hóbort? Nem sokkal inkább a Szentlélek Isten munkája lesz nyilvánvalóvá ezekben, aki általuk éppen most kívánja a pogány népekkel szemben való felelősségüket felébreszteni és mindnyájukat a külmiszió szolgálatába állítani?

Akkor pedig jaj nekünk, ha Szentlélek Isten eme munkásságát hallgatásunkkal akadályozzuk meg. Háttha éppen az én gyülekezetemben születtek meg a Babos Sándor utódjainak egyike? Háttha tőled számon kéri az Úr azokat az adományokat, melyek csak azért nem folytak be, mert Te továbbra is kizártad a külmiszió ügyét prédikációidból.

Inkább szóljunk tehát, mint hallgassunk. Ha pedig szólni akarunk, legelsősorban azt kell tudnunk, hogy a külmiszió is Isten ügye, róla tulajdonképpen nem nekünk kell beszélnünk, hanem Istent kell engednünk beszélni. Isten az Igében szól hozzátok. Olyan textusokat kell tehát választanunk, amelyekben az Ige erre a feladatra utal. Textus választásunk ne legyen esetleges, ad hoc, hanem igyekezzünk a külmiszió gondolatát is tervszerűen beilleszteni igehírdetői munkásságunkba. Prédikációinknak amúgy is egyik legnagyobb hibája és fogyatékosága a tervszerűtlenség. Ki nem ismeri azt a kínzó tépelődést, mely rendszerint a hét közepén (vagy — oh jaj! — talán csak a legvégén) kezd el sajogni: miről is prédikáljak? Hányszor telik el sokszor egy fél nap is meddő keresgélésben. Milyen megnyugtató ezzel szemben tudni, hogy következő vasárnapi igehírdetésünknek is meg van már a tárgya. A Tízparancsolat és a Miatyánk önként kínálkozóan sorozatos beszédek tartására. Előbbiben az első két parancsolat, utóbbiban különösen a 2-ik kérés hozható vonatkozásba a külmiszióval. Aki Jézus példázatait magyarázza végig, az elveszett juh, a mus-

tármag, a királyi menyegző stb. tárgyalásánál el sem kerülheti a külmissziót. Hálás ciklust adnak a Jézus csodatételei is (külmisszióra pl. a pogány százados szolgájának meggyógyítása), vagy az egyházi évvel kapcsolatban az ő földi életének története. Legnehezebb, de talán a legáldottabb igehirdetői munka egy-egy bibliai könyvnek feldolgozása — különösen falun, ahol az emberek nem habzsolják annyira az aktualitásokat és nem hajszolják a változatosságot, mint városban, (igaz, hogy hamarabb el is alszanak a templomban). Alig van bibliai könyv, melynek egy-két versében a külmisszió benne ne foglaltatna. Csak arra vigyázzunk, hogy még a külmisszió kedvéért se kövessünk el erőszakot a textusonkon. Ne legyen prédikációnk „külmissziói egyházi beszéd“, kár elkerülhetetlen, hogy egyes különleges esetekben (misszionárius kibocsátáson, külmissziói nap) alkalmi ne legyen az igehirdetés. De ezekkel az alkalmakkal bánjunk csinján. Némely lelkipásztor a Krisztus feltámadásáról szóló bizonyágtételeit kizárólag húsvét napjára tartogatja, de valószínűleg a gyülekezete is nagyon csodálkozna, ha közönséges vasárnapon szólna „ez ünnepi témáról.“ — A külmisszió locus classicusaira nézve utalok Horváth Jenő és M. Nagy Ottó cikkeire a külmisszió vezető-könyvben.

Sokat tehetünk azáltal is, hogyha prédikációink szemléltető anyagát a külmisszió történetéből vesszük. Minél több ilyen képet, elbeszélést használunk, annál közelebb visszük a pogánymisszióhoz jelenleg teljesen idegen gondolatát népünk lelkéhez. A misszionáriusok küzdelmei, a sötétségben élő és a megtért pogányok élete kitűnő szemléltető anyagot szolgáltatnak akkor is, ha máskülönben textusunk és témánk egyáltalában nem külmissziói. Természetesen a szemléltető anyag használatára vonatkozó homiletikai szabályok itt is betartandók. Minél közelebb áll hozzánk időileg, térbelileg, vagy érzelmileg valami, annál inkább érdekelnek a vele kapcsolatos dolgok. A külmissziói képek közül is azok fognak leginkább érdekelni, amelyek az időileg és érzelmileg hozzánk közelálló Sándorunkkal történnek, pláne, ha közben haza is jön és személyesen megismerkedik mindnyájunkkal. Ovakodni kell a képek, történetek tulságos halmozásától, a romantikus vagy túlzó beállításoktól. Ne tévesszen meg senkit sem, ha talán a távoli népek élete, szokásai stb. iránt mindjárt örvendetes érdeklődést tapasztal hívei körében, mert ezt nem annyira a misszió iránti felelősség, mint inkább a színes valóságoknak, az exotikumnak szeretete váltja ki. Anyagot szolgáltat az egész külmisszió története, a külmissziói füzetek. (Stanley Jones: Krisztus India országútján, Ivar Saeter: Skrefsrud Olsen Lars, stb.)

Összefoglalva az elmondottakat, a külmisszió ügyét a szószéken két módon szolgálhatjuk tehát: egyfelől azáltal, hogy olyan textusokat választunk és dolgozunk fel prédikációinkban, melyekben a missziói parancs a pogánynépekkel szembeni felelősségünk benne jelenik, másfelől azáltal, hogy szemléltető anyagunkban a külmisszióból vett képeket használunk.

Természetesen a szószéki igehirdetést ki kell egészítse, vagy talán meg kell előznie a pogánymisszió ügyének szószéken kívüli szolgálata. Hiszen ma a legkönnyebben a prédikációt felejt el az a kevés ember is, aki jár templomba. Ezeknek nagyrészt is nem az élő Ige utáni szomjúság, hanem a megszokás hatalma hozza el az istenházába. Hogy a prédikáció: „Viva vox Dei loquentis“ volna. (Kálvin), azt nagyon sokszor mi magunk, igehirdetők sem vesszük komolyan, semhogy keresztyén köztudatunkban gyökeret vert volna. Talán épen ezért fordult el prédikációinktól a Szentlélek Isten, mert nem vesszük halálos komolyan annak feladatát és készületünk nagyrészt inkább az emberek előtt való tetszés-keresés, mint az Ige hű tolmácsolása foglalta el?

Mindazonáltal semmiféle gyakorlat nem homályosíthatja el azt a tényt, hogy szolgálatunk középpontjában épen a szószéki igehirdetés kell álljon. Ez a mi főfeladatunk; az ezzel való élésre, az ige hallgatására kell vezessük híveinket minden rendelkezésünkre álló eszközzel, aminthogy bármilyen belmissziói munkának (egyesületnek), vagy külmissziói mozgalomnak is csak addig és annyiban van létjogosultsága egyházunkban, amennyiben az igehirdetés köré csoportosult kultuszközösséget erősíti. *Orth Imre.*

A külmisszió kérdése az elemi iskolai vallástanításban.

Az elemi iskolai vallástanítás is, mint az anyaszentegyház minden munkája a Krisztus evangéliumának szolgálata. Minden munkát, amit végzünk, a Krisztus parancsának kell alárendelnünk, egyetlen munkaág sem nélkülözheti a legegyetemesebb parancs, a missziói megbízatás szolgálatát. Krisztus egyháza missziói egyház, tagjait a legkisebttől a legnagyobbig ez a lelkület kell vezesse, de hogy legyen missziói hit, ha nem hallnak róla mindig és mindenütt. Annak a gyermeknek, aki a mi kezeink között nő fel, akinek lelkileg is nevelői vagyunk, már az elemi iskolai vallástanításunk alatt meg kell ismernie az egész egyházát, annak minden munkáját. Az kellene tehát, hogy az eddig rendszertelenül és esetlegesen tárgyalt külmissziói kérdést rendszeresítsük a vallástanításunkban, így remélhetünk egy missziói lelkületű egyház felépülését.

Addig is, amíg egész elemi iskolai vallástanítási tantervünket ennek a szempontnak megfelelőleg átdolgozható lesz, az iskolai év két hátralevő hónapjában az anyag ismétlése kapcsán tárgyaljuk meg a külmisszió kérdését. Jó próbaidő lehet ez talán sokaknak azon igazságokról való meggyőződésre, amiket eddig a külmisszió

kérdése tárgyalásával kapcsolatosan hallott. (Ld. László D.: A külmiszió a vallástanításban c. cikke. Az Út 1934. 7. sz.)

Az elemi iskolai vallástanítás I—IV. osztályainak anyaga bő alkalmat ad a kérdés tárgyalására. Az alábbiakban közlöm azt a vázlatot, hogy elgondolom a külmiszió kérdésének, az anyag ismételése kapcsán való tárgyalását.

I. osztály. 1. Minden ember keresztyén? Én Isten kegyelméből keresztyén vagyok, akiket ismerek az is keresztyének, miért, mert Isten gyermekei, akiket a Jézus által megváltott és szentigéjével tanít és táplál. Az egyház, a templom, az ünnepek kérdései ismétlendők. Vannak emberek, akik előtt mindezek ismeretlenek, ezek nem keresztyének, a pogányok. 2. Kik a pogányok? A 10 parancsolat ismételése. Akik ezt nem ismerik, Istent kiábrázolják, bálványokat imádnak. Képek a pogányok életéből, hitük és szokásuk stb. 3. Jézus a Megváltó. Isten nem akar a kárhozatban hagyni senkit, a pogányokat is meg akarja tartani. Mi is Jézus által szabadultunk meg, benne jelent meg az Isten szeretete. 4. Mire kötelez Isten szeretete? Nagy parancsolat. Szeretet embertársaink iránt. Felelősség érettük. (Kain hibája a mienk is, ha engedjük embertársaink vesztét.) 5. Jöjjön el a te országod. Imám, életem, áldozatom az ő országát kell szolgálja. Nem elég, hogy én keresztyén vagyok, Isten azt akarja, hogy minden ember megismerje és imádjja. Ezért tartja fenn az egyházat s ezt kell szolgáljam egyházamon keresztül én is.

II. osztály. 1. Az én vallásom. Hiszekegy ismételése. Egyházam. Istentiszteletünk. Ünnepeink. Isten kegyelmét, akik ebben hitben élnek megismerték, mindenkit részesévé kell tenni ennek a boldogító hitnek. Hozzám közel és tőlünk távol sokan élnek e hit nélkül, ezeket kell a bel- és külmiszióknak meghódítani. 2. Miszió és a Szentírás. A Szentírás tanít meg arra, amit az Isten tett a bűnös emberekért. Az egész világot meg akarja tartani. Ábrahám példája, benne áldozzanak maga föld népei. 3. Az igaz hit megtartó ereje. József hite által magának és másoknak is megtartója lehetett. Szolgálni Istent s mindeneket e megtartó hit részesévé tenni, ez a miszió feladata. 4. A miszió akadályai elenyésznek, mert Isten áll a miszióndáriusok mellett. Mózes története, mint Isten által a legyőzhetetlen akadályokon keresztül gázoló miszióndárius története. Livingston élete stb. 5. A pogány bálványimáddás. Az aranyborjú. Ismételjük a 10 parancsolatot. Pogány bálványok, szokások felsorolása s ennek szomorú, nyomorult sötétségben való életnek ismertetése, melyben a pogányok élnek, hogy ezek meglátásain keresztül nem mint egy mesterkél, de egy szükségszerű parancs, a Jézus parancsa. 6. A misziói parancs. Megtartani mindeneket. Elvezetni Krisztus boldogító evangéliumának ismeretére. Mit tett Jézus, a tanítványok. A mi kötelességünk. 7. Mi a záloga miszió sikerének. Jézus nemcsak parancsol, de erőt is adott, a Szentlelket. Ő kormányoz, mint megdicsőült Krisztus ma is.

III. osztály. 1. Az első pünköst. A Szentlélek csodatevő ereje.

Az egyház tagjai az elválasztottak. Az első missziói ténykedés, Péter prédikálása. Reformációnk is kötelez mások megtartására. 2. *Szolgálni az Urnak.* Ez a mi missziónk. Józsué, a bírák példája. Ma is csak azok végezhetnek missziót, akik szolgálnak az Urnak. Kultúraterjesztés még nem misszió. Veszedeleme sok misszióknak a civilizáció terjesztése. 3. *Ki a misszionárius?* Akit az Ur elhív. nem én, hanem az Ur akarata fontos. Itt különösen látnunk kell az Ur rendelkezését, mint ahogy az ótestamentom királyait, prófétáit az Ur hívta s kénytelenek voltak neki engedni, úgy ma is, különösen a misszióban, ez a lélek kell irányítsa. 4. *A missziói parancs vagy elhívás kötelező volt.* A próféták, a misszionáriusok szenvedése, vállalkozásuk kockázata. Ő áll felettük s amíg neki engednek, segíti, de meg is ítéli az engedetleneket. Az úgy az övé s amit vele együtt végzünk, az sikeres. 5. *A misszionárius erőssége a hit, fegyvere az ige.* Enélkül nincs missziói munka. Ezt kapták az apostolok s erre utal a misszióparancs „tanítsatok”. 6. *Mai képe a külmisszióknak.* Lásd Horváth Jenő: Egyházunk külmissziói szolgálata című könyvének 25 s köv. oldalát. 7. *A munka sikere.* Előttünk levő cél. A mi missziói rendeltetésünk. Kivenni a részt ebből nekünk is köteleységünk. 8. *Mit tehetek én?* Bibliai példák, hogy Isten külön külön hív el mindenkiket az ő szolgálatára. Meg kell hallani az ő szavát, mint a gyermek Sámuel hallotta. Meg kell ismerni az evangéliumot az imádságon, adakozáson s kínálkozó szolgálataim alapján részt kell vennem a munkában.

IV. osztály. 1. *A misszió első sikerei.* Az apostolok munkája a zsidók és pogányok között. A hithűség próbája Péter és János, Pál apostol. 2. *Új feladatok a reformáció által.* Protestáns missziók. 3. *A külmisszió mai helyzete.* Id. Horváth J.: Egyházunk a külmisszió szolgálatában c. könyv 25 stb. oldalait. 4. *A mi külmissziói munkánk területe.* Mandzsuria ismertetése. 5. *Misszionáriusok élete és munkája.* Valamelyik misszionárius élete történetét vagy általánosan többek életéből vett képek ismertetése. 6. *Babos Sándor munkája.* Levelei, naplója alapján ismertetendő. 7. *A mi egyházunk missziói hivatása.* Lásd Mi a külmisszió? c. könyv. Egyház és misszió fejezetek. 8. *A külmisszió barátai.* A mi egyházunk azon tagjai, akik a külmisszió munkáját támogatják. Szervezete, munkája. Lásd Vezető-könyv 65 stb. oldalait.

Ezen vázlatos feldolgozás az anyag és a kérdések összekapcsolásán keresztül a külmisszió ügyeinek fontosságát, szükségességét és áldásos voltát akarja a gyermekek elé állítani.

A IV. osztály anyaga nincsen bele dolgozva annyira a tananyagba, mint a mások, annak oka az, hogy az általánosabb missziói ügy ismeretére vonatkozó kérdésekkel is meg lehessen ismerkedni.

A külmisszió szolgálata a belmissziói alakulatokban.

1. Egyházunk egyes belmissziói alakulataiban (vasárnapi iskola, ifjúsági és felsőbb bibliaköri csoportok, stb.) különösen *kedvező lehetőség* van a külmisszió ügyének szolgálatára, akár a megismer-tetés, akár a teljesebb felelősségvállalás terén. Nem feledhetjük, hogy *a mi egész külmissziói munkánk a belmisszióból nőtt ki.* Éppen ezért nem elég azt mondanunk, hogy a kettő, a *bel- és külmisszió egységének* ápolása, biztosítása végett is jó, ha a bel-missziói csoportok foglalkoznak külmissziói kérdésekkel, hanem ki kell mondanunk, hogy *az egészséges belmissziónak el kell jutnia a külmissziói felelősség meglátására és vállalására.* Ez éppen úgy igaz egészében, mint bármelyik és bármilyen kicsi vasárnapi iskolai vagy bibliaköri csoportot illetőleg. Az alábbiakban tehát nem annyira további elméleti fejtegetést, hanem a kereső csoportok, vezetők számára egészen gyakorlati programot, útmutatást próbálunk adni arra nézve, hogy miképpen iktathatják be munkájukba a külmisszió szolgálatát.

2. Általában le kell küzdenünk azt az előítéletet, hogy a külmisszió *idegen* ügy, ami csak érdekességénél, vagy az egyházi előírásnál fogva tarthat számot érdeklődésre bármelyik csoportban. *Isten ügye ez, tehát a mienknek is kell lennie.* S amíg Isten gyermekének a felelőssége áll mögötte, addig nincs arra se szükségünk, hogy mérsékeljük az iránta való érdeklődést vagy áldozatot: *az Isten országáért való felelősségben, szolgálatban nem lehet túltengés.* A másik, amivel tisztában kell lennünk az, hogy missziói lelkületnek kell lennie minden evangéliumi munka mögött. Nyilvánvaló, hogy *minden belmissziói munkánkat a missziói szellemnek kell áthatnia.* Hogy mégis azt ajánljuk az alábbiakban, hogy minden belmissziói alakulatban szükséges évente kb. kétszer kimondottan külmissziói órát tartani s erre adunk programot, ez szükséges, hogy ne essünk bele az általánosságba és konkrét példák tükrében vessünk számot vele: szívtügyünk-e a külmisszió. Az érdeklődés és felelősség felébresztésére, ébrentartására sehol sincs jobb alkalmunk, mint a belmissziói alakulatokban, minthogy *úgy a bel-, mint a külmisszió szabadabb keretek közt folyó és teljesen az önkéntességen felépülő munka.* ezzel egyúttal jeleztük a módszer-

ben való szabadságot és a tiltakozást az ügynek minden kényszerű, gépies, ex offo kezelése ellen.

3. A *vasárnapi iskolában*, már a legkisebbek csoportjában is, hálás talaj, friss érdeklődés áll előttünk. Az *Én kicsinyeim* idevonatkozó cikkei, misszionáriusunk levelei állandóan felhasználhatók. Addig is, még szó lehet, mint magyarországi ref. testvéreinknél, a Külmiszió Kis Barátai megszervezéséről. Az *Én Kicsinyeim* imádkozó és adakozó és adakozó táborába igyekezzünk névszerint bekapcsolni őket. Az ügy ismertetésénél igen sokat jelent a kép, fénykép és illusztráló történet egyaránt. Óvakodjunk a túlzástól, romantikus beállítástól. Konkrét szükségletet kell felmutatni, *hogy imádkozni tudjanak érte*. Ez nem lehetetlen. Hallottam már ötéves gyermeket is imádkozni misszionáriusunkért.¹

Tartsunk évente két külmisziói órát. Egyiken I. M. 12:1—9. stb. alapján az *Ábrahám hívő* engedelmisségében bemutatjuk egyfelől a misszionárius alázatosságát, odaadását, másfelől Isten vezetését és áldásának kiadását azon át.² A másik külmisziói óra tárgya lehetne a *mszuai magyar külmiszió*, beállítva a Józsué 7. szempontja alá. A pápuák közt 7 évig szolgált Molnár Mária azt emelte ki leginkább, hogy mennyire tele vannak rettegéssel a pogányok. Onnan van ez, hogy életüket, amit Istennek kellene szentelni, maguknak akarják élni. Mint sötétben a gyermek, nyugtalanodik lelkük a bűnben. Számvetés: Nem akarjuk-e mi is Istentől magunknak ellopni, amit Neki kellene szentelnünk?³

4. *Iffjúsági bibliakör* volt a bölcsője erdélyi külmiszióknak, az *IKE* és *RLSz.* jövő haladásában is döntő szövegre hivatott: hol várjuk, ha nem egy ilyen imaközösségben az engedelmesen felelő szót: „Itt vagyok, Uram, küldj el engemet!”⁴ *Iffjúságunknak világosan kell látnia két dolgot: egyfelől, hogy az élet nem kegyes vagy lelkes szólam, szavalds, hanem szolgálata, másfelől, hogy nem a mi agilitásunk a fontos, hanem, hogy edény tudjunk lenni a Szentlélek munkája számára.*

Az egyik külmisziói bibliára Jer. 1 : 7—10. 18—19. alapján a *küldetésről és erőről* szólva azt mutatná fel, hogy a felismert hivatás által miként lesz ércbástyává Isten gyenge gyermeke: egy megingott világban sziklajellem, ártörő ügy tudott lenni Jeremiás, hogy a Kősziklába, Isten örök Igéjébe, Krisztusba oltatott. Ebben van a mi erőnk vagy az erőtlenségünk oka s nem az ingatag világban. *Kelet hívása* lenne a másik külmisziói óra tárgya, melyen az Ap. Csel. 16 : 9—10. fényénél felmutatnók, hogy a részekre

¹ Lásd még idevonatkozólag: Egyházunk külmisziói szolgálata. 1935. 81—87. o.

² L. Hartenstein: Vom Gehorsam des Glaubens. 1933. Példát másutt is találunk eleget.

³ Molnár M. munkájáról l. Ivanyos—Molnár: Hét év a kannibálok földjén. Bp. 1935.

⁴ L. idevonatkozólag a Magy. Ref. Külm. Szöv. ilyen c. alatt megjelent füzetét. (Külm. Füzetek 19. sz. Bp. 1933).

hulló ősi „mennyei birodalom“ s különösen az ifjú Mandzsúria milyen hívást jelent Nyugat élő keresztyénységének. Abban is, ha eltaszítja magától az idegent, ez a hívás rejlik, mert Krisztusra vár s mi az embert vittük sokszor nekik. Ez az óra alkalom arra is, hogy egész missziói területünket megismerjük.⁵

5. *Nő- és férfitiszteleteink* egyre erőteljesebben jelentkező érdeklődését a külmisszióval szemben gondosan hordozni, irányítani a vezető egyik lényeges felelőssége. Hangsúlyoznunk kell ezt, mert e csoportokban kísért leginkább a külmisszió mellékes, másodrendű dologként való kezelése. A külmissziói órát e körben éppenezért különös gonddal készítsük elő, hacsak lehet bibliakör formájában, bár tagadhatatlan, hogy különösen ott, ahol új a kérdés, egy nagyobb szabású, szélesebb kört felölelő (esetleg közös) összejövétel több eredménnyel járhat, amit aztán később el lehet mélyíteni. Akárhogyan is kapcsoljuk bibliai vershez mondanivalónkat, ami lehetőleg kidolgozott előadás legyen, mindenestre alapos előtanulmányozás előzze meg. Így ismertetni lehet a 30 évi szolgálat után 1934. XI. hó 9 én a kínai munkamezőn (szüningi tifuszos beteg ápolása közben) elhunyt első magyar misszionáriusnő, *Kunst Irén* életét és egy emberöltőre terjedt szolgálatát, aminek megismerésére elég sok kimerítő magyar forrásművet találhatunk.⁶ Egy másik előadás tárgya lehetne a *Baseli Külmissziói Társaság százados munkájának* leírása.⁷ Előbbihez Jel. 2: 10., utóbbihoz És 62: 10—12. alkalmas alapige.

6. *A vallásos estélyeink* programjának összeállításánál mindig szolgálhatunk egy-egy (különösen aktuális) külmissziói szám beiktatásával. Azonban évente egy alkalommal legalább tartunk kifejezetten külmissziói estélyt vagy ünnepélyt, melyen a *gyülekezet egésze* főként azt érezze meg, hogy az egész *egyház* felelős ezért az ügyért. Énekekből ajánlhatók a 232, 235, 243, 246 stb. karban való előadásra, szólóra a Zengjen hálaének 15, 52, 61, 77 stb. Bibliamagyarázathoz textust ajánlani felesleges is, annyi van. Szaválásra két magyar füzetből is válogathatunk verseket.⁸ Jelenetünk nincs szerencsés kézzel írott, színdarabban pedig a külmisszió eddigi megszólaltatása inkább mulatságosan ható volt. Előadási tárgyal a következők ajánlhatók: Magyar reformátusok a külmisszióban. Mandzsúriai munkánk. Képek a külmisszió történetéből. Pl.: Börtönön át haza.⁹ A világhelyzet és a külmisszió.

⁵ L. Babos S.: „Ime, én tiveletek vagyok“, (1936) és „Egyházunk külmissziói szolgálata.“ 32—38, 96—97. o.

⁶ Kunst Irén: Korán megérett kalász. Bp. 1932. Egyházunk km. szolg. 42—43. o. Gáncs A.: Kunst Irén emlékkönyv. Bp. 1935. Egyház és Misszió, 1934. dec. 31.

⁷ Lásd a Ref. Szemle egyik utóbbi számában e kérdés feldolgozását.

⁸ Külmissziói Szaválókönyv. Bp. 1933. Missziói versek. Napsugár-Füzetek, 4—5, 1935.

⁹ L. I. Saeter—Szigethy B.: Skrefsrud, 1936. Tokicsi—Podmaniczky: Önéletrajz. 1930.

A missziós parancs és én. Az egyház missziós felelőssége. Stb. A perselyes adományokat megnevezett külmissziói célra kérjük (pl. misszionáriusok utiköltségére). Jó, ha vetített képekkel támogathatjuk az előadást.

7. A körzeti, egyházmegyei és egyházkerületi belmissziós alakulatok (missziói napok, találkozók, értekezletek, konferenciák, tanfolyamok) általában szőnyegen tartják a kérdést, a felelősség felébresztésében pedig oroszlánrészük volt eddig s nem lankadnak meg remélhetőleg ezután se. Itt programm körvonalozás helyett mindössze néhány általános kérdésre, gondolatkörre utalunk: ifjúságnál a külmisszió eredményeinek, életjeleinek számbavétele és a külmisszió más feladatainak, felnőttek körében a bel és külmisszió egységének, a világbéke külmisszió által való szolgálatának, lelkészek közt a külmisszió teológiai alapjainak felmutatása a leg-sürgetőbb feladat.

8. Befejezésül csak annyit, hogy *programm nélküli* munkában előbb-utóbb az üres cséplés lerontó veszedelme fenyeget, viszont a legjobb program és módszer is hiábavaló, ha nem kíséri felelősségbresztő munkánkat teljes szívből fakadó s egyre inkább közösségivé váló *imádkozás* az ügyért, mely az Ővé s melyet csak Ő tehet mienkké.

H. J.

• I r o d a l o m •

Kunst Irén élete és munkája, 1869—1934.

Emlékkönyv. Összeállította G á n c s A l a d á r. Az Ev. és Ref. Külm. Bizottság kiadása. Bpest, 1935. 8°, 237. o., 53 külön papírra nyomott fényképpel.

Ez a gazdag tartalmu és kiállítású kötet méltó koszoruja a két magyar külmisziós egyesületnek egy messzi sírhanton, Krisztus első magyar női kövele halálának egyéves fordulóján. Egy könnyecseppnek nevezte a szerkesztő, Gáncs Aladár s nem sejtette, hogy kétszeresen azzá lesz, mert alig jelent meg a könyv, váratlanul sírbadólt maga a szerző is. Az emlékkönyv Kunst Irén önéletrajzán és összegyűjtött levelein és Gáncs Aladár meleg szívű interpretálásán (8 cikkben) kívül dr. Ravasz, Mőse Laura, dr. Raffay, dr. Misley Sándorné, id. Victor J., Vargha Gyuláné emléksorait és dr. Molnár Gy. (Kunst Irén magyarsága), br. Podmaniczky P. (Áttekintés a kínai misszióról), dr. Csia S. (Az utolsó idők) és dr. Victor J. (Kunst Irén második pályafutása) tanulmányait s pár verset (Murakőzy Gy.), illetve énekkordítást (Kunst Irén, Perényi J.) tartalmaz. Nincs itt terünk rá, hogy az egyes cikkeket külön-külön méltassuk. Kunst Irénnek, aki magyar földön annyira magyarrá lett, hogy többé az idegenben sem tudott elszakadni, mássá lenni, a szolgálatát vértanúsággal is megpecsételt misszionáriusnőnek teljes, egyszerűségében is megkapó életét és szolgálatát feltáró eme könyv minket, erdélyi reformátusokat különösen érdekel, mert a mi mandzsuri missziónk némileg folytatása Kunst Irén munkájának: mintegy ebben felelt Isten az ő három évtizedes, tiikos imádságára. Hogy a könyv a sok szerző sokféle közreműködése dacára sem esik szét, annak oka az, hogy azok irták, akik Kunst Irénhez lelkeleg a legközelebb állottak.

H. J.

Prédikációvázlatok.

Én vagyok az alfa és az omega.

(Szentháromságvasárnap.)

Jel. 1 : 7—8.

Végighaladtunk a Jézus útján. „Én vagyok az ajtó”, — szólt hozzánk ez évben először. Láttuk benne a jó pásztor, az út, az igazságot, láttuk, amint megmutatta az Életet, amint megbizonyította, hogy egy az Atyával és ma elmondja magáról az utolsó, a legnagyobb üzenetet: *Én vagyok a kezdet és a vég.* Ebben az üzenetben benne van egész megváltói művének igazi értelme is: „Kezdetben vala az Ige, Isten vala az Ige és . . . ime eljő a felhőkkel és minden szem meglátja Őt, mert Ő az, aki volt, aki van és aki eljövendő.”

A Szentháromság vasárnapja az „egyházi esztendőt” fejezi be. Ezzel a vasárnapkal zárulnak le azok az ünnepek, melyek Jézus megváltói művének nagy eseményeit jelzik az idő haladása folyamán. Mit mond ma nekünk Jézus az Igén kereszttől?

„Én vagyok a kezdet”, — szól először. Hogy ez mit jelent, csak az tudja igazán, aki észrevette már, hogy *itt a világon minden csak folytatás!* Az emberiség történelme nem egyéb, mint nagyméretű regény, melynek ad infininitum mindig csak folytatása következik. Én csak folytatása vagyok annak a láncnak, mely az első emberpárig elvezet. Én nem tudok életet indítani: én nem tudok kezdeményezni: én nem tudok teremteni. *Én életfolytatás vagyok, Isten az életkezdet.* — *Én legfeljebb második lehetek, — Ő az első!* Ezzel a vallomással tulajdonképpen mindent elmondtam magamról — és Róla is. — Hogy Jézus az „első”, azt jelenti, hogy tőle indul el minden élet.

„Én vagyok az utolsó”, — szól hozzánk ma Jézus. Tehát nem én vagyok az utolsó, hanem Jézus. Mintahogy nem tehetek arról, hogy születtem, úgy nem tehetek arról sem, hogy meghalok. (Még akkor sem, ha öngyilkos leszek? — kérded: — Nem, — feleli Jézus, — mert nincs vég a halálban: a halál az igazi élet kezdete. Az a vég, amikor Ő eljön, hogy ítéljen eleveneket és holtakat.) Az élet vége rajtam kívül áll. *Én legfeljebb utolsó előtti lehetek, — Ő az utolsó.* Istent sem kezdetben, sem a végben nem lehet elérni.

Krisztus váltságművének az a legnagyobb csodája, hogy a kezdet és a vég KÖZÉ, a teremtő és az egyre közeledő, majd az utolsó szót kimondó Atya KÖZÉ helyezte a mi életünket. Ez az Ige magyarázza meg, hogy *Krisztus előttség nincs*, mert csak

általája lett minden, ami lett s *Krisztus utdnisdg* sincs, mert az Ő eljövetele jelenti a nagy diadalt, a véget, amikor Isten lesz minden mindenekben. A kezdet és a vég KÖZÉ helyezett emberi életet a Szentlélek munkája irányítja, aki bűn, ítélet és igazság tekintetében kormányozza a világot. (Ján. 16:7—11.) Ezért találkozik a Szentháromság vasárnapján ebben a két végső gondolatban az emberi élet, mely mindig a kezdet *utdn* és a vég *előtt* áll.

Ebben az Igében végül nagy biztatás rejlik: ha ettől a világtól függne, talán sohasem lettünk volna, vagy már régen nem lennénk! De amint nem tőlünk függ az élet és a halál, úgy — szól hozzánk az Ige: — *másoktól sem flgg!* Nem függ ettől a világtól. Ez az Ige arról beszél, hogy *mi csak azt veszíthetjük el, amit a világ vehet el tőlünk.* (Elveszi a virágot, a lombot, a fa koronáját, a gyümölcsöt, kettétöri a törzset is, de a gyökér, mely Jézusban gyökerezik, mindig képes arra, mint a világtól független, hogy megmentsen, hogy új tavaszt, új feltámadást adjon életünkbe.) A Krisztust követő lélek nem fél a világtól, mert tudja, hogy *nem a világgé az utolsó szó, hanem Istené!*

Krisztus és mi.

(Az *Inszitáció beszéd-sorozat* 13. beszéde.)

János ev. I: 12. Inst. II. 6. fejezet. B. olv. I. Kor. I. 18—31.

Ádámhoz az a közlünk (láttuk), hogy bűnösök vagyunk.

Krisztushoz is azért van közlünk, mert bűnösök vagyunk. Illetőleg bűneink miatt van Krisztusnak köze hozzánk. Mítsem használna, hogy Isten képére teremtettünk, sőt igazán gyalázatunkra válna, ha Isten egyszerűen Fia személyében meg nem jelenik megváltó gyanánt. Miután a bűn által az életből a halálba estünk, mondja Kálvin, haszontalan lenne a teremtő Isten megismerése, ha Krisztusban nem ismernők Őt meg, mint Atyát.

Hol van az Isten képére teremtett ember? Ha szertenézünk magunk körül, sehol se találjuk a szertelenség és a gyűlölet világában. Miből állapítjuk meg azonban, hogy nem látszik meg rajtunk az istenképesség? Mi az a mérték, amihez mégis minden ember méri magát? Ki az, akivel, ha összehasonlítjuk magunkat, azonnal megszólal lelkiismeretünk? Ez a marcangoló érzés, ez a lelkiismeretfurdalás: Krisztusnak köze hozzánk. Krisztus léptenyomon ott van a mi életünkben. Neki soh'sem lehet hátat fordítani, mert Ő mindig szembejön velünk. Őt nem lehet kikapcsolnunk az életünkéből, mert Ő maga az Élet. Nélküle nincs élet. A mennybemenetel ténye épen arra világtított reá minden idők számára, hogy Ő az Atya jobbján — tehát közvetlen közelében, állandóan vele — mindig mindenütt mindenkivel van.

De Jézus nemcsak azért jött, hogy az igaz embert megmuntassa (ez a mi közlünk Jézushoz!), hanem azért is, hogy az igaz Istent valóban megláthassuk (ez Jézusnak a köze hozzánk!) Jézus

megmutatta nekünk Istenben az Atyát. Mi akármire nézünk ezen a világon, mindenütt a teremtő Istennek bűn felett való haragja tombol, amely a hívőket is sújtja, hogy annál inkább vágyakozzanak az ő aiyai karjai közé, annál inkább lemondva a világról, győzedelmeskedjenek a világ felett. (Világról lemondani — több lenni, mint a világ!) Bűnünk gyötrelme alatt érezzük, hogy Istennek eme haragja igazságos, mert igazságos haragjának oka a mi Tőle való elpártolásunk, hálátlanságunk.

A Kor. I. 1:21 s köv. Isten bölcsességének nevezi az égnek, földnek nagyszerű szinterét, amely tele van számtalan csodával s amelynek szemléletéből Istent bölcsen meg kellett volna ismernie az embernek, de mivel az ez által való megismerésben az ember fonákká lett, a Krisztusban való hitre hivatgat — mondja Kálvin — amelytől a balgaságnak látszata miatt a hitetlenek irtóznak. Az emberi bölcsességnek nem felel meg a kereszt hirdetése (bolondság), szükséges, hogy ezt a bolond beszédet alázattal elfogadjuk, ha Istenhez, a mi Teremtőnkhez vissza akarunk térni. A bűn, mellyel Istentől elpártoltunk, nem gyöngeség, hanem erő, ezért kell harcolnunk ellene. Ebben a harcban áll Krisztus mellénk (ez az ő köze hozzánk.) A nála nélkül való élet folytonos előkészület a halálra. A Vele való élet előkészület az örökkévalóságra. — Krisztusnak hozzánk való köze így lesz ítéletté (félelem a haláltól), illetoleg boldogsággá, (örvendezés a Benne rejő örök élet miatt.)

A Törvény.

(Inst. 14. beszéd.)

Máté 5:17. — Inst. II. könyv, 7, 8, 9. fejezetek.

Az a Törvény, amit Krisztus betöltött, nem olyan törvény volt, amit az emberek gondoltak ki, nem emberi szempontok érvényesültek benne, hanem olyan Törvény volt, amelynek legfontosabb jellemvonása, hogy *csak Isten adhatja*. Abban, hogy a Törvény „adatott“, nem valami szörnyűséges, elnyomó, rabszolgaságba hajtó igát kell látnunk, hanem felséges, örömteli, nagy biztatást: az, hogy a Törvényt Isten adta, annyit jelent, hogy *Isten törődik velünk*. Hogy Isten akarata a Törvényen keresztül épen bennünket, embereket ér el, *ez adja meg a mi igazi méltóságunkat*, ez különbözleti meg igazán az állatoktól. A neki való engedelmesség tehát nem megalázó, hanem épen méltóságot, kíváltságot adó. Az ember a Törvényen keresztül bírása lehet önmagának. Isten-emberi viszony nem azáltal állott elő, hogy az ember kereste az Istent — majdnem minden vallásfilozófia itt téved a legnagyobbat — hanem az Isten kereste az embert. Ez a magyarázata a kálvinista ember életigenlésének. Az Isten keresése abban a rengeteg *ajándékban* jut kifejezésre, amellyel az Isten az embert elhalmozta. Ezekkel az ajándékokkal való élésünk módja a Törvényben van adva. Ez a Törvény épen olyan adottság, mint a szabad-esés természeti törvénye. Ez adva van, amin lehet változtatni. Épen úgy, mint az

1x1. *A Törvény Isten személyes akarata. Megszóllítás, mely méltóságra emel. Ezért beszélhetünk az engedelmesség magaslataról, valahányszor a Golgothára gondolunk. Isten a Törvényben nemcsak az ember feltétlen engedelmisségét akarja, hanem feltétlen engedelmisségében már adja a feltétlen üdvösségét is. Ezért az ember Istennek való feltétlen engedelmissége feltétlen szabadság is a világ felett: ezért lesz minden az övé, mert meglátja, hogy mindent Isten ad neki ajándékba.*

Isten törvényét minden embernek meg kell ismernie. Ha másként nem: a bűnhődésben, — mondja Kálvin. Az Isten törvénye, hatalma mellett szól az emberben a szégyenérzet, a lelki ismeretfurdalás, de átszillog az emberi ellentálláson, „csakazértis“-en. Senki sem hivatkozhatik arra, hogy nem ismeri Isten törvényét, hiszen a teremtés tényében (abban, hogy élünk t. i.), az Isten által adott ajándékokban való gazdaságban feltétlenül bennefoglaltatik a hálaadás parancsa és kötelező ereje.

Isten teremtő és megváltó akarata nem hullhatott szét az erkölcsi törvények sokaságán (Mózes), vagy a szeretet kettős parancsán (Jézus), mert hiszen mindkettőben egy az, ami a Törvényt, az isteni akaratot egységesíti: *az engedelmisség.*

Sokan beszélnek arról, hogy az ember „Isten szerint való“ munkája az istenországa építése a földön. Az ember az Isten munkatársa a földön“ stb. Ezzel szemben határozottan áll, hogy *az Istennek nincs szüksége a mi segítségünkre* a maga munkája véghezvitelében! A Törvény tehát valóban Krisztusra vezérlő mester, tehát próba. Próbája annak, hogy Isten parancsát, tehát Őt magát komolyan vesszük-e? *Az engedelmisség, a feladat* az, aminek az ember előtt kell lebegnie. Ez a feladat és ez az engedelmisség minden ember szívébe van írva. Aki a szívébe írva felfedezi az Isten Törvényét, az nem azt látja meg, hogy milyen nagy, milyen nehéz, milyen terhes ez a Törvény, hanem azt, hogy ennek a Törvénynek teljesítése nagy kiváltság, *megbízhatóság, elhívás*, de ennél is több: szabadulás, gyógyulás, üdvösség. Mert amikor a Törvény teljesíthetetlensége áll előttünk (*a Törvényt csak Krisztus tudta betölteni*), ugyanakkor tudjuk, éppen Krisztus jelenlétén keresztül, hogy a Törvény *mögött* a kegyelmes Isten áll; a „Törvénynek is megvan a hathatós ereje számunkra, dacára a hozzácsatolt feltételeknek — írja Kálvin — mert úgy ad meg az Isten a maga kegyelméből mindeneket, hogy az ő számos jótéteményeihez azt is hozzáadja, hogy a mi félig való engedelmisségünket meg nem vetve és ami a teljességből hiányzik, megbocsájtva, éppen mintha a Törvényt a hozzácsatolt feltétellel együtt teljesítettük volna, a törvényes ígéretek gyümölcsét elvéteti velünk.“

Az első parancs.

(Inst. beszéd sor. 15. beszéd.)

II. Mózes, 20 : 2—3. Inst. II. Könyv, 8. fejezet, 13—16. pontok.

(A 10 parancsolat nincs egyenként kiemelve, felsorolva a Bibliában. Két kőtáblára írta Isten, melyeket Mózes népére való haragjában széttör, majd

Isten rendelésére újat készít és erre is felírja Isten a parancsolatokat. A 10 parancsolatot többféleképpen osztják fel: Augustinus, katolikus és lutheránus egyházak 3—7 parancsolatot vallanak táblák szerint. A zsidó egyház V—V parancsolatot. Mi a Heidelbergi Káté felosztását fogadjuk el 4 és 6 parancsolatot az Isten, illetőleg a felebarátainkkal szemben való kötelességeinkre vonatkozókat, hiszen ezt a felosztást Kálvin is teljesen magáénak vallotta.)

Krisztus két parancsolatba foglalta mindazt, ami szerint mindannyiunknak élnünk kellene. „Mindamellett — írja Kálvin —, hogy az egész Törvény e két parancsolatban (a szeretet kettős parancsa) benne foglaltatik, Istenünk mégis, hogy a mentegetőzésnek minden ürtügyét megsemmisítse, bővebben és világosabban elő akarta számlálni a tízparancsolatban mindazt, ami egyrészt az ő iránta való tiszteleltre, félelemre és szeretetre vonatkozik, másrészt, ami arra a szeretetre tartozik, amelyet saját magáért az emberek iránt parancsol nekünk.“

A parancsolat kezdete (Én vagyok az Úr, a te Istened), az egész tíz parancsolat bevezetése, mely azt mondja el, hogy egyedül ő az Úr, rajta kívül nincs Úr, de rajta kívül élet sincs. Az életünk tehát a neki való feltétlen engedelmisségben gyökerezik.

Itt kölcsönös viszonyról van szó a nép és Isten között. A nép feltétlenül Isten hatalma alá tartozik. Milyen nagy biztatás rejlik abban, hogy a mi Urunk az Isten. A legnagyobb, az egyetlen Úr a mi Istenünk. Mindenféle félelemtől megszabadít ez a tudat. Milyen biztosan tekintek a jövőre, mennyi bátorsággal nézek szembe a jelen minden megpróbáltatásával s mennyi mindent megérték a múltból, ha tudom, hogy nem akárcsi, de az Isten az én Uram! A világon tehát minden, ami magát úrnak vallja, csak bitorolja ezt a címet, mert egyedül Istent illeti meg. Ez a hit mégsem vezet anarchiára, vagy lázongásra, hanem engedelmisségre; türelemre: mert az Istennek való engedelmisség a szeretetet és a megbocsájtást hordozza önmagában.

Isten Úr voltát elsősorban abban tapasztaljuk meg, hogy Isten megsemmisít a kemény szolgaságból. A zsidókra nézve a legrettegőbb szolgaság volt az Egyiptomban eltöltött élet. Számunkra rettegő szolgaság a világban való élet: innen szabadít meg Isten, abból a lelki rabságból, melynek bilincseiben mindannyian szenvedünk. Aki számára Isten Úrnak vallja önmagát, (akinek Urként jelenti ki magát), azt megszabadítja az örök kárhozát hatalmától, mely Izráelnek ama testi fogságával volt kiabrázolja — mondja Kálvin.

Ez az Ur adja a parancsolat: Ő, népe életében egyedül akar kiemelkedni, teljesen akar jogával élni. Ezzel a parancsolattal mindenféle babonát, istentelenséget, mely dicsőségét csökkenti, távol tartólunk. MINDEN dicsőség az ÖVÉ, tehát ez a parancsolat arra figyelmeztet, hogy ne akarjuk másnak adni, ami egyedül Őt illeti. Neki tartozunk az *imáddással, bizalommal, segítségül hívással és háláadással*. (Ezek itt kifejtendők!)

„Én előttem“ stb. Isten ellen való vétésünk azért súlyos, mert Isten helyébe nem állíthatunk úgy más istent, vagy isteneket, hogy

ennek ő tanuja ne lenne! Ez az „én előttem“ figyelmeztet arra, hogy Isten előtt nincs semmi titok, tehát a szívünk, gondolatunk legtítkosabb zúga is Isten előtt ismeretes valóság. Űr voltának épen az a legcsillogóbb bizonyosága, hogy nincs előtte titok.

Második parancs.

(Inst. 16. beszéd.)

II. Móz. 20 : 4—6. Inst. II. K. 17—21 pontok a VIII. fejezetben.

Ebben a parancsban Isten azt mondja el önmagáról, hogy ő senkihez és semmihez *nem hasonlítható. Ő abban különbözik mindentől, hogy nem hasonlít semmihez.* Istent tehát nem lehet „*levezetni*“ a világból, nem lehet összetévesztteni, *felcserélni* alkotásával s bűn az, ha valaki úgy akar hozzá közeledni, hogy képzelete szerint ábrázatot, képet, szobrot alkot róla.

„A parancs célja — írja Kálvin — az, hogy Isten nem akarja, hogy törvényes tiszteletét babonás szertartásokkal megszenteltelennítsük; az ő igaz, azaz lelki tiszteletére tanít. Azt is jelzi egyúttal, hogy ezen parancs áthágásában a legdurvább véték a bálványimádás.“

(Beszélni kell a református istentisztelet tisztaságáról, mely épen kálvini nyomdokon haladva, egészen a II. parancs gondolatából indul ki.)

Aki Istent ki tudja ábrázolni, annak a lelkében már felvetődik a bűn: én uralkodom az én kiábrázolt istenem felett. Istennek egyetlen ábrázata ismeretes: amelyik Krisztusban jelent meg. Isten kiábrázolhatatlanságában van elrejtve: *szenstsege*. Az, hogy Isten szent, annyit jelent, hogy kiábrázolhatatlan. *A kiábrázolt Isten nem Isten többé, hanem bálvány.* Elveszítette megközelíthetelenségét, belépett az *anyag* világába. Jézus világosan mondotta: csak rajta keresztül juthatunk az Atyához. Kerülő úton nagyszerű bálványképekhez, kitalált istenekhez jutunk. De ezek mind halott istenek. Az élő Isten, a mi Istenünk, az Űr-isten, a Krisztusban megjelent egyetlen képe: a *szeretet*.

Harmadik parancsolat.

(Inst. 17. beszéd.)

II. Móz. 20 : 7. Inst. II. K. VIII. fej. 28—34. pontok.

„E parancsolat célja az, hogy Isten nevének fensége *szenstses legyen előttünk.*“

Mindenekelőtt a káromlással kapcsolatos ez a parancs. Magyar bűn — mondotta valamelyik igehirdető. Gondoljuk el, milyen könnyen napirendre térünk a káromlás, vagy a káromló felett. Ez onnan magyarázható, hogy Isten neve, Isten valósága nem tölt el akkora félelemmel, mint amekkorával el kellene töltenie. Az, hogy a pietizmus, az érzelgős, élményeken „éptülő“ keresztyének „*tatá*“. vá tették Istent, nevének fensége szentségét is kisebbítette. Ebből a nézőpontból megszűnt az az irtózatoss szakadék, mely az embert

mindentől eltekintve és mindenek dacára is elválasztja a szent Istentől. Ez a szakadék egyre szélesedik ezen parancs semmibe vétele által is. Nemcsak magunk ne káromkodjunk, hanem akadályozzuk meg minden káromlást tiltakozásunkkal!

Bármit mond nyelvünk, bármit gondol elménk — írja Kálvin, Isten dicsőségéhez méltónak kell lennie. Isten Igéjével szemben sem lehetünk becsmérők, mert bár a Szentírásban lévő Igéje emberi bizonyágtétel Isten beszédéről, mégis *Isten beszédéről* való bizonyágtétel, tehát szentnek kell lennie előttünk. Isten ebben a parancsban saját nevének szentségét oltalmazza!

Az esküvés szentsége is abban rejlik, hogy Istent hívjuk benne tanuul állításaink igazolására. Az esküvésben is meg kell lennie Isten neve tiszteletének, az *esküvés is az Isten-tisztelet egy formája!* Az esküvést tehát nem mindenkor lehet használni, nem könnyelműen, nem szokásból, amint ez sokaknál olyan feltűnő, hanem az „esküvésnek csak akkor van helye, ha az vagy Isten tiszteletére, vagy felebarátaink szeretetére szolgál.” Krisztusnak tilalma (Máté 5 : 34!) nem arra vonatkozik, amint ezt sokan (anabaptisták) félremagyarázzák, hogy egyáltalán nem szabad esküdni, merthízen, ha Krisztus ezt mondotta volna, akkor szembehelyezkedett volna Isten rendelésével (II. Móz. 22 : 11!), hanem csak a haszontalan és hamis esküvés ellen emelte fel tiltakozó szavát és az ellen, hogy Isten neve helyébe valami egyebet helyezünk (ég, föld, angyalok stb.).

Negyedik parancsolat.

(Inst. 18. beszéd.)

II. Móz. 20 : 8—11. Inst. II. K. 28—34. pontok a VIII. fejezetben.

1. A mennyei törvényhozó a hetedik napi nyugalom által a nép előtt azt a lelki nyugalmat akarta jelképezni, amelynek következtében a hivek saját munkájuktól megszűnnek, hogy Istent engedjék munkálni magukban. 2. Azt akarta, hogy legyen egy meghatározott nap, melyen az emberek a törvény hallására és a szertartások végzésére összejőjenek, 3. hogy a szolgáltnak és azoknak, akik mások hatalma alatt vannak is, adassék egy nyugodalmi nap, hogy így a munkából némi megkönnyebbülésük legyen.

Ez a pihenésre rendelt nap olyan jegy, amelyből megismerhetjük, hogy Isten annak megszentelője; a lelki összeszedés alkalma, amikor különösképen kell hallgatnunk az Ő szavára. (Zsid. 3 : 13 és 4 : 4.) Ennek a napnak megszentelését az Ur példájával tanította.

Mi a magyarázata annak, hogy a keresztyénség számára nem a szombat a pihenésre, lelki összeszedésre rendelt nap? Annak az igazi nyugalomnak, melyet a régi szombat jelképezett, vége és teljesedése az *Ur föltámadásában van*, épen az a nap, mely a jelképek végét elhozta, figyelmezteti a keresztyénséget arra, hogy a jelképes szertartásokhoz ne ragaszkodjanak. A szombat a jel-

képes szertartásoknak ünnepe lett a zsidóknál s a keresztyénségnek ezért is kellett a Krisztus feltámadása napját vennie a minden héten való ünnep alapjául. A „sabbat“ szó szó szerinti fordítása (teljesség, nyugalom) is magyarázza igazi jelentőségét. Jézus azért emelte tiltakozó szavát fel, mert a szombathoz a farizeusok 39 különféle tevékenység megtiltásával, sokféle helytelen gondolatot, babonáságot és istentelenséget fűztek. Akik a Biblia szövegének szó szerinti alkalmazásával ma is vitalják a szombat megtartásának szükségességét, azok még ott állanak a nagyszombati sírnál s nem tudnak hívő tekintettel átlépni a Húsvétba, mely minden külsőségségnek, minden olyanak ítéletét jelenti, mely Isten tiszteletét valamely külsőségekben, valamely külsőséghez, mint „szent“hez való ragaszkodásban látja. A negyedik parancsban a „megszentelés“ arra vonatkozik, hogy azzal kell valóban megkülönböztetni azt az egy napot, amivel Isten is megkülönböztette, hogy t. i. megszünt minden munka végzésében. Ez a nap arra szolgál, hogy Isten csodálatos munkáinak vizsgálásával tölthessük el, ezekben az 8 munkáiban meglássuk az 8 jószágát, kegyelmét, velünk való törődését s az egyház rendjén — az istentiszteleti alkalmakon — belül vegyük észre azokat a feladatainkat, melyekkel Istennek és embertársainknak tartozunk.

A vasárnap Krisztus feltámadásáért való új és új, egyre ismétlődő s egyre többet jelentő h á l a ü n n e p.

Ötödik parancs.

(Inst. 19. beszéd.)

Móz. II. 20 : 12. Inst. II. K. 35—38. pontok a VIII. fejezetben

Talán soha annyi ifjú ököl nem emelkedett az öregek felé, mint napjainkban. Egy magáról megfélemedezett fiatalember nemrég az írta volt le egyik lapban, hogy az öregeket a nyelvéknél fogva fel kellene akasztani. Ezzel a szörnyű mondattal csak kifejezte azt a mi világunkban olyan divatossá vált felszólítást, mely a csatát veszített öregek felé irányul: *Helyet az ifjúságnak!* Ez a helykeresés, ez a kenyéririgység, ez a nincstelenség, ez a hontalanság, ez a kétségbeesés egyre jobban távolítja el egymástól a két generációt: ma két nemzedék harcáról beszélnek s valóban, mint két ellentétes tábor szembenéz egymással öreg és fiatal. Mint a folyó, az élet, jobb és balpartjára elhelyezett tömeg, melyek tragédiája, hogy örökösen szembenézzenek egymással és sohase ériék el egymást. Pedig folyton összeköti egymással őket a folyó: az élet; sokszor el is indulnak próbálkozások, hogy hídát verjenek a két part közé, de mivel ez a próbálkozás rendszerint csak az egyik — hol a jobb, hol a bal — partról indul el, a híd a folyóba zuhan, mielőtt elkészülhetett volna.

Az életvonalon ül mindkét nemzedék: öreg és fiatal. Az öregek folyton a vonat utolsó kocsija utolsó ablakából tekintenek visszafelé s a szűkülő sin-horizonton kutatják a múltjuk szépségeit

s a jelen sivárságát a múlt szakadásában látják. Ők a jelenben csak a múltból élnek s nem tudnak, vagy nem mernek belenézni a jövőbe. A fiatalok a vonat ablakaiból csak előre néznek. Messzire feltűnik néhány gyárkémény: megjósolják: hatalmas város terül ott el: mire a vonat odaér, látják, hogy elhagyott gyárterület csupán. Távolban kéklő hegyek bukkannak fel a felhőkoszorúból: találgatják, vajjon hány méter magasak: mire a vonat odaér, látják, hogy aprócska dombocskák csupán. Így vannak mindennel az életben: mindenben csalódnak, mert mindent másként látnak, mint amilyen. Ez a csalódásuk, mely a rosszul látásuk következménye, az öregek ellen ingerli őket s roppanásig feszül a feléjük fordított fiatal íjj.

De ez nemcsak ma van így: mindig így volt és talán mindig így lesz. Ha az öregek őszintén megméri a múltat, rájönnek, hogy így volt akkor is, amikor ők voltak a fiatalok. És a fiatalok is, ha őszintén visszanéznek majd a múltba, amikor már öregek lesznek, meg fogják látni, hogy így volt. Ebben az örökös „igen” és „nem” harcban szólal meg az Isten parancsa: Tiszteljed atyádat és anyádat! Itt feltétel nélkül való tiszteletről van szó! Nincs szörnyűbb az anyára emelt fiúi kéznél, nincs rettentőbb az apára szórt szidalmaknál — mondotta valaki a régiek közül. Kálvin szörnyetegeknek nevezi ezeket a gyermekeket. Ez a parancs a szüleink iránti tiszteletben az engedelmességre és hálára figyelmeztet. A Mózes-i törvények halállal büntették azt, aki szidalmazta bűnhődik az ilyen: elviselhetetlen lelki gyötremmel száll ezekre. Az ostoba gólyamesék helyett rá kellene vezetni az ifjúságot már gyermekkorában azokra a szenvedésekre, melyet az anya vállal, amikor a gyermekét a világra hozza. És a készen terített asztal szépsége mellett rá kellene világítani azokra a gondokra, melyekkel az apa azt előteremti gyermekei számára. Így talán enyhülne az a szörnyű feszültség, mely ma van apa és fiú között s az isteni parancs hatalma megállítaná a két generációt a szeretetben, mely egyfelől az engedelmesség és a hála, másfelől a megértés és megbocsájtás magasztalán adna nagyszerű találkozót apa és fiú számára.

Hatodik parancs.

(Inst. 20. beszéd.)

II. Mózes, 20 : 13. — Inst. II. K. 39—40. pontok a VIII. fejezetben.

Ezzel a paranccsal az emberiség legnagyobb része egy pillanat alatt készen van: nem vonatkozik reám, hiszen kezemhez nem tapad vér, nem gyilkoltam. Pedig ennek a parancsnak sokkal nagyobb tilalmi területe van, mintsem azt első pillanatra látni lehetne. Nem kerülte ki az emberölés vétkét — mondja Kálvin — aki a vérontástól meg tudta magát tartóztatni, mert *ha tetteddel olyant hajtasz végre, ha szóval, szándékkal olyasmibe fogsz, ami*

másnak jóllétével ellenkezik, emberölés vétkében leszel bűnös. Ha tehetséged szerint alkalomadtán nem igyekszel felebarátod jóllétét előmozdítani, ezzel a KÖZÖNYÖSSÉGEDDEL IS áthágod a törvényt.

Próbáld meg, — írja Kálvin — vajjon haragudhatsz e felebarátodra, anélkül, hogy ne égnél a vágytól, hogy árts neki? Ha nem haragszol rá, nem is gyűlölöd, mert a gyűlölet nem egyéb, mint megrögzött harag. Titkolhatod ugyan és haszontalan megtevesztésekkel próbálhatod elhárítani, de ahol a harag vagy a gyűlölet van, ott gonosz indulat van. Ha mégis mentegeződni akarsz, már a Szentlélek kijelentette: *hogy valaki az atyjafiát gyűlöli, gyilkos az!* (Ján. 3: 15.) Krisztus mondja: *Aki az ő atyjafiára haragszik, méltó az ítéletre!* (Mt. 5: 22.)

Gyilkosság tehát minden gyűlölet. Gyilkos mindenki, aki Kainnal kiált: *Avagy őrizője vagyok-e én az én atyámfiának?* — Az egymás iránt való felelősség parancsa ez. Nemcsak egyesekre: a *tényleges* gyilkosokra, a vérrrel szennyezett kezükre vonatkozik ez a törvény, tehát nem lehet mellette az emberiség „ártatlan” millióinak közönnyel elhaladniok, hanem lélek-gyilkolás ellen való hatalmas felhívás ez, mely mindannyiunkra vonatkozik, mint ahogy Isten parancsai nem azért szólanak mindenkihez, mert általánosak, hanem azért, mert *személyes parancsok*: reám vonatkoznak!

Ebben a negatív parancsban az a nagy pozitívum van: hogy *minden* felebarátom javát igyekezzem szolgálni, hogy minden felebarátom jóhírnevének, becsületének, testének, lelkének őrizője legyek. Hogy ne feledjem soha: mindenki testvérem!

Hetedik parancs.

(Inst. 21. beszéd.)

II. Mózes 20: 14. Inst. II. K. VIII. fej. 41—44. pontok.

„*Harc a tisztaságért*”, valahogy ez a cím kívánczik még ide. Hiszen az emberi élet egyik legnagyobb küzdelme folyik e parancs körül. Bevallottan s bevallás nélkül nagy küzdelem folyik s mindkét nem részéről a kibuvók armádiája sorakozik az emberi bűn: a paráznaság védelmezésére. Talán seholy annyira ravasz-sággal nem lép elő az ész az érzékiség szolgálatára, mint éppen itt és ezerszámra gyártja a megnyugtató kibuvók, tehermentesítések armádiáit.

Az „orvosi tudomány” is segítségére jön az embernek, a testnek ezen a téren, az is igazolja, hogy „hát ezt a parancsot nem is kell, sőt nem is lehet olyan nagyon szigorúan venni”. — A Szentírás azonban nemcsak a testi paráznaságot tiltja, hanem a gondolati, lelki paráznaságot is: „senki ne álmítsa magát azzal — írja Kálvin —, hogy szemérmertelenséggel nem lehet vádolni, mivel nőt nem érintett, ha azalatt lelke buja vágytól ég”.

A tisztaságért folyó küzdelem tehát az egész emberre vonatkozik. A paráznaság nem a test valamely részén jelentkezik —

mondotta *Archealus* —, hanem a lélek legmélyén támad és akar megejteni. *Jézus* nagyon szigorúan tekinti a paráznság kérdését: Ha valaki asszonyra tekint kívánságnak okáért: immár paráználkodott azzal az ő szívében! (Mt. 5:28.) A paráznság tehát nem valamely testi veszedelem, vagy testi nyomorúság, hanem lelki baj s ezért egész lelki erőnkkel kell harcolnunk ellene. A paráznság indulata nem periférikus, hanem középponti emberi nyomorúság s ezért mondja *Kálvin* e parancsolat magyarázatánál: „Ha (Isten iránti) engedelmességre törekszel, se szived ne lángholjon belül undok szenvedélytől, se szemeid ne csapongjanak romlott gyönyörűségek után, se tested ne ékítsd fel úgy, hogy vágyakat ébresszen, se nyelved ne édesgesse fajtalan szókkal hasonló gondolatokra elmédet, se torkod ne gyuljon lánggra mértéktelenséggel. Mert mind-ezek a vétkek olyanok, mint valami szeplők, melyek a szűzi tisztaságot megfertőztetik.“

Nyolcadik parancs.

(*Inst. 22. beszéd.*)

II. Mózes 20:15. Inst. II. K. VIII. fejezet, 45—46. pontok.

Ez a parancs mindenekelőtt arra figyelmeztet, hogy *minden az Istené*. Ha pedig nekünk, vagy másoknak valamink „van“, ez nemcsak véletlenül jutott „birtokunkba“, hanem Isten ajándéka folytán. Ha pedig Isten ajándékozta, akkor nekünk, vagy másnak adta s ezért arra kell törekednünk, hogy ne irigyeljük, ne vegyük el a másét.

De sokkal tovább mutat ez a parancs. Hogy minden az Istené, ez annyit jelent, hogy mindennel, tehát amivel nekem ügyesbajos dolgom, összeköttetésem, foglalkozásom, egyszóval együttéltem van, úgy kell élnem, mint amit *megbízatásból* kaptam Istentől: egyszóval: *én sáfár vagyok*. Isten megbizottja. Ez a parancs tehát nem a tolvajokra, az utonállókra, a gangszterekre vonatkozik csupán, tehát nem azokra a bűnökre, melyeket a polgári hatóság is megbüntet, hanem sokkal tágabb értelemben: ismét az egész emberre vonatkozik: mindenkire vonatkozik, mert e parancs tilalma körébe tartozik mindenféle megrövidítés, melyet embertársainkkal szemben elkövetünk: minden segítség elmulasztása, minden könnyelműség, minden pazarlás, létkozlás, de ide tartozik a fősvénység is, amikor az Istentől *reánk bízott* javakat elrejtjük embertársaink elől s Krisztus parancsa ellenére (ne gyűjtsetek kincseket a földön) mindent magunknak szeretnénk megkaparintani és felhalmozni, elrejtteni embertársaink elől.

„Ne lopj!“ azaz vigyázz mindenre, amit Isten reád bízott, a magad ereje mértékéig oltalmazd a másét, ne akarj igazságtalan úton meggazdagodni, hanem támogass mindenkit javainak megtartásában!

Ez a parancs — mondja találón *Kálvin* — éppen úgy vonatkozik kezeinkre, mint lelkünkre! „Ennek a parancsnak enge-

delmeskedni nem egyéb, mint szüntelen, szakadatlan *harc a becsületért.*

Kilencedik parancs.

(Inst. 23. beszéd.)

II. Mózes 20 : 16. Inst. II. K. VIII. fejezet, 47—48. pontok.

Ha a hetedik parancsnak való engedelmesség *harc a tisztaságért*, a nyolcadiknak való *harc a becsületért*, akkor ennek a parancsnak való engedelmesség : *harc az igazságért.*

E parancs célja az, hogy mivel Isten *igazság*, aki gyűlöli a hazugságot, az igazságot minden csalárdság nélkül gyakoroljuk magunk között. Rágalmazással, vagy hamis váddal senki jó hírnevén sérelmet ne ejtsünk, se hazugsággal más javaiban meg ne károsítsunk, végre, hogy se szitokkal, se a szőszátyárkodás szennvedélyével senkit meg ne sértsünk. Mindenkinnek hűséges segítséget nyújtunk az igazság védelmében.

Nagyon nehéz ez a parancs is, különösen ha meggondoljuk, hogy az az igazság, amit az emberek, amit a világ annak nevez, viszonylagos dolog: ami nekem igazság, másnak igazságtalanság és megfordítva. Ez teszi ezt a parancsot rendkívül súlyos parancssá. Mélységes Istenben való hit szükséges ahhoz, hogy meglássuk, hogy AZ IGAZSÁG független a világtól és az emberektől, több, mint a világ, felette áll az embereknek. Az igazság abszolút. Isten ennek az abszolút igazságnak, az ő igazságának mértéke alá állít ebben a parancsolatban.

És éppen ezért az élet legaprólékosabb részleteire utal: a megszólásra, a hát megett való rágalmazásra, sőt egyenesen figyelmet arra, hogy semmi ilyenben még csak meghallgatással se vegyünk részt. Isten ebben a parancsban is küzdelemre szólít fel bennünket. Itt ismét nemcsak a külső (a száj) a fontos, hanem a lélek. A jóhírnév minden kincsnél többet ér — mondják. Erre a jóhírnévre nemcsak a magunk, de a mások szempontjából is vívőznunk kell.

Alig van parancs, mely ellen többet vétkeznénk, mint ez. Vannak hazugságok — mondják az emberek —, melyek úgynevezett „megengedett hazugságok“. Hiszen a törvény sem mondja ki, hogy ne hazudjunk, hanem „csak“ azt, hogy ne tegyünk hamis tanubizonyyságot felebarátunk ellen. Tehát itt csak a törvény(szék) előtt való tanuságról van szó, védekeznek az emberek és például egy kellemetlen vendég elől letagadhatjuk magunkat a szolgálóval. Nem vesszük e észre itt azt, hogy egy-egy ilyen „megengedett“ hazugságban megcsufoltatott az igazság? S hogy a Szentírás tovább (II. Móz. 23. 1. és 7. versek) határozottan tiltja a hazugságot, tehát nemcsak egyes esetekben, hanem *minden esetben*. Itt tehát nincs kivétel, mert az egyetemes igazság ellen való vétésről van szó. — „Őrizd ajkad, mintha palota kapuja lenne s belül a szavak királyok!“ (*Jules Romains.*)

Tizedik parancs.

(Inst. 24. beszéd.)

II. Mózes 20 : 17. Inst. II. K. VIII. fejezet, 49—50. pontok

Isten azt akarja ezzel a parancsolattal, hogy lelkünk „egészen“ a szeretettől legyen eltelev, minden kívánságot kiűzzünk lelkünkéből, mely a szeretettel ellenkezik. Semmi olyan érzés ne uralkodjék lelkünkben, mely más ember kárára irányuló kívánságot szüljön.

Itt e parancson belül különbséget kell tennünk a *szándék* és a *vágy* között. Szándék akaratumk megfontolt beleegyezése akkor, mikor lelkünket az indulat már hatalmába kerfette. A vágy ilyen megfontolás és akaratumk hozzájárulása nélkül, sőt ellenére is meg lehet szívünkben, mikor lelkünket a gonosz csak izgatja, édesgeti, csábítgatja.

Amint Isten megtiltotta, hogy a „lélek haragra, gyűlölségre, paráznaságra, rangadományra és hazugságra indíttassék, úgy most azt is megtiltja, hogy ilyenekre még csak fel is gerjesztessék“.

Isten tehát azt akarja, hogy a lélek minden erőit a szeretet kerfse hatalmába. Ha valamelyik ettől eltér, feltétlenül beteg, megromlott. Ezt a romlást akarják megakadályozni ezek a parancsok, ez az utolsó parancs is, mely a gonosz vágy és kívánság ellen emeli fel szavát. Ha pedig lelkünket olyan kívánságok lepik meg, melyek felebarátunkra nézve ártalmasak, akkor feltétlenül felebarátunkról megfeledkezve, egyedül a magunk hasznát keressük. Szívünk tehát szükségképpen üres a szeretettől — írja *Kálvin* —, amfg a gonosz kívánságok befogadja. Isten azt akarja, hogy a szeretet melegét és valódiságát egyetlen kis kívánság se akadályozza.

A parancsolatnak vége — írja Pál apostol az I. Tim. 1 : 5-ban — a *tiszta szívből, jó lelkiismeretből és igaz hitből való szeretet*. Idáig kell eljutnunk, mert csak a szeretet magaslatáról látjuk be azt a végtelen távlatot, ahová ezen parancsok teljesítése bennünket elvezet s csak erről a magaslatról értjük meg, hogy Isten ezeken a parancsokon keresztül nem szűkíti meg, hanem szélesre tárja életünket, mert arra méltóztat, hogy szolgálhassunk neki és embertársainknak és a szeretet hatalmával győzzük le magunkat és a világot. Aki nem jut el erre a magaslatra, az a maga élete mélyén csak az uralkodást fogja szépnek találni. Aki eljut ide erre a magaslatra, az rádöbben arra, hogy az uralkodásnál is szebb, jobb a szolgálat, mert a csak uralkodó ember csak a világot és az embert, de a szolgálni tudó ember ezeken kívül az Isten viláágát meglátta. Ennek a viláágnak törvénye a 10 parancsolat, napiparancsa pedig ennek foglalata : Szeresd Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és minden erődből és felebarátodat is úgy szeressed, mint önmagadat !

Nagy József.

A református lelkipásztor a magyar nép köztudatában.

2. A lelkipásztor munkái közül a legtöbb megfigyelésben a prédikáció részesül. A papválasztásnál rendszerint a hang dönti el a választás sorsát, mert „a papot és a kutyát a szájáért tartják”. Egész sereg olyan közmondást lehet felsorolni, ami a prédikációra vonatkozik: „A pap sem prédikál kétszer.” „Bort iszik, vizet prédikál.” „A pap se hiszi, amit prédikál.” „Jó a hosszú kolbász és a rövid prédikáció.” „Ebből sem lesz prédikációs halott.” stb. Különösen a megható prédikációkat szereti a nép, sokszor halljuk, hogy „a pap elgazolta a halottal”, mert a búcsuzatójában nem volt elég érzelmes, nem sirattatta a népet. Saját szülővárosomban az iparos emberek többször hívták meg a vidék legnagyobb hangu temető papját, mert jobban siratott, mint a mi papunk. Viszont ezzel szemben egyik szilágysági faluban hallottam, hogy „a mi papunk nem olyan, mint a többiek, mert ez a temetésen már nem sirat, hanem igét hirdet!” A prédikációtól a nép elvárja, hogy különbözzék a mindennapi beszédtől. Szabó Zoltánnak van egy érdekes adata: „Példákat az életből vegye, t. i. a lelkipásztor, — de ne mindig a földművelésből, mert avál elég bajunk van a mezőn is.” (Egyik tiszamenti falusi ember nyilatkozata.) Ne gondoljuk, hogy a falusiak nem szeretik az új n. dogmatikus beszédek és mindig valami gyakorlati dolgot várnak a paptól. Egyik szilágysági faluban a kurátor és néhány presbiter szinte szóról-szóra elmondották azt az előadást, amit a careii nagyhéten a dogmatika professzora tartott a Szentháromság kérdééről. Utazásaim alatt gyakran tértem ki a beszélgetésben kimondottan hitbéli kérdések tárgyalására és ezt a falusiak szívesen vették, mert ők tudni akarják, hogy miben is hiszünk. Határozott véleményt akarnak a hit kérdésében hallani, különösen ott, ahol más felfogások missziói munkájával találkozunk. Különösen szereli népünk a változatosságot a prédikációban, innen van, hogy örül a legátusnak, mert ez mindig valami új üzenetet hoz a gyülekezetbe.

A prédikáció mellett az *imádságot* is nagyon megfigyeli a nép. Vannak gyülekezetek, ahol szokásos lett a könyvből való templomi imádkozás, a nép előre tudja, hogy mit fog a lelkész az imában mondani. Az ilyen típusu gyülekezetek szívesen vették az új liturgia kötött imádságait. Másfelől viszont az igazán szívből feltörő szabad imádságot is nagyon kedvelik. Megtörtént több legátussal, hogy a három ünnepen mondott szabad imádságával valóságos csoda-legátus hirbe került a falu előtt. Rendkívüli teljesítmény volt a sok szabad ima azok előtt, akik addig soha szabad imádságot nem hallottak. A falusi népet mezdőgazda mivoltá-

ból kifolyólag mindennél jobban érdekli a mező élete, éppen ezért hálásan veszi, ha a lelkipásztor az imádságában a mezei munkára is kéri Isten áldását.

A lelkipásztori szolgálatnak azok az alkalmai érdeklik a falusi embereket leginkább, amelyek *személyes életével* közvetlen kapcsolatban vannak. Érdekes, hogy míg ezek közül az alkalmak közül a keresztelessel nem sokat törődik, annál fontosabb az esketés és méginkább a temetés. A lelkipásztor beszédét soha úgy meg nem hallgatják, mint a temetésen. Számtalan anekdóta kering a temetési prédikáció és szertartás körül a nép ajkán.

3. Mindezekből önként következik, hogy népünk előtt mindaddig van a lelkipásztornak *tekintélye*, amíg azt el nem játszodja. A tekintélynél mindenekelőtt fontos a külső megjelenés. A pap lehetőleg legyen magas, szép szál ember. Hangja legyen méltó ehhez a termethez. A nagy hang különösen azért fontos, hogy temetéseken is lehessen hallani. A jókiadású papot (jó szónokot) messze földön emlegetik. A külső ábrázat sem mellékes. Némely vidéken még ma is vétek a papi bajusz leborotválása. Illyés idézi a könyvében a következő értékelést: „Olyan gyönyörű a bajusza a papnak, hogy megérne két hold földet, nem kettőt, de tizet is.” Néhol még a szemüveg viselés is ront a pap külső tekintélyén. Hallottam arról, hogy egy kiváló fiatalembert csak azért nem választottak meg, mert szemüvege volt. Azt mondták, hogy ne válasszuk meg, mert ez már most is vaksi és csak azért pályázik, hogy itt vakuljon a nyakunkra.

A külső mellett megvan a *palást tekintélye* is. Ha a pap palást nélkül végezné a szolgálatát, az nagyobb vétek volna, mint a Szentháromság megtagadása. Az elmúlt ősszel a kollégiumban történt meg, hogy a papszentelés napján palást nélkül prédikáltam, mert a palástomat egyik felszentelést végző vidéki kollégámnak kölcsön adtam. Ezen a vasárnapon az ifjúsági istentiszteleten az áldást nem felemelt kézzel mondotta n, magam sem tudom, hogy miért, de elég az hozzá, hogy a fiúk másnap megkérdezték, hogy palást nélkül nem szabad felemelt kézzel mondani az áldást?

Ugyanigy a *hivatali tekintély* is sokat számít, a nép büszke arra, ha a papját esperesnek választják. Odorheiu-megyében Menyhárt bácsi volt hosszú éveken át az esperes. Amikor a szomszéd falusi rom. kath. pap méltóságos címet kapott, a hivei azonnal neki is ugyanezt a címet adományozták, mondván, hogy ha ezt a címet a kath. pap megérdemelte, akkor az ő papjuk ugyanvalós megérdemli. Az öreg Menyhárt esperes nem is tiltakozott ellene.

Népünk a lelkipásztortól *határozottságot* vár, úgyanyira, hogy sok gyengébb képesítésű lelkész tudott határozott fellépése által jelentős sikereket elérni a gyülekezetben, mialatt jobb képességű kollégája határozatlansága miatt egyik kudarcot a másik után vallotta. Kevés gyülekezetünkben vannak a hivek megérve arra, hogy a lelkipásztor enyhe diktaturája nélkül az egyházat kormányozni tudják.

A *papi tudományt*, különösen, ha az meg is látszik a papon, értékelni tudják. Egy alkalommal egyik külföldről hazajött, kissé nehéz beszédű fiatal pap iránt érdeklődtem a falusi fuvarosnál. Nagy elismeréssel nyilatkozott az illető tudományáról és azt mondogta, hogy a papjuk annyit tanult külföldön és olyan sok nyelven beszélt, hogy a magyartól egészen el is szokott és csak most gyakorolgatja magát abban, hogy ismét folyékonyan tudjon beszélni. A sokoldalúságot azonban nem szereti. Egyik híres egyházi emberünkről beszélnek, hogy azért nem választották meg, mert a pályázati kérésébe azt is beleírta, hogy filozófiai doktor és theologiai magántanár. Erre az atyafiak azt mondták: „Mit, ez doktor is, pap is, tanár is? Ez sok! Legyen csak pap de becstületes!” És az illetőt nem választották meg. A pap tudományánál azonban sokkal többet számít az élete. A csendes, gyülekezetének élő, a híveket pásztoroló, jó tanáccsal ellátó lelkipásztornak mindenkinél nagyobb tekintélye van. A világi dolgokban való jártasságban a nép nagyon kipróbálja a papot, mielőtt követné. Gazdasági dolgokban csak akkor fogadja el a tanácsát, ha a pap gyakorlatilag is bebizonyította, hogy helyes úton jár, de ilyenkor is inkább meglesi és úgy tanulja el a pap jobb módszerét.

4. Népünk korán felfedezi a lelkipásztor *gyengeségeit*, de azokat szemérmesen eltakarja mindaddig, amíg a lelkipásztor a tekintélyét meg tudja őrizni. Ismerek olyan gyülekezetet, ahol a hívek a lelkipásztornak sok súlyos mulasztásával tisztában vannak, de vagyoni súlya miatt annyira tisztelik őt, hogy idegennek semmi rosszat nem mondanának róla. A népi köztudatban élő adomák a római katolikus papi életnek különösen a testi vonatkozásai körül mozognak, az adoma csattanója rendszeren a nemi étellel, vagy az evés ivással van kapcsolatban. A református lelkipásztornak leginkább az *élhetetlenségét* szokták célbavenni. Kedvenc téma az élehetetlen pappal szemben az élelmes kántor. Viszont a legátus is minden élehetlensége ellenére is az élehetetlen lelkipásztorral szemben az élelmes szerepét szokta játszani. Érdekes szólások világítanak rá a lelkipásztor és tanító viszonyára: „A papot kell kínálni, a többinek úgyis van esze” (ez a közmondás nemigen lehet népi eredetű, ha a nép használja is). „A papnak van kése, a mester eszik véle.” A népi gondolkodásban a legtöbb papi gyengeség és bűn a prédikációval vagy imádságmondással van kapcsolatban. A nép elvárja a lelkipásztortól, hogy a tekintélyét fenntartsa, de ha ez a tekintélytartás gögösségekben nyilvánul, akkor a pap lehetetlenné tette munkáját a nép előtt. A nép megkívánja, hogy a pap fölötté álljon a gyülekezetnek, de nem azon kívül, hanem azon belül, a hívek között. Legációk alatt figyeltem meg, hogy a konceptus hordozás alkalmával szinte sértésnek vették, ha a legátus nem ivott a pálinkából, de azután elismeréssel nyilatkoztak annak komoly őnmegtartóztatása felől. Szívesen csábítja a nép a lelkipásztort a bűn felé, de ha meglátta annak erkölcsi fölényét, csak fokozódik vele szembeni tisztelete.

5. Külön kell szólnunk a lelkipásztori *család* szerepéről a népi köztudatban. Azt mindenki tudja, hogy a parokia falai üveg-
ből vannak. A falu mindent tud, ami a papi házban történik. A
papilak központjában azonban nem a lelkipásztor, hanem a papné
áll. Innen van az, hogy az agglegény pap sohasem nyugtatja meg
a falu köztudatát, nem azért, mintha a pap erkölcsi után kutat-
nának, hanem egyszerűen azért, mert a gyülekezeti élethez hozzá
tartozik a papné, olyan feladatok is vannak a gyülekezeti életben,
amit senki más nem tud elvégezni. Érdekes közmondások világi-
tanak ri erre a helyzetre: „Jó papnak jó a papnéja is.” „Jobb a
papné, mint a pap.” „Kinek a pap, kinek a felesége.” „Néha a
papné okosabb a papnál.” Hogy mennyire a papnéól függ a pap
külső megjelenése, fellépése, mi sem mutatja jobban, mint ez a
közmondás: „Meghallt a papné.” Ezt akkor mondják a falusiak,
ha valakinek kilátszik a gatyamadzagja. A jó papné emeli az ura
tekintélyét. Több gyülekezetet ismerek, ahol a papné munkája
szerezte meg a férj számára is a megbecsülést, viszont számos
olyan gyülekezet van, ahol a papné gögje, úrhatnámása vagy
könnyelműsége teszi lehetetlenné a lelkipásztor életét. Általában a
papné hamarabb szájára veszi a falu, mint a papot. Ennek az oka
egyszerű, mert a papné inkább a pletykálkodásra hajlamosabb, többet
beszélő, mindent jobban megfigyelő asszonyok között forog többet.

A papné mellett a gyermekeknek is különös szerepük van a
falu életében. A lelkipásztor gyermekei (újában csak gyermeke)
rendszerint csak az iskolában találkozik először a falusi gyerme-
kekkel. Itt pedig igen sok helyen külön, enyhébb bánásmódban
van része a tanító, vagy tanítónő részéről. Az egykoru papfiúk és
a gyülekezeti fiúk között azonban gyakrabban szövődik barátság-
féle, mint a paplány és osztálylársai között. Újában divatos
regény és szindarab téma a falusi legénnyel összeházasodó pap-
leány. Ennek lehetősége még nagyon messze van. A paplány ké-
nyességére jellemző közmondás szerint az Isten őrizzen meg a
paplány feleségtől. Ezt az óvatosságot azonban nemcsak a ké-
nyeskedésre, hanem a szegénységre is lehet érteni, mert megvan ez a
változata is: „Utszéli föld, galambmajorság, papkisasszony feleség.”

A pap szolgálja is megkülönböztetett alak a falu életében. A
közmondás szerint a tunya ember rest, mint a pap szolgálja, aki
hivalkodik, szintén olyan, mint a pap szolgálja. Ez a szerencsétlen
szolga valósággal szimbóluma lesz a lustaságnak: „Izzad mint a
pap szolgálja az evésben.” „Csak evéskor izzad, mint a pap szol-
gálja.” A pap szolgáljának ez az értékelése több okra vihető vissza.
Megtörténik, hogy a pap más faluból hozza szolgálját és az ebből
kifolyólag nem keveredik a falusi legényekkel, meg aztán vannak
olyan papi szolgák, akik gazdájuk révén tényleg többre tartják
magukat a falusi legényeknél. A lustaság okát talán abban keres-
hetjük, hogy míg a falu dolgozik és beviszi a papi képét, addig
a papi szolga igen gyakran nem vesz részt a mezőgazdasági ja-
vak termelésében, csak fogyasztásában és felhasználásában.

(Folytatjuk.)

László Dezső.

Az ökumenikus gondolat a svéd egyházban.

Az ökumenikus gondolattal foglalkozni két okból is alkalomszerű. Először azért, mert a jövő esztendőben fognak a világ egyházai Oxfordban közös konferenciára összegyűlni az ökumenikus mozgalom érdekében s e tény eleve az ökumenikus gondolatra tereli az érdeklődést, de még fontosabb a másik ok, amely egyenesen egzisztenciális súllyal kényszerít a vele való intenzív foglalkozásra. Az ugyanis, hogy napjaink politikai-társadalmi helyzete a különböző érdekösszeütközések következtében robbanásig feszült, annyira, hogy már már a világháborút közvetlenül megelőző légkörben éreztük magunkat s ebben a zűrzavaros helyzetben a Krisztus anyaszentegyháznak nem lehet a világi érdekkiszérvések szférájában fejletlenül és bizonytalanul sem ide, sem oda politikát folytatni, még kevésbé lehet önző emberi érdekek *eszközévé* súlyednie, amint a világháboruban tette, hanem minden egyéni, faji, nemzeti, sőt felekezeti érdeken és kötöttségen felül Krisztus amaz igazságának kell teljes erővel, hangsúllyal érvényt szereznie, amire a világszövetség imahetéről tudósító felhívás vastag betűkkel figyelmeztet: „Unum corpus sumus in Christo.“ Az egyháznak nem kisebb feladat jut ma osztályrészül, minthogy a minden testvériség-gondolatot diszkreditáló érdekvilágnézettel szemben a keresztyén egység-gondolat erőteljes hangsúlyozása révén nélkülözhetetlenségéről tegyen tanubizonyosságot a világ megváltása nagy munkájában.

E súlyos okból kifolyólag éppen ezért az ökumenikus gondolat minden valamire való egyházban ott kell éljen és égjen. Alig is van olyan egyház és egyházi közösség, amely ha ritkán is, de ne vetné fel időnként e gondolatot. Különösen ma a szokottnál nagyobb erővel foglalkozik minden nép egyháza a világ keresztyénei lélekben való egységesítésének gondolatával, de míg a legtöbb egyházban e gondolat vagy csak gondolat marad, vagy csak elszigetelt jelenségek alakjában csillan fel itt-ott s ilyenkor is rendszerint csak oly formában, hogy az ökumenikus gondolat *egyike* a keresztyéni hit követelményeinek, rá kell mutatnunk egy olyan egyházra, amelyben e gondolat nemcsak szórványosan felbukkanó, majd ismét eltűnő jelenségekben ölt testet, hanem az *egész* egyháznak minden munkájában érvényesülő, sőt *domináló életelem*, mintegy azon igazság kifejezése képen, hogy „sokan egy test vagyunk a Krisztusban“ (Róm. 12:5) és „egy az Úr, egy a hit és egy a keresztség.“ (Ef. 4:5.) Ez az egyház a svéd egyház. Egy, az elmúlt év folyamán megjelent mű alapján vessünk néhány pillantást ez egyházra.¹

¹ Ecclesia II. Die Kirche in Schweden. F. Siegmund Schultze Klotz Vg. 180 old. 1935.

Erről az egyházzól el lehet mondani, hogy az ökumenikus törekvések egyháza. Nem véletlen, hogy mihelyt a svéd egyházat emlegetni halljuk, azonnal megjelenik lelki szemünk előtt Söderblomnak, az ökumenikus gondolat fáradhatatlan apostolának a képe. Törekvése, felfogása, gondolkozása egy lett egyházával, szelleme átitatta az egyház minden megmozdulását, de nem „fűherri” értelemben, azaz ne gondoljuk, mintha az volna a helyzet, hogy Söderblom a maga egyéni elgondolásait, célkitűzéseit, törekvéseit diktátori hatalommal mintegy beleszuggerrálta volna az ezen elgondolásoktól azelőtt teljesen távol álló egyházába; ne gondoljuk, hogy ő az ökumenikus gondolatot mint valami novumot hozta magával, hanem a dolog úgy áll, hogy épp a svéd egyház szelleme és sokszáz év óta szinte minden svéd egyházi közösség legfőbb célja gyanánt ott élő célja testesült meg Söderblomban, aki így lehetett nemcsak egyházának, de az egész mai keresztyénségnek is legnagyobb ökumenikus harcosa. Mert az ökumenikus gondolat a svéd egyházi életnek, bel-, külmisziójának, theológiájának is egyik legmértvadóbb normája. Magával hozza ezt már a svéd nép lelki alkata is. A legkiegyensúlyozottabb, legszélesebb látókörű, az egyetemes érdekek iránt legfogékonyabb lélek a svéd. Semmi sem oly idegen és ellenszenves előtte, mint a végletek közt való mozgás, egyoldalúság, szűklátókörűség. Ez a tulajdonsága rányomja bélyegét a mindennapi életre, politikára, társadalmára, tudományára, művészetére, hitére egyaránt. Ez az oka annak, hogy Stockholm, az ökumenikus világmozgalom egyik kiinduló pontja ma már az ökumenikus munkának *fogalmává* lett. És ez az oka annak is, hogy a barthi theologia sehol olyan kevés hatást nem ért el, mint a svéd theológiában, melynek a vezéralakja nem Barth, hanem a Barth éles ellentéte, Aulén.

Ha a svéd egyház *történetére* vetünk egy pillantást, azonnal látjuk az ellentétek kiküszöbölésére, válaszfalak, főleg az önző érdekből keletkezett válaszfalak lebontására irányuló törekvéseket, nem megalkuvásból, hanem ellenkezőleg, a keresztyén hit *komolyságából*. Mert a svéd nép ajkán nem frázis, hanem megingathatatlan meggyőződés, hogy mindnyájan egy test vagyunk a Krisztusban és szerinte ennek az evangéliumi igazságnak meg kell valósulnia, meg kell látsania az élet minden síkjában. Ez a hit viszi át Gusztáv Adolfot Németországba egykor,² ez a hit mozgatja a svéd egyházi és politikai életet ma: ezért annyira mérsékelt és konzervatív minden újításnál. Ezért van, hogy a svéd egyház távol tartja ugyan magát a tradíció túlbecsülésétől (katolicizmus), szívósan ragaszkodik evangéliumi jellegéhez, de távol áll a ha-

² Gusztáv Adolf az ökumenikus gondolat előhírnöke. Isten egyháza, mely nem tűr lelkiismeretelnyomást és lelkizsarnokságot, hanem szabadságot követel, az ő számára egy volt az igazi keresztyénséggel. Az ő munkája mutatja, hogy ami emberi szemmel lehetetlennek látszik, Isten segítségével valóssá válhat. — Söderblom emlékezéséde Lützennél 1912-ben. Chr. Welt, 1936, 7. sz. 321 old.

gyománynélküliség veszedelmétől is, mert a hagyomány elvetése az egyházi kontinuitás megszakadását jelentené. Ezért tartja meg a püspöki hivatás apostoli szukcesszióját, ami lehetővé teszi a katolicizmussal való kapcsolatot, de nem csinál juridikus intézményt belőle, ami az egyház és a hívek közé verne éket s ez teszi lehetővé az anglikán egyházzal való mély kapcsolatot.

Ezt a szellemet látjuk a theológiában, liturgiában, bel- és külmiszióban egyaránt. A hidverés, evangéliumi értelemben, a svéd egyház legfőbb eleme. Lehet túlságosan emberi, immanens, veszedelmes célkitűzésnek tartani, de hogy e téren ő számol legkomolyabban Krisztus parancsával, azt senki kétségbe nem vonhatja. A svéd egyház nem alkudozni, ingadozni akar, nem sem ide, sem oda magatartást tanusítani, hanem evangéliumi keménységgel, határozottsággal veti fel a végső kérdést: Krisztus tagjai vagyunk-e, vagy nem? Ha igen, akkor kell egy közös platformot találni a keresztyéneknek az együttműködésre a világ minden differenciáltsága mellett is. Stockholm nem akarja a hitkérdéseket mellőzni (ez egy ellene szüntelen felbukkanó vád), sőt a keresztyén hit *taníttását* (Ján. 17:21, 23) akarja teljes erővel megvalósítani, mindössze a cél megvalósítását gátló felekezeti dogmatikai eltéréseken igyekszik felülemelkedni. *Mert a hitvallás egy és ez esetben kell, hogy egység legyen az életben is.* Ezért a svéd dogmatikusok rendszeren nemcsak egyes locus dogmatikusokkal foglalkoznak, nem is csak a kegyelemből hit által való megigazítás tanával, mely szerintük gyakran vezet a Jézus személyének és tanításainak elhanyagolására, nem is csak a Credo II. hitágazatával, amelynek izolált szemlélése nem juttatja a valóságban kifejezésre az evangéliumi nézetek tipikus és teljes alakját vagy fejlődését, hanem a theologiai tudomány *egészével*, az Istenről alkotott nézetek egyetemességével. Milyen nagyszerűen valósult meg ez az *egységre* való törekvés már csak magában a svéd egyházban is, ahol a lakosság 98%-a *egy azon* felekezethez tartozik.

1. Az ökumenikus gondolat Söderblomnál.

Söderblom az „Eiche“ 1919 évfolyama 3. számában foglalja tömören össze az ökumenikus mozgalomra vonatkozó gondolatait. Szerinte a középkori egyetemes államegyházforma messze felültulta magasabb, emberibb, keresztyénibb egyetemes érdekei révén a mai erő, hatalmi egyensúlyon alapuló és rendszeren csak hatalomra törő nemzeti államformát. Természetesen a középkori formának a fejlődés törvénye alapján szét kellett esnie, mert nem ismerte el kellő mértékben a *nemzet* jogait, nem biztosított elég lehetőséget tagjai nevelésére, a nemzeti kultúra fejlesztésére. (Innen magyarázható, hogy a nemzeti alapon álló protestáns államokban nagyobb a kultúra, mint a katolikus államegyházakban. Gondoljunk a svájci protestáns és katolikus kantonok vagy Hollandia és Belgium közötti szembeszökő kulturális különbségekre.)

De a nemzeti államforma keretei közt élő egyháznak is megvann a maga súlyos hibája és ez abban áll, hogy túlságosan el-

mertülve a *nemzeti* érdekek közt, szem elől téveszti az *egyetemes* érdekeket. Már pedig az egyház feladata mindig kettős: nemzeti és nemzetfeletti. Nemzeti, mert a nemzet lelki nevelője kell legyen, de nemzetfeletti is, mert ő az una sancta *catolica ecclesia*. Menyire megboszulta magát az egyetemes érdekekkel való nemtörődés a világháború napjaiban, amikor a „keresztyén” emberek, az egyház szolgálói is annyira belemerültek a nemzeti érdekek mámorába, hogy e lapokat legszívesebben kiszakítanánk a történelem könyvéből.

De a nemzetfeletti egyetemes egyházi munkát magának a nemzetnek az érdeke is követeli. A népek szövetsége, együttműködése nélkül nincsenek meg az egyes nemzetek fejlődéséhez szükséges feltételek. (Béke!) A népek szövetsége, *komoly* szövetsége pedig egyedül *vallási* alapon lehetséges. Minden karácsonykor olvassuk a prófétákban, hogy a világbéke *jog* és *igazság* által fog megvalósulni. Minden istentisztelet alkalmával felcsendül a „földön békesség” angyali igéje. De a *jog*, *igazság* és *békesség* *csak* Krisztusban megváltottak közt lehetséges. Ma még a nemzetközi jogrendet a kapzsi mammon uralja, a „népszövetség” egy hatalmi nyomások alapján működő üres forma, rettentő karrikatura. De a *jog*, az *igazság* és *békességről* nem mondhatunk le és kell hinnünk eljövételében, ha egyszer keresztyéneknek nevezte-tünk és a világ keresztyén népeinek felekezeti és nemzeti érdekeken felül komoly imatan-testvéri közösségévé kell alakulniok, ha a Krisztus lelke lakozik bennük. Igazi testvériség kizárólag evangéliumi alapon lehetséges, viszont az evangélium a testvériségre kötelez minket és nem maradhat örökkösen csak utopisztikus ábrándkép.

De hogyan lenne lehetséges a keresztyének lélekben való egységesítése a gyakorlati életben?

Mindenekelőtt az egyház különböző felekezetkomplekszeit kellene egységesíteni és oly szervezetet alakítani, mely az egyetemes keresztyénség közös szócsovéné válhat. De hogyan lehetséges ez az egységesítés? Róma természetesen kész a felelettel: „Hagyjátok el a ti felekezeteiteket, templomaitokat, nálam minden a legnagyobb rendben van és a hierarchikus szervezet tökéletesen biztosítja az eredményes együttműködést.”

E felhívásra a felelet meddő kell maradjon. A külső egység kedvéért egyházaink nem mondhatnak le létfeltételükről, a szellemi szabadságról. S ez esetben nem marad más hátra, mint az evangéliumi katolicizmus, egy olyan mozgalom, amely az egyes felekezetek hitvallásainak, alkotmányának, szervezeteinek, istentiszteleti formáinak tiszteletbentartása mellett a lelki együtvértartozás gondolatát valósággá igyekszik tenni.

A keresztyén katolikus egyház három főrésze oszlik: orthodox katolikus, római katolikus és evangéliumi katolikus részre. Utóbbihoz a lutheránusok, reformátusok, anglikánok, metodisták stb. tartoznak sok-sok millióval. E sok részre tagolt egyháznak egy egyetemes szócsovére, egy Ecumenikal Council-ökume-

nikus tanácsra lenne szüksége,³ mely az egyetemes keresztyénség képviselőjében közös vallási, erkölcsi, szociális ügyekben „a keresztyénség” nevében beszélne, dolgozna, intene, erősítene, követelne, kérne, amint a szükség kívánja. E tanácsnak, mivel Rómára nem lehet számítani, két magától értetődő tagja lenne: a konstantinápolyi patriarcha és a canterburi érsek, mellettük foglalnának helyet az egyes világrészek és országok képviselői számarány szerint két-három taggal, elsősorban Németország, majd Amerika, azután a skandináv, finn, balti országok, továbbá Magyarország, Hollandia, Svájc, Franciaország stb.

E tanács a keresztyén lelkiismeretet lenne hivatva megszólaltatni, amire elengedhetetlen szükség van. Megalakítása nemrég még utópia volt, de a legutóbbi idők eseményei annyira megérelték a helyzetet, hogy Söderblom méltán mondhatta a Gusztáv Adolf emlékére tartott beszédében, hogy „már előrepillantunk arra a napra, amikor az evangéliumi együtvértartozás érzése mindenkinek a saját szellemi öröksége és sajátosága iránti sértetlen hűsége mellett oly erőssé válik, hogy az evangéliumi katholicitás, egyetemesség mellett minden egyházi elzárkózottság önmaga felett fogja kimondani az ítéletet”.⁴ A Söderblom egész élete ez ökumenikus gondolat megvalósításáért vívott kemény küzdelemben égett el.⁵

2. *Eidemnél.*

Söderblom utóda, Erling Eidem teljes egészében magáévá tette nagy elődje programját és igyekszik azt közelebb vinni a megvalósításhoz. Hivatalbalépésekor pásztorlevelében leszögezi, hogy mivel az Írás az egyházat a „Krisztus testének” nevezi (I. Kor. 12:27, Ef. 1:23, 4:12, Kol. 1:18 stb.), az egyház összehasonlíthatatlan hivatása e nevet valósággá is tenni. Krisztus az egyház feje, szolgálni jött e világra, nem pedig azért, hogy neki szolgáljanak (Mt. 20:28), ennél fogva ennek az egymásért való szolgálatnak a szelleme kell, hogy áthassa az ő testének tagjait és nem lehetséges, hogy köztük az uralkodás szelleme kapjon lábra. A „test” kifejezés magától értetődően utal a tagok egymás közti kapcsolatára és egymás iránti kötelességeire. Mint „egy test tagjai” (Kol. 3:15) kell érezzenek, mint ilyenek kell, hogy munkálkodjanak, azaz magukat egymás szolgálatára kell alárendelniök. Épen mert a „Krisztus teste”, az egyház legbensőbb lényege szerint egyetlen és egyetemes. Ezért figyelmezteti Pál az egymástól elkülönytülni akaró kolossébelieket, hogy ott „sem zsidó, sem görög, sem körülmetélt, sem körülmetéletlen, barbár, szittyá, szolga, szabad, hanem minden és mindenekben Krisztus”. (3:11)

Lehetséges, hogy azon nemzetiségi és kulturális ellentéteket,

³ Söderblom alábbi elgondolásából azóta sok megvalósult, ha nem is az általa óhajtott mértékben.

⁴ Christliche Welt 1936. évf. 321. old.

⁵ A Söderblom ideológiájából a tanács megvalósult és ma mint Ökumenische Rat für praktisches Christentum működik az „Egyházak Baráti munkájának Szövetsége”, (Bund für Freundschaftsarbeit der Kirchen) továbbá a stockholmi és lausannei mozgalom támogatásával.

melyeket Pál itt említ, lebecsüljük és úgy vélekedünk, hogy „akkor lehetett ezt írni“. Abban az időben ez ellentétek élesebbek voltak, mint manapság és Pál mégis hirdette, hogy Krisztus az ellentéteket át tudja hidalni. Ma is rendkívül súlyos akadályt jelentenek az „egy, szent egyetemes egyház, a szentek közössége“ gondolatának megvalósításánál, — ami lehetségessé tenné a hívőknek élő egységgé való összekapcsolását, — a nyelvi, nemzeti-ségi és kulturális ellentétek, de talán még súlyosabbat a keresztyén hit és világnézeti ellentétek.

... „E pontnál azonban lehetetlen nekünk a mélyreható szakadékok tényének konstataálásával meglegednünk s azután nyugodtan, önelégülten vallási közösségünkben elmerülnünk anélkül, hogy legkevésbé is aggódnánk azokért, kik nem tartoznak hozzá. Az ilyen magatartás áruság lenne az egyetemes egyház ellen, áruság a Krisztus ellen, aki „minden mindenkben“. Tág szivekre, széles látókörre van szükségünk, testvéreim, szivekre melyeket a Krisztus szeretete tett „tággá“. Pál kevéssel a halála előtt egy alkalommal azon örömeinek adott kifejezést, hogy az evangéliumot még iránta való irigységből és versengésből is hirdetik: „Mert mit mondjak? csak hogy minden módon a Krisztus prédikáltassék.“ (Fil. 1 : 18.) Ehez képest minden egyébnek alárendelt jelentősége volt a számára. Ép így nekünk sem lehet a sok elválasztó tény között arról elfeledkeznünk, aki egyesíteni tud, a Krisztusról, a mi Urunkról. Ha Krisztust valóban prédikáljuk Ige és élet által, akkor ez testvérkéznyújtásra kell késztesen bennünket. „Tág szivekre van szükségünk, szivek, melyek meleg és őszinte szeretettel állnak a föld egész keresztyénsége rendelkezésére.“ (Luther.) Áldott legyen a keresztyén misszió, mely elsőnek hozott békét a különböző országok Krisztus-hívői és más nézetű emberei közé s őket közös munkában egyesítette. Hogy is állhatnánk a földkerekségen élő hittestvéreinkkel közömbösen és idegentül szemben, ha a Krisztus „minden mindenkben?“ Természetesen nem állhatnak mind egyforma közel hozzánk, némelyek távolabb, mások közelebb. Nincs semmi igazságtalanság abban, hogy az egyik közösség keresztyéneit lélekben inkább közelebb érezzük magunkhoz, mint a másikéit. A bizalom ily különböző fokozatai az emberiségnek az Isten által kormányzott történelmében leltek magyarázatukat s mi nem törölhetjük el, vagy lökhetjük félre őket. De sohasem lehetséges, hogy testvérközösségeink egységesítésére irányuló odaadó törekvéseink hajóidőrest szenvedjenek azok között, akik Uruk és Üdvözítőjüknek vallják azt, ki főpapi könyörgésében így imádkozott az Övéért: „Atyám, kérlek, hogy mindnyájan *egyek* legyenek... Hogy tökéletesen *egyé* legyenek és hogy megismerje a világ, hogy Te küldtél engemet és szeretted őket, amiként engem szeretél.“ (Ján. 17 : 21—23.)

És Söderblom utóda hatalmas erővel dolgozik az ökumenikus munka érdekében.

3. Az ökumenikus gondolat theologiai megalapozása.

Az ökumenikus gondolat nemcsak a legfőbb egyházi v. zetők munkaprogramjának domináló része, hanem a svéd szisztematikai teológia egyik legfőbb problémája is. Míg a mi dogmatikánkban e gondolatnak nyomát is alig találjuk és etikáink az ügyét alig érintik, a svéd dogmatikai és etikai tudomány tulajdonképpen nem egyéb, mint az ökumenikus gondolat és mozgalom theologiai megalapozása. Annyira, hogy ez úgy kedvéért egészen más mederben mozog, mint a mi theológiánk és a mai theologiai irányok — minden értékük mellett — szűklátókörűségük és egyoldalúságuk miatt alig-alig tudnak utat verni a svéd theológiában. Világosan szemünkbe tűnik e tény, ha a legkiválóbb svéd theológusok felfogásait ismertetjük.

A) Aulén.

A svéd egyház legkiválóbb theologusa Gustáv Aulén. Műve: „Den allmänliga kristna ton“ (Az általános keresztyén hit) 1931, a legegyszerűbb svéd dogmatika, melyet elejétől végig a ritschli teológia elleni harc határoz meg. Kiváló művei még a „Tro och dogm“ (Hit és dogma), „I vilken riktning gar nutidens teologiska tänkande?“ (Mily irányban mozog a jelenkori theologiai gondolkodás?), azután: „Den kristna gudsbilden“ (A keresztyénség istenszemlélete) és „Den kristna församlingstanken“ (A keresztyén kibékítés-gondolat). — Minden művén az ökumenikus gondolat vonul végig.

Már az 1912-ben megjelenő „Den lutherska kyrkoidéen“ (A lutheri egyházidea) c. munka elárulja, hogy szerzőjének egyházfogalma szorosan összefügg e gondolattal. Szerinte a lutheri egyházfogalom a kijelentés fogalmával függ össze. A kijelentést Aulén nem „statikus“ módon fogja fel, nem tanok közléséből áll, hanem „dynamikus“ módon, mint Istennek a világban a jóért folytatott szüntelen harcát és győzelmét. Ez a gondolat Istennek a gonosz ellen folytatott folyamatos harca az auléni teológia főjellemvonása. E felfogás pedig világosan mutatja, hogy az ökumenikus gondolat nem valami fixa idea, nem is páneurópa-féle ábránd, hanem úgy Aulennél, mint az összes svéd theológusnál a legkömolyabb *teologiai meggyőződés*. A kijelentés dynamikus felfogása annyi, mint a kijelentésnek a gonosz elleni győzelmében való hit; amily mértékben a kijelentés legyőzi a bűnt, oly mértékben leszünk egyek a Krisztusban.

Ez az ökumenikus gondolat eredményezi azt is, hogy az auléni teológia a legveszedelmesebb theologiai gondolkodásnak a Ritschlét tartja és ugyanolyan harcot folytat ellene, mint Barth Schleiermacher ellen annak idején.

Aulén a ritschli teológiát ugyanis egocentrikusnak nevezi, egy egocentrikus teológia pedig az ökumenikus gondolat hállála. Ritschl szerint a vallás azon ellentétnek a megoldása, mely abban

áll, hogy az ember részint egy darab természet, részint szellemi személyiség, aki azt az igényt emeli, hogy a természet ura legyen. Ez igényét a vallás segítségével valósíthatja meg, de akkor a vallás centruma mintegy az ember önállítása, feladata pedig az önállításnak érvényt szerezni, ami odavezet, hogy a vallás elveszti függetlenségét és az öncélúság lapos moralizmusává süllyed.

Igen érdekes, ahogyan Aulén a *theologia feladatát* látja. E téren még teljesen a régi mederben látszik mozogni. Egészen meglepő, hogy a dialektikai theologia tízéves tisztítóúte után valaki a theologia tárgyát ne Isten Igéjében, hanem a „keresztényen hitben“ lássa. De ez nem azt jelenti, mintha a theologia elé emberi mérték állíthatna, noha a látszat az. Nem is lehet könnyelműen azt mondani, hogy visszaesés egy már legyőzött hibába.

Aulén azért vallja a keresztényen hitet a theologia tárgyának, mert szerinte így lehet a legbiztosabban a theológiát a metafizika hálójából kiszabadítani. Ez alatt nem azt érti, mintha a vallás transcedens oldalát akarná kiküszöbölni, hiszen a vallás, a hit transcedens valóságból táplálkozik; Aulén a filozófiai-metafizikai szemlélet ellen küzd, vallási szempontoknak filozófiával való összekötése ellen, mert a hit igazsága *önmagában* érvényes, az egészen más területen fekszik, mint ahol a theoretikus igazság van és elvileg minden filozófiai istenfogalomtól független. A theologia nem spekuláció, nem is vallási funkció, nem is a hit és a tudomány közt levő dolog, hanem egy tisztán tudományos disciplina, mely-feladata a hit értelmezése és a hit tartalmának mellékszándékok nélküli lefektetése. Hogy így fogja fel Aulén a theologia feladatát, az megint az „ökumenikus lélek“-re enged következtetni. Az egész svéd theológiától semmi sem áll oly távol, mint a theologia egyoldalú krisztológiai szoterológiai megszüktítése. Az „ige“ fogalmának egyoldalú kihangsúlyozása (Barth) szerinte a reformátori theologia egyenes megcsontítása.

Ezért dolgozott ki Aulén és vele az egész svéd theologia egy tiszta *theológiát*, azaz egy keresztényen istenszemléletet (Den kristna gudsbilden) és Istenről szóló tant, melynek központja *Isten kegyelme a Krisztus megváltó munkájában*, mert Aulén szerint a krisztológiai szempont képtelen arra, hogy a keresztényen theologia egészét átölelje. Ez az istenszemlélet, amely a kereszténység alapmotívuma, nem az isteni tulajdonságok regisztrálását jelenti, nem is elvont spekulációkról van benne szó, hanem arról, hogy az Istenről alkotott kép a legátfogóbb nézőpont, amire okvetlen szükség van, ha a theologia *egészét* akarjuk áttekinteni. Természetes, hogy az Istenről alkotott képet a Krisztushit határozza meg, de ennek dacára helytelen Aulén szerint a reformációban bekövetkezett szakítást egy tanpontra, az egyedül hitáltali megigazitásra korlátozni. Az istenszemlélet számára a legkülönbözőbb vallási motívumok konstitutív jelennek meg s e sokoldalú motívumokat csorbitatlanul kifejezésre kell juttatni, ha nem is lehet őket ellenmondás nélküli egységre összehozni. Nem fogalmi egység,

hanem az organikus egész kell az ábrázolás célja legyen s ennek irányító centruma az Istenről alkotott kép.

Természetesen ez elgondolásnak az a kísértése, hogy könnyen filozófiai speciell idealisztikus mértékeket állít az evangélium fölé, de e veszélyt ez a theologia jól látja és küzd minden idealizálás ellen, a schleiermacheri, ritschli theologia ellen, mégpedig a szoteriologiai felfogás átértékelése révén, akár a dialektikai theologia, de annak túlzásai nélkül. Aulén a Schleiermacher Krisztus képében egy általános vallásideált, a Ritschl „istenországa“ fogalmában a kanti ethika humanitás-ideálját látja. A Schleiermachernál kezdődő s főleg Ritschlnél erősen érezhető Kant és Luther közti harcban határozottan Luther mellett áll.

B) Nygren.

Aulén felfogásával egyezik a Nygrené. Kettőjüket együtt is szokták emlegetni. Művei: „Dogmatikens vetenskapliga grundläggning“ (A dogmatika tudományos megalapozása), de nevezetesebbek ennél „Eros och Agape“, „Filosofisk och Kristen etik“ (Filozófiai és keresztyén ethika) c. munkái, utóbbi a legkiválóbb svéd ethika.

Mindenik művén az ökumenikus gondolat menete és motívumai húzódnak végig. Már dogmatikájában arra az igazságra fekteti a hangsúlyt, hogy az összes keresztyéu vallásalakulatoknak közös központjuk van és a theológiának az a feladata, hogy az egyes hittételeket a centrummal való organikus összefüggésben értelmezze, vizsgálja, értékelje, ez a munka pedig az egyes vallásalakulatok közötti közeledést teszi lehetővé elvileg is.

Ethikájában párhuzamot von a platonai „eros“ és a keresztyén „agape“ között. Megállapítja, hogy a keresztyén ethika irányítópontja az agape, mert a keresztyénség örök igazsága, hogy Isten eljött az emberhez és önmagát adja annak megváltására. A megváltott ember az Isten szeretetéből kifolyólag önmagát szintén a felebarátai megváltását célzó munka szolgálatára adja, hogy ők is megismerhessék Isten szeretetét. Itt van az eros és agape közötti kettős különbség; először is ott, hogy az erosnál az ember a saját erejéből igyekszik Isten felé, tehát a kiindulópont, a kezdeményező az ember, ami végeredményben hiábavalóság, mert az embertől út nem vezet Istenhez; míg az agapénát Isten a kezdeményező, Tőle pedig vezet út az emberhez; másodszor ott, hogy az erostipusban az ú. n. istenszeretet végeredményben szublimált önszeretet, egocentrikus szeretet, amely egyáltalán nem képes másokért való odaadásra indítani az embert. Ez az eros tipikus alakját az újplatonizmusban, az agape pedig a keresztyénségben nyerte meg.

Az agapegondolat egyaránt fellelhető az evangéliumban, az őskeresztyéneknél, Pálnál. Pálnál is nem az ember hoz áldozatot és Isten elfogadja azt, hanem Isten hoz áldozatot Egyszülött Fia elküldésével az ember megmentéséért és az ember elfogadja azt.

Viszont az így hozzánk jutott szeretet minket is *szolgáló szeretetre* indít.

Mi más a Luther reformátori munkássága is, mint az egocentrikus szeretet helyett a theocentrikus szeretet (agape) állítása? Hit és szeretet nála is egymást kiegészítő valóságok, mert hitünk az Isten szeretetének folyománya. De így a lutheri agape is egymásiránti szeretetre kötelez. Milyen fenséges theologiai-ethikai megalapozása ez az ökumenikus gondolatnak.

C) Runestam.

Hasonló módon gondolkozik egy másik kiváló theologus, Runestam, (1923-tól uppsalai tanár). „Den kristliga friheten hos Luther och Melachton“ (A keresztyén szabadság Luther és Melachtonnál) c. művében a törvény szerepével kapcsolatban mutat az ökumenikus munka fontosságára. Megállapítja, hogy a törvény az Isten kegyelmi rendjével ellentétes rend és a hittel szemben álló vallási principium. Krisztus és a törvény mint két ellenfél áll egymással szemben. Mivel pedig Krisztus az Ő váltságművében legyőzte a törvényt, az ember Krisztus által felszabadul a törvény alól. A törvény béklyóit lerázó lelkiismereti és erkölcsi szabadságot Luther a „lélek“ fogalmában egyesítette: „Lélekben“ élni annyi, mint Krisztusnak bennünk való lakozása és így a „lélekben“ élő ember Krisztus által Istennek a szeretét valósítja meg a világban, nem a magáét... (L. „Kérlek, tro, efterföljd“-szeretet, hit, követség c. művét.) Az ember életfeladata ennek az isteni, krisztusi szeretetnek eszközüvé lenni és mint ilyen eszköz, az embereknek Krisztusban való egységesítése érdekében közreműködni.

Folytathatnánk tovább a svéd theologia főbb képviselői munkáinak ismertetését, hisz oly nevek vannak köztük, mint Bohlin Torsten, a híres Kierkegaard kutató, Ljunggrens, Engelström stb., de ebből is világosan megítélhetjük azt a szerepet, melyet az ökumenikus gondolat játszik a svéd theológiában.

Természetesen mi nem tudjuk mindenben követni őket. Nem tudjuk az ő nézőpontjaikat, mértékeiket a magunkévá tenni. Hiába vádolja Torsten Bohlin a dialektikai theológiát (Hit és kijelentés, 1926) azzal, hogy Kierkegaardot rosszul értelmezte, mert a paradoxgondolatot kiélezte, viszont a tapasztalatit, ami pedig Kierkegaardnál oly nagy szerepet játszik, elhanyagolta, a barthi theologia az Isten Igéje alapján helyesen cselekedett, amikor a theológiát kiszabadította antropocentrikus mivoltából és ezzel együtt elvetette a theologia emberi mértékeit. Az Isten Igéje felett egyetlen autoritás van, maga az Isten! A barthi theologia által legyőzött theologiai hibákba nem eshetünk vissza még egy olyan nagy keresztyén gondolat kedvéért sem, mint amilyen a világ keresztyéneinek lélekben való egységesítése! Hálát kell adnunk azért Istennek, amiért ma a theologia tárgya nem a hit, hanem Istennek önmagáról szóló Igéje: nem a vallásos ember a maga követelményeivel, igényeivel, gondolataival, hanem az Élő Isten a maga sajátos követelményei-

vel, igényeivel, gondolataival. De annyit megtanulhatunk a svéd theológiától, hogy az a gondolat, melyért Jézus utolsó óráiban is imádkozott, (Ján. 17, 21, 23) nem lehet a mi életünkben csak itt-ott felbukkanó erőtlén jelenség s ennek nyomán egy vérszegény melléktörekvés, mely egyéb érdekek miatt rendszeren dugába dől, hanem Isten Igéje és hitvallásaink alapján életünk egyik vezérmotivuma, mert a keresztyén egyház egyik *legfőbb* tanítása: „Unum corpus sumus in Christo.“

4. Az ökumenikus gondolat és a svéd liturgia.

Az összes liturgiák közül a svéd az, mely legjobban kedvez az ökumenikus törekvéseknek.

A liturgiakérdés az ökumenikus munka legnehezebb problémája. Ismeretes, hogy az egyes felekezetek közt nem a dogmatika, nem is a hitvallás, hanem a liturgia a legsúlyosabb elválasztó ok. Hitvallás és theologia tekintetében sok olyan pont van, ahol a különböző konfessziók találkoznak, ellenben áthidalhatatlan szakadékok tátonganak liturgikus tekintetben. Görögkeleti, római katolikus teljes értelmetlenséggel tekint a protestáns liturgiára és viszont, és ugyanoly értelemben nézik egymás liturgiáját a protestáns felekezetek is. Más a szellemi háttere mindeniknek. Ez az oka, hogy az ökumenikus munka a liturgia kérdésénél mindedig zátonyra jutott és arra is fog jutni mindig.

Egyedül a svéd liturgia jelent kapcsolópontot több felekezet között. A svéd reformátorok kezdettől fogva igen konzervatív módon hajtották végre a reformációt. Elvük volt, hogy a liturgiában csak ott legyen változtatás, ahol az evangéliumi érdek kívánja, egyéb maradjon a régiben, ép úgy, mint ahogy az anglikán egyház tette. Ez az elv továbbra is irányadó maradt a svéd liturgiai törekvéseknél s így az ó-egyházból ott maradt meg a legtöbb elem. Így maradtak meg a körmenetek, a papi segédlet, a régi papi ruhák, karingek, így maradt meg az istentisztelet eredeti színességében, változatosságában. Ennek eredménye nemcsak az lett, hogy a Heiler-féle „hochkirchliche Bewegung“ erősebb talajt talált magának Svédországban, mint szülőhazájában, hanem az is, hogy egyfelől csak a svéd és anglikán egyház tudott közelebb férkőzni liturgiája és apostoli szukcessziója révén a római egyházhoz, de még inkább az a körülmény, hogy az evangélikus svéd és anglikán angol egyházak között olyan szoros baráti viszony és együttműködés alakult ki főleg Süderblom munkája révén, mint amilyen nálunk két testvérfelekezet között alig volna elképzelhető, végül pedig az a tény, hogy a svéd liturgia révén szorosabb lett a görög keleti egyházzal való kapcsolat, amelytől minket szintén óriási szakadékok választanak el.

Ökumenikus mozgalmak.

Ha a svéd egyházban az ökumenikus gondolat ilyen nagy szerepet játszik, természetes, hogy az egyházban az ökumenikus

mozgalomnak már egész történelme van. Már Oxenstirna kancellár levelet vált Gusztáv Adolf megbízásából Kyrillos Lukaris patriarchával az egymásközi kapcsolat kérdésében, de a nagyszerű vállalkozásnak az akkori egyházak szűklátókörűsége miatt eredménytelenségbe kellett fulladnia. Ennek dacára a svéd egyház szakadatlanul hinti a legtöbbször terméketlen talajba hulló ökumenikus gondolat magvait. A 17; 18. sz.-ban Johannes Gessellius, Jesper Svedberg, Erik Bezelius püspökök fáradság sokat a cél érdekében, de csak a 19. sz. érik meg e nagyszerű gondolat megértésére. Schéele püspök 1895-ben részt vesz a szigorúan lutheránus jellegű „Egyetemes Evang. Luth. Konferencia” Schweringben tartott ülésén. II. Oszkár király nevében kéri, hogy a szövetség a külföldi lutheránusokat is kapcsolja be mozgalmába. Felhívására a konferencia 1901-ben Lundban, 1911-ben Upsalában ül össze. A háború után e mozgalom, mint „Lutheránus Világkonvent” 1929-ben Kopenhágában tart összejövetelt s azóta a svéd egyház a konvent lelke.

Ezzel egyidejűleg folyik az amerikai svéd és norvég diaspora megszervezése, mely ma 1224 gyülekezettel, 220.000 taggal, 700 lelkésszel, két főiskolával: az Augustana College és a rock-islandi szemináriummal dicsekedhetik.

Következő lépés az északi államok kapcsolatainak megteremtése, itt is a fáradhatatlan Söderblomé az érdem. 1916-ban Svédországban, Norvégia, Dánia egyházai lépnek szövetségre Nääsen; 1919-ben Söderblom bekapcsolja a finn és az izlandi egyházat is; 1920-ban beindítja az azóta minden harmadik évben összegyűlő püspöki konferenciákat a balti országok részére, most már Észt és Lettországgal és azoknak szórványaikkal együtt; 1928-ban bekapcsolja az ukrán evangélikus püspököt, ami maradandóvá teszi a svéd-szlovák egyházzal való kapcsolatot. Különösen mély viszony áll fenn a német egyházzal, — már csak a Gusztáv Adolf szövetség révén is, — ugyancsak a Protestáns Világszövetséggel, melynek munkáját külön folyóirat „Kirkor under Korset” (egyházak a kereszt alatt), népszerűsíti a svédek között. Az anglikán egyházzal való viszonyt már érintettük, itt jellemzésül még annyit, hogy a gyakori érintkezésektől eltekintve, a svédek vehetnek anglikán egyházban úrvacsorát, viszont a svéd lelkészek bármikor istentiszteletet tarthatnak anglikán templomokban, a svéd püspök felszentelésén pedig egy anglikán püspök is rendszeren részt vesz. Végül az anglikán és a svéd theologusok rendszeres közös konferenciákat tartanak, 1929-ben Cambridgeben, 1931-ben Sparreholmban, 1934-ben Gloucesterben.

A fentemlített egyházakon kívül a többi egyházakkal való kapcsolat fenntartásáról három szervezetben való állandó részvétellel gondoskodik: a Lausannei Mozgalom (Faith and Order), „Az Egyházak Baráti Munkájának Világszövetsége” és a „Stockholmi Mozgalom” (Life and Work)-ban való munka által, mindenikben Söderblomé az oroszlanrész; az ökumenikus gondolat-

nak a svéd nép közti népszerűsítéséről pedig külön intézmények gondoskodnak, a Svenska Ekumeniska Nämnden (Svéd Ökumenikus Bizottság), mely állandó gyűléseket is rendez az ökumenikus munka javára, továbbá a Svenska Ekumeniska Föreningen (Svéd Ökumenikus Egyesülete) mely az ökumenikus gondolatot a falusi nép között terjeszti egész sereg népies kiadvány és állandó folyóirat: „Kristen Gemenskap“ (Keresztyén Közösség) révén.

Ezeken kívül az ökumenikus gondolat terjesztésével van megbízva a Svenska Missionsrådet (Svéd Misszió-tanács), a Svenska Söndagskolrådet (Svéd Vasárnapi Iskolai Tanács), a „Sveveriges Förenade kristliga kristliga studentföreelser“ (Diákszövetség), a „Sveriges kristliga bildningsförbund“ (Svéd Keresztyén Nevelőszövetség).

A Söderblom szelleme tehát tovább él utódaiban és nagy gondolatáért egész sereg intézmény vivja áldásos harcát.

Külmisszió.

Hogy mennyire érdeklődik a svéd nép a világ népeinek a Krisztus táborában való egyesítése iránt, semmi sem mutatja jobban a svéd külmisszióját. És itt nemcsak arra a lelkesedésre gondolok, mellyel a svéd népegyház a külmisszió ügyét kezeli, mellyel missziói társaságok, lapok, könyvek, röpiratok tömegét tartja fenn ez ügy érdekében roppant áldozatokkal, hanem inkább arra, hogy míg nálunk nemcsak a nép, hanem sokszor a lelkipásztorok egy része is teljes közömbösséggel, sőt ellenszenvvel viseltetik a külmisszió ügyével szemben, addig az az egyszerű svéd vadász, halász vagy földműves, aki anyagilag sokban a mi népünk mögött áll, évente pontosan meghozza a maga áldozatát Krisztusért. A 6 milliós Svéd ország évente 5 millió svéd koronát áldoz a külmisszióra és az összeg nagy része gyűjtésből kerül ki. De ennél is mélyebben megráz az a tény, hogy a 6 milliós Svédország 700 misszionáriust, számtalan iskolát, vezetőt, kórházat tart fenn! Álljanak itt, talán lelkiismeretünkhöz szólnak a pusztá adatok:

1. Indiában: 15.537 megkeresztelt benszülött, 74 misszionárius, 11.263 tanuló.

2. Délafrikában: 15.537 megkeresztelt, 184 misszionárius, 3206 tanuló.

3. Rhodéziában: 1617 keresztelt, 70 misszionárius, 2559 növendék.

4. Kinában: 261 keresztelt, 4 misszionárius, összesen 32.981 megkeresztelt, 332 misszionárius, 17.028 növendék.

Ezeken kívül 360 orvos kezel Délindióban 24.341, Délafrikában 7671, Rhodéziában 2285 beteget.

Az ökumenikus gondolat: „hogy mindnyájan egyek legyünk” és e gondolat szolgálatában a missziói parancs: „tegyetek tanítványokká minden népeket” Svédországban az, aminek lennie *kell*, mindeneket átható, minden akadályon győzedelmeskedő *élő valóság*.

Ciernatfáläu.

Kiss Béla.

Előfizetési felhívás!

Az Evangéliumi Világszövetség (World's Evangelical Alliance) ardeali és királyhágómelléki munkaágának végrehajtóbizottsága az 1935 Augusztus 28-án Târgu-Mureşen tartott első országos konferenciáját és szervező gyűlését egy emlékfüzetben megörökíteni szándékozik, amely egyfelől a Krisztusban való felekezeti egység és testvériség eszméjének terjesztésére, másfelől tájékoztatásul szolgálna az érdeklődőknek az ebben az irányban eddig történetekről és megvalósítandó feladatokról.

Az emlékfüzet előreláthatólag négy nyomtatott ív terjedelmű lesz és darabonként 15 Leis árban kerülne forgalomba, 10 darabot meghaladó példány egyszerre megrendelése esetén aránylagos engedménnyel.

Hogy tájékozódhassunk az elhelyezhető és nyomtatandó mennyiség tekintetében fölkérjük az érdeklődőket, hogy megrendelésüket, vagy előjegyzésüket a helyi lelkészi hivatalok útján portómentes hivatalos levélbe a clujji ref. Theologia háznagyi hivatalához (Administrația Teologică Reformată Cluj, Calea Marelă Foch 38.) bejelenteni sziveskedjenek.

Tekintettel arra, hogy a szóban forgó emlékkönyv nemcsak lelkészek, hanem laikus egyháztagok számára is egyaránt érdekes és kívánatos tudnivalókat fog tartalmazni, igen szépen megkérjük lelkésztestvéreinket, hogy a fenti előfizetési felhívás tartalmát az ily irányt érdeklődő egyháztagokkal is közölni és az általuk rendelni kívánt példányokat is előjegyzésbe venni sziveskedjenek, mivelhogy több példánynak egyszerre küldésével az egy példányra eső postaviteldíj is aránylagosan csökken.

Cluj, 1936. március hóban.

AZ EVANGÉLIUMI VILÁGSZÖVETSÉG
erdélyi és királyhágómelléki munkaágának
végrehajtó bizottsága.

Prófétaság.*

I. Kor. 14 : 1—12.

Előlegezem e 12 versre korlátozott szakasz részére is a 37-ik verset, mely — mint az előtte mondottak szentesítése — itt is a maga helyén van: „Ha valaki azt hiszi, hogy ő próféta, vegye eszébe, hogy amit neki írok, az Úr rendelete!” — Egészen más fajta, a tanulmányi érdeklődésen túlmenő figyelemnek tartom a fületem ama rejtelmes szlv dobogása fölé, Aki ezen igéken át engem is bevon közlékenységébe.

Van ebben kétségtelentül — s főleg ha én mondom — jó adag felelősség és megbocsátható nagyozás. De e konferencia arról tett bizonyosságot, hogy az eszmény magasról világít, ámbár lemaradva botorkálok is feléje; és édes, ámbár keseredett szájjal vallom is. Arra gondolok, hogy odasodródtam, hogy egy pászmát fogjak az Istennel, hogy Isten és ügye lett az elvégzetetésem, a sorsom, a kenyerem. És beleborzongok az istensejtelembé.

Össze kell szednem magam hozzá méltóan s felszerelnem magam az egyedül eredményes készségekkel. „Törekedtek... szeretetre!...” Ó — irigységből is sokra lehet vinni, — a stréberség is láthatóan sikeres energiaforrás s az ambiciónak széplített önimádat is szemlátomást polcra emel. Sőt a gyűlölet is ontott várakat és ült már győztes tort. De időt és helytállót csak szeretetből lehet tenni. Szenvedélyesen szeretni embert, népet, ügyet... felolvadni benne: ez a közös nevezője az Istennel való együttműködésnek.

„Építő“-nek nevezi az ige ezt a lelkiminőséget. S a mi konferenciánk építőnek deklarálta magát születése percétől. A tisztalátók azon csapatának, akik arra vállalkoztak, hogy alkalmat szerezzenek, hogy a rájukbizottak érvényre juttassák nagyszerű tulajdonságaikat; és megakadályozzák, hogy duhaj eszevesztségükben kárt tegyenek magukban és ügyükben. Mint atya, úgy bánjanak kamasz és megrögzött, nyers és éretlen gyermekeikkel. Úttörők és egetlívók, akik arra tökélődtek, hogy megszerzik és visszaadják hitét, bizalmát ennek a megfélemlített és legyávuult népnek.

Az ige kijelenti, hogy ez csakis a prófétálás útján lehetséges.

Igy hát a próféta nem elmefenomen, hanem elszánt és rászentelt ember, aki hajlíthatatlanná alakult küzdelmeiben; szent

* Konferenciai záró bibliamagyarázat.

rögeszme hatása alá került ember, akit azonkívül szinte semmi se érdekel. A próféta csaknem személytelenné lett, hogy Isten személyesüljön rajta át. (Mit érdekelheti hát őt az egyéni hatás vagy szónokiasság cifrája?) Terhet vett magára, magáét az Urét. (Hát miről mondhat le? vagy mit mondhat fel? A terhet vagy Istent?) Ővéi gondja egészen ráereszkedett, neki fáj, ő hordja magában, egyedül átéli helyette.

Azt hittük idáig, hogy a szavunk elég; hogy a prófétálás a beszéd egy különleges markáns neme. Most látjuk, hogy nem elég. Hogy bele kell szakadnunk testestől-lelekestől. Bele kell pusztulnunk, hogy — prófétaian — angyalok jöjjenek a ma prófétája után és égbe ragadják.

Ki kell izzadnia a lelkésznek a lelke legjavát, határozottságát, elszántságát a formalizmusig. Benne kell kikristályosodjék fajtája minden nagyszerűsége, mint sikerült embermustrán, aki példájával átjárja, erjeszti magát. Ő képviseli fajtája élniakarásának tiszta riadóját. Fújhat-e hát hamisat, a lapulás danáját, a magamegadás, felszívódás, alkalmazkodás igézetét? Fújhat-e tétovát vagy hamisat? Csak hitet és Istent fújhat! Beérheti-e az u. n. „nyelveken szólás” alanyi lyrájával? Ami szép szórakozás máma, hisz az egyéni érdek, — ha még oly fenkölt és nemes is az — önző dédelgetése. Nem a filozófiánkkal döntünk máma, hanem az életmódunkkal! És — mit kerteljük — meg kell vetni a halált!

A mi konferenciánk megléte annak a bizonyosága, hogy a mi egyházunk ma is támasztja az igényt a lelki dolgokra. Joggal tölthet el az önérzet, hogy benne maga a lelki egyház óhajtozása lelkendezik. Anélkül, hogy másoktól elvitatnók, kivesszük a porciónkat „Isten csuda-varának megállításából” — holtunk utáni elégtételre ítélve, magunkat Krisztusunkkal erősítve. *Káll Dénes.*

Prédikáció vázlatok.

Az ó- és újszövetség hasonlósága.

(Inst. 25. beszéd.)

(Olv. Római levél I. 1. s köv. Text. : Róm. 3 : 21. Inst. II. könyv, 9 és 10 fejezetek.)

Az ószövetség ezekkel a szavakkal végződik: „És feltámad néktek, akik féltétek az En nevemet, az igazságnak napja, és gyógyulás lesz az ő szárnyai alatt... emlékezzetek meg Mózesnek, az én szolgáltnak törvényéről, melyet rendeltem általa a Hórebben, imé elküldöm néktek Illést, a prófétát, mielőtt eljön az Urnak nagy és félelmes napja és az atyák szívét a fiakhoz fordítja, a fiak szívét az atyákhoz, hogy el ne jöjjenek és meg ne verjem e földet átokkal” (Malakiás, 4. rész.)

Ebben a próféciaiban, melyhez hasonló sok prófécia épül fel az egész ószövetség, maradék nélkül benne van az a hasonlóság, mely az ó és újtestamentumot összeköti. Ezek a szavak arra emlékeztetnek (amint a Törvény c. vázlatban is olvasható), hogy a Törvénynek, az ószövetségnek ereje és feladata abban van, hogy a hívőket szüntelenül a Messiás eljöveteleire figyelmeztesse, előkészítse, és arra utaljon, hogy Annak eljövetelekor „feltámad az igazságnak napja”, tehát tökéletes, *mennyei* világosság árad szét az egész teremtett mindenségben.

Ez a mennyei világosság pedig az Istennek igazsága, amelyről „tanubizonyságot tesznek a Törvény és a próféták”. (Róm. 3 : 21).

Isten azokat, akiket a világ fundamentumának felvettése „után” választottai közé számított, épenúgy a Törvény köteléke által kapcsolta önmagához, mint bennünket. Az a szövetség — mondja *Kálvin* —, melyben mi élünk Istennel *tartalmában és lényegében* semmit sem különbözik attól a szövetségtől, melyben az atyák éltek Krisztus földre való jövele előtt. Ugyanarról a szövetségről van szó. Csak *a szövetség megjelenési formája* más. A két Szövetség egyezősége ebben látszik legjobban: 1. nem testi gazdagság volt az atyák tekintete előtt, nem földi hatalomra jutás, mint isteni ígéret, hanem *az örökkévaló élet*. (Az Atyák, Dávid, Jób —! — hite!) 2. A szövetség nem a cselekedeteiken, érdemeiken nyugodott, hanem *Isten irgalmasságán*. 3. Ismerték, várták a

Megváltót, a Messiást, aki által Istennel állandó kapcsolatba, állandó szövetségre juthattak. Ugyanezek a bizonyosságok beszélnek az Újtestamentumban is. (Róm. — Ef. 1 : 13, Kol. 1 : 4. — Thess. 2 : 14. stb.)

Az Evangélium arról tesz bizonyosságot, hogy Krisztusban Isten valamennyi ígérete „igenné“ és „ámenné“ lett (II. Kor. 1 : 20.) Ez az „igen“ és „ámen“, ez a valóság és bizonyosság köti össze a két szövetséget. „Az árnyékhoz (őszövetség) — mondja *Kdvin* —, az Evangélium képezi a testet.“ S az árnyék annál jobban látszik, minél fényesebben van a test megvilágítva. Nem lehet elképzelnünk a keresztyén életet a Törvény nélkül, mert hiszen az őszövetségi Törvény bizonyossága anniak, hogy Isten szüntelenül keres, szüntelenül találkozásokat teremt s ezekben a találkozásokban egész valónk kllép az árnyékból, a várakozásból, a reménységéből a fényésségre, a bizonyosságra, a kegyelemben mutatkozó örökkévaló isteni szférétét világosságára, amikor nem lesz „sem zsidó, sem görög“, amikor az „atyák szíve a fiakhoz fordul, a fiak szíve megtalálja az atyákat“.

Krisztus megismerése.

(*Inst. 27. beszéd.*)

(Text. 2. Zsoltár. Inst. II. k. 11—12/1. fej.)

Az Úr felkentje ellen való „együtt tanácskozás“ jellemzi a világot. A ma, a tegnap és a holnap világot. Krisztust, az Úr felkentjét akkor ismerjük meg igazán, ha felmérjük azokat a próbálkozásokat, melyekkel „egyházi“ és világi hatalmasságok Krisztus hatálmát megtörni igyekeztek, vagy azáltal, hogy ellene törtek, vagy azáltal, hogy „névében és megbizásából“ olyat hirdettek, mely tökéletes ellentétben állott mindazzal, ami az ő küldetése, az ő Evangéliuma volt.

És a mai világ együtt-tanácskozása félelmes méreteket ölt. A világ mindenféle politikai megmozdulása, mindenféle világnézete nemzeti és faji kérdései között újra és újra csak ilyen együtt tanácskozás folyik az Úr ellen és az ő Felkentje ellen. Az egyház, a felekezetek tökéletesen elveszítették a harcot, mert a világot nem az Úr felkentje számára, hanem maguknak akarták megnyerni. Nem az Úrban biztak (pedig „boldogok mindazok, akik az Úrban biznak“ — 12. vers), hanem önmaguk erejében, a maguk „csalhatatlanságában“, a maguk „fegyelmezésében“, vagy a maguk „liberálisizmusában“. Úgy akarták a világgal megismertetni az Urat, hogy ésszerű bizonyítékokat sorakoztattak fel léte mellett, s így szükségképen vezették el a világot először a kérdéshez „Élt-e egyáltalán Jézus? (Dréws)“ s azután ennek világ szerint való következtetéséhez: Nem élt; néhány pap, vagy az „egyház“ kitalálása egész élete.

És méltán szegezte a világ az egyházak felé a kérdést: hol van Isten? Hiszen, ha Isten van — okoskodott a világ — van

szeretet is. Ez pedig nincsen, mert a felekezetek öldöklő harcában csak gyűlölet van, meg nem értés, eltávolodás. Ebből a küzdelemből, mely az egyház egyik legfontosabb ténykedése lett, valóban nem lehet megismerni Krisztust, az Úr Felkentjét, az Úr Királyát.

A világ mai zűrzavara Isten nevetése a világ — és benne az egyházak — hiábavaló erőlködése felett. Isten haragja hull a világra s Krisztus kezébe adja az ítélet vasvesszőjét, hogy összezúzza mindazokat, akik megtagadták, vagy megcsúfolták.

Csak azok ismerhetik meg, kicsoda Krisztus, akik „félelemmel szolgálnak“ néki s akik „reszketéssel örülnek“ jövetelének. A félelemmel való szolgálat annak beismerése, hogy minden tettünk fonák, hamis, esetlen és eredménytelen, ha nem az Úr ereje teszi igazivá, erőssé, eredményessé. Mi még szolgálni is képtelenek vagyunk, ha nem kíséri próbálkozásunkat Isten jótetszése. Reszketéssel örülni azok tudnak, akik bűneik súlyát *szüntelenül* érzik, de akik épen mert ezt érzik, hiszik, hogy Isten Krisztus áldozatán keresztül tekint reájuk s ezért örvendezők és boldogok, mert Benne biznak. A Krisztusban való feltétlen bizalom a feltétlen szabadság záloga.

Krisztus az ember.

(*Inst. 28. beszéd.*)

(Text. I. Timoth. 2 : 5. — Inst. 12 1/2—13. fejelet.)

„Egy a közbenjáró Isten és emberek között, az *ember* Krisztus Jézus.“ Krisztusnak *testvérünk*ké kellett lennie, mivel bűneink, mint Isten és közöttünk lévő felhő, teljesen elzárták előlünk Isten országát. Isten békekövete senki olyan nem lehetett, aki nem tartozott ebbe az országba. De ki juthatott volna ilyen méltóságra — kérdi Kálvin. Ádám gyermekei közül valaki talán? Az angyalok közül valaki? — Egyedül maga Isten, aki Fiában „Immánuellé“ lett. Istensége és az emberi természet találkozott a mi Urunkban, a Közbenjáróban. Senkinek sem kell úttalan úton keresnie ezt a Közbenjárót. Nem kell miatta megmásznia elméletek tudománycsúcsait. Nem kell szellemi-tornamutatványokat végeznie, hogy valamely theologiai szaltóval jusson közelébe. Nem kell átfurnia miatta az eget. Nem kell leásnia a föld közepébe. *Krisztus mindenütt ott van, ahol az ember van*, mert a világ középpontjában — mondja Söderblom — ott van a szenvedés, a kereszt. Olyan főpapunk van, aki megindul gyarlóságainkon, aki megkísértetett, hozzánk hasonló, kivéve a bűnt. (Zsid. lev. 4 : 15.)

Mindenben hozzánk hasonló, ez az a *nagy kapocs*, mely Vele mindannyiunkat összeköt, — *kivéve a bűnt*: ez az a *még nagyobb kapocs*, mely Rajta keresztül Isten színe elé állít, mint megváltott testvéreket. Krisztus közbenjárói tisztének egyik főjellembonása, hogy az engedetlen Ádám helyére állt, hogy engedelmes legyen mindhalálíg.

Krisztus *valóságos* emberségét a Hitvallásunk két — látszólag jelentéktelen gondolattal világítja meg: „*Szenvede Poncius Píldátus*

alatt“ és „eltemteték“. Barth látja nagyon élesen ebben a gondolatban kifejezve Krisztus emberségét (Credo, Kaiser Verlg. München 1936), amikor vallja, hogy a Poncius Pilátus alatt való szenvedés annyit jelent, hogy a testté lett az időben, bizonyos meghatározott időben, Poncius Pilátus idejében jelent meg közöttünk, tehát történelmi valóság volt. A Jézus Krisztusban való Kijelentés valósága az is volt, amit emberi életnek nevezünk. Nem csak ez volt, de ez is volt. Ez a Kijelentés örökkévaló, de nem időietlen, idő nélkül való, hanem egyszerre örökkévaló és idői valóság. A Kijelentés — mondja Barth — itt és most történik. Ezért került Pilátus a Krédóba. (Bár mindig meggondolták volna, hogy beletartozik ide — folytatja Barth —; sok tévúton való járástól szabaddult volna meg a keresztyénség: szimbolizmus, manicheizmus stb.)

De rávilágít Krisztus emberségére ez a szó is: *eltemtetett*. Az I. Kor. 15: 4.-ből látható ennek fontossága. Krisztus valóságos emberségére utal ez a szó újra. Ha Krisztus csodálatos születésében és feltámadásában istenségét, úgy az eltemetésben valóságos emberségét láthatjuk s innen van Pál nagy biztatása, hogy *Krisztussal együtt* temettetünk el. Hogy Krisztus eltemette — írja ugyanitt Barth — ez a kétségtelen bizonyossága valamely lény igazi emberségének: egy angyalt, vagy a „keresztyénség lényegét“ nem lehet eltemetni! Az eltemetés azt jelenti, hogy valaki multtá lett. Csak az emlékezés számára közellítható meg s csak addig, amíg azok, akik az eltemetettre emlékezni tudnak, vagy akarnak, nincsenek eltemetve. Ha valakiről azt mondják eltemette, ez által azt is mondják: valóságos ember volt. Krisztus eltemetésében lehet igazán megértünk az apostoli szót: „önmagát megüresíté, szolgai formát vévén fel“.

Krisztus tehát nem „akárhonnan“, hanem a nagyszombati sírból támadt fel. Így lesz a hívő ember tekintete előtt a Közbenjáró eme valóságos szolgai-formafelvétele által újra nyitva a hit ablaka, ahonnan örvendező lélekkel látja, hogy Isten Érette, a testvérünké, emberré lett Krisztusért, kegyelmesen tekint le reá.

Krisztus, az Isten.

(Inst. 29. beszéd.)

(Text.: Kol. 1. 15. — Inst. II. K. 12., 17. fejezetek.)

Azáltal, hogy az emberré lett Isten mindig Isten képét hordozta — közénk jött, anélkül, hogy pillanatra is elhagyta volna az eget! — megszabadulunk a sötétség hatalmasságaitól: a világ hatalmától s az időben és a világban az örökkévalóság és Isten országa reménységében élhetünk. Az istenképiség azt jelenti, hogy Krisztus és Isten egy, hogy a láthatatlan, kiábrázolhatatlan szent Istennek *egyetlen kiábrázolódása*, megjelenése, kegyelmének legkézzelfoghatóbb jele, váltságunk legbiztosabb záloga.

Isten szabadító tettel mentett meg a sötétség hatalmaitól és más úrnak, az Úrnak adott át, akinek hatalma oda vezet, ahol a

söltség helyett a világosságban élhetünk. (Schlatter.) Hogy Krisztus teljes Úr felettünk, hogy bűneink terhéről és a szolgaság jármából megszabadott, ez Istennel való közösségében rejlik. Királyi tette (a váltság), mely által hatalma fölényét minden felett kinyilvánítja, ami a világban van, istenfiúságában rejlik. Isten szerelmével ajándékozta meg, ezért uralkodhatik úgy fölöttünk, hogy Isten világának világosságába emel. Abban van mindenekfelett való hatalma Krisztusnak, hogy „képe a láthatatlan Istennek“. Jézus tiszte tehát az, hogy Kijelentés legyen. Amíg Isten mindenekfelett való hatalmát abban mutatja meg, hogy szem őt el nem érheti, megmutatja, kijelenti önmagát Fiában, hogy Benne megismerjük Őt, hogy Krisztusban tökéletesen láthatjuk, hogy mit akar, mit tesz Isten érettünk. Azért nem lehet *Krisztuson kívül* keresnünk az üdvösséget, mert akkor szükségképpen *Istեն kívül* keressük. Istent nem tudjuk másként megismerni, csak Kijelentésében, Képében, aki pedig Krisztus. Szabadulásunk abban van, hogy az lett Urunkká, az tett magáévá, aki Istennek képe.

Nem kérdezhetjük: mikor volt Krisztus Istennek képe? — akkor-e, amikor „kezdetben“ volt, akkor-e, amikor „alászállott“, akkor-e, amikor „szenvedett“, akkor-e, amikor „feltámadott“, vagy akkor-e, amikor „Isten jobbjára ült“? mert lehetetlen egyszer Isten képének lenni, egyszer meg nem. Éppen abban van a mi nagy reménységünk s éppen ezért Krisztus „tökéletes váltságunk“, mert *teljes emberségében is mindig tökéletes Isten volt*. Örökkévalósága nélkül nem lehetne Isten képe. De éppen így nem lehetne váltságmunkájá nélkül sem. Minden tette tökéletessége Istennel való egységében rejlik, abban, hogy feljebb van minden hatalmasságon és minden erőn.

Hitvallásunk is Isten *egyszülött* (tehát egyetlen) Fiának nevezi, ez jellemzi leginkább Istennel való teljes közösségét. Abban az ellentmondásban, hogy a láthatatlan Isten látható Istenné, az elrejtett Isten kijelentett Istenné lesz, ebben van Krisztus istensége. Abban, hogy Isten nemcsak ura létünknek, hanem *velünk együtt* él a világban és időben, ez az a nagy kegyelem és az a csoda, melyet csak Krisztus istensége hordozhatott el.

Krisztus istensége annyit jelent, mint *Krisztus uralma*. Az a mi nagy vígasztalásunk, hogy az, aki mindennél hatalmasabb, aki Isten képe, az a mi Megváltónk, a mi Közbenjárunk. Ebben tehát nem valamely bizonytalan, elméleti, ködbevesző, időtlen idők múltán bekövetkező váltság van, hanem közvetlen, a mi életünkben kiteljesedő váltság, mert a hangsúly nemcsak azon van, hogy *Krisztus*, a láthatatlan Istennek Képe, a mi Urunk, hanem azon is, hogy Krisztus a *mi* Urunk, tehát a *mi* Megváltónk.

Krisztus az Istenember.

(Inst. 30. beszéd.)

(Text. Máté 26 : 63—67. — Inst. II. K. 14.)

Krisztus istenemberségét két oldalról lehet nézni. A hitellen-ség oldaláról, így eljutunk a főpap szavaihoz: „Káromlást szól“, — t. i., amikor magát Isten Fiának nevezi Jézus s a hit oldaláról, amikor Isten emberré lételeét tekintve *Barth*-al kiálthatunk fel:

„Ha majdnem lehetetlennek tűnt fel előtünk, hogy a *teremtő teremtménnyé lett* Krisztusban, úgy egészen lehetetlennek kell lennie annak, hogy a *Szent* Őristen, akinek lángoló haragját mi kellettük fel, *emberré* legyen. — Ez mégis a keresztyén hit centruma s erre csak úgy tekinthetünk, mint minden emberi értelmet felül-mulóra, *melyhez* soha sem ér el az Isten ismeretünk, de *ahonnan* mindig elindul.“

Krisztus két-természete szinte állandóan a megbotránkozás és a csodálat végleteihez vezetett. A „lehetetlen lehetségesítése“ mindig a botránkozás, vagy a csoda alapja. A két természet úgy van együtt Krisztusban, mint test és lélek. „Az Ige testté lett“, ezt az Igét — mondja *Kálvin* — nem szabad úgy értelmezni, hogy testté alakult át, vagy hogy határozatlan módon összekeveredett a testtel, hanem úgy, hogy a szűz testből templomot épített magá-nak, hogy abban lakozzék. „Aki Isten Fia volt, ember fiává lett és pedig nem azáltal, hogy a két természet összekeveredett, ha-nem azáltal, hogy egy személyben jelent meg. Istenség és ember-ség úgy köttetett egybe az egy személyben, hogy mindkettő meg-tartotta a maga eredeti tulajdonságát, és mégis e kettőből Krisztus egy személy lett. Ennek a csodának megértéséhez — mondja *Kál-vin* — elég a test és lélek egy személyben való egységére utalnunk.“

A világ kimondotta Jézus felett az ítéletet, amikor ő Isten Fiának nevezte magát: „Méltó a halálra! Ekkor szemébe köpdö-sének és arcul csapdosák őt, némelyek pedig botokkal verék.“ *Ennyire ember volt Jézus, de ennyire Isten volt.* Ebben a meg-aláztatásban a keresztfán való haláláig tökéletesen, teljesen ember volt: minden szenvedést *éppenúgy* hordozott, mint mi emberek. De tökéletes Isten maradt minden szenvedésben, mert *nem úgy* hordozta, mint mi hordozzuk (a magunk bűneiért is zugolódva), hanem *érettünk* hordozta és *ártatlanul* hordozta. Krisztus két-ter-mészetében így válik váltsággá, *a mi váltságunkká az ő szenvedése, kegyelmünké (szabadulásunkká) az ő dicsősége.*

Krisztus a próféta.

(Inst. 31. beszéd.)

(Text. Luk. 4 : 18, Zsid. 1 1. — Inst. II. K. 15/A.)

Krisztust az Atya felkente „prófétává és tanítóvá, aki nekünk Isten titkos tanácsát és akaratát megjelenti“. A próféta azt jelenti, hogy *Isten izen, Isten megszóllt*, Isten akar valamit velünk. A Zsid.

lev. 1 : 1-ben olvassuk, hogy Isten „szólt”. Nincs rettenetesebb, mint amikor Isten hallgat! Valami szörnyű, félelmes csendesség ez. De „Isten szólt” és pedig „sokféleképpen” szólt. Ebben a sokféleképpen való szólásában két valóság jut napfényre: Isten *ítélete* és *kegyelme*. Isten szól megpróbáltatásokban, vízdözönbén, megsemmisítő tűzben, szól háborúban, szól betegségben, dögvészben, szól Sodomán, szól Jeruzsálemen keresztül). De szól kegyelméről. A prófétákban szólt az atyákhoz. Voltak a próféták között pásztorok és földművesek, papok és királyok. Ez a „sokféleképpen” való beszéd arra utal, hogy az igazi, az egyetlen, a legnagyobb szerű szólása Istennek még hátra volt. Erre a méltóságra, erre a Róla való legnagyobb bizonyágtévéésre kente fel prófétává Krisztust, hogy elmondja az utolsó szót, beszéljen tökéletesen Róla, hogy az egész világ megismerje a Seregek Urában, a hatalmas Úristenben az *Atyát*. Ez a legnagyobb szerű prófécia Istenről s erről senki úgy bizonyágot nem tehetett, mint „az utolsó időkben” hozzánk szóló „szerelmes *Fia*”. (János ev.)

Ez az a Krisztus prófétai tisztében, ami őt minden próféta fölé emeli. Ez a prófécia, amely betetőzi az eddigi jövendöléseket. Ez a szegények „evangéliuma”, ez az „Urnak kedves esztendeje”, ez a „töredelmes szívűek” gyógyulása, ez a „foglyok szabadulása”, ez a „vakok szemének megnyílása”, ez a „lesújtottak szabadonbocsátása”.

Egyszóval *Krisztus, a próféta „evangéliumot”, örömet hirdet*. Megdödik a legnagyobb titok : az Ige testté lesz, az Isten, aki megközelíthetetlen, közeljön ; Isten, aki láthatatlan, láthatóvá lesz ; Isten, aki haragszik, megbékül s igazságot oszt, úgy hogy a világ „igazságszolgáltatása”, itéletének fonáksága napvilágra jön s azok lesznek a választottak, akiket a világ kivetett, megalázott, mert a Krisztus prófécijában nincs emberi dolgokról, vívmányokról szó, nincs nagyszerű emberi tulajdonságokról szó, csak két dologról van szó : *milyen gonosz az ember és milyen jó az Isten*. Olyan jó az Isten, hogy minden emberi gonoszság, hálátlanság dacára nem temetkezik hallgatásba, nem fordítja el tekintetét a földtől, mely hűtelenül ellenségként áll vele szemben, hanem elküldi egyetlen Fiát, hogy hirdesse a világnak, hogy Isten késedelmes a haragra és nagy irgalmasságú, hogy Krisztusban Atyánkká lesz, hogy Érette kegyelmesen tekint le reánk. Krisztus hatalma szavával fentartja a mindenséget. Csak egy szót szólt és elült a vihar, elfutott az ördög, feltámadtak a halottak, megindultak a bénák, láttak a vakok. Eljövetelére mennyei világosság áradt szerte és az a tökéletes tanítás, melyet az evangéliumban hozott számunkra Krisztus, a próféta, betetőzése minden addigi prófécia-nak, mert ő reánézve voltak mindenek. És *Krisztus, mint örökkévaló próféta minden időben szól*, állandóan velünk van, *hozzánk szól* s szüntelenül szabadulásunkról beszél. Akkor tudunk megszabadulni minden nyomorúságunktól, ha teljesen maradék nélkül, bizalommal oda adjuk magunkat Istennek, hogy beteljesüljön a

krisztusi prófécia: „Azért beszéltem ezeket néktek, hogy békesség-
tek legyen énbennem.“ *E világon nyomorúságotok létszen, de biz-
zatok: én meggyőztem a világot.*“ (János ev. 16 : 33.)

Krisztus a főpap.

(Inst. 32. beszéd.)

(Text. Zsid lev. 7 : 26—28, 2 : 17, 4 : 15, Inst. II. K. 15/C).

„... és főpappá, aki testének áldozatával megszabadított és éret-
tünk az Atyánál szüntelenül esedezik.“

Kicsoda ez a főpap? „Szent“, olyan szent, mint az Atya-
Isten. Tökéletes szentsége azonban nem riaszt vissza bennünket,
mert ebben a szentségében esedezik érettünk az Atyánál. „Ártatlan“,
nincs tehát semmi bűne, nem ismeri bünt (II. Kor. 5 : 21), akinek
tehát nem kell a saját bűnéért megfizetnie és így másokért fizet-
hetett életével. Megkisértetett, azonban „szepőlötelen“ maradt ; az
maradt, ami volt : „hibátlan és szepőlötelen bárány (I. Péter, 1 : 19),
aki engedelmesen „áldozta fel önmagát ártatlanul Istennek“ (Zsid.
lev. 9 : 14.) Hordozta a világ bűneit, a „bűnösök közé számlálta-
tott, pedig ő sokak bűnét hordozá és a bűnösökért imádkozott.“
(Ezs. 53 : 12.) És mégis a „bűnösöktől elválasztott“ maradt, mert
sem eredendő bűne nem volt, sem bünt nem cselekedett. Állandó
közösségben maradt az Atyával az égben és mégis teljes közös-
ségben élt a bűnösökkel a földön, akiket meg akart szabadítani.
És miután meghozta egyszeri, de tökéletes áldozatát, „magasságo-
sabb“ lett az egeknél, az Atya jobbára ült, ahol érettünk szünte-
lenül esedezik.

„Főpapunk van“, a mienk is itt van, szüntelenül itt van,
érettünk van itt, érettünk szerez engesztelést (2 : 17), megindul
gyarlóságainkon. „És nem a tulkok vére által, hanem az ő tulaj-
don vére által (9 : 12) szerez engesztelést Istennél. Krisztus fő-
papságának célja és eredménye az, hogy szepőlötelen Közvetítő
legyen, aki a maga szentsége által — írja *Kálvin* — Istennek sze-
retetét fordítja felénk (Istent újra barátunkká teszi.) Isten és kö-
zöttünk a bűn, mint rettenetes elválasztó szakadék tátong, melyen
keresztül még „érdem-hidak“ sem vezethetnek át. Krisztus azért a
legszentebb, az egyedül szent főpap, mert áldozatával magára vette
Isten haragjának súlyát és minden könnyörgéstünket, melyek eddig
bűneink miatt hijában ostromolták az eget, Isten elé viszi a maga
áldozatában. Krisztus főpapi áldozata óta és érettünk való közben-
járása bizonyosságában a hívő ember számára boldog biztonság
ez az ő főpapsága, mert a Krisztus áldozatában megbékült Isten
Rajta, az egyetlen Közbenjárón keresztül tekint reánk s mint meg-
váltottakra tekint, akikért Krisztus „odaszentelte“ magát.

Krisztus, a király.¹

(Inst. 33. beszéd.)

(Text. Máté 28: 18. — Inst. II. K. 15/B.)

„... és örökkévaló királyá, aki Igéjével és Szentlelkével felettünk uralkodik és nekünk szerzett váltságban oltalmaz és megtart. „Azért tud megtartani, mert neki adatott *minden hatalom* mennyen és földön. Ez a hatalom nem bizonyos ideig tart, *nem idői, hanem örökkévaló*. Ez a királyság *lelki* királyság, tehát egészen független a világtól és annak törvényeitől. Ezt a birodalmat az „*egek Istene támasztja*“ — s ez „*soha örökké meg nem romol, más népre nem száll át, szétúzza és elrontja mindazokat a birodalmakat, maga pedig megáll örökké.*“ (Dán. 2: 44.) Ennek az örökkévaló királyságnak a királya *a mi Urunk*. Ez a mi nagy vigasztalásunk, amikor a határok közé szorított világban nyomorgunk, mert felettébb minden hatalmasságnak és minden erőn van a mi Urunk hatalma, aki miközben az ellene szegülő birodalmakat mind elrontja, megszabadítja azokat, akik minden nyomoruság, megpróbáltatás közepette is őbenne bíztak. Krisztus királyságának tartama az örökkévalóság, helye a végtelen, törvénye a szeretet, célja, hogy Isten legyen minden mindenkben. „Járuljunk azért bizodalommal a kegyelem királyi székéhez, hogy irgalmasságot nyerjünk és gyelmelét találjunk.“ (Zsid. 4: 16.)

„*Én érettük szentelem magam.*“²

(Inst. 37. beszéd.)

(Text. János ev. 17: 19. Inst. II. K. 15—16. f.)

„Vége szakadjon a gonoszságnak és bepecsételtessék a bűn, eltöröltessék a hamisság és elhozassék az örök igazság és bepecsételtessék a látomás és a próféták és felkenetessék a Szentek szentje.“ (Dán. 9: 24.) Ez pedig csak úgy lett lehetséges, hogy Krisztus érettünk szentelte magát. Ebben az odaszentelésben ismerjük meg valóban Krisztust és ismerjük meg valóban magunkat. Örvendező lélekkel látjuk itt ebben az érettünk szentelésében, hogy az ő egyszeri és tökéletes áldozatában van a mi váltságunk. Az önmagát mindentől megfosztott embernek váltság adatik az önmagát mindentől megfosztott — érettünk földre jött — Krisztusban. Ha *üdvösségünket* keressük — kiált fel *Kálmán* — úgy maga a név „*Jézus*“ mondja, hogy csak nála találhatjuk meg. Valamely *lelki ajándék* után kutatunk, ezt csak *Krisztusunk* szentségében találhatjuk meg. *Erdőért folyamodunk?* Csak a *mi Urunk* adhat olyan erőt, mely valóban megtart és megvéd. Megalázkodást kere-

¹ Lásd erre vonatkozólag még előbb „Az Út“-ban megjelent „*Én király vagyok*“ c. vázlatunkat. 1936. 4. szám.)

² „Krisztus halála“ (34. beszéd), „Krisztus feltámadása“ (35. beszéd), „Krisztus mennybemenetele“ (36. beszéd) lásd „Az Út“-ban (1936.) megjelent nagypénteki, húsvéti és mennybemenetel ünnepi beszédvázlatainkat.

sünk? Megtaláljuk születésében, mely által olyanná lett, mint mi, hogy annál inkább közelébe juthassunk. Megváltásra vágyunk? Megtaláljuk szenvedéseiben. Felmentésünkért remegünk? Megtaláljuk az ő elítélésében. Az átok megszűnését akarjuk, mely rajtunk van? Keresztje hozza ezt nekünk. Elégtételt keresünk? Megtaláljuk áldozatában. Tisztulás után áhítunk? Vére megtisztít bennünket, Megbocsájtásért esedezünk? Poklokra való alászállásában rejlik. Testünk — ő emberünk — megöleklését szeretnők? Sirjában megtalálhatjuk. Új-emberünket, életünk megújulását áhítjuk? Feltámadásában rejlik. Halhatatlanok szeretnénk lenni? Ugyanitt kell keresnünk. Örökösei akarunk lenni a mennyországban? Mennybemenetele segít hozzá. Bizalommal akarunk, szeretnénk szembe nézni az ítélettel? Csak általa érhetjük el, mert ő jön el itélni eleveneket és holtakat.“

A keresztyén ember útja ez az út. Nem olyan út ez, melyet emberkéz, emberáldozat készített. Nem a te utad, vagy az én utam. Nem a többiek útja. Az Ő útja ez, melyen jár. Érettünk. Nem tehetünk egyebet: engednünk kell, hogy Ő járjon helyettünk és érettünk ezen az uton: a szenvedés útján. Isten trónusánál kezdődik ez az út. Leér a földre, innen a mélységnek mélységébe. És innen a legmélyebbről újra feltör ellenállhatatlanul és visszavezet Isten trónusához. Ezen az uton szenteli Krisztus érettünk önmagát. „Leveti csillagokból szőtt ruháját testbe és vérbe öltözik“ : szegénnyé lesz érettünk. Ezen az uton keresztül és mióta ez az út fennáll, van a mi szegény világunk összekötve az örökkévaló Istennel. Nincs az életúton olyan szenvedés állomás, ahol ő már ne járt volna!

Az emberek sokféle úton próbáltak eljutni az Istenhez. De soha sem sikerülhetett, mert beleütköztek a bűnbe. Hála legyen az Istennek, hogy Tőle indult el az Út s ezen a megszentelt úton mindazok járhatnak, akik hisznek!

Nagy József.

A református lelkipásztor a magyar nép köztudatában.

7. Ami a papi *fizetést* illeti, „a pap se a kicsit nézi“, mert „ő is kenyérért prédikál“. A legtöbb faluban, ahol az régóta bevett szokás, a hívek szívesen behordják a képét, sőt vannak helyek, ahol egyesek és a falu is presztizs-kérdést csinál abból, hogy a pap szép képét kapjon, de nem ritka az a hely, ahol a papnak gyenge képét visznek. Egész sor adoma van arról, hogy miképpen csapják be a képelésnél a papot. Van olyan hely, ahol a kalászos kepe-gabona fejes végét behordás előtt a szekérlőcshöz hozzá veregetik. Általában a papi fizetés megadása az adóval rokon helyen van a köztudatban elkönyvelve. Ma már a legtöbb helyen tudnak a hívek arról, hogy a lelkipásztorok államsegélyt kapnak, sőt annak az összegét is ismerik. Az ő igényeikhez képest ez tényleg elég nagy összeg egy summában, különösen most, amikor olyan kevés pénz fordul meg a falusiak kezén. Hallottam olyan véleményt is, hogy miért nem fizeti a püspök úr a papjait, hisz utóvégre elég tekintélyes jövedelmet hoznak a hatalmas birtokai és a nagy városi házak. Amikor felvilágosítottam az érdeklődőt a püspökség vagyoni viszonyai felől, az illető csodálkozásának adott kifejezést. Általában a nép a pénzkérdést és a vallási dolgokat nem szereti összekeverni. Ezért van az, hogy olyan ügyeket, mint a rendszeres templomi adakozás bevezetése, annyi nehézség kíséri. Hallottunk olyan megjegyzéseket, hogy vem vagyunk koldus-eklézsia, hogy csak kolduljanak tőlünk. Mondja meg a tiszteletes úr, hogy mi kell az egyháznak, mi előteremtjük a pénzt, csak ne kolduljanak tőlünk. Az adakozás a gyülekezet büszkeségét sérti. Innen van, hogy igen gyakran aztán kitesz a nép magáért és megmutatja, hogy mire képes. Ezen a téren az utóbbi időben lényeges javulások állottak be különösen az árvaházi perselyek révén.

8. Végül meg kell még jegyeztünk, hogy a nép köztudatában az egyház igen gyakran azonos a lelkipásztorral, helyesebben *ő azonos az egyházzal*. Ha a papra megharagusznak, nem mennek templomba, sőt gyakran még az egyházból is kitérnek. „Amit a pap mond, le nem tagadhatja a harangozó.“ A papok egymással összetartanak, ezért „pap a papot nem dézsmálja, nem vesz lélekpénzt a paptól.“ A pappal szemben a falut képviseli a kurátor és

a presbitérium, aki igen gyakran az örök ellenzék szerepét tölti be a pappal szemben.

V.

Miután nagy vonásokban ábrázolni próbáltam, hogy miképpen gondolkozik a nép a református lelkipásztor felől, meg kell kezdenem a tulajdonképpeni *theologusi munkát*, mint a theologusnak az Ige mértéke alatt kritikai vizsgálat tárgyává kell tennem mindazt, amit elmondottam, hogy így meglássuk ennek a köztudatnak a tévedéseit, de egyben azt is, hogy a köztudat tévedései mögött milyen igazi tendenciák vannak elrejtve, hogy ezeket napvilágra hozva, helyes vonalba tudjuk terelni.

1. A vázolt népies gondolkozás összefoglalásából előálló első képzetkör szerint a *lelkipásztor, egyház és papitestület között nincs en és határ vonva*. Ez a három külön valóság nagyon összeesik. Ez az összevonás lényegében arra mutat, hogy a mi népünkben még nem alakult ki az igazi gyülekezeti tudat.

Abban, ahogy népünk a papot, mint az isteni javak letéteményesét, Istennel különös viszonyban álló embert nézi, nagy érték van elrejtve. A mi népünk a lelkipásztorban ösztönösen olyan valakit akar látni, aki őt Istenre figyelmezteti. Ezentul az a protestáns gondolat is kifejezést nyer ebben a felfogásban, hogy az isteni erőket személyhez kötötten akarja látni.

Gondolkozásának veszélye abban van, hogy nem meri saját magában is felismerni azokat az erőket, amik a lelkipásztorban működnek és amiknek közös munkaalkalma a gyülekezeti élet. A mai népi gondolkozásban még mindig a pápista, sőt igen gyakran a pogány mágikus felfogás érvényesül a lelkipásztor Istenhez és gyülekezethez való viszonyát illetőleg. Ebből kifolyólag különösen felekezeti vidéken, ha a református lelkipásztor nem tud református módon gyakorolni személyes pásztori munkát, hiveink a legnehezebb kérdéseikkel a római, vagy görögkeleti lelkipásztorokhoz mennek (betegség, lelkiválság, fontos életcélok stb.) Ennek a jelenségnek a másik veszélye abban van, hogy maguk a hívek tartózkodnak a gyülekezeti munka végzésétől, azért van a pap, hogy a gyülekezet helyett végezze az egyházi munkát.

Ma viszont örömmel kell látnunk, hogy egyes vidékeken örvendetes javulás látszik ezen a téren. Hallottam olyan kijelentést, hogy a mi papunk a temetésen nem sirat, hanem ígét hirdet és ezt elismeréssel mondták róla. Vannak gyülekezetek, melyek a díjfelvételben külön feltűntetik, hogy a lelkipásztortól belmissziói munkát is kívánnak. A lelkipásztor olyan mértékben tudja hiveit a szélsőséges, pogány és római felfogásoktól megszabadítani, amilyen mértékben valóban igehirdetővé tud válni. Ha különösen a személys munkáján át meglátják, hogy az Ige a leghatalmasabb lelki valóság, hogy ebben van a lelkipásztori és gyülekezeti élet közös alapja, a lelkipásztor mai isteni tekintélye áttértekelődik az igazi református felfogás felé. Ezt annál inkább meg kell tennünk,

mert az egyházellenes irányok azt a papot, akit esetleg tradicionális vagy babonás félelemből a nép magánál nagyobbak tart, az egyre inkább felvilágosodó falú előtt még csak nem is közönséges embernek, hanem egyenesen az emberek hiszékenységét kizáró csalónak állítják be és ha a meglévő természetes tisztelet nem alakul át az Ige szolgálóinak kijáró tiszteletté, akkor lelkipásztoraink minden tiszteletet elveszítene az emberek előtt.

Végeredményben ebben a köztudatban helytelenítjük a lelkipásztornak az egyházzal való azonosítását, az Isten és közötté való különös viszonyban való hitet és ebben a jelenségben az igazi gyülekezeti tudat hiányát látjuk, de emögött az a helyes tendencia van elrejtve, hogy a nép a lelkipásztort lelki vezetőnek és Isten szolgálójának tekinti, tehát a népi köztudatban olyan alap van elrejtve, aminek tisztázása után a híveket a lelkipásztor az Ige szolgálata által helyes irányba tudja terelni.

2. A népnek a *prédikációról* alkotott képe azt az öröndetes jelenséget mutatja, hogy a prédikációra szeret figyelni, a prédikációt nem tekinti racionális alkotásnak, valami olyant keres benne, ami a mindennapi életben nincsen meg. Többet vár benne és többet megragad belőle, mint ahogy gondolnánk. Vannak igényei a prédikációval szemben.

Viszont nem szereti, ha a beszéd az élethez közel kerül, fél a kiprédikálástól. Bűnei megmutatásában becsületsértést lát. Néha a homályosságban, értelmetlen, vagy meg nem értett szavakban látja a beszéd minden napibeszédétől való különbözőségét.

Tehát ismét egy olyan igény és lehetőség van a népi köztudatban elrejtve, amit ki lehet tisztítani és az igehirdetés által helyes irányba lehet terelni.

3. A külső papi *tekintély* minden lelkipásztornak adva van mindaddig, amíg saját maga el nem játszodja. Általában azt mondhatjuk, hogy a nép nagy tömegben kívánja a lelkipásztort és ha nincsen lelkipásztor a faluban, akkor nem érzi magát biztonságban. Ezt az adott és igen gyakran egészen külső okokra épített tekintélyt azonban szintén át kell értékelni a népi tudatban arra az álláspontra, amelyben a lelkipásztornak nem a termete, nem a vagyona, vagy mások által nem érhető beszéde, vagy világ-szerinti hasznossága, hanem az általa szolgáló Ige ad tekintélyt.

4. Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy a lelkipásztori *család* megítélésében és szemléletében a legegészségesebb a népi köztudat. Eből kifolyólag a lelkipásztornak mindennél jobban kell vigyáznia a maga, családjá és háza életére. A lelkeszi lakás magánéletében van elrejtve a külső gyülekezeti munka aranyfedezete. Amilyen mértékben akadályá lehet a papi ház helytelen magánélete, viszont éppen olyan nagyszerű kapocs és megtartó kötél lehet a gyülekezeti életben a lelkipásztor és családjának tiszta élete. Nem kell elfeledni, hogy a mi népünk etikusi típusú nép és ez az értékes jellemvonása nem annyira a maga, mint a másik ember cselekedetének megítélésében éli ki magát. Ennek a

ténynek az elismerése csak segíti a magyar nép között szolgáló lelkipásztort, hogy családjával együtt csendes, munkás és fegyelmezett életet éljen.

5. Amilyen helyes a gyülekezet magatartása a lelkipásztori család megítélésében, éppen annyira helytelen a lelkipásztori *fizetés* kérdésében. Földmives mivoltából kifolyólag a lelki munkát nem igen tudja sokra becsülni. Nem irigyli a pap gazdagságát, ha azt ő maga szerezte, sőt ő maga is szívesen ad lehetőséget arra, hogy a pap a maga munkája után szépen éljen, de a maga készletéből mindig egy bizonyos sajnálkozással ad és ha bőkezűnek látszik, akkor a leggyakrabban a hiúsága a mozgató rugó. Ebben a magatartásban ismét csak oda érkeztünk, hogy népünk olyan mértékben tud a lelkipásztori fizetés kérdésében új álláspontra jutni, amilyen mértékben megváltozik az Ige iránti magatartása. Az, aki az Igében valóban meghallotta Isten személyesen hozzáintézett szavát, nem fogja sajnálni az Ige szolgájától azokat a javakat, melyekkel magát és családját fent tudja tartani.

VI.

Már az előadás elején jeleztem, hogy mennyire nehéz a néprajz segítségével összefüggő képet adni a nép gondolkodásának egyik szeletéről. Láthatjuk, hogy az adatok hézagosak, néha nagyon kirivóak, minden esetben egy kissé már történetivé változtak. Ebből kifolyólag az adatok kiegészítésre szorulnak. De ezek ellenére is talán nem volt hiábavaló a fáradozás. A népi gondolkodás mélyén nagyon igaz és helyes igényeket láthattunk eltemetve, vagy többé-kevésbé előtűnve. Minden esetre rendkívül fontos lenne a tanulmányt kiegészíteni nemcsak a népi gondolkodásra vonatkozó újabb adatokkal és szempontokkal, hanem azzal is, hogy a másik oldalon a lelkipásztorok miképpen gondolkoznak a népről. Ennek a gondolkodásnak a megragadása és ábrázolása és a népi gondolkodással való szembeállítás egészen új szempontokat adhatna a kérdéshez. Ha azt nézzük, hogy miképpen gondolkozik a nép a lelkipásztorról, szükségképpen kell ezzel szembeállítanunk, hogy miképpen gondolkozik a lelkipásztor a népről. De ennek a két gondolatvilágnak a szembeállításán túl, mindkettőt alája kell állítanunk annak, amit az Ige mond egyidőben mindkettőnek.

László Dezső.

Ungvári János.

Bonyhai Simon György Tárnavai esperes 1715-ben a generalis synodus protocolumából sajátkezűleg kiírt református egyházunk püspökeinek névsorát. Feljegyzésének bevezető sorai a következők: „Series Super-attendentium Orthodoxarum Ecclesiarum in Transylvania a Prima Reformatione ex Protocolo Sanctae Synodi Generalis fideliter excerpta et huc translata a Reverendo ac Clarissimo Viro Domino Georgio Bonyhai, Seniore Orthodoxarum Ecclesiarum Tractus de Küküllő A. 1715. D. 1 May.“¹

A püspökök sorrendjében az ötödik Ungvári János. Előde volt „Mathaeus Toromaeus Pastor Ecclesiae Gyalinae, postea Enyediane, Joanne Gétzi Gubernatore. Obivit diem suam 1599. Rettagini sumatus.“

Toronyai Máté halála után a generalis synodus Tg.-Muresen, 1599. június 13 án Ungvári Jánost választotta meg püspöknek.

A püspökök névsorában róla a következő sorokat találjuk feljegyezve:

„V. Johannes Ungvári Pastor Ecclesiae Albanae, Sigismundo Báthori Principe occubuit in funestissimo conflictu ad Goroszló in Sylvania habito D. 3. Aug. A. 1601.“²

Ungvári János a wittenbergi egyetemen tanult, fényes, nagy tehetségével egészen kimagaslott tanuló társai közül s mikor hazajött, készen várt rá az ország legelső lelkipásztori állása. A fejlődési város, Alba-Iulia, ifjú pásztora nagy tudományával és kivételes tehetségének híre hamar bejárta az országot; nagy tekintélye volt a fejedelmi udvar és lelkipásztortársai előtt s mikor Toronyai Máté halála után sor került a püspökválasztásra, vele szemben senki sem jöhetett komolyan számba, pedig még egészen ifjú ember volt. Az anyaszentegyház örömmel ültette a püspöki székbe, de úgy látszik, az esperesi kar nem lelkesedett túlságosan megválasztásakor, sőt tele volt aggodalommal, mikor tapasztalta, hogy a Generalis Synodus nagy többségének választása ő reá esett. Tekintélyét, jogait féltette az erőskezü és gyorsan emelkedett püspöktől. Sietett is ezeket biztosítani a választási feltételek megszabása által, ámbar ezen feltételek nem a választást megelőzően, hanem annak megtörténte után kerültek a Generalis Synodus színe elé, inkább azon kikötéseket foglalták magukban, melyek mellett az ifjú püspök számíthatott az esperesi kar bizalmára és támogatására.

A kikötések a következők voltak:

¹ Tárnavai egyhm. levéltár. Protocolum. 1714. III.

² U. o.

„Conditiones ab Eccla, in electione Superintendentis Vásárhelyini 13-a Junii, Anni 1599 praescriptae.

I. Mivelhogy ő Kegyelme Ifju szerű ember, de mindazáltal az Ecclának nagyobb része ő Klmére suffragalt, ő Kegyelme is, mint az Fő Uraimat, azonképpen az együgyűteket is megbecsüllye és semmi prosopolepsya benne ne találtassék.

II. Hogyha valami nehéz Causak lésznek, kiknek examinálásából valami tumultus exoriáltatnék, ő magától ne cselekedjék, hanem a' Seniorok közül hárommal vagy kettővel ad minus, ha rövid az idő, közölje a' dolgot.

III. A' Pastoroknak colloclásában ő Kegyelme a Seniorok szabadságát ne rontsa, hanem minden Székeken az Hites Seniorok arra vigyázzanak, kit, kit hova kellyen colloclalni és ha valami olly difficultas esnék, melly valamelly Atyafiúnak injuriájával lenne, annak eligazítását ő Kegyelme a' Canonok szerént dirigállya.

IV. A Seniorok portióját a' törvénytételben és divortiumokban, a' tertia parst tudniillik, a' régi szokás szerint megadja. A' Seniorok is az ő Kegyelme részét kiszolgáltassák, amit ő Kegyelme reájok biz.

V. Az ordinatio publice Synodusban, nem privatim ő Kegyelme házánál legyen, hanem ha olly Casus occurral, mely miatt nem differaltathatik, az ő maga Dioecesisére convocállya olyankor.

VI. Senkit esztendőnél tovább ne tallerállyon ő Klmé ordinatio nélkül.

VII. A Synodust juxta veterini ritusa Ecclae, téiben Enyeden, nyárban Vásárhelyt Dnica 2-da Trinitatis instituállya ő Kgyelme.

VIII. A Calendariumba való dissensiora ő Kgyelme viseljen gondot, hogy egy Innepet illyünk, ne különbözzünk, mint mostan, hogy ki a Vetust, ki a Novumot tartja.

IX. Ha valamely Atyafiúnak causaja vagyon, tüstin bocsássa.

X. Ha valamely Minister Atyánkfiának Udvarnál dolga vagyon és ő Kgyelmét megtalálja, tartozzék ő Klmé segítséggel lenni neki.

XI. Törvény nélkül senkit meg ne háborgasson, se seniort, se Ministert, se alatta valókat, hanem légyen legitimus processussa mindeneknek.

XII. A' Canonokat az Ecclával edjütt examinállya ő Kegyelme és ha mit illik, reformálhassa ő Kgyelme.

XIII. Seniorokat az Eccla válasszon, akit akar, szabadságában légyen; a' kit az Eccla választ, ő Kgyelme recipiállya és megconfirmállya és a' kik inordinate viselik magokat item officio non satisfaciunt, a' Seniorokkal edjütt megbüntesse.“⁸

Tudomásom szerint ez a zsinati határozat az első írott emlékünknél, mely megszabja — és megismerteti velünk — a püspök és az esperesi kar között a jogviszonyt s világosságot vet jog és hatáskörükre. Kétségkívül nem ez volt az első püspökválasztás, melynek hasonló feltételei és kikötései voltak, de azt is bizonyosra vehetjük, hogy az esperesi kar talán egyetlen püspöktől sem fél-

⁸ Tárnavai egyhm. levéltár. Acta Synodi I. 71. 72.

tette jobban jogait és hatalmát, mint Ungvári Jánostól. Úgy látszik, attól is tartottak, hogy az ifjú püspököt, akit már személyes kiválóságai és képességei magasan az esperesek felé helyeztek, a korai siker és a püspöki méltóság gögőssé teszi és az alantabb állókat, „az együgyűeket” nem fogja eléggé megbecsülni.

A kikötések a püspöki hatalom korlátait foglalják magukban. A kormányzási, közigazgatási és törvénykezési ügyekben a hatalmat a püspök nem egyedül gyakorolja, nem egyedül jár el, hanem az esperesekkel együtt, kiknek gyűlésein csak elnököl és minden fontosabb ügyben az esperesi kar határozata dönt. A püspök személyes döntési joga csak egészen jelentéktelen, kisebb sérelmi ügyekre van korlátozva, de akkor sem saját tetszése, hanem a canonok utasításai szerint kell eljárnia. Különösen arra vigyáznak a kikötések, hogy a püspök az esperesek jogaiba és szabadságába korlátozó módon ne avatkozzék be, ne korlátozza az espereseknek a pásztorok elhelyezésére, helyesebben alkalmazására vonatkozólag biztosított szabadságát és ne csorbítsa a törvénykezésből kifolyólag őket megillető jövedelmüket.

Rendelkezik és utasításokat ad a püspöknek, hogy privatim ordinociat ne végezzen; utasításokat ad a zsinatok idejére, az új naptár befogadására, a törvénykezésnél a törvényes út megtartására, a törvények felülvizsgálására, törvényjavaslatok előterjesztésére. Biztosítja az esperesek választásának szabadságát és azt a püspök befolyásától mentesíti s kiköti, hogy a megválasztott esperest a püspöknek meg kell erősítenie. Végül meghagyja a püspöknek, hogy törvényes ok hiján vagy törvényes út mellőzésével senkit se vonjon felelősségre, de a törvény ellen vétőket az esperesekkel együtt büntesse meg és akiknek a pásztorok közül dolga akad az udvarnál, azoknak legyen segítségére.

Hogy az esperesi karnak ilyen határozottan kellett jogait a püspökkel szemben körülbástyáznia, fel kell lennünk, hogy oka volt azokat félténie. A püspöki hatalom növekedésével a püspök és az esperesi kar között a jogviszony átalakulóban volt. Az esperesi kar attól tarthatott, hogy az erőskezü és nem közönséges egyéniséggel és képességekkel bíró püspök kezeiben a püspöki hatalom az ő rovására tovább emelkedik. Igyekezett ennek elejét venni és örökölt jogait biztosítani.

Ungvári János, a legkiválóbb püspökök egyike, csak két esztendeig állott az élén anyaszentegyházunknak. Püspöksége történetünk egyik legfájdalmasabb időszakára esett, midőn a könnyelmű Báthori Zsigmond fejedelem trónjának eltasztása, majd visszafoglalása által a legsúlyosabb veszedelmeket zudította országára. Híveivel és barátaival ő is táborba szállott, hogy védelmezze övéinek életét és szabadságát a kegyetlen császár rémuralmával szemben. Ifjú életét feláldozta hazájáért és anyaszentegyházáért. Ott esett el 1601 augusztus 3-án a goroszlói csatában s vele együtt esett el Ardeal nemességének színe-java és jövődjének legdrágább reménysége: előkelő ifjúsága.

Dr. Illyés Géza.

Vásárhelyi János püspök.

Az 1936 június 30-án tartott egyházkerületi közgyűlés teljes egyhangúsággal Vásárhelyi Jánost emelte a dr. Makkai Sándor távozása által megtüresedett püspöki székbe. Lapunk is hadd csatlakozzék azokhoz, akik ezen alkalommal egyrészt erre a felősségteljes és nehéz munkakörbe megválasztott új püspökünknek áldáskívánságaikat kifejezik, Isten minden áldását és segítségét kérve arra a munkára, amelyet egyházkerületünk püspöke Isten nevében és az ő országa dicsőségére kezdeni vagy folytatni akar, másrészt azonban épen olyan szeretettel és készséggel ajánlja fel a maga segítségét és munkakészségét minden, anyaszentegyházunk erősítésére, Isten tiszta ígéjének az egyház életében való hirdetésére törekvő munkában, amelyet egyházunk új vezetője ebben az egyházban végez.

Súlyos, sőt szinte válságos helyzetben veszi át egyházunk ügyeinek a vezetését Vásárhelyi János. Olyan nehézségek állanak egyházunk munkája előtt, amelyeket eddig nem láttunk s amikre el sem voltunk készülve. És ezen nehézségek között nem a külső bajok, akadályok azok, amelyek a legsúlyosabbak. Mi azt valljuk, hogy minden nehézség, ami kívülről jön, az igazi egyházat nem meggyengíti, nem megsemmisíti, hanem megerősíti, feltéve, hogy az az egyház nem akar mást, mint ami feladata: Isten ígéjének szolgálatát hordozni és teljesíteni a világon. Épen azért sokszor fenyeget a kísértés, hogy míg a külső nehézségek leküzdésébe, vagy azok felett való kesergésbe vagyunk elmerülve, megejt és legyőz bennünket az igazi veszedelem: a bűnnek és Sátánnak körülöttünk háborgó és minket támadó hatalma, mert nem láttuk meg, hogy az igazi harc nem kívül, nem földi erővel, hanem a Sátán ezerféle cselvetésével és támadásával szemben folyik. A nehéz idők nagyobb elmélyedésre, komolyabb önvizsgálatra, Isten ügyének minden emberi céltól és feladattól való határozottabb szétválasztására és annak való áldozatosabb és engedelmesebb odaadásra kényszerítnek bennünket és igazi szabadulásunk abban van, hogy ahhoz ragaszkodjunk, nem amit mi akarunk tenni, hanem amit Isten akar tenni mellénk.

Egyházunk e magára eszmélésének és Isten előtti engedelmességének munkájában akar, mint azt megválasztásakor mondott

beszédében is hangsúlyozta, előljárni egyházkerületünk új püspöke. Szeretettel és testvéri támogatással kell hogy felajánlja mindenki ebben a munkában az engedelmes együttműködését neki, hogy az ő személyében és az ő munkája által magasan világothassék egyházunkban az evangélium tiszta fénye, hogy a nekünk adott hivatást és megbízást teljes alázatossággal, de meg nem alkuvó és meg nem félemlő hűséggel hordozhassuk s hogy ő maga, mások hitétől erősítve, mások imádságának ereje által bátorítva s mindenikünk együttérző és egy célért való munkája segítségével úgy teljesíthesse feladatát, hogy abból Isten nevére dicsőség és egyházunkra előhaladás származhassék. Isten adjon neki erőt, testi és lelki egészséget, áldást a munkára.

I. L.

Lelkészerterkezetlet.

Az új egyházi törvényekben körvonalozott keretek között alakult meg szeptember hó 10 én Aiudon egyházkerületünk lelkeszi értekezlete, megalkotván ügyrendjét és megválasztván tisztikarát.

Ezzel a megalakulással nemcsak egyházunk új, a jelen körülményekhez szabott, Isten igéjének követeléseit határozottabban tekintetbe vett törvényei kezdtek érvényesülni, hanem megoldódott egyik részében az a régi kérdés is, amely a *lelkipásztorok egész egyházkerületre kiterjedő közösségének* megalakítására vonatkozólag már évtizedek által fennállott. Az újonnan megalakított Lelkészerterkezetlet most már alkalmat nyújt arra, hogy megkezdődhessék az a munka, amit az elé cél gyanánt egyházi törvényünk határozata előír. Az elfogadott ügyrend már intézkedik afelől, hogy ez a munka csakugyan komoly és öntudatos lehessen. Ugy az alakuló gyűlésen, mint az ügyrenden és a választások keresztülvitelén örvendetesen látszott meg az, hogy a lelkeszerterkezetlet csakugyan munkálkodni akar s ebben egyházunk minden lelkipásztora támogatására és részvételére számít. Örömmel látható ez az egységes elgondolás már abban a közleményben, amelyet a *Református Lelkipásztornak* a gyűlést megelőző számában olvashatunk. Mindenkinék állást kell foglalni amellet, hogy a Lelkeszerterkezetlet „ne elvont dolgok, üres elméletek és más szellemi akrobata mutatványok lepergetésében” találja feladatát, mint az említett cikk helyesen mondja, hanem „*életünkbe vágó kérdések megbeszélése*“, ami e megállapítás szerint sem lehet más, mint a lelkipásztor életére és munkájára legfontosabb és ebbe legélesebben belevágó kérdésnek: *Isten igéjének, mint a lelkipásztori élet egyetlen existenciális kérdésének tárgyalása és érvényesítése.* Helyes és szükséges megállapítás, hogy *ki kell zárni a lehetőségét annak, hogy a lelkeszerterkezetlet „alkalmas keret legyen időleges irányok, ötletek és egyéni előretörések számára”* s ezen egyéni előretörésekre alakult „rejtett berkekbe való elkülönytülést“, hanem egy dologra kell törekednie, arra, ami a református lelkipásztornak „*egy célja, egy feladata, egy kötelessége: Isten országa szolgálata.*” Már a megalakulás al-

kalmával érvényesült irány s az időleges bajok, egyéni előretörések kizárására s az értekezlet e legfőbb célja kiemelésére irányuló törekvés s az egyellen kötelező szolgálat szempontjainak kiemelése. *Nem csoportok és személyek között folyt itt a küzdelem, hanem elvek és irdnyok között*, amit csak akkor vonhat valaki kétségbe, ha saját személye és fontossága elhomályosítja látását az igazi cél meglátása számára. A csoportfegyelemnek, ha az nem szilárd elveken és komoly meggyőződésen alapul, nincs jogosultsága, de nem jogosult pártokról és csoportokról sem beszélni ott, ahol elvek harcáról van szó s ahol *minden személyi érdeknek háttérbe kell szorulnia a cél előtt*. A legfőbb szükség erre a célra az, hogy az értekezlet élete igazán beteljen azzal a lélekkel, amely az egymásnak való szolgálat és mindenek felett az anyaszentegyházban az Isten országáért való szolgálat lelke. A megalakulás külső körülményei, az, hogy éppen az Intitució négyszáz éves fordulójának ünneplésével kötött össze, nyilvánvalóan meghatározza és meg kell határoznia a lelkeszi értekezlet további munkáját. Az a Lelkészerkekezlet, amely ilyen alkalommal alakult meg, azok a lelkipásztorok, akik erre az alkalomra gyűltek össze és olyan megkapóan tettek vallást az Intitució nagy jelentőségéről, nem térhet el ettől az alaptól. Kizárja ezt maga az az előadás is, amelyet többek között Kádár Géza, az értekezletnek egyik már megválasztott alelnöke tartott az Intituciónak a lelkipásztori munkában való használatáról. Ez az előadás mintegy programadó jelentőséggel állapította meg, hogy a *lelkipásztor tudományos theologiai felkészültsége*, a theologia kérdéseivel való tudományos foglalkozása nemcsak hogy *nem valami elvont és a valóságos világtól távoleső dolog*, hanem olyan igény, amelyről a református lelkész léte érdekében sohasem mondhat le és amely theologiai felkészültség az egyetlen, ami a lelkipásztor munkáját igazán a való élet kérdéseivel köti össze. Ennek a theologiai, existenciális érdeknek *az egyház életében, vezetésében és a lelkipásztor munkájában való érvényesítése, személyekben és munkamódszerekben*, egyik elsőrangú kötelessége a lelkészerkekezletnek.

Szükséges tehát, hogy a megalakulást most már ne újabb szünet, hanem a munka komoly megkezdése kövesse. Látásunk szerint négy ága van annak a munkának, amit a lelkipásztorértekezletnek ki kell fejtenie. Az egyik ága a munkának az, hogy gondoskodjék a *lelkipásztorok személyes életének gondozásáról*. Ide tartozik már a törvényben megjelölt azon feladat, hogy gyűlésein foglalkozik a lelkipásztori élet kérdései tárgyalásával, igyekezik összejövetelein arra, hogy a lelkipásztor ne csak hirdelje, hanem hallgatója is lehessen az Igének, hogy legyen alkalom arra, mikor a lelkészek együtt elmerülhetnek az ige titkaiban, együtt imádkozhatnak, hogy a lelkipásztor, akinek, mint a Püspök Ur beszédéből kihangsúlyozódott, „szintén van lelke“, e lélek gondozásában ne álljon egyedül és ne legyen elhagyatva. Ide kell sorolni az önfegyelmzés kérdésének megoldását és gyakorlását is.

A munka másik ága a *lelkipásztorok önképzésének és továbbképzésének* megoldása, hogy felkészülhessenek mentől jobban és alaposabban hivatásuk teljesítésére, theologiai továbbképzés, a munka egyes módszereinek és azok kérdéseinek tárgyalása, megismerése, megbeszélése a lelkipásztori munka nehézségeinek, belső kérdéseinek, megvizsgálása annak, hogyan lehet a lelkipásztor hivatásának magaslatán.

Egy harmadik köre a munkának *egymás segítése és támogatása* módjai megtalálása és fenntartása, a *lelkipásztorok életének gazdasági és szociális* nehézségei megtárgyalása, azok eloszlására módok keresése. Ez a kérdés semmiképen sem hagyható ki az értekezlet munkaköréből, viszont vigyázniia kell arra, hogy ez a kérdés ne legyen az a mindent elnyeléssel fenyegető óriáskigyó, amivé sok esetben lehet.

Végül a negyedik feladat lenne a kerületi lelkészértekezlet előtt az *egyházmegyei értekezletek munkájával való állandó kapcsolat*, annak irányítása és az ott felvetett kérdések egyetemes tárgyalásra való előkészítése. És ezen a téren igaza van annak a véleménynek, hogy a kerületi értekezlet munkája csak akkor lesz igazán komoly és termékeny, ha az egyházmegyei értekezletek eleven és munkás életet élnek s nem elégsznek meg évente egy formális gyűlés és vele kapcsolatos egy pár reprezentatív előadás megtartásával.

Mind a négy munkakörnek azonban a *belső egységét* biztosítania kell annak a célkitűzésnek, amely az egész munkát egészben, nem egyéni elgondolások és nem időleges értékű, egyoldalú megállapítások, hanem magának a lelkipásztori munkának az egyház életében való jelentősége alapján nézik. A megválasztott tisztviselői karnak legelőször egy olyan program kidolgozása a feladata, amely az értekezlet célkitűzését s munkáját világosan megállapítja és annak egyes munkaágai feladatokrét kijelöli. Reméljük, hogy ez minél hamarabb és minél alaposabban meg fog történni s kérjük Istent, hogy ez a szerve egyházunknak igazán arra szolgálhasson, hogy rajta keresztül a lelkipásztori élet megújulása s a szolgálatra minél alkalmasabbá válása következék be.

I. L.

Lelkipásztori konferencia.

Julius 16—18. napjain tartotta a Lelkipásztorok Baráti Szövetsége konferenciáját Aiudon. A konferencia vezérlő gondolata: A református lelkipásztor mai feladatai. A lelkipásztori feladat mindig egy és ugyanaz, az Úr Jézus anyaszentegyházának szolgálata, de a *ma* különös színeket ad ennek. A *má*-nak a megvilágításában kereste a konferencia a feleletet a felvetett kérdésekre.

A bibliaórák és áhítatok, melyek naponként rendszeresen tartattak, arról tett bizonyosságot, hogy a má-nak a kérdéseit csakis az Ige világánál lehet igazán megismerni. Zsid. lev. 5. r. 6—14.

versein keresztül szólt az Úr a megnyitóban a jelenlevőkhöz, hogy a *főpásztor* áldott alakját elénk állítva, benne bízva, konferenciánk s egész szolgálatunk áldott lehessen. Zsid. lev. 3 : 1—19, I. Kor. 12 : 1—11, I. Kor. 14 : 1—12, Ezekiel 34 : 1—10 és Csel. 20 : 28 azok a bibliai helyek, melyekről elmékedtünk. Kicsendült az Igén keresztül a határozott figyelmeztetése az Úrnak éppen az Ő szolgálaihoz, hogy akik a szolgálatra vették elhivatásukat, hallják meg újra és újra éppen *ma* az Ő szavát, hogy meg ne keményedjen szívük. Csak az Ő szava lehet ma is egyedüli támaszunk, útmutatónk s abból értsük meg, hogy a szolgálatban különbség van, de ugyanaz az Úr, aki cselekszik. Lelkipásztori közösségünk meg kell érezze, hogy bár más és más a megbizatusunk, de mindenket az Úrtól vettük s mindenki ahol és amilyen szolgálatban van, az Úrnak szolgál. Nem lehet egyik elébbvaló s a másik kevésbbé becse az egyházban. Ezt az építő, megtartó Igét biztosan kell hirdetni, mert ha a trombita bizonytalanul zeng, kicsoda készül a harcra? Jaj azoknak a pásztoroknak, akik nem látják igazán maguk felett a hatalmas Istent, akinek a nyája kezükre van bízva. Isten ítélete a hűtlen pásztorokhoz nagyon közel áll, de kegyelmét és támogatását meg nem vonja a hű pásztortól. Minden gondja a pásztoroknak a nyáj s a jó pásztor, akihez fordulunk imáinkban, megőríz és megsegít. Magamagára és az egész nyájra való gondviselés a legszentebb feladata egy lelkipásztoroknak.

Az első napi időt a szövetség 15 éves multjának, dr. Nagy Géza előadásában, Bakk József: Biró Györgyről szóló megemlékezése és dr. Illés Géza: Samuel Aladár emlékezete c. előadásai és az egyes tagok személyes életükről szóló beszámolója, u. n. vallomások töltötték ki.

Az előadásokon keresztül megláttuk, hogy milyen áldott volt az anyaszentegyházunk életében a szövetség építő munkája. Egyházunk lelki újjáépítésében mekkora köze volt annak a sok töprengő, az ígére támaszkodó, imádkozó kis lelkipásztori közösségnek, mely szövetséggé tömörült. Csak a lelkierő hordozhatja el az egyházunk egyre növekvő terheit s erre pedig minden lelkipásztoroknak nagy szüksége van s azért szélesedett a köre a baráti szövetségnek, hogy az egy cél szolgálatában álló lelki harcosok minél többen tuskodhassanak az ige és imádság fegyvereivel az Úr diadalra jutásáért.

A közelmultban elköltözött Biró György testvérünk és a Samuel Aladár emlékezete arról tettek bizonyosságot, hogy aki lelkét oda adja az Úr ügyéért való szolgálatra, azt Ő fel tudja használni, ha a világ sok akadályja eleibe tornyosul is.

A vallomások során meglátszott a testvéri közösségben való élés szükségessége és áldása. Új tagok bizonyágtétele arról, hogy mennyi reménységgel várják az együttmunkálkodás által a szolgálatban való biztosságot és lendületet.

Következő napi kérdés a tudományos theologia terén való teendőink, amit M. Nagy Ottó vezetett be, felvázolva a mai teen-

döket. A theologia az Ige theológiája. Ez a theologia az egyházé. Az egyház önmagát vizsgáló, bíráló és javító tevékenysége, ennek végzésére Isten előtt való felelősség kötelezi az egyházat. Kevés a theologiai munka és munkás, ami nagy kár az egyházra nézve. Szükséges felmérni a munkát és „belterjes” munkát kell kezdeni. Minden feladatnál sürgősebbnek látszik a szentírás magyarázatával való intenzívebb foglalkozás. Legsürgősebb teendők volnának: 1. A theol. munkaközösség kialakítása. 2. Új munkások bevonása a munkába. 3. Theol. évkönyv kiadása. 4. Az Útban sorozatosan tanulmányokat megjelentetni. 5. Könyvbeszerzés, külföldi tudományos theologiai kapcsolatok stb.

A cél, hogy a theol. tudományos munka biztos szempontok szerint, rendszeres szolgálatával egyre jobban szélesedő területen, több munkással, vegye át irányító szerepét az egyházban.

Dr. Tavaszy Sándor: „Mai teendőink az egyház közigazgatásában” c. előadása vezette be az egyházi közigazgatás területén levő feladatok meglátására irányuló kérdést. Az egyházi közigazgatás, bárhogy is mondják sokan, nem olyan közigazgatás, mint más s éppen azért egészen egyházivá kell azt tenni. Az egyházi közigazgatásnak olyannak kell lennie, amely valamiképpen belső összefüggésben van az egyház lényegével. Vissza kell adni a maga tisztességét az egyházi közigazgatásnak. Pásztori jellegű kell legyen. Meg kell szabadítani az ellenséges légkörtől. Olyan legyen, amely segít, preventív intézkedésekkel meg kell előzni a bürokratizmus túlkapásait. Szolgálatát kell tenni. A közigazgatást meg kell előznie és vele karöltve kell haladnia a fegyelemnek. Sok munkát ad a közigazgatásnak a fegyelmetlenség. A fegyelmezettség és a jó közigazgatás együtt haladnak.

„Mai feladataink a belmissziói munkában” c. megbeszélést László Dezső vezette be. A belmisszió szabad keretű igehirdetés a kultusz közösség és világ között. Egyfelől célja, hogy akik az egyháznak tagjai, de a kultusz közösségben nem vesznek részt, annak megnyerje, másfelől a kultuszban résztvevő tagokat ráségitse, hogy az ígét átvigyék a világ minden vonatkozásába. Az egyetemes papság kielégítésére ad alkalmat a belmissziói munka. A szeretetmunkával áll kapcsolatban, de nem azonosak. A belmissziói munka létjogosultságát igazolja az is, hogy az embereknek ma utána kell menni. A belmisszió úttörő munka. A misszió egy centrális igény az egyházban. Az ígét hirdetni ez az örökkévaló feladat s ezt az ígét az egyháznak adni ma.

Ma ezek a munkák, amiket belmisszió néven ismerünk bizonyos szervezetekkel bírnak, amiket a misszió tűzének újra és újra át kell hatnia. Megállás nincs, új munkalehetőségeket kell keresni. Meg kell találni a belmissziói munkának minden körülmények között a helyét és minden támadással, ami az egyházat éri, fel kell vegye a harcot.

Legszükségesebb feladat, a munka végzése gyülekezetenként, irányítani egyházmegyénként és a kerület által. Belmisszió és dia-

konia szoros összekapcsolása és belmissziói munkásképzés nagyon sürgető feladat.

Fontos kérdése volt a konferenciának a gyakorlati kiképzés a theologia V. évfolyamán, amely kérdést dr. Gönczy Lajos, dr. Muzsnay László és László Dezső vezettek be. Hosszas lenne ennek a több oldalról megvilágított kérdésnek ismertetése, a szükség meglátszott, bármelyik oldalról világították meg a kérdést az előadók és hozzászólók. Akár a lekipásztor szempontjából, akár népünk érdekében állítódott be a kérdés, meglátszott világosan, hogy az egyház kell végezze ezt a feladatot s amit ő végez, annak egyházi szempontból kell történnie. Mindent a theologiai szempont irányíthat. Itt szolgálatról van szó s Isten arra kötelezi az egyént, hogy fizikai adományát is oda adja. A világi munkások képzése szorosan ide kapcsolódik, amit ezzel együtt kell megoldani.

Nem maradt el a túlsufolt program mellett sem a konferencián szokásos tudományos theologiai előadás sem. Nagy András „Ezekiel”-ről szóló tanulmányából olvasott fel, illetve tartott Ezekiel könyvéről előadást.

A szeretet boldog testvéri közösségében eltöltött napok utolsó feladataképpen számbavette a szövetség vagyoni állását. Boldog örömmel látta, hogy a szűkös anyagiakkal küzdő testvérek közönsége az özvegyek és árvák gondját is fel tudta venni. Megkezdett szórványmunkájának eredményeképpen a mezőújlaki új parochia építéséért adhatott hálát Istennek. Belmissziói munkánkat érdeklő határozatok, a tudományos theológiával való foglalkozás szükségessége, kommentár kiadási kérdés foglalkoztatták a konferenciát.

A lekipásztorok felelősségteljes szolgálata úgy a lelkészek testvéri közösségében, mint a gyülekezetek életében csak akkor lesz áldásos, ha minden tag imádságos, alázatos lélekkel készül naponként arra. A mai feladat betöltése a ma lekipásztorai számára csak Isten igéjének engedelmes szolgálatán keresztül lehet. Anyaszentegyházunk pásztorai ezt látják s bizunk az Isten mindennek felett való hatalmában, hogy erőtelenségünkben is megáld minket az ő dicsőségére.

Bedő Béla.

László Dezső: A siető ember. Tanulmányok a magyar multból. 1935.

A községi élet formái, csakúgy, mint az egyéni élet formái, folyton változó formák. Ezeket a formákat, amelyeken keresztül szakadatlanul áramlik az élet, az események, valamint a történések személyi képviselői hordozzák. A mindegyre más formában jelentkező élettények tudata és emlékezete; a történelem. A történelem ennél fogva egy sajátosan önálló létre jutott népközösség életfolyamatának szellemi vetülete. A történelem mindig multbanzés s a jelen az események viaszlemezeiről olvassa le a mult életét. A történelmi események ellentétben a természeti jelenségekkel emberek érdekében és emberek által mennek végbe s ezért azoknak helyes megismerése, megítélése és értékelése egyike a legnehezebb dolgoknak.

Az emberi értelem a mult megítélésében sohasem tudja magát függetleníteni a jelen természeti és szellemi meglevőseitől, már azért sem, mert csak ezek által képes magát kifejezni. A különböző korok hasonlóak lehetnek ugyan, de sohasem azonosak. Az ismerő és ítélő értelem soha sem képes az emlékeztető vált események forrásainak hajszálfinom erecskéit kitapintni, mert azok olyan érzésvilág és felfogás mélyébe vannak elrejtve, amelyeket a történéseket kiváltó és megjelenítő személyek egyszeri módon és személyesen éltek át.

A multból csak nyomok maradnak reánk, amelyeknek segítségével a jelen történelmi szemlélete — a maga módján s a jelen uralkodó szempontjai szerint átalakítva tükrözti vissza a multat. Ennél fogva könnyen megérthető a történelmi értékelés változatossága. Amennyiben azonban ez az értékelés állandó jellegűvé akar lenni, csak egyetlen módon valósíthatja meg ezt a törekvését, ha időfelelti mértékhez folyamodik. A történelmi vizsgálódásnak is tehát a lét öröktörvény- és tervszerűségének a gondolatához kell kapcsolódnia. A természeti tények mögött is mindenkor felfedezhető az élet mindenható Urának — az Istennek — a szellemi világban kifejezett akarata. Menyynyivel inkább parancs ez a történelem eseményeinek megítélésében és értékelésében, mint az emberi szellem sajátos tevékenységében?

László Dezső történelem tanulmányai is elsősorban ebből a szempontból érdekelnek minket. A történelmi lét előtte sem lehet a véletlen és vak-erők játéka. Egy közösségnek a történelmi élete tehát nemcsak a természeti világerők felismerhetetlen célu hatásainak következménye, hanem az emberiség nagy egyetemében sajátos feladattal megbízást és küldetést nyert és a változó emberi tudattal szemben egy világleletti örökhatalom akaratának eleve elrendelt kiabrázolódása.

A magyarság történelmi élete egyik legbeszédesebb példája ennek a felfogásnak. A magyar multról valóban tiszta és összefüggő képet sem az úgynevezett szellem-történelmi, sem pedig a dialektikus materialista, sem pedig más hasonló módszerekkel való kutatások önmagukban nem fognak adni. A történelmi megítélés is csak a Kijelentés szempontja alatt nyújthat valóban elfogadható, használható és csakúgytan tanulságos értékeket. A multat tehát vagy emberi s ezért mindig változó szempontokból ítélni lehetjük meg, vagy — hogy tudományos maradjunk — a lét egyetemes törvényszerűségei alapján a történelmi sorsváltakozásokból kibetűzhető és megállapítható hivatásból érthetjük meg.

Az egyes népek életében váratlanul látszó sorsfordulatok és kiváltságos küldetéssel felruházott személyiségek mutatják fel annak rendeltetését és

hivatását. Egy népnek az egyes történelmi időszakai szükségszerűen következnek egymásból. A történelem kutatójának legfőbb feladata a történelmi események újra való felvázolása mellett, az élet hullámvonalának megrajzolása. Arra a kérdésre kell feleletet keresnie: Micsoda tényezők, milyen erők és hatások emelik magasra, vagy súlyeszítik mélyre ezt a vonalat, milyen összefüggés van a hivatástudat és a vizsgált időszak felismerhető tényei között és milyen módon jelentkezik ez a viszony a történelem folyamán kiemelt egyéniségekben?

László Dezső helyes úton jár, mikor nemzeti létünk mai mély pontjának okait vizsgálva történelmi életünknek kiváltságos, de a közérdeklődésből háttérbe került képviselőiben keresi a mának szorongató nagy kérdéseire a feleletet. Zrinyinek, a költő, hadrezér és államférfinek a tanítása, élete és küzdelmei sohasem voltak időszerűbbek, mint ma. A magyar sors életvonalának magasra irányítása érdekében a helyes történelmi értékelésre nézve ma még nagyon közel álló szépirodalomra való hivatkozás, ennek egyes képviselőjével való foglalkozás, ha nem is szolgáltat valódi és tárgyias bizonyítékokat, de elfogadható, mint kortűnet. Azonban sem belső tartalmuknál fogva, sem pedig kifelelhető erejükre nézve nem állíthatók a Bethlen Gáborok és Zrinyi Miklósook sorába. A divat és hangulat még nem igazolja az értéket. Az elsodort falu sokkal többet ártott a magyarsors és hivatás megítélésében, mint amennyit használt volna a magunkra eszmeltetésben. A Farcádi Jenők lehettek egyes szomorú jelenségek (bárha ezek is inkább egy mesterségesen hevített fantázia torz szüleményei), de nem voltak kortmeghatározó típusok:

László Dezső maga is könyvének súlypontját a címet viselő tanulmányában látja s ez valóban megérdemli mindnyájunk komoly és figyelmes tanulmányozását.

M. M.

Betöltött templom, betöltött lélek.

„... az Urnak dicsősége tölté be a hajlékot.“ II. Móz. 40 : 35.

Megszoktuk, hogy a házakat aszerint értékeljük, amilyen a külsejük. Ha egyszer azt néznők, hogy melyik házban mi van belől, mennyire megváltoznék az ítéletünk! Hány szerény hajlék szépülne palotává és hány szép ház torzulna rúttá!

Nem tudom, hogy fogjuk-e valaha így mérni az emberi lakóházakat, nem vitázom afelől, hol jogos, hol nem ez a szempont, de abban mindnyájan egyetértünk, hogy Isten házáat, a templomot csak ebből a szempontból szabad nézni: mi van benne. Mert lehet akármilyen művészi és templomformájú, ha Isten közelségét senki se érezte meg benne, nem templom az. És viszont ki vonná kétségbe, hogy az az egyszerű jeruzsálemi ház, ahol a tizenkét apostolt az első pünkösd napján eltöltötte a Szentlélek, valóban templom volt, minden égbenyuló katedrálisnál templomabb...

Az első igazi templom, mely az élő, önmagát kijelölő Isten tiszteletére emeltetett, a zsidók szentsátora volt. A Mózes II könyvében részletes leírását olvassuk annak, hogy milyen szép és drága holmikból állították össze. A legszebb azonban az volt és templommá igazán az szentelte a sátrat, hogy a végén „az Urnak dicsőség tölté be a hajlékot.“

Emberi gyarlóság, hogy az idők folyamán a templomon mégis a külseje, az emberi dísz és pompa lett a fontos. Régi templomok művészi freskói, szobrai, káprázatos pompája és ceremóniái közt így lett árvává az Úr dicsőségét, Lelkét sóvárgó szív. Erre az árvaságra döbbentek rá Krisztus tanítványai a reformációban. Ezért törték össze a szobrokat, meszelték fehérre a falakat, ezért vetettek el mindent annak belsejéből, ami emberi hivalkodás vagy hiába-valóság volt s ami az Urnak dicsősége helyett betöltötte a templomot.

Am a reformáció nemcsak megüresítés volt, hanem betelés is: magunk megüresítése és a Szentlélek kitöltetése. Ez a reformáció igazi megértése és öröksége számunkra. Ha ma nem egyszer panaszt hallunk, hogy a mi református templomaink igen ridegek üresek az oltár, szobrok és képek nélkül, a tény sokszor igaz: üresek, ridegek, de a hiány sokkal nagyobb: nem a dísz vagy ceremónia hiányzik belőlük, nem a misztikus elem, hanem

az Urnak dicsősége, a Lélek. És még jó, hogy ezt az ürességet nem akarja takarni a dísz, a pompa, a miszticizmus: az emberi dolgok üressége, a falak ridegsége csak hadd emlékeztessen szüntelen, hogy addig nincs templomunk, míg az Urnak dicsősége be nem tölti a hajlékot!

Nem szeretem a mi reformációi ünneplésünket: túlságosan kezd hasonlítani más ünnepek iskolás megtartásához. Baj van október harmincegyedik megemlékezéseinkkel: nagyonis csak arról beszélünk, amit Luther, Kálvin és a többi reformátorok tettek. Igen, az emberi oldalát nézzük a dolognak s végeredményben ezért látjuk csak a megüresítést. Pedig a reformációban nem ez volt a fontos, hanem amit Isten tett. Hogy útát tört magának a templomokba és szivekbe és az ő dicsősége, a Szentlélek kiáradt és betöltötte a megalázkodott sziveket.

Azzal még nem lettünk tiszták, hogy megláttuk, milyen piszkosak vagyunk. Ha le is tépnők rongyainkat, meztelenségünk csak nyilvánvalóbb lesz. Azon van a lényeg, hogy Ő új ruhát ad, tisztát, fehéret. Ne Luthert és ne embereket prédikáljunk, hanem Krisztust, aki reformációi emlékezésen túl vár, hív az én reformációmra: „jövök semmit nem hozva... meztelen, hogy felruházz!”

Vajjon drága-e és miért drága nekem az a templom, ahova járok? Van-e hely, akármilyen jelentéktelen, amit templommá szentelt számomra egy kitöltés? Vagy üres a templom, otthon, minden, az egész világ... és a lelkem is?

Nincs szebb templom, mint az a lélek, akit az Úr dicsősége tölt be.

H. J.

Bűn és etika.¹

1. E cím alatt arról a kérdésről akarok beszélni, hogy a bűnről való felfogás miképpen befolyásolja és határozza meg az etikai felfogást. Mielőtt a kérdésre a feleletet keresném, egy másik kérdést teszek fel, mely a kérdés megítélésének a theologiai szempontját biztosítja, mellyel az Etikát a Theologia összefüggésébe állítjuk. E kérdés: *mi a theologia?* A felelet az utolsó tizenöt évben lényegesen megváltozott. Hogy a theologia milyen közdelemnek az árán jutott el egy új meghatározáshoz, azt nem részletezem, ez egy általános theologiai kérdés, melyről beszélni most nem tartom feladatommak. Csupán a tételt szögezem le, melyben mindannyian egyetértünk, a theologus urak azért, mert így tanulják és így kell elfogadniok, én meg azért, mert tanulmányaim után a theologia lényegét kifejező tételnek ismerem el, mely így hangzik: „A theologia a keresztyén egyházon belül és a keresztyén egyház által alkotott ama tudomány, mely Istennek az ő igéjén át hangozó Kijelentését — úgy, amint az az egyházi közösségben érvényesül — fogalmi gondolkozási formákban feldolgozza és tudományos módszerességgel előterjeszti.”² Ebben a meghatározásban a theologia teljességgel az *Isten igéjén nyugvó Kijelentéshez* van kötve és feladata *bizonyságtévő* feladat az életnek, az embernek, a tudománynak mai helyzetében, mai kérdéseinek nagy összefüggésében. A theologia feladata tehát a Kijelentés nagy meghatározása alatt áll.

A theologia a Kijelentés szolgálatában nem általánosan, mint theologia, hanem lényegéből folyó megosztottságban szolgál. Ez a megosztottság a theologia szétágazása egyes szakcsoportokra. A theologia szétágazása mai felfogásának megfelelően hármas síkra történik, történelmi, szisztematikai és gyakorlati síkra. A theologia régi felfogásában az egyes szakcsoportok önálló nagyságok voltak, és divat volt, hogy a szaktanárok a maguk szakcsoportját a többiek fölé helyezték és mindenek fölött magasztalják, mint amelyekben legkifejezöbben benne van a theologia lényege. Ezt ma nem tehetjük meg, mert a theologia ugyanazon nagy feladat szolgálatában áll s nincs benne fontos és kevésbé fontos szakcso-

¹ Theologiai magántanári próbaelőadás.

² Dr. Tavaszy S.: Református Dogmatika, 1. old.

port, mindenik a legteljesebb felkészültséggel ugyanazon egy feladatot végzi, a megosztás csupán gyakorlati okok miatt történik. Nézzük meg a reformáció legérettebb theologiai művét, a *Kalvin: Institucióját* és azt látjuk, hogy magában egyesíti a theologia minden ágát, van benne klasszikus írásmagyarázat, örökérvényű dogmatika, homiletikai alapelv, nincs a theológiának olyan kérdése, talán még a filozófiának sincs, amelyre ebben a klasszikus műben feleletet vagy vonatkozást ne találunk. A theologia mai felfogásában ez az egység ismét erőteljesen kihangsúlyozódik és pedig azért, mert ma a *theologia ismét a Kijelentés theológiája*. Az egységet a kijelentés adja meg és az biztosítja.

A theológiának minden egysége mellett is meg van a szétágazása. A dialektikai theologia fellépésének első idejében az egyes szakok megriadva kérdezték, mi lesz most velünk, ha a dialektikai theológiának igaza van? Mindenik szakcsoport létében látta magát veszélyeztetve s ez pedig azért volt, mert mindenik szaknak a *theologia végső alapjáig kellett a leszámolásban visszamennie: a kijelentésig*. A helyzet csakhamar tisztázódott, a theológiának el kellett fogadnia a kijelentés korrekcióját. Az első főbeütés után minden egyes szakcsoport fellélekzett, hiszen *Barth* maga dogmatikus és biblikus egyszemélyben, az új-szövetségi theologia kérdéseit csakhamar *Bullmann* kezdte tisztázni, a gyakorlati theológiában *Thurneysen*, *Fezer*, *Brunner* végeztek elvi kérdéstisztázást, a *Barth* Dogmatikája is egy klasszikus homiletikai mű is egyben. De minél inkább az élet konkrét kérdesei között élt valaki, annál nagyobb aggodalommal nézett a dialektikai theologia felé és kérdezte: mi lesz az erkölcsi cselekvés tudományával, az Etikával? A hagyományos etikai gondolkodás alapján álló theologusok azt gondolták, hogy az etikai kérdés lesz az a szirt, amelyen a dialektikai theologia hajótörést szenved. Az élet konkrét kérdéseire való felelést fontosabbnak tartották az elvont dogmatikai elvek tisztázásánál s ezért a dialektikai theológiát az a vád érte úgy a filozófiai, mint a hagyományos theologiai etikai gondolkodás részéről, hogy felfogása megbénítja az ember erkölcsi cselekvését. S ha *Barth* hirdette, hogy a theologia csak akkor theologia, ha a mindennapi élet konkrétumaira felelete van,⁸ akkor még nagyobb lett a tanácstalanság: mi hát az *Etika*? A *Barth* felfogásának eredményeképpen gyakran az a következtetés merül fel, hogy az *Etika* teljességgel lehetetlen. „Das Problem der Ethik“ c. előadása után csak a csődbejutott *Etikáról* beszéltek. *Thurneysennek* is van egy igen nagyjelentőségű előadása: „Die Aufgabe der Theologie“, melyben a szisztematika theologia, mint Dogmatika jelentkezik s az ő felfogása is azt a látszatot kelti, hogy az *Etika* vagy teljességgel lehetetlen, vagy mint a Dogmatikának egyik függeléke szerepelhet és a Dogmatika feleslegessé teszi. Ha a dogmatika többre nem vállalkozik, „hogy az egyház által nyil-

⁸ *Barth K.*: Römerbrief, 412. old.

vánosan vallott dogmák és az Isten ígéje közötti viszonyt a fogalmi gondolkozásmegismerés útján, módszeresen és rendszeresen a jelenkor számára megállapítsa és kifejezze“⁴ és ennél többre nem is vállalkozhatik, akkor a Dogmatika az Etika létét egyáltalán nem veszélyezteti, sem feleslegessé nem teszi, hanem egyenesen megköveteli, hogy *Isten ígéjének a jelenkor számára történő kifejezésében segítségére* legyen. A Dogmatika és az Etika tehát a legszorosabban összetartoznak, mert a dogmatikai megismerés és munka egzisztenciális, azaz Istentől nézve mindig az emberre, az életre néz, viszont az etikai megismerés és munka mindig a dogmatikaiban gyökerezik.

A etikai kérdéssel foglalkozni ma csakugyan fontos feladat. Fontosságának hangsúlyozását a régebbi theologia nem sajátíthatja ki magának, mert éppen ezt sürgeti a dialektikai theologia is, de el kell fogadnunk ezt a theologiai figyelmeztetést, hogy az etikai kérdéssel való foglalkozásnak ugyanaz a theologiai alapja kell, hogy legyen, mint a dogmatikainak. S ha az etikai kérdés alaplényege után kutatunk, a pozitív erkölcsi cselekvés kifejtése helyett elsősorban azzal a kérdéssel kell leszámolni, hogy *maga az ember természeti adottságában képes-e erkölcsileg cselekedni?* Az etikai kérdés ez: *mit kell cselekednem? E kérdés vizsgáldsnak kiindulási pontja azonban ez: én mint ember, mire vagyok képes? Mit tudok tenni?*

2. a) *Én mint ember, mire vagyok képes, mit tudok cselekedni? Ez az etikai kérdés kiindulási pontja.* Ha őszintén feleltünk erre a kérdésre, bírálatát adjuk ezzel minden hamis etikai felfogásnak és eljutunk a keresztyén református Etika lényegének és feladatának meghatározásához. A dogmatikai kérdést általánosságában így ismerjük: *mit kell hinnem?* Az etikai kérdést: *mit kell cselekednem?* Ez a kérdés t. k. az Etika materiális részét alkotja. De ha a felvetett kérdésekre a feleletet egész természetesen tartjuk és nem gondolkozunk el magán a kérdésen, hogy tudok-e hinni, tudok-e cselekedni, akkor úgy a Dogmatikában, mint az Etikában az összes kérdések tárgyalása veszélyes emberi vállalkozás lesz, a Dogmatikában a hit tartalmi kérdését (*mit hiszek*) a módszerei kérdés (*hogyan hiszek*) nyeli el, az Etikában pedig az erkölcsi törvény kategórikus imperatívus-sá lesz, melyhez éppen csak az *emberi erő* hozzájárítása szükséges. Az Etika az *ember Etikája* lesz, mely nagyon sok érdekes dolgot tud mondani erről vagy arról az életkérdésről, de a *végső* feleletet, a kérdések *lényegi* megoldását nem tudja megadni. Ezért az Etikának mindenekelőtt azt a kérdést kell tisztázni, hogy az ember a maga természeti képességeivel mennyire jöhet számításba az erkölcsi cselekvés szempontjából?

Ez a kérdés nem más, mint a *bűn* kérdése az *Etikában*. A *bűn* sokak szemében csak dogmatika kérdés. Tárgyalása csakugyan

⁴ Dr. Tavaszy S. i. m.

egyetlen dogmatikai műből sem hiányzik. Nem így áll azonban az Etikával való viszonyában. Az Etikában vagy nem talál helyet magának (filozófiai Etika), vagy ha talál, nem vonják le a következményét az etikai kérdés meghatározására és kifejtésére (theol. Etika). A bűn csakugyan főképpen dogmatikai kérdés. De mi már nem ismerünk *önmagáért* létező Dogmatikát, csak *exisztenciális* Dogmatikát s ha bűn kérdését a Dogmatika felveti, ezt azért és olyan formában teszi, hogy annak eredményét az Etika és a gyakorlati theologia tovább vigye. Mert nemcsak önmagában létező Dogmatikát, hanem önmagában létező Etikát sem ismerünk.

A Dogmatika keresi a bűn lényegének, természetének theologiai kifejezését, szemben minden pszichológiai vagy történeti magyarázkodással. Kifejezi a bűn eredetét, lényegét, az ember viszonyát Istenhez, a bűn természetét, az ember felelősségét. Ezeknek a centrális dogmatikai igazságoknak a felderítésével alapot nyújt az erkölcsi cselekvésről szóló tudománynak, az Etikának kiindulásához. A Dogmatika megállapításai mögött a legközelebbről érdeklő existenciális kérdések vonulnak végig. Hogy a bűn az ember engedelmességének próbája, hitetlenségének következménye, az Istenhez való viszony megromlása, az ember erkölcsi képességének elvesztése, pozitív belső emberi romlás és gonoszság: ezek a dogmatikai megállapítások figyelmeztetések az Etikának, hogy mielőtt az ember világmegváltó, sőt theologiai nyelven Isten országát építő cselekvéseiről beszélne, tegye fel a kérdést magának: *mire képes az ember?*

Az Etika azonban a Dogmatika megállapításai alapján, de azokon túl keresi a *bűn erkölcsi vonatkozását*. A dogmatikai eredmény csak *utaldás az „erkölcstre“*. Az etikai feladat az, hogy tüzetesen vizsgálja: milyen következményekkel jár a bűn az ember erkölcsi cselekvéshez való viszonyára. A Dogmatika az embernek *Istenhez való viszonyában*, az Etika az embernek *az élethez való viszonyában nézi a bűnt*. Az életre való, etikai kitekintés azonban nem valami világoptimizmus perspektíváján át történik, abban az értelemben, hogy a bűn az élet megromlója és most az nagy etikai feladat, hogy az ember szellemi és erkölcsi képességeivel hogyan tatarozzuk ki vagy jobbtjuk meg ezt a bűnos életet, *hanem: az az ember, akit mi ismerünk, aki a bűneset embere, aki erkölcsi képességeit elvesztette, aki nem „homo iustus“, hanem „homo peccator“, lehet-e az erkölcsi cselekvés alanya, teljesíthet-e etikai feladatot?* Az Etika első feladata ennél fogva az, hogy az embert — úgy, amint van — *a bűneset után megmaradt képességei birtokában az erkölcsi cselekvés és követelmény viszonyában megvizsgálja*. Ezt a munkát nemcsak erkölcsi cselekvés, hanem a dogmatikai meghatározottság feltétele alatt is végzi. Ez pedig annak a követelménye, hogy adjon az Etika *összinte anthropológiát*, amint ad a Heidelbergi Káté I. része, a II. Helvét Hitvallás, Kálvin Intituciója, vagy amilyent adott *Kant* a nélkül azonban, hogy annak következményét levonta volna, de amilyent

nem ad a filozófiai Etika, vagy amilyent rosszul ad a hagyományos etikai gondolkodás, de ami nélkül az etikai kérdés megoldásában egy lépést sem lehet előre tenni.

b) *A bűn a filozófiai Etikában*: megszűnik az ember erkölcsi képességét meghatározó realitás lenni, az ember a mindenre képes autonóm ember, az erkölcsi cél az ember képességeihez relatívizált emberi cél. Az Etika az emberi képesség kifejlesztéséről és fejlődéséről szóló kötelességtan, vagy erénytan. (Pflichtlehre, vagy Tugendlehre), az autonóm emberi akarat cselekvéséről szóló tudomány.

A filozófiai Etika különböző irányzatainak közös vonása, hogy keresi az *emberben* azt a képességet, amelyre az erkölcsi célt és cselekvést felépítheti. Az ember erkölcsi képességét egy pillanattal sem vonja kétségbe, hanem *apriori* feltételezi és arra épít. Az emberi képességet *apriori* természetes adottságnak tekintik s etikai törekvésében is arra törekszik, hogy az ember természetes érdekének legtökéletesebb megvalósulását biztosítsa. Tehát úgy az etikai objektum, mint szubjektum, vagyis az ember erkölcsi cselekvésének célja és alanya az „*emberi*” meghatározáson és kategórián *belől* esik. A filozófiai Etika az *emberből* kivonatolja azt az empirikus és racionális princípiumot, amely etikai gondolkodásához és rendszeréhez a kiindulási pontot képezi s amely az egész veszélyes emberi vállalkozásnak a *biztosítékát* nyújtja. A bűnt, mint ilyen kiindulási princípiumot egyáltalán nem ismeri, a bűn egész Kantig nem létező valótlan, vagy legjobb esetben *negatív valóság*.

Az emberből kivonatolt ilyen racionális-filozófiai princípium az *ész* és az *értelem*. Ezt a filozófiai törekvést *etikai intellektualizmusnak* hívják.⁵ E szerint a helyes erkölcsi magatartás tanítható, mert az ember a jót, ha ismeri, követi is. Az akarat vezére az értelem. Az erkölcsi jónak a mértéke az autonóm értelem, az erkölcsi cél princípiuma az egyes ember jólléte. Ez a filozófiai törekvés nem ismeri a teremtő Isten szolgálatában álló értelmet, hanem csak az autonóm értelmet. Nem ismeri a bűn miatt elhomályosult értelmet, hanem csak a szuverén tekintélyű értelmet: s mivel már kiindulásában nem tud az „*emberin*” kívül és felül emelkedni, törekvése is tisztán emberi marad (a haszon) és ennél fogva nem ismeri az emberi önkénytől szabadon feltétlen *engedelmességben* történő jócselekedetet. Az Etika teljesen az *ember* Etikája marad, az „*emberi*” korlátozottságának és vakmerőségének ismertető jeleivel.

Nem szabad azonban arra gondolni, hogy ez a szokrateszi etikai intellektualizmus teljes megvalósulásra a *kanti* akarati intellektuális filozófiában jut. Sőt *Kant*⁶ a bűn lényegének meghatáro-

⁵ R. G. G. III. 302. old.

⁶ *Kant*: Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft III. része.

zásában *majdnem* a keresztyén bűnfogalomig jutott el, sokkal mélyebben járva az igazságban, mint korának theológiája. *Kant* a bűn lényegének meghatározásában eljutott oda, ahová nem jutott el a theologus *Schleiermacher*, meglátta, hogy a bűn a *szívben*, a *lényegben*, a *lélekben gyökerező radikális rossz*. *Kant* ennek a megismerésnek nem vonta le a következményét, ezért kelti azt a látszatot, hogy filozófiája a tökéletes intellektualizmus. Filozófiája azért nem keresztyén filozófia, mert nála ez a radikális rossz *nem a személyes Istennel szemben való magatartás*, hanem az *autonom erkölcsi törvénynek* (melyet azonosít az isteni paranccsal) az *átlépése*. Az embert jóvá vagy rosszá az teszi, hogy az erkölcsi törvényt cselekvése maximájául elfogadja-e vagy nem. *Kant* ott téved, hogy az emberben a cselekvés *képességét feltételezi*. Az ember, ha ismeri a törvény követelését, csak az van hátra, hogy cselekedje azt. *Jóknak kell lennünk*, hangzik az erkölcsi törvény követelése, *s ha kell, akkor lehetünk* — mondja *Kant*. A jóra való eredeti képesség helyreállítása nála nem kérdés. Kegyelem és hit *Kantnál* illuzióhoz és ábrándhoz vezető ismeretlen fogalmak. Hogy Isten mit tett, ez őt nem érdekli. Egy a fontos: amit *neked tened kell*. Az etikai út *Kantnál*: a jó tudása, akarása és cselekvése, mindhárom ugyanazon síkba eső emberi erkölcsi képesség. Ezért a *Kant* Etikája, bár az ember tisztultabb erkölcsi cselekvésének hatalmas fokozását eredményezte, de mégis az ember Etikája maradt, az emberl korlátozottságának és vakmerőségének ismertető jeleivel. A *Kant* Etikája minden nagy teljesítménye mellett is figyelmeztetés a *bűn redltésdával* való leszámolásra.

c) *A bűn a theologiai Etikában*. A hagyományos theologiai etikai gondolkodás legnagyobb hibája, hogy nem tudja függetleníteni a filozófiai gondolkozástól, a filozófia eredményére épített, amennyiben olyan racionális principium megragadására törekedett, amelyből Etikáját levezetheti és rendszerét felépítheti.

A theologiai gondolkodást mind az utóbbi idők legsajátságosabbán *Schleiermacher* felfogása befolyásolta. Sajátságos és jellemző, hogy egy ugyanazon ember külön filozófiai és theologiai Etikát ír, mely egymagában elég bizonyítottá emellett, hogy az etikai cél és norma meghatározásában bizonytalan, határozatlan, mert az „erkölcsinek” filozófiaiilag és theologiaiilag azonos meghatározását nem adhatja.

Schleiermacher filozófiai Etikájában a *természet és az értelem* racionális principiumaiból indul ki s az Etika feladatát abban látja, *hogy az értelemnek a természetre gyakorolt befolyását leírja*⁷ ez pedig nem egyéb: az Etika az *emberi fejlődés történeti leírása, pusztá evolúciós ontologia*.

A helyzeten mit sem változtat, hogy *theologiai Etikájában*⁸

⁷ *Fr. Schleiermacher*: Grundriss der philosophischen Ethik III. 80, 81. pont 14 old. Schiele féle kiadás 1911, Leipzig.

⁸ *Schleiermacher*: Die christliche Sitte.

az értelem helyébe a „frommes Selbstbewusstsein“-t teszi, a „*kegyes öntudatot*“, mely az emberi cselekvést befolyásolja, irányítja felette uralkodik. Mert mi a keresztyén kegyes öntudat? Az ember *lelkiségének* tudata, mely állandó aktivitással küzd a testiség abnormalitásai ellen. Schleiermacher, *benn*, az ember *bennsőjében* kereste ezt a pontot, mely körül az erkölcsi cselekvés lehetősége helyet talál. Néha az ember nem a bűnös, erkölcsi képességét és szabadságát elveszített, Istennel szemben álló ember, hanem az erkölcsi *cselekvés lehetőségének birtokában* levő erős autonom lélek. A bűn nála csak a jóra való képesség hiánya, egy nem létező negatívum.⁹ Az ember cselekvő képessége és ereje az „Isten-tudat“. A bűn tehát nála „nem positivum, ami itt van, ami reálitás és aminek nem kellene itt lenni, hanem csupán csak valaminek a hiánya“ (Brunner) Schl. tanítása szerint az emberben két hatalom áll egymással szemben: a test és a lélek. A test az érzékiség a lélek az öntudat. A bűn nem más, mint az öntudat *kifejlődésének* akadályozása az érzékiség által, az erkölcsi cél *a fejlődés biztosítása az öntudat által*.

Schleiermacher tehát még addig sem jutott el, mint Kant. Míg Kantnál a bűn az emberi szívben gyökerező radikális rossz, addig nála a bűn az emberi bennsőn kívül álló perifériális negatívum. Nem találjuk meg nála az Isten és az ember akaratának a bűnesetben történt radikális és az emberre nézve existenciálisan tragikus összeütközését, az ellenmondást, az engedelmenséget, az elszakadás szörnyű tragédiájának feltárását, a bűn kibeszélhetetlen hatalmának komoly megismeréséből fakadó türelmetlenséget minden emberi önkórossággal szemben. A bűn nem is olyan existenciális reálitás. Az istentudat bár lassú, de fokozatos és szükségképpen fejlődése le fogja győzni azt az ellentétet, át fogja hidalni azt a szakadékot, mely az Ádám engedelmességének gyümölcse. Tehát miért sietni, miért türelmetlenkedni, miért nyugtalanzkodni a bűn miatt, amikor elég időnk van még az idő megisméltlődésével *belenőni a tökéletességbe*.¹⁰ A kanti „radikális rossznak“ a hiánya a Schl. Etikáját még a kanti radikálitástól is megfonztotta. Etikája az „emberi“ jóirányban való fejlődés reménységében álló *emberi Etika*.

A filozófiai intellektualizmus és a theologiai pszichológizmus Etikája keresi és megtalálja az emberben az erkölcsi cselekvés képességét, felfogásuk szerint az ember rendelkezik az „erkölcsi jó“ cselekvésének képességével és erejével. Mi a hibája ennek a bűn valóságával nem számoló naturálistikus etikai felfogásnak?

Hibáját négy pontban foglalhatjuk össze: *egy*: az ember az erkölcsi célt *a maga erejével* akarja elérni, ha pedig a célt elérhetetlennek találja: relativizálja, azaz az erkölcsi törvény követelését az elviselhetőség és az emberi megvalósíthatóság mértékéig redu-

⁹ Schl.: Glaubenslehre 70, 71. §§.

¹⁰ Schl.: i. m. 67, 1. §; lásd még: 68, 1. §.

kálja. *Kettő*: az ember a maga által felállított követelményhez való viszonyában *személytelenné* válik, mert az erkölcsi cél hordozója nem egy személyes akarat személyes követelménye, hanem csak a személytelen erkölcsi törvény követelése. Nem ismeri a parancsoló Isten és az engedelmeskedő ember személyes viszonyát, ennél fogva az *ember és ember közötti viszony is személytelen lesz*, mert ember és ember között személyes viszony csak az Istennel való személyes viszony alapján lehetséges. *Három*: ez az Etika az embert saját bűnösségének és a törvény állandó szolgaságában tartja. Az ember megcsalja önmagát és kijátsza a törvényt. *Négy*: ez az Etika tartalmi részében, tehát a voltaképpen etikai kérdés megválaszolásában kénytelen Pflichtenlehre, vagy Tugendlehre lenni, azaz olyan tudomány, mely az *emberi akarat* által meghatározott *emberi akarat cselekvésének* a tudománya s nem ismeri az *isteni akarat által meghatározott emberi akarat cselekvését*, melyről számot adni a keresztyén Etikának egyetlen feladata.

Az intellektualizmus és pszihologizmus Etikája tehát a csődnek és a kudarcnak az Etikája, mert elmulaszt valamit: megállani és ráeszmélni az ember 'bűn miatti tragikus csődjére és kudarcára.

d) *A bűn helyes theologiai megítélése*. Bevezető szavaimban említettem, hogy ma a theologia a Kijelentés theológiája. Ez a megállapítás az előbb említett kérdésekkel való kapcsolatában azt jelenti, hogy az ember minden képességével együtt a maga hatás- és működéskörén kívül és *felül* álló feltétel alatt ítéltetik meg. *Az ember a kijelentés feltétele alatt!* A kijelentés feltétele alatt kérdezzük: mit tehet az ember? Van-e képessége etikai magatartáshoz? Nem áll-e minden cselekvésével és minden képességével és minden pillanatban cselekvésének és képességének válságos helyzetében? Lehet-e az erkölcsi cselekvés forrása az akarat, vagy az ember bensőjéből kiráncigált valamilyen jóképesség? A klasszikus reformátori iratokban, melyek a kijelentés hű és igaz bizonyosságtévői, az emberről és az ember képességéről lesújtó, emberbe vetett bizodal munkból kiábrándító feleletet kapunk.

A Heidelbergi Káté klasszikus anthropológiája nem az ember képességéről, az akarat jóságáról, hanem az ember *nyomorúságról* szóló fejezettel kezdődik: milyen nagy az én bűnöm és nyomorúságom (2. kérdés). Az ember bűne nem felületi és periferiális negatívum, jó hiány, hanem *természet szerinti hajlandóság a rosszra*. Az ember természetszerint alkalmatlan a jóra és hajlandó a gonoszra. S ha a *megváltás* nagy isteni beavatkozása nem történik meg és a személyes ujjászületés nem megy végbe, tehát ha maga Isten az ember természetszerintiségén egyet nem változtat, ha a *kegyelem* ezt a természetszerintiséget meg nem öli és az *új embert meg nem eleveníti*, akkor cselekvésünk erkölcsi cselekvés nem lehet. A bűnt tehát a Káté, mint valami nagy hatalmat, az emberi létet *totalisan* meghatározó Isten ellen törő ellenséges *természeti magatartást* fejez ki.

A II. Helvét Hitvallás ugyanezt a radikális bűnfogalmat ismeri, kiegészítve a „szabad akarat“ elvesztéséről szóló centrális reformátori tanítással. „A bűnön pedig értjük az embernek azt a veleszületett romlottságát, mely amaz elsőszüleinktől mindnyájunkra ránk háramlott, vagyis elterjedett, amely miatt mi, gonosz kívánságokba merülve és a jótól elfordulva, minden rosszhoz pedig vonzódva, telve minden gonoszszággal, bizalmatlansággal, Isten megvetésével és gyűlölésével, önmagunktól semmi jót nem cselekedhetünk, sőt még nem is gondolhatunk”.¹² Milyen következménye van a bűnnek az emberi akaratra s általában az ember természetes képességére? A bűneset után, bár az ember nem veszítette el az értelmét és nem szűnt meg az akarata, sem éppen kődarabbá vagy fatuskóvá nem változott: ámde azok a tehetségek úgy megváltoztak és elerőtlenedtek az emberben, hogy többé nem képesek arra, amire képesek valának a bűneset előtt. Az értelem ugyanis elhomályosult, az akarat pedig szabadból szolgálivá lett. (Voluntas vero ex libera facta est voluntas serva).¹³ A bűneset után az Isten irgalmasságából az emqernél meghagyott ész jelentékenyen távol áll attól, hogy az az isteni dolgok felől ítélkezzék. A II. Helv. Hitv. tehát a bűn positivumának kifejezése mellett az erkölcsi cselekvés filozófiai alapját és feltételét: a szabadakaratot és értelmet is határozott kifejezéssel az ember megromlott természetisége alatt nézi, mint „nem szabad“ akaratot és mint elhomályosult értelmet.

És a reformátoroknál is a bűneset az ember természetét legbelső csírájában megmérgező, az eredeti szentséget és igazságot teljes romlásra változtató positiv tény, melynek következménye Ádám utódaira oly módon terjedt ki, hogy természetes állapotukban kárhozatra méltók és minden jóra képtelenek. Luther erőteljesen hangsúlyozza, hogy az Ádám bűne nem idegen bűn, hanem születésünk által sajátunkká lett bűn. Az eredendő bűn a szabad akaratnak mást nem hagyott, mint „sündigen könnyen”.¹⁴ Zwingli bár legenyhébben gondolkozik a bűnről, szerinte is a bűn: betegség s ez a betegség félelmes realitás, mert a bűnben az ember „Istennek született ellensége és ellenfele”.¹⁵ Kálvinnál pedig a bűn és következménye éppen etikai vonatkozásban talál megrendítő kifejezésre. Az embert az Ádám esete úgy lelki, mint értelmi és akarati képességeiben megrontotta. (Inst. II. 1, 9. II. 1, 8) ennél fogva Kálvin az embertől a „liberum arbitrium“-ot megtagadja. Az eset után az értelem erkölcsi ítélőképessége elveszett, úgyszintén megsemmisült az akarat erkölcsi szabadsága. Etikailag az ember bűnös természete által kötve van és az abszolút szükségképeni-

¹² II. Helvét Hitvallás VIII. 2. Az eredeti szöveg ennél még többet fejez ki, mikor az állítmányt a „*possumus*“ segédigével fejezi ki. Ne vagyunk képesek, nincs erőnk a jó cselekvésére.

¹³ II. Helvét Hitvallás IX. 2. Erdős-féle fordítás.

¹⁴ Wernle: Luther 207. old.

¹⁵ Zwingli: Eine Auswahl aus seinen Schriften, 744. old.

ségnek (necessitatis peccandi) alá van vetve. Az akarat a bűn miatt szolgál, csak rosszat tehet. „Természetünk nem csak hiányában van a jónak, hanem minden rosszban annyira termékeny és szapora, hogy téltlen nem lehet.“ (II. 1, 8.) A bűnt nem lehet csak az érzéki ösztönökre korlátozni. Hatása alól az értelmet, a szívet, az ember szellemi megnyilvánulásait kivenni nem lehet. (II. 1, 9.) „Az értelemről az akaratig, a lélektől a testig e gonosz vágyódás szennyezte be és töltötte el, vagy röviden az egész ember nem egyéb, mint gonosz kívánság“. (II. 1, 2) Az ember megromlását nemcsak az érzéki ösztönök uralmában látja, hanem kiterjeszti azt lelki és szellemi képességeire is. Értelmem, akarat egyformán a „concupiscentia“-tól van meghatározva. Amit Kálvin az értelem ítélőképességéről vagy az akarat szabadságáról kedvezően mond, nem szabad tudatlanul az eset utáni állapotra vonatkoztatni, amikor ő az eset utáni állapotról állapítja meg. „...okosságunkat annyi balga képzelődés rohanja meg, annyi tévelygésnek van alávetve, annyi akadályba botlik, annyi baj hálózza be, hogy egyáltalán nem képes arra, hogy minket vezessen.“ „Ha mindaz, amit szellemünk gondol, kezd, intéz és megkísérel, mindig csak rossz, hogy juthatna eszünkbe olyan cselekvés, mely Istennek tetszenék... elménk okossága bármerre fordul is, szánalmasan ki van téve a hiábavalóságnak.“ (II. 2, 25.) Kálvin végső következtetése: *a természeti ember nem képes mást tenni, mint vétkezni, non posse quam peccare.* Mi tehát a bűn etikai vonatkozásban a hitvallási iratokban és a reformátoroknál? Eredmény: *egy: Isten akarata ellen törő pozitív ellenséges és engedetlen magatartás. Kettő: Isten személyes akarata elől való kitérés és önmaga megvalósítására való törekvés. Három: Az ember természeti képességeinek radikális megromlása, az erkölcsi képesség (értelemakarat) hiánya. Négy: Mélységes szakadék Isten és ember között és éppen ezért mélységes szakadék ember és ember között.*

A filozófiai intellektualizmus és a theologiai pszichologizmus etikai törekvésével szemben a *leghatározottabban hangoztatjuk ennek a theologiai megismerésnek eredményét, hogy sem az ember testi, természeti, sem értelmi és szellemi organizmusában nincs olyan pont, melyből az erkölcsi cselekvés kiindulhat, olyan alap, amelyen az erkölcsi életfolytatás felépülhet.*

e) *Hol van a fordulat?* Ha az ember önmagában nem tud és nem képes erkölcsi cselekvéséhez kiindulási pontot keresni és életfolytatásához alapot találni, ez nem jelenti, hogy ilyen pont és alap nincs. *Van! De nem az embernél, hanem Istennél,* aki a bűnt megbocsátja, a szakadékot áthidalja, magával és magunk között megbékéltet. (Ennek a helyreállító isteni beavatkozásnak a leírása dogmatikai feladat.) Csupán ennek az isteni beavatkozásnak etikai eredményét szögezem le: *az emberi akarat ismét az isteni akarat meghatározása alá kerül. Az ember megszabadul önmaga erkölcsi tehetetlenségétől és felszabadul az Isten akarata cselekvésére. Sze-*

mélyes viszony támad az élő Isten és az ember s az ember és az ember között.

Mi lesz az etikából ezen isteni beavatkozás után? Nem az értelemnek, az észnek az Etikája, nem a szívnek az Etikája, nem a lelkiismeretnek az Etikája, nem az erénynek Etikája, nem a kötelesség Etikája, hanem a *kegyelemnek, az engedelmességnek, a haldudatosságnak* az Etikája. Ennek az Etikának nincs principiuma. Nem azt keresi, hogy ezen vagy azon az emberi alapon mit tesz az ember magával, a világgal, vagy a világban, hanem azt, hogy *mit akar Isten velem és a világban és az egész etikai munka az élet nagy cselekvési kategóriáiban az isteni akarathoz való alkalmazkodást és igazodást keresl.* Az ember belekerül az Isten életének személyes életáramlásába s többé nem magát keresi, nem magát adja törpe képességei tapogatózásával, hanem Istennek életakarátát azzal az erővel, amit éppen Isten ad.

Ezért igaz a Brunner etikai megfogalmazása: a református keresztyén Etika az isteni cselekvés által meghatározott emberi cselekvésről szóló tudomány.

3 Mit csinál a keresztyén Etika tovább a bűnnel? Vagy csak az etikai kiindulásig érdeklí? Nem! Most jön az igazi etikai feladat. Tisztázza azt, hogy mi a bűn az életben. Miért nem alakulhat ki az Isten akarata szerinti világ képe? Végigjárja az emberi közösségi élet nagy mezőit, ahol hánykolódik, viaskodik és zajlik az emberi élet a bűn rabságában, a családi, gazdasági, politikai, kulturális, egyházi életközösség beláthatatlan nagy kategóriáit, ahol az ember élete elhelyezkedik és keresi: mi az Isten akarata, *mit akar Isten velem a konkrét életközösség konkrét tennivalóiban.* Az életet egész vonatkozásában megrontó bűn valóságával csak az az Etika tud számolni és az igazi életkérdésekre csak az az Etika tud felelni, mely az életet feladataival együtt Isten akarata meghatározása alá helyezi. Ez az Etika igazi *élet etika, existenciális Etika.* Erről az Etikáról többet mondani távolabbi feladat.

Dávid Gyula.

Az újreformátiori (dialektikai) theologia és a német „feltörés.”¹

(Jerem. 17 : 5, 7.)

1. Az újreformátiori theologia reformátiori alapjai.

Az újreformátiori theologia a svájci vallásos szociálista mozgalomból nőtt ki. A két Blumhardt, Kutter, Ragaz képviselték a reformátorok óta először élesen azt a biblikus igazságot, hogy Isten szuverén fenség, Akinek dicsőségét emberi dolog el nem homályosíthatja, Aki abszolút hatalmával ítelt mindenre, ami az Ő dicsőségéből részesülni akar, lett légyen az „világi”, vagy „vallásos”, „egyházi” egyaránt.²

Ezt a szuverenitás-gondolatot képviseli teljes erővel és kizárólagossággal Barth, ez készletti hitvallására: Isten egy emberi fogalmakkal meg nem határozható, szavakkal nem jellemezhető, emberi adottságokkal meg nem közelíthető, nem birtokolható, minden emberi, világitól független, minőségileg különböző („egészen más”) élő személyes abszolút szent Valóság; minden reávonatkozó gondolat, vélemény, „igazság”, paradox, — igen és nem (Kierkegaard) és Aki minden emberit „nem“-nek ítél (Nein Gottes), mert minden emberi mozzanat az Ő szuverén fensége elleni lázadás. A liberális theologia, az ő „vallásos emberével” a központban, Brunnerrel, Gogartennel, Thurneysennel együtt végsőkéig menő harcra készítette az isteni szuverénjog életben, egyházban és theológiában való érvényesítése érdekében. Mivel azonban a vallásos

¹ Az „újreformátiori” elnevezés ma találób a „dialektikánál”. Nemcsak azért, mert ma joggal felvethető a kérdés: lehet-e Barthot „dialektikusnak” tekinteni (l. saját szavait dogmatikája 2. kiadása előszavában a 10. lapon), hanem azért is, mert komoly kritika szerint a „dialektikai” theologia nem „dialektikai”, mert a dialektikára jellemző „igen” és „nem” nem össze, hanem szétes-k benne, legfeljebb csak szupranaturális. (L. Tillich: Was ist falsch in der dial. Theologie? Chrst. Welt 936, 353 o.) Ugyan az „újreformátiori” elnevezés ellen is élénk a tiltakozás (Bohlin, Althaus, Elert, Kattenbusch, Heim, Tillich), mert „a reformátiori örökség megcsorbítva jut kifejezésre benne”, nem szólva arról, hogy némelyek „theológiai” mivoltát is kétségbe vonják, (l. Schomerus „Pseudotheologia” „Luthertum” 936, 183 o.), mégis méltó ez elnevezésre, mert a reformátiori theologia legfőbb sajátosságai benne jutnak leginkább kifejezésre. Természetesen nem tévesztendő össze a „Jung reformatorische Bewegung”-gal.

² L. Török: „Barth K. theológiájának kezdetei” 20—40 lapon.

szociálista mozgalom az Isten akaratának politikai, szociális, tehát emberi érdekekkel való azonosítására vezethetett (ami meg is történt) és ami a szuverenitás gondolatnak most már nem az „egyház”, „vallás”, hanem a politika részéről való elhomályosítását eredményezhette, szakítottak vele és önálló harcot indítottak a „Zwischen den Zeiten” köré csoportosulva.

Theológiájuk gerince az első parancsolat a követelmények végső levonásával. „Idegen Isten” minden emberi, ami Istennel szemben önállóságra törekszik”,³ minden tan, melyben Isten emberi lehetőségek világába vonatik le.”⁴

Isten és az ember között áthidalhatatlan üres tér (Hohlraum) tátong; az embertől nem vezet út Istenhez (misztika, élménytheológia, pszichologizmus⁵ és „minden, ami az emberben az ember által életet, alakot növekedést nyer, *mindlg mindenütt* istentelenség és tiszteletlenség.”⁶ Isten ezért nem azonosítható semmi emberivel, nem szellemünk és annak szüleményei (kultúra, történelem), hanem Igéje által beszél — ezek ellen.⁷ Isten országa nem ember által épített földi, hanem az emberhez jövő eschatologiai valóság, melyről az egyházban bizonyosságot kell tenni az Ige által. Az egyház nem kulturközösség, hanem a Kijelentésben hívők közössége, ezért a theologia sem vallástudomány,⁸ szellemtörténet, hanem „Sorge um das Wort Gottes.”⁹

Ez igazságok érvényesítéséért az újreformátori theológiának keserves élet-halál harcot kell folytatnia, holott mindenik elfelejtett reformátori tanítás, csak a spekulatív idealisztikus filozófia, meg az ember örökös autonomisztikus törekvései következtében a reformátori theológiában bekövetkező deformáció felejtette el akarva nemakarva és tette meddővé az utókor számára annyira, hogy ma a támadások pergőtüzében kell állania annak az irányynak, mely a theológiát és a hitéletet a metafizikai spekulációk hálójából kiszabadítani, antropologisztikus mivoltából megfosztani akarja, hogy Isten szuverén fenségjogának tiszteletbentartása visszaállítassék.

A reformátorok tanításának is az isteni szuverenitásáért vívott harc az alapja. Az egész reformáció, a kegyelemből hit által való megigazítás igazsága, a „sola fide” (Luther) a „soli Deo Gloria” (Kálvin) tana, a reformátorok egész élete, működése döbbenetes

³ Tillich i. m. 354 o.

⁴ U. o.

⁵ „Das religiöse Erlebnis ist ... sofern es mehr als Hohlraum, sofern es Inhalt, Besitz und Genuss Gottes zu sein meint, die unerschämte und misslingende Vorwegnahme dessen, was immer nur von dem unbekanntem Gott aus wahr sein und werden kann.” (Barth „Der Römerbrief” 25. o.)

⁶ U. o. 31 o.

⁷ Innen az idealizmus, később az általános kijelentés körüli heves vita, valamint a filozófiának a theológiától való éles elválasztására irányuló törekvés.

⁸ Kattenbusch: Zeitwende auch in der Theologie.” 41. o.

⁹ Gogarten: Theol. Tradition u. theol. Arbeit. 30. o.

evangeliumi tiltakozás az ember önmegigazító törekvéseivel szemben elszánt küzdelem Isten fenségjogai tiszteletbentartása érdekében. A féltéggel aggodalom készíti Luthert úgy a „hure Vernufft“, mint a katolicizmus, humanizmus (Erasmus) maga az *emberi* elleni heves kirohanásaira.¹⁰ De reformátori alapon áll az örök isteninek a véges emberitől való éles különválása, a minőségi különbség, a „ganz andere“¹¹ gondolata ép úgy, mint az ember semmiségéről szóló „dialektikai“ tanítás,¹² vagy akár az Ige kizárólagos fontosságának hangsúlyozása.¹³

Ezért igaz van Tillichnek, amikor kiemeli, hogy ezeken a pontokon kritizálni a dialektikai teológiát egyértelmű a biblia, egyház és theologia kritizálásával egyáltalán.¹⁴

Még egy ponton erősen reformátori, sőt őskeresztyén jellegű a dialektikai theologia, a *keresztyén realizmus* tekintetében.

„Mi láttuk az Ő dicsőségét.“ Az örökkévaló Isten valóságának a földi élet korlátai közt való megjelenése az őskeresztyén élet elemé. A „sors“ végzetes kísértései közt vergődő, bizonytalanságban élő, kételkedő, csüggedt ember Krisztusban tudatára ébredt annak, hogy Isten *valóság*, élő Isten. Nem a zsidó papi vallás ceremóniakedvelő isten-alakja, sem a görög politeizmus „istenei“, hanem az örök, abszolút, fenséges, rettenetes, kegyelmes Szent Uristennek az Üdvözlőben való megjelenése szülte a diadalmas keresztyéniséget. Isten valóság! Ez az evangelium. Ennek meglátása, felfedezése, átélése kölcsönzi az őskeresztyéniség hallatlan erejét, feszültségét, lendületét, amellyel szemben tehetetlen a zsidó-pogányvilág gyűlölete. A fogoly, összetört, bilincsekbevert Pál nem talál szavakat, hogy kifejezze ujjongását, amiért Krisztusban megismerhette Isten *valóságát*. „Az Isten minden ígérete Ő benne lett ámenné.“ Krisztusban Isten „megragadta“. Krisztus ezért „végére mehetetlen gazdagság.“ (Ef. 3 : 8.) Ezért beszél „Isten dicsőségének gazdagságáról“ (Ef. 3 : 16), „kegyelmének gazdagságáról“

¹⁰ . . . „Er (Gott) soll Rechenschaft geben, warum er Gott sei, warum er wolle oder tue, was keinen Schein von Gerechtigkeiten hat — gerade wie du einen Schuster oder Schneider vor Gericht forderst.“ (Rade: Luther in Worten aus seinen Werken.) 165. o.

¹¹ „Was ist der Mensch im Vergleich zu Gott? Wie gering ist das, was unsere Macht kann, im Vergleich mit seiner Macht? Was ist unsere Stärke im Vergleich mit seinen Kräften? Was unser Wissen im Vergleich mit seiner Weisheit? Was unser Wesen im Vergleich mit seinem Wesen? Summa: was ist all das Unsrige im Vergleich mit all dem Seinigen?“ (U. o. 167 o.)

¹² . . . „menschliche Macht, Kraft, Weisheit, Erkenntnis, menschliche Wesen und alles, was unser ist, überhaupt nicht ist, wenn es mit der göttlichen Macht, Kraft, Weisheit, Erkenntnis und Wesen verglichen wird.“ (U. o. 167 o.)

¹³ Durchs Wort ist die Welt überwunden, durchs Wort die Kirche errettet worden, so wird sie auch durchs Wort wieder in Stand gebracht werden. Wird doch auch der Antichrist nur durchs Wort zertreten werden.“ (U. o. 205 o.)

¹⁴ Tillich: i. m. 358 o.

(Ef. 1 : 7), „öröksége dicsőségének gazdagságáról irántunk“ (Ef. 1 : 18—19), „titka dicsőségének gazdagságáról“ (Kol. 1 : 27), arról, hogy „Benne lakozik az istenségnek egész teljessége testileg“¹⁵ (Kol. 2 : 9). Ez a keresztyén *realizmus*.

Az örök Isten Krisztusban való megjelenésének, a földi életbe való betörésének lenyűgöző átélése, ami nélkül nincs keresztyén-ség, idők folytán kihalt az egyházból és a tapasztalat, a realitás helyét tanok, gondolatok, elvek, eszmék tömege foglalta el; megkezdődött az intézményes keresztyénség-végnélküli spekulatív hitvitáival. Nagy keresztyén személyekben itt-ott fellángol még az Isten valóságának meglátása következtében felgyúlt tűz, de hovatovább élettelen, „hitigazság“, principium lett minden, ami nemrég *élet, erő* volt.

Ebből az ellaposodásból a reformáció élesztette fel a keresztyénséget. Luther megrendítő élménye: az evangélium, a kegyelmes, élő Isten megtalálása a hitélet őskeresztyéni újjászületését eredményezte. Próféta i lelkületéből vulkánerevel tört fel az Isten valóságának megérzése, ez az érzés lerázta az intézményesség hamuját, előtört Krisztus, a világ világossága, Isten valósága.¹⁶ De a reformatori kor után ismét kiveszett a keresztyénségből az isteni valóság megtapasztalásának megrendítő ereje s az orthodoxia, racionalizmus, pietizmus, idealizmus, romanticizmus theologiai irányai, de újabb liberális, ritschliánus, vallástörténeti, valláspszichologiai, modern pozitív irányok is vagy a pszichologiai istenélményt (misztika élménytheologia), vagy a filozófiailag projiciált „istent“ (idealizmus), vagy a „vallásos embert“ állították a theologia központjába, az údv történetet szellemtörténettelcserélték fel, az evangéliumot „vallássá“, az embert istenné tették, de maga a Szent Élő Úr Isten nem jutott szóhoz bennük. A hangsúly végeredményben nem az Isten, hanem az ember valóságán feküdt. Arról, hogy Isten nem a theologiai és filozófiai irányok kispekulált, megállapított, kitermelt, agyonanalizált, meghatározott, tudományosgúzsba kötött Istene, aki nem filozófiai vizsgálati „tárgy“, hanem Élő, Rettenetes, Szent Úr Isten, Akinek lénye minden bölcsesség elől rejtett, Akiről minden megállapítás paradox, igen és nem, Akiről beszélnünk sem lenne szabad, mert Ő szent, a mi beszédünk pedig bűn, — ezek a korok, irányok nem igen tudtak.

Ma azonban a világháború, a nyomában fellépő világválság, mely minden emberi immanens érték diszkreditálát vonta maga után, a társadalmi megrázkódtatások ismét felébresztették a szomszúságot az objektív, egyedül igaz, örök, biztos transcendens isteni valóság megtapasztalása után. A világ sóvárogva várja, hogy uralomra jusson benne Isten valósága! A világ sóhajtozik „olyan Én

¹⁵ L. Arseniew : „Der urchristliche Realismus und die Gegenwart“. Bärenreiter Vg. 1933, 9. old.

¹⁶ „A reformáció rejtett mélységek vulkáni kitörése, megrázkódtatás, mely minden történeti életet megremegtetett.“ — Brunner—Tavaszy: A theologia irányok átértékelése c. műve 7. lapján.

után, amely nem önmagából és önmagában él, hanem egyedül az isteni „Te”-ben és „Te”-ből¹⁷. „Theologische Neubefruchtung aus dem Geist des Urchristentums heraus. Nicht Psychologismus, sondern *überwältigende Wirklichkeit Gottes*.¹⁸ Aufbruch eines neuen Realismus-begründet in dieser Wirklichkeit, die sich kundgetan hat, die hineingebrochen ist in unser Leben.“¹⁹ Ez a mai kor kívánsága. És ennek a kívánságnak tudott eleget tenni a barthi teológia. Természetes is. Mert Barth és társai a Lutheréhez hasonló rettentő lelki tusa közben döbbentek rá az isteni valóságra. „Es ist uns, wir spürten etwas wie Erdbeben, wie Meereswellen, die unablässig donnernd gegen ihre Dämme schlagen, — aber was ist es eigentlich, das da anklopft und offenbar hereinwill? Eine neue Welt, die Welt Gottes. Eine neue Welt ragt da in unsere, gewöhnliche, alte Welt hinein.“²⁰ Ennek az új világnak, Isten világának megtalálása a Barth hallatlan jelentőségű szolgálata. Olyan volt ez a megtalálás számára, mint a feltámadás. Nem csoda, hogy szünet nélkül a feltámadás tényére tér vissza, ez teológiájának oszlopa. A feltámadásban ismerte meg Isten valóságát. „Die Auferstehung ist die Offenbarung, die Entdeckung Jesu als des Christus, die *Erschelnung Gottes und die Erkenntnis Gottes in ihm, der Eintritt der Notwendigkeit, Gott die Ehre zu geben*.“²¹ A feltámadás nagyszerűsége, hihetlensége, csodája, Istennek e megfoghatatlan tette kényszeríti, hogy ezt az Istent egyházzal, teológiával, világgal végsőkig komolyan vétesse. Abban van Barth minden jelentősége, hogy a végső realitás előtt félelemmel és reszketve áll, komolyan leszámol Vele és így az Istennel való viszonyunk kedélyességének, fölényes-biztonságának véget vetett.²² Az Isten valóságának megpillantása kényszeríti a „Teremtő és teremtmény közti szörnyű szakadék, minőségi különbség kihangsúlyozására, ami a keresztyén igehirdetés legszükségesebb előfeltétele és legfontosabb alkatrésze”.²³ „Ez kényszeríti az ember és minden emberi semmiségének végsőkig való hangsúlyozására, ez kényszeríti egyoldalúságra, ez minden emberi érték elutasítására, megtagadására. Ezer szempontból lehet nézni, bírálni magatartását, véleményeit, elfogultságát, tulzásait, de hogy minden ily irányu „bűne” azért van, mert számol legkomolyabban Isten *valóságával*, azt senki kétségbe nem vonhatja. És ezért tudja minden szavával megéreztetni az Isten világának közelségét. Hozzá hasonló felelősségtudattal senkisem beszélt a reformátorok óta. Ezért kénytelenek ellenfelei is egyetérteni abban, hogy „szünetnélkül előtör vallásos

¹⁷ L. Gogarten: „Der Prof. Mensch“, 1924, 58. o.

¹⁸ Aláhuzás tőlem.

¹⁹ Arseniew: i. m. 27. o.

²⁰ L. Barth: „Die neue Welt in der Bibel.“ Arseniew után 28. o.

²¹ Arseniew: i. m. 30. o.

²² U. o. 31. o.

²³ U. o.

gondolkodásának és vallásos életének hatalmas zuhataga. Ezzel a zuhataggal, végsőkéig komoly igehirdetésével megmentette az egyházat a paganizálódástól.²⁴

Míg Barthot Isten valóságában a *szuverénitás* ragadja meg, *Brunner* az Isteni örök valóságnak Krisztusban, az időben való betűrese bilincseli le. Krisztus mint Isten valóságának bizonyosága új teremtés, új élet, új világ, az „idők teljessége.” Az emberré levés „eine absolut unvergleichliche, neue Tatsache, vielmehr eine neue Kategorie allem Geschichtlichen gegenüber, also das, was selbst nicht mehr Geschichte ist, die Erfüllung der Zeiten mitten in der Zeit.”²⁵ (Mittler.) Krisztus története nem sorozható be az emberi történelembe, nem lehet Krisztust történetivé tenni és ez által elintézni. Krisztus Isten örök valóságának *minden időben* döntés elé állító ténye. „A Krisztus kijelentés azért döntésteljes, mert benne a nemtörténeti, az örök az időt egy ponton áttöri és így azt a *döntés* helyévé teszi.”²⁶ Ezért az egész élet, az egész világ Krisztus elé van állítva és az ember, a világ sorsa a Krisztus *mellett* vagy *ellen*-döntéstől függ.

A krisztuskijelentés ily döntő komolyanvévése öskeresztyéni, reformátori. Keresztyénség csak ott van, ahol Krisztus a döntő, ahol ő minden mindenkben.

Gogarten az ember helyzetét vázolja az isteni valósággal szemben. Isten *valóság* és mert rettenetes szent valóság, a bűnös ember teljesen meztelenül, teljesen kérdésesen, teljesen erőtlennül, tehetetlenül áll Előtte. Teljesen összeroskadva, megsemmisülve, megalázva, bizonytalanságba zuhanva... „ganz an die Grenze gebracht, wo alles menschliche, auch die menschliche Frömmigkeiten entgültig, absolut versagt, unter Gericht gestellt wird, aufgehoben wird.”²⁷ Nem érzéseink, gondolataink, *Isten* az abszolút döntő. Isten valósága reánkényszerít a mi valóságunk semmiségének meglátására. „Wir werden herangeführt gegen unserem Willen an den Rand, an die Grenze, hineingestellt in diese Grenzstellung und gezwungen in diese herbe, in diese zermalmende und richtende Realität zu schauen.”²⁸ Isten valósága teljesen kiránt lábaink alól *minden* biztosnak hitt talajt és az Ő kijelentésének, *Krisztusnak* való odaadásra kényszerít, mert kérdésességünk csak Krisztusban szűnik meg. Ezért azonban „*mindent*, erényt, nemzeti érzést messze magunk mögött kell hagynunk, ha az evangelium talajára akarunk állni.”²⁹

„Mint Barth, ő is le van nyugözve.” Mindig ugyanarról

²⁴ Tillich: i. m. 364. o.

²⁵ Arseniew: i. m. 41 o.

²⁶ U. o.

²⁷ U. o. 36 o.

²⁸ U. o. 37 o.

²⁹ „Religiöse Entscheidung“ 21 o. *Gogarten* később *theológiája* antropológisztikus aláépítésével önmagáva! került ellentétbe.

beszél: Isten előtti helyzetünk abszolút komolyságaról, tökéletes meztelenségünkről. „Luther lépett be vele a wartburgi terembe, az a György lovag, ki tintatartóját az ördöghöz vágta,“ írja Schäfer G. legelső előadása alkalmából. „Semmi sem volt benne a liberális teológiából, az az isteni démonie égett benne, ami Jézusban, amikor a pénzváltók asztalait halomra döntötte.“⁸⁰ „Mint villám rövid cikázásai tör elé, valami sűrített sokszor merev mondataiból.“⁸¹ Ez a „valami“ az isteni valóság előtti megrendítő helyzetünkben fakadó prófétai erő.

2. Az új reformátori theologia jelentősége

Az új reformátori theologia mindenik főképviselője tehát minden idealizmustól távol Isten szuverén *valóságát*, az ember semmiségét, de Krisztusban menekülését hangsúlyozza. Ez biblikus reformátori, *örök igazság*. És mert ez a dialektika theologia központja, nélkülözhetetlen szerepet töltött és tölt be a keresztyén egyház történetében. Vele reális lett a keresztyén realizmus. „A meglehetősen önfeledt és desperált theologiai tudományosságot ismét öntudatra ébresztette“, „a theologiai tudományt visszaadta önmagának s ezzel oly hatást gyakorolt az egész theologiai tudományosságra, hogy a legkülönbözőbb irányokat is arra kényszerítette, hogy elveiket és szempontjaikat revízió alá vegyék s problémáiknak merőben új beállítást adjanak.“⁸² Nincs a jelenkori protestáns theológiának iránya, talán az egy valláspszichológiai irányt kivéve, amely ne állna többé-kevésbé a barthi theologia hatása alatt; mely ne tette volna magáévá igazságait. Sőt nemcsak „hatása alatt“ áll. Egyenesen újjászületett, levetkezte tévelygéseit. Csak egy példára hivatkozunk. A lutheránus theologia a legújabb időkig nem „lutheránus“, hanem „melachtoni“ theologia volt. Elért nagyszerű könyve, a „Morphologie des Lutheriums“ megdöbbentően tárja fel azt az utat, ahová a lutheri theologia elkalandozott és sok helyen az eredeti karikatúrájává lett, amelyben Luther szinte szóhoz sem jutott.⁸³ Az újreformátori theologia igazságait magukévé tevő kiváló lutheránus theológusoknak (Althaus, Elert, Heim stb.) kellett jönniök, hogy a lutheránus theológiát reformátori, lutheri alapjához, jellegéhez visszavezessék! De ugyanezt a fontos munkát végezte a kálvini theológiában is, melyet kálvini alapjaihoz vezetett vissza... Ha csak ennyit mondunk, már jellemeztük szerepét, jelentőségét és egész természetesnek látszik, hogy ma már minden komoly theologus, (ismételjük: a valláspszichológusok kivételével [Otto, Heiler, Wobbermin, Nibergall], de ez természetes, mert az újreformátori theologia a vallás-

⁸⁰ Wieser: F. Gogarten. 1930. 1 o.

⁸¹ Arseniew: i. m. 36 o.

⁸² L. Tavaszy: A theologiai irányok áttértékelése 1 o.

⁸³ L. főleg az I. kötet 1—4. fejezetét.

psychologiai irány halála!) a barthi theologia munkáját végsőkéig szükséges tisztítóútnak tartja.

„A krízis teológiájának vagy a dialektikai teológiájának érdeme, hogy sokakat az örök Isten iránt való igazi tisztelet lényegére való eszmélésre segített.“⁸⁴ És ez a lendület, mellyel a krízis teológiájának vezető egyéniségei Istennek minden emberi dolog és lényeg feletti fenségét, minden vélt erkölcsi haladás kérdésességét megvilágították, civilizációnk válságát, ítéletét kimutatták, felejthetetlen érdemük marad. Prófétai erővel tudtak erről beszélni, ezt el kell annak is ismernie, akinek teológiájuk felett kritikát kell gyakorolnia.“⁸⁵ „Darin besteht das grosse Verdienst der dialectischen Theologie, bei allen ihren Fehlern, in ihrem so ergreifend neu erlebten Lauschen auf die ewig neu erkligende Botschaft des Göttlichen Wortes, und in ihrer Scheu, an der ausschlaggebende, überwältigend schöpferischen Heiligkeit dieses Wortes sich zu vergreifen.“⁸⁶ És végül: „Érdeme, hogy most szinte kivétel nélkül egyházi körben sem esik szó arról, hogy az egyház természeti tényezőkn és profán történelmen alapul. Nagyon szükséges volt hangsúlyoznia, hogy az egyház egyedül az Igéből születik és az evangelium hirdetése nélkül elveszti létjogosultságát. És az is nyilvánvaló, hogy az evangeliumi hitvallási igehirdetés erős hangsúlyozása és az új pogány hit elleni összműködés révén nem ritkán egész újszerű gyülekezeti tudatot teremtett“⁸⁷ — írja egy olyan theologus, aki tiltakozik a dialektikai theologia reformátori mivolta ellen.

Kiss Béla.

(Folytatjuk.)

⁸⁴ Mulert: Theol. der Krízis, Dogma u. Leben Chr. W. 936. 209 o.

⁸⁵ Mulert: Chr. W. 1936 4. 166 o.

⁸⁶ Arseniew: i. m. 44 o.

⁸⁷ Mattes: a „Luthertum“ 1936 6. sz. 169 o.

Kristus — verdens h p.

(Krisztus: a világ reménysege. A Vas rnapı Iskolai Világszövetség XI. konferenciája. Oslo. 1936. jul. 5—12.)

I.

Innen Osl ig Budapesten, Berlinen, G teborgon keresztül, ha megállás nélkül utazik az ember, több ideig tart az  t vasúton, három napnál, négy országon keresztül, ahol mindenütt határállomás, p nzbevall s, vámvizsgálat s ezek apr l koss gai teszik változatosabbá az  taz st. Hazánkból kiv lem senki sem tart erre a konferenciára. Budapesten találkoztam először olyanokkal, akik erre a hosszú útra sz nt k el magukat, Victor Jánosnak, a vas rnapı iskolai munka lelkes úttörőjének vezetésével, aki életében már ötödik ilyen világkonferencián vesz részt, ami nagy szó, ha tudjuk, hogy ilyen konferenciák minden negyedik évben s a világ legkülönbözőbb helyein szoktak lenni. Vele változatos társaság indul Magyarországból, amelyben a reformátusok és evangélikusok négy-négy taggal vannak képviselve, a baptista egyház egy képviselője is velünk tart. Victor János nemcsak a hosszú  t fáradalmait vállalta, de   volt az is, aki végezte az  t egész levelezését, és egyes városokban szállásról, a menetrend  ssze llıt s r l gondoskodott, 76  v t meghazudtoló pontos ggal és szolgálatkészséggel.

Mellőzve a hagyományos  ti benyomásokat, amelyek megfelelő gyűjtésére nem is enged időt az  t, mert július 1- n indulva, július 5- n este már Osl ba érkeztünk, csak megvillannak eml k nkben a fels szil v zi hatalmas fenyőerdők, a berlini muzeum a pergamuni ásatások részben rekonstruált maradványaival, a bájos Régen-szigete, ahonnan g zkomp visz  t a svéd határállomásra, Tr lleborgba. Onnan délben Göteborgban vagyunk, Svédország egyik legszebb, legrégibb városában s este ismerkedünk a nagy  nfegyelm z st és hősies elhatározást követelő, tengeri r kobb l és egyéb ismeretlen inyencs gekb l álló skandináv kozttal. Másnap a Trollh tsan melletti vizes seket látogatjuk meg két-három  rai kiszállással, mellettük a G ta-csatorna húzódik, amelyen Stockholm-t l a tengerig lehet menni a hajókat hol felemel , hol leeresztő sziliprendszeren lassan haladó g z s k n.

Oslóban minden készen v r. A Continental Hotel egyik eme-

leti szobájában a már előre elküldött részvételi igazolvány mellett megkapja az ember a konferenciát tartalmazó, 116 oldalos, a konferencia legnevezetesebb egyéniségeinek fényképével ellátott könyvet, címlapján a jelvény képével, a jelvény, hosszúka négyzetű sárgaréz lap, emailozva, rajta kék mezőben sugárzó fehér kereszt: Christ, the hope of the World (Krisztus a világ reménysége) felírással, a kereszt körül glóriát ábrázoló díszítés, felirata: World's twelfth Sunday School Convention (Tizenkettedik Vasárnapi Iskolai Világkonferencia.) Egy egy jegyfuzetet kapunk ebéd- és vacsora-jegyekkel, a Kelly úr szíveségéből ingyen s a fuzetekre fel van írva a szállás címe: Studenterhyemmet (Diákotthon), ahová a rendezőség egyik szolgálatkész tagja azonnal elszállít bennünket. Mindez gyorsan és pontosan történik, mindenki számára előre el van készítve s betűrendbe szedett csomagokban az asztalra helyezve minden, amit meg kell kapnia, alig hangzik egy pár szó. Az otthon, ahova elhelyeztek, már népes. Az egyik szomszédaszobában egy csehszlovákiai református tanító két amerikai közé van betéve, a szemben levőből épen akkor lép ki egy mosolygó arcú filippinó, s azonnal bemutatkozik. Cuadranak hívják s elmondja, hogy ez év márciusában indult el hazuról, a Filippi szigetekről, hogy a konferencián résztvessen, majd kijön a szobából a Spanyolországból jött Serrano, akinek elborul az arca, mikor a hazájabeli állapotokról kérdezősködik valaki. Mellettünk megy el Boulos, az egyiptomi szudáni kiküldött, fején az elmaradhatatlan feggel, jóvalis, de ravasz arckifejezéssel úgy néz ki, mint ahogy a minden hájjal megkent török kereskedőket képzei az ember. Mindenki szívesen üdvözlí a másikat, ismerkedik, kérdezősködik, valahogy érzik, hogy egy közös ügy szolgálata olyan kapcsolatot létesít ismeretlen országok ismeretlen gyermekei között, amely elsűpör idegenkedést és távol-ságérzést.

Ilyen helyen hamar otthon találja magát az ember. A Diákotthon kétemeletes, kedves épület, előtte park, szobái — egyes, kétfős és négyágyas szobák — aprók, de jól felszereltek, kényelmesek, a második emeletről ki lehet látni a város házai felett a fjord apró közeli szigeteire. Az épülettől 10 percnyre le lehet menni a királyi palota parkjába, a palota maga egy dombon fekszik, innen is szép kilátás van a tenger felé. A palota előtt szabályos időközönben sétál a két pantalós, ezüstszinóros katona, de szívesen megállanak és mosolyogva húzzák ki magukat, mikor valaki fényképezni akarja őket.

Oslo maga aránylag nem nagy város, kb. 400 ezer lakosa van. Eredete a XI. századba nyulik vissza, amikor egyik norvég viking-király alapította a jégáramtól lecsiszolt hegyoldalon, a hasonlónevű fjord mellett. A mellette levő Eckebergen, ahol most a tengerészeti főiskola gyönyörű épülete áll, volt a régi vár, amelyet 1300-ban építettek, a fjord védelmére. Csak 300 éve, hogy a város IV. Keresztély királytól, aki az új várost alapította, a Christiania nevet kapta, amelyet 1925-ben cseréltek fel az ősrégi Oslo

névvel. A városról látszik, hogy csak jó néhány évtizede főváros, még mindig van benne, ami a Stockholm mellett háttérbe szorított vidéki város benyomását teszi. De azóta hatalmas építkezések kezdődtek itt, melyek közül az egyik legimpozánsabb, az Arbeiterdagbladet c. munkásújság 11 emeletes, terraszos, magyar származású mérnök-tervezte épülete. Gazdag múzeumok őrzik a mult emlékeit is, közülök legérdekesebbek kétségtelenül a viking-hajók, amelyeket teljes felszereléssel az osloi fjordban ástak ki. De a múzeumok közül a szabad téri múzeum a legértékesebb s itt is azok a parasztházak, amelyek a hatalmas park különböző irányú útjai mellett, különböző vidékekről vannak összehordva és felállítva. Alkotásaikon, belső berendezéseikben, oszlopaikon felismerni véli az ember a hasonlatosságot a mi székely díszítéseinckel. A szabadtéri múzeumban van felállítva az a fatemplom is, amely a XII. századból származott, háromtetőzetű, a tetőkön a viking-hajók orrát utánozó díszítéseket hordoz s amely a régi fatemplomépítéset egyik remeke. Az egyik főutcán álló két szobor helyett, minden szépségük és művészi kivitelük dacára is, szebbek Ibsen és Björnson temetőben levő síremlékei, az utóbbié egy hatalmas márványtömb, rajta egy zászló, az Ibsené egy obelisz, amelyre egy hatalmas kalapács van kivésve.

Oslot nem lehet világvárosnak nevezni. Sokkal kedvesebb és meghittebb annál, a világvárosi jelleg sokkal jobban látható Stockholmon és Kopenhágán. De a norvég főváros annál inkább magán hordozza az egész norvég nép jellegét, amennyire azt egy heti ott tartózkodás alatt — megérteni inkább, mint meglátni — lehet. Norvégiát rövid időn belül nagyon meg lehet szeretni, vidékeiből, népéből és városaiból az őszinteség és egyenesség sugárzik. Amint a hajónk végigsiklik az osloi fjord apró szigeteckéi között, — van olyan kis sziget, hogy csak egy nyaraló-féle fér el rajta, körülötte néhány fával s a sirályok sikongva bukdácsolnak a vízbe dobott kenyérdarabok után, vagy röptében krapják el a feléjük hajítottat, végtelen nyugalom terül el az egész fjord felett, amelyet mindenfelé kiinduló és mindenfelől érkező hajók népesítenek meg.

Norvégia nagyon hosszú és keskeny sávbán fut fel a félsziget nyugati oldalán az északi fokig. Oslotól Hammerfestig, amelyik a legészakibb városa Európának, olyan hosszú a távolság, mint Clujtól Osloig, több mint 3000 kilométer. De az ország éghajlata egészen más, mint Svédországé. A Golf-áramlat az osloi fjord partjait mossa s úgy megenyhíti a hőmérsékletet, hogy míg Osloban alig hidegebb a tél mint nálunk, Stockholmban olyan tél szokott lenni, mint Szentpéterváron s Kopenhága és Malmö között volt eset, hogy úgy befagyott a tenger, hogy gyalog lehetett átmenni a jég fölött. A norvég nép hallgatag, csöndes, nyugodt, a vasúti kocsiban suttogva beszélnek az emberek s a konferenciára tartó idegeneket hangos és lármás társalgásukról ismerik meg. A vasúttak felszerelése az egész Skandináv félszigeten, de Dániában is mintaszerű. A III. osztályú kocsikban szőnyeg fut végig a kék-

nyelmes ülőhelyek előtt s a kocsi végén a falra szerelt állványon poharak és friss víz áll rendelkezésre. A vagyonzás elsőrangú. Trollhätanban egyik útitársunkat, aki a hordár őrizetére akarta bízni a táskáját, a hordár nyugodtan utasította, hogy tegye a váróterem egyik szögletébe s mikor az azt kérdezte: nem viszi-e el onnan valaki, a hordár csodálkozva mondta: hogy vinné el, mikor nem az övé! Az 1927 iki budapesti konferencián tapasztalta meg ennek ellenkezőjét Petersen dán barátunk, aki a fasori templomban azzal a kéréssel adta át drága fényképezőgépet egy fiatalembernek, hogy fogja meg, míg kimegy úrvacsorát venni s amikor a helyére ment, a fiatalember a géppel együtt eltűnt.

A norvég nép polgárnép, nincsenek arisztokratikus hajlamai. Nem a földből él, amelynek tulajdonjoga kifejlesztheti az ilyen igényeket, hanem a tengerből, amellyel szemben mindenki egyforma. A földjén főképpen zab és széna terem, de a harmadik legnagyobb hajózó állama a világnak. Demokratikus tulajdonságai uralkodóján is meglátszanak. A konferencia megnyitására minden díszkíséret nélkül, a titkárával, egyszerű hosszú fekete kabátban és cilinderrel jön el, amelyet mindketten letesznek a földre maguk mellé. Elfogadja az énekeskönyvet és lelkesen énekel. A fogadáson, amit a nyára palotában adnak, — inkább valami nagyobacska vidéki kúriához hasonlít — barátságosan fog kezét mindnyájunkkal, akiket neki bemutatnak, aztán kézenfogja két kis unokáját, akik kétfelől a karjába fogózkodnak s engedve a rángatásoknak halad a megterített asztal felé. Azt mondják róla, hogy vasúton gyakran utazik a harmadik osztályon s a feleségével sokszor megy el a moziba, ismerősünk, a magyar származású mérnök beszélt, hogy találkozott vele a fényképésznél, amint maga ment el a királynéről készített fényképért. Mondják, hogy az újságok szová is tették már a dolgot és intették a közönséget, hogy tanúsítsanak egy kis figyelmet a király iránt s legalább térjenek ki az útjából az utcán. De ha róla beszél, a norvég embernek felcsillan a szeme s a szeretet kifejezése ömlik el az arcán. Elbeszéltek egy történetet, mikor a Holmenkollenen tartott síversenyen a trónörökös is a versenyzők között volt. Mikor az első ugrása nem sikerült, az egész közönség óriási kacagásban tört ki, de mikor az ugrást megismételte és rekordot javított, egyszerre, mint egy ember állott fel az egész közönség és felharsant az ajkáról a nemzeti himnusz.

Az egész Skandinávia és Dánia lakossága evangélikus. Ezeket az országokat tulajdonképpen a német uralom tette evangélikussá, azért mondta egyik barátunk, hogy itt tulajdonképpen a katolikusok az igazi dánok. Norvégia 2,800.000 lakosa csak 0·08 százalékban katolikus, de ezek is eleven munkát folytatnak itt, bár nem nagy sikerrel. Izlandban, mint az ottani kiküldött mondta, 70 év óta van kath. misszió, de eddig csak 170 katolikus van. Annál erősebb munkát végeznek Norvégiában a baptisták, Üdv Hadserege s egy egész sereg missziói társaság. (Folyt köv.)

Theologiai kérdések megbeszélése.*

Azok számára, akik *theologiai* jellegű kérdéseket szeretnének tisztázni, lapunk alkalmat és segítséget kíván nyújtani. Időnként felvet egy-egy kérdést, megjelöl az érdeklődők számára néhány, a kérdéssel kapcsolatos bibliai helyet, továbbá olyan íratokat (elsősorban hitvallásokat) és műveket, amelyek mindenki által hozzáférhetők és a tanulmányozásban irányt mutathatnak. Azok, akik a kérdéssel foglalkozni akarnak, áttanulmányozzák a kijelölt bibliai részeket és a megadott könyveknek a kérdésre tartozó részeit és tanulmányozásuk eredményét röviden *írásba* foglalva, beküldik a lap szerkesztőségébe. A dolgozatban kiki felemlítheti a kérdéssel kapcsolatos egyéni felfogását vagy az általa ismert, saját munkája közben is hallott (esetleg ellentétes vagy eltérő) felfogásokat és véleményeket. A beérkező dolgozatokat, véleményeket, vagy egyszerűen beküldött kérdéseket a lap egyik következő számában rendszeresen feldolgozva, református theologiai szempontból foglalkozunk össze. Reméljük, hogy ez a közös munka segítséget fog jelenteni az egyház különböző munkaterületein szolgáló munkásoknak.

Az első kérdés, amelyet tanulmányozásra felvesszünk: az *elhívás* kérdése. A tanulmányozás során figyelembe vehető, segítő kérdések: *Ki hív el? Kiket hív el? Mire hív el? Mi okból hív el? Hogyan hív el? Mi az elhívás eszköze? Mi az elhívás következménye? Mi az elhívottak teendője? Milyen viszonyban van a kiválasztás és az elhívás? Mi a különbség az elhívás és a hivatás között?* stb.

A *bibliából* olvasandó részek: I. Mózes 12 : 1. v. (Zsidók 11 : 8. v.) II. Mózes 3 : 4, 18. v., 31 : 2, 3. v. V. Móz. 28 : 9. v.

* Egyik nyári konferencián merült fel az egyházi munkák vezetői továbbképzése és önképzése gondolatával kapcsolatban egy *Vezető Szeminárium* terve, amely abból állana, hogy a ker. hit élet és munka kérdéseit a vezetők kijelölt kérdések kapcsán tanulmányoznák s az eredményeket valaki összefoglalja. Ezt a tervet akarjuk most lapunkban megvalósítani, olyanformán, hogy egy év alatt öt ilyen vázlatot hozunk a lapban. A vezetők (lelkészek és laikusok) az itt feltett kérdéseket tanulmányozzák (esetleg tanulmányi köröket is alkothatnak) s lapunk szerkesztősége címére a dolgozatokat elküldik. A Szeminárium vezetőjeül M. Nagy Ottó vallástanár testvérünket kértük fel, aki a további kérdéseket is elkészíti. Mindenkinek, aki e fontos kérdés tanulmányozásával óhajt foglalkozni, melegen ajánljuk a szemináriumba való részvételt.

I. Sám. 3 : 4 v. Ézs. 6 : 8. v. 41 : 9. v. 43 : 1. v. 48 : 12. v. 49 : 1. v. Jer. 1 : 4—5. v. Ezech. 1 : 3. v. Ámos 7 : 14—15 v. Hós. 11 : 1—2. v. Péld. 1 : 24, 28. v. 8 : 1. v. Máté 4 : 19, 21. v. 9 : 9, 13 v. 10 : 1. v. 11 : 28 v. 20 : 1—16. v. 22 : 1—14 v. 24 : 40—41. v. Márk 3 : 13. v. János 6 : 37. v. 7 : 37. v. 8 : 47. v. 10 : 3 v. Csel. 13 : 2. v. 16 : 10. v. 26 : 16. v. Római 1 : 1, 6. v. 8 : 28, 30. v. 9 : 24 v. 11 : 29. v. I. Korinth. 1 : 2, 9, 24, 26. v. 7 : 15 v. Gal. 1 : 6. v. 5 : 8, 13. v. Eféz. 4 : 1, 4. v. Fil. 3 : 14 v. Kol. 3 : 15. v. I. Thess. 2 : 12. v. 4 : 7. v. 5 : 24 v. II. Thess. 2 : 14. v. I. Tim. 6 : 12. v. II. Tim. 1 : 9. v. Zsidók 5 : 4. v. 9 : 15. v. I. Pént. 1 : 15 v. 2 : 9, 21. v. 3 : 9. v. 5 : 10. v. II. Pént. 1 : 1, 3, 10. v. Judás 1. v. Jelenések 17 : 14 v. 19 : 9. v. Ezek mellett más részek is, különösen a párhuzamos helyek (görög vagy magyar biblia szerint).

A mindenütt, különösképp a lelkeszi hivatalok könyvtárában megkapható művek közül megemlíjük a következőket: *Kálvin János*: A ker. vallás rendszere. (1559) Fordították Ceglédi S.—Rábold G. I—II. köt. *A második helvét hitvallás*. Ford. Erdős József. *Heidelbergi Káté*. (Többféle fordítás.) *Kálvin János*: A genfi egyház kátéja (1545). Ford. Ceglédi S. *Kiss Áron*: A XVI. században magyar református zsinatok végzései. (Prot. Theol. Könyvtár XV. köt. 1881.). Tartalmazza a debreceni-egervölgyi és a tarcal-turdai hitvallás fordítását is.

Használható emellett bármilyen korbéli és bárminő nyelvű theologiai munka, népszerű építő mű, káté vagy tankönyv, sőt a különböző prédikációs kötetek is. Ellentétes vagy eltérő felfogások megismerésére nem-református theologiai művek is használhatók. Gond fordítandó a munkaközben megismert felfogások figyelembe vételére, a feleletnélkül maradt kérdések feljegyzésére és az egyéni vélemény kifejtésére.

E theologiai kérdés tisztázásában résztvenni óhajtok e lapszám megjelenésétől számított három héten belül küldjék be munkálataikat, megjegyzéseiket és kérdéseiket (névvel vagy név nélkül) e lap szerkesztőségébe (Cluj, Ref. Theologia C. M. Foch 38.) Később érkező írások nem számíthatnak a rendszeres feldolgozásnál való figyelembevételre.

Barth professzor látogatása.

Azok a napok, amelyeken október 4—6 án közöttünk volt, örökre felejthetetlenek úgy az egyházkerület életében, mint azok számára, akik abban a kiváltságban részesültek, hogy hallhatták előadásait és személyesen is találkozhattak vele. Régebben lehetett arról beszélni, hogy Barth neve irányt, vagy pártot jelent a református teológiában, akkor, mikor még úgy nézték az ő református kritikáját és korrekcióját, mint amelyet el lehet háritni, meg lehet cáfolni, vagy el lehet nyomni az egyházban, mikor még nálunk is hivatalos egyházi, főhatósági közbelépéssel s fegyelmi eszközökkel akartak gátat vetni neki, vagy azt gondolták, hogy meg lehet találni egy szintézist közötte és a régi irányok között. Ma már ezt nem lehet. Ma tudjuk, hogy nem lehet református theologus és lelkipásztor, aki, tartozzék bármilyen teológiai irányhoz, ne lenne kényszerítve leszámolni a dialektikai theologia által adott figyelmeztetéssel s aki tekinteten kívül hagyhatná azt, amit Isten, az Ige fenségére való ráutalás által ezen irány útján adott nekünk. Barth neve nem egy felfogást, álláspontot, egy véleményt a többiek között, jelent és képvisel, hanem egy olyan prófétai kritikát és figyelmeztetést, amely elől ma, sem a teológiában, sem az egyház életében nem lehet kitérni. Ma már látjuk, hogy az a harc, ami a „natürliche Theologie“ kérdésében az ő személyével felhangolt, nem elvont dogmatikai kérdés, amelyről lehetne tudomást nem venni s amelyet a „rabies theologorum“ körébe lehetne utalni, hanem véres valóság, a megújult humanizmus, az állami totalitás gondolata, az emberimádás és emberi abszolút szuveritás ellen, minden egyház életében fellépett, vagy előreláthatóan fellépő, tiltakozásra és Isten felségjogai védelmére kényszerítő parancs.

Ma már ebben a szituációban anakronizmusnak lehet csak tekinteni a holland szigorú egyház zsinatának azt a határozatát, amely a külföldi református egyházakat a „református hitvallással merő ellentétben álló dialektikai theologia“ elleni „éber vigyázásra inti“ s a theologusokat arra akarja felszólítani, hogy ellene való állásfoglalásaikat hozzák nyilvánosságra. (Lelkipásztor XVI. évf. 10. sz.) Ma világos, hogy itt nem a dialektikai theológiáról van szó, hanem egy olyan izenetről, amelyet általa Isten éppen ma adott a református egyházaknak s rajtuk át az egész világnak.

Azoknak, akik eddig csak írásaiból ismertük őt, a vele való találkozás által személyiségének egész gazdagsága tárult fel. A theologus állott előttünk, akinek küldetése az, hogy minden egyéb szempont félretételével az egyetlen szükséges dologra, Isten Igéjére figyelmeztessen s meggyőzzön róla, hogy kultúra, világnézet, tudomány, társadalom, nemzeti és egyházi érdekek egyetlen lehető feltétele: Isten Igéje az, amiért élni és dolgozni kell. A prófétaí lélek állott benne előttünk, az a lélek, amelyre olyan szükségünk van most, mikor állandóan fenyegeti egyházunk munkáját is, de főképpen egész világunkat a hamis egységek, az emberi célkitűzések, a megalkuvások és kiegyenlítések életőlő veszedelme. Elképzeltük a bonni katedrán, amint napról napra tagadja meg, hogy az egyháznak csak Isten dicsőítésére szolgáló helyiségében emberi nagyságok előtt hódoljon, s mikor elmondta letartóztatásának és Németországból való kitoloncoltatásának történetét, a keresztyén hősiességnek, az Isten hatalmában való bizalomnak és rendíthetetlen kitartásnak, a mi világunkból régen kihalt lehellele csapott meg, amelynek a számára nem üres frázis, de nem is provokáló hányavetiség az apostoli szó: Istennek kell inkább engedelmessékedni, mint az embereknek. Láttuk egész derült, nyugodt, mindenkihez nyájas és kedves valójában. Amint a „Bekenntniss-Mütze”-nek elnevezett kis sapkájában járja a cäläteli házakat, mosolyog a gyermekek szemébe és simogatja a karontúlő leányka kezét, amint ünnepléshez nem szokott és ünnepies formaságokra nem álló kézzel fogja meg a látogatása emlékére ültetendő fát és izgatottan kérdezi: mit kell most tennem? S amint engedelmesen kikönyököl az induló vonat ablakán, hogy még egyszer elkattanjanak a fényképező gépek, megörökítve távozó és mégis örökre közöttünk érzett, hozzánk tartozónak tudott, magunkénak vallott alakját.

Pál azt írja a galatáknak, hogy úgy fogadták őt, mint Isten angyalát, mint Krisztus Jézust, olyan boldogsággal. Ha ő ezt leírta saját magáról, mi is elmondhatjuk, hogy Barth személyében igazán Isten küldötte járt közöttünk s kérjük Istent, hogy tegye itt-létét gyümölcsözővé egyházunk számára.

I. L.

Egyházkerületi főjegyzőválasztás.

Néhány hónapja már, hogy egyházkerületünkben a következő szövegű ív indult meg:

„Az egyházkerület közvéleménye ünnepélyes egyhangúsággal nyilatkozott meg abban a kérdésben, hogy ki legyen a megüresedett püspöki szék örököse. Meg vagyunk róla győződve, hogy a választó közgyűlés egyhangu határozatá emeli ezt az óhajt és Vásárhelyi János lelkipásztor és egyházkerületi főjegyző atyánkiát ülteti az egyházkerület püspöki székébe.

Az a nagy érdek, mely az egyházkerület életbevágó elhatározásainak egyöntettségét megkívánja s különösen a mai időkben az egyház lelki egységének megóvását egyenesen életszükségletnek minősíti: kötelességünkkel teszi, hogy arra az időre, amidőn Vásárhelyi János püspökké választása minden vonatkozásban joghatályossá válik, a főjegyzői szék betöltésénél is ugyanilyen erőt mutató egyetértéssel járjunk el.

Tesszük ezt Isten ama határozatának felismerésével, amellyel a sok kiváló férfiú közül különösen kiemelt és felékesített egyet: *dr. Tavasz Sándor* theol. tanárt, akit alólirottak önként, örömmel és bizakodó reménységgel vallunk jelöltünkül a majdan megüresedett főjegyzői tiszt betöltésénél.

Tőle várjuk, hogy azt a nagyvonalu lelki és missziói munkát, amelyet az egyházkerület a Makkai Sándor vezetése mellett az utóbbi évtizedben megindított, hűségesen és céltudatosan tovább folytatja. Ő a leghivatottabb arra, hogy nehéz theologiai és elvi kérdésekben, világnézeti válságok idején biztos és tudós tájékoztatást nyújtson a rábizott nemzedéknek. Nemes keresztyén személyisége, a hármonikus és őnzetlen munka követendő példáját mutatta eddig is és igéri a jövőre is. Ha őt nyerjük meg az új püspök első munkatársául, egyházi életünk egyensúlya biztossá válik, a református egyház tekintélye csorbítatlanul fennmarad, erkölcsi és közéleti súlyunk gyarapodik és nagy feladatunk elvégzésében Isten jóvoltából minden nehézség ellenére is előrehaladunk.“

Mióta ez a felhívás, amelyet azóta az egyházkerület vezető egyéniségei közül sokan aláírtak, elhangzott, a püspökkválasztás megtörtént, és püspökünk legfelsőbb kéziratall történt megerősítését is elnyerte. Csak az eskütétel kitűzése van hátra s megtarthatjuk az új püspök beiktatásának örömtünnepeire összehívott egyházkerületi közgyűlést, amelynek feladata lesz az egyházkerületi főjegyző megválasztása is.

Az a viszony, amelyben lapunk *dr. Tavasz Sándorral* van, amíg egyszerűt korlátoz bennünket abban, hogy úgy, amint kelene és amint ő érdemelné, emeljük ki nevét és hangoztassuk azt a tényt, hogy ma ő legalkalmasabb arra a munkakörre, amit az egyházkerületi főjegyzőnek be kell tölteni, de épen annyira másrészt ez a szoros kapcsolat lehetővé teszi számunkra, hogy nyilvánosan

is irányítsuk a figyelmet arra a munkásságra, amit ő egyházkerületünk életében már eddig is végzett. Ugy azok az ajándékok, amelyeket Istentől erre a munkakörre nyert, mint az, hogy évtizedek óta egyik lelkes irányítója egyházunk munkáinak, hogy konferenciákon, gyülekezetek látogatásával végzett szolgálatok alkalmával, az ifjúság nevelésének sokoldalú és sokirányú munkásságával, a lekipásztoroknak a Theol. Fakultáson belől és annak falain kívül való nevelésével, egyházunkban a komoly és öntudatos életnek a világiak számára való hirdetésével végzett egyházi munkássága, nemcsak egy széleskörű, a református egyház hivatásához méltó kulturális irányítás, hanem magában az egyházban is egy a Szentírás és hitvallásaink alapján álló élet szolgálata egyformán őt teszi alkalmassá arra, hogy egyházunk közvéleménye erre a helyre emelje.

Reméljük, hogy az összetűlő egyházkerületi közgyűlésen teljes egyhangúsággal fogjuk őt ebben a tisztben üdvözölhetni.

I. L.

Mózes András: A cudui református egyházközség története.

Cluj, 1936. 76 lap.

Elégge nem méltányolható és dicsérhető dolog, ha a lelkipásztorok, akik elsősorban vannak arra hivatva, hogy a gyülekezetek mai életének vezetése mellett azzal is foglalkozzanak: mikor és miből nőtt ki az a gyülekezet, megírják egyházközségük történetét, hogy ezzel tudatossá tegyék hiveik előtt azt az örökséget, amelyet atyáik reájuk hagytak és megmutassák nekik azokat a küzdelmeket, amelyekben át vezette őket Isten a jelen feladatokig.

A Mózes András könyve egyike az e téren megjelent könyvek közül a legjobbaknak. A község ősrégészeti képével is foglalkozik, majd annak a reformáció előtti állapotát rajzolja meg, hogy azután az egyházközség megalkulását, annak belső képét, mai helyzetét, jelenlegi anyagi körülményeit ismertesse meg az olvasóval. Ebben a munkájában mindenütt a legapropókéssabban és leghatékalmasabban szedi össze a felfalálható adatokat, magánlevéltárak, egyházmegyei és vármegyei levéltárak felkutatásáig. Ebben a tekintetben még tulságos sok adatot is közöl, közöttük olyanokat, amelyek az egyházközség történetével csak igen laza összefüggésben vannak. A felsorolt és egybeállított adatokból azonban élvezhetően és tanulságosan bontakozik ki előttünk a sok gonddal és bajjal küzdő egyházközség története egészen a jelenkorig, ahol a személyes megjegyzések és adatok teszik még elevebbé a képet. A legújabb idők apró eseményeinek ez a premier-planba való hozása sokszor túlélésé is válik.

A könyv végén egy kérelem van, az egyházközség tagjaihoz, amelyben a szerző, az eltávozott lelkész mintegy búcsúüzenetet küld azokhoz, akikkel együtt dolgozott. Reméljük, hogy az egyházközség tagjai ezt meg is szívlelik és az egész könyvet úgy olvassák és fogadják, ahogyan azt a szerző gondolta. A könyvet hat kép díszíti, amelyek azonban a papír minősége miatt nem érvényesülhetnek eléggé. A Mózes András munkája komoly és értékes munka, olvasásából sokat nyerhetnek azok is, akik nem ismerik közelebbről az egyházközséget.

I. L.

Ne ítélj!

Máté 7:1—2. v.

Szerencsétlen vonása életünknek, hogy mindig az elől térünk ki, ami elé leginkább oda kellene állnunk. Menekülünk Isten parancsoló szava elől is. Legmakacsabbul akkor, ha ilyen meg-hökkentő élességgel és keménységgel fordul szembe velünk, mint ez az ige is. Ki tud abba belenyugodni, hogy Isten elzárja tőle a mások felett való ítélkezés lehetőségét azzal, hogy emlékezteti a saját maga ítélet előtt állására és kegyelemre szorultságára?

1. Pedig elzárja. Ne ítélj! Azért kell elzárnia, mert őszön-szerűleg fakad fel életünkéből az ítélkezés. Nem a felületes, hamis és igaztalan vád és ítélet (bár sokszor az is), hanem az őszinte, komoly, a bűn szörnyűségei, az Isten ellen való lázadás mélységei felett megbotránkozó ítélet ellen szól ez. A hívő lelkek ítélete és az emberek romlottsága felett való keserű elszörnyülködése ellen. Azok ítéletét tiltja el, akiket éppen Isten igéje és Lelke valóban világosan látókká, mélységeket ismerőkké tett.

2. Miért tiltja el Isten az ítélkezést? Nem azért, mert hamis és igazságtalan, hanem mert jogbitorlást jelent, kiáltó és megengedhetetlen ellentétben van az Ő hozzánk való viszonyával és a mi tényleges helyzetünkkel. A vádlott nem ülhet át a bírói székbe! Mi is en előtt bűnösök, ítéletvárók vagyunk, nem gyakorolhatjuk ugyanakkor az Ő ítélőbírói felségjogait, mégha magunkat arra képeseknek érezzük is.

Isten azonban nemcsak az Ő felségjogát védi meg, hanem a mi érdekünkben is eltiltja az ítélkezést. Amikor mi ítélkezünk, mindig a kérlelhetetlen igazságra hivatkozunk és azt követeljük. A mi esetünkben, Istennel szemben való engedetlenségünkben e szerint az igazság szerint halál vár reánk. Egyetlen reménységes és menekítő lehetőség a halálos ítélet végrehajtása elől: az Isten által a magát feláldozó Úr Jézus Krisztusban megnyitott kegyelem. E kegyelmet kockáztatja az, aki ítélő bírónak tolja fel magát kéretlenül más, szintén Isten ítélete alá tartozó emberek felett. Remélhet-e kegyelmet az, aki maga ítélkezik, mégpedig kegyelmet nem ismerve?

3. Nehéz belenyugodnod abba, hogy nem ítélkezhetsz? Félsz hogyha te nem is ítélsz, nőni fog a bűn és a gonoszság gát nélkül? Isten az igazság Istene is. De a kegyelem Istene is. É

ugyanabban a Krisztusban, akinek érdeméért neked kegyelmet ad, igazságot is ad e világnak. Ő tette e világ ítélőjévé, kiből igazság és szeretet, ítélet és kegyelem egyé lett. Legyenek számodra is egyé. Benne találj igazságot, téged is kielégítőt, de mindenekfelett általa örvendj Isten téged megtartó kegyelmének.

Ki Krisztusban hisz, reája bizza az ítéletet és a maga számára csak egyet tart fenn: újra kérni mindennap és fáradhatatlanul Isten drága, éltető kegyelmét. (Máté 7:7. skv. v.)

(Református Wesselényi-kollégium.)

M. Nagy Ottó.

Prédikáció-vázlatok.

A hit, a Szentlélek ajándéka.

(39. beszéd.)¹

Zsidó levél 11 : 1, Inst. III. K. 2. és 11. fejezet.

„Isten hozzáférhetetlen távolságban lenne elrejtve tőlünk, ha Krisztus fénye meg nem világosítana bennünket.“ Ez a Krisztus által való megvilágosítás: a hit. *Mindenképpen ajándék.* Hit nélkül az ember ebben a világban élve csak előre (képzelet), vagy hátra (tapasztalat) tud tekinteni: mindenképpen csak vízszintes síkban maradva. Bármilyen hatalmas az a tudás, mely értelmének birtokosa, bármily széles az a világ, melyet gondolatai és fantáziája szárnyán bekalandozhat, itt marad a vízszintes síkban: az időben. A hit az a pont az ember lelkében, ahonnan az emberi lélek kiindulhat a vízszintesből: a térből és az időből a térfeletti és az időfeletti felé. *Felfelé.* De ezt nem azért teheti, mintha emberi tökéletességében rejlének, hogy bele tud nézni a földről az égbe, az időből az örökkévalóba, hanem azért van ez így, mert az Örökkévaló nézett le a földre, a Mindenség Ura tekintett a teremtettség urára, az emberre.

Isten eme letekintése a hit oka. Ez mutatja, hogy a hit nagy ajándék, melyet a Szentlélek Isten közöl velünk. — A hit sokszor ellentmond az értelemnek. De a hit *nem értelmetlen, hanem több, mint az értelem!* — Kifeszített ív az idő és az örökkévalóság, az Isten és az ember között. Mindig felülről jön le (mint ajándék) s mindig alulról tér vissza (az ember válasza az isteni megszólításra.) — A hit az egyetlen út, mely Istenhez vezet az embert. Minden más út hamis út, tévut, mely elvezet Istentől. Minden más út könnyebb út. Könnyű út. A hit útja a legnehezebb út. A hit útján az ember mindig lehetetlenre vállalkozik. Arra vállalkozik, hogy Valakit magánál magasabb Úrnak valljon. Ez a legnehezebb az ember részéről.

A hitetlen ember élete olyan, mint a tengerszem élete. Tehetetlenül, örök mozdulatlanóságban van beágyazva a közöny, a semmittevés, a mozdulatlanóság sziklaágyába. Köröskörül mindig ugyanazok a fák, ugyanazok a sziklák, ugyanaz az égfolt, ugyan-

¹ 38. beszéd: I. pünkössti beszédvázlatunkat.

azok a csillagok. Biztonságos élet ez, küzdelem nélküli élet ez, talán „szép” élet is lehet, de a helyhez kötöttség (a vízszintes vonal) szörnyű átká húzódik végig életén. Nem vállalkozhatik semmire, mert csak azt hiszi, amit lát: nem is képzelheti, hogy a sziklákon túl más sziklák, más virágok is vannak.

A hívő ember élete olyan, mint a folyó élete. Mennyi szenvedés és mennyi akadály állja útját. Hányszor kell új medret verejtekeznie, hányszor kell gátat törnie, hogy előre jusson. De minden szenvedés, minden megpróbáltatás semmi ahhoz a nagy biztonsághoz képest, hogy beleömlhetnek az óceánba! Azért él, azért mozdul, azért lök előre, hogy beleömlhessen az óceánba. Milyen nehéz az útja és milyen diadalmas az útja. — A hívő ember élete az örökkévalóság óceánja felé halad.

Ezért nagy *ajándék* a hit: anyja az elválasztás. Tehát *ki-váltás* a hit. És ezért: *engedelmesség* a hit. Igazán csak a hívő ember tud engedelmeskedni az Istennek, mert ismeri azt, akinek engedelmeskedik. S mert ezt tudja, tölti el lelkét a megingathatatlan boldog bizonyosság a reménylett dolgok valósága felől.

Az újjászületés és a bűnbánat.

(40. beszéd.)

János ev. 3: 1—8, Inst. III. K. 3, 4 és 5 fejezetek.

A hívő ember élete első nagy akadály a bűnbánat. Pedig — írja Kálvin — a bűnbánat folyik a hitből. Hit nélkül nincs bűnbánat s mégis a hívő ember életében egyik legsúlyosabb kérdés, egyik legnagyobb teher, egyik legveszedelmesebb ellenség. Mert *bűnt-bánni* annyit jelent, mint elismerni, hogy én itt, vagy ott, nem ebben, vagy abban a dologban vagyok bűnös, hanem *egészen bűnös vagyok*. Hiszen a bűn nemcsak rosszulét, nemcsak tűnő baj, nemcsak „periférikus jelenség” az ember életében, amelyre elegendő kevés gyógyír, néhány jól alkalmazott injekció, mely a felbuzduláshoz, a nagy vágyakhoz viszi el az embert, hanem a bűn *nagy betegség*, mely átjárja csontomat és velőmet, mely befogja látásomat, értelmemet, szívemet, melyet nem lehet narkotizálni, melyet tudatosan, *öntudatnál kell operálni*: a maga teljességében kell meglátni: *meg kell szenvedni érette: meg kell bánni*.

Csak az ilyen szenvedő: önmaga felett kétségbeeső ember léphet a megtérés útjára, mely a bűnbánat ösvényével kezdődik és az újjászületés útjába torkollik. Megtérni annyit jelent, mint elfordulni a magam útjaitól és vallani, hogy van az én útamnál — ez a bűn útja — jobb is, az Isten útja, erre térek rá. Az útkeresztezőnél a Szentlélek segít az újjászületés útjára rálépnem. Újjászületni annyit jelent, mint teljesen Krisztusba oltottnak lenni. Én már nem vagyok a magamé, hanem egészen az övé vagyok. Az újjászületés valóban a Szentlélekisten ajándéka, mert nem

emberi kezdeményezésből született (emberi kezdeményezésből csak bűn születhetik!), hanem Isten kiválasztó kegyelmének bizonyosságaként jelent meg az életben. Újjászületni annyit tesz, mint ráeszmélni arra, hogy milyen bűnös vagyok, meglátni azt, hogy hozzám, bűnös emberhez milyen jóságos az Isten. Az újjászületésben teljesen isteni ténykedésről van szó. Ajándékról. A töredelmes szívű ember új ugarszántása (Jeremiás, IV: 1. és köv.) a bűnbánat, melyből Isten Ige-nagvetésén keresztül az újjászületés szokken létre az ember számára s ha ez hajladozik, igadozik is az élet sokféle kísértés-viharában, éppen azért, mert *nem emberi szerzemény, hanem isteni ajándék*, el nem pusztulhat soha, mert az újjászületett ember az örökkévalóságra elválasztott ember.

A keresztyén élet, a Szentlélek ajándéka.

(41. beszéd.)

János ev. 13: 34—35. és 14: 26. — Római lev. 14: 7—9. Institúció III. K. 6, 7, 8 és 10 fejezetek.

„A Szentlélek mindenre megtanít titeket és eszetekbe juttatja mindazokat, amiket mondtam néktek.“ Ez az „eszünkbe“ juttatás a keresztyén ember életének zsinórmértéke, mely szüntelenül élénk áll, valamennyiszer életünk döntő lépései előtt állunk. A keresztyén élet annyit jelent, hogy az életemet nem a halál, de az örökkévalóság határozza meg. Tekintetem nem csúng a halál feltartózhatalan közeledésén, mint minden más életé, — s ha csúng csak azért, mert a halál komollyá tesz, megtanít számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk, — hanem az örökkévalóságból újra és újra meghallom a Szentlélekisten figyelmeztető szavát, mely szüntelenül az új parancsolatra emlékeztet engem.

A keresztyén élet legjellemzőbb ismertető jegye a szeretet. A szeretet tesz egyedül képessé arra, hogy az istenellenes világból egyre inkább kiválva — megszabadulva béklyóitól —, annál inkább élhessünk testvéreinkért, akiket nem földi érdekekből, nem kicsinyes szociális szempontok szerint, nem is faji adottságok miatt, hanem szeretünk, mert az új parancs szól hozzánk a keresztyén élet ajándékaiban: egymást szeressétek!

A keresztyén életben lesz világossá, hogy senki sem élhet önmagának. Nemcsak az életem, de még a halálom sem az enyém. Ezek felett nem én rendelkezem. Minden az Istené, mert mindennek Ő a teremtője.

A jövőd, mint a Szentlélek ajándéka.

(42. beszéd.)

János ev. 17: 3. Inst. III. K. 9. fejezet.

„Ha bárkinek terveit, cselekedeteit, törekvéseit nézzük, semmi mást nem láthatunk azokban, csak olyat, ami földi s ez az oka annak az ostobaságnak, hogy értelmünk a gazdagságnak, hata-

lomnak és méltóságnak üres fényétől elvakítva úgy meggyengül, hogy messzebbre látni nem képes“ — írja *Kálvin*. Pedig minden embert, nagyon kevés kivétellel, izgalommal tölt el az a kérdés, hogy *mit hoz a holnap?* — Ott szunnyad ez az ifjú, időt siettető törekvésekben s ott van az öregek időtállítani akaró halálfélelmében. Ez „a holnap?“ rendszerint azért olyan sivár és olyan bizonytalan, mert ezt a kérdést a születéstől kezdve a halálig terjedő élet keretei között tesszük föl. Ez a kérdés pedig éppen úgy itt marad a földön, mint minden, amit a születés és halál között gyűjt az ember a föld javaiból.

Mert ezt a kérdést a holnap felől nem aggodalmaskodó lélekkel kell feltenni, hanem meg kell hallani a lélek mélyén élő szorongásra a hit válaszát, mely a Szentlélek inspirációjára örömmel válaszol: *akik Istent szeretik, azoknak minden javokra van. A kérdés azért olyan nagy horderejű, mert az „egész lélek úgy be van hálózva a test csábításai által, hogy boldogságot — csak — itt a földön keresi. Isten, hogy ennek a bajnak elejét vegye, a nyomorúságok állandó példával győzi meg övét a jelen élet hiába- valóságairól... megengedi, hogy a háborúk, lázadások, rablások vagy másféle károk nyugtalanítsák, zaklassák őket... majd száműzetés, terméketlenség, majd tűzvész által, vagy valami más módon teszi őket szegényekké, vagy tartja legalább közepes viszonyok között... hogy a házasság javaiba szerfölötti nyugalommal ne gyönyörködjenek, vagy rossz feleségekkel gyötöri, vagy elvetemült utódokkal alázza meg, vagy kedveseik elvesztésével sújtja őket... betegségek, vagy más veszélyek által mutatja meg nekik az Isten, hogy mily állhatatlanok és eltűnők azok a javak, amelyek alá vannak vetve a mulandóságnak...“*

Két kisértéstől kell távoltartanunk magunkat: Ne szeressük tulságosan a földet — csak annyiban és csak azért, mert minden Isten dicsőségének színtere kell legyen —, de ne is értéktelenedjék el előttünk a föld. Az életet, ha végtelen sok nyomorúsággal teljes is, méltán sorozzuk Istennek azon áldásai közé, melyeket nem szabad megvetni. Az élet különös bizonyossága az isteni jóakarata. A jövődőt kereső embernek a jelenben kell észrevennie, hogy az a sok szenvedés és megpróbáltatás, melyen át halad, Krisztus útjának megismerése. „A keresztyén ember élete ház, mely a hit tégláiból épül, melyben a szeretet melege ég, melyet a reménység tetőz be, melyet a kegyelem villámhárítója véd, melynek minden ablaka a Golgothára néz, de kapuja az örökké- valóságra nyílik.“ A jövődőt kereső ember szüntelen a Golgothára tekintve kell haladjon az élete útján. Ez a legnehezebb út, mert ez az egyetlen út, mely fölfelé vezet. Aki erre az útra lépett, az pillanatig sem remeg ettől a kérdéstől: *mi lesz holnap?* —, hanem boldog örvendéssel *vigyáz az életére*, hiszen a halál árnyékának völgyében jár s minél több lesz a szenvedése, annál inkább tudja, hogy *a jövődő nem ettől a világtól függ*. Ebben a boldog örvendezésben ismeri meg Krisztust. A mi lábaink sokszor elhanyagat-

lanak, midőn az istentelenek jelenvaló szerencséjéről gondolkozunk, s csak úgy tudunk megállani, mint a zsoltárfő: „...bemenék az Isten szent helyébe: megértém azoknak sorsát... *Kicsodám van az egekben? Náladnál egyébben nem gyönyörködöm e földön.* Ha elfogyatkozik is testem és szívem, szívemnek kösziklája és az én örökségem Te vagy, óh Isten mindörökké!” (73. Zsoltár 2, 17, 25, 26 versek.)

Kegyelem — ingyen.

(43. beszéd.)

Római levél 3: 23—26. — Inst. III. k. 12.13. fej-

„Nem az emberi bíróság, de az isteni, a mennyei ítélőszék előtti igazságról van szó“, ha a cselekedeteink felett szól az ítélet. Olyan bíróság elé álltattunk, ahol az az Úr ítél, „akinek fényessége elhomályosította a csillagokat, akinek ereje elolvasztja a hegyeket, akinek haragja megrendíti a földet, akinek bölcsessége megfogja a bölcséket az ő ravaszságukban, akinek tisztaságához mértén *mindenek* szennyesek, akinek igazságát még az angyalok sem képesek elviselni, ki a vétkest nem teszi ártatlanná, akinek bosszúállása, ha egyszer felkel, elhat a pokol fenekéig. Ha majd ő ül fel — írja *Kálvin* tovább — a trónusára az emberek cselekedeteinek megítélése végett, ki fog akkor nyugodtan állhatni az ő trónusa előtt? Ki lakhatik a megemészítő tűzzel? (Ézs. 33:14.) *Lépjén hát elő, ha ha van ilyen ember! Sőt épen a felelet miatt nem lép elő senki!*“ Ezért „inkább reszketni tanuljunk meg, mintsem hiába vigadozni!“ — Isten előtt kártyaként hull össze minden emberi bizakodás. „Úgy van a lelkünk Istennel, — írja *Kálvin* — mint a test a látható éggel. Ha a dolgokat szemléljük, érezzük szemünk erejét. De ha láthatóság okára, a napra nézünk, azonnal elvakulva, megsemmisülten, tehetlenül érezzük, hogy az előbbi látás gyengeséggé lett.“

S ebben a nagy szegénységben, ebben a nagy tehetetlenségben, mely a bűneink *következménye*, az a nagy reménységünk, hogy Jézus a mi egyetlen közbenjárónk. Az embernek egyetlen érdeme van, ha minden reménységét abba helyezi, aki az egész embert üdvözíti. Magunkban semmink sincs, amire építhetnénk! A mi csillogásunk csak a bűn sötétségében látszik talán. „Ha a csillagok — írja *Kálvin* —, amelyek pedig éjjel igen fényeseknek látszanak, fényességüket a nap megjelenésével elveszítik, mit gondolunk, mi fog történni még a legkritkább emberi „ártatlansággal“ is, ha azt Istennek fényességébe állítjuk?“

Mindenkihez kivétel nélkül szól a felhívás, hogy Isten igazságát csak a Jézus Krisztusban való hiten keresztül lehet megragadni. Luthher hijában kereste a sanyargatásban, böjtölésben, zarándoklásban, hijában akart felkúszni a 28 márványlépcsőn, az egyház nem tudott kegyelmet biztosítani, csak ez a boldog öröm-

izenet: a hiten keresztül megmutatkozik Isten szeretetének legnagyobb pecsétje: kegyelem ingyen. Mindenki csak a hit után juthat ide el! Nem mondhatjuk, hogy *félíg* kegyelemből, *félíg* cselekedeteink érdeméből igazulunk meg, mert a cselekvés lehetőségé is kegyelem. *Ahol bűn van — ez pedig mindenütt van, ahol ember van — ott nincs érdem.* Ott nem lehet megvásárolni a kegyelmet. A bűn csak ott szűnik meg, ahol Krisztus áldozata megjelenik. Krisztusban mindent megtalálhatunk, ami nekünk hiányzik. Benne találjuk meg azt az alapot — a hiten keresztül —, amelyen állva elfogadhatjuk az ingyen-kegyelmet.

A kegyelem annyit jelent, hogy *rajtunk kívül* van az alapja a mi üdvösségünknek. A megigazulás nem az, hogy a *magam* erejéből külsőleg megújulok, hanem: kívülről, érdemtelenül, függetlenül akaratomtól, cselekedeteimtől, tehát ingyen, fizetség nélkül igazulok meg. Nekünk nincs önmagunkban semmink, aminek érdeme Isten előtt bennünket kedvessé tenne. Krisztushoz s rajta keresztül a kegyelmes Istenhez csak „*semmit sem hozva*“, tehát az érdem gondolatát magunkból tökéletesen eltávolítva, mehetünk. „Csak akkor ölelhetjük magunkhoz Krisztus ajándékait, ha saját érdemeinkről megfeledkezünk, mert ha ő érdemeket keresne bennünk, sohasem jutnánk az ő ajándékaihoz! Mindenki olyan mértékben gördit akadályt Isten jótékonyága elé, amilyen mértékben nyugszik meg önmagában.“

Két dolog kell tekintetünk előtt lebegjen: a maga teljességében, sértetlenül megmaradjon szívünkben az Úr dicsősége, — a magunk dicsőségéről való teljes lemondás következménye ez! — a mi lelkiismeretünk pedig „csendes nyugalommal és békességgel állhasson meg ítélőszéke előtt.“ Ezt a megnyugvást pedig *csak* úgy találhatjuk meg, ha valljuk, hogy ezt ingyen kegyelemből adja Isten *ajándéku*l nekünk.

„A hit — mely Isten ajándéka! — elfogadó szerepet tölt be — mondja Kálvin —, amennyiben Isten kegyelmének megszerzésére *semmit sem* nyújt *a mienkből*, hanem *Krisztustól veszi* azt, amiben mi fogyatékosak vagyunk.“ Istent sem az érdem, sem az arravalóság, sem az emberi cselekedet, sem semmi emberi mű nem kötelezi. Isten ott, akkor és azzal szemben gyakorolja a maga kegyelmét, ahol, amikor és akivel szemben ő azt akarja. (Tavaszy) A kegyelem az utolsó szó, amit az ember Istenről mondhat: *Krisztus maga az Isten kegyelme.* Átala győzte le Isten a bűn jelenlétét, mint a közvetelt akadályt s ez az egyszeri győzelem nem elmúlt história, hanem a Szentlélek belső megszentelő és megvilágosítása folytán *szakadatlanul* megisméltődik (Tavaszy). Ez a szakadatlan ismétlődés adja a hitünkön keresztül a megnyugvást a szívünkben: a bűn feletti győzelem jegyébe: a „keresztbe fogózza“ jövünk mindig Isten elé. Hogy „*semmit sem hozunk*“, hogy a „keresztbe fogózzhatunk“ és hogy „*jöhetünk*“: ez a kegyelem.

Nagy József.

Az újreformátori (dialektikai) theologia és a német „feltörés”.

Szükséges még kitérnünk egy körülményre. Az újreformátori theologia képviselői ma elszakadtak egymástól, sőt kérlelhetetlen theologiai ellenfelek. A dialektikai theologia ellenfelei igen örvendtek annak, hogy — a Barth szavaival élve — az egykori társak „úgy veszekednek, mint a kínai generálisok” és még nagyobb örömmel jósolták ez irány korai bukását. E kárörömnök azonban semmi értelme nincs. Nemcsak azért, mert egy ily próféta munkára hivatott theologiai munkaközösség (amelynek munkájára égető szükség volna ma is) szétbomlása súlyos veszteséget kell jelentsen minden egyháza tisztaságáért aggódó lélek számára, hanem azért sem, mert különválásuk ép annak bizonyítéka, hogy végső komolysággal veszik tanításaikat, melynek érdekében mindent feláldoztak, végső komolysággal veszik Isten realitását, különböző szemszögből, de egy azon lendülettel törnek Isten mélységei felé.⁸⁸ És végül azért nincs, mert az új reformátori theologia igazságai nincsenek a theologusokhoz kötve, mert örök, Isten Kijelentésén alapuló igazságok. A dialektikai theologia képviselői különszakadhatnak, ellentétbe kerülhetnek, de tanaik, ép mert evangéliumi igazságok, élni fognak és Istennek mindig lesz gondja rá, hogy választott embereivel a maga idejében ez örök igazságai által a reformátori munkát elvégezze.

3. A nemzeti szociálmizmus.

Az újreformátori theologia erő kifejtését a jelen évtized elején a német „feltörés” hirtelen megakadályozta. Az 1933 ban uralomra-került nemzeti szociálmizmus nem maradt meg tisztán politikai mozgalomnak, hanem mint világnézet, sőt mint konfesszió, vallás⁸⁹

⁸⁸ „Und dieser Abschluss bedeutet vielleicht, unerwarteterweise-etwas ganz anderes, als gewöhnlich angenommen wurde, vielleicht bedeutet es letzten Endes: christlicher Realismus! Aber zunächst sieht es ja so sehr verschieden aus.“ Arseniew: i. m. 27 o.

⁸⁹ „Számunkra a nemzeti szociálmizmus az az új hit, mely minden konfessziót, világnézeti csoportot feleslegessé tesz . . .“ Grabert: „Durchbuch“ 4 sz.) „A német ember hitét ma csak a nemzeti szociálmizmuson keresztül találhatja meg . . . Mi szükség akkor theológiára . . .“ (Langrer: Die kirchliche Entscheidung von heute 1933 18. o.).

sajátos ideológiájával behatolt az egyházi életbe és súlyos válságba döntötte azt.

Alapelve „a németiség újjáteremtése, öntudatraeszméltetése nemzeti, faji alapon. A németnek hazája kell legyen a legfontosabb“, (Hitler). E célt pedig csak a faji öntudat végsőig való fejlesztése árán lehetett elérni. És a német népnek erre szüksége is volt, mert a már már kommunista Németországot más úton nem lehetett megmenteni. Az egyedül számbajöhető tényező, a keresztyén egyház sokkal jobban elvesztette a bizalmat, semhogy feltartózhatta volna a veszedelmet s így nem maradt más lehetőség, mint a nemzeti érzésre apellálni. A nemzeti, faji öntudat mindenek felé való emelése, a nemzeti heroizmus követelése a német népnek a nemzeti szociálizmus ideológiájával való átítatása csodát mivelt: Németország kiszabadult a bolsevista hálóból, példátlan fegyelemmel, lelkesültséggel, életkedvvel, életerővel *hatalommd* lett. Ez az eredmény azonban súlyos áldozatot követelt. A nemzeti eszme mindenhatósága összeroppantotta, kétségbeesett élet-halál küzdelembe juttatta a keresztyén egyházat. A nemzeti szociálizmus tulzó követelései összeegyeztethetetlenek a keresztyén hit igazságaival. Ahol olyan mindent elsöprö erővel hirdetik a nemzeti, faji öntudat egyedül-üdvözítő erejét, ott nincs mit keresnie a Krisztus üdvözítő-erejét vallóknak. Mihelyt pedig valaki nem hajlandó teljes mértékben elfogadni a nemzeti szocialista ideológiát, hazafias szempontból „megbízhatatlanként“ szerepel.

Amilyen mértékben népszerűsödtek a nemzeti szociálizmus eszméi, olyan mértékben jelentek meg hatásuk alatt a különböző vallási, világnézeti csoportok, melyek úgyszólván pillanatok alatt szétdarabolták a keresztyén egyház testét és válságossá tették helyzetét. Ma öt vallási főcsoportot különböztethetünk meg Németországban. 1. A nemzeti szociálizmus eszméinek végső következményeit levonó tudatos újpogányokat, akik minden keresztyén vonatkozású tant, gondolatot elutasítanak, (Ludendorffék, a „Deutschglaubige Gemeinschaft“, a „Nordische Glaubengemeinschaft“, a „Germanische Glaubens-Gemeinschaft“, G. G. G.). 2. A „zsidós“ keresztyénséggel szemben egy új, indógermán színezetű keresztyéniséget követelő „német keresztyén“ csoportot. 3. A népi vallást keresztyén elemekkel keverő mozgalmakat, (Dinter, Mandel-féle csoport). 4. A nemzeti szociálizmust igenlő, de a reformátori örökséghez is ragaszkodó egyházat és 5. a hitvallókat.

Az első három csoport közül a második, a „német keresztyén“ mozgalom jelent főleg veszélyt a keresztyénségre. Az újpogány mozgalom Ludendorffék minden népszerűsége ellenére is csak muló jelenség lehet; nem tételezhető fel, hogy a keresztyén kultúra emlőin naggyá nőtt Németország a civilizáció legalsó fokán álló primitív népek paganizmusába süljedjen; a harmadik csoportot csak kevés különbség választja el a másodiktól. A „német keresztyénység“ azonban igen könnyen meg tudja téveszteni a keresztyén talajon nem eléggé jártas híveket és ezért vele kell a legko-

molyabban leszámolni. Természetesen a „német keresztyénség“ egy még nagyon kialakulatlan, ellenmondásteljes, széteső világnézetű, tisztázatlan ideológiájú, egységnélküli mozgalom, mely tulajdonképpen annyi színre oszlik, ahány vezetője van, (már pedig olyan ellentétes mentalitású emberek vannak vagy voltak közöttük, mint Hauer, Bergmann, Hirscht, Gogarten, akiket világok választottak el egymástól) és amelyről azért is nehéz világos képet alkotni, mert szellemi vezérei egymásután hagyják el, kijelentve, hogy nem *ezt* akarták (Hauer, Gogarten, Reventlow); szándékaikat azonban mégis világosan lehet látni, ha főembereik tanaiba bepillantunk.

4. Az összeülködés.

A „német keresztyén“ mozgalom kezdettől fogva legnagyobb erővel az újreformátori theologia ellen szállt síkra és ez magától értetődik, ha arra gondolunk, hogy ez a theologiai irány áll legközelebb — mint láttuk — a keresztyénség magvához, a reformátori theologiahoz. A dialektikai theologia, a keresztyénség legradikálisabb képviselője és a „német hit“ között áthidalhatatlan ellentét áll fenn. Akadt ugyan theologus, aki arra való hivatkozással, hogy mindkettő elutasítja a kulturprotestantizmust, mindkettőnek azonos (!) az erkölcsről, bűnről alkotott felfogása, közös kiindulópontot, közös alapot vélt a kettő között felfedezni,⁴⁰ ez azonban félreértés. A dialektikai theologia és a német keresztyén „theologia“ egymással homlokegyenest ellenkező mederben mozognak, teljesen ellentétes kiindulópontjuk, céljuk, irányuk egyaránt. Ami a „német theologia“ célja, az a dialektikai theologia halála. Ami annak éltető eleme, az ennek halálos ellensége. Annak győzelme ennek a bukása, temetője.

A „német theologia“ központi gondolata az éntudat végsőikig való fejlesztése. Az én előtérbe jutása az újreformátori theologia szerint a bálványimádás kezdete. A „német“ ideologia feltétlenül önzésre, önállításra, önkeresésre kell vezessen: az önkeresés, önállítás, az emberi erő-, akarat-, jószágvetett hit, bizalom; a heroikus gondola,⁴¹ a tökéletesedésben való hit,⁴² a *fajli* eszme, az egész nemzeti szociálista idealizmus⁴³ mind mind az a veszélyes tévtan, mely Isten igazsága helyébe az ember igazságát akarja állítani, az az „enthusiasmus, az a régi ördög, amaz őskigyó, mely Ádámot és Évát szintén rajongókká tette, mely őket Isten hirdetett Igéjétől szellemkedésre, önhittségre vezérelte, amely minden eretnekségnek, pápaságnak, Mohamednek is oka, ereje, hatalma“.⁴⁴ Isten legna-

⁴⁰ L. H. Schlemmer: „Von K. Barth zu den Deutschen Christen.“ Klotz Vg. 1934. 42. old.

⁴¹ — „A heroikus szellem adja meg a nemzeti szociálistának jellegét.“ (Neefs: Der Beamte im Geschehen der Zeit. 19. o.)

⁴² — „Nemzeti szociálistának lenni annyi, mint törekedni a tökéletesedés célja felé.“ (U. o.)

⁴³ — „Olyan mozgalomra van szükség, mely minden idealisztikus erőt egyesít.“ (Hitler: Mein Kampf.)

⁴⁴ Smalkaddi cikkek. 55—56. old.

gyobb ellensége az ember, az emberi bűn, ez a bűn pedig az embernek önmagába vetett hite. Mivel az újreformátori theologia minden igyekezete arra irányul, hogy az embert kiábrándítsa önmagából, hogy az belátva semmiségét egyedül az örök Istennél keressen életet, a német hit pedig épp az önbizalmat hirdeti és a Krisztus-Kijelentést a „vér, faj, történelem-kijelentéssel“ cseréli fel, a kettő egymással összeegyeztethetetlen.

Világossá lesz ez, mihelyt az újreformátori theológiát szembeállítjuk a német keresztyénekével.

a) Isten.

Az újreformátori theologia teljes erővel Isten szuverénitását hangsúlyozza. Isten nem a világ, az Vele szemben mint *teremtény* áll, attól Isten minőségileg különbözik. A világ Isten lázadó teremtménye, mely *lényegében* romlott, semmi jóra nem képes és minden megnyilvánulására Isten „nem“-mel felel. Tőle nincs út Istenhez. Istennek a világgal való legcsekélyebb azonosítása is pantheizmus, bálványimádás. Isten transcendens személyes Isten, a világgal szemben mint „személy“ („Te“) áll szembe, mint ilyen szól, teremt, ítéel és üdvözít Kijelentése által. A szuverén Isten *személyes transcendens valóság*, ez az újreformátori theologia hitvallása.

Ezt a transcendens, szuverén Istent nem tudja a „német“ hit elfogadni. Szerinte ez az Isten-felfogás csak az előázsiái sémita fajé s az indógermán lelkülettel összeegyeztethetetlen. Az ember vérhez, talajhoz, fajhoz kötötnek teremtett és így a fajiság törvényeinek kell engedelmessé válnia. A német fajiság pedig a sémita vallásrendszer elutasítására és egy indógermán istenszemlélet kidolgozására kötelez.

Milyen az indógermán istenszemlélet?

Feltétlenül pantheista jellegű, ha ugyan nem teljes emberistenítés. A „német keresztyének“ szerint a keresztyén Isten-felfogás a világ leértékeléséhez vezet, holott a „pozitív“ hit számára nem az irreális, hanem a reális világ a fontos. A világ nem elesett, romlott, tehetetlen, megváltásra szoruló torzó, mert Isten a világban van. „A világ az Isten teste, egy nagy organizmus, melyet az egy örök élet hat át.“⁴⁵ „A világot az Isten lelke hatja át.“ Isten tulajdonképpen egyértelmű a világgal, felolvad a világban. A világ és Isten közti éles elhatárolás ellen, ami a dialektikai theologia jellemző tulajdonsága, a „német keresztyén hit“ hevesen tiltakozik. Végeredményben a „német keresztyén hit“-ben Isten nemcsak immanenssé lesz, hanem egy a világgal. A világban élő személytelen őserő. Hauer még tiltakozik a pantheizmus vádja ellen, Frenssen nyíltan bevallja: „Érezzük, hogy a teremtett világ-

⁴⁵ Hauer: „Deutsche Gottschau“, 1934. 70. old. Hauer művén kívül legfeljebb Frenssené jöhet számításba („Der Glaube der Nordmark“, 1936. 145. old.) Rewentlow (Wo ist Gott?) és a többi német keresztyének, (Mandel, Bergmann, Rosenberg) sokkal távolabb állanak a keresztyénségtől, semhogy párhuzamot lehetne vonni tanaik és a keresztyén hit között.

nak, a mindenségnek van egy titokzatos mélysége, lelke, értelme... az Isten! Hol van az Isten? ... Mi lehet mélyebb, titokzatosabb, mint az emberi kebel mélységei? Ha valahol, ott található meg az Isten." „Isten egy különálló lény, személy? Nem, nem emberi alakú, nem emberi ábrázatu, hanem erő, akarat, mely szétárad a mindenségben és azt teljessé teszi. A mindenség maga... A világ, a teremtettség, a mindenség az Isten? Igen. *Ez az Isten. A mindenség ereje, mozgása, akarata, lelke.*"⁴⁶

Istennek a mindenség őseréjével való azonosítása, mégha azt az erőt „Gottkraft“ vagy „Gotturmacht“-nak is nevezzük, pantheizmus. Mivel pedig ez az őserő legcsodálatosabban az emberben öltött testet, a „német keresztyén hit“ istene tulajdonképp maga az ember, „theológiája“ az ember glorifikálása. Ez pedig az a veszedelmes bűn, mely az egész újreformátori theológiát élet-halál-harcra kényszerítette az isteni szuverénitás védelme érdekében!...

b) *Megváltás, Krisztus, Szent Lélek,*

Az újreformátori theologia biblikus reformátori alapon vallja, hogy az ember az eredendő bűn következtében *tökéletesen* romlott, minden megnyilvánulása visszás, önmegigazító törekvés; helyzete hazugság: „Aus einem leeren Denken und finstern Herzen kommt notwendig auch ein verkehrtes Handeln. Und je mehr sich der ungebrochene Mensch auf seinem sichern Weg zugute tut, um so sicherer ist er sein eigener Narr, um so sicherer ist die Moral, die Lebensgestaltung, die sich auf das Vergessen des Abgrundes, auf das Vergessen der Heimat gründet, Lüge!“ (Barth: Römerbrief 25 o.) Legkegyesebb érzései, a vallás, erkölcs sem képeznek kivételt, mert általuk akarja önmagát emelni, megváltani. Holott megváltás kizárólag a történelem egy pontján van, Krisztusnál; Réa vagyunk tökéletesen, kizárólag útálva.

A „német keresztyén hit“ ezzel szemben az embert Istenhez hasonlónak, legbensőbb lényegében Istennel egyenlőnek állítja. „Isten természete bent lakik az emberben, a mindenség teremtető oka és az ember teremtmélységei egyik.“ (Hauer). Ezáltal nincs eredendő bűn, nincs eleseltség, nincs megváltás. Az emberi lélek, mint Isten, a teremtés korlátlan ura. Az ember nemcsak önmaga megváltására képes, de ő a világ megváltója. A benne lakozó isteni erő feljogosít erre. Ebből érthető, hogy miért hivatkozik Hauer előszeretettel az ind- és általában a misztikára. (Ekhardt.) Az ember ott olvad be az istenibe, megistennül!⁴⁷

⁴⁶ Frenssen : Említett mű 91., 94., 95., 99., 100. lapjain.

⁴⁷ Hauer Binding következő szavaival zárja fejtegetéseit :

„Te vagy az Úr, én lelkem,
nincs dicsőség Nélküled,
Előtted megremeg a világ,
megremeg az Idő.
Kiterjeszkedsz a végtelenbe,
nem látsz kezdetet, véget,
Hisz Előtted nincs sem kezdet,
sem vég...“

Az „isteni ember“ ről alkotott felfogásból önkéntelenül adódik a „német keresztyén hit“ *Krisztus képe*. Némelyek szerint a zsidószármazású Jézusra az árjafajnak nincs szüksége, mások szerint Jézus nem is zsidó, hanem árjaeredetű, amit a zsidók elleni kifakadásai bizonyítanak, (!) ismét sokan mint „heroikus embert“ szeretnék a némethitbe is átmenteni. „A Krisztus által szerzett kibékítés gondolata a germán lélek előtt ellenszenves, de értékes vonás Jézusban az az erő, kitartás, hősiesség, amellyel egy eszméért (!) szenvedni és meghalni tudott.“ (Frenssen.) Az egyedül döntő „Te vagy a Krisztus“ vallomás azonban *teljesen hiányzik* a „német keresztyén“ hitből.⁴⁸ Itt is tökéletes a szakadék a dialektikai theologia és a német hit között.

Ezek után magától értetődik, hogy a német keresztyén hit számára nem Krisztus a Kijelentés, hanem a *német nép maga, történelme, fajsága*. Ez Barth szerint minden tévelygés eredője.⁴⁹ Ezzel vette kezdetét az a heves harc, mely Barthot Brunntól teljesen elszakította, az általános kijelentés körüli vita, abban azonban mindketten minden komoly theologussal együtt egyek, hogy a Krisztus Kijelentés elvetése tévelygés és minden „keresztyén“ vonás tökéletes megtagadása.

Azt, hogy a német hit megszentelő Szent Lélekről nem tud és azt legfeljebb emberi erőnek értelmezi, természetesnek kell vennünk.

c) A bűn.

Az újreformátori theologia a bűn következtében az ember tökéletes romlottságát, elestét vallja, annyira, hogy szerinte Isten minden „emberi“ re „Nem“-mel felel. A bűn rettentő valóságának ily komoly felfogása teljesen hiányzik a „német keresztyén hit“-ből. *Bűntudatról* ott is van szó. „Schuldigerwerden und Sichtsuldighen gehört zum Menschen als solchem.“ (Hauer, 136 o.) Ez a bűntudat azonban korántsem a dialektikai theologia komoly, biblikus bűntudata. Hauer be is vallja: „A keresztyén bűnfogalom számunkra elviselhetetlen. Azt, mint fajságunktól idegent, elutasítjuk.“ (133.) Szerinte a keresztyén bűnfogalom felületes, mert ott a bűn oka az ember Isten ellen lázadó akarata. A „német hit“-ben a bűn a sors, élet függvénye, következménye. „A történesek úgy határozzák meg tetteinket, hogy bűnösökké kell lennünk.“ (139.) A parányi ember képtelen a sors hatalmas követeléseinek eleget tenni, *bűnre van kárhoztatva*. Igaz, hogy az emberben ezen felül is van bűnre vezető ösztön, de mert ilyennek *teremtett, büneiért nem felelős*.

Althaus a német keresztyének hamartiológiájával foglalkozva

⁴⁸ Arról a sokat hallott gondolatról, hogy a német nép egyedüli megváltója Hitler, nem érdemes beszélni.

⁴⁹ „A ‚német keresztyének‘ tévántítása elleni tiltakozás az ellen kell irányuljon, hogy ők a Szent Írás mint egyetlen Kijelentés-forrás mellett a német népet, történelmét, politikai jelenét *második* Kijelentés-forrásnak állítják: és így más Isten hiveinek bizonyulnak.“ (Barth : Lutherteier 933. 20. o.)

helyesen állapítja meg, hogy a „német hit“-nek a keresztyén bűnfel fogás elleni tiltakozása nem a „német“, hanem az ember *egyáltalán* tiltakozása.⁵⁰ A bűn súlyát teljesen az emberre hártó bibliai tan egy embernek, népnek sem „fajszerű.“ Az ember mindenkor igyekezett a bűnei miatti felelősséget magáról elhárítani, ha másképen nem, tökéletlen teremtettségére való hivatkozással. Amily idős a keresztyénség, olyan idős „a bűn a tökéletesség hiánya“ theologiai tévtan.

A „német hit“ csak a vaskos idealisztikus humanista tévelygés révén tudja „heroikus“ embere glorifikálását véghez vinni. Az ily felfogással, mint Althaus mondja, komoly theologiai vitát nem lehet folytatni, de nemcsak, hogy gőgös, vakmerőség Istent a bűn főokának tekinteni, hanem természetellenes is. A német hit felfogása mellett az ember ugyanis nyugodtan, tisztán állhat bírāja előtt, amit a német keresztyének vallanak is (sőt „a bűn hőssé nevel, mert a tökéletesség érzése újabb és újabb heroizmusra ösztönöz“), a természetes érzés azonban mindig az, hogy bűnei miatt az ember *fél, retteg*, megérzi vétkes voltát, a lelkiismeret vádolását.

d) *A hit.*

A hit az újreformátiori theologióban a Kijelentés elfogadásának „szerve“ felelet Isten megszólítására. Semmi tárgya, tartalma nincs. Nem pszichologiai folyamatok komponense, még kevésbé „vallásos élmény“. Távol áll minden meghatározhatástól, megállapítástól, leírástól, minden emberi jelenségtől. Paradox valóság, transcendens isteni aktus, az ember részéről vacuum, Hohlraum, teljes önkizárás, önleértékelés, önmegtágadás.

A német keresztyéneknél földi, *emberi erő, bizalom. Bizalom a „német eszme“ megvalósulásában, a német akarát teremtő csodájában, végeredményben tehát önbizalom.* A dialektikai theologiójánál önmegtüresztés, itt önmegteltítés. Ott *isteni*, itt *emberi* aktus. Ott „tárgya“ Isten, itt az ember! A német hit az emberben.⁵¹

e) *Az egyház.*

Az egyház nem az örök Isten üdvözítésre kiválasztott szentjeinek közössége, mint a dialektikai theologióban, hanem egy teljesen földi rendeltetésű, célú vagy teljesen értelmetlen, idejéltmult intézmény. Sem az eschatalogia, sem a láthatatlan egyház nem játszik szerepet. Sőt csak nem is autonóm intézmény, mert amennyiben a sémita-keresztyén (I) egyház egyáltalán megtűrhető, az

⁵⁰ Althaus: „Schuld und Verantwortung im Deutschglauben“-Theol. Aufsätze. II. 137. o.

⁵¹ „Der Glaube ist der Drang schön, wahr und gut sein. Er steht gerade weil er in der Tiefe der Menschenbrust verankert ist, auf dem *allersichersten* Grund!“ „Der neue Glaube ist Gefühl, Andacht, heilige Einsamkeit und vorerst um zu allererst Leben der einzelner Seele...“ Dieser Glaube ist das Volk und das Volk ist dieser Glaube...“ (Frenssou: i. m. 102, 122, 143 lapokon.

állam érdekeit kell magéavá tegye. A német hit első követelménye mindenképp megszabadulni az egyháztól. „Azok az idők, amikor a népeket nem kötötte guzsba az egyház, különbek voltak, mint amikor az egyházak virágkorukat élték.”⁵² „Ma is az egyház a német öntudat, erő kifejlésének legnagyobb akadály.” „A német hit egyháza az állam.” És az egyház forrásai? „Az Ó Szövetség alapján véve zsidó semita irat, nekünk, germánoknak semmi közünk hozzá.” „Az Új Szövetség igaz és valószínűtlen, okos és ostoba, nemes és hétköznapi adottságok halmaza, mely magán viseli az emberi minden jellegét.” „Pál apostol egy lelki-testi nyomorék, félbolond ember.” „Luther telve a középkor minden babonájával,” az ágostai hitvallás „nyomoruságos emberiség tarthatatlan, mesterkéltszüléménye.”

f) Az Üdvörténet.

Az újreformátori theologia velege a Krisztus Kijelentése. „Das Leben Jesu ist der von Gott zur Versöhnung qualifizierte der von ihm zum Zweck der Versöhnung gleichsam unterminierte und geladene Ort der Geschichte.“ „Das Reich Gottes ist an diesem Ort herbeigekommen, so nahe, dass sein Kommen, seine erlösende Kraft und Bedeutung gerade hier gewerkt, so nahe, dass gerade hier das Wohnen Gottes bei den Menschenkindern, das Reden Gottes mit ihnen, der Wille Gottes, die Welt heimzurufen in seinen Frieden, unmöglich verkannt werden könnte, so nahe dass gerade hier der Glaube sich als gebieterische Notwendigkeit aufdrängen müsste.“⁵³ Ezért az Üdvörténet a keresztienység értelme.

A „német hit“ számára a német történelem az Üdvörténet. Istenországa Németország. „Isten országa és Németország szövetséget kötöttek.“ A német nép golgotája a világháború. Húsvétja Hitler küldetése.⁵⁴ Pünköstje a nemzeti szociálizmus. „Isten Lelke mint tűz zuhant másodszor is az Égből a földre és a mi német népünkre szállt rá“⁵⁵ Ebben mindenkinek hinnie kell. „Aki a mai Németországban kételkedik, a világ értelmében kételkedik. Aki nem hisz Németország feltámadásában, nem hisz Isten feltámasztó erejében“ „Nem az egyház, Németország az üdv hordozója.“ „Az egyház teste helyét Németország teste foglalja el.“ „Német nép, ébredj tudatára, hogy te vagy Krisztus népe, evangéliumi Kijelentésének hordozója, népeknek az örök Istenhez vezető útja.“

„A német hit“ így a messiási üdvörténetet politikai mozgalommal cseréli fel. „Elfelejt, hogy a nemzeti újjászületés és Jézus általi újjászületés két különböző dolog“ (Althaus). Isten országa

⁵² Frenssen : i. m. 68 o.

⁵³ Barth : Der Römerbrief, 79. old.

⁵⁴ „A Hitler hite által a németiség szenvedés és halálútja feltámadással változott. Így a világháború Golgothája Hitler Adolf révén a német nemzet feltámadása lett. (Leffler : Christus im Dritten Reich der Deutschen“, 1935, 51. o.) Althaus : Politisches Christentum-ja után idézve. (Teol. militans 5.)

⁵⁵ Leutheuser szavai Althaus i. m. nyomán. 7. old.

eschatalogikus valóság, nem azonosítható politikai eredményekkel. A német feltörés lehet páratlanul nagy tett, de messiási üdv történet soha, sem ő, sem semmilyen más történelem. Az Krisztus által egyszersmindenkorra adatott minden népnek és azt politikai eseményekkel azonosítani, vagy azokhoz hasonlítani, ha csak szimbólumképpen is, a politikát üdv történetnek kijátszani páratlan vakmerőség.

Ha mindezekhez hozzávesszük a Szent Lélek kiválasztó ereje és az árjaparagrafus, Isten és a nép, mint föltétlen mérvadó közti ellentétet, világossá válik, hogy a dialektikai theologia és a német hit tanításai között oly különbség áll fenn, mint Isten és a világ között. Érthető tehát, hogy a „német keresztyén“ mozgalom ez a vele csak némileg rokonszenvezők is támadó erejüket elsősorban ellene fordítják, mert minden theologiai irányt inkább tudott befolyásolni, mint ezt. Ez a magyarázata annak is, hogy a dialektikai theológiát teljesen elutasító theologosuk közül igen sokan a német hit tévelygéseinek zászlóvivői lettek (Seeberg, Wobbermin, Hirsch, Frenssen stb.), akik — hitigazságait nem tudván kifogásolni, azon az alapon hívják fel hiveiket az újreformátori theológiától való óvakodásra, hogy ez 1. vigasztalanul szétválasztja az időt az örökkévalóságtól, ezáltal akadályt gördít az aktív hit és etika elé, 2. kátholizálja belsőleg a protestantizmust, tanításait egyedül üdvözítőnek tartván, 3. kálvinizálja a lutheránus vallást (1), 4. új evangéliumi pápaságra vezet, 5. theologiai eszméit hitvallássá akarja emelni, 6. kátholikus módon nézi a hitvallásokat, amikor belőlük a jelen kor számára normákat akar felállítani, 7. mert egyházi tannevelő intézmény lesz belőle. Mindez nem egyeztethető össze a keresztyénséggel, a bibliát nem lehet bálvánnyá, a keresztyénséget könyvvallássá súlyeszteni, a Szent Lélek a történelemben, életben is dolgozik és az igazi hit nem „igaznaktartás“, hanem Isten rejtett munkájának megértése, megragadása.⁶⁶ Hogy itt mily sok a félreértés, felesleges hangsúlyoznunk.

5. Összegezés.

Az újreformátori theologia félelem, megalkuvás nélkül, teljes energiával az örökkévaló Isten szuverénitására, reálításáért, e reálítás kizárólagos respektusáért, egyedüli uralmáért küzd biblikus reformátori alapon; mivel pedig ez a harc minden protestáns keresztyén ember reformátori öröksége, az újreformátori theologia és „német keresztyén hit“ között dülő harcban minden protestáns embernek az *előbbi mellett kell döntenie* a „német feltörés“ keresztyénségdiszkreditáló, emberistenítő, Isten-meglágadó törekvéseivel szemben. A dialektikai theológiának lehetnek hibái, tulzásai, egyoldalúságai, nem tudjuk minden tanítását magunkévá tenni, de mert a legnagyobb hévvel ő harcol az isteni szuverénitásért és ő a legszigorubb az ember Istendicsősége-ellenes mozdulatai miatt,

⁶⁶ L. Christ. Welt, 1936. 369. old.

megismerni, igazságait magunkévá tenni elengedhetetlen kötelességünk.

A német feltörés, mint politikai szociális mozgalom csodálatos, páratlan. Sok tekintetben hálát kell adnunk érte és még több tekintetben tanulnunk kell tőle. De mint vallás, mint olyan vallás, amelynek az ember áll középpontjában, veszedelmes kárhozatos tévelygés, amely ellen teljes mértékben tiltakoznunk kell.

Lehet-e keresztyén embernek habozni a döntés tekintetében? A dialektikai theológiában Isten dicsősége, itt az emberé. Ott Isten az egyedüli realitás, itt a sors, az ember. *Habozni annyi, mint habozni afelett, hogy Istennek engedelmessédjünk, vagy az embernek? . . .*

Az újreformátori theologia képviselői felfogásaikat változtathatják, egykori tanaikat megtagadhatják. Ma már nem beszélhetünk régi értelemben dialektikai theológiáról. De a dialektikai theologia fénykorában lefektetett tanításai (1924—1933) az Isten dicsőségéért vívott mindenkori harc klasszikus igazságai, amelyek örök követelményként mindenkor ott fognak állani minden keresztyén hívő előtt, *előttük is!* A dialektikai theologia „tanai” ott fognak égni minden ember lelkében, akinek ajkát valaha is elhagyja e vallomás: „Soli Deo Gloria!”

Kiss Béla.

Krisztus — Verdens h p.

(Krisztus : a világ reménysege. A Vasárnap i skolai Világszövetség XI. konferenciája. Oslo, 1936. jól. 5—12.)

II.

A Vasárnap i skolai Világszövetség, amelynek világkonferenciája, immár a XI., nem sz m lva a kisebb, egyes földrészekre kiterjed ket, most Oslóban folyik, tulajdonképpen már több, mint ötven éves multra tekinthet vissza. Először csak vil gkonferenci kat tartottak, az első ilyen 1889-ben, Londonban a vasárnap i iskolai munka el mozd ttására, majd a Rómában, 1907-ben tartott konferencián megalkotják magát a vil gsz vets get, hogy a munka egyseges vezetése biztosítva legyen. Ez a mozgalom azonban még csak egy olyan közösség volt, amelynek egyesek lehetnek a tagjai, akik a munka kérdését a sz v k n hordozzák. 1924-ben, mint a legtöbb vil gsz vets gben, itt is leszámoltak azzal, hogy a munkát az egyházak keretei között kell végezni s ettől kezdve a szervezete  gy van megalkotva, hogy minden országban a vasárnap i iskolai munkát végző egyházak alkotnak egy közös bizottságot, amely a vil gsz vets gnek tagja lehet. Külön mag nosokat, hogy egyházakat külön-külön nem vesznek fel.

A Szövetség nem szorítkozik csak a vasárnap i iskolai forma propagálására, hanem tekintetét az egész keresztyén nevelés t rlet re irányítja. A keresztyén nevelés munkáját akarja el mozd ttni, amelynek a vas. isk. munka csak egyik m dj . A vas. isk. munka fel l adatokat gyűjt össze az egész világról s négy évenként kiadott jelentései h  képét adják a vas. isk.  tj n folytatott nevelésnek az egész világon. De emellett indításokat ad a nevelés más lehet segeire nézve is, pl. a nyári bibliai iskolák, amelyek az amerikai egyházakban kezdődtek, már nagyon sok helyen el vannak terjedve, támogatja az ifjúság között végzett munkát, végez bibliaterjesztést stb. Ma a Szövetségbe 124 országban folyó munka és ugyanennyi országos bizottság tartozik s munkáját kiterjesztette az egész világra.

Ezt a munkát, amit a Világszövetség végez, nem lehet valami kisjelentőségű és mellékes dolognak tekinteni. Már maga az a tény, hogy a konferencia f v dn ks g t a norvég király vállalta, mutatja, hogy általános tekintélynek örvend. A Világszövetség jelenlegi eln k t, Sir Harold Mackintosht az angol király b r i

címmel tüntette ki ezért a munkájáért, a jelen konferencián résztvett Lord Kinnaird, a Skót Egyház királyi főnagybizotija a feleségével együtt, aki előadást is tartott, az upsalalai érsek s azok között az üdvözetek között, amelyek a konferenciához érkeztek, különösen kettő mutatja a Világszövetség munkája jelentőségét. Az egyik a dán király üdvözlése, a másikat Csiang Kai-Sek, a nankingi kormány elnöke, a kínai hadvezér küldi, amelyben a többek között ezt írja: „Hisszük, hogy az a munka, amelyet önök végeznek, jelentős szolgálat lesz a világ javára. Hisszük, hogy a keresztyén eszmék gyakorlati alkalmazásában található a világ békeességének legbiztosabb és leggyorsabb útja.“ Az a tény, hogy olyan sokan jelentek meg a konferencián, világviszonylatban is nevezetes egyének, szintén a Világszövetség munkájának általános elismerése és súlya mellett bizonyít. Egyik legnevezetesebb egyéniség itt dr. Kagawa, a nagy japán evangélista, aki ma Ázsia legnagyobb keresztyén embere, szociális reformere és politikusa, Lunde norvég evangélikus püspök, Erling Eidem, upsalalai érsek, Söderblom utóda, Daniel Lamont theol. professzor és a skót egyház moderátora és mások.

A Világszövetség munkájára vonatkozó statisztikai adatokból a következők a legérdekesebbek: A világ 2000 milliót kitevő lakosságából 232 millió protestáns s ezek között kb. 62 millió 14 éven alóli gyermek van. Vasárnapi iskolába tartozik 34 millió, de közöttük sok a nem-keresztyén és a felnőtt. A 34 millió közül 28 millió Európára és Északamerikára esik, ahol a 232 millió protestáns közül 202 millió lakik, a többi 6 millió vas. iskolás a világ többi részein él 26 $\frac{1}{2}$ millió protestáns keresztyénekből telik ki, tehát ezekben az országokban a gyermekek keresztyén nevelésére több gondot fordítanak. A múlt 4 év alatt a vas. iskolai munka növekedése a régi ker. területek adatairól nem beszélve, Afrikában 100%, Délamerikában 35%, Középamerikában és Nyugatindióában 49%, Ázsiában 2%.

A konferencia külső képe magán viselte a Vas. Isk. Szövetség hatalmas kiterjedtségének és tömegeket megmozgató erejének nyomait. Háromezerre ment azok száma, akik 45 országból gyűltek össze erre az alkalomra, akik között Északamerikából 820 an, Norvégiából 625, Svédországból 200 an jöttek. A terem, amelyben a gyűléseket tartották s amely kb. 4500—5000 embert foglalhatott magában, mindig úgy teli volt, hogy alig lehetett benne helyet kapni, Oslo utcáin pedig élénk forgalmat csináltak a résztvevők s ezenkívül a villanyosokon is, amelyek a társaság szíveségéből a város területén jegy nélkül szállítottak mindenkit, akinek a konferencia jelvénye fel volt tűzve. A konferencia számára naponta külön lap jelent meg, amelyet a résztvevők ingyen kaptak, amely az előbbi nap eseményei regisztrálása mellett a következő nap programját tartalmazta. A konferencia irodája, ahol posta, könyvkereskedés, pihenő és dolgozó helyiség volt berendezve, mindig teli volt emberekkel, a három étkező helyiség, a város három

különböző pontján, alig tudta befogadni az oda irányított vendégeket, a kiállítási terem, ahol az egyes országok vas. isk. munkájára vonatkozó statisztikák stb. voltak kiállítva, rengeteg látogatónak örvendett.

Az ilyen nagy konferenciák rendszeren nem arra valók, hogy ott a kérdések megvitatást nyerjenek, a gondolatokat kicseréljék, eldöntsenek súlyos problémákat. Háromezer emberből álló társaságban nem lehet vitatkozni, érvelni, ellentmondani, ott csak egyik oldalon beszélni, a másikon hallgatni lehet. Ez a konferencia is inkább demonstratív jellegű volt, a szó jó értelmében. Azok, akik ott beszéltek, bizonyosságot tettek a kérdések kapcsán arról az ügyről, amelyet szolgáltak s akik hallgattak, jelenlétükkel bizonyítottak az ügy mellett és kölcsönösen erőt merítettek a szolgálatra. A délelőtti és esti előadások ilyen jellegűek voltak. Hármast cél tartottak szem előtt: először evangelizáló jellegűek, amelyek rámutattak arra, hogy a jelen világhelyzetben az evangéliumnak milyen üzenete van, másodsor speciálisan a vasárnapi iskola szolgálata kérdésével foglalkoztak, harmadszor képet akartak nyújtani a munka helyzetről az egész világon, az egyes országok képviselői jelentései alapján.

A délelőtti és esti előadások ezért egyetemes jellegűek voltak. Az itt tárgyalt kérdések közül az első csoportba az evangélium üzenetét a mai világhelyzetbe beállító előadások közé tartozott különösen kettő: az új világhelyzetről (Garfield H. Williams) és a skót moderátor beszédje, Isten által nyújtott erőforrások címen (Daniel Lamont). Az előbbi beszédében utalt arra, hogy a világ technizálódásának és industrializálódásának mai menete kétséges, hogy az emberiség javára tud-e szolgálni, vagy egyenesen pusztulásra lesz, különösen, mert az egész világban szörnyű rettegés uralkodik. E félelem és bizonytalanság miatt a világ, mint a tétovázó ember, hol eszeveszelten rohan, hol tanácstalanul vesztegel. A világ szabadulására minden humanisztikus próbálkozás hiábavaló, csak Isten felé fordulhatnak és az egyetlen szabadulás a megterésben van. A moderátor beszédében arra utalt, hogy a világ mai helyzetében minden emberi kísérlet kilátástalan a szabadulásra, meg kell ismerni, hogy Isten itélete van a világ felett, ezzel szemben nem lehet máshoz, mint a Krisztus váltásához menekülni,

A második csoportba azok az előadások tartoztak, amelyek a vasárnapi iskola munkáját és jelentőségét állították be az egyház életébe, a keresztyén nevelésbe, a misszió munkájába, mint olyan eszközt, amely alkalmas keresztyén testvériséget hozni e világba, s amely az evangelizáció munkáját végzi. A vas. iskola munkájának az ige hirdetésére vonatkozó jelentőségéről minden előadásnál szebb bizonyosságot tett a Brit és külföldi Bibliatársaság, amely egy gyönyörű bőrkötésű, kis formátumú, erre a célra készített Újszövetséget adott minden résztvevőnek ajándékkul, azon szolgálat elismerése gyanánt, amit a vasárnapi iskola a bibliaterjesztés

munkájában végez. Egy ilyen kis Újszövetséget a norvég királynak is nyújtottak át, aki válaszában örömeinek adott kifejezést, hogy a vas. iskola olyan sokat tesz a biblia terjesztésében.

Az előadások közül, amelyek a vas. iskola munkáját és jelentőségét hangsúlyozták különböző vonatkozásokban, a leglényegesebbek közé tartozott az, amely a vas. iskolai munka helyét és jelentőségét az egyházban jelölte ki, rámutatva azokra a pontokra, ahol az egyház a vas. iskolát felhasználhatja s annak segítségére mehet, továbbá a Kagawa előadása, aki rámutatott, hogy Japánban, a legszegényebb és legelhagyottabb néposztály között, ahol ő a maga munkáját végzi, hogyan tesz nagy szolgálatot a vas. iskolai munka. Érdekes volt az a megjegyzése, hogy sok japán keresztyén lelkész, európai theologia befolyása alatt kétségbe vonta a vas. iskolai munka jelentőségét, arra hivatkozva, hogy ennek a munkának, amely humanisztikus alapokon épül fel, az igehirdetéssel szemben nincs létjogosultsága. (Ez a hatás valószínűleg a dialektika theologia hatása lehetett.) Egy előadás hangsúlyozza, hogy a keresztyén nevelés tudja egyengetni csak az igazi testvériséget a világban, azt a testvériséget, amelyet sem hatalommal, sem tudománnyal nem lehet megalkotni. Ezek az előadások világosan rámutattak több dologra. Először rámutattak arra, hogy a vas. iskolai munkának tényleg van jelentősége és szerepe a keresztyénség életére s az egyház munkájára nézve s hogy ez a jelentőség nem kicsinyelhető le. A keresztyén nevelés kérdése az egyháznak is, a világnak is egyik legnagyobb kérdése és ha nem is vallhatjuk azt, hogy ez megoldja a kérdéseket és biztosítja a jövőndőt, vallani kell, hogy ez feladat elől nem térhetünk ki. Másodszor rámutattak ezek az előadások, hogy a keresztyén nevelés kérdését a legtöbb helyen a vas. iskola és az ifjúság gondozása útján oldják meg. Vannak egyházak és országok, ahol ez a két munka nincs szoros kapcsolatban az egyházakkal, hanem mintegy mellettük halad. Különösen olyan helyen, ahol az egyház valami ok miatt nem akarja őket magáénak ismerni, mint formákat. Ez azonban legtöbb helyen eltűnőben van. Erre nézve világos, hogy a keresztyén nevelés munkája szorosan beletartozik az egyház kötelességei közé nemcsak akkor, mikor egy pogány, vagy hitetlen állam áll vele szemben, de akkor is, mikor keresztyén állam végzi a nevelés munkáját. Harmadszor rámutattak a keresztyén nevelés komolyságára, amit a Vasárnapi Iskolai Világszövetség nagyon hangsúlyoz is. Az a tény, amit a japáni missziói iskolákról említ Kagawa egyik könyvében, hogy van olyan missziói iskola, amelyben a tanulók némelyike az öt évi évfolyam alatt egyetlen egyszer sem vett részt istentiszteleten, mutatja, hogy maga a misszió munkája is revízióra szorul, különösen az iskolai nevelés tekintetében, ahol az állami nevelés és iskolázás rendszerének átvétele az egész rendszer hibáiban való osztozást, az attól való függellenftés pedig az iskola elsorvadását vonhatja maga után. Ez a kérdés szűkségképpen utal arra, hogy mi a viszony a keresztyén nevelés és a

humanisztikus nevelés között s hogy az egyház számára az utóbbiban való részvétel mindig egy olyan áldozattal jár, amit nem könnyű elszenvedni.

A délutánok csoportos megbeszéléseknek voltak szentelve, olyan kérdésekről, amelyek a gyermekek különböző csoportjai kezelésével, a nyári vakációi iskolák kérdéseivel, az ifjúsági munkával, vezető-képzéssel stb. foglalkoztak. Ezek között sok érdekes kérdés volt. Pl. a vezető-képzésnél foglalkoztak annak módjaival, a csoportok munkája megbeszélésénél a tanítás anyagával, módszereivel, a gyermek megismerésével stb. Ezek a megbeszélések is tulságos rövid időt foglaltak le és tulságos nagy látogatottságnak örvendettek ahhoz, hogy kérdésekről részletesen lehessen beszélni, inkább eljárások és módok megbeszélése, tapasztalatok kicserélése volt ennek a haszna. Igaz, hogy a részletekbe való belebocsátkozás, mikor egy-egy kérdésnek a mélyebb alapjait kutatták volna, könnyen súlyos theologiai ellentétekbe vitt volna és az egész beszélgetésre veszélyes lehetett volna, hiszen egy-egy ilyen megbeszélésen s az egész konferencián nagyon különböző előképzettségű, felfogású és gondolkodású emberek voltak együtt, mégis nagyon érzett az, hogy a vas. iskolai munkának mennyire óvakodnia kell attól, hogy valami nagyüzemmé alakuljon (amilyen sajnos pl. Amerikában most), ahol a vezetők előtt a legsúlyosabb tudományos kérdések lassanként felesleges fénytűzéssé lesznek. Bár a konferenciákon felmerült kérdések és hozzászólások többnyire érdekes tapasztalatokat tükröztek, a mi vas. iskolai vezető-tanfolyamainknak a legmélyebb kérdésekig visszamenő, theologiai megalapozását nagyon nélkülözték, bár elismerjük, hogy itt ezt nehezen lehetett volna követni.

Jelentős része volt a konferenciának az, mikor délelőttönként az egyes országok beszámolóí hangzottak el. Nem minden országból — hazánk is hiányzott ezek sorából —, de mégis érdekes képet nyújtottak ezek a vas. iskolai munka haladása felől. A világhelyzet kiélesedett hangulata kétszer vált érezhetővé az egész konferencián, amely igazán a keresztyén szeretet és szolgálat jegyében volt vezetve az utolsó percig s ez a két eset a beszámolóí alkalmával történt. Az olasz delegátus is, a német is, objektív füllel hallgatva is domináló nemzeti önértéktől fűtött szavai után halk nyugtalanság futott végig a termen, de anélkül, hogy hangosabb szóban vagy ellenmondásban kifejezést nyert volna.

A beszámolóíban meg-megvillant egy-egy kép vagy adat előttünk, amely egy munkának, a vas. iskolai munkának jelen állásán túl rávilágít az illető nép belső életére is. Látszott a mai idők két hatalma, alapjában ugyanazon síkban, de ellentétes irányban mozgó ellenfelének: a fasizmusnak és bolsevizmusnak terjeszkedő hatalmat Argentínában, Uruguayban, Columbiában, Peruban, Japánban, a kath. egyház hatalmas megújódása és erőre kapása Angliában és Walesban, a keresztyén nevelés terjedése Japánban, Egyiptomban, Szudánban, Ausztráliában, az evangéliumi szellem-

nek az orthodox keleti egyházban való felébredése Görögországban, ahol a Zóé-mozgalom elevenítette fel az 1870-ben kezdődött, azután megszűnt és most újból megindult vas. iskolai munkát az orthodox egyház kebelében, Mexikóban, ahol a mult század közepén lehetett csak munkába kezdeni, stb. Ezeket az adatokat, a munka növekedéséről természetesen örömmel hallja az ember. Hiszen vele az Isten igéje hirdetése számára lesz hozzáférhetőbb a világ azon része s nyilhatnak meg azok a lelkek, akik között dolgoznak. Mégis, erre is áll e Jézus mondása: „Ne azon örvendjétek, hogy a lelkek nektek engednek!“ Ma, a tömeghatások és tömegmozgalmak idején nagy kísértés a keresztyén egyházra is, hogy eredményeknek örvend, ilyeneket akar kiprovokálni és számszerű adatok tömege mögé rejti el azt a szegénységet és nincstelenséget, ami a lelkiekben van benne. Egy öröm van: hogy a mi neveink fel vannak írva a mennyben, azaz: az öröm és hála azért, hogy Isten váltságot ajándékozott s megengedi, hogy erről bizonyosságot tegyünk. Csak ez a vas. iskolai munkában is a fő és nem számok aránya. Lehet örvendeni, ha látjuk, hogyan vesznek részt többen és többen a gyermekek közül ebben a munkában és a saját munkánknak is erőt ad az, hogy nem helyi próbálkozás, hanem milliókat lefoglaló világszövetség munkája egy része, de az Isten előtti felelősség tekintetében ezzel nem menthetjük magunkat s a létszám nem szolgálhat mentségül a munkánk minősége tekintetében. Nem a munka, hanem az ügy, nem a siker, hanem a kegyelem az, amiért hálásaknak kell lenni Isten iránt.

Bármennyire ki-ki érzett is ezen a konferencián sokszor az, hogy világmozgalomról, aktivitásról, akcióról van szó, mégis lehetetlen volt nem érezni, hogy mindenki tudatában ezek mögött egy *ügy* van: Isten ügye, amelyet szem előtt tart. Ez a tapasztalat tette a konferenciát mindvégig megkapóvá és impozánsága mellett mélységes tapasztalattá is mindenki előtt. Mikor július 12-én délután az egyetem előtti téren 20 000 ember részvételével a nagygyűlést tartották s a 20 000 ember együtt énekelte a 100. zsoltárt, valami olyan megkapó jelenet volt, amit ritkán lehet látni. Július 11-én délután volt záró gyűlés, a Szövetség elnökének záróbeszédével és Weigle amerikai Yale egyetemi dékánnak a konferencia jelmondatáról: Krisztus a világ reménysége, tartott előadásával. Az előbbi, miután köszönetet mondott a vendégszeretetért, többek között ezt mondta: Ha egy jellemző vonásban akarnám összefoglalni a konferencia jellemét, habozás nélkül azt mondanám, hogy ezt a konferenciát a testvéri szeretet lelke jellemezte. Az utóbbi, beszélve Krisztusról, a világ reménységéről három dologra hívta fel a figyelmet, a mai idők három nagy parancsára: bizalom, bűnbánat, hit. Új pogányság lopózik befelé a világba, de ez is jele annak, hogy nő a vágy Isten igaz izenete után. A vas. iskolai munkának készen kell állnia, hogy teljesítse a megbízását.

Ez a végső benyomás, amit maga a konferencia ad. Sokféle ember, sokféle természet és felfogás, olyanok, akikkel, ha theolo-

giai vagy bár világnézeti kérdésekről volna szó, nem lehetne egyet-
érteni, hamar meg lehetne találni olyan pontokat, amelyek teljesen
elválasztanak bennünket, de ezek a különbségek ma eltűnnek,
mert a sokféle nyelv, gondolkozás, egyház, nemzet, mindegyik a
neki adott talentumok szerint találkozik egy ügy szolgálatáról való
megemlékezésben. Ezért úgy érzi az ember, mintha régi ismerő-
söktől válna el, mikor július 13 án reggel vasútra ül Stockholmban
felé. A pályaudvaron még egyszer meglátjuk Lunde püspök nyájas,
mosolygós arcát, amint az uppsalai érseket kíséri ki s az Üdv Had-
sereg-beli generális alakját, aki szintén kijött, hogy lássa elutazni
a résztvevők nagy többségét.

Az utat Stockholmig nagyrészt élten tesszük meg, az étkező-
kocsiban nincs hely, reggeltől estig ott ülnek az amerikaiak, most
már valahogy tágul a viszony, a konferencia végével a kapocs, ami
összekötött, mintha meglazult volna, mintha ők is vesztek volna a
barátság és testvériség azon érzéséből, amelyet ott mutattak, ma
utazóközönség, akik igényt tartanak a jogaikra s nem engednek
belőle senkinek. Mégis úgy érzik, hogy a közös ügy szolgálatában
egy héttig való együttlét még sokáig kapcsolja össze gondolatban,
akik a konferencián résztvehettek.

Az út visszafelé Svédországon és Dánián visz át. Stock-
holmban a svéd királyok temetkezési helyétől szolgáló Riddarholms
templom köli le az érdeklődést, ahol a különböző kápolnáknak a
különböző királyi családok szarkofágjai között a Gusztáv Adolf
sírja is megtalálható, akinek az utolsó ütközetben viselt, golyóktól
átluggatott mentéje s kitömlött lova a múzeumban van közszem-
lére téve. A templom belső falán a svéd élet kritikáját képező
felírás: „Sex fuerunt, sunt, eruntque causae malorum, in Svaecia :
proprium commodum, latens odium, contemptus legum, negligentia
communis boni, favor improvidus in exteros, pertinax invidia in
suos”, — sok nép kritikáját foglalhatja magában. A stockholmi
városháza tornyából bámulatos kilátás nyílik az öbölre és a szig-
etekre, amelyeken a város elterül.

Kopenhága még világvárosiasabb, mint Stockholm, de a leg-
felejtethetlenebb és legfenségesebb benne három dolog; a Thor-
waldsen-múzeum és a templom, ahol Thorwaldsen művei vannak
kiállítva, a Glyptoteka gyönyörű szobraival és a Grundtvig-templom,
amely egészen új és meglepő tervezésében és környezetében is.

A legutolsó ember, aki még a konferenciára emlékeztet ben-
nünket, itt válik el tőlünk, miután szíves barátsággal állott szol-
gálatunkra városa megtekintésében. Ugyanaz volt, akivel Olóba
érkezéstünk alkalmával a vasúton találkoztunk, banktisztviselő, de
otthonában lelkes munkása a vasárnapi iskola ügyének. Mintha
vele egy a Krisztus ügyéért velünk együtt munkálkodó lélekkel
még egyszer felhangzott volna a konferencia jelmondata előttünk :
Krisztus a világ reménysége.

I. L.

Nagy Károly igehirdetői arcképe.

(Homiletikai tanulmány.)

Itt következő tanulmányomnak aktualitást Nagy Károly néhai püspök halálának 10. évfordulója ad. Igehirdetői arcképe megfestésének okát azonban mélyebben kell keresnünk. E ponton három motívum vezetett, melyek — úgy gondolom — túllépik az egyéni rokonszenv határait:

1. Az igehirdető Nagy Károlyról csupán egyes ecsetvonásokat találtam, holott Tavasz Sándor róla írt nekrológiában ezt a magasaértékelő és inspiráló kijelentést teszi: „Bizonyosak vagyunk, hogy eljövendő nemzedékek mind tisztábban fogják megérteni Istennek a Nagy Károly vulkánikus lelkén át zengő szent és áldott kijelentését. Amikor dr. Makkai Sándor ezt írja: „... egyike marad a legnagyobb igehirdetőinknek” (Ref. Szemle 1925. 359. old.), — méltó, hogy a magyar ref. igehirdetés klasszikus földjének, Ardealnak (mint ezt az akkori Debrecen is elismeri) egyik legklasszikusabb igehirdetőjéről egységes kép maradjon az utókor számára.

2. Nagy Károly igehirdetésében, homiletikai megjegyzéseiben, theologiai álláspontjának leszögezésében szenzitív egyénisége folytán nyomait, szelleme rendkívüli reflektív kritikai működése folytán összefüggését és bírálását, ragyogó dialektikai készsége folytán gyökerét találjuk meg azoknak a szellemi áramlatoknak, melyek az ardeali ref. theologiai életben megelőzték, részben megtermékenyítették az ő tevékenységét, részben pedig együttaladtak azzal. De Nagy Károly egészében véve ősteremtő szellemében olyan megdöbbentően éles sugarak szikráztak elő, melyek kellő rögzítésben a ma theologusai közé sorozták volna. Mindezek a tények olyan jelentőségűvé teszik Nagy Károlyt, hogy nélküle ardeali ref. theológiánk és igehirdetésünk történetét és mai állását meg nem érthetnénk.

3. Hogy igehirdetésünk eredményessége, a gyülekezetnek az Ige kényszere alá való állítása milyen mértékben függ az igehirdető személyiségétől, hogy mennyire az igehirdető személyisége az a prizma, melynek az Igéhez való egyenes, töretlen beállított-

ságán fordul meg az Ige mondanivalójának sokfényű kibontakozása, — azt talán Nagy Károlynál szemléelhetjük legtisztábban.

Fenti három rugó ardeali vonatkozásban olyan széles érdekű jelleggel bír, hogy egyenesen kötelezővé teszi Nagy Károlynak, mint igehirdetőnek ismertetését, illetve megismerését.

A Herepeiek által inaugurált igehirdetési formalizmus és szónoki eszmény, mely oly hosszú ideig fenntartotta magát, elvesztette jelentőségét, amikor Nagy Károly megjelent. Az igehirdetés kérdése többé nem az, hogy „hogyan“, hanem hogy „mit“ prédikáljunk. Ez az irány azután mind máig fenntartotta magát és jogosan. Így mi is ennek a mértéke alatt nézzük és bíráljuk Nagy Károlyt. Ez pedig szükségképpen vezet annak a theologiai álláspontnak a vizsgálatához, melyen Nagy Károly állt, melyet Ardealban a legtisztább formájában képviselt és így Nagy Károly liberális felfogását is ismertetem, majd bírálat tárgyává teszem.

Bár Nagy Károly vallotta, hogy más a theologia és más a „vallás“ és a prédikációban nem theológiát, hanem vallást hirdtünk, mégis theológiájának következményei szükségképpen mindegyre megmutatkoznak igehirdetésében. És ez természetes is. Hiszen ha a theologia a műhely, viszont az igehirdetés a hely, melyen forgalomba kerül a produktum és megmutatkozik teljesítőképesége.

Nagy Károly theologiai gondolkozásának gyökerei négy talajba futnak le: 1. Kálvin theológiájába, 2. Schweizer Sándor systematikájába, 3. Hegel filozófiájába és 4. a liberálizmus világnézetébe.

Kálvin erkölcsi imperativusának kérlelhetetlen zordonsága Nagy Károly acélos jellemeszilárdságát hozta rezonanciába, Kálvin résztelen következetességű rendszerének építményében agyának logikai feszültsége megoldódott. Nagy koncepciókra beállított szellemét Schweizer systematikája és Hegel „abszolút szellem“ filozófiája széles lendületre emelték és nagy perspektíváknak összefogó képben való látására inspirálták. A liberálizmusban pedig a szellemet minden kényszertől, eldítélettől megmentő szellemi szabadságharc alapját látta s — épen a liberálizmusból kinövő általánosítással — programját azonosította az evangéliuméval. Mindezek mellé járult a szülei házban magábaszívott gyermeki, sokszor egészen naiv hit, mely azonban jó ideig betemetett forrás maradt.

Mindezek a vonások Nagy Károly ideális elgondolásában egy magasabb spekulatív egységben futnak össze és szinte elhinnénk, hogy Kálvin és a liberálizmus kitűnően megférnek egymás mellett, hiszen a Kálvin hitből születő erkölcsi személyisége és a liberálizmus „autonom erkölcsi személyisége“ kongruensnek látszik. De az ellenmondások és visszasságok azonnal előállottak, mihelyt az elgondolások a gyakorlati elveket következetesen levonó mérlegére kerültek s így vagy az ellenkezője derült ki az elvnek, vagy épen spekulatív jellegénél fogva talajtalannak bizonyult és megmaradt elvont filozófának. Ez a liberálizmus minden képviselőjénél, de különösen Nagy Károlynál látható, kinél sokszor egészen tanács-

talánul állunk megítélés dolgában, mert állításai sokszor homlok-
egyenest ellenkeznek az azelőtt mondottakkal és ami csodálatos
dialektikai készségére vet világot, mindkét állítását olyan
meggyőző és hiánytalanul egymásbakapcsolódó fogú logikai
apparátussal bizonyítja, mely kétségtelen vereséget jelent azoknak,
akik hasonló bizonyítékkal lépnek fel vele szemben. Ez az inga-
dozás nem csupán — kritikai szelleme mellett is — könnyen lob-
banó egyéniségének tudható be, mint azt dr. Ravasz László Nagy
Károlyról írt emlékezésében megállapítja, hanem sokkal inkább
annak a tiszteletreméltó erőfeszítésnek, hogy valahogy egyensúlyba
hozza azokat a végleteket, melyek az evangélium és liberálizmus
között vannak s mely eredménytelen törekvésnek bizonyítékai az
ellentmondások is. Nagy Károly a kereső és vajudó theologus, ki
a két ellentétes pólus között mozog: az evangélium között, mely
nek letéteményese a Szentlélek Uristen és a liberálizmus között,
melynek letéteményese az emberi lélek. Hogy hidat verni nem
tudott a kettő között, ez csak természetes, mert Isten és az ember
között az út a Szentlélektől indul ki és nem az emberi lélekből,
még akkor sem, ha vallásos lélekről van szó.

Bár bírálatunkat és kifogásainkat a liberálizmussal szemben
— épen sokakat megtévesztő, tetszetős jelszavai miatt — le kell
szögeznünk, de bírálatunk igazságossága érdekében minden a már
múltba számítható irány keletkezése okainak, körülményeinek tekin-
tetbevételel vizsgálendő. Ha így nézzük a liberálizmust és spe-
ciálisan a Nagy Károly liberálizmusát, mentséget vagy legalább is
megértést találjuk abban a tagadásban, mellyel szembefordult
a polyvacseplő racionalizmus puffogásával és az ortodoxia tan-
bilincseivel. Az elsőt megítéli, a másodiktól felszabadít és poziti-
vumot ad, amikor rosszalja azokat, „... akik a dogmát és
dogmatizálást pápista értelemben veszik“, de ugyanakkor meg-
jegyzzi, hogy „igenis szükségünk van helyesen értelmezett dogma-
tikus prédikációra, sőt manapság épen ezekre van a legnagyobb
szükségünk.“ (E. Protestáns Lap 1901. 214. old.) És ha hozzá-
vesszük még ezt a megállapítást: „A ker. hit örökkévaló nagy
igazságaival kell betöltenünk a lelkeket azzal, ami a dogmáknak
is tartalma“, (E. Prot. Lap 1901. 396. old.) és hogy ezt a meg-
állapítást az igehirdetésre teszi, tehát a theológiát és az igehirde-
tést a legorganikusabb viszonyba hozza, — megállapíthatjuk, hogy
liberálizmusával az „elvonat dogmatizálás“ fagyát felolvasztotta,
de egyben: megállapításával messze túlnölte a liberálizmus kor-
látait, sőt mindeneket áthidalva, az Ige theológiájának alapjához
nyult le.

Nagy Károly liberálizmusa érvényesül egyházpolitikája tekin-
tetében is. Ezt is azonban az ellentétes irányzat szülte meg nála: **Ausztria abszolutisztikus** — és a vele érdekből szövetkezett, az
ultramontán jezsuita szellemtől átítatott róm. kath. egyház hatalmi
törekvése. Liberális alapon követeli a méltányosságot és a belátást
a protestáns egyházakkal szemben az állam részéről, annyival is

inkább, mert a protestáns egyház és a nemzet fogalma egybeforrott, miután a protestánsizmus lényegéből következik a hazafiasság, mit a róm. kath. ról távolról sem lehet állítani: „A protestánsizmusra vár a feladat, hogy a vallásosságot s vele a hazafiasságot olyanná tegye, mint a levegő, melyben élünk anélkül, hogy észrevennők.” (E. Prot. Lap 1903. 670. old.) Ennél azonban még jellemzőbb a következő mondat: „... a Bocskai-féle felkelés... hirdeti, hogy nemzeti szabadságunk és állami létünk megmentője a prot. volt.” (E. Prot. Lap 1904. 1. old.) Természetesen itt szó sem lehet azonosításról, mint ahogy az E. Prot. Lap 1901. 26. és következő számaiban kifejti, hogy a prot. igehirdetés tárgya nem lehet a nemzeti eszmény.

Ez ad alkalmat arra, hogy megmutassuk Nagy Károlynak a protestánsizmusról alkotott felfogását is, melyet legteljesebben tükröz „A magyar prot. helyzet, kilátásai, teendői” címen tartott és a Ref. Szemle 1908. 36. és következő számaiban megjelent felolvasása. Ennek minden a protestánsizmusról mondott sorából kiolvassuk, hogy a prot. lényegét és a keresztyénység lényegét azonosítja, mert mindkettőnek tartalma: Isten szuverénitása az egész világon és az egyénben, tehát épen úgy életelv, mint világnézet. Ezt világosan így fejezi ki később: „A protestánsizmus nem felekezet, hanem életminőség” s az alapját képező „evangélium nem szociális panacea, sem nem rejtélyes tudomány, nem óvatos foltozgatása a réginek, még kevésbé kaján lépdesése a régi avult köntösnek, nem konzervativizmus és nem forradalom, hanem *mennyei értékek eleven hatalma.*” (Ref. Szemle 1914. 106. old.) E megállapításaival a protestánsizmus lényegét olyan gyökereiben ragadta meg, mely minden időben egyetlen lehetséges meghatározás marad és Nagy Károly idejében, a liberálisizmus túlzásainak korában hallatlan merészség, úgy, hogy robbantó erejével szétveti a liberálisizmus falait, melyeken belül a keresztyénység, mint ker. „vallás” és a protestánsizmus csak mint prot. „vallás”, tehát: mint az emberi szellem egyik nyilvánulása szerepelhetett, szemben Nagy Károly „mennyei értékek” — meghatározásával.

A protestánsizmus és a nacionalizmus viszonyáról vallott felfogásának azután megfelelő és a liberálisizmuson az élet igényével és pusztíthatatlanságával keresztültörő hit eredménye igehirdetési kritikája, melynél fogva: „... természet és történelem csak úgy tárgyai az igehirdetésnek, amennyiben bennük Istennek e világhoz való szeretete lett nyilvánvalóvá amennyiben útjai, eszközei a mi Istennel való személyes szeretetközösségünk létrejövételének.” Majd kissé tovább: „A templomi prédikáció csak így állhat a nemzeti élet szolgálatában és másként nem.” (E. Prot. Lap 1901. 27. sz. „Figyelemreméltó symptoma.”) Ez idézetekből megállapíthatjuk, hogy Nagy Károly korában a nacionalista és helytelen értelemben vett dogmatizáló prédikációk mellett javában dúltak a mondanivalónélküliség talaján az ú. n. „természeti” és „hazafias” prédikációk, melyeket Nagy Károly kritikai szelleme

megtelt, de úgy, hogy a természet és hazafiasság kellő súlyra leszállítva, mégis bedolgozhatókká lettek a prédikációban a Kijelentés abszolútágának feltétele alatt. Mert kétségtelen, hogy a kereső szellemnek a Kijelentés abszolútág felé való tapogatózása nyilvánul meg a fenti szavakban.

A liberálizmus megteremtette a maga sajátos, jórészt tiltakozásból született etikáját is, melynek eszménye: „az autonóm erkölcsi személyiség.” Mint Nagy Károlynál bőven van alkalmunk látni, a liberálizmus ez eszményével tiltakozni akar a racionalizmus kazuisztikus erkölcsi tanácsaival szemben, melyeknek kivetésére a racionalizmus az egyetlen motivumként a józan ész által ajánlott hasznosságot állítja be. Másik oldalon pedig a róm. kath. ellen fejt ki autonóm erkölcsi személyiségprogramját, feldöntve egyrészt a tekintély sakkbantartó, megfélemlítésre alapozott imperativusát, másrészt a belső, szintén utilisztikus erkölcsi mozgatórugót: az erkölcsi cselekvés érdemszerző voltának megcsillogtatását. Úgy a racionalizmussal, mint a r. katholicizmussal szemben hangsúlyozza az „autonóm,” tehát kényszerből és kecsgettetéstől nem befolyásolt, jutalmát önmagában bíró erkölcsi cselekvésjellegét, mellyel kétségtelenül emberi mérték szerint a legmagasabb eszményt állította fel. Hangsúlyozzuk azonban: emberi eszmény. Másrészt a „személyiségeket” állítja szembe a rabszolgalelekkel és a számító kereskedőszellemmel. A személyiség alatt értve az egyéniség szabad, csupán önmaga kényszeréből hajtott, magát öntudatosan birtokoló megvalósítását. A liberálizmus ezzel kétségtelenül a legmélyebb rugóját adta az erkölcsi cselekvésnek. A felfogás nyomai mutatkoznak úgy az ígehirdetésben, mint más irányú írói tevékenységében.

Mint tiltakozást, magasra kell értékelnünk a liberálizmus etikai eszményét, de csak ennyiben azonosítható a liberálizmus a protestantizmussal, melyet Nagy Károly olyan szívesen tesz meg. A protestantizmustól való ellentétes lényege ott válik szembeötlővé, hogy alapjában véve a liberális ethika sem lépi túl azt a kategóriát, melyben a liberálizmus megelőzői és ellenlábasai mozognak. Pozitívumban *többet* ad, mint amazok, de nem *más*. Mert azokkal együtt csak emberi kategóriák között marad, már pedig a protestantizmus éppen azért nem *egy* felekezet, nem *egy* egyház, erkölcsi eszménye nem *egy* a többi között, hanem úgy tetszik: *a* felekezet, *az* egyház, *az* erkölcsi eszmény, mert nem az emberi *egy*, hanem az isteni *az*, mert benne nem szemlélt tárgy, hanem cselekvő alany a Szentlélek. Hogy pedig a liberálizmus etikája és erkölcsi eszménye pont az ellenkezője ennek, azt éppen a liberálizmust legtisztábban inkarnáló Nagy Károlynál látjuk, ki ezt mondja, „Egyházi társadalmunk” c. cikkében (Ref. Szemle 1908. 28. sz.) az autonóm erkölcsi személyiségről: „A természeti ösztönöknek egy magasabb abszolút észtvörvény által való áthatottsága ez”, mely korántsem jelenti az egyéniségnek, mint természeti adottságnak a Krisztussal vérközösségbe lépett lélek Krisztustól nyert mennyei erővel és az *azokból* kiáradó elkötelezéssel való meg-

szentelését. Mert hol van az erkölcsi cselekvés helyességének a mértéke, de egyben rugója is a Nagy Károly liberális etikája szerint? Az „abszolút észtvörvény“-ben, melyet azonosított „a kálvinizmusban az Isten lényegén és akaratán nyugvó predestinációval“, minthogy a Szentháromság egy Isten fogalmát Hegel nyomán azonosítja az „abszolút szellem“-mel (Ref. Szemle 1911. 37. szám: „Losonczy br. Bánffy Dezső emlékezete“). Az abszolút észtvörvény (alias: predestináció) pedig a lelkiismeretben jelentkezik: „Ebben abszolút bizonyosság van — isteni bizonyosság a „*lelkiismeretben*.“ (Ref. Szemle 1908., 625. o.) Végül is az isteni bizonyosság abszolút, tehát egyetlen lététényese az *emberi lelkiismeret* s az ebben jelentkező Istenbizonyosság nagyon is azonos az ember *veleszületett* „Istentudatával.“ Vagy, amint egy másik helyen megjegyzi Nagy Károly: „A prot. elvének pozitív mozzanata is van... minden egyénnek a belső, *magasabb Én-je*, a szellemi, az isteni az emberben.“ (Ref. Szemle 1908., 463. old.) Így tehát mindenképpen az ember marad az erkölcsi cselekvés végső alapja Nagy Károly liberális etikai felfogásában, mert az általánosság isteni személyes garancianélküli kategóriájában mozog, mert a cselekvés rugója nem a Szentlélek, hanem az emberi lélek, mert az egyéniségnek személyiséggé való öntudatosulásában a norma nem az Istenismeret, hanem a lelkiismeret.

(Folytatjuk.)

Kozma Tibor.

Dr. Illyés Endre: A magyar ref. földmivelő ifjúság lelki gondozásának története. Theol. Tanulmányok 46. k. 141 l.

Illyés Endrének már ez a második könyve, amely a ref. földmivelő nép kérdéséről szól. Az első, néhány évvel megjelenő könyv az alföldi nép vallásos életével foglalkozott és nagy és megérdemelt méltánylásban részesült. Míg ott néplélektani és etnográfiai körben mozgott, itt azokat az adatokat keresi fel, amelyek arról szólnak: hogyan történt a földmivelő népnél az ifjúság lelki gondozása.

Először tisztázza a lelki gondozás református elveit, azután azokat a formákat sorolja fel, ahol és ahogyan ez a munka folyt, a családban, az iskolában, a katechizációban és konfirmációi előkészítésben. Majd foglalkozik három oldalával a kérdésnek: hogyan részesült lelki gondozásban az ifjú, mint egyháztag, az igehirdetés és istentisztelet útján, a sakramentumok kiszolgáltatása és arra való előkészület által és hogy az egyházfegyelem milyen formákat öltött az ifjúság gondozásában. A második főkérdése: milyen szerepet vitt az egyházért való munka az ifjúság gondozásában, míg harmadszor azzal foglalkozik, milyen helyet foglalnak el az ifjúság életében azok, akik közöttük dolgoznak, a lelkész, a tanító, a gyülekezet vezetői. Végül a házasságkötés pásztori vonatkozásait tárgyalja.

Ezt a munkát Illyés Endre nagy felkészültséggel és tudományos alapos-sággal végzi el. Rengeteg elsőrangú és elsőrendű forrásként szereplő, egyházközségi és megyei szabályzatnak, jegyzőkönyvnek, feljegyzésnek feldolgozásával találkozunk itt, emellett, hogy a kérdés irodalma is teljesen ismerős előtte. Az adatok összegyűjtésében gondosságot, azok felhasználásában pontos és lelkiismeretes munkát árul el. A lelki gondozásról való theologiai felfogása, amely az egész munka hátterét s az adatok felhasználására a mértékét képezi, helytálló és alapos, az egész munkát haszonnal és tanulsággal lehet forgatni.

A könyvben rengeteg érdekes adatot találunk, amelyek egyházi életünk egész történetét is megvilágítják, emellett az ifjúság gondozása történetére, annak egyes formáira fényt vetnek. Szerző nagy szolgálatot tett ezzel a könyvével is mindenkinek, aki az egyház történetének belső kérdésével óhajt foglalkozni.

I. L.

Kézenfogva vezet.

„ . . . én vagyok Urad, Istened, aki jobbkezedet fogom és aki ezt mondom néked : Ne félj, én megsegítelek !“

És. 41 : 13.

Hátunk mögött egy nehéz tanulságu év: népek, királyok, államférfiak egyforma tehetetlenségét tükrözi a világválsággal szemben. Senki se tudja, hova dől el a megingott világ. Új évbe lépünk s a sok szövevény közt első lépésünkkel is alig tudjuk a biztos utat. Emberfeletti feladat ilyenkor szólni valamit a jövőre nézve. Ki az a vezető, aki ma a jövőbe lát, csak a holnapba legalább ?

Kell, mint a falat kenyér, az Ige most. Nézzünk hát bele és emberi okoskodás, jósolni próbálás helyett figyeljünk arra, hogy onnan mi is hangzik felénk.

„Én vagyok Urad, Istened . . . , aki jobbkezedet fogom . . .“

Mint egykor a válságba jutott választott népet, minket is Isten szólított meg. Tanácsstalanságunkban Ő szól hozzánk. Szava keveset mond, mert semmi, se tár fel az eljövendő titokzatos leple alól s mégis sokat üzen. Eleget. „Ne félj, én megsegítelek!“ Nem felvilágosít, hanem erőt kínál. A maga segítségét. Bizonytalanságok közt megfogja kezünket és ez mindennél több.

1. Mindentől félünk, amit nem ismertünk. Az ismeretlen halál borzongatása ez a halandó ember egész életében. Ha nem lenne halál, bizonyára nem ismernők a félelmet. De egyiket se tagadhatjuk ki életünkéből. Lehet sokáig álmítani magunkat s menekülni ez elől a félelem elől, de ez csak annyit ér, amennyit a gyermek számára ér az, ha a hirtelen veszedelem előtt behunyja a szemét. Nem látja, de el nem kerülte a veszélyt.

Hálát kell adnunk Istennek, hogy a rettegést adta, mert ez is az Ő keresésére serkent, talán sokáig másnál és másban keresünk a bátortlást. Egyszer azonban eljutunk a ráébredéshez: hiszen nekünk van Urunk, Istentünk, akié vagyunk, aki nem hagy el és bizalommal, mint a remegő gyermek a szülőjéhez, futunk Őhozá.

2. Irtóznak a félelemhezó bizonytalanságtól, de ez merőben hiábavaló igyekezet. Csak annyi ez mintha valaki egy erdőrengésben a fáktól akarna futni. Egyiktől elfordulsz s ott a másik.

Aki erdőn él, annak számolnia kell a fákkal. Van fa, de van út is közte.

Az első ember az Édenkert fái közé bújt el az Úr elől. Úgy tűnik fel, hogy az ember beleveszett ebbe a bujdosásba. Sokszor látjuk a magunk életében is, hogy rettegésből rettegésbe hullunk. Szörnyű őserdő az élet: egyik béklyójából kivágjuk magunkat és tűz iszalag állja el, fonja körül lépteinket. Ha magunkban vagyunk, merő vergődés az élet.

Bizony kell az a Kéz, amelyik megfogja a mi kezünket! Én látom, Testvér, hogy vergődsz, már bele is fáradtál és talán reménytelenül kezdod újra az új évvel a harcot. Látom, de nem segíthetek. Hiszen magam is csak hozzáhasonló vergődő vagyok. Csak mondhatom: ez az Ádám átka, a bűn átka rajtunk...

És egyet tehetek még. Figyelmeztellek — ha magam is érzem —, hogy valaki fogja a jobbkezünket. Valaki, aki szól is hozzánk, személy szerint hozzám és hozzád. Mert ki akar vezetni a vergődésből. A bűneimből, a rettegéseimből, engem! Kell-e ennél áldottabb ígéret, jóslat, útvalólul az új évre? Hol van a bölcsesség, mely ennél többet mondhat?

3. Akit már ismerünk, az nem ijeszt többé. Isten azzal bátorít meg legelőbb, hogy önmagát mutatja meg, jelenti ki nekünk: „én vagyok Urad, Istened“. Ez a régi bizonyosság, most mintha újként hangzanék. Bizonyára régen hallottad, de lehet, hogy csak olyan volt számodra ez az üzenet, mint egy távirat, melyet pontvonal-jelekben régen átvettél, de csak most tudtad elolvasni. Ő a mi Urunk és Istentünk, végtelen magasságban tőlünk, de mégis közel hozzánk. Ő, nagy bölcsesség van abban, mikor Isten azt mondja: „jobbkezedet fogom!“ Jöhet az új év száz veszedelmével: Ő Urunk marad, Ő fogja kezünket. Mit hoz az új év? Légy nyugodt: él a te Istened és melletted van!

Sőt többet is mondhatunk: jót hoz az új év. Nem mi, Ő mondja: „Ne félj, én megsegítelek!“ Rövidlátó az, aki azzal az okoskodással próbál erre ellenvetést tenni, hogy rég eltűnt népnek és egyáltalán nem erre az évre ígérte ezt Isten. Amit Ő mond, az sohasem egy népnek és sohasem egy időre szól és független az időtől. Igaz volt a teremtés előtt és igaz marad az örökkévalóságban is. Ne félj tehát, Testvér, ne félj hát, én szívem. Ilyen helyzetben sem, ilyen sötét jövőendő előtt sem. Isten maga bátorít. Gondold meg, milyen kicsinyhiűség ilyen bátorítás mellett mégis aggódni.

Isten tehát nemcsak megismerteti magát velünk, nemcsak mellettünk áll, hanem jót is akar velünk. Ez a jóakarát az, amit a karácsonyi angyalok énekében hirdetett nekünk: „... az emberekhez jóakarát.“ (Milyen tévelygés ez alatt emberi jóakarátot érteni!) És ezt teljesítette meg az emberiség szemeláttára a karácsonyi Gyermekek, az élő Isten Fia.

Ennyi az Isten üzenete most. Talán csalódva látjuk, hogy most se tudunk egy hajszálnyival se többet abból, amire általában kíváncsiak vagyunk az új év felől. Valóban, Isten igéje nem jövendőmondó kártya. De ha nem is tudjuk meg belőle azt, amire kíváncsiak vagyunk, de megtudjuk, amire szükségünk van: hogy Isten minden évnek és minden eseménynek ura s urad neked is, hogy kézenfogva vezessen magához.

H. J.

Prédikáció-vázlatok.

(44. beszéd.)

Cselekedet — hálából.

Luk. 17: 1c. — Inst. III. k. 14—18. fejezetek.

Én akkor vagyok keresztyén, amikor *magamat élő hálááldozatul* adom Krisztusnak. Ez a hálááldozat: a cselekedet hálából.

Ha az ingyen való kegyelemről szóló tanítása a protestántizmusnak felébresztette a pápizmus tiltakozását, úgy a hálából — tehát nem érdemért — való cselekedet tana alapjaiban ingatta meg. Hiszen az evangélium igazságától eltért egyház intézményes alapja abban van, hogy az érdemszerző cselekedetek gondolatával tartsa egyházi béklyóban a lelkeket s tegye nagyon könnyűvé, nagyon kedvessé, nagyon biztonságossá a hivei életét.

Nagyon kézenfekvő, emberi szívhez közelálló gondolat az, hogy én azzal a *sok* jó cselekedettel annyi érdemet szerezhetek, hogy Isten méltán megbocsáthatja azt a *néhány* vétkemet, melyet itt-ott elkövettem az életemben. Így azután a *sok cselekedet halomná, hegygé, trónná lesz az ember számára, ahová kényelmesen fellepedhetnek s biztonságos bársonyszékből nézhet arra a pillanatra, amikor Isten eljön, hogy megítélje a többi, sok gonosz embert, akinek semmi érdeme sincsen.* A cselekedet ebben a megvilágításban *érdemszerző vetélkedés* lesz s arra vezet, hogy a „jót” cselekvő ember nyugodt biztonsággal tegye mindennapi „promenádjává” azt a hidat, melyet jócselekedetei pillérei tartanak a bűn rettenetes szakadéka felett.

(Kálvin az Inst. III. k. 18. fejezetében magyarázza meg a Szentírás azon helyeit, amelyek a cselekedet gondolatával foglalkoznak.) A „cselekedet”, a „fizetés”, a „jutalom” szavak magyarázatát így olvashatjuk nála: A „cselekedni” ige nem áll ellentétben a kegyelemmel, mert mihelyt a kegyelem az evangélium ismerete, a Szentlélek megvilágoslása által hat az emberben, már elkezdődik benne az örök élet. A kegyelemmel elválasztott ember a cselekedeteivel megköszöni, hogy Isten abból a szakadékból — a bűn — melybe maga gonoszsága és önbizalma folytán zuhant s melyből sem maga, sem más ember segítségével meg nem szabadulhatott, megszabadította s gyermekévé fogagta. Ebből következik, hogy a „jutalom”, amiről a Szentírásban szó van, *nem „a szolgák zsoldja,*

hanem Isten fiainak öröksége.“ Az örökség jutalmáról beszél Pál (Gal. 4:30. Kol. 3:24.) s a *szőlőmunkások* példázata mindenki előtt megvilágosítja ezt a kérdést. Kálvin itt Ambrosiusra (Libr. 1c. 5.: A pogányok elhívása) hivatkozik: Ezzel a hasonlattal bizonyítja az Úr a *sokféle* hivatásnak különböző voltát, amelyek azonban mind csak *egyféle* kegyelemre néznek. Azok, akiket 11 órakor küldött a szőlőbe, mivel egyenlővé tettek azokkal, akik egész napon át dolgoztak, azoknak sorsát ábrázolják, akiket életük alkonyán ajándékozott meg isteni jóságával, tehát *nem az ő munkájukért adja a jutalmat*; azokra, akiket cselekedeteik nélkül választott ki, azért önti jóságának gazdagságát, hogy azok is, akik sokat dolgoztak és mégsem kaptak többet, belássák, hogy ők a *kegyelem ajándékát, nem pedig a cselekedeteik jutalmát* nyerték el!

És a cselekedetek fontosságát igazolni akarók leginkább a Jakab levele 2:17-re hivatkoznak, hogy t. i. a hit halott, ha nincsenek cselekedetei. Aki figyelmesen elolvassa ezt a verset, az minden nehézség nélkül reájut arra, hogy itt a *hit cselekedeteiről* van szó. *A hit cselekedetei pedig a hála cselekedetei!* S legjobban rávilágít erre az Igére a Jelenések könyve 14:13/d: az Urban meghaltakat követik a cselekedeteik!!! Tehát nem evangéliumi az az állítás, hogy a cselekedeteink, mint páncélos testőrség vonulnak előttünk az ítélő bíró elé, aki a cselekedetek eme ármádiájától elváltva és meghatva jutalommal halmoz el, hanem mint „haszontalan szolgák, semmit sem hozva jövünk, akik legföljebb azt cselekedtük meg, amit *kötelesek* voltunk cselekedni.” (Luk. 17:10)

Ne érdemnek tekintsük a cselekedeteket, hanem *kiváltságnak!* Isten különös kegyelmének, mellyel elfogadja azokat a cselekedeteinket, melyekkel mint egyetlen emberi lehetőséggel igyekszünk meghálálni azt a sok jót — az életet —, mellyel megajándékozott bennünket.

Az imádság.

45. beszéd.

Zsolt. 145:18, Luk. 11:9—10. Inst. III. K. 20. f.

Az imádság is a Szentlélek ajándéka. A keresztyén ember életében az az ablak, amelyen keresztül az Istenre tekint. Az imádság ássa ki számunkra azokat a kincseket, amelyeket a mi hitünk, miután az Úr evangéliuma azokat kijelentette, meglátott.

Az imádsággal hívjuk segítségül az Isten *gondviselését*, hogy a mi dolgaink folyása felett örködjék. Az *erejét*, hogy minket erőtlen embereket támogasson, *jóságát*, hogy ezzel minket, kik bűnökkel nyomoruságosan meg vagyunk terhelve, *kegyelmébe* fogadjon.

Vajjon nem tudná-e Isten figyelmeztetés és kérés nélkül is azt, hogy miben szenvedünk szűkséget, vagy hogy mi van nekünk hasznunkra s így vajjon nem *felesleges-e* az imádkozás? Miért alkalmatlankodjunk Istennél imádságainkkal, kéréseinkkel, amikor Ő úgy is tudja, hogy mire van szűkségünk?

Ha az imádkozásunk a holnap miatt való aggodalmaskodásból származik, akkor valóban fölösleges, mert nem a hívő ember alázata, de a hitetlen ember bizalmatlansága jellemzi s ezzel szemben Jézus mondja: Ne aggodalmaskodjatok a holnap felől! De nem felesleges az imádság, ha a hívő ember áhitatából fakad s nem is lehet feltenni a kérdést: kell-e imádkozni, vagy nem, felesleges-e vagy szükséges, mert *maga az Úr tanított minket imádkozni*: az imádság tehát valóban a mi hitünkéből, abból a hallásból folyik, mellyel meghalljuk az Isten megszólítását. Isten maga őrködik és vigyáz is — írja Kálvin —, kéretlenül is a segítségünkre jön, de *a mi érdekünk*, hogy állandóan könyörgjünk hozzá, hogy *hálaadással* készüljünk az ő jótéteményeinek befogadására, amelyek hogy valóban az Ő kezéből erednek, erre a saját könyörgésünk is figyelmeztet bennünket! Az Úr szemmel tartja az igazakat és figyelmeztet kiáltásukra (34. Zsolt.) *s közel van mindenkihez, aki az ő nevét hűséggel hívja* (145. Zsolt.)

Az imádság fejezi ki igazán a mi Istenhez való igazi viszonyunkat: az *Atya és a gyermek* viszonyát. Ezért az *imádság szülőanyja az áhitat, lényege a bizalom, célja a hálaadás, eredménye az Isten akaratában örvendező megnyugvás.*

Az elválasztás.

46. beszéd.

Római levél 9. — Inst. III. K. 21—25. fejezetek.

Az elválasztásról csak azok mondják, hogy igazságtalan, akik Isten akaratán kívül egyéb lehetőségeket is ismernek, lehetségesítenek az üdvösség elnyerése szempontjából. Emberi hozzáadás (érdem, cselekedetek stb.) is szükséges az üdvösség elnyeréséhez s ezek befolyásolhatják üdvösségünk útját. Ezek azt hiszik, hogy Isten olyan úr, akire hatással lehet lenni. Azt hiszik, hogy a világon vannak jó és rossz emberek, vagy jobb és rosszabb emberek s nem látják meg, hogy ezen a világon *bűnös emberek* vannak!

Ha idáig eljutunk, önként adódik a lelkünkben feltörő hálaadás: nem mondhatjuk többé, hogy igazságtalan az Isten, hogy egyeseket elvet, másokat kiválaszt, nem mondhatjuk, hogy kegyetlen, mert hiszen ha ez lenne, úgy mindannyiunknak pusztulnunk kellene a föld színéről bűneink fertelmessége miatt, hanem azt mondjuk, hogy Isten *kegyelmes*, mert nem vet el mindeneket, hanem *érdemtelenül*, gonoszságuk *dacára* kiválaszt egyeseket az üdvösségre.

Az ember mindant *a maga szempontjából* néz. Az egész teremtettségnek csak addig van értelme, ameddig az az ember szolgálatában áll. A maga szempontjából jut arra a gondolatra, mellyel Istent szentségteleníti, hogy t. i. „Isten igazságtalan.”

Csak a hívő ember jut el addig, hogy *az Isten szempontjából* nézzen mindent. Az alázat magaslata ez. Annak a belátása

ez, hogy nem azé, aki akarja s nem azé, aki fut utána, hanem a könyörülő Isten *akarata* szerint való az üdvösség.

A predestináció tanítása éppen azt mutatja meg, hogy Isten szuverén, *szent Úr*, mindenható akarata egyedül neki van. *Az elválasztás arról tesz bizonyosságot, hogy nincs emberi érdem, csak isteni kegyelem van.* Az eleve elrendelés Isten ama örök elhatározása, amellyel önmagában elvégezte azt, hogy *akarata szerint* mi történjék minden egyes emberrel. . . Isten nem egyforma állapotra teremtett mindenkit, hanem némelyeket örök életre, másokat örök kárhozatra rendelt már kezdettől fogva. (Inst. III. 21:5.) *Istenben minden akarat*, minden ítélletartás vagy megváltó, kegyelmező tevékenység. „Isten nem szemlélődik, nem tervezget s amit momentán tervezett, azt a következő momentumban végrehajtja, hanem *örök akarat*, aki öröktől fogva elvégezte a maga tervét a világ és az ember felől s amit elvégzett, azt végre is hajtja az időben. Ezt az örök akaratát nem teszi függővé az emberek egyes cselekedeteitől vagy magatartásától.” (Tavaszy.)

Csak akkor beszélhetünk az igaz Istenben való hitről, ha ugyanakkor az elválasztás hitéről is beszélhetünk (Gogarten.) Az Isten igazi, valóságos képét csak a predestinációban jelentkező kegyelemben láthatjuk meg. *Az elválasztás a Krisztusban való örökbe fogadást* jelenti. Ez az örökbe fogadás pedig harcra, küzdelemre kötelez, annak az örömnak meglátásra vezet, hogy Istennek Krisztusban megjelent kegyelme által gyűjtött seregnek „én is tagja vagyok és mindörökké az is maradok.” Az „emberben levő összes előnyök — mondja Kálvin —, az elválasztás gyümölcsei.” (22:2.) Az elválasztás *kegyelmi állapot*.

A keresztyén szabadság.

47. beszéd.

Gal. 3:13. — II. Kor. 3:17/b. — Inst. III. K. 19. fejezet.

Az, hogy Isten akaratától függ az életünk, nem szörnyű szolgaságba hajt, hanem meggyőz az igazi szabadságról, mert életünk nem az emberek kénye-kedvétől, hanem egyedül Istentől függ. Isten akarata uralma alatt lenni, annyit jelent, mint szabadnak lenni a bűn hatalmától.

A keresztyén szabadság három részből áll: 1. A hívők lelkiismerete, midőn Isten előtt való megigazulásuk bizodalját kell keresniök, magát a törvény fölé helyezze, a törvény igazságáról egészen megfélekedezék (Kálvin). A törvény ugyanis senkit sem tesz igazzá s amikor megigazulásról van szó, „egyedül Isten irgalmát kell magunkhoz ölelnünk és elfordítva önmagunkról tekintetünket, egyedül Krisztusra kell néznünk.” Mert nem arról van szó, hogy mi módon vagyunk igazak, hanem hogy mi, akik nem igazak, méltatlanok vagyunk, mi módon tartatunk igazaknak.” 2. A lelkiismeret ne mintegy a törvény kényszerítő szüksége miatt engedelmeskedjék a törvénynek, hanem annak igájától megszabadulván,

Őnként engedelmeskedjék az Isten akaratának. Akik azonban azt hiszik — írja Kálvin —, mivel nincsenek a törvény terhe alatt, szabadon vétkezhetnek, azok értsék meg, hogy ő rájuk éppen vonatkozik ez a szabadság, amelynek a célja bennünket a jóra serkentsen. 3. Hogy a lelkiismeret-válogathasson a külső és önmagukban közönbős dolgok (bűjt, ruházat stb.) között, ez a keresztyén szabadság harmadik jellemző vonása. A lelkiismereti szabadság egyébként sohasem válhatik szabadossággá, mert a lelkiismeret — mondja Kálvin — az Isten ítéletének érzése; a lelkiismeret nem engedi, hogy bűneinket eltitkoljuk: a lelkiismeret ezer tanúval felér. A lelkiismeret Istenre vonatkozik, tehát végül is nem egyéb, mint Isten tiszteletének élő kívánsága és a jámbor és szent életre való törekvés.

A keresztyén szabadság Isten Lelkének jelenléte életünk tetteiben. A keresztyén szabadságban élő ember nem a szolgálóládásával, de az örökössé tett, fiuvá fogadott gyermek örömeivel munkálkodik.

Nagy József.

A hit alázat.

(Ujévi.)

Zsolt. 90:12:

Az újév a napok számlálásának alkalma. Az idő futása, napjaink és esztendeink múlása egyszerre rávilágít életünk múlandóságára, hogy csak ideiglenesen vagyunk a földön s hogy az idő múlásával életünk is elmúlik.

Sokféleképpen lehet a napokat számlálni, az új esztendőre előretekinteni. Lehet a napok számlálása az időlegesség fájdalma számunkra. Ha tekintünk arra, milyen kevés, amit tettünk, milyen sok, amit mulasztottunk, milyen bizonytalan és kétséges a jövő és kilátástalan a várakozás. Lehet úgy számlálni a napokat, hogy azokban, a jövő időkben az emberi bizakodás és reménység zálogait látjuk. Alkalmakat, amelyekben nyerhetünk, meggazdagodhatunk, lehetőségeket a felemelkedésre. Mind a kettő emberi várakozás. A napok ember szerint számlálása. Ezért egyik sem elégít ki bennünket. A világ így számlálja a napokat: emberi bánkódás vagy hiú reménykedés között. A bánatban nem lesz alázatosabb, a reménykedésben nem lesz bölcsőbb.

A keresztyén ember azt kéri Istentől, hogy úgy számlálhassa napjait, hogy bölcs szívhez jusson. Milyen a bölcs szív. Nem az, amely annál jobban ki tudja használni a világ alkalmait a saját emelkedésére. Sokan ezt tartják annak. Élvezzük a világot, amíg lehet, ez a bölcsesség. Mások a szomorkodást, a kétségbeesést tartják igazi bölcsességnek: belátni, hogy minden hiábavaló, nem érdemes várni már semmit.

Az Isten ígéje szerinti bölcs szív más. Mózesnek ez az éneke akkorról szól, amikor el kellett neki távoznia a földről, anélkül, hogy az ígéret földjére bejutott volna. De távol van tőle a hiú bizakodás is, a kétségkedő szomorkodás is. Miért? Mert tudta,

Hogy az ígért földje, ez a föld, akár milyen szép, csak képe annak az eljövendő országnak, amelyet Isten megígért az ő népének.

A bölcs szív az, amely hívő alázatosságban néz Isten országára, ahová a földi út után be kell jutnia, amely neki megígértette s amelyet senki tőle el nem vehet. Ezért úgy nézi ezt az életet, mint előkészületet arra az országra. E világ bajai nem keserítik el: mik azok az Isten országa öröméhez képest, a világ javai nem hódítják meg: mik azok a dicsőséghez, amelyet Isten készített nekünk.

Ezt az országot hitben birjuk. Járunk e földön, reménykedve és hittel Isten dicsőséges országában és azzal a szívvel számoljuk napjainkat, amely megáll szilárdul az élet viszontagságai között.

I. L.

Jelen számunkban az Intitució alapján készült predikáció-vázlatokat befejeztük. Az újévi beszéd-vázlattal, a januári számtól kezdve predikáció-vázlatainkat a Református Naptárban közölt bibliaolvasó kalauz vasárnapra beosztott textusai alapján adjuk, amely kalauz első felében a Híszkegyet dolgozza fel, második részében „Szolgák az Úr szolgálatában“ címmel bibliai alakokat. A vasárnapokra adott beszéd tehát mindig tekintettel van az egész hétre kijelölt témára s bibliaolvasási anyagul az istentiszteleten ezek közül egy választható. A hét napjaira kijelölt bibliai helyek felhasználhatók a hétköznapi istentiszteleteken bibliaolvasásra is. A vázlatokat a február 7-iki vasárnapi vázlattal kezdjük.

Szerk.

Apafi fejedelem, mint az egyház legfőbb örállója.

Synodus habita Albae Iuliae Anno 1671. 4 et 5 dieb. 8 ber.

Postulatum Illmi Tranniae Principis ad Consistorium Ecclesiae Reformatae cum Patronis Annuentibus Reformatis.

Felettébb szomorúan értettük, hogy ő Kglmek, noha mindnyájan igaz Reformate Religion levő Eccláknak Lelki Pásztori volnának, mindazon-által ő Kglmek az Episcopalis és Presbiteralis nevezetek alatt egymástól szakadást tsinálván, az egygyűgyű halgatóknak nagy botránkozására, a' mit az egyik praedikáll, a' másik refutálja. Keresztén kötelességünknek esmervén azért ennek megelőzését és orvaslását, a' végre convocáltuk volt ő kglmeket ide a' mostani alkalmatossággal, hogy ő kglmeket sokáig tartoztassuk avagy sok izenetekkel terhelyük, országos dolgaink nem engedik, felettébb szükségesnek nem is láttuk; hanem kívántatik az, hogy a mely Canonokat Keresztén Ecclánk és annak Gondviselői tsináltak, azokat minden részeiken meg tartsák sub paena perpetuae Depositionis, melyre magunknak is leszen vigyázásunk és azok ellen senki ne merészeljen tselekedni, senki egyik a másikat motskos szóval ne illesse, sub cadem poena; egyik a' másik ellen ne praedikáljanak, azt a' két felé szakadást importalo nevezeteket le tegyék, hanem a' Christusban egymás szeretetiben éllyenek. Mivel pediglen úgy tudjuk, a' Canonokban vagyon emlékezet arról is, igen szükségesnek láttuk, hogy tartozzanak a' Praedikatori Rendek minden Ecclesiában az Ifjakat és Öregeket is, a' kit nem tudnak, a Catechizmusra tanítani, mert miképpen virágozhatnak az Isteni Tisztelet, a' holl aztsem tudja a' község, mitsoda a maga vallása s mitsoda az Isteni Tisztelet is, melynek tudása nélkül az Ecclesiastica Disciplina semmi képpen nem lehet. Azonban noha constal előttünk, hogy eddig is minden helyeken kétszer az Isteni szolgálatra harangoztanak, de úgy úgy látszik, hogy némelly más valláson való Atyafiak, a' Lutheranusok sokkal alkalmasabb időt választottak arra, a' kik jó reggel minden munkájok előtt szolgálják az Istent, annak felette munkájok után adnak hálákat Istennek, mely jó szokás hogy bé vétessék a' mi Ecclésiainkban is, illendőnek ítéljük.

Resolutio Consistorii ad Postulatum Illustriss. Principis et Dnorum Procerum.

Keresztyén Religionkhoz mely nagy indulattal Nagyságod Kegyelmes Urunk gerjedezzen, láttyuk, Istenünket is áldjuk erette, szívünk mélységéből kérvén, továbbra is tartsa fenn Nagyságodban; sőt lelkének erejével nevelje; kiért ez életben boldog Uralkodással szerentséltesse, hogy mi is hivatalunkat a' Nagyságod protectioja alatt hiven követhessük, miglen Nagyságoddal, Mlgos Kegyelmes Fejedelmünkkel a Tekintetes (Fautorink?) Ur hiveivel a' tellyes valóságnak nyugalmas portussára érkezünk, hova örömmel hogy bé is férkezzünk, töredelmesen fohászokunk.

Postulatamira Nsgdnak Klmes Urunknak, Ur hiveivel subjective hogy resolvaljuk, melyet sponte nostra profitealunk; kötelez, melynek rendit kevés Lineákban lerajzoljuk.

I. Schimatizalo probrosa denominatiok, hogy eltávoztatódjanak, minden igyekezettel s engedelmességgel allaboralunk, severa comminationkal sancióljuk is, hogy semmi alkalmatlankodó Refutatiok ne hallaasanak, távoztassák Politicus Uraimék is sub poena admoneallassanak.

II. A Catechizálásra készek voltunk s leszünk, hogy Auditoraink observantiával légyenek, Nsgod hatalma kívántatik.

III. Az harangozás dolga végben mégyen részünkről, tsak halgatoink érkezhessenek minden helyyeken.

IV. A' Depositiot s Convocatiot, a' mint eddig volt, hisszük Nsgod kezünkből ki nem vészi; mi is kötelességünk szerint Censurainkat a' Demeritumhoz accomodályuk.

V. A' Canonoknak, a' mellyek nem absolescaltak, megtartásában, (a' mellyek szerint regáltuk is az Ecclesiakat), munkálódunk. A' mely Ecclesiákban a' — — — Ritusok observattatnak, ugy láttyuk, az regáltatik a' Nationalis Synodusban, hogy el hagyattassanak ipsis vel Canonibus suffragantibus nem kevesebb scandalumokkal fogna lenni, mint más helyyeken az ujjítás; mivel ilyen determinatiok a' Canonokban A. 1668–69 vannak, hogy azok az Ecclesiákban frequentáltatott Ritusok maradhassanak, Nsgod Kglmes annuentiaját Ur hiveivel alázatosan imploráljuk.

Praedikatori hivatalunkra kötelező Juramentumunknak formája is erre mutat, hogy Isten szerint való jó dolgokban engedelmesek leszünk. Melyből tetszik, hogy a' Regimennek pro Ecclarum libertate, varietasa, a' Canonok confirmáltatása variáltathatik, már sok helyyekben is a' Canonokban is vannak ilyen Exegeisek s magyarázatok. Ezen dolgokban jövendő Generalisban lészen szorosabb moderamentünk.

Resolutio Illustriss. Principis cum Magnatibus Nostrae Religionis.

A' mint a tegnapi napon 8 kegyelmek le küldött irásunkra rescribáltak és bizonyos Betsületes Attyokfiai által fel küldvén, szóval is meg magyaráztak, értyük.

Valamire a' Canonok és az Ország Approbata Constitutiója szabadságot engedett ő kgylmeknek tegnapi napon sem ellenzettük s mostanis nem ellenzük, tsak éllyenek ő kgylmek a' szerint véllé és killyebb ne cselekedjenek, egyébiránt a tegnapi napí irásunk specificált poenaban incurrályanak, a kik különben tselekednének : Egygyik is a Canonokban specificált mod szerént a' mely Ecclesiákban tselekednének annál killyebb ne légyen a dolog terjeszve kérdésben sem forog állapottjuk ; de a Canonok és Approbata Constitutioban irt modokon kívül hogy légyenek, semmiképpen meg nem engedjük.

Istennek ajándéki nem egyaránt lévén ő kegyelmek között, némellyiknek bővön adatott talentoma ő Felségének, extempore szép imádságokat szoktak tenni az alkalmatosságoknak mivoltához képest, melyet örömmel halgathat akár melly keresztyén Lélek és ha mindnyájan ő kgylmek azt vihetnék végben, dítséretes dolog volna : de az Istennek ajándéka ilyen gradusban keveseknél lévén, midőn gyenge tudomány Atyafiak is akarják azt a rendet követni, a' buzgóság helyett tsufságra és káronkodásra szolgáltatnak alkalmatosságot az Halgatóknak.

Azért kívántatik az illven gyenge tudomány Atyafiaktól légyen az megtiltva, a' mire nem elégségesek, nem tentályák azt, hanem más tudós embereknek sok szép imádsági vannak írva, azokat tanulják meg s mondják azt, mint sem botránkozást szerzenek. Istennek melly sullyos itéleti alatt nyegien az egész Magyar Nemzet nyilván lévén ő Kgylmeknél, igen méltó, hogy minden napi könyörgéseket alkalmatoztassák ő kgylmek ugy könyörgéseket minden helyeken fordítsa el végső romlásunkra közelítő ostorát kegyelmesen rollunk. Amen.*

Dr. I. G.

* Kük. em. levéltár. Acta Synodi Gen. I. 44—48.

Nagy Károly igehirdetbi arcképe.

(Homiletikai tanulmány.)

Nagy Károly a mind jobban előtérbeugró „szociális kérdés”-ben is következetesen keresztülviszi ethikai álláspontját és a kiindulási pontig ásva a szociális kérdéseket a szociális kérdésekre, a közösség problémáit az egyén problémájává eredeti és ott oldja meg, amikor ezt mondja: „A dissolutióból így válik a protestantizmus társadalomképző és alakító ereje: autonóm erkölcsi tartalmu személyek és jellemek képzése által.” (Ref. Szemle 1908. 463. old.) Természetesen — bár csodálattal kell adóznunk e mély elvi meglátásnak — fenti megállapítást is a liberálizmus szellemében teszi és úgy is kell értetünk, melynek nem véletlen összefüggését kell meglátunk azzal a felfogással, mely szerint a kereszténység, illetve protestantizmus szociálizmusát egynek veszi az ideális elgondolású szociálizmussal, amikor két évvel fentebb idézett megállapítása előtt ezt mondja egy vezércikkében a szociálizmussal kapcsolatban: „E jelenséggel ma már komolyan kell foglalkozniok az egyházaknak s ezek munkásainak, a vallás szolgáinak is: a papoknak. S ezek közül melyiknek inkább, mint éppen a protestáns egyházaknak, amelyek maguk is *ugyanazon alapelvek vallási érvényesítésére alakultak, amelyek a szociális törekvések ideális alapját képezik?*” (E. Prot. Lap 1906. — 18. sz. „Május 1.”) Talán sehol sem mutatkozik meg a liberálizmus ethikai elvének következetesebb levonása, de egyben romboló, mert általánosító s éppen ezért megalkuvó szelleme, mint ebben a mondatban, pedig — mint már megjegyeztem — N. K. Erdélyben az ő korában a liberálizmus legtieztább képviselője.

Maga N. K. is érzi, hogy veszedelmes talajon jár a liberális ethika s látja veszedelmes következményeit is, mert már 1908-ban ezt írja: „Ázonban ennek a protestáns „libertas”-nak semmi köze ahhoz a „libertinizmus”-hoz, mely a természeti szenvedélyek egyéni szabadtetszés szerinti érvényesítésében jellegződik.” Pedig az út szükségképen vezetett az elvből a gyakorlat ilyen abuzusaihoz. De — ami jellemző N. K.-ra — a liberális felfogás mellett igehirdeté-

sében a Kálvin rigorozitásával érvényesül erkölcsi eszménye, a keresztyén jellem, mely megalázkodva szól: „Parancsolj velem, Uram! eszközöd vagyok!”, de egy világleletti méltóság érzetével egészíti ki: „Isten örökkévaló céljainak eszköze, az élő Istennek munkatársa.” (Ref. Szemle 1908. 215. oldal: „Dr. Bartók György püspök emlékezete”) Lehet-e ennél mélyebb, igazabb, mert evangéliumi felfogása a liberális jellemnek? Hiába, N. K. hite nem tudott megállani a keresztény ethika spekulatív eszményénél s mint állandó nyugtalanítás hajtotta az evangélium talajára, melynek nyomait látjuk az iskolai keresztyén nevelésről vallott felfogásában is. (Ref. Szemle 1910. 38. sz. „A tanórai imádkozásról.”)

A liberálizmusnak egyik eminens törekvése volt, hogy a teológiát elismertesse tudománynak, tehát olyannak, melynek reális tárgya, módszere, felosztása stb. van. Ennek a törekvésnek első nagy harcosa dr. Kovács Ödön volt. Tőle örökségképen vette át Nagy Károly ezt a harcot. A theologia tudományként való elismerésének codifikálása az lett volna, amit úgy Kovács Ödön, mint Nagy Károly követelt: „Független vallástudomány szabad egyetemen” mit azután Nagy Károly egyik cikkében (E. Prot. Lap 1904. 41. sz.) „általános (felekezeten kívüli) vallástudomány” kifejezéssel helyettesít. Sajátságos, hogy Nagy Károly nagy konfesszionális öntudata mellett ilyen konfesszióellenes tud lenni s hogy egyáltalában el tud képzelni „általános vallástudományt”. Épen olyan képtelenség ez, mint általános vallásról beszélni. Képtelenség még akkor is, ha ennek az ú. n. „általános vallástudománynak” feladata csupán a vallások történeti, sőt kronológiai ismertetése lett volna, hiszen bizonyos értékeléstől nem tarthatja távol magát, melyben szükségképpen érvényesülnie kellett volna a konfesszionális jellegnek. Ez a törekvés nemcsak hogy képtelenség, hanem egyenes megnyilvánulása a liberálizmus kiegészző, vagyis inkább megalkuvó természetének. Ugyanis a liberálizmus a teológiának a világi tudományokkal való összeházasítási törekvésében ahelyett, hogy lényege megtartása mellett megkapta volna a tudományos megalapozottságát — ami az eredeti törekvése volt — megalkuvásba bocsátkozott, sőt a tudomány elnevezés kedvéért egészen feladta a theologia sajátosságát, amikor kimondotta, hogy a teológiának át kell alakulnia „vallástudománnyá”. Ez pedig többet nem az Istenről, hanem az emberről, korlátozva: a vallásos, az Istenről, a világról, önmagáról sajátosan gondolkozó emberről szóló tudomány legyen. Kétségtelen, hogy ilyen tudomány lehet, sőt kell is hogy legyen, de a theologia nem alakulhat át ilyenné és a vallástudomány nem elégítheti ki a teológiát. A theologia Istenismeret, a vallástudomány pedig ember-ismeret. És, hogy Nagy Károly mennyire azonosította a teológiát az embert tárgyául választó vallástudománnyal, jellemző a Kovács Ödönről szóló „Emlékkönyv”-ben írott egyik sora (28. oldal): „... kifejti a *vallástudomány*, vagy ha a görög név tetszik: *theologia* fogalmát stb.”

Bár Nagy Károly később teljesen más alapra helyezkedik, még 1911-ben is a theológiának a tudományok soráiban alárendeltségéről beszél: „... ennek belátása óvhat meg csak az egyoldalúság félszegségétől s csak ez emelhet oda, hogy megszerezzük azt az egységes élet és világnézetet, melynek keretében *magunk és munkánk, mint a nagy egésznek kiegészítő része elhelyezkedik s az alárendeltség tudatának alázatával*, de egyben az integráns rész érzetének méltóságával megnemesedik.“ (Ref. Szemle 1911, 37. sz. „Losonczy br. Bánffy Dezső emlékezte.“) Ugyanebben a tanév-megnyitó beszédben szemléltethetjük — mely egyébként Nagy Károly egyik, igehirdetéséhez számítható legnagyobb alkotása — a liberálisizmus káros hatását, amikor jól elképzelhetőnek tartja a hitet annak szükségképeni megnyilvánulásától, a közösségi élettől. Mindkét írásában szereplő megállapítás, illetve beállítottság jellemző a liberálisizmusra, mely nélkülözi a hitnek — a hitet lényegében meghatározó — az Istennel és az Ő Igéjével szembeni szent elfogultságát, mellyel nézi a világot és az embert. E felfogás szerint a theologiai tudomány öncélú, sokszor gyakorlatiatlan eredményű tudomány, a vallás pedig gyakorlat. Ebből következett Nagy Károlynál is, hogy a theológiának kevés szerep jutott az igehirdetésben. Annak a theológiának, mely még „Jézus vallásáról“ beszél, jelezvén, hogy Jézust egy vallásalapítónak tekinti. Ez a theologia tud Jézus evangéliumáról, de nem tud, vagy — lényegével való összeférhetlenségénél fogva — nem akar tudni arról, hogy Jézus maga az evangélium. Jézust inkább emberi oldalán szemlélteti igehirdetésében. Ennek a következménye Nagy Károlynál is, hogy Kossuth Lajos turini temetésekor Aiudon tartott gyászimájában olyan kitételeket használ, melyek kizárólagosan Jézusra mondhatók, mint pl.: „Ő nekünk mindenünk vala . . . multja s jövője egyszerre.“ „Ő a mi jövőnkön biztos záloga.“ „Ő vala a mi dicsekedésünk.“ Jézusról pedig így beszél a „Halottak és élők“ c. húsvéti beszédeiben: „A legnemesebb szív megszűnt dobogni, a *legtisztább* élet kialudott a gyalázatnak keresztjén.“ (Kézirat.) Ugyanilyen hangot hallunk megcsendülni a Berde Sándor theol. tanár felelet tartott gyászbeszédében is. (Kézirat.) Lehetőleg kerülje a nagy üdvtényekről, mint. pl. újjászületés, megváltás, Jézus szűzről születése, Istenember volta stb.-ről való prédikálást, minthogy ezek a liberális theol. szerint tisztán a dogmatikához tartoznak és, mert a gyakorlati igehirdetésben nem tudja felhasználni. Így aztán témái inkább „általánosak“, melyeket lehetőleg minden felekezeti ember bátran meghallgathat, mint pl. Isten a természetben, Isten a lelkiismeretben. Igehirdetésében inkább a szinoptikus Jézus jelenik meg, mellőzve a jánosi és páli szemlélet Jézusát. Ha mégis előjönnek igehirdetésében is a nagy központi igazságok és tények, általános-ságban beszél róluk, vagy a hangulatnak a saját célja érdekében való fokozására használja. Ugyanígy jár el a Bibliával szemben. Az igazságról szóló prédikációjában (kézirat) felsorakoztatja az

igazság ajánlott lelőhelyeit és többek között a Bibliát. A Bibliáról szólva, kijelenti, hogy itt sem található az igazság, mikor ezt mondja: „Nem nem; csalódott lélekkel távozom, tovább keresem az igazságot.” Míg végül az igazságot az emberi szívben találja meg: „Isten örökkévalóságot helyezett az ember-szívbe be — és ez az igazság.” A liberálizmusba oltott Nagy Károlynak ebben a korában a Biblia, Benne az Ige csupán szemléltetője, alátámasztója, bizonyítéka a liberálizmus spekulatív megalkotott világképének, melyben az Istenről mondottak végső igazolása az emberi szív.

Nagy Károly szellemének, felfogásának ez az iránya kezdetben teljesen meghatározza a teológiáról vallott nézetét és igehirdetését, majd az elégedetlenség, az útkeresés idejében — mely kb. 1900 tól egészen a világháborúig tart, — fel-felüti fejét, de szelleme hovatovább mindinkább elfordul az embertől Isten felé. Ennek a teológiának ellentmondása jelentkezik is, mert Jézus keresztsége c. prédikáció-vázlatában (E. Prot. Lap 1902. — 1 sz.) ezt mondja „miszerint az evangélium nem elvont tudomány, csupán fejünk felett elérhetetlen magasságban lebegő eszmény, hanem élet.” Így a theologia sem lehet gyakorlatiatlan, elvont tudomány. Még mindig jelentkezik Nagy Károlynál a liberális theologus, ki nem tud mit kezdeni a csodákkal és elszíntelenítve azokat, lelki történésekké szellemiesíti el, mit épen ennél a prédikációjánál láthatunk. Nagy Károly maga is érzi a liberálizmus lélektelen és elégtelen voltát, mikor azt mondja: „Csakhogy nagy hiba, mely nem marad megbosszulatlanul, ha e bizonyosságot (üdvbizonyosság) bármily magasra fokozott, de mégis véges positivumokban keresik.” (E. Prot. Lap 1905. 30. sz.) Ez a mondat világosan mutatja, hogy az enyedi theologia kezdi lassanként érvényét veszíteni Nagy Károlynál. Ennek egyik útjelzője, mikor rosszalólag idézi Barabás Endre ezen mondatát: „... istentiszteleteinkben legtöbbször nem gyakorolható erkölcsöket és erényeket hirdetnek, melyeket mi sem felfogni, sem megvalósítani még képesek sem vagyunk.” (E. Prot. Lap 1901. 26. sz.) Rosszalásában azon evangéliumi felfogás tükröződik, hogy Isten világában nincsenek gyakorlatiatlan eszmények, mely felfogás egyenes folytatásának látom — ha tovább visszük a következtetéseket — a dialektika theologia azon álláspontját, hogy a dogmatika nem spekuláció, hanem merőben gyakorlati jellegű, minthogy Isten az Ő Kijelentésében nem anyagot akart adni tudós elmék bonckése alá, hanem az élet újjáteremtő szavát, kezdve Jézus szűztől való születésén, egészen a Jelenések könyvében mondottakig.

Ebben a szellemben nevezi a gyakorlati teológiát a theologia csúcsának. Molnár Albertről írt emlékezésében (E. Prot. Lap 1903. 391. old) ezeket olvashatjuk: „A gyakorlati theologia a theol. tudományok virága, ebből érik az egyház, az Isten-országa építésének gyümölcse. A jó gyakorlati theol. tanárnak, exegetának, historikusnak, dogmatikusnak és ethikusnak kell lennie . . .” E fel-

fogás számúzi a theol. tudomány „gyakorlatiatlan“ és rossz értelemben vett „öncélú“ jellegét, a liberálizmus gyermekeit. Ugyanezen cikkében látjuk az evangéliumnak az egész étellel szembeni igénye gondolatát.

Nagy Károly éles, kiméletlen kritikája mellett, mellyel elítéli azokat a prédikációkat, melyek általános erkölcsi tanításokat hivatból adnak, — pozitív programot ad, mely szerint nem tiz-ezrekként, hanem mindenkit személy szerint kell az Ige hatalma alá állítani, mert a személyes hitből nő ki az egyház és annak karitativ tevékenysége. Már jelentkező theocentrikus világnézetét jellemzi ez: „Ennek visszaállításán kell munkálkodni egy az evangélium szelleméből áthatott theisztikus világnézet megteremtése által hveink lelkében.“ (E. Prot. Lap. 1907. 1. sz.)

Konfesszionális meggyőződése határozottan kivilágot, midőn a felekezetiellen vallást egyszerűen végzetes tévedésnek minősíti.

Prédikációiban mind inkább a középpontba kerül Jézus és az Ő váltságmunkája. Jézust nem lehet fixirozni, spekulative magyarázni és /gy mondani róla valamit. Hogy kicsoda Jézus, azt csak az mondhatja el, akinek tapasztalata van Jézusról. („Húsvét“ Ref. Szemle 1911. 15. sz.) Életet, világot, embert, egyházat, mindent kezd besorozni az Istennel való életközösség priusa alá s ha a háború utáni igehirdetésének központi témáját keressük, úgy ez: „Keressétek először Isten országát és minden egyebek ráadásul megadatnak néktek“.

Ennek a nyomról-nyomra követhető változásnak közvetett előidézője talán az a pietista-biblikus áramlat is, melynek kezdeményezői: Kecskeméthy István és Kenessey Béla Transylvániában s mely irányhoz egy egész tábor csatlakozott, majd később a Ravasz László élmény-theológiája. Tévedés volna azt hinni azonban, hogy ezeknek a befolyása, vagy ez irányzat hatása alá került volna Nagy Károly. Ennél ő sokkal inkább önálló egyéniség volt, hanem élénken figyelő szellemét nem kerülhette ki ez a szellemi mozgalom és annak sokszor kétségtelenul áldott eredményei meg-ingatták a liberálizmus theológiájának kizárólagosságába és mindenre elégséges voltába vetett hitét. S túl a spekuláción, mester-séges világképen, a mélyről megszólalt a hit hangja benne.

Bár Nagy Károly azzal a meggyőződéssel lett és volt a liberálizmus harcosa, hogy Isten akarata szerint szolgálja az Ige ügyét, mégis abból az összesített képből, melyet eddig nyertünk róla, ha igehirdetésének eddigi korát jellemezni akarjuk, azt mondhatjuk, hogy az Ige csupán útja, legmegfelelőbb megnyilvánulási területe és alkalma volt liberálizmusba oltott szárnyaló *egyéniségének*. — Isten kegyelmének csodája és kényszere az a szinte megdöbbentő átfordulás, mely Nagy Károlyt a világháborútól kezdve élete végéig jellemzi s melynek eredménye: Nagy Károly egyénisége minden izzásával; minden képességével, minden termékenységével, agya tisztaságával és kritikájával, szíve melegével, Jézus felé kitérult

lelke minden sugárzó fényességével áldott jelentkezési területévé. Útjává, alkalmává lesz az *Igének*.

Nagy Károlyról úgy emlékszik a mai nemzedék is, mint ragyogó tehetségű, szuggesztív erejű szónokról. E vélemény kialakulásához egyébként hozzájárult Nagy Károly hatalmasan működő logikai felépítettsége, prófétai belesajtása a dolgokba, nyelvének zamatos és mégis irodalmi magasságokon járó íze, mint egészben véve ruganyos, komoly megjelenése és hangjának zengése.

A liberálizmus természetéhez híven, Nagy Károly is a tematikus beszédeket kedveli és gyakorolja, sokszor egészen addig a pontig, amikor már a textus mottóvá silányul. Nagy távlatokat bejáró, egységes világtépre törekvő, az eseményeket, tényeket eredőire bontó és sajátos életszemléletének megfelelő rendezése szerint összetevő szelleme azonban mindig megtalálta a nagy összefüggéseket és fényes dialektikájával legtöbbször az utat a textushoz is.

Beszédeinek kiindulási pontja rendszerint egy aktuális esemény, vagy szőnyegen levő kérdés, melyet beállít a történelem nagy összefüggésű távlatába és egyetemes vonatkozásúvá teszi azt, melyből azonban kivonja az elvet is. Vagy pedig az összes lehető esetek inductív felsorolásával rákényszeríti a hallgatóságot az egyetlen lehetséges megoldásra, aminek megvan az a nagy lélektani ismereten nyugvó előnye, hogy önálló részvételre, alkotásra készletli a gyülekezetet. Ösztönös szónoki készségével szinte drámai feszültségűvé teszi prédikációit, mellyel felfokozza hallgatói, vagy olvasói figyelmét szorongó sóvárgássá a megoldás után. De ösztöne, mint valami finoman működő biztonsági szelep, mindig megállítja abban a lélektani pillanatban, melyben még rögzíthető a feszültség, úgy, hogy a megoldás után sem áll be a reakció a figyelem fáradt elomlásában. Ebben valóságos művész, anélkül, hogy kiszámított ügyeskedés, vagy lelki zsonglórködés vétkébe esnék. Egy-egy beszéde ragyogó szemléltetése lehetne Niebergall lélektani elveinek, a felépítés biztos és könnyed kezelése tekintetében.

Textuális beszédeiben legtöbbször a textusból indul ki, bejárja a magasságokat és mélységeket, közben félelmet kelt és bizalomra ösztönöz, szemlélteti igazságát gazdagon súrtva és frapánsul találóan, úgy, hogy Jézus a ma Jézusává lesz és végül ke-
reken, sokszor egy mondatban, a textussal ismét bezárja a kört, de úgy, hogy a textus ezután már életparancs, mely a hallgatókban belülről kötelezővé válik. Motiválását legtöbbször minden gondolat-fugánál azonnal alkalmazza. Motivuma, mellyel a személyes érdekeltséget felkelti, mindig a legmagasabb felé törekszik, melynek nyomát megtaláljuk Molnár Albert általa összegyűjtött beszéde-
hez írt előszavában s ez: földi és mennyei hivatásunk evangéliumi felfogáson nyugvó méltósága. A motiválásra vonatkozó egyetlen mondatára egész homiletikát lehetne felépíteni: „Hiányozván a

személyes érdekelttség, hiányzik a személyes vágy, a szomjuhozás az élő Isten és az Ő Igéje után.” (Erd. Prot. Lap 1905. 30 sz.)

Prédikációit is, mint egyébként minden írását, vagy előadását jellemzi, hogy egy-egy odavetett mondatában a gondolatoknak olyan buja tenyészetét találjuk, hogy egy egész sor prédikációt lehetne belőlök írni.

Nagy ünnepekkor mondott prédikációiban nem magyaráz, nem okadatol, hanem, mint egy felséges ódában szertezengi a tényt, melynél — úgy érzi — nem is szabad boncolgatni, csupán alázatos lélekkel elfogadni, amit kaptunk. Ünnepi mondanivaló ünnepi alkalomkor.

Egész sugárzó igehirdetői képessége azonban akkor jutott a delelő teljességébe, amikor rögtönözni kellett kerületi közgyűlésen, vagy püspöki vizitáción. Ilyenkor szinte egyik gondolat a másikat termékenyítette meg, a logikai vonalvezetés olyan széles ivelésű körével, de egyben ruganyos egységével, a meggyőződés olyan meggyőző átfűtöttségével beszélt, hogy az egész ember egyetlen igehirdetéssé lett, miről egykori hallgatói a paroxizmusig fokozódott elragadtatással beszéltek előttem. Egyik városi egyházközség vizitálása alkalmával a városba érkezve, egy nagy csoport izgatott embertől megtudta, hogy aznap reggel egy ismert banktisztviselő föbelőtte magát. Egy óra mulva erről prédikált a templomban, ezt az alapigét választva: „Monda azért Mártha Jézusnak: Uram, ha itt lettél volna, nem halt volna meg az én testvérem” (Ján. 11:21). És a megdöbben, szinte megfélemlített hallgatóság lelkében mégis nem a szörnyű esemény emléke maradt meg, hanem az, ahová Nagy Károly prédikációjában kicsucsosította azt: ahol Jézus van, ott nincs halál!

Mindezek a tulajdonságok és képességek a *szószék hőisé* magasztosíjják Nagy Károlyt a felületes szemlélő előtt, de ami *igehirdetővé* avatja, az mindig mondanivalója.

*

Hogy Nagy Károly eddigi igehirdetésének tartalmát eredőire bontottam, megmutattam az alapot, ahonnan igehirdetése kinőtt, mindezeket megbíráltam és azután adtam prédikációinak strukturáját, személyiségének hatását, — erre okot és alkalmat adott Nagy Károly igehirdetésének és általában, egész koncepciójának az a sokréttű összetétele, mely Nagy Károlyt jellemzi egészen a világháborúig. Ami ezután következik, az különálló, mert teljesen egységes. Ami ezután következik, az egyetlen óriási, hősi erőfeszítés, egyetlen salaknélküli ellobogás, mindent jóvátenni akaró önelemzés, és fájdalmas és boldog megsemmisülés az Ige szolgálatában: *egyszóval: Ige-hirdetés.* És itt nincs helye a boncolgatásnak, bíraskodásnak. Itt én csak tükör lehetek, aki egy rövid villanásban talán a lelkekre égethetem a Nagy Károly lobogását és azután alázatos tisztelgéssel zászlót hajthatok előtte.

A liberálizmust talán „Az ember tragédiája“ phalanster-jelenetének tudósához hasonlíthatnánk, ki kísérleti lombikjában nálánál hatalmasabb anyaggal kísérletezik és mesterségesen akar előállítani organizmusokat, mikor egyszerre tényleg megjelenik a földéztelt szellem és erre a kijelentésre: „Ez a lombik nekem nagyon szűk és nagyon tág“, — a lombik elpattan. A liberálizmus is spekulációs lombikjában megtornáztatta szelleme erőit, komolykodva vetette fel a problémákat, de a háború szelleme szétvetette a spekulációt és újra kellett kezdeni mindent, egészen más alapon. S aki leginkább látta meg a háború és az ezt követő idők tükrében a háború előtti élet hamisságait, látta, hogy a theologia nem önmagának tetszelgő szellemi divat, aki először került le a kérdéseket matematikai feladványnak tekintő bölcsész tanszékéről a hús és vér-problémák kavargó forgatagának kellős-közepébe, — az Nagy Károly volt.

A háború volt számára az a nagy eszméltető, mely megadta az evangélium halálosan komoly és kizárólagos értékelését. Az a tanácstalanság és talajnélküliség, melybe az emberi értelem csödjét is jelentő háború lökte, — fordította Nagy Károly arcát teljesen Isten felé. Itt látta meg, hogy Isten felé nem lehet fejlődni, csak a Krisztusban vert híd vezet Hozzá, hogy Isten önkijelentését nem pótolja semmiféle Isten-tudat. A hit nem tudományos megismerés, hanem kegyelmi ajándék. Az egyház nem ilyen, vagy amolyan esetlegességen nyugvó intézmény, hanem a Krisztusban egygyélt testvérek vérközössége. Itt látta meg végérvényesen, hogy az ember harca Istenért nem egy nemzetiségi, politikai érdekeket alkalmasan és kegyesen takargató szociális guerilla-csatározás, hanem gigantikus küzdelem Isten szuverénitásáért. Most látta meg, hogy az emberi élet mindent a mélyben összefogó pontja: a bűn. Az embert megérteni, értékelni és megmenteni csak ezen a ponton lehet s ennek a mélypontnak megfelelője csak a legmagasabb lehet, a szabadulás útja pedig: a kegyelem útja a Krisztusban. Ha mindezeket idézetekkel próbálnám bizonyítani egészében kellene közölnöm Nagy Károly cikkét: „Háborús idők“, mely a Ref. Szemle 1914. 34. számában jelent meg. Így csak utalok reá.

Hitének grandiózus felsége nyilvánul meg „A háború erkölcsi jelentősége“ címen tartott felolvasásában (Ref. Szemle 1914. 50. sz.), hol a történelem és életeseményeket mind az Isten-országa organizmusába kapcsolódó, Isten által előre eltervezelt tényekként szemléli.

Az 1915-iki aiudi diákgyűléshez fűzött reflexióiban (Ref. Szemle 1915. 27. sz.) még gunyoros, kihangsúlyozza az abuzusokat a misztikus-pietista törekvéseknél. Még gyanakodó a személyes hitet megvallani merő, bűnbánatában mellétverő, a Krisztussal való egyesülést órarendbe osztó kegyességgel szemben. De már ingadozik, látja, hogy tényleg nagy baj van a vasárnapi keresztyén-séggel. Érzi, hogy friss fellélekzés, új lendület lengi át a lelkeket,

a Szentlélek forgatja fel a nagy önelégültséget. Látja, hogy Istent nem lehet egy filozofiailag megalkotott világrend halott maszkjába merevíteni, hogy az evangélium csontba rekesztett tűz, mely porig alá és mégis áthevíti a világot a személyes hittapasztalat izzó szálain keresztül. Már tudja, hogy Isten nem vallásos-, nem kultúr-, nem politikus- és nem széplélek-embereket, hanem hívő, be nem fejezett, tusakodó, de reménységükben bizonyos, a Krisztus megváltásában örökéletük felől garanciát bíró, vagyis: keresztyén embereket akar. Mindezek tudatában ezt írja cikke végére: „Köszönjük az ébresztő aiudi diákgyűlést“.

Nagy Károly lelkét mindinkább az örökkévalóság ejti rabul. Míg eddig gyászbeszédei inkább a halott jellemzéséből állottak, addig hadadi br. Wesselényi Miklós felett tartott gyászbeszédének alapmotívuma ebben a mondatban található: „Íng a föld lábaink alatt, országok határai eltolódnak, társadalmi rendünk oszlopi dűbörögve rázkódnak: egy horgonyunk áll csak biztosan: az Úr irtalmassága... Közelebb, közelebb az örökkévalósághoz!“ (Ref. Szemle 1915. 27. sz.) Ugyanezt az örökkévalóságba való gyökerezést találjuk Gidófalvy István felett tartott gyászbeszédében. De örökkévalóság kezését, földi élet megoldását egyedül a Jézusban látja. Eddig is tekintélyes helyet foglalt el Jézus a Nagy Károly igehirdetésében, de inkább az Isten által előírt objektív váltásgmunka véghezvivőjét szemlélte Benne. Most, ha Jézust kivonnák a középpontból, értelmelenné válna az élet: „Íme: minden élet annyit ér, amennyiben Jézus áldozatos életének részese; minden életnek akkora méltósága, hatalma, uralma van a földön, amennyit Krisztus Királysága és papsága juttat neki“. (Ref. Szemle 1916. 30. sz.)

1917 szept. 29 én az egyházkerületi közgyűlésen mondott imája egy önmaga bizonyosságában meghasonlott, Isten ítélete alatt porbazuhant ember fájdalmas felkiáltása, de Krisztusra mutató újjá igehirdetése. Hirdeti minden ember, önmaga „kegyességének“ is a csödbejutását. Égő bizonyágtétel, hogy csak mélységbezuhanó nép látja meg, hogy kicsoda Isten, hogy Istenben lenni: létkérdés. Most, amikor mélyebben nem lehet a lélek, most tudja mit jelent: hinni, bűnt bánni és Krisztusban megváltatni: „Atyánk Istenünk! Mindazt az áldást, amit e világnak adtál a mi Urunk Jézus Krisztusban és az Ő szent evangéliumában, ma mélyebben érezzük, mint valaha. Ma, midőn a bűnnek s emberi gonoszságnak átka, mint egy mindent elpusztító fenyegető özönvíz áradt el a világon s nyomában ott jár a pusztulás s halál: ma érezzük igazán, mit tesz Benned bízhatni, a Te atyai orcád elé gyermeki bizalommal mehetni, sorsunkat a Te kezében tudni, bűnbocsátnak és örökéletnek bizonyosságában élni, szenvedni és meghalni“. (U. o.) Tehát: nincs több út, nincs fokozatos fejlődés Isten felé, hanem csak egy út: a kegyelem, a fel-emeltetés útja.

Hatalmas, kultúrpolitikai programadásnak lehetne csupán nevezni Nagy Károly püspöki székfoglaló beszédét, mely röntgen-sugárral világít be azokba a perspektívákba, melyeket Transylvania református egyházának megtartása és kibontakozása érdekében megmutat, — ha az egész programot nem vezetné le az egyetlen programra: „Vissza a Krisztushoz!” Ez a jelszó határozott, kialakult irányt jelöl meg az iskolákra nézve. Megítélést nyer benne a „vallástanítás“, mint egy elméleti anyag átadása és pálcát tör a „vallásos nevelés“, mint a Krisztusra néző keresztyén személyiség felé való — személyes hitből fakadó, személyes hitet ébresztzeni és ápolni akaró — törekvés *mellett*. „Vissza a Krisztushoz!” Ebből következik a másik követelése: „A theoretikus keresztyénséget fel kell váltania a praktikus keresztyénségnek.“ Ugy e mögött a mondat mögött, mint abban, hogy a speciális szükségek figyelembevételével a papság nevelését más alapra akarja helyezni, — a theologia új értelmezését kapjuk, mely szerint a tudomány eszközával, rendszerével, módszerével csupán az Igéhez kapcsolódik s mivel Isten az Ő Igéjében valamit akar az emberrel, a theologia is gyakorlati jelleget kap Nagy Károlynál. Mindezeknek más következménye nem is lehetett, mint annak a megállapítása, hogy prédikációnk nem „templomi tanítás“, még kevésbbé „egyházi szónoklat“, hanem a „*Krisztusban megjelent isteni kegyelem újjászülő és megszentelő erejéről való bizonyágtétel*“. Nem esetleges, hogy az igehirdetést nem proféciónak és nem tanításnak, hanem bizonyágtételnek nevezi. Igaz, követeli, hogy: „A liturgikus pap helyét el kell foglalnia a profétának...“, de itt a proféta az Ige kényszere alatt élő lelkiületet jelenti. A prédikáció *bizonyágtétel*, tehát hírüladása valaminek, ami már beteljesedett, ami személyes tulajdonunkká lett a hittapasztalatban, ami rabulejtett, amelynek hordozói nem, csak elmondói, minden erőnk szolgálatával tolmácsai vagyunk, melyhez hozzátenni nem tudunk és nem akarunk, mert többet nem mondhatunk, mint amivel megbizattunk s ha igen, akkor csak ártalmára vagyunk az ügynek. Mindezek bennefoglaltatnak a „*Krisztusban megjelent isteni kegyelem újjászülő és megszentelő erejéről való bizonyágtétel*“ meghatározásban, mely a jelen theologusává avatja Nagy Károlyt.

Ami idő eltelt az 1918.-i közgyűléstől élete végéig, fenséges igazolása volt Nagy Károly székfoglaló beszédének: „Vissza a Krisztushoz!” Transilvania elvesztésének, majd később áldott lelkű feleségének elszólltatása s mégis a legfelsőségteljesebb egyházi tisztség betöltése utalta őt a nagy Segítőhöz, Krisztushoz. A feltépett testű transilvaniai református Sion felett Krisztusra néző égő szemekkel állt őrt éjjel és nappal. Érte virrasztott, érte fogadta alázatos megnyugvással a gúnyt, érte fogta fel lelkével a nyilatkat, érte nyerte el sokszor paptársai részéről a megnevértést, érte harcolt, érte járta be a legeldugottabb egyházközségeket, naponta

10-szer is hirdelve az Igét. S mindezekben egyet hirdet, a Krisztust: „Ebbe a rozoga alkotmányba: az egyházba menekült minden érték, mely megmaradást keresett. Isten csodája, hogy a túlterheléstől ez is el nem merült. Nem mi mentettük meg, hanem a benne szunnyadt s a jajveszékelésünkre felébredt Jézus.” (1921. Püspöki jelentés.) Igehirdetésében, mint Pál apostol is, nem akar másról tudni, mint a megfeszített Jézusról. Szinte kétségbeesett szorongással tapad megtalált Krisztusához megtalált hitével, mintha attól félné, hogy elveszitheti. Úgy vállal minden feladatot, úgy emészti minden erejét, úgy keresi a szolgálat lehetőségeit, úgy használ fel minden alkalmat az igehirdetésre, mintha jóvá akarna tenni valamit, amit eddig elmulasztott, mintha egyszerre akarná elmondani Krisztusról mindazt, amit nem mondott el. Élete vége felé is ezt mondja: „Most már tudnám, hogy miről prédikáljak.” Valami folytonos nyugtalansággal és szent türelmetlenséggel hirdeti az Igét s felvonultatja benne szellemének minden nagyszerű fegyverét, hogy megértsék: nincs másban megtartás, mint Krisztusban. Belemarkol hallgatói eleven szívébe s felrázza a kábulatból, hogy Krisztus fényébe vezesse őket. Ha bűnbánatot hirdet, a saját beismerése viharzik abban, ha meg akar nyugtatni, az ő Krisztusban megtalált békéjét borítja a lelkekre, ha talajt ad a lelkek alá, az ő Krisztusában gyógyuló szívvel vezérel, ragad az Atya szeretetéhez. De sohasem áll meg a panasznál, a siránkozásnál, a végre partrajutott léleknek bágyadt szemlélődésénél, hanem mindig harcra hív s szavaiból kicsap a feltámadott és uralkodó Krisztus győzelme feletti ujjongó öröm. Igehirdetésében Krisztus úgy jelenik meg, mint a multnak megítélése és a győzelmes jövő záloga. Ez teszi szavait harangzúgássá és diadalharsonává.

Ez a Krisztusra talált lélek szól gyűléseken, magánbeszélgetésekben, szenátusban, körlevelekben, iskolákban, szószéken s így lesz az élete vége felé mind jobban fokozódó, feszülő, szédületes iramú tevékenységében Nagy Károly minden szava, minden tette, egész élete szent elfogultsággal a Krisztusról zengő igehirdetésé. — Eredménye? — Anyaszentegyházunkat kimentette a viharból. Amerre járt, ref. hitvallásos iskolák nőttek ki igehirdetése nyomán. „Minket, Romániához csatolt magyarokat s köztük református egyházunk tagjait is, nagyban és egészben Istenhez fordított az Ő súlyos történelmi végzése során való megaláztatásunk. Kezdjük helyzetünket Istenhez való viszonyunkban itélni meg.” (Ref. Szemle 1925. — 35. sz.) Hogy ezeket a szavakat Nagy Károly elmondhatta, ezért ő tette a legtöbbet. Ezek mutatják, hogy nem hiába hirdette a Krisztust. Krisztus által tudta szenvedésének utolsó napjaiban elmondani: „Olyan áldott csendeségem van.”

Nagy Károlyban láthatjuk és megítélhetjük a liberális teologust és igehirdetőt, de én kereső és tanuskodó embernek nevezem, kinek győtrődéseiből sokszor elkallódott drágagyöngyök

váltak ki. Benne láthatunk félelmetes dialektikájú, színes nyelvezetű, orgonahangú, páratlan hatású szónokot, — én a Krisztus elkötelezettjének nevezem. Csodálhatjuk személyiségének sokrétűségét. Én is megteszem, mert benne szemlélem, hogy milyen csodálatosan lett újjává és alkalmává az Igének.

Ha voltak hibái, a nagy fény árnyékai azok. Ha van Transilvaniának szíve, az ő igehirdetésében keresztüldobogott az. Ha van nagysága, úgy Krisztus előtt hajlok meg, aki Nagy Károlyban prófétát, bizonyágtevőt, — igehirdetőt adott nekünk.*

1936.

Kozma Tibor,
lelkész.

* Ezen tanulmányomhoz Nagy Károly nyomtatásban megjelent írásain kívül felhasználtam Nagy Ilonkától kapott prédikációit és Nagy Károly személyes ismerőseinek felvilágosításait is. Mindazoknak, akiket illet, e helyen is köszönetet mondok szíves segítségükért.

